

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ОДСЕК ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И ЛИНГВИСТИКУ

Мирјана Гочанин

СИНТАКСА ГЛАГОЛСКИХ ДОПУНА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

XVI И XVII ВЕКА

докторска дисертација

Нови Сад

2018

Драгим родитељима,

Дари и Слободану

Захваљујем се проф. др Слободану Павловићу на формулацији теме, помоћи приликом прикупљања материјала и драгоценим примедбама и сугестијама у раду на речнику.

Родитељима, брату, пријатељима и колегама из Института за српски језик САНУ дугијем неизмерну захвалност за свесрдну помоћ и безрезервну подршку током протеклог периода проведеног у раду на докторској дисертацији.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Кључна документацијска информација

Редни број: РБР	
Идентификациони број: ИБР	
Тип документације: ТД	монографска документација
Тип записа: ТЗ	текстуални штампани материјал
Врста рада: ВР	докторска дисертација
Име и презиме аутора: АУ	мр Мирјана Гочанин
Ментор: МН	
Наслов рада: НР	Синтакса глаголских допуна у српском језику XVI и XVII века
Језик публикације: ЈП	српски (ћирилица)
Језик извода: ЈИ	српски / енглески / руски / немачки
Земља публикавања: ЗП	Србија
Уже географско подручје: УГП	Војводина
Година: ГО	2018
Издавач: ИЗ	ауторски репринт
Место и адреса: МА	21000 Нови Сад, Србија, Др Зорана Ђинђића 2
Физички опис рада: ФО	V поглавља / 631 страница / 25 табела
Научна област: НО	историја српског језика
Научна дисциплина: НД	синтакса и семантика, лексикологија и лексикографија

Предметна одредница, кључне речи: ПО	глагол, глаголска допуна, речник глагола са рекцијским допунама, објекат, адвербијална допуна, синтакса.
УДК	
Чува се: ЧУ	
Важна напомена: ВН	
Извод: ИЗ	<p>Предмет овога рада јесте синтаксичко сагледавање статуса глаголских допуна у српском језику током XVI и XVII века. Глаголска допуна у морфосинтаксичком смислу обухвата именску фразу у одговарајућој падежној форми, инфинитив, односно комплементну клаузуу чија је употреба дефинисана инхерентном лексичком семантиком глагола у функцији управне реченичне компоненте. Глаголска допуна у том смислу садржински конкретизује глаголску реч формирајући са њом рекцијску релацију. Реч је о зависној релацији у којој је глагол (зависно од типа формализације) управни члан, а рекцијска допуна зависни или регирани члан. Глаголска допуна у зависности од семантике свог лексичког експонента, те инхерентне лексичке семантике управног (глаголског) члана може имати различите синтаксичко-семантичке статусе. У начелу, може се говорити (1) о објекатској или (2) о адвербијалној допуни. Рекцијски капацитет глагола као управног члана рекцијске везе испољава се заправо кроз његову валентност, која у крајњој инстанци и диктира устројство реченичне структуре, односно број реченичних аргумената и односе међу њима.</p> <p>С обзиром на морфосинтаксичку и лексичку сложеност овог феномена, чинило се корисним испитати какав је рекцијски капацитет глагола у XVI и XVII веку и сагледати на ком је степену</p>

	<p>развијености глаголска транзитивност у поменутом временском периоду. Материјал на коме се спровело истраживање обухвата реторички дискурс (односно пословноправну писмености) те поетски дискурс који укључује изворе из сфере религиозности и белетристике. Резултат овога испитивања представља речник глагола са рекцијским допунама.</p>
<p>Датум прихватања теме од стране НН већа: ДП</p>	
<p>Датум одбране: ДО</p>	
<p>Чланови комисије: КО</p>	

UNIVERSITY OF NOVI SAD
Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	monograph documents
Type of record: TR	printed material in textual form
Contents code: CC	Ph. D. thesis
Author: AU	M. A. Mirjana Gočanin
Mentor: MN	
Title: TI	Syntax of verb complementation in the Serbian language of the 16 th and 17 th century
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	Serbian / English / Russian / German
Country of publication: CP	Serbia
Locality of publication: LP	Vojvodina
Publication year: PY	2018.
Publisher: PU	author reprint
Publication place: PP	21000 Novi Sad, Serbia, Dr Zoran Djindjic 2
Physical description: PD	V chapters / 631 pages / 25 tables
Scientific field: SF	history of Serbian language
Scientific discipline: SD	syntax and semantics, lexicology and lexicography
Subject, Key words: SKW	verb, verb complement, dictionary of words with rection complements, object, adverbial complement, syntax
UC	
Holding data: HD	
Note: N	The subject of this paper is syntactic observation of the status of verb complements

	<p>in the Serbian language of the 16th and 17th century.</p> <p>Verb complementation in morphological-syntactic sense comprises the noun phrase in the corresponding case form, infinitive and complementary clause whose use is defined by inherent lexical semantics of the verb in the function of governing sentence component. Verb complementation in that sense specifies in terms of content the verbal word forming the rection relation with it. It is a dependent relation in which the verb (depending on the formalization type) is the governing member, whereas the rection complement is the dependent or subordinate member. Verb complement depending on the semantics of its lexical exponent and inherent lexical semantics of the governing (verbal) manner may have various syntactic-semantic statuses. In principle, we may discuss (1) object or (2) adverbial complement. Rection capacity of the verb as a governing member of the rection connection is expressed in fact via its valence, which eventually dictates the system of the sentence structure, i.e. the number of sentence arguments and relations among them.</p> <p>Taking into consideration the morphological-syntactic and lexical complexity of this phenomenon, it seemed useful to examine the rection capacity of verbs in 16th and 17th century and examine the level of development of the verbal transitivity during the mentioned time period. The material which is the corpus of the research comprises rhetorical discourse (i.e. business-legal literacy) and poetic discourse which includes sources from the sphere of religion and fiction.</p> <p>The result of this examination represents the dictionary of verbs with rection complements.</p>
Abstract: AB	
Accepted on Scientific Board on: AS	
Defended: DE	
Thesis Defend Board:	

DB	
----	--

РЕЗИМЕ

Синтакса глаголских допуна у српском језику XVI и XVII века

Предмет овога рада јесте синтаксичко сагледавање статуса глаголских допуна у српском језику током XVI и XVII века.

Глаголска допуна у морфосинтаксичком смислу обухвата именску фразу у одговарајућој падежној форми, инфинитив, односно комплементну клаузуу чија је употреба дефинисана инхерентном лексичком семантиком глагола у функцији управне реченичне компоненте. Глаголска допуна у том смислу садржински конкретизује глаголску реч формирајући са њом рекцијску релацију. Реч је о зависној релацији у којој је глагол (зависно од типа формализације) управни члан, а рекцијска допуна зависни или регирани члан. Глаголска допуна у зависности од семантике свог лексичког експонента, те инхерентне лексичке семантике управног (глаголског) члана може имати различите синтаксичко-семантичке статусе. У начелу, може се говорити (1) о објекатској или (2) о адвербијалној допуни. Рекцијски капацитет глагола као управног члана рекцијске везе испољава се заправо кроз његову валентност, која у крајњој инстанци и диктира устројство реченичне структуре, односно број реченичних аргумената и односе међу њима.

С обзиром на морфосинтаксичку и лексичку сложеност овог феномена, чинило се корисним испитати какав је рекцијски капацитет глагола у XVI и XVII веку и сагледати на ком је степену развијености глаголска транзитивност у поменутом временском периоду. Материјал на коме се спровело истраживање обухвата реторички дискурс (односно пословноправну писмености) те поетски дискурс који укључује изворе из сфере религиозности и белетристике.

Резултат овога испитивања представља речник глагола са рекцијским допунама.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: глагол, глаголска допуна, речник глагола са рекцијским допунама, објекат, адвербијална допуна, синтакса.

SUMMARY

Syntax of verb complementation in the Serbian language of the 16th and 17th century

The subject of this paper is syntactic observation of the status of verb complements in the Serbian language of the 16th and 17th century.

Verb complementation in morphological-syntactic sense comprises the noun phrase in the corresponding case form, infinitive and complementary clause whose use is defined by inherent lexical semantics of the verb in the function of governing sentence component. Verb complementation in that sense specifies in terms of content the verbal word forming the rection relation with it. It is a dependent relation in which the verb (depending on the formalization type) is the governing member, whereas the rection complement is the dependent or subordinate member. Verb complement depending on the semantics of its lexical exponent and inherent lexical semantics of the governing (verbal) manner may have various syntactic-semantic statuses. In principle, we may discuss (1) object or (2) adverbial complement. Rection capacity of the verb as a governing member of the rection connection is expressed in fact via its valence, which eventually dictates the system of the sentence structure, i.e. the number of sentence arguments and relations among them.

Taking into consideration the morphological-syntactic and lexical complexity of this phenomenon, it seemed useful to examine the rection capacity of verbs in 16th and 17th century and examine the level of development of the verbal transitivity during the mentioned time period. The material which is the corpus of the research comprises rhetorical discourse (i.e. business-legal literacy) and poetic discourse which includes sources from the sphere of religion and fiction.

The result of this examination represents the dictionary of verbs with rection complements.

KEY WORDS: verb, verb complement, dictionary of words with rection complements, object, adverbial complement, syntax.

РЕЗЮМЕ

Синтаксис глагольных дополнений в сербском языке в XVI-XVII вв.

Предметом настоящей работы является синтаксическое рассматривание статуса глагольных дополнений в сербском языке в течение XVI и XVII веков.

Глагольное дополнение в морфосинтаксическом смысле включает словосочетание в соответствующей падежной форме, иногда наречие, инфинитив и дополнительное предложение использование, которого определяется лексической семантикой глагола в функции главного компонента предложения. Глагольное дополнение в этом смысле по содержанию точнее определяет глагольное слово, формируя с ним отношение в зависимости от типа глагольного управления. Речь идет о зависимой связи, в которой глагол (учитывая тип формализации) является главным или управляющим членом, а дополнение зависимым или управляемым членом.

Глагольное дополнение в зависимости от семантики своего лексического компонента, то есть лексической семантики глагольного члена может иметь разные синтаксические и семантические положения.

Это значит, что в принципе, можно говорить о дополнениях в виде (1) объекта или в виде (2) наречий.

Способность глагола как главного члена устанавливать связи с различными дополнениями фактически выражается через его валентность, которая в конце диктует структуру предложения, то есть количество аргументов предложения и отношений между ними.

Учитывая морфосинтаксическую и лексическую сложность рассматриваемого явления, будет полезным изучить какая была способность глаголов вступать в контакт с разными дополнениями в шестнадцатом и семнадцатом веках, а также, увидеть и рассмотреть уровень развития глагольной переходности в течение указанного периода времени.

Исследовательский материал включает риторический дискурс (то есть деловую правовую грамотность) и поэтический дискурс, который включает в себя источники из сферы религии и художественной литературы.

Главным результатом настоящего исследования является словарь глаголов с их дополнениями.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: глагол, глагольное дополнение, словарь глаголов с их дополнениями, объект, наречие, синтаксис.

ZUSAMMENFASSUNG

Syntax der verbalen Zusätze in der serbischen Sprache des 16. und 17. Jahrhunderts.

Gegenstand dieser Arbeit ist die syntaktische Erfassung des Status von verbalen Ergänzungen in der serbischen Sprache im 16. und 17. Jahrhundert. Die verbale Ergänzung in morphosyntaktischen Sine umfasst die Nominalphrase in entsprechender Fallform, dem Infinitiv, bzw. die Komplementklausel, wessen Verwendung mit der inhärenten lexischen Verbalsemantik, in Funktion der Verwaltungskomponenten definiert ist. Die verbale Ergänzung konkretisiert in diesem Sinne das Verbwort, indem sie eine reaktionäre Beziehung mit ihr bildet. Es ist eine abhängige Relation, in der das Verb (in Abhängigkeit vom Formalisierungstyp) reaktionäres Glied ist, die Rektionsergänzung abhängiges oder regiertes Glied. Verbale Ergänzungen können, in Abhängigkeit von der Semantik ihrer lexikalischen Exponenten und der inhärenten lexikalischen Semantik des Verwaltungsglieds (bzw. Verbglieds), einen unterschiedlichen syntaxsemantischen Status aufweisen. Im Prinzip kann man von einer (1) objektbezogenen oder (2) adverbialen Ergänzung sprechen. Die Rektionskapazität des Verbs, als verwaltendes Glied der Rektionsverbindung wird eigentlich durch ihre Valenz geäußert, die letztlich durch die Gliederung und Satzstruktur oder die Anzahl der Satzargumente zwischen ihnen diktiert wird.

In Anbetracht auf die morphosyntaktische und lexische Komplexität dieses Phänomens, schien es sinnvoll, die Rektionskapazität des Verbs im 16. und 17. Jahrhundert zu prüfen bzw. zu erfassen, welchen Entwicklungsgrad die Verbtransitivität in der genannten Zeitperiode aufweist. Das Forschungsmaterial umfasst den rhetorischen Diskurs (d.h. die geschäftsjuristische Literaturkompetenz) und den poetischen Diskurs, der Quellen aus dem Bereich der Religiosität und Belletristik.

Das Ergebnis dieser Prüfung stellt das Glossar der Verben mit Rektionsergänzungen.

STICHWÖRTER: Verb, verbale Ergänzung, Verb-Vokabular mit Rektionskomplement, objekt, adverbiale Ergänzung, Syntax.

С А Д Р Ж А Ј

I. УВОД.....	1
1. Тематски оквир.....	1
1. 1. Предмет и задатак истраживања.....	1
1. 2. Теоријско-методолошки оквир истраживања.....	2
1. 2. 1. Теоријски оквир истраживања.....	2
1. 2. 1. 1. Допуна – појам и термин у лингвистичкој литератури.....	2
1. 2. 1. 2. Рекцијска релација у оквиру синтагматског споја као допуне.....	6
1. 2. 1. 3. О категорији глаголског рода, транзитивности, рекцији и валентности глагола у литератури.....	11
1. 2. 1. 4. Различити типови допуне у литератури.....	26
1. 2. 1. 4. 1. Објекат као допуна у литератури.....	26
1. 2. 1. 4. 2. Инфинитив као допуна у литератури.....	33
1. 2. 1. 4. 3. Клауза као допуна у литератури.....	40
1. 2. 2. Методолошки оквир истраживања.....	50
1. 3. Одређивање корпуса.....	50
II. РЕЧНИК ГЛАГОЛА СА ДОПУНАМА.....	54
2. 1. Рекцијски речници и речници валентности у лексикографској пракси и литератури.....	54
2. 2. Напомене о РГД.....	55
2. 3. Симболи, ознаке, скраћенице.....	56
2. 4. Речник глагола са допунама.....	58
III. ПОСТУПАК ДЕКОМПОНОВАЊА ПРЕДИКАТА У РГД.....	492
IV. ДОПУНСКЕ КЛАУЗЕ У РГД.....	509
V. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	568
ИЗВОРИ.....	581

Попис исправа цитираних у РГД.....	582
Извори из РЈАЗУ у РГД.....	590
КОРИШЋЕНА И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА.....	615

И. У В О Д

1. Тематски оквир

1. 1. Предмет и задатак истраживања

Предмет овог истраживања представља сагледавање статуса глаголских допуна у српском језику кроз израђени речник базиран на материјалу из XVI и XVII века. Глаголска допуна у виду: (1) именског израза као беспредлошке падежне форме или падежне форме везане предлогом; (2) прилога; (3) инфинитива; и (4) комплементне клаузе својом улогом допуњавача садржински конкретизује глагол са којим ступа у рекцијску релацију. Инхерентна лексичка семантика глагола, који заузима функцију управне реченичне компоненте, дефинише одговарајућу допуну у морфосинтаксичком смислу. С обзиром на семантику свог лексичког експонента и инхерентну лексичку семантику управног глаголског члана, допуна се може појављивати у различитим синтаксичко-семантичким реализацијама (као објекатска или адвербијална допуна). Рекцијски потенцијал глагола као управног члана рекцијске везе показује се на основу његове валентности. Она намеће како ће бити уређена одређена реченична структура, колики ће бити број реченичних аргумената и какви ће бити односи међу њима.

Будући да синтакса глаголских рекцијских допуна у српском језику XVI и XVII века није била задатком системских синтаксичких студија, овим истраживањем се заправо „попуњава празнина“ у оквиру историјкосинтаксичких проучавања. Имајући у виду морфосинтаксичку и лексичку сложеност овог феномена, чинило се корисним испитати какав је рекцијски капацитет глагола на нашем материјалу и увидети на ком је степену развијености глаголска транзитивност у XVI и XVII веку.

Основним циљем овога рада сматра се израда речника глагола са допунама. То, поред уочавања и навођења одговарајућих комплемената, подразумева и регистровање што већег броја значења која се глаголским лексемама могу приписати по основу реализованости на примеру ексцерпираног материјала. Добијене резултате треба

упоредити са оним што је наведено у одредничком чланку РЈАЗУ за сваки глагол понаособ.

1. 2. Теоријско-методолошки оквир истраживања

1. 2. 1. Теоријски оквир истраживања

Јасно се може уочити да је задата тема приступом најпре синтаксичка. Ако се суди према предложеном корпусу, онда она припада домену историје српског језика. Како се као основни циљ поставља израђивање лексикона, то се оваква тематика може сврстати и у лексичко-лексикографску област лингвистичких истраживања. Свака од ових области у овом делу рада биће поткрепљена неком од теоријских поставки.

1. 2. 1. 1. Допуна – појам и термин у лингвистичкој литератури

Термин допуна¹, уопште схваћен као резултат поступка допуњавања или комплементације, у литератури бива третиран на различите начине. Тако Кристал (1999) указује на то да се овом терминолошком одредницом може означавати: (1) битан

¹ Симеон (1969) бележи овај термин као „complementum, дополнение, объект, Ergänzung [...] *ријеч, израз или фраза која се употребљава да би се допунило значење неког другог израза [...] ријеч или скуп ријечи које допуњавају предикат.*“ Спомиње се и: „именски предикат зове се предикатна допуна [...] изравна допуна (complementum directum vel obiecti vel obiectivum; прямое дополнение) [...] посредна допуна (complementum indirectum; косвенное дополнение) [...] управна допуна (управляемое дополнение) *назив који се даје допуни која зависи од глагола.*“ Бусман (1996) региструје следеће: „complement (also argument of verb or predicate) A constituent X is a complement of a constituent Y, if X is valence-dependent.“ Траск (2005: 61–62) такође наводи појам допуна или комплемент према енгл. complement што се односи на граматичку јединицу која има глагол и представља део неке веће јединице.

елеменат неке реченичне структуре; (2) структура која прати глагол *бити* употпуњујући га семантички и формалнограматички или (3) конституент који са управним чланом чини придевску или именичку фразу. Овај појам користе и заговорници теорије граматике зависности односно депеденцијалисти², који као свог утемељивача сматрају француског структуралисту Тенијера (1965). Он, додељујући глаголу позицију централне реченичне компоненте, његову валентност посматра као могућност да ступи у синтаксичке везе са већим или мањим бројем актаната. Овакав приступ проблематици глагола доводи до нових синтаксичко-семантичних истраживања. Средином XX века, као резултати поменутих испитивања, лингвистичкој јавности презентују се речници валентности представника лајпцишке и манхајмске школе – Хелбига и Шенкела с једне и Енгела и Шумахера с друге стране. Мразовић (1979: 38) реферише о Хелбиговом поимању допуна као конституената вербалне фразе. Даље она (Мразовић 1979) појашњава да користећи се тестом елиминације, Хелбиг, као представник лајпцишке школе, допуне разврстава у облигаторне или факултативне напомињући да су на дубинском нивоу све обавезне, а да на површинском плану неке од њих могу бити изостављене. На основу способности глагола да уз себе привуче одређен број различитих облигаторних и(ли) факултативних допуна издваја 10 реченичних модела³. Енгел, представљајући манхајмску школу, класификује 10 типова допуна⁴ с обзиром на

² О примени депеденцијалног модела у српском језику и о поткатегоризацији глагола у депеденцијалним граматикама, у Тенијеровој теорији и код немачких депеденцијалиста пише Московљевић Поповић (2007).

³ Наводе се: 1) реченични модел са глаголом без допуне; 2) реченични модел са глаголом који везује уз себе једну факултативну допуну, а нема облигаторних; 3) реченични модел са глаголом који привлачи једну облигаторну допуну; 4) реченични модел са глаголом уз који се региструје једна облигаторна и једна факултативна допуну; 5) реченични модел са глаголом уз који је уочена једна облигаторна и две факултативне допуне; 6) реченични модел са глаголом уз који стоји једна облигаторна и три факултативне допуне; 7) реченични модел са глаголом који има две облигаторне допуне; 8) реченични модел са глаголом уз који се евидентирају две облигаторне и једна факултативна допуну; 9) реченични модел са глаголом уз који се налазе две облигаторне и две факултативне допуне; 10) реченични модел са глаголом који успоставља везу са три облигаторне допуне.

⁴ Издвајају се најпре допуне насловљене према одговарајућем падежу: 1) номинативна; 2) генитивна; 3) дативна; 4) акузативна; а онда и: 5) номинална; 6) адјективска; 7) вербативна; 8) препозиционална; 9) директивна и 10) ситуативна.

неколико критеријума, а међу њима ваља издвојити онај који се тиче зависности подређеног члана односно допуне само од главног глагола и онај који показује способност анафоризације одређеног глагола (Енгел 1980: 39). Он бележи и да је важан показатељ за разликовање допуна од додатака њихова особеност да се вежу само за одређену класу глагола. Насупрот њима, додаци могу стајати уз сваки глагол (Мразовић 1979). И амерички лингвиста Розенбаум (1967), следећи генеративисте на челу са Чомским, користи одређење допуна приликом представљања резултата детаљног проучавања односа и веза који бивају успостављени међу реченичним конституентима. Апријан (1967), стављајући у фокус својих истраживања глаголску фразу, посредно проучава и допуну. Мељчук (2004) проблематизује питање актаната у поставци својих теоријских разматрања о односу значења и текста. Данеш⁵ (1964, 1968), као следбеник теорије граматике реченичних образаца, разликује семантичке јединице које заузимају централно место у реченици од оних које се налазе на периферији. На основу успостављеног система синтаксичке зависности врши се позиционирање централних семантичких јединица. Самарџија⁶ (1986) заговара Енгелов приступ проучавању допуна и уводи још и инструменталну допуну. У српској лингвистици најпре Енгел и Мразовић (1986), у складу са депеденцијалним приступом, додељују глаголу статус надређеног члана у односу на остале реченичне чланове. А онда Мразовић и Вукадиновић (1990, 2009) примењују већ поменути модел у изради *Граматице српскохрватског језика за странце* (односно *Граматице српског језика за странце*). Оне износе следећи став (2009: 38): „на основу валентности глагола у реченици се јављају одређени зависни елементи који се називају глаголским допунама или само допунама. Они заједно са глаголима чине основне реченичне обрасце датог језика. [...] Поред допуна у реченици се јављају и додаци који нису условљени валентношћу глагола. Они могу да се јаве уз све глаголе, они нису супкласно специфично зависни елементи. [...] Додаци су, при томе, аспецифично зависни елементи, док су допуне

⁵ Словеначки лингвиста Желе (2001) угледа се на Данеша у изношењу ставова о валентности глагола у словеначком језику.

⁶ Он предлаже своју класификацију допуна која укључује: 1) номинативну; 2) генитивну; 3) дативну; 4) акузативну; 5) инструменталну; 6) именичку; 7) придевску; 8) инфинитивну; 9) предложну и 10) приложну допуну.

везане за подгрупе одређених врста речи. Постоје, дакле, само два зависна реченична дела: глаголске допуне и глаголски додаци.“

Допуњавање, као поступак, може бити разматрано и кроз аспект усмерености на чланове који се смештају десно од управне речи. А у литератури се онда под допуном подразумева и „семантичко-синтаксичка јединица која конституише допунску синтагму или сложену реченицу као њихов зависни део распоређен по правилу десно од управног“ (Ружић 2005: 495). Комплементација указује на успостављање међусобног зависног односа између чланова неке синтагме или реченичне структуре показујући да постоји реч коју треба попунити, употпунити неким додатним семантичким садржајем и(ли) формалнограматички како би постала потпуна, целовита, граматична. Петровић (1992: 124) наводи два типа допуне: (1) граматичкосемантичке (које припадају домену синтаксе) и (2) лексичкосемантичке (које се сврставају у област лекикологије и семантике) односно према Ружић (2005: 496) (1) граматичке и (2) лексичке (и(ли) предикативне). Она напомиње да се прве допуне с обзиром на структурно-функционални критеријум показују као аутономне и представљају синтагматске и(ли) реченичне конституенте, а међу њима се могу срести: (1) објекатске допуне; (2) адвербијалне допуне; (3) агентивне допуне; (4) предикативне допуне (Петровић 1992⁷: 126). Друге допуне су према поменутом критеријуму несамосталне и појављују се уз копулативни или семикопулативни глагол. У прилог успостављању дистинкције између допуна и додатака Петровић (1992: 120) напомиње да ваља знати да су додаци испустиви, одговарајућа структура граматична је и без њих, не условљава их валентност глагола уз који стоје, њихова употреба је факултативна и одређена комуникативним моментом. Алановић (2012: 145–161), уместо критеријума испустивости, као основни критеријум поставља формалну специфичност и предлаже увођење тројног система са адјунктима (односно придругама) као обавезним, проширујућим додацима, што представља прелазну форму између допуна и додатака.

⁷ Петровић (1992: 126) издваја следеће типове допуна: „допуне са ’објекатским’ значењем (тј. допунски објекат = CO), допуне са ’прилошким’ значењем (тј. допунски адвербијал = CAd), допуне са значењем ’саучесника’ у радњи (тзв. допунски агентив = CAg), допуне са значењем ’својства, стања, ранга’ носиоца радње или пак предмета (допунски предикатив = CPd)“.

Као потпору оваквом свом размишљању, он цитира Агела⁸ наводећи синтаксичку неопходност као још један критеријум и напомињући да само допуне могу испунити оба услова, додаци ни један, а адјункти са обележјем синтаксичке неопходности омогућавају да реченица буде граматична испуњавајући тако један од два наметнута услова.

У разматрању о допунама, поставља се питање на који начин третирати синтаксичку позицију субјекта?! И док присталице теорије валентности овај реченични члан сматрају глаголским комплементом, актантом стављајући га у исту раван са осталим допунама, на другој страни је супротстављен став, заснован на принципу бинарне опозиције, према коме се тип односа који предикат успоставља са субјектом не може изједначити са релацијом коју има са допунама. Тако се субјекат, који се налази лево од управне речи, не сматра зависним чланом који допуњава одговарајући глагол. Мразовић (2009: 525, 809) бележи да је субјекат допуна у номинативу, једна од допуна глаголу, а Петровић (1992: 119) наводи „према бинарном принципу поделе реченице, на једној страни је субјекатска фраза, а на другој страни предикат са својим допунама и одредбама, тако да је сасвим другачији функционални однос двовалентног предиката према субјекту од оног према његовим допунама“.

1. 2. 1. 2. Рекцијска релација у оквиру синтагматског споја као допуне

Допуњавање као поступак који почива на односу међусобне зависности управног члана и елемента који га употпуњава, може се применити и на синтагматски ниво.

Белић (1998: 128–131) појму синтагма⁹ супротставља појам група речи и залаже се за употребу првог појма као термина будући да се усталио у лингвистичкој науци и

⁸ Ágel, Vilmos (2000). *Valenztheoriae*. Tübingen: Guntter Narr Verlag.

⁹ Симеон (1969) наводи да је овај термин први почео да користи Ф. де Сосир сматрајући синтагму двочланом језичком структуром, бинарном везом коју успостављају два хетерофункционална дела одређеница и одредбеница. Међу лингвистичким значењима ове лексеме бележи се и оно које подразумева да је то „спој или стапање двају или више знакова у један комплекс.“ Руски лингвисти

њиме се сугерише јединство значења и јединство функције. Анализирајући ову језичку јединицу, он запажа да однос који се успоставља између њеног управног и зависног дела представља критеријум за разликовање одредбених од допунских синтагми и обрнуто. Под допунском синтагмом подразумева се следеће: „када се у зависној речи синтагме открива саставни део појма који је изван њега, али са којим дотични појам чини органску целину: *орати земљу, сећи дрва, сећи тестером, орати ралицом итд.*“ (Белић 1998: 129). Напомиње се и то да се овај тип синтагме може употребити одредбено. На основу примера може се закључити да Белић допунску синтагму изједначава са синтаксичком позицијом објекта и истовремено уводи у србистику појам допуне. О томе пише и Ружић (2015: 8). Термин колокација¹⁰ долази из литературе са енглеског говорног подручја и означава специфичне лексемске спојеве које Прћић (1997), угледајући се на Комбинаторни речник енглеског језика (1990), сврстава у две

Шчерба, Мешчанинов, Виноградов, Гвоздев, Бељскиј синтагму доживљавају као „ритмички спојен скуп ријечи обиљежен смисаоном довршеношћу.“ Напомиње се да се она најчешће одређује као минимални скуп узастопних речи и по значењу уско повезаних речи у реченици. Симеон региструје и 6 значења која је предложила Ахманова, а прво упућује на дводелну структуру која функционише по принципу одређеница – одредбеница. Издава се бинарна или двочлана синтагма која почива на међузависности двају конститутивних елеменета и зато је треба сагледавати као субординативну, зависну.

За Ахманову (1966), дакле, синтагма према *syntagma*, фр. *syntagme* је: „двучленна структура, члену којој соотносења као опредељаемый (Т) и опредељающий (Т 1), причем етими членами могућ быћ как слова, так и морфеме; сложнообразованный знак речи, в којором функции отождествления – различения распределяются между составляющими его элементами, которых (элементов) вследствие бинарного характера синтагмы нормально два.“

Траск (2005: 317) пише о синтагматском односу (према енгл. *syntagmatic relation*) подразумевајући под тим појмом релацију која се успоставља међу језичким елементима у истој структури, а синтагму чини низ структурних јединица које функционишу према унапред одређеним правилима и налазе се у синтагматском односу. Стевановић (1979: 153) дефинише синтагму као синтаксичку јединицу (сачињену од зависне речи и речи коју ова одређује или допуњава) или као скуп реч синтаксички повезаних у означавању неког појма. Под допунском синтагмом подразумева ону код које зависни члан има улогу допуњавача главног, управног члана у оквиру одређеног скупа речи.

¹⁰ Бусман (1996) наводи следеће: „collocation [lat. *collocatio arrangement, ordering* (also *concomitance, selection*) Term introduced by J. R. Firth in his semantic theory to designate characteristic word combinations which have developed an idiomatic semantic relation based on their frequent co-occurrence“

класе: (1) граматичке (или колигације) и (2) лексичке. Колигације¹¹ имају обележје обавезности појаве одређеног елемента у скупу, што подразумева да се нпр. уз глагол јавља одређени предлог: *name after* (назвати по). Руски лингвисти користе термин *сочетаемость*¹² за нешто што би се могло окарактерисати као спојивост речи. То се може илустровати тумачењем да је својеврсна особеност неке лексеме садржана у њеној склоности ка удруживању са неком другом лексемом. Дорофејева (1986) у својој студији, ослањајући се на ставове Котелове¹³, тумачи синтаксичку спојивост¹⁴ као способност неке лексеме да уз себе веже синтаксички гледано зависне форме, а када се говори о глаголу, онда се посматра кроз призму његове способности да (надређеном) синтаксичком позицијом привуче себи подређене му чланове у свим глаголским облицима. Напомиње се и то да спојивост не треба поистовећивати са валентношћу будући да се онда задире у сферу дистрибутивности код глагола. Дорофејева у посебном одељку разматра проблем обавезне и необавезне глаголске спојивости. Обавезна спојивост обележје је оних глагола који се у реченици увек појављују са обавезном допуном: „Если употреблен глагол базировать, то надо употребить два

¹¹ Симеон (1969) колигацију третира као морфосинтаксички условљену спојивост речи (што представља њихову полисемијску реализацију) и то поткрепљује примером спојивости глагола са правим или неправим објектом као реализација његове полисемије (судити кога, судити о коме). Колокацији приписује значење лексичко-фразеолошки условљене спојивости речи, што је одраз њихове полисемије.

¹² Ахманова (1966) овај термин одређује према енгл. *combinability*, *cooccurrence-range* као „способность элементов соединяться друг с другом в речи; сочетаемость слов; сочетаемость элементов.“ На основу одабраног материјала од преко 2 500 глаголских лексема у руском језику, сачињен је приручник – речник синтаксичке спојивости глагола (Лебедева 2006) и регистровано је 43 модела. О категорији спојивости у лингвистичкој науци пише Задорожнева (2007).

¹³ Дорофејева заговара приступ Котелове који успоставља дистинкцију између синтаксичке (односно граматичке) и лексичке спојивости.

¹⁴ Дорофејева (1986: 22) о синтаксичкој спојивости бележи следеће: „Синтаксическая сочетаемость – это определенная способность лексемы иметь при себе зависимые синтаксические формы (распространители). Она является постоянным потенциальным свойством слова, регламентирующим набор его распространителей. При изучении синтаксической сочетаемости учитываются парадигматические характеристики синтагматических свойств слова. Синтаксическая сочетаемость глагола реализуется через систему его подчинительных связей, которые являются универсальным типом связи, характерным для всех глагольных форм.“

распространителя: базировать что на чем – исследование на эксперименте. Глагол побояться выступает в речи с одним из трех возможных при нем обязательных распространителей: чего – побояться дождя; инф. – побояться опоздать; придат предл. – побояться, что опоздает.“ (Дорофејева 1986: 24). Необавезна спојивост карактерише глаголе који, у зависности од различитих фактора (нпр. комуникативни аспект, представљање различитог типа односа), некада у реченици могу стајати самостално, а понекад се јављају са неком допуном: „Глагол работать в значении «заниматься каким-либо делом; трудиться» (БАС, т. 12) также имеет необязательную синтаксическую сочетаемость и может употребляться с распространителями или без них. Примеры: (1) работать без распространителей: Бабушка поднялась и молча принялась работать ... (И. Сельвинский); Уж что-что, а работать я сумею (Г. Николаева); (2) работать с кем: Он подал заявление об уходе. Не хочет работать с вами (Г. Николаева); (3) работать когда (на + прилаг. и сущ. в вин. п.), как (наречие): На другой день она работала очень медленно (Г. Николаева); (4) работать где (в + предл. п.): Анна в лесу работает? (Ф. Абрамов); (5) работать над чем: Однако поздним вечером, работая над статьей ... он призадумался и сам огорчился (Эм. Казакевич).“ (Дорофејева 1986: 26). Ако би се на једном крају скале налазила обавезна спојивост, а на другом необавезна, онда би простор између попуњавали прелазни случајеви с обзиром на критеријум који је Штрбац (2011: 24) окарактерисала као „степен неопходности употребе допуне уз глаголе“.

Појам реакције¹⁵ у синтагматском споју представља однос међузависности који постоји између две аутосемантичне речи. Гортан Премк (1971: 144) говори о допунској

¹⁵ Симеон (1969) овај термин доводи у везу са глаголом *гегеге* у значењу *управљати* и може упућивати на: (1) синтаксичку зависност једне речи од друге; (2) синтаксичку везу која подразумева употребу одређеног падежног облика (мисли се на косе падеже) именице, личне заменице или поимениченог придева (без предлога или са предлогом) условљена граматичким или лексичко-граматичким значењем друге, управне речи; (3) зависну везу у којој је зависна реч употребљена у косом падежу (без предлога или са предлогом), а сваки падеж обележен је сопственим значењем (или значењима); у овом случају реакција бива супротстављена конгруенцији јер се облик подређене речи одређује не обликом, већ лексичким значењем надређене речи и неким, њој својственим, категоријалним обележјима која се могу односити на скуп речи у целини; управне речи могу бити све оне које се сматрају пунозначнима и фразеолошке конструкције, а подређене именице и остале супстантивизирани класе речи. Спомини се још

функцији коју реализују синтагме објекатског типа са транзитивним глаголом као управним чланом. Она напомиње да се зависни однос пунозначне речи према другим члановима синтагме испољава акузативом; „оваква зависност подразумева и 'вертикални однос' тј. однос самосталне речи у зависној функцији према другим падежним облицима своје парадигме. Допунска функција [...] подразумева и функцију првог зависног члана [изузев у синтагмама са два акузатива] (читати књигу ...)“ (Гортан Премк 1971: 144). Представљајући ставове руских лингвиста Маруза, Пешковског и Мешчанинова, Гортан Премк (1971: 145) наводи термин *управление*¹⁶ за именоване односа самосталне речи са зависном функцијом према оној речи на коју се односи, а такође пише о „јаком“ или „слабом“ типу везе у оквиру управљања. „Јако управљање се углавном дефинише као веза објекта с конкретном акцијом, а слабо као веза објекта с апстрактном акцијом“ (Гортан Премк 1971: 145). Бележи се још и то да се Р. Јакобсон такође бави овом проблематиком и истиче да терминологију која се односи на јако и слабо управљање у руску лингвистику уводи Пешковски. Као пример за јако управљање наводи се: читати књигу, писати писмо; а за слабо: живети годину, ићи врсту.

Мразовић и Вукадиновић (2009: 38) појам рекције схватају уопштено као способност неког члана да уз себе привуче неки други члан. Валентност се третира као један рекцијски тип.

и: јака и слаба рекција. Бусман (1996) под одредницом *government* бележи следеће: „Lexeme-specific property of verbs, adjectives, prepositions, or nouns that determines the morphological realization (especially case) of dependent elements. Government can be subsumed under valence in so far as elements with valence govern the morphological form of their 'governed' (dependent) elements“. Станојчић и Поповић (2008: 243) рекцију одређују као појаву да нека реч тражи допуну у виду именичке јединице у одређеном зависном падежу или предлошко-падежној конструкцији.

¹⁶ Ахманова (1966) бележи овај термин према енгл. *government*, фр. *rection*, нем. *Rektion*, шп. *reccion* као „выбор падежной формы подчиненного слова, определяемый не данной грамматической формой подчиняющего слова (не данной его словоформой), а его свойствами как лексемы.“ Наводе се типови: (1) управлѐние сѣльное које се дефинише као: „управление, характеризующееся строго ограниченным выбором предлогов и, соотв., падежных форм управляемых слов [...] дорожить чѣм-л., избегать чего-л., зависеть от кого-л., надеяться на что-л.“; (2) управлѐние слабое (управление свободное, управление синтаксическое) које значи: „управление, характеризующееся свободным сочетанием управляющего слова с различными формами управляемых слов“; (3) управление слабое беспредложное; (4) управление слабое предложное [...] на примеру: „идти к кому-л., с кем-л., от кого-л.“.

Ружић (2005: 536–537) бележи да је рекција „посебан, граматикализован, облик зависног односа који се првенствено сагледава на синтагматском нивоу, између две пунозначне (аутосемантичне) речи [...] Рекцијски синтагматски односи тичу се спојева речи који настају на два начина – допуњавањем или детерминацијом прилошког типа.“ Она напомиње да се не могу сви допунски синтагматски спојеви сматрати и рекцијским. Ту се мисли на синтагме уз праве или неправе копулативне глаголе.

1. 2. 1. 3. О категорији глаголског рода, транзитивности, рекцији и валентности глагола у литератури

У граматикама (Стевановић 1986: 323) глагол¹⁷ се обично одређује као реч којом се упућује на приписивање радње, стања, особине неке или нечему или се њоме исказује неко збивање. Станојчић и Поповић (2008: 106) овоме придодују да су то несамосталне и променљиве речи. Мразовић и Вукадиновић (2009: 68–69) глаголе дефинишу као речи са посебном променом – конјугацијом, а напомињу и да их карактеришу и друге особености (нпр. вид (аспекат), стање, валентност и др.). Барић и др. (1990: 128), сматрајући глагол променљивом врстом речи којом се означавају процеси радње, стања и збивања, бележе да су му својствене и одређене граматичке категорије: вида, лица, начина, времена и стања. А дата категоријална обележја¹⁸ глагола могу се сагледавати у контексту његовог историјског развоја. Белић (1998: 68) пише да је „глагол читава система облика у индоевропским језицима и у индоевропском прајезику. Он се увек јавља у примењеном или, како би се могло рећи, реализованом облику: као *verbum finitum* (лични глаголски облик), или као *participium* (глаголски придев) или као *infinitivus*, за који знамо да је, бар по пореклу свом, нека врста

¹⁷ Борковский и Кузнецов (1965: 266) за глагол у руском језику бележе следеће: „Древнерусский глагол как и глагол современного русского языка, характеризовался категориями вида, времени наклонения, залога и лица.“

¹⁸ Треба напоменути да категоријална глаголска обележја стоје у зависном односу од семантичке компоненте одређеног глагола у конкретном случају. Питањем глаголске семантике бавио се Тошовић (2002: 197–218).

глаголске именице.“ Он (1998: 551) бележи још и то да је глагол „а [...] по природи својој, значећи стално смењивање тренутка вршења радње или стања, безвременски партицип [...] б) Кад се јавља његова именичка природа она долази од његове самосталне употребе у реченици.“ Иако се детерминативном функцијом, глагол приближава придеву, та релација није трајна попут оне коју придев има са именицом. Тако се атрибуто-партиципски однос глагола са именицом може сматрати претечом субјекатско-предикатске везе у смислу који се тиче позиционирања глаголске радње у средиште пажње и успостављања слободне релације с обзиром на њено лице, број, време, начин и стање. У прилог овоме иде и Белићев закључак (1998: 80) који садржи следеће: ако би се основном функцијом глагола сматрао *verbum finitum*, а основним значењем – релација коју успоставља лична заменица са радњом третирајући је као особину која се смењује, то би се глаголске речи могле окарактерисати као предикатске.

Једно од обележја које одређује глагол јесте његов род¹⁹. Ова категорија одражава однос: субјекат – глаголска радња – објекат. Белић (1998: 259) разликује две

¹⁹ Симеон (1969) бележи да је глаголски род исто што и глаголски лик према лат. *genus verbi* (р. г. залог). Код Ахманове (1966) налази се одредница залог (*диатеза) према енгл. *voice*, фр. *voix*, нем. *Genus*, шп. *voz* којој приписује следеће значење: „грамматическая категория глагола, выражающая различные отношения между субъектом и объектом действия.“ Она наводи следеће типове дијатезе: залог безобјектний према енгл. *objectless voice* што дефинише као: „залог, форма которого исключает построение с внешним объектом [...] Собака кусается“; залог взаимно-возвратный према енгл. *reciprocal-reflexive voice* што одређује као: „1) категориальная форма залога, указывающая, что объект действия связывается этим действием с его субъектом и, таким образом, действие переходит косвенно и на субъект. 2) (залог взаимный) различно (т. е. лексически, фразеологически и т. п.) выражаемое значение взаимно-возвратного залога [...] 3) (залог взаимный) в русском языке одна из разновидностей возвратно-среднего залога, характеризующаяся сочетанием с предложной группой «с -j- творительный падеж» [...] проститься (Мы с ним сердечно простились), бороться (Он мужественно боролся с врагами)“; залог взаимный према енгл. *reciprocal voice* је: „1) категориальная форма залога, обозначающая совместное действие двух или нескольких субъектов, переходящее с одного из них на другой и не имеющее иного объекта помимо производящих действие субъектов; 2) то же, что залог взаимно-возвратный [...] драться, целоваться“; залог возвратно-средний (залог средне-возвратный) према енгл. *reflexive-middle voice*, фр. *тоуен réfléchi* је: „1) категориальная форма залога, обозначающая сосредоточенность действия в субъекте [...] купаться, сердиться; 2) лексико-синтаксическое значение одного из подрядов русских глаголов на -ся, образованных от соответствующих глаголов действительного залога и выражающих

сосредоточенность действия [...] интересоваться, увлекаться“; залог возвратный (залог прямо-возвратный, залог собственно-возвратный) према англ. reflexive je: „1) категориальная форма залога, указывающая, что действие направлено на само действующее лицо, которое является, таким образом, одновременно и субъектом, и объектом этого действия; 2) различно выражаемое значение возвратного залога [...] любить себя; 3) в русском языке одна из разновидностей возвратно-среднего залога с собственно-возвратным значением [...] умываться, причесываться“; залог действительный (актив) према англ. active voice, фр. actif, нем. Aktiv [...] je: „категориальная форма залога, указывающая, что процесс, обозначенный глаголом, исходит от предмета, обозначенного тем словом, с которым грамматически соотнесена данная глагольная форма, и направлен от этого предмета вовне [...] Он пишет письмо; Мы говорим всем правду“; залог интензивно-безобъектный (залог безлично-безобъектный) према англ. intensive objectless voice je: „лексико-синтаксическое значение одного из подрядов глаголов на -ся в русском языке, характеризующихся отсутствием соотносимости с соответствующими глаголами действительного залога [...] Мне не сидится; Смеркается“; залог косвенно-возвратный према англ. indirect-reflexive voice je: „1) категориальная форма залога, показывающая, что действие, замыкаясь в субъекте, совершается для него, в его интересах; 2) различно выражаемое значение косвенно-возвратного залога [...] раздобыться чем-и., уложиться 'уложить свои вещи перед поездкой'; 3) в русском языке одна из разновидностей возвратно-среднего залога [...] запастись (дровами), собираться (в дорогу)“; залог медиальный je: „то же, что средний залог“; залог общевозвратный према англ. general-reflexive voice je: „1) категориальная форма залога, указывающая на то, что действие, замкнутое в субъекте, относится к изменениям во внутреннем состоянии субъекта, охваченного этим действием – состоянием; 2) различно выражаемое значение общевозвратного залога [...] беспокоиться, радоваться, веселиться; 3) в русском языке одна из разновидностей возвратно-среднего залога [...] обрадоваться, остановиться (самому)“; залог общий према лат. reflexivum tantum je: „в русском языке категориальное значение глагола, не имеющего никаких других залоговых форм, кроме формы на -ся, и выражающего внутреннее состояние субъекта или его субъективное действие; глаголы общего залога. [...] бояться, смеяться“; залог пассивно-возвратный (залог страдательно-возвратный) према англ. passive-reflexive voice je: „1) категориальная форма залога, указывающая на то, что степень действия не зависит от его производителя; 2) различно выражаемое значение пассивно-возвратного залога (мне хочется, не работается, ему сдается, кажется); 3) в русском языке одна из разновидностей возвратно-среднего залога [...] Ветка наклонилась к земле; Эти пятна не отмываются“; залог среднестрадательный je: „то же, что медиопассив; залог средний см. средний залог“; залог страдательный (залог неактивный, пассив) према англ. passive voice, фр. passif, нем. Passiv [...] je: „категориальная форма залога, указывающая, что процесс, обозначенный глаголом, направлен извне на предмет, обозначенный словом в именительном падеже (тем словом, с которым грамматически залоговый соотнесена данная глагольная форма), тогда как производитель действия (если он упоминается) выступает как орудие действия и слово, его обозначающее, ставится в косвенном падеже, т. е. субъект и объект действия оказываются в обратном отношении по сравнению с тем, в котором они находятся в действительном залоге“.

групе глаголских родов: „а) када је објекат глаголске радње изван сфере субјектове и б) када је објекат глаголске радње у сфери субјектовој“. Такође, он у оквиру друге групе бележи „три могућна варијетета: α) када је објекат глаголске радње у сфери субјектовој, а није прави објекат глаголске радње (глаголи стања), β) када је објекат глаголске радње сам субјекат њен (рефлексивни глаголи) и γ) када је субјекат оно лице на којем се радња врши од кога другог (пасив)“ (Белић 1998: 259). Стевановић (1961–1962: 1–47), пишући о томе да се глаголи с обзиром на њихов род сврставају у групе: (1) актив; (2) пасив; (3) медиј и цитирајући Маргулијеса²⁰ и Хавранека²¹ као ауторе најзначајнијих студија о глаголском роду у словенским језицима, те Фортунатова²² и Виноградова²³, износи став да се ово питање може сматрати једним од најсложенијих и да га треба сагледавати синтаксички, што се подудара са мишљењем Стахове²⁴ (1961: 289). Актив и медиј односе се на семантичко-функционалну вредност глагола која се остварује у вези са другим реченичним члановима, а пасив се увек посматра на нивоу реченице. Стевановић (1961–1962: 6) бележи да је „а) субјекат активним глаголом означеног процеса сам покретач и вршилац тога процеса; б) субјекат глагола у пасиву је само граматички у центру реченице, а вршилац процеса је нека спољна сила ван тога субјекта

Бусман (1996) о активу бележи следеће: „verbal voice which contrasts with passive and middle voice in nominative languages. The active voice generally expresses the agent as the subject of a sentence and is considered the unmarked form, since it generally has no restrictions, appears with all verbs, and is morphologically the simplest construction“; о медију: „The middle voice is semantically similar to reflexive constructions in that it describes an action which is performed by the subject for his / her own benefit or in which the subject affects itself“; о пасиву: „Passive constructions describe the action expressed by the verb semantically from the point of view of the patient or another non agentive semantic role. In this process the valence of the verb when used actively is usually changed: the subject becomes a prepositional object, usually optional, and an object, usually the direct object, becomes the subject: A neighbor saw the robber. The robber was seen by a neighbor.“

²⁰ Margulies, Alfons (1924). *Die verba reflexiva in den slavischen Sprachen*. Heidelberg.

²¹ Navránek, Bohuslav (1928, 1937). *Genera verbi v slovanských jazicích I. II*. Praha.

²² Фортунатовъ Ф., Филипп (1899). *О залогахъ русскаго глагола*. Извѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ IV/4: 1153–1158.

²³ Виноградов В., Виктор (1947). *Русский язык*. Москва – Ленинград. 606–651.

²⁴ Стахова А., Галина (1961). *Глаголы собственно-возвратного залогового значения в современном русском языке*. Исследование по лексикологии и грамматике русского языка. Москва.

и в) стваралац и вршилац медијалним глаголом означеног процеса није субјекат коме се тај процес приписује, нити је он ван тога субјекта, већ се процес врши у самом субјекту.“ О дијатези и категорији глаголског рода пише и Пипер (2005: 626–631). Он наглашава да иако се ради о синтаксичкој категорији, суштина је у томе да ли предикат морфолошки односно својим обликом може да окарактерише субјекат као агенс или не?! Наводећи примере: (1) Врховни суд данас доноси коначну пресуду; (2) Од стране врховног суда данас се доноси коначна пресуда, показује разлику између субјекта – агенса (1) и субјекта – пацијенса (2) и указује на то да им се денототативно значење подударара, а сигнификативно одударара (т. ј. смисао, начин исказивања је различит). Бележе се примери предиката са повратним (они који укључују употребу морфеме се) и(ли) неповратним глаголским облицима и разматра могућност појаве обе форме или само једне од њих: (1) штампа и штампа се: Завод штампа уџбеник и Уџбеник се штампа; (2) трајати; (3) сударати се. Закључује се да се глаголи под (1) могу исказивати и у активу и у пасиву, глаголи под (2) учествују у формирању активних предикатских израза, а глаголи под (3) упућују на различита значења (у овом примеру узајамност), не реализују парадигму глаголског стања и немају пасивну интерпретацију (Пипер 2005: 627). Танасић (2014) се бави проблематиком пасива и начинима његовог исказивања у српском језику служећи се теоријским поставкама лењинградске школе на челу са Храковским. Подразумевајући да је пасив врста глаголске дијатезе која је опозит активу и функционише у оквиру класе прелазних глагола, он разматра конструкције са трпним придевом издвајајући оне које се формирају од: (1) перфективних глагола и припадају: а. некој од семантичких глаголских група и то: а) трансформативни (разбити: разбијен; онеспособити: онеспособљен; реконструисати: реконструисан; оштетити: оштећен; обновити: обновљен); б) креативни (завршити: завршен; изградити: изграђен; подићи: подигнут); в) деструктивни (уништити: уништен; убити: убијен); г) глаголи кретања (протерати: протеран; упутити: упућен; изгурати: изгуран; одвести: одведен; провести: проведен); д) глаголи опажања (уочити: уочен; опазити: опажен; запазити: запажен; приметити: примећен); ђ) глаголи интелектуалних радњи (предвидети: предвиђен; замислити: замишљен; оценити: оцењен; разрешити: разрешен; схватити: схваћен); е) глаголи говорења (изговорити: изговорен; именовати: именован; назвати: назван; прочитати: прочитан; прогласити: проглашен; позвати: позван); ж) глаголи

интерперсоналних односа (казнити: кажњен; ухапсити: ухапшен; поразити: поражен; изабрати: изабран; наградити: награђен), б. типу конструкција са декомпонованим предикатом (учинити покушај: учињен је покушај: покушано је; доделити награду: додељена је награда: награђен је; обавити припреме: обављене су припреме: припремљен је) или в. типу конструкција без помоћног глагола (обновљени сви сеоски путеви, враћен у првобитно стање, започета изградња зграде гимназије); (2) имперфективних глагола (преписивати: преписиван; дотеривати: дотериван; градити: грађен; стварати: стваран; убијати: убијан; давати: даван; водити: вођен; чинити: чињен; одржавати: одржаван); (3) двовидских²⁵ глагола (као перфективни глаголи: формирати: формиран; идентификовати: идентификован; образовати: образован; као имперфективни глаголи: фалсификовати: (више деценија) фалсификован; презентирати: (годинама) презентиран; фотографисати: (често) фотографисан). Танасић²⁶ (2014: 65) закључује да „конструкције са трпним придјевом од перфективних

²⁵ Танасић (2014: 81) напомиње да ти глаголи, у конструкцијама са трпним придевом, могу имати само један вид.

²⁶ Танасић (2014: 9–10) као А одређује копулативно-адјективну вредност КОП конструкције; Б представља пасивну вредност КОП конструкције; АБ значи да су присутне обе значењске компоненте у КОП конструкцији. Он конструкције сврстава у одређене типове: (1) А I – КОП/А презентује конструкцију када трпни придев није творен од прелазног глагола или јесте, али се изгубила веза међу њима; (2) А II – КОП/А означава конструкцију када се трпни придев смешта уз придев, прилог или радни придев у адјективној функцији; (3) А III – КОП/А је конструкција када се значење А успоставља према прилошкој одредби за време; (4) А₁ – КОП/А представља конструкцију у којој се другим предикатима дочаравају елементи неке ситуације који припадају истом времену; (5) А₂ – КОП/А јесте конструкција којом се упућује на ситуацију која је паралелна некој имперфективној радњи или ситуацији; (6) А₃ – КОП/А приказује конструкцију која указује на ситуацију када се обавља нека перфективна радња; (7) А₄ – КОП/А ознака је за конструкцију са предикатом који садржи неку неглаголску реч; (8) Б₁ – КОП/Б репрезентује конструкцију за изрицање (перфективне или имперфективне) радње која је директно усмерена ка садашњости; (9) Б₂ – КОП/Б показује конструкцију за изрицање anteriорне прошле (перфективне или имперфективне) радње која је директно усмерена ка прошлој перфективној радњи; (10) Б₃ – КОП/Б обележје је конструкције за изрицање anteriорне прошле (перфективне или имперфективне) радње директно усмерене ка прошлој имперфективној радњи или ситуацији; (11) (10) Б₄ – КОП/Б формула је за изрицање (перфективне) радње која се врши у време прошле имперфективне радње или ситуације. У оквиру своје монографске публикације Танасић (2014) бави се проблематиком агенса у пасивним конструкцијама, а посебну пажњу посвећује пасивним конструкцијама за исказивање: (1)

глагола могу имати А или Б значење или су обје значењске компоненте заступљене (КОП/АБ). [...] У језику штампе ове конструкције имају Б значење.“ Пасивне конструкција са трпним придевом од глагола имперфективног вида (Танасић 2014: 80) „понашају се као КОП₁ конструкције перфективних глагола – служе за исказивање пасива перфекта и садашње особине субјекта. Конструкције са А значењем су много рјеђе. [...] Веома је упадљиво да је много мање КОП₁ конструкција имперфективних глагола него истих конструкција са глаголима перфективног вида. То се може објаснити сљедећим чињеницама. Прво, пасив перфекта ових глагола се чешће исказује СЕ конструкцијама. Друго, А значење ових конструкција теже се остварује. Тако у језику постоји мања потреба за употребом ових конструкција.“ Станојчић и Поповић (2008: 108–109) глаголски род (дијатезу) посматрају с обзиром на то да ли глагол захтева (и(ли) подразумева) обавезну допуну у виду правог објекта представљеног акузативом без предлога (који може бити исказан или се подразумевати) или не?! На основу овог критеријума глаголи могу бити: (1) прелазни (транзитивни); (2) непрелазни (интранзитивни); (3) повратни (рефлексивни).

А прелазност²⁷ се, судећи по изнетим ставовима водећих лингвиста у литератури, обично тумачи: (1) као особеност²⁸ глагола да захтевају допуну у акузативу без предлога (или ређе допуну у слободном генитиву) у функцији директног објекта; (2) као категоријално обележје²⁹ којим се указује на обавезну присутност објекатске допуне у

референцијалних и нереференцијалних садашњих радњи; (2) референцијалне и нереференцијалне прошлости; (3) будућности и истражује међусобни однос између рефлексивног и партиципног пасива.

²⁷ Питањем прелазности у украјинском и српском језику у оквирима функционалног аспекта бавила се Ивановић (2007).

²⁸ Овакав став заузима Лалевић (1962: 21), Маретић (1963: 511–516), Стевановић (1979: 550–552); Катичић (1986: 84–125), Станојчић и Поповић (2008: 108–110). Барић и др. (1990: 136) под прелазношћу (предметношћу, објектношћу) подразумевају особину глагола да му радња прелази или не прелази на објекат (врши се на њему или га обухвата). Глаголе који захтевају објекат називају објектним (предметним), а оне који га немају апсолутним. Треба напоменути да аутори ове граматике прелазност глагола поистовећују са њиховом реакцијом коју сматрају типом глаголске валентности.

²⁹ Упориште за овакво поимање транзитивности проналази се код Стевановића (1986), Мухина (1987) и Пипера (2005: 611).

виду слободног акузатива или неког другог падежног односно предлошко-падежног лика.

Синтаксичко-семантички приступ у сагледавању транзитивности³⁰ омогућава да се јасно види укрштање ове категорије са категоријом глаголског рода³¹ с једне стране, а

³⁰ Симеон (1969) овај термин доводи у везу са рус. терминима транзитивность и переходность у значењу *прелазност*. Наводи се уврежени став према коме се прелазним глаголом исказује радња чији се објекат (уколико постоји) представља именицом или заменицом која је на непосредан начин везана за глагол (без предлога; обично у виду слободног акузатива). Ипак, бележи се и да легитимно егзистира и класа посредних објеката или објектоида: расправљати се о нечему, сетити се нечега, те се сматра да треба разликовати: (1) непосредно прелазне глаголе (са правим објектом); (2) посредно прелазне глаголе (преко уведеног објектоида) и (3) непрелазне глаголе (који немају објекат: сунце сија). Треба напоменути да се објекат може изразити и инфинитивом: покушати радити, почети читати.

Траск (2005: 280–281) бележи да је транзитивност исто што и прелазност то јест *однос глагола према именском скупу у реченици*. Он наводи да је прототипична непрелазна конструкција она која има субјекат, а нема објекат: Сузана је спавала. Прототипичном прелазном конструкцијом сматра ону са субјектом као вршиоцем радње и објектом као предметом над којим се врши радња: Сузана је ошамарила Давора. Као непрототипичне конструкције региструје: Сузана пуши. Сузана једе. Ове реченичне структуре показују да је глагол непрелазан. Ипак, зна се да су оба глагола (пушити, јести) у одређеном смислу прелазна, што се на основу ових примера не може констатовати (или је очигледан или је небитан?!). Такве непрелазне конструкције Траск означава као апсолутно прелазне (према енгл. *apsolute transitive*). Напомиње се и да прелазне конструкције са глаголом који има два објекта бивају означене као двопрелазне (према енгл. *ditransitive*): Сузана је дала Марку пољубац.

Ахманова (1966) бележи термин *переходность* (транзитивность) према енгл. *transitivity* дефинишући га на следећи начин: „лексико-синтаксическая категория, на основе которой выделяются глаголы со значением действия, распространяющегося на предмет, который является объектом этого действия; противоп. *непереходность*.“ Она наводи о прелазности још и: *переходность глагола, переходность действия, значение переходности, переходность косвенная* према енгл. *indirect (oblique) transitivity* што одређује као „выражение непереходными глаголами распространения действия на косвенный объект; значение переходности у глаголов, которые формально являются непереходными, т. е. не могут управлять винительным беспредложным [...] заботиться о ком-л., завидовать кому-л.“ Бележи се и: *переходность прямая* према енгл. *direct transitivity* као „переходность, выражаемая собственно-переходным глаголом; ср. *косвенная переходность*“.

Бусман (1996) одређује термин *transitivity* као „*valence property of verbs which require a direct object, e. g. read, see, hear. Used more broadly, verbs which govern other objects (e. g. dative, genitive) can also be termed 'transitive'*. Hopper and Thomson (1980) introduce other factors of transitivity in the frame work of universal

с друге стране да се уочи међусобно прожимање са категоријом номиналних конституената³². Граматички род, поред (ко)односа успостављеног на плану номинатив (агенс) и акузатив (пацијенс), почива и на везама номинатива са другим падежним формама. Према томе, транзитивност³³ схваћена као глаголско-објекатски однос само је једна од могућих релација (а не никако једина), која може бити успостављена у оквиру глаголске дијатезе. Милошевић (1973: 31), пишући о прелазности као о семантичком својству глаголске лексеме, присутном у свим оним ситуацијама у којима је видљиво и његово лексичко значење, глагол смешта у одређени тип семантичке ситуације (У примеру *рад је написан* глагол је прелазан јер семантички објекат трансформацијом реченице заузима позицију синтаксичког објекта *неко је написао рад*. Такође, у примеру *пишем цео дан* глагол се третира као прелазан будући да може ступити у везу са објектом: *песме, бајку, рад и сл.*). Ипак, ни само семантичко разумевање транзитивности, као ни издвојено морфолошко није довољно. Ивић (1972: 29) предлаже да, приликом одређивања „правих прелазних глагола“, у дефиницију треба унети податак о томе да „акузативни облик *нешто*, у својству допуне прелазних глагола, може бити комутабилан или са именичком лексемом у одговарајућем падежном облику, или са зависном реченицом објекатског карактера.“

grammar, which result in a graduated concept of transitivity. In addition to the selection of a direct object, other semantic roles as well as the properties of adverbials, mood, affirmation vs negation and aspect play a role.“

³¹ В. Стевановић (1961–1962), Стевановић (1979) и Стевановић (1986).

³² Тополињска (1996) овај однос одређује као везу вербалне и номиналне категорије односно „глаголског рода“ и „падежа“. Указујући на повезаност семантичког садржаја са површинским експонентима, она упућује на то да ове граматичке категорије треба посматрати као граматикализоване семантичке категорије, које се сусрећу и на морфолошком, и на синтаксичком, па и лексичком језичком нивоу.

³³ Нажалост, Лалевић (1962: 21), Маретић (1963: 511–516), Стевановић (1979: 550–552); Катичић (1986: 84–125), Станојчић и Поповић (2008: 108–110) углавном истицањем „(прото)типичне транзитивности“, оличене у реченичној структури са обавезно прелазним глаголом и директним објектом, поприлично занемарују све остале могућности.

И Кристал (1999) прелазност посматра кроз везу глагола са зависним реченичним конституентима одређујући при томе прелазне глаголе као оне за које је карактеристичан директни објекат (кога описује морфолошким обележјем флективних језика – акузативом).

Поред прелазних глагола, Стевановић (1979: 551–555), с обзиром на успостављени критеријум присутности објекта на коме се врши радња у самом субјекту или његово смештање ван, још уочава непрелазне и повратне. Прелазне (транзитивне) глаголе дефинише као оне којима се сигнализира да је за вршење радње неопходан предмет (објекат) (из)ван субјекта (градити, писати). Непрелазне (интранзитивне) глаголе карактерише одсуство предмета (објекта), што се може тумачити као знак да није потребан за (из)вршење радње (из)ван субјекта (сести, трчати). Повратним глаголима Стевановић (1961–1962: 26) означава „све глаголе с повратном речцом се“ и дели у групе називајући их: (1) правим повратним (или рефлексивним); (2) узајамним (реципрочним); (3) неправим повратним; (4) медијалним; (5) пасивним; (6) неодређено-повратним и (7) безлично-повратним.

Ако проблем сагледавамо дијахронијски, онда категорија синтаксичке транзитивности бива актуализована процесом типолошке промене праиндоевропског језика развојем од активног језика у језик номинативног типа. Основна семантичка дистинкција актив – инактив као карактеристика језика номиналне типологије преноси се у домен глаголског система кроз опозицију транзитив – интранзитив. Глаголи апсолутног значења изворно пружају информацију о самој, одређеној радњи или о стању по себи, а праиндоевропски акузатив или протоакузатив „првобитно је био адвербијални падеж, семантички дифузан, и исказивао је читав низ околности вршења глаголске радње³⁴“ (Грковић Мејдор 2007: 78). Одређено значење глагола бивало је у директној зависности од семантике одговарајуће лексеме у акузативу. Категоријално обележје аниматности³⁵ односно означеност појма као живо (+) или као живо (–) такође

³⁴ Њиме су изрицане околности типа време, место, узрок, циљ и др. Осим акузатива, семантичким објектом уопште у косим падежима даје се објашњење околности под којима се обавља дата радња. Тако Грковић Мејдор (2007: 78), позивајући се на анализу германског, а пре свега староисландског материјала коју је спровела Десницка (в. и уп. Десницкая 1984: 148), наводи пример глагола *snúa*, који остварује значење *враћања* односно *кретања које није усмерено на објекат*. То дати глагол ставља у исту раван са глаголима *кретања* који имају семантичку реализацију *ходати*, *бежати*. Ако се жели реферисати о околностима за вршење радње, уз поменути глагол појављује се лексема или лексемска конструкција као семантички објекат у дативу.

³⁵ Категорију аниматности у српском и руском језику проучава Стефановић (2008).

има утицаја на остварење конкретне глаголске семантичке реализације³⁶. Развијајући се, морфолошки падежи постепено стичу прототипична значења на основу којих им се додељује прототипична семантичка улога (генитиву извор, дативу усмереност). Ипак, и ови падежи показују се као адвербијални. У старословенском језику се, према наводима Грковић Мејдор (2013: 15), потврђујући присутност појединих група глагола апсолутног значења, појављују примери са адвербијалним акузативом, бележе слободне падежне форме уз неке глаголе и користе се нова језичка средства тј. предлошко-падежни спојеви. Да би се са развојем транзитивности у процесу преображаја језика у номинативни тип успоставиле истинске субјекатско-објекатске релације граматицизацијом номинатива као падежа субјекта и граматицизацијом акузатива као падежа објекта, неопходно је да се неке архаичне структуре изгубе, а неке подвргну реанализи³⁷.

Како истиче Грковић Мејдор (2013: 22) семантичка транзитивност утицала је на то да се објекатски акузатив најпре појави код глагола са значењем физичке активности (а пре свих код каузативних нпр. прасл. **jazviti* у значењу *ранити* или *vĕditi* у значењу *повредити*, што се потврђује и кроз примере из најстаријих словенских споменика). За разлику од њих код глагола којима се обележавају перцептивна, емотивна или когнитивна стања или процеси објекатски акузатив спорије „продире“ (а очигледан пример је глагол *слъшати* за који се, поред акузатива и генитива, у адвербијалној функцији везује и датив). Током језичког развоја веома распрострањена словенска

³⁶ Грковић Мејдор (2013: 11) бележи пример грчког $\beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega$ у значењу *кретати се*, *трчати*, *падати*, а $\beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega$ + А *кретати се* + У *ВЕЗИ СА Х* > *бацати*, *гонити*, *убити х* као потврду за то да лексичка семантика именице у акузативу одређује значење глагола. Уз именице из класе живо (+) у акузативу, контекстуална семантичка реализација конструкције *кретати се* + У *ВЕЗИ СА Х* може бити *гонити*, *бацати*. Значење *убити* остварује се уз појам са обележјем живо (+). За именице са ознаком живо (–) резервисано је значење *бацати*.

³⁷ Грковић Мејдор (2013: 18–19) каже да се тако генитив агенса уз глаголе стања подвргава реанализи и постаје генитив извора / узрока или генитив објекта. Уз когнитивне, волунтативне, перцептивне и неке емоционалне глаголе генитив се реанализирао у објекатску допуну. Уз глаголе емоција, и то уз оне са негативном конотацијом (као што су: *стид*, *страх*), генитив врло рано постаје генитив извора / узрока. Појављује се као слободна падежна форма или форма са предлогом *от* (в. и уп. *Вечерка* 1963: 212, 215–216).

појава била је потискивање генитива и датива у корист акузатива, што се бележи како код нас, тако и у чешком и руском језику. Криско (2006: 222) чак пише о томе да „к концу древнерусского периода, создали противречивую ситуацию: в то время имена типа **брат** допускали только одну форму объекта – *брата*, имена типа **стол** по-прежнему сохраняли параллельное употребление генитива и акузатива как вариантов объектной синтаксемы. Использование РП в функции объекта, полностью охваченного действием, было тем более нежелательно, что эта же форма применялась и для выражения неполного объективирования (ср. соответственно *взяти города* и *взяти хлѣба*). Следовательно, важнейшей тенденцией развития русской синтаксической системы последующих периодов должно было стать отмирание генитивной переходности.“

Грковић Мејдор (2013: 41) закључује да су најочигледне системске промене, узроковане развојем синтаксичке транзитивности следеће: (1) губљење адвербијалних функција (места, времена, инструмента и сл.) слободног акузатива услед његовог позиционирања као падежа директног објекта; адвербијалне функције и даље задржава везана форма акузатива, а постепено их прихватају и остали падежи; (2) будући да се слободне падежне форме користе за означавање основних синтаксичких улога, сужава им обим употребе.

Грицкат (2004: 215–248) појаву беспредлошког акузативног облика уз предикат доводи у везу са функцијом директног објекта, а то истовремено представља и потврду прелазности одређеног глагола. Ипак, она напомиње да долази „до преплитања прелазне и непрелазне аперцепције глаголског значења“ наводећи као пример употребу глагола молити (опроштај – прелазно; за опроштај – непрелазно) и постављајући као проблем дилему да ли је развој прелазног значења текао под дејством акузатива или је ситуација била обрнута?! Бележе се примери значењски непрелазних глагола који постају прелазни (завидети: осећати завист, али и: завидећ му царство од свијета (И. Гундулић); бдети: проводити време без сна, али и: бде ноћну тмину (стародубровачки, Зима)). Показује се да префиксација као поступак омогућава да од непрелазних основних глагола (скочити, корачати) префиксалном творбом могу настати транзитивни глаголи (прескочити, прекорачити). Као пример неуобичајеног обрта у погледу

транзитивизације споменути су глаголи са значењем боловања: лежати жутицу, кашљати велики кашаљ, а има и примера који су стилистички маркирани: на мору га јутро освануло или оних који су преко значења од непрелазних обличких форми постали фактитиви: горети (нестајати у ватри, али и: горети ћумур, лојаницу). Посебна пажња посвећена је и рефлексивности. Истиче се да на лексичко значење не утиче појавност или одсуство морфеме се: беласати и беласати се; захвалити и захвалити се. Таква ситуација објашњава се „тананим колебањима у аперцепцији медијалности одн. непрелазности: или се она сматра недовољно израженом, па се додаје 'се', као њен чести пратилац, ради њеног појачања (сијати > сијати се), или се, обратно, сматра довољно присутном, па се глаголу несметано одузима његово 'се' (испаравати се > испаравати)“ (Грицкат 2004: 223). Прелазак транзитивног у интранзитиван глагол дешава се када се значењем упућује на уопштену радњу (она много чита, она шије, он пева). Појаву двоструког објекта (са ознаком живо (+) и живо (–)) уз глаголе молити, питати, учити (кога шта) ауторка сматра не само балканизмом, већ и индоевропском цртом. Она бележи и да су глаголи попут слушати, желети, жудети, тражити, искати, просити, чекати, гледати раније захтевали генитивну допуну најчешће партитивног или аблативног типа, а сада их одликује прелазност представљена допуном у акузативу. И словенски генитив је у истирању под налетом нарастајуће „акузативизације“. Издвајају се примери: боли ме, сврби ме, жуљи ме, смета ме који приказују безличну употребу глагола болети, сврбети, жуљити, сметати, а енклитички облик заменице у акузативу само је одраз привидне прелазности.

Глаголска рекција³⁸ (Ружић 2005: 539–544) подразумева да глагол у допунском синтагматском споју иступа као управни члан и остварује са именском речју зависан

³⁸ Симеон (1969) посматра глаголску рекцију у сфери зависности одговарајућег падежног облика подређене речи (најчешће именице) од лексикосинтаксичких својстава надређене речи (глагола).

Ахманова (1966) бележи овај термин према енгл. *verbal government* у значењу „зависимость падежной формы подчиненного слова (существительного) от лексико-синтаксических свойств подчиняющего слова (глагола); явление управления, рассматриваемого в плане специфики глаголов, т. е. рассмотрение данного явления с точки зрения поведения глаголов как управляющих лексем [...] касаться кого-чего (род. п.), управлять кем-чем (тв. п.)“.

Бусман (1996) наводи посебно значење термина *government*: „'government' is used especially with verbs whose differing valence is the primary criterion for distinguishing between transitive and intransitive verbs.“

однос који се може окарактерисати као непосредан или посредан. С обзиром на број именских речи са којима је одређени глагол у рекцијској релацији, може се говорити: (1) о једнорекцијским или о глаголима прости рекције (чувати се (од) кога, чега; ласкати коме; љубити кога; махати чиме; размишљати о коме, о чему) или (2) о дворекцијским (односно уопште о вишерекцијским) глаголима или о глаголима комплексне (сложене) рекције. Глаголи комплексне рекције могу имати: (1) двоструку беспредлошку структуру (питати кога шта; дати коме шта; обасути кога чиме); (2) двоструку беспредлошко-предлошку структуру (упутити кога у, на шта; штитити кога, шта од кога, од чега; тражити шта од кога) или (3) двоструку предлошку структуру (расправљати, договарати се о чему с ким, преговарати о чему с ким, слагати се у чим с ким). Пипер (2005: 613) истиче да „глаголска рекција у зависности од лексичког значења речи у рекцијском односу може имати 1. објекатско значење, нпр. *зидати кућу*, 2. комплетивно значење, нпр. *прогласити се царем*, 3. објекатско-комплетивно значење, нпр. *обрасти жбуњем* или 4. објекатско-одредбено значење, нпр. *пуцати на гол*“.

Такође, он пише о варијативности рекције у случајевима када се као зависни члан могу појавити алтернирајући падежни облици: распитати се за некога, али и распитати се о некоме; чекати некога, али и чекати на некога; захвалити се за нешто, али и захвалити се на нечему (Пипер 2005: 613).

Дубровина³⁹ (2008: 18–22) бележи да се термин глаголска рекција (рус. глагольное управление) у руској литератури појавио крајем 18. века наводећи Барсова (1981: 161): „Управление состоит в том, когда одно речение, зависящее от другого, точно для него полагается в некотором известном с ним не сходственном изменении, напр. в следующем предложении: Лучи солнца нагревают землю ... слово землю зависит от слова нагревают, и для показания кого или что нагревают лучи, необходимо должно оно быть в винительном падеже“.

Бележи се још и то да треба обратити пажњу на однос између главног (управног) и зависног члана, на јаку и слабу рекцију (о чему

³⁹ Цитирани су извори које је Дубровина навела: Барсов А. А. (1981). *Российская Грамматика А. А. Барсова* (под. ред. и с предисловием Б. А. Успенского). Москва; Григорян В. М. (1984). *Префиксальные глаголы и их управляющие свойства в современном русском языке*. Ереван; Lehfeldt W. (1978). Управление, согласование, примыкание в русском языке (Попытка операционального определения). *Russian Linguistics*. 1978: 4.

пишу Апресян, Белошапкова, Лесник, а Лефелд (1978: 265) уместо ове дистинкције, предлаже употребу термина способность к управлению. Григорјан (1984: 7) предлаже увођење термина „стандартное / нестандартное управление“. Шчерба и Мухин сагледавају рекцију као лексичку, а не као синтаксичку везу.

Ружић (2005: 517–527) валентност⁴⁰ глагола у ширем смислу посматра као његову способност да друге речи (мисли се, пре свега, на именске) веже уз себе, окупи их, групише, а „валентност у ужем, језичком смислу [...] је спајање, повезивање или комбиновање глаголских и именских речи и израза на синтаксичко-семантичком плану. Такво удруживање речи засновано је на лексичкосемантичкој вези међу њима, као и на граматичким правилима каква важе за сваки језик посебно“ (Ружић 2005: 517). С обзиром на критеријум попуњености именским изразом места, отворених од стране глаголског предикатског израза, могу се разликовати: (1) обавезно или (2) факултативно реализовани аргументски изрази односно може постојати: (1) обавезна или (2) факултативна валентност (Ружић 2005: 517). Валентност предиката диктира како ће изгледати одговарајућа реченична структура: (1) једночлана предикатска структура (Смркава се. Наоблачило се.⁴¹); (2) двочлана структура с једновалентним предикатом (Деца пливају. Сви ћутимо.); (3) трочлана структура с двовалентним предикатом (Посетиоци разгледају изложбу. Студент полаже испит.); (4) четворочлана структура с тровалентним предикатом (Тома поклања занимљиву књигу брату. Кошаркаш додаје лопту најближем играчу.); (5) петочлана структура са четворовалентним предикатом (Петар пише писмо пријатељу наливпером. Мајка плете пуловер сину дебљим

⁴⁰ Траск (2005: 99) бележи као једну од особености глагола – његову валентност. Она се манифестује тако што глагол у граматичкој реченици захтева присуство једне именске фразе (према noun phrase; NP) или више њих као својих аргумената.

Бусман (1996) наводи термине valence и valency као синонимне и дефинише на следећи начин: „Valence is the ability of a lexeme (e. g. verb, adjective, noun) to predetermine its syntactic enviroment in that it places certain requirements on the surrounding constituents in reference to their grammatical characteristics. Thus the verbs greet and help require a direct object (which cannot be ommited in the case of greet) inhabit requires a locative complement. Closely related to valence is the concept of valence dependency [...] In a sentence, a constituent X is valencedependent on a lexeme Y if at least one of the valence requirements of Y is present in X. In this case, X is a complement (Tesnière actant) of the constituent containing Y.“

⁴¹ Примери су преузети из Ружић (2005: 519–526).

штрикаћим иглама.) (Ружић 2005: 517–526). Пипер (2005: 610–611) наводи да валентност треба сматрати бинарном семантичком категоријом према којој се под левом валентношћу подразумева агенс у ширем смислу, а десна валентност укључује друге семантичке функције. Првом десном валентности (другом укупно) означава се директни објекат. Реченичне структуре, које карактеришу предикати с нултом валентности односно авалентни предикати (Сева. Раздањује се⁴²), немају ни субјекта, ни објекта, нити се могу разматрати с обзиром на категоријално обележје глаголског рода.

Дубровина⁴³ (2008: 16–18), говорећи о термину валентност (рус. валентность), спомиње Некрасова, Аксакова, Потербњу, Пешковског, Шахматова, Виноградова, Шчербу и њихово стављање фокуса на значење односно на семантички фактор. Поред Тенијеровог става о теорији валентности и изнесене дефиниције из Лингвистичког енциклопедијског речника (1990: 79) који валентност посматра као „способность слова вступать в синтаксические связи с другими элементами“, она издваја још и разматрања Мељчука, Апресјана, Хелбига и Степанове. Алертон (1982: 2) цитира: „Valency is seen as the capacity a verb has for combining with particular patterns of other sentence constituents, in a similar way to that in which the valency of a chemical element is its capacity for combining with fixed number of atoms of another element“, а такође и Богуславског (1996: 23): „Слово имеет столько валентностей, сколько участников ситуации необходимо, чтобы истолковать его исчерпывающим и неизбыточным образом“.

1. 2. 1. 4. Различити типови допуне у литератури

1. 2. 1. 4. 1. Објекат као допуна у литератури

⁴² Примери су преузети из Пипер (2005: 611).

⁴³ Цитирани су извори које је Дубровина навела: Allerton, D. J. (1982). *Valency and the English Verb*; Богуславский, И. М. (1996). *Сфера действия лексических единиц*. Москва; *Лингвистический энциклопедический словарь* (1990). Москва.

У граматикама се правим или директним објектом сматра употребљен облик слободног (беспредлошког) акузатива⁴⁴ уз прелазне глаголе за означавање имена појма;

⁴⁴ Павловић (2013б: 255–276), пишући о теоријским основама Даничићеве падежне синтаксе, наводи да Даничић уочава дистинкцију између падежа које карактерише примарно граматичка функција и оних које имају изворно, локално, просторно значење (Павловић 2013б: 257). Бележи се објекатски генитив који се сматра оличењем предмета управне радње изречене преко глаголске именице као управног члана одређеног синтагматског споја (Павловић 2013б: 258). Облик у генитиву као зависни члан у синтагми са глаголском именицом може бити у корелацији: „1) са објекатским акузативом (*зидање Раванице*), 2) са генитивом (*обично се говори о игрању прстена*), 3) са дативом (*сви сватови ником поникоше* || *и у црну земљу погледаше* || *ја од чуда лијене ђевојке*), 4) са инструменталом (*господар мој узима од мене управљање куће*).“ (Павловић 2013б: 258). Партитивном генитиву указана је посебна пажња. Презентујући се без експлицитног присуства квантификатора и имајући у виду рекцијски потенцијал глагола уз који се јавља, говори се: 1) о објекатском партитивном генитиву (који прати транзитивне глаголе широког спектра значења: *свега имаи у бијелу двору*) и 2) о субјекатском партитивном генитиву (који прати глаголе са значењском компонентом „быванѣ“: *на ће бити вина и дувана*) (Павловић 2013б: 259). Он такође наводи и Даничићеву поделу партитивног генитива без истакнутог објашњења и јасно израженог критеријума: „1) објекатски генитив реализован уз сативне глаголе, којим префикс надаје обележје квантификованости (*ко би мене воде напојуо*), 2) објекатски генитив уз глаголе који садрже семантичко обележје конекције (*да се овога посла примим; допануо ропства и тамнице*), 3) објекатски генитив уз глаголе са инхерентном семантичком нијансом одвајања (*избави ме таме и гудуре; избави ме муке песијанске*), 4) словенски генитив уз негирани управни глагол (*ви Груице ни видели нисте; нема љета без Ђурђева дана*), 5) узрочни генитив уз глаголе емотивних стања (*ја се бојим Бога и Јована; не стиде се цара ни ћесара*), 6) генитив „игре“ (*genitivus ludi*) (*кад би се игре поиграли*) и 7) генитив поређења реализован уз придевске компаративе (*Сунчаница сунца дража*).“ (Павловић 2013б: 259). У раду се упоређују Даничићеве и Миклошичеве ставове о природи словенског генитива и закључује да Миклошич, подстакнут двема студијама о староиндијским падежима (Delbrück 1867; Siecke 1869), заступа тезу о обједињавању индоевропског генитива и аблатива у схватању српског односно словенског генитива, што се рефлектује и на значење које представља сублимацију изворне аблативности или одвајања (према *arādāna, trennung*) и примарне генитивности или повезивања (према *sambandha, coniunctio*). Даничић, пак, не промишља о двојној природи словенског генитива (Павловић 2013б: 260). Протоакузатив као општи праиндоевропски падеж бива споменут у тексту преко истраживања Попова (19. век) који следи Курцијуса и у 20. веку захваљујући објављеним резултатима испитивања Деснице, Климова, Гамкрелидзеа, Иванова, Лемана, Криска (Павловић 2013б: 261, у фусноти). Будући да је основа функција акузатива објекатска, то и Даничић значајно доприноси дајући, по речима Павловића (2013б: 260–261), прву типологију. Како се истиче, он не одређујући термином, али показујући примером, прави дистинкцију међу следећим типовима објекта: „1) резултативни објекат који настаје реализацијом

то је и реченични члан којим се упућује на појам ван субјекта, а као допуна незаобилазан је у вршењу процеса означеног глаголом у предикатској функцији (Стевановић (1979: 75; Станојчић и Поповић 2008: 212⁴⁵; Катичић 1986: 84). Слично размишља и Белић (1998: 76) који под објектом⁴⁶ подразумева неопходну допуну

глаголске радње (*град градила три брата рођена*), 2) унутрашњи објекат као врста резултативног објекта исказаног акузативом именице која се етимолошки и(ли) значењски поклапа с управним глаголом (*бој не бије свијетло оружје*), 3) преиначени објекат који се реализацијом глаголске радње само модификује (*затворићу скеле око мора*), 4) непреиначени објекат, постојан и при реализацији транзитивне глаголске радње (*бисер Маја по језеру брала*), 5) неизмењени објекат остварен уз префиксирани глаголе кретања (*да ме мимоиђе чаша ова*), 6) неизмењени објекат остварен уз непрефиксирани глаголе истог типа (*зелен гору ходила*), 7) односни, тј. неправи објекат комодалног типа [...] остварен уз глаголске ознаке природних појава (*на мору га јутро освануло*), 8) односни, тј. неправи објекат повода [...] остварен уз глаголске ознаке емотивних стања (*тужи млада ђевера Андрију*) и 9) двоструки објекат остварен уз дворекцијске глаголе чија радња обухвата истовремено и предмет и лице.“ (Павловић 2013б: 261). Под објекатски акузатив Даничић сврстава још и: „1) односни акузатив као индикатор сфере реализовања радње или стања (*Пауна нам ноге боле*) [...] који се у савременим синтаксама третира као логички субјекат [...] и 2) предикативни акузатив (*учини нас царева и свештенике*).“ (Павловић 2013б: 261–262).

Грковић Мејдор (2001) бележи да се акузатив уз глагол са негацијом појављује и у старословенском језику. То се у неким истраживањима објашњава као утицај грчког језика.

⁴⁵ Станојчић и Поповић (2008: 212) наводе да је прави објекат допуна – именичка јединица у облику беспредлошког акузатива. Њоме се указује на појам који представља ситуацију репрезентовану глаголом.

⁴⁶ Ахманова (1966) поистовећује објекат са термином дополнение. Она бележи и следеће типове: „объект внешний [...] объект внутренний [...] объект возвратный [...] объект, выраженный возвратным местоимением [...] познать себя, показать себя, любить себя; объект двойной [...] конструкция с двумя прямыми дополнениями = англ. ask a boy a question; объект действия према англ. object of action. [...] объект избыточный [...] объект косвенный; то же, что дополнение косвенное (см. дополнение); объекта косвенного дательный; объект не прямой; то же, что дополнение косвенное (см. дополнение); объект прямой; то же, что дополнение прямое (см. дополнение); объекта прямого винительный; объект сложный (объект нексуальный, сложное дополнение) према англ. complex object; дополнение, состоящее из двух членов, связь которых по своему содержанию напоминает предикативную. = англ. I saw the man run (man — run по семантическому отношению напоминает man runs 'человек бежит'); объект фактитивный према англ. factitive object; объект глагола с фактитивным значением.“

Симеон (1969) објекат доводи у везу са рус. объект, дополнение, управляемое дополнение или са англ. object, objective complement и срп. допуном, подлогом, предметом односно предметом чињења. Напомиње се најпре да сматрајући га реченичним додатком, појављује се као допуна предикату и онда бива секундарни (другоразредни, споредни) члан реченице. Одређује се још и као допуна прелазном глаголу;

транзитивном глаголу, али бележећи активно *ап̄* у значењу *волим* истиче да објекат може бити и неисказан иако постоји – и то онај стварни, изван самог субјекта (Белић⁴⁷ 1998: 256). Неправи или индиректни објекат сматра се допуном непрелазном рекцијском глаголу и стоји у облицима косих падежа искључујући слободни акузатив и генитив који је замењив акузативом (Стевановић 1979: 81; Станојчић и Поповић 2008: 245; Катичић 1986: 98). Маретић (1963: 423) користи термин ближи објект за облик беспредлошког акузатива (сељаци ору њиву⁴⁸) или генитива (купио сам вина; не видим пута) уз транзитивне глаголе, а даљи објект за облике у генитиву, дативу или инструменталу (бојим се несреће; вјеруј ми, бог се брине сиротама) уз неке глаголе. И Лалевић (1962: 185–186) напомиње да се предмет исказује „сваким падежом сем

објектом или објекатском допуном обележава се део, особа или конкретна односно апстрактна ствар на којој субјекат врши радњу односно на коју прелази радња обележена глаголом; сматра се изравном допуном и може се јављати у облицима косих односно зависних падежа. Као објекат може се третирати и „свака реална или формална допуна изјавном делу реченице (предикату) која је очувала своје супстантивно значење.“ Уколико би се под појмом објекта подразумевале и приложне и атрибушке допуне (према енгл. *complement* или рус. *дополнение*), онда би следеће значење обухватило све поменуте типове: „секундарни дио реченице који изражава предметно-процесни однос (однос једног самосталног предмета према другоме) помоћу комплетивне свезе [...] споредни дио реченице који се односи на дио реченице изражен глаголом, девербалном именицом са значењем радње, замјеничком именицом, придјевом и прилогом и који означаје предмет на који прелази радња.“ Наводе се различити типови објекта у зависности од критеријума који се поставља. Поменућемо два типа. С обзиром на то да ли се са глаголом повезују непосредно или интерпонираном помоћном речи, издвајају се: (1) директни, непосредни, изравни и (2) индиректни, посредни, неизравни објекат. У односу на то да ли објекат укључује у свој садржински аспект појам који има глагол, говори се о унутрашњем или вањском (спољашњем) објекту.

Бусман (1996) бележи термин *object* који одређује као: „*Syntactic function in nominative languages which, depending on the language is marked either morphologically (e. g. by an oblique case) or positionally (e. g. after the subject) and which generally denotes a thing or state of affairs which is affected by the event denoted by the verb. The number and types of object are language-specific and their occurrence in the sentence is determined by the valence of the verb. Objects are generally divided into direct, indirect and prepositional objects (also called oblique objects).*“

⁴⁷ Белић (1998: 257) наводи да је код рефлексивних глагола субјекат сам свој објекат односно не излази из субјектове сфере.

⁴⁸ Примери у заградама у датој реченици преузети су из Маретић (1963: 423).

номинатива и вокатива, и то без предлога или с предлогом – клањати се некоме [...] светлети очима [...] мислити на кога [...] објекат и оно чиме се на њега упућује, што њиме управља (предикат), већ собом представљају органско јединство, формално и садржајно чине целину, особиту синтаксичку групу. У томе је предикат водећи члан а објекат за њ везани зависни члан.“ Барић и др. (1990: 300⁴⁹) дају дефиницију објекта као именске речи чије је постојање условљено глаголом или неком другом предикатском речи. Ружић (2005: 500–510) објекат представља именским изразом у облику неког падежа уз транзитиван глагол. Синтаксичким експонентом категоријалног обележја транзитивности сматра се слободан акузатив као падеж типичног објекта (Изула је старе каљаче (И. Андрић).⁵⁰). Ако се тежиште помери на семантички и прагматички ниво, онда се објекат означава као други аргумент (што може указивати на учесника у експлицираној активности или на појам који захвата поменута активност: волети спорт; на модификовање учесника или појма под утицајем активности: прати косу; на промену положаја у времену и простору актера у активности: премештати ствари; на производ као резултат спроведене или вођене активности: писати песму и др.) (Ружић 2005: 501). С обзиром на критеријум непосредне или посредне везаности за глагол одговарајуће објекатске допуне у форми именског израза, може се говорити о директном или индиректном објекту. У синтагматском споју са управним глаголским изразом директни објекат као зависни члан заузима позицију прве десне допуне и обично је у облику акузатива (слушати радио). Индиректни објекат као зависни члан у форми одговарајућег именског израза ступа у релацију са управним глаголским изразом посредно односно преко првог аргумента заузимајући позицију друге десне допуне уз могућност да буде у облику датива (давати инјекције пацијентима) (Ружић 2005: 501). Успостављање дистинкције између правога односно типичног и неправог односно нетипичног објекта тиче се особености функционално-семантичког односа који постоји

⁴⁹ Барић и др. (1990: 301) бележе да је објекат који има акузативну рекцију изравни, директни или непосредни и појављује се уз транзитивне или прелазне глаголе, а објекат чија се рекција налази у другим косим падежима означава се као неизравни, индиректни или посредни и стоји уз интранзитивне или непрелазне глаголе. Уколико се као објекат јави предложни израз, онда се објекат карактерише као предложни.

⁵⁰ Пример је преузет из Ружић (2005: 501) као и остали који следе у наредним реченицама.

између поменуте активности и њених актера. Прави пасивни или пацијативни однос усмерен је од субјекта ка објекту, а региструје се и веза која се заснива на усмерености од објекта ка субјекту и обрнуто (Ружић 2005: 501). Прави односно типичан објекат представља се слободним акузативом⁵¹ или гентивом без предлога као варијантни падежни облик (дотаћи се ограде / дотаћи ограду) (Ружић 2005: 503). Неправи односно нетипични објекат показује се кроз употребу слободних или предлошких форми у косим падежима, што зависи од рекције оног глагола са којим именски израз стоји у релацији (беспредлошки: чувати се (од) кога, (од) чега; чудити се коме, чему; руковати чим; предлошки: веровати у кога, у шта; мислити на кога, на шта) (Ружић 2005: 506–507). Индиректним објектом указује се на трећег учесника који у везу са субјектом као аргументом ступа посредно односно преко другог аргумента. Појављује се у реченичним структурама које садрже тровалентни глаголски предикат. Та друга, посредна објекатска допуна презентује облик: (1) у дативу (дати, поклонити шта коме; јавити, испричати шта коме; представити, најавити кога коме); (2) у акузативу са предлогом за (кувати, купити, направити шта за кога); (3) у акузативу са предлогом на (гонити, терати кога на што); (4) у гентиву са предлогом од (одговарати, одвраћати кога од чега) (Ружић 2005: 508–510).

Да резимирамо. Преовлађују два приступа: (1) објекат сагледаван као вид допуне у облику слободног акузатива и варијантно гентива (прави, директни, изравни) и у слободној или предлошкој форми косих падежа изузимајући беспредлошки акузатив и гентив замењив акузативом (неправи, индиректни, неизравни); (2) објекат који ступа у непосредну рекцијску релацију са глаголом и заузима позицију другог реченичног аргумента (уз прелазне глаголе везује се слободни акузатив (или слободни гентив), што репрезентује прави, типични или директни објекат; неправни, нетипични објекат такође реализује непосредан однос с глаголом, али употребом слободних и предлошких форми у косим падежима) и онај који остварује посредну рекцијску везу са одговарајућим глаголом и има место трећег аргумента (индиректни објекат).

⁵¹ Ружић (2005: 503) наводи да не имплицирају увек семантички објекат облици у беспредлошком акузативу, нити они морају да чине синтагматске спојеве са транзитивним глаголом као управним чланом. Потврда за то су дати примери: Боли га глава. Сврби га рука.

Ивић (1995: 113–136) се бавила питањем исказивања директног објекта. Она је презентовала, поред морфолошких и синтаксичких обележја језичких форми које могу имати функцију објекта, још и семантичке карактеристике глагола као управних речи у односу према зависном члану у одређеном синтагматском споју показујући на тај начин у којој мери се може утицати на природу и врсту синтаксичке релације. Наводи примере са слободним акузативом (проспи [ону] воду [из бокала]) и беспредлошким генитивом (набави ти мени јабука) те наглашава да „по својству [...] обавезног искључивања референцијалности, генитив директног објекта се према акузативу директног објекта понаша као маркирана језичка јединица према немаркираној.“ (Ивић 1995: 115). Региструје и примере који уз прелазни глагол имају показну заменицу, облик нешто или реч ствар којима додељује улогу просентенцијализатора (прочитао сам у новинама нешто / прочитао сам у новинама да је поскупела кафа) (Ивић 1995: 122). Бележе се и потврде за појаву номиналне допуне, која функционише као кондензатор реченичног садржаја, уз сентенцијално прелазне глаголе (саветовао је замрзавање кредита = саветовао је да се кредити замрзну) (Ивић 1995: 128). Упућује се на разлику између обавезне комплексне прелазности (дати неке нешто, поклонити неке нешто) и факултативне сложене транзитивности (одбио је њихов захтев да потпише уговор = одбио је да потпише уговор, што је био њихов захтев) (Ивић 1995: 130).

Арсенијевић (2007) примећује да уколико се објекат сагледава у односу на релацију коју успоставља са управним глаголским чланом у одређеном синтагматском споју, онда се може говорити о директној или индиректној вези. Такође, с обзиром на природу радње означене глаголом, објекат бива само предметом усмерења одређене радње, а може се парцијално или комплетно обухватити датом радњом. Директну релацију са глаголском радњом објекти остварују – у слободном акузативу, генитиву и дативу, а индиректну – у инструменталу, локативу и предлошком акузативу. Акузативни и инструментални објекти бивају комплетно обухваћени глаголском радњом, генитивни и локативни парцијално су обухваћени, док објекти у дативу или предлошком акузативу постају предмет усмерености одговарајуће глаголске радње. Семантичку типологију падежа који служе за обележавање правога објекта даје Арсенијевић (2012) у својој монографији. Она закључује да се облик у акузативу појављује „уз глаголе акције, релације и процеса“ (Арсенијевић 2012: 162). Међу њима,

акциони глаголи као прелазни показују се најбројнијима. Ауторка их сврстава у: (1) глаголе манипулације; (2) глаголе аудитивне презентације и (3) глаголе каузације. Праве прелазне процесуалне глаголе дели на: (1) перцептивне и (2) когнитивне; а међу релационим глаголима издвајају се: (1) посесивни и (2) емоционални. Могућност, да се као варијанте појаве беспредлошки акузатив и слободни генитив, чита је „уз релациони хабео глагол, где генитив преовлађује као падеж парцијалне посесије и потпуног искључивања посесума.“ (Арсенијевић 2012: 162).

1. 2. 1. 4. 2. Инфинитив као допуна у литератури

Улога инфинитива⁵² као допуњавача фазних и модалних глагола у нашим граматицама најчешће бива обрађена у оквиру поглавља о сложеном предикату.

⁵² Симеон (1969) инфинитив доводи у везу са лат. *infinitivus* односно *modus*, што би у преводу значило неодређени (неопредељени) супротно од *indicativus*. Међу многобројним наведеним типовима инфинитива, налази се инфинитив објекта или објектни (односно објекатски) инфинитив. Тумачи се адвербијално; инфинитив је у зависном положају у односу на управни глагол: рус. просить прийти, она упросила Руднева остаться ночевать; у нашем језику: он вас моли доћи у нед(ј)ељу, запов(и)еда (присилжава) лежати, он сав(ј)етује одбити, одбацити. Дакле, инфинитив у објекатској функцији појављује се уз глаголе, чије је значење непотпуно и захтева допуну. То су глаголи који значе: 1) вољу, жељу, настојање, напор: лат. *volo, polo, malo, cupio* односно *хтети, желети, жудети: Noli me tangere!* / Немој ме дирати!; 2) мисао, сећање, одлуку: лат. *cogito, meminī, statuo* односно *мислити, сећати се, утврдити: Dareus Scythis bellum inferre decrevit.* / Дареј је одлучио кренути (у рат) на Ските.; 3) почетак, наставак, престанак, навику: лат. *incipio, coepi, desino, soleo* односно *почети, наставити, престати, обичавати: Laecedaemonii omnia ad oracula referre consueverant.* / Лакедемоњани обичаваху износити све пред пророчишта.; 4) могућност, знање, обавезу: *possum, queo, nequeo, scio, doceo, debeo* односно *моћи, не моћи, знати, учити, требати, морати: Vincere scis, Hannibal victoria uti nescis.* / Победити знаш, Ханибале, победом се окористити не знаш.

Ахманова (1966) бележи инфинитив као неопределенное наклонение, неопределенная форма глагола [према енгл.] *infinitive*, фр. *infinitif*, нем. *Infinitiv*, шп. *infinitivo*. То је „именная форма глагола, представляющая данное действие (состояние, процесс) в наиболее отвлеченном виде, т. е. безотносительно к категориям лица, времени, числа и наклонения; форма, обозначающая действие (состояние, процесс) само по себе, вне связи с его субъектом.“ Она бележи различите типове инфинитива:

„инфинитив восклицательный [...] Сказать, что я его не видел!; инфинитив запретительный [...] Молчать! Не курить!; инфинитив-подлежащее [...] Курить – вредно, гулять – полезно; инфинитив приименный (инфинитив присубстантивный) [...] приказ наступать; инфинитив целевой (инфинитив назначения) [...] Он пришел, чтобы меня увидеть; инфинитив абсолютный [према англ.] absolute infinitive, нем. absoluter Infinitiv; самостоятельный инфинитивный оборот с адвербиальным значением [...] To do her justice, she was a good-natured woman; инфинитив герундиальный према англ. gerundial infinitive; инфинитив в английском языке, совпадающий по семантико-синтаксической функции с герундием [...] To see is to believe (ср. seeing is believing); инфинитив зависимый [према англ.] dependent infinitive; инфинитив, выступающий в функции сказуемого и в функции дополнительного глагольного члена (в качестве выразителя категории изъяснения); ср. независимый инфинитив [...] Он ну бежать!; Рад стараться!; Люблю почитать.; инфинитив заместительный [према англ.] substitutional infinitive; инфинитив, по своему семантико-синтаксическому содержанию приближающийся к существительному [...] Гулять – полезно; лат. Errare humanum est.; инфинитив личный (инфинитив описательный, инфинитив исторический, инфинитив повествовательный) [према англ.] personal infinitive; инфинитив в функции сказуемого. [...] А он – бежать.; инфинитив независимый [према англ.] independent infinitive; инфинитив в функции основного члена односоставного предложения или подлежащего двусоставного предложения; ср. зависимый инфинитив [...] Ничего не видеть; Молчать теперь мне казалось преступлением.; инфинитив объекта (инфинитив объектный) [према англ.] infinitive object.; приглагольный инфинитив, подчиненный глаголу, основа которого имеет побудительное значение; ср. инфинитив субъекта [...] просит прийти, заставляет лежать, убеждает бросить; Она упростила Руднева остаться ночевать.; инфинитив расщепленный [према англ.] split (cleft) infinitive.; в английском языке сочетание глагола с наречием, помещаемым между приинфинитивной частицей и глагольной словоформой [...] to completely forget, to fully appreciate; инфинитив субъекта (инфинитив субъектный) [према англ.] subject infinitive; инфинитив, относящийся к тому же субъекту действия, что и подчиняющий его глагол; ср. инфинитив объекта [...] ленится думать, любит барствоовать; инфинитив тавтологический [према англ.] tautological infinitive; инфинитив в русском языке, тавтологический по отношению к следующей за ним личной форме глагола [...] Что к родным писать? Помочь они мне не помогут.; инфинитива объективация см. объективация инфинитива; аккумулятив с инфинитивом см. аккумулятив.“

Бусман (1996) одређује infinitive као „nominal verb form which has functional and formal properties of both nouns and verbs: verbal properties are government (the reading of the book), aspect (to read vs to be read); because of its nominal properties, the verbal categories person and number are lost. In addition, infinitives can be used as nouns, i. e. in the syntactic function of a noun phrase (e. g. To eat is to live). On other nominal forms of verb ⇒ gerund, gerundive, participle, supine.“ Као посебна одредница забележена је инфинитивна конструкција (infinitive construction) која се дефинише као „syntactic construction which contains an infinitive, e. g. Philip wants to go. In older forms of transformational grammar, such sentences were formerly derived via equi-NP deletion from more complex structures which contain NPs with the same reference: Philip

Танасић (2005: 473–474) наглашава да постоји и један специфичан случај када се инфинитиву додељује функција објекта. Наводећи пример: *Али ударити чибуком или штапом, томе суда нема*, Танасић (2005: 473–474) пише да је „ово томе неиступиво, јер би се тиме изгубила информација о допунској служби инфинитива“ позивајући се на Ивић (19726).

Стевановић (1979: 760–775) бележи да се инфинитив у савременом језику појављује у два некадашња облика: (1) као облик старог инфинитива на -ти (односно на -ћи) и (2) као облик супина на -т(ъ). Он се као допуна наводи у следећим случајевима: (1) у футуру; (2) уз глагол желети; (3) уз глагол хтети; (4) уз глагол моћи и одрично и безлично употребљен глагол дати се у значењу моћи (Моме се оцу не да ништа сакрити (А. Исаковић, Папрат и ватра, 91)); (5) уз одрично и лично употребљен глагол дати се у значењу не допуштати (Не дам се ја понижавати / Не допуштам ја да ме понижавају); (6) уз облике глагола морати; (7) уз безлично употребљене глаголе требати, ваљати и вредети; (8) уз глагол имати у значењу безлично употребљеног глагола требати (Првог наредног часа сви имају донети своје радове (разг.)); (9) уопште глагола непотпуног значења: заборавити, заборављати, знати, кушати, намеравати, одлучити, одлучивати, смети, умети; (10) уз управни модални глагол у оквиру сложеног предиката (императив немој(те), изволи(те)); (11) уз глаголе кретања остварујући значење намере; (12) уз непотпуне изразе са именицама, придевима или уз прилошке изразе; (13) уз почетно-свршене глаголе; (14) уз именицу (Пред нама је био једини циљ – савладати противника (разг.)). Стевановић (1979: 771) наглашава да у случају, када су глаголи непотпуног значења прелазни, инфинитив као допуна има функцију објекта⁵³ (Желим доћи; Поче

wants / Philip goes. By deleting the subject of the object clause, the agreement transformation which links the person and number of subject to the verb is blocked, and the verb of the embedded object clause is realized as an infinitive construction (\Rightarrow complementation). In more recent forms of transformational grammar, the subject of an infinitive is analyzed as a phonetically empty pronoun (\Rightarrow control). Infinitive constructions may function as constituents, and thus can be realized as subjects, objects, predicate nominals, adverbials, or attributes (\Rightarrow also equi-NP-deletion, raising).“

⁵³ О томе пишу и Станојчић и Поповић (2008: 340) користећи се терминима објекатска допуна или инфинитивни прави објекат. Поред субјекатске, инфинитиву се приписује и функција допуне за циљ (Отишао је вечерати.) уз напомену да је у савременом језику чешће у употреби намерна реченица са везником да и глаголским обликом у презенту у виду предиката.

викати из гласа; Тада узеше писати задатак). То аргумендује могућношћу замене инфинитива именицом у акузативу (Желим свој долазак; Поче (он) викање из гласа; Тада узеше писање задатка). Он наводи да на конструкцију датив + инфинитив може подсетити Назоров пример: Њему је сада кушати штити / Он сада може кушати штит. Облик у дативу може вршити функцију субјекта, а инфинитив предиката: Је ли нама путовати време? / Је ли време да путујемо? Бележе се и примери употребе инфинитива који би се могао заменити императивом (Изаћи ван!) (Стевановић 1979: 772–773). О овом глаголском облику са синтаксичког аспекта функционисања као допуне пише и Маретић (1963: 651–656). Ћирковић (1997) сагледава инфинитивне конструкције у српском и руском језику са функционално-синтаксичког аспекта и закључује да су „инфинитивске конструкције [...] сложене, синтаксички функционалне цјеловите јединице, у којима је инфинитив обавезна компонента. [...] Њихова творба и употреба зависе од тога да ли нека ријеч / група ријечи захтијева семантичко-синтаксичку допуну у инфинитиву као недовољно прецизна / прецизне; од предикатива (ријеч категорије стања) које у правилу траже допуну у инфинитиву; од тога да ли говорник, обликујући мисао коју жели да изрази, истиче у први план лице – вршиоца радње или саму радњу – кад је у питању субјект (= подмет) реченице“ (Ћирковић 1997: 264).

Са дијахроног становишта Грицкат (2004: 85), пишући о природи ранијег инфинитива⁵⁴, истиче да он укључује појам о радњи. Стојећи уз управну реч, презентује њен могући садржински аспект (време ићи / време поласка / време за полазак) и уопште показује особеност која се тиче усмерености ка апстрактном мишљењу. Његова употребна вредност се може протезати од допуне управној речи па до готово независног предиката. Сматрајући да се у проучавању природе инфинитива не треба ослањати ни на грчки, ни на латински, нити на старословенски, ауторка следи идеје Потебње⁵⁵ (1958) изнесене у студији посвећеној начину неодређеном. Упоређујући рус. хочу есть и хочу еды (према Потебња 1958: 342), каже се да је у првом случају семантички садржај инфинитива већ укључен унутар управне речи, а да је у другом случају еда нешто што има спољну манифестацију и може утицати на то да се појави жеља за јелом. Тако се

⁵⁴ Грицкат (2004: 84) напомиње да се одумирање овог инфинитива може сматрати балканизмом.

⁵⁵ Потебня, А. (1958). Из записок по русской грамматике I–II. Москва.

онда тумачи да естѣ нема функцију објекта иако се овај инфинитив често карактерише као објекатски будући да се јавља уз транзитивни глагол, а еда врши службу објекта. Веза управног члана у синтагматском споју са обликом инфинитива чвршћа је уколико се покаже да је та реч у већој мери семантички празна. Смер детерминације (од управног члана ка зависном или обрнуто) не сматра се карактеристиком од прворазредног значаја. Грицкат (2004: 87) наводи да „или инфинитив делимично тумачи управну реч, или обрнуто; или инфинитивом открива део садржаја који по природи ствари већ припада, или се помоћу управне речи износи неки пропратни одн. саставни елемент радње исказане инфинитивом. – Из оваквог органског споја развија се и футурска употреба инфинитива.“ Ипак, приликом превођења грчких инфинитива бележи се чешћа употреба конструкција са везником да, што бива касније означено као балканска парафраза за инфинитив. Будући да се хоће исказати семантичка компонента циља, оправдава се коришћење поменуте конструкције у сврху истицања или само регистровања финалности инфинитивног значења. Предност се у једном периоду даје новом облику, а онда се враћа на старо односно на првобитну обличку јединицу (у нашем случају инфинитив) (Грицкат 2004: 88). То потврђује и његова употреба уз управне глаголе који значе вољу. Наглашава се да треба разликовати два типа: (1) када се воља субјекта усмерава на властиту радњу (желим доћи / желим да дођем), онда је коришћење инфинитива легитимно и граматично, а замена конструкцијом са везником да – неважна; (2) када се воља субјекта усмерава на радњу која се тиче другог субјекта (желим да дођеш), онда употреба инфинитива није могућа. Ипак, постоје примери код којих се реализовање воље увек управља на некога другог и тада појава инфинитива није спорна (приказываю прийти) наводећи да „подмет инфинитивне радње стоји, или се може замислити, као датив у управном делу (приказываю тебе прийти)“ (Грицкат 2004: 89). Бележи се и да инфинитив може бити допуна глаголима: колебати се, стидети се, хвалити се, удостојити се, али и то колико широко могу бити размакнути управна реч и глагол (заболеше ме ноги од ходања, ходајући) (Грицкат 2004: 90). Наведено је и то да је било покушаја класификације⁵⁶ управних синтагматских чланова који могу

⁵⁶ Грицкат (2004: 91, у фусноти) бележи да су, у раду „Синтаксис инфинитива и старославјанских евангелских кодекса с точки зрения техники перевода“, објављеном у часопису *Slavia* XXXIII, 534–557 аутора Л. Пацнерове, предмет истраживања били старословенски глаголи са инфинитивним допунама. О

имати инфинитив као допуноу. Наглашава се да је тешко идентификовати потврде у којима је инфинитив зависни члан будући да „није увек ни ’унутрашњелогична’ допуноа, за разлику од ’спољнограматичке’ ако бисмо се послужили називом који налази К. Попов⁵⁷ за *да*-реченице као представнике инфинитивне сфере (спољнограматичке су *че*-реченице, тј. изричне).“ (Грицкат 2004: 92). О уобличењу зависних вољних, намерних и реченица које замењују инфинитив као допуноу управне речи разматра Грицкат (2004: 92–103). На основу представљеног, могу се издвојити два правца: (1) појачана употреба инфинитива уз коришћење разних обличких средстава; 2) немогућност употребе инфинитива или његова замена нечим другим (Грицкат 2004: 91). Ауторка пише још и о конструкцији облика у акузативу са инфинитивом (Грицкат 2004: 164–175). Она је била актуелна у грчком и латинском, а онда је ишчезла у новогрчком и у романским језицима (изузимајући латински). Траг о томе да је постојала у нашем и уопште у словенским језицима пружају стари текстови код којих се уочавају црте народног језика: *не видѣ га Мѣн(ѣ)лаоушѣ ц(а)рѣ оуѣит(и)* (Роман о Троји 247), а можда и пример из савременог језика: *видла је јунака под бригом (брегом) лежати* (Грицкат 2004: 165). Ипак, у већини случајева инфинитив у овим конструкцијама замењује се реченицом са везником *да*. Наглашава се да то тврди и Л. Зима⁵⁸ (1887: 312). Грицкат (2004: 165) износи став да „овакво *да* + презент тешко се може сматрати заменом за инфинитив у смислу балканске *ѣа*-конструкције, јер би у том случају могли стајати и презенте од свршених глагола (као ’моли га почети песму’ > ’моли га да почне песму’), а такви се примери у оквиру ових позиција не граде (не постоји ’чује га да почне песму’)“.

Грковић Мејџор (2013: 72–97), следећи приступ који су представили Гамкрелидзе и Иванов⁵⁹, жели да презентује циљну / намерну конструкцију облика у дативу са инфинитивом истражујући како се развијала и које / какво је место заузимала

томе пише и Ј. Седлачек у раду „*Stukturní typu Vedlejších vět s voluntativní modalitou v srbocharvátštině*“ у оквиру *Studie ze slovanské syntaxe* (Праг, 1971), 92–117.

⁵⁷ Попов, К. Отражение аналитизма върху структурата и развоја на българското изречение. *Език и литература*. XXII/2: 1–12.

⁵⁸ Zima, L. (1887). *Njekoje, većinom sintaktične razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine*. Zagreb.

⁵⁹ Гамкрелидзе, Т. В., Вяч. Вс. Иванов. *Индоевропейский язык и индоевропейцы*, I–II. Тбилиси: Издательство Тбилисского университета, 1984.

у словенским језицима. Бележи се да порекло инфинитива лежи у окамењеним падежима глаголске именице (Грковић Мејдор 2013: 73 према Боп⁶⁰ 1856: 1156). Акузатив и датив као окамењени падежи показују највећу фреквентност, а њима се може придружити и адлатив. Уочава се да најраније инфинитивне функције представљају одраз семантике падежа „предисторијске глаголске именице [...] Д. Дистерхефт⁶¹ [...] реконструирале три наслеђене функције инфинитива: императивну, намерну и допунску у тзв. таутосубјекатским конструкцијама. Све три функције заснивају се на адлативности као прототипичној семантици, метрафоризацијом транспонованој у апстрактније домене циља и намере.“ (Грковић Мејдор 2013: 74–75). Наводи се да би се прасловенски инфинитив према неком даљем пореклу могао окарактерисати као „датив-локатив“ окамењена форма са значењем адлативности. Ипак, временом се локатив ограничавао на значење места, а датив „окретао“ намерном односно циљном значењу, те се и инфинитив сврставао у дативне облике. Остајући у пољу нереализоване радње и десемантизујући се, прасловенски инфинитив, излазећи из првобитних, постепено проширује свој оквир употребе и тако уводи у поступак граматицизације (Грковић Мејдор 2013: 77–78). Уз слободни инфинитив, региструје се и конструкција датив + инфинитив „у следећим случајевима (с мањим разликама у језицима): а) агенс инфинитивне радње је различит од агенса предиката, б) агенс инфинитива је кореферентан с пацијентом или реципијентом предикатске радње, в) пацијент инфинитива је исказан дативом.“ (Грковић Мејдор 2013: 78–79). Међу словенским језицима, потврде за случај под в) пронађене су у староруском (извор су летописи који представљају записе на црквенословенском језику снижене норме) и старочешком. Ових конструкција у старосрпском нема, што потврђује Павловић (2009: 296–300), а наводи Грковић Мејдор (2013: 86). Како се развија систем синтаксичке транзитивности који почива на релацији субјекат – објекат и предикат сматра управним чланом од кога остали зависе, тако се све мање толерише присуство синтаксичке конструкције датив + инфинитив која је продукт система заснованог на самосталности

⁶⁰ Bopp, Franz (1856). *A Comparative Grammar of the Sanskrit, Zend, Greek, Latin, Lithuanian, Gothic, German and Slavonic Languages* (translated by Edward B. Eastwick), vol. III. London: Williams and Norgate.

⁶¹ Disterheft, Dorothy (1980). *The Syntactic Development of the Infinitive in Indo-European*. Columbus: Slavica.

реченичних елемената, што у крајњој линији доводи до њеног истирања (Грковић Мејџор 2013: 91).

1. 2. 1. 4. 3. Клауза као допуна у литератури

Клауза⁶² као допуна управне глаголске речи у граматицама савременог језика бива окарактерисана као изрична реченица, обично са везником *да* или *како*, која врши

⁶² Симеон (1969) дефинише клаузу као реченицу (према енгл. sentence) која се сматра делом односно чланом сложене реченице. За овај реченични тип у енглеском језику користи се термин *clause* и у лингвистичким истраживањима посебно се разматра.

Бусман (1996) бележи термин *clause* у значењу „neutral term for both dependent (\Rightarrow subordinate clause) and independent (\Rightarrow clauses main clause).“ У речнику се посебно обрађује субординирана клауза односно subordinate clause (also constituent clause, dependent clause): „In contrast to the structurally independent main clause (also matrix sentence), a formally subordinate clause, i. e. one that is dependent on a main verb in respect to word order tense, and mood, as well as illocution. Important aspects for classifying subordinate clauses are formal markers (introduced by a conjunction or not), function in the sentence (\Rightarrow subject, object, adverbial), as well as semantic considerations (temporal, causal, modal, or conditional clauses). (a) Formally, dependent clauses introduced by a conjunction are divided into the following: (1) relative clauses introduced by a relative pronoun (who, which) or adverb (when, where); (2) relative clauses introduced by an interrogative pronoun (who, how, what) or interrogative adverb (when, where), whose identification is established by the meaning of the finite verb of the main clause (He wondered where she could be), they can appear as subjects, objects, or adverbials (and are also called 'free relative clauses'; (3) conjunctive clauses (introduced by subordinating conjunctions or pronominal adverbs). Unpreceded dependent clauses often appear in reported speech (\Rightarrow direct vs indirect discourse) (She 'll come as soon as she can). Similar to subordinate clauses are such constructions as infinitive constructions (She promises to come as soon as possible) and participle constructions (Being heavily under the influence of alcohol, he couldn't remember anything). (b) In respect to their function in the main clause: (1) clause that have sentential functions: Everyone was glad that she came; (2) attributive clauses that refer to an antecedent in the main clause (He refused to give up the hope that she would still come); (3) clauses which do not refer to specific elements in the main clause elements rather to the clause as a whole: She 's coming tomorrow, which is good news to everyone. (c) Semantically, subordinate clauses are divided into different groups depending on the conjunction or adverb: temporal, causal, modal and conditional clauses. The distinction between restrictive vs non restrictive relative clauses also rests on semantic considerations. The use of the term 'subordinate clause' is not treated uniformly in all grammars: in the narrower sense, all clauses listed in (c) are

објекатску функцију управног предикатског члана. Стевановић (1979: 825), пишући о овом реченичном типу означајући га још и као декларативни, наводи да може обухватити широко семантичко поље које укључује све експликативне⁶³ реализације. Изрична реченица може реферисати о ономе што представља садржај предиката у управној реченици односно презентовати оно што исказују глаголи мишљења, говорења, осећања будући да од њих зависи (Видиш да немам никога (нар. приповетка)⁶⁴, Свакоме се тужи како нема среће (Ј. Ненадовић, Писма из Немачке, 11), Поче да говори с великим уживањем како се девојка пропињала према конопцу (А. Исаковић, Папрат и ватра, 49), Књига каже гдје га куне мајка (нар. песма)). Функција која се може приписати овим реченицама је објекатска (односно правог или неправог објекта). Бележе се случајеви када везник односно везнички прилог *како* не може бити замењен везником *да* без штете по значење: Павле рече да не иде док док не види како ће дејствовати нови лек (И. Секулић, Кроника паланачког гробља, 119). То је специјална класа изричних реченица којима се исказује начин вршења радње (Стевановић 1979: 825–832). Изричне реченице у ширем смислу бивају и: (1) вољне (волунтативне) којима припадају императивне и жељне реченице; (2) реченице које репрезентују посредни

considered subordinate clauses, in the broader sense, all forms of dependent sentential syntactic structures are included in the definition. In this definition, subordinate clauses are equivalent to the term constituent clause used in generative transformation grammar.“ Овај лексикон бележи и термин *комплементна клауза* (complement clause) као „subordinate clause which functions syntactically either as a subject (It became clear that he had no intention of coming) or an object (She asked herself if she had said the right thing). Complement clauses for the most part have the same distributional patterns as nominals, which is expressed in generative transformational grammar by a phrase structure rule deriving complement clauses from noun phrases (NP ⇒ S)“.

⁶³ Мусић (1900) разликује експликативне и декларативне реченице. Експликативним сматра оне које се појављују са везником *да* и објашњавају глагол, именицу или придев у главној реченици. Уколико се односи на глагол у главној реченици, онда одговарајућа експликативна реченица има функцију објекта. Субјекат у експликативној реченици одговара личном објекту у главној реченици. Декларативна реченица уводи се везником *да* и, успостављајући релацију са истим глаголима или именицама који су карактеристични за латинску конструкцију акузатив + инфинитив, доводи се у везу са њом и смисаоно. Субјекат декларативне реченице одговара субјекту главне реченице. Треба напоменути да се и експликативне, и декларативне реченице појављују уз глаголе говорења.

⁶⁴ Примери су преузети из Стевановић (1979: 825–832).

(индиректни) и непосредни (директни) говор; (3) зависноупитне реченице (Стевановић⁶⁵ 1979: 832–845). Слично размишљају Станојчић и Поповић (2008: 310–315) бележећи да је основна функција изричних реченица у ширем смислу допунска или функција правог објекта која се остварује уз глаголе говорења, мишљења, опажања, осећања. Будући да се дати глаголи показују прелазнима, функција коју реализује допуна назива се још и изричним правим објектом. Изричне реченице у ужем смислу или декларативне подразумевају исказивање садржаја који се односи на неку ситуацију (Марко је рекао да ће доћи⁶⁶. / Марко је рекао: доћи ће (без везника, асиндетска)). Зависноупитне реченице уводе се упитном речцом *да ли*, упитним заменицама (*ко, шта, који*) или упитним прилозима (*где, кад, како*) и допуњавачи су глагола: (1) којима се тражи нека информација (*питати, распитивати се, размишљати*); (2) којима се пружа, даје нека информација (*рећи, јавити, саопитити*); (3) којима се исказује да се стиче или поседује информација (*знати, чути, сазнати*). Модалним изричним реченицама не означава се реална ситуација и разликује се неколико типова: (1) императивним изричним реченицама исказује се заповест, молба, захтев (*заповедити, наредити, молити, захтевати*); (2) оптативним или жељним реченицама указује се на љубав, жељу, жудњу (*волети, желети, жудети*); (3) реченицама се може изрицати и намера, план, настојање, труд, покушај (*намеравати, планирати, настојати, трудити се, покушавати*). Функција неправог објекта реализује се уз глаголе типа *размишљати* (*о нечему*), *пристати* (*на нешто*), *помирити се* (*с нечим*). Допуна у виду изричног атрибута остварује се у именичким синтагматским спојевима, а допунски зависни члан појављује се у придевској синтагми (Станојчић и Поповић 2008: 310–315). Катичић (1986: 303–336) такође наводи изричне реченице које одређује још и као објаснидбене

⁶⁵ Наводи се да „све реченице зависне од облика императива неког глагола говорења какву имамо у овоме Нушићеву примеру сложене реченице: Реци му нека одмах упрегне фијакер (Дела V, 17) – јесу императивне зависне реченице. И не само реченице зависне од облика императива већ и све реченице зависне од било кога облика неког глагола говорења кад се њима коме каже да нешто ради или уради – јесу императивне или императивним сродне реченице [...] Тражи од ње да јој плати дуг (В. Назор, Изабрана дјела, 93).“ (Стевановић 1979: 834). Објашњавајући зашто зависноупитне реченице сврстава у изричне, Стевановић (1979: 841) истиче да зависна питања представљају садржину глагола говорења, осећања и мишљења.

⁶⁶ Примери који представљају реченице или наведене глаголе су из Станојчић и Поповић (2008: 310–315).

или експликативне будући да тумаче садржај неке речи, а то, као семантички празна, често бива показна заменица обично у функцији објекта⁶⁷. Она се појављује уз глаголе говорења (*verba dicendi*), глаголе осећања (*verba sentiendi*), глаголе душевног стања (*verba affectuum*), глаголе хтења (*verba voluntatis*), глаголе догађања (*verba eveniendi*).

Мразовић и Вукадиновић (1990), прихватајући Енгелове ставове и спроводећи начела граматике зависности, сваку номиналну допуну представљају алтернативним формама у виду допунских конструкција и реченица. Оне зависне реченице класификују с обзиром на два критеријума: (1) формалне карактеристике реченица и (2) синтаксичка функција реченица. Према првом критеријуму реченице се разврставају на: (1) уведене – оне које се појављују са субјункторима и субјунктивним елементима (Марко ме је питао како се то ради.) и (2) неуведене (Западнеш ли у невољу, позови ме.). Према другом критеријуму зависне реченице деле се на: (1) оне које зависе од глагола и (2) оне које зависе од неглаголских речи (именица, заменица, придева) односно атрибушке реченице⁶⁸. И један и други реченични тип може припадати класи допунских или додатних зависних реченица. Реченице које зависе од глагола појављују се као: (1) супститути допуна – зависне реченице које стоје уместо допуна у номинативу, генитиву, дативу, акузативу, инструменталу, те уместо препозиционалне и

⁶⁷ Примерима се показује како изгледа поступак склапања две изходне реченице у једну зависносложену. Катичић (1986: 304) наводи најпре реченицу са глаголом говорења као предикатом и показном заменицом као објектом која је у релацији са садржајем говора, али га сама она не исказује: Поглавари говоре народу то. За исказивање садржаја говора служи друга изходна реченица: Невоље ће брзо проћи. Поступком изричног уврштавања друга реченица, као зависна, обично се везником *да* прикључује првој укључујући и показну заменицу *то* која бива окарактерисана као носилац додатног тумачења датог садржаја: Поглавари говоре народу то да невоље ће брзо проћи. Даљим уобличавањем реченице може се изоставити показна заменица, а њену значењску компоненту преузима изрични везник *да*: Поглавари говоре народу да ће невоље брзо проћи.

Треба напоменути да Катичић (1986) зависноупитне и потицајне реченице не сврстава у изричне, већ их обрађује посебно. Своју класификацију објектних реченица, с обзиром на то шта оне значе, дају Силић и Прањковић (2005) разликујући: (1) изричне; (2) зависноупитне и (3) односне.

⁶⁸ Стевановић (1979) сврстава у изричне реченице оне које представљају допуњаваче именица и истовремено одредбе. У синтаксичком смислу показују се као атрибути именица уз које стоје. Катичић (1986) спомиње да се изричне реченице могу појавити не само уз глаголе, већ и уз друге врсте речи попут именица, придева, прилога.

предикативне допуне (изузев авербијалних и вербативних допуна): Ти се дивиш чему се сви смеју; (2) вербативне допуне – зависне реченице и инфинитивске конструкције које су везане за самостални глагол и не може их заменити именичка или нека друга фраза: Сматрам да сте Ви ипак у праву. Ја се не дам баш увек преварити; (3) индефинитно генерализирајуће допунске реченице – реченице које појављују уместо свих допуна (изузев вербативних) и бивају уведене упитним речима: Клони се кога се бојиш (Мразовић и Вукадиновић 2009: 569–580).

Ружић (2006а, 2006б, 2007) у својој студији прецизно дефинише критеријуме за разликовање допунских клауза у оквиру зависних реченичних структура и на основу њих даје детаљну типологију утврђујући дистинктивна обележја за сваки модел понаособ. Поред зависних клауза као допуњавача глагола укључујући и двострано зависне клаузе уз перцептивне глаголе са експлицираним објектом унутар управног дела реченичне структуре, ауторка обрађује и допунске клаузе које се јављају уз именице или придеве. Ружић (2006а: 41) комплементизацију схвата као „повезивање две речи у комплексну језичку јединицу на лексичкосемантичком или синтаксичком плану, тако да у првом случају настаје једна функционалносемантичка јединствена целина, а у другом свака реч задржава своју вредност и значењску аутономност.“ Комплементи служе да, пре свега, семантички допуне глаголе, али се појављују и у виду номиналних допуна у одређеном облику представљајући допуњаваче именица или придева. Као критеријуме за разликовање зависних реченица у српском језику Ружић (2006а: 50–51) наводи следеће: (1) тип структурне везе који бива формиран између зависне и главне реченице или између реченичних чланова; (2) начин уврштавања зависне реченице са главном; (3) условљеност појаве зависне реченичне предикације; (4) конституентска вредност зависне клаузе. Тако се према првом критеријуму издвајају: (1) нерашчлањене и (2) рашчлањене реченичне структуре; на основу другог критеријума зависна реченична предикација може се повезати са главном: (1) комплементизацијом (зависна клауза је допуна); (2) атрибуцијом односно детерминацијом придевског типа (зависна клауза је атрибут или апозитив); (3) детерминацијом прилошког типа (зависна клауза је одредба предикатског израза); (4) додавањем (зависна клауза је додатак главној клаузи); трећи критеријум се односи на условљеност појаве зависне клаузе с обзиром на: (1) лексички садржај управних израза; (2) категоријално обележје и форму управне речи;

(3) позициону везаност; (4) структурни прилошки тип; (5) информатичко-комуникативни аспект; четврти критеријум тиче се конституентске вредности клаузе која може бити: (1) именичка; (2) придевска; (3) прилошка; (4) сентенцијална (односно пропозитивна). С обзиром на поменуте критеријуме, може се извести закључак да „свака допунска зависна клауза с управном клаузом представља сложену нерашчлањену структуру која настаје комплементизацијом управних глаголских и именских израза условљеном првенствено њиховим лексичким значењем“ (Ружић 2006а: 60). У зависности од типа повезивања допунске са управном предикацијом на структурном и семантичком плану, може се говорити о експликативној или дескриптивној клаузи (Ружић 2006а: 63). Комплементне клаузе најчешће имају објекатску функцију уз транзитивне глаголе, али могу заузимати позицију адвербијала, те упућивати на циљ или узрок.

Павловић (2009: 8–100) обрађује допунску реченицу у оквиру старосрпске зависне предикације. Аутор следи ставове проф. др Владиславе Петровић о поимању синтаксичке допуне односно комплементизације, изнете у њеној докторској дисертацији и дефинише „реченични комплекс с допунском реченицом [...] [као] сложену реченичну структуру с инкорпорираним пропозитивним садржајем (пропозицијом) у функцији синтаксичког партиципанта“ (Павловић 2009: 8). С обзиром на врсту пропозиције одговарајући реченични комплекс с допунском реченицом може припадати: (1) асертивном типу (када се пропозитивним садржајем указује на датост); (2) волунтативном типу (када се пропозицијом изражава воља); (3) дубитативном типу (када се упућује на неизвесност или непознатост пропозитивног садржаја). Посебно поглавље бива посвећено управној клаузи са пропозицијом типа оцене у оквиру одређеног реченичног комплекса (Павловић⁶⁹ 2009: 9). Утврђује се да управна клауза у којој предикатску позицију могу остварити (1) глаголи информисања; (2) глаголи менталних (мисаоних) манифестација; (3) глаголи чулне перцепције; (4) глаголи емотивне реакције и евалуације, бива допуњавана реченицом асертивног⁷⁰ типа. Глаголе

⁶⁹ Павловић (2009: 9) прихвата Седлачехове семантичке типове предикација са синтаксичком допуном.

⁷⁰ Павловић (2009: 10) с обзиром на то да ли је констатација изречена допунском реченицом комплетна или не, реченичне предикације асертивног типа могу бити: (1) тоталне (када пропозитивни садржај пружа

информисања презентују глаголи говорења (говорити, казати) или глаголи писања (записати, писати), а допунска реченица уводи се најчешће везницима: *јер*, *како*, *да* (Павловић 2009: 12–13). Информативно-комисивним глаголима реферише се о обавезујућим поступцима говорника изреченим у одговарајућој допунској реченици. С обзиром на то да ли оствареност обавезујућих поступака зависи само од адресанта или су адресант и адресат као саговорници донели заједничку одлуку о усаглашеном обавезујућем понашању, информативно-комисивни глаголи могу бити: (1) глаголи обећавања односно промисивни глаголи (*обћка(ва)ти*) и (2) глаголи усаглашавања односно консенсивни глаголи (*оуговорити*). Као најфреквентнији везници уз промисивне и консенсивне глаголе издвајају се: *да*, *јер* *да*, *како* *да* (Павловић 2009: 18–20). У односу на то да ли пропозитивни садржај представља доступну чињеницу или бива предметом мисаоне пројекције односно предвиђања, глаголи менталних манифестација могу припадати: (1) глаголима знања односно когнитивним глаголима; (2) глаголима надања односно експектаивним глаголима и (3) глаголима одлучивања односно декретивним глаголима. С обзиром на критеријум укључености податка о субјективној процени веродостојности пропозитивног садржаја у семантички домен одговарајућег глагола, у оквиру когнитивних глагола разликују се: (1) фактивни глаголи (*знати*, *мьнѣти*); код њих се не сумња у веродостојност пропозитивног садржаја и (2) конвиктивни глаголи (*вѣровати* ~ *не вѣровати*); код њих се веродостојност пропозитивног садржаја може довести у сумњу па се постепено рангирају од оних за које се бива уверен у истинитост садржаја до оних у чији истинити садржај се изразито сумња. Допунску клаузу уз когнитивне глаголе најчешће уводе везници *јер*, *како*, *да* (Павловић 2009: 27–28). Глаголи надања или експектаивни глаголи (*надати се*, *оуфати*) обележени су значењском компонентом прижељкивања па се тако задире у сферу волунтативности, што се рефлектује и на клаузе које их допуњују, а које, попут оних које бивају допуњавачи информативно-комисивних глагола, треба сматрати граничним примерима (на скали негде између асеривности и волутативности) (Павловић 2009: 33). Глаголи одлучивања

потпуну информацију) или (2) парцијалне (када пропозитивни садржај нуди непотпуну, некомплетну информацију; овај реченични тип уводи се упитним језичким формама: заменицом или прилогом).

(отълоучити, разъсоудити), будући да су у старосрпској пословноправној писмености представљени једино овим двома лексемама, не показују неку изразиту специфичност. Допуњују их клаузе уведене везницима: да, њре (Павловић 2009: 36–37). С обзиром на лексичко-семантички критеријум који се заснива на типу чула којим се примају одређени садржаји, глаголи чулне перцепције могу се сврстати: (1) у глаголе визуелне перцепције (видѣти, огледати, сьмотрити), (2) у глаголе аудитивне перцепције (чоути, слышати) и глаголи 'констатовања опажаја' (наки, изнаки, находити). Без обзира на то што припадају различитим семантичким типовима, ови глаголи на семантичком плану функционишу истоветно – имају објекатску допуну. Клауза бива уведена најчешће везником њре, а нешто ређе везницима: да, како (Павловић 2009: 37–38). С обзиром на то да ли стање или радња одговарајућих глагола бивају реализовани у домену експеријенсера или је у њихову реализацију укључен саговорник односно адресат, глаголи емотивне реакције и евалуације третирају се као: (1) импресивни или (2) експресивни. Импресиви (видѣти за зьло, жалити, чоудити се), иако ступају у различите реакцијске релације, имају као заједничку црту – искљученост адресата. Том карактеристиком се дистанцирају од експресива као типичних представника комуникативних глагола. Као комплемент појављује се клауза допунско-узрочног типа уведена најчешће везником њре, а знатно ређе везницима: да, зацо, како (Павловић 2009: 44–45). Експресиви (благодарити, захвалити, тоужити се), хвалити се), посматрани са комуникативног аспекта, бивају обележени категоријом присутности адресата односно саговорника са којим се гради међусобни реакцијски однос. Клаузе као допуне узрочног су типа и уводе се најчешће везником њре и ретко везником како (Павловић 2009: 47–48). Према томе да ли реализованост радње подразумева обухватање адресата или не, глаголи, које допуњавају волунтативне реченичне предикације, бивају подељени на: (1) волунтативно-директивне и (2) волунтативно-констативне. Волунтативно-директивни глаголи представљају оне глаголе за које је карактеристично да адресант односно говорник својом вољом утиче на саговорника односно адресата да учествује у реализацији радње. С обзиром на то да ли је реализовање радње на страни адресанта

или адресата, глаголи су сврстани: (1) у апелативне⁷¹ (заповѣдати, искати, молити, наредити, просити); (2) у прохибитивне⁷² (забавити); (3) у пермисивне⁷³ (благословити, ослободити) или (4) у хортативне⁷⁴ глаголе (навести, свѣтовати). Као волунтативно-директивни предикати могу се појавити информативно-констативни глаголи (говорити, писати, рећи) и информативно-комисивни глаголи (објекати), што значи да зависне клаузе могу бити и самостално носиоци волунтативности као семантичког садржаја, без обзира на пропозицију управне предикације. Волунтативно-директивне глаголе допуњавају волунтативне клаузе уведене најчешће партикулом односно везником да (Павловић 2009: 50–53). Волунтативно-констативним глаголима се, независно од адресата, вољни моменат директно идентификује, што може показати инхерентна лексичка семантика глагола (хотѣти) или семантика дезидеративних глагола (волѣти, желѣти) и др. Као допуна волунтативно-констативним глаголима јавља се волунтативна клауза уведена најчешће партикулом односно везником да (Павловић 2009: 58–59). Дубитативним допунским реченицама указује се на непознатост или неизвесност пропозиције. Уколико би се у управној реченичној структури нашли глаголи типа питати, оупрашати, онда би они могли бити добар показатељ дубитативности која се очекује у зависној допунској клаузи. Међутим, дати глаголи употребљавани су у управној предикацији да наговесте допунске волунтативне реченице као што се и информативно-констативни глаголи допуњавају дубитативном реченичним предикацијама. С обзиром однос који имају према пропозитивном садржају управне предикације, може се говорити: (1) о тоталним или (2) о парцијалним дубитативним реченичним структурама. Тоталним клаузама се потврђује или оповргава, негира пропозиција управне предикације те се обично уводе партикулама *ли*, *еда* (*јѣда*), а парцијалне се усмеравају на једног члана пропозицитивног садржаја како би се стекао целовит утисак о одговарајућој глаголској

⁷¹ Овим глаголима истичу се захтеви упућени адресату од стране адресанта; њихова реализованост представља адресантову корист (Павловић 2009: 51).

⁷² Датим глаголима адресант у своју корист ставља неке забране адресату (Павловић 2009: 51).

⁷³ Тим глаголима адресант допушта неке поступке адресанту, што бива у његову корист (Павловић 2009: 51).

⁷⁴ Поменути глаголима адресант даје неке савете адресату, што је на његову корист (Павловић 2009: 51).

радњи или стању и углавном их уводе упитне заменице (кѣто, цю, кои, чии) или упитни прилози (гдѣ, коѣдѣ, како). И у тоталним, и у парцијалним клаузама питања могу бити: (1) директна или (2) индиректна (Павловић 2009: 61–65). И односна клауза са инкорпорираним објекатским антецедентом може бити допуна глаголу. Павловић (2009: 101–141) овом типу реченица посвећује једно поглавље у својој студији. Њима се бавила и Кордић (1995).

Међу дијахроним истраживањима, треба се осврнути на разматрања Грицкат (2004: 74–78; 78–82) о ширењу везника *да* и на поимање експликације. Ауторка истиче како везник *да* у српском језику заузима позиције које су непознате у општесловенској језичкој пракси. Везничко *да* ступа у релацију са личним глаголским обликом и заједно преузимају место инфинитива⁷⁵ или кондиционала у значењу волунтативности или финалности, показује присуство у погодбеним, последичним и изричним реченицама. Најстарија потврда за употребу везника *да* у изричним реченицама је у Брижињским споменицима. Грицкат (2004: 76–77) сматра да је дошло до истирања других везника и осталих језичких средстава у корист везника *да* због могућности лаког преобликовања неких реченичних структура. Његова првобитна позиција односила се на изрицање воље и футурске интерпретације, али се везник *да* са презентом шири у друге сфере. Тако преовладава везничко *да* у изричним реченицама у српском и словеначком језику, а како се претпоставља његово извориште је у хипотакси у домену изричних и финалних односа.

Под експликацијом Грицкат (2004: 78) подразумева зависну реченицу односно исказ који садржи подмет и прирок. Њена суштина је да се „ближе открива, садржински разјашњава нека реч, семантички потпуна [...] или апстрактна [...] она представља 'пунктуални' додир са својим управним делом, са корелатом“ (Грицкат 2004: 79). Директно смисаоно везивање за предикат управне реченице потврђује се код вољних,

⁷⁵ Грицкат (2004: 102) наглашава да су Јужни Словени замењивали инфинитив конструкцијама са везником *да*. Не може се са сигурношћу утврдити да ли су уместо инфинитива одмах почели користити конструкцију *да* + презент која је постала доминантна у сфери вољних, намерних и инфинитивских позиција.

намерних, погодбених, допусних и неких узрочних клауза, што представља сферу адвербијалних односа. „Свака изрична реченица (овамо спадају и зависноупитне реченице индиректног говора) своди се на шему ’прелазни глагол + *то* (као објекат глагола, чешће само помишљен, ређе исказан) + садржај експликације’: ’кажем да ћеш доћи = кажем то да ћеш доћи’ [...] последичне реченице [...] ’*такав, толики* итд. + садржај експликације’: ’таква да се више не може употребити, књига је била бачена’ [...] једна врста узрочних реченица [...] декларативно-каузална [...] ’глагол + *то* (у разним падежима) + садржај експликације’: [...] ’радујем се томе што ће брат доћи’“ (Грицкат 2004: 80). Дакле, на основу наведених примера може се сумирати да експликација задире у изрични, последични и делимично узрочни домен.

1. 2. 2. Методолошки оквир истраживања

Узевши у обзир тематику овога рада, треба применити структурални и компаративни метод лингвистичких истраживања. Како се у лексикону глаголске допуне приказују према њиховој структури и како се на тај начин пружа могућност за сагледавање својеврсних синтаксичко-семантичких система у којима се синтаксичка форма посматра као комплементна јединица, неопходно је коришћење управо структуралног метода. Компаративни метод је неизоставан у историјски усмереним лингвистичким истраживањима да би се добијени резултати у оквиру испитивања неког језичког феномена могли упоредити и довести у везу било са онима у ранијем временском периоду или са онима у савременом језику.

1. 3. Одређивање корпуса

Истраживање се спроводи на обрађеном текстуалном корпусу који припада: (1) реторичком дискурсу односно пословноправној писмености и (2) поетском дискурсу

односно делима из сфере религиозности и белетристике. Као основни извори издвојили су се: (1) *Дубровачки ћирилски зборник*⁷⁶ (1520) који је објављен је под именом *Лиbro од мнозијех разлога* и сматра се најстаријим књижевним штокавским спомеником који је забележен ћириличким писмом. Решетар (1926: XII) у предговору наводи да је рукопис писан босанском ћирилицом (односно старијом ћирилском минусколом) у Дубровнику. Ово дело састављено је од чланака „морално-филозофског, легендарног, апокрифског и побожног карактера који су сви окренути на дубровачки говор што са чакавско-глаголских матица на народном језику а што са црквених, ваљада ћирилских, или су преведени са талијанског језика ... нешто [је] узето преко матице што је превођена или преписивана од кајкаваца.“ (Решетар 1926: XVI); (2) *Дјела Марина Држића*⁷⁷ која сачињавају: 1) *Пјесни* (од 171. до 202. стр.); 2) *Тирена* (од 203. до 264. стр.); 3) *Новела од Станца* (од 265. до 284. стр.); 4) *Венере и Адон* (од 285. до 302. стр.); 5) *Дундо Мароје* (од 303. до 418. стр.); 6) *Цухо Кернета* (од 419. до 428. стр.); 7) *Скуп* (од 429. до 472. стр.); 8) *Грижула* (од 473. до 506. стр.); 9) *Тринче де Утолче* (од 507. до 533. стр.); 10) *Аркулин* (од 534. до 564. стр.); 11) *Пјерин* (од 565. до 578. стр.); 12) *Хекуба* (од 579. до 655. стр.); (3) *Љетопис црковни*⁷⁸ Андрије Змајевића који, према речима проф. др М. Пижурице (Змајевић: 17), представља црквену хронику, јеврејско-хришћанску историју (укључујући и световну) почевши од настанка света па до времена у коме је аутор живео. У првом делу пише о постанку света и о старозаветном временском периоду

⁷⁶ Решетар (1926: IX) у предговору напомиње да се овај зборник први пут спомиње у студији *Прилози к историји књижевности* В. Јагића из 1868. године.

⁷⁷ Коришћен је извор: Držić, Marin (1987). *Djela*. Zagreb: Sekade. Ово издање приредио је Франо Чале. Он је написао и увод и коментаре.

Поводом 450 година од рођења Марина Држића сачињена је истоимена студија у издању СКЗ 1958. године.

⁷⁸ У предговору (Змајевић: 16) проф. др М. Пижурица напомиње да се ово дело појављује у два примерка и три верзије. Први примерак је писан латиницом, насловљен је *Држава света, славна и крепосна љетописа црковног* и налази се у Археолошком музеју у Сплиту. Други примерак наслова *Љетопис црковни старога и новог закона света и крепосна држава словенско-латинска* (и будући да је двојезичан на латинском: *Annalium ecclesiasticorum veteris et novi testamenti synopsis Chronologia Illyrico-latina*) чува се једним делом у Ватиканској библиотеци у Риму (први део) а једним у Библиотеци семинарије у Падови (други део). Сматра се да је Змајевић писање започео 1655. године и требало би да је први примерак био завршен 1675. или 1676. године, а други тек 1689. године.

служећи се Библијом и апокрифним списима. Други део обухвата период од рођења Исуса Христа и конципиран је тако да се историја бележи по столећима и владавини свакога папе понаособ. Змајевићев језик показује се као својеврсни сублимат перашког говора, језика дубровачких песника и језика усменог песништва, а ово дело писано је латиницом, правописно и ортографски припада тзв. јужној зони латиничке графиције; (4) *Наук крстјански за народ словински* Матије Дивковића⁷⁹ који се, према речима Дарије Габрић-Багарић, сматра првом штампаном књигом из Босне и Херцеговине будући да се за годину појављивања узима 1611. Ово дело писано је „језиком словинскијем, слови српскијем“ (Дивковић: 100). Поред ових извора, коришћени су још и: (5) *Српски молитвеник*⁸⁰ из 1512. г. који се показује као најстарија књига писана ћирилицом на

⁷⁹ Поводом 350 година од смрти Матије Дивковића у Сарајеву је у периоду од 11. до 13. децембра 1981. године одржан научни скуп *Матија Дивковић – дјело и вријеме*, а онда се појавио и *Зборник радова о Матији Дивковићу* 1982. године.

⁸⁰ Решетар у предговору (Решетар и Ђанели 1938: VII–VIII) наводи да су пре молитвеника штампани 1494. октоих и 1495. псалтир у штампарији на Цетињу, али су обе књиге писане црквенословенским језиком. Српски молитвеник издао је 1512. г. Дубровчанин Франческо (Фрањо) Ратковић. О томе су писали и академик Ј. Грковић Мејџор и др В. Савић (Српски молитвеник: 117–121) у оквиру монографске публикације *Српски молитвеник: споменица Милану Решетару: 1512–1942–2012* из 2016. године. Они наводе још да је поменуто дело у славистику увео проф. Марио Рок са Париског универзитета описом у Ревиви словенских студија. У овој монографији проф. др С. Павловић о фонолошком систему српског молитвеника (Српски молитвеник: 151–158) који бележи и то да је ово превод латинског молитвеника *Officium beatae Mariae Virgins* и да постоје три сачувана примерка: (1) један под сигнатуром 5009 чува Библиотеке Национале де Франце; (2) други се чува у Оксфорду; (3) трећи је похрањен у Вашингтону, на Католичком универзитету). Напомиње се да је Решетар на основу првог (1) примерка сачинио транскрибовано издање САНУ које се појавило 1938. године.

Решетар у предговору (Решетар и Ђанели 1938: VII–VIII) записује и да Ћиро Ђанели као скриптор Ватиканске библиотеке, поред Ватиканског молитвеника, проналази и дубровачки рукопис из 1552. године писан латиницом. Сачињавају га две службе (Дубр. служб.). У Речнику се налазе два примера из Дубр. служб. под одредничком глаголском лексемом благосливати будући да у примарном корпусу није било примера који би били искоришћени као потврде, а РЈАЗУ овај глагол посебно обрађује издвајају га тако у односу на остале из истог семантичко-деривационог гнезда који бивају упућени на њега.

српском народном језику; (6) *Црногорске исправе*⁸¹; (7) *Паштровске исправе*⁸²; (8) *Душанов законик*⁸³ и (9) *Закон о рудницима*.

⁸¹ За Речник су коришћене црногорске исправе из 16. и 17. века, а попис оних, из којих су цитирани примери као потврде, налазе се у оквиру списка извора.

⁸² В. претходну фусногу.

⁸³ Поред *Душановог законика из 1349 и 1354* (који је превео Никола Радојчић, а издат је и штампан од стране САНУ 1960. године), коришћени су и преписи из 16. и 17. века: Барањски рукопис, Призренски рукопис, Ходошки рукопис, Шишатовачки рукопис, Раванички рукопис и Софијски рукопис.

И. Р Е Ч Н И К Г Л А Г О Л А С А Д О П У Н А М А

2. 1. Рекцијски речници и речници валентности у лексикографској пракси

и литератури

У литератури се као један од циљева поставља – детаљан опис појединачне језичке јединице. Она се може сагледавати са различитих нивоа језика и проучавати на основу признатих теоријских поставки, што доводи до одређених, научно утемељених резултата, а онда и до нових сазнања и напредовања лингвистике као дисциплине уопште. У лексикографији⁸⁴ се тако лексема може третирати на различите начине. Ако се описује глагол, који се посматра са синтаксичко-семантичког аспекта, важно место има његова рекција. О значају истраживања овог питања и пружању потребних података о томе у оквиру одредничког чланка једног лексикона пише Згуста (1991: 133–134). Пети (1982) наглашава колико рекцијски речник може помоћи у учењу страног језика, а Киршова (1997) наводи да би се конфронтационом методологијом могли обрадити диференцијални рекцијски односи у српском и руском језику у форми диференцијалног рекцијског речника српских и руских глагола. Тополињска (2002)

⁸⁴ Богатова (2008) се у својој студији бави методологијом рада на историјским речницима (укључујући и питање извора). Ослањајући се на разматрања Ковтуна, наводе се четири типа ових речника: 1) речници – ономастикони; 2) речници симбола (с обиром на склоност ка изражавању у метафорама); 3) словенско-руски речници; 4) разговорни речници. Напомиње се да је рад на картотекама и историјским речницима руског, белоруског и украјинског језика дао нову научну базу за филолошка и историјска истраживања у периоду од 11. до 17. века. Овакви речници и картотеке омогућили су решавање многих спорних питања историјског развоја источнословенских језика, периодизације њихове историје, те утврђивање карактера књижевног језика старијег периода. Сматра се да је, у садашњем тренутку, узевши у обзир одабрани материјал за речник дијахроног типа, основни изазов представљање историје речи у речнику у оквиру речничког чланка служећи се средствима која пружа историјска лексикографија. Као добри примери бележе се: 1) картотека за Речник староруског језика од XI до XVII века (Картотека ДРС) и 2) Речник руског језика од XI до XVII века (Словарь русского языка XI–XVII вв.).

посебно истиче важност израде речника синтаксичке валенције глагола, именица и придева. Такви лексикони постоје: (1) у руском језику: Розентал, Д. Э. (1981). *Управление в русском языке. Словарь-справочник*. Москва; Демидова К., Анна (1969). *Управление наиболее употребительных глаголов в современном русском языке. Пособие для иностранцев*. Москва: Высшая школа; Прокопович Н., Николай; Дерибас А., Лидя; Прокопович Н., Елена (1981). *Именное и глагольное управление в современном русском языке*. Москва: Русский язык; М. Н. Лебедева (2006). *Словарь-справочник синтаксической сочетаемости глаголов*. Москва: Русский язык; (2) у немачком језику: Helbig, Gerhard; Schenkel, Wolfgang (1969). *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*. Leipzig: Veb bibliographisches Institut; Engel, Ulrich; Schumacher, Helmut (1976). *Kleines Valenzlexikon deutscher Verben*. Tübingen: Nar; (3) у пољском: Polański, Kazimierz (1976). *Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich*. Katowice: Uniwersitet Śląski; (4) у словачком: Nižníková, Jolana; Sokolová, Miloslava (1998). *Valenčný slovník slovenských slovík*. Prešov: Filozofická fakulta v Prešove Prešovska univerzita; (5) у чешком: Žabokrtský, Zdeněk (2005). *Valency Lexicon of Czech Verb*. Prague: Institute of Formal and Applied Linguistics, Faculty of Mathematics and Physics, Charles University. У српском језику такав тип представља *Речник допуна глагола са граматичким и лексичким допунама* В. Петровић и К. Дудића, на који сам се угледала радећи на овом лексикону.

2. 2. Напомене о РГД⁸⁵

Дати речник конципиран је тако да одреднички чланак чини: 1) одредничка лексема која обично бива забележена и у (и)јекавској варијанти; 2) податак о глаголском виду; 3) дефиниција; 4) семантичке реализације; 5) примери као потврде; 6) фуснота која увек садржи податке из РЈАЗУ о конкретном глаголу, а врло често и неке додатне информације; РЈАЗУ се заправо користи као контролни извор будући да се наводе Држићеви, Дивковићеви и примери из Дубровачког зборника и из дела која нису део нашег примарног корпуса. Формула која представља илустрацију допуне садржи

⁸⁵ Користићемо ову скраћеницу за Речник глагола са допунама.

заменичку или прилошку лексему у одговарајућем облику и стоји са леве стране, а означена је болдом. Редослед набрајања формула прати логичан след: наводе се прво једночлане допуне у неком падежу или адверб, онда следе двочлане и вишечлане, а иза њих се бележи инфинитив и на крају комплементна клауза. У дефинисању глаголске лексеме настоји се да се употреби глагол истог глаголског вида и да његова рекција по могућству прати рекцију глагола који дефинише. Не наводи се облик за 1. л. јд. презента будући да су још увек у употреби и стари и нови облици, а дешава се и то да нема потврде о овом облику за сваки глагол. Посебно се бележе негиране форме глагола, облици са морфемом се, декомпоновани предикат, те конструкције са партиципским и рефлексивним пасивом.

2. 3. Символи, ознаке, скраћенице

в. – видети

несврш. – глагол несвршеног вида

сврш. – глагол свршеног вида

уп. – упоредити

~ – глагол – одредничка лексема

~ (НЕГ. ФОРМА) – глагол – одредничка лексема употребљен(а) са негацијом

~ СЕ – глагол – одредничка лексема употребљен(а) са морфемом се

Ø – нулта ознака – без допуне

Н – номинатив

Г – генитив

Г_{ПАРТ} – партитивни генитив

Д – датив

А – акузатив

И – инструментал

Л – локатив

ИНФ – инфинитив

АСкл – асиндетска клауза

ВОЛкл – волунтативна клауза

ДАДВ – адверб као допуна

ДГ – директни говор

ДПРЕД – предикативна допуна

ЕЛ – елиптична реченица, елипса

КВАНТ н / п – квантификатор нумерички / паранумерички

Ккл – комплементна клауза

Мкл – месна клауза

НАЧкл – начинска клауза

Ркл – релативна / односна клауза са инкорпорираним објекатским антецедентом

УЗРкл – клауза узрочног типа

УПкл – упитнозависна клауза

дп – декомпоновање предиката

пп – партиципски пасив

рп – рефлексивни пасив

[] – у загради се трима тачкама означава изостављени текст или се у заграду уноси текст који није изворни цитат

2. 4. Речник глагола са допунама

А

АБАНДОНАТИ⁸⁶ сврш. *напустити, оставити (некога).*

~ **кога (А₀):** у потрјебу га *абандона* (Држић 334).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀):** *немо 'мо га абандонат* (Држић 332), *не ваља их* тако *абандонат* (Држић 380).

~(III) **од кога (Г_{од}):** *Абандонан сам од свакога* (Држић 457).

~ **СЕ** *препустити се (нечему); запустити се (у очају, паници и сл.).*

~ **Ø:** *кад се абандона, и мале ствари велику му тугу задају* (Држић 374).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø:** *свему се може наћ ремедијо, кад се човјек не абандона* (Држић 374).

АБАШАТИ⁸⁷ сврш. *унизити, спустити, понизити (некога или нешто) (у пренесеном смислу).*

~ **шта (А₀):** *абашасмо његову супербију* (Држић 556).

АВАНЦАВАТИ⁸⁸ несврш. *бити на добитку (с неким).*

⁸⁶ РЈАЗУ не бележи овај глагол. У Рјечнику (Држић 689) региструје се наведено значење, а и облик са морфемом се у датој семантичкој реализацији позивајући се на глагол *abbandonare* из италијанског језика. Забележен је и облик трпног глаголског придева *абандонан* у значењу *напуштен* према тал. *abbandonato*.

⁸⁷ РЈАЗУ не наводи овај глагол. У Рјечнику (Држић 689) констатује се поменуто значење и доводи овај глагол у везу са тал. *abbassare*.

~(НЕГ. ФОРМА) **с ким (И_С)**: богат с убозијем *не аванцава* (Држић 440).

АВАНЦАТИ⁸⁹ сврш. **1.** *добити, зарадити (нешто од некога; од некога).*

~ **шта (А₀)**: Он би уш удро за *аванцат* кожу од ње (Држић 329).

~ **чега (Г₀) од кога (Г_{ОД})**: кога зла *можемо аванцат од ње* (Држић 328).

~ **од кога (Г_{ОД}) колико (Д_{АДВ})**: Музувијер од музувијера мало *може аванцат* (Држић 365).

2. (у изр. **аванцат(и) трат**) *доскочити, спустити (некоме); насамарити (некога).*

~(ДП) **коме (Д₀)**: *Аванцао сам* Помету трат (Држић 351).

АГРАНЧАТИ⁹⁰ сврш. *зграбити (нешто); дочепати се (нечега).*

⁸⁸ У РЈАЗУ је забележен глагол аванцавати према тал. *avanzare* у значењу *добивати*. Наводи се да се налази код једног писца из 17. века (И. Држића). Такође, констатовано је да је као прелазан глагол употребљен у значењу *добивати, зарађивати* према тал. *acquirere* у примеру: Не аванцаваше ни воде ни соли, како се рече (И. Држић наук гонд. 158). Као непрелазан глагол појављује се у значењу *остајати* према *gesatage* у примеру: Ако оно што им аванцава од њих битја и спенце разложите не дају убозијема (И. Држић наук гонд. 299) и у значењу којим се указује на *оно што је сувише, што не треба* (према тал. *supervacaneum esse*) у примеру: Двигне се оно што аванцава и забрањује (И. Држић наук гонд. 351). У Рјечнику (Држић 690) бележе се глаголи аванцати (и аванцавати) у значењу *добити (и добијати)*. Наводи се и допуна у дативу (са питањем коме) уз глагол аванцати, што се тумачи као *добити од некога*. Забележен је и израз **аванцати трат** (некоме) у значењу *насамарити (некога), доскочити (некоме), спустити (некоме)* према тал. *avanzare*.

⁸⁹ В. фусноту 3. Скок наводи да је трат у Дубровнику деноминал од *tractare* > тратати, те се зато аванцати трат третира као декомпоновани предикат.

Рјечник дубровачког говора (2002: 24) бележи глагол **аванцат**, -ан (и ованцат) у значењима: **1.** *напредовати у служби, али и иначе* и **2.** *остати, преостати од нечега* и поткрепљује их примерима. Наводи и глагол несвршеног вида **аванцават**, -анцаваћ (и ованцават) према тал. *avanzare* у значењима: **1.** *напредовати у служби* и **2.** *остајати, преостајати* и потврђује их примерима.

~ **шта (A₀)**: човек авар *агранча ове свите* (Држић 361). Добро о свитах њекијех говоре,
ма како ми их *ће моћ агранчат?* (Држић 361).

АДОРАТИ⁹¹ несврш. *обожавати (некога)*.

~ **кога (A₀)**: не море инако учинит нег љубит онога који тебе *адора* (Држић 351).

АКОМОДАВАТИ СЕ⁹² несврш. *прилагођавати се (нечему), усклађивати се (са нечим)*.

~ **с чим (И_с)**: Ма *се је тријеба с бременом акомодават* (Држић 324).

АКОСТАТИ⁹³ сврш. *пристати (на неко место)*.

⁹⁰ Овај глагол није забележен у РЈАЗУ. У Рјечнику (Држић 689) наводи се да агранчати има значење *зграбити, дочепати се* према тал. *agganciare*.

⁹¹ РЈАЗУ бележи глагол адорати према тал. *adorare*. Наводи се да долази из 16. и 17. века као прелазан: Коју (остију) не имаш адорати докле мисник клекне и адора (И. Држић наук гонд. 60). Забележен је и глагол несвршеног вида адоравати према тал. *adorare*. Јавља се у 16. и 17. веку као прелазан: Хотише да одоравају Набукодонозора како бога (М. Марулић 67), Ја те адоравам и хвалим (И. Држић наук гонд. 60), Тебе адоравам (В. Андријашевић дев. 87). Показује се и пример овог глагола с дативом: Адораваху живому у вијеке (Н. Рањина 199⁶). Регистроване су пасивне конструкције: У велики петак кад се адорава свети криж (Н. Наљешковић 1, 151). У Рјечнику (Држић 689) наводи се дати глагол у значењу *обожавати* према тал. *adorare*.

⁹² РЈАЗУ бележи глагол акомодавати према тал. *accomodare* у значењу *потпомагати*. Наводи се да је забележен само код једног писца 17. века (И. Држића): Вазда заимавају подлагајући се чељади потиштеној, да би их акомодавали (И. Држић наук. гонд. 272). У Рјечнику (Држић 689) бележи се овај глагол са морфемом *се*: **акомодавати се** и наводи допуна: *бременом у значењу сналазити се, прилагођавати се према промени времена односно ситуације* према тал. *accomodarsi*.

⁹³ РЈАЗУ не бележи овај глагол. У Рјечнику (Држић 689) наводи се следеће: **акостати се** у значењу *приближити се, примакнути се, коме приступити* према тал. *accostarsi*.

Рјечник дубровачког говора (2002: 27) наводи облик **акѡстат**, -ан у значењу *пристати уз обалу*: Брѡд је акѡстѡ, поспијѡшите нѡ муѡ! Наведен је и глагол несвршеног вида **акостаѡват**, -ѡстаѡан према тал. *accostare* у значењу *пристајати уз обалу*: Вѡлики вапѡри акостаѡају нѡ дѡњѡн рѡви.

~ **на шта** (А_{НА}): *тадаи вродъ на крди акосташе* (Дубр. зб. 155).

~ **СЕ** *приближити се, примакнути се, приступити (некоме).*

~ **к(а) коме** (Д_К): *по' ћу се акостат к њој* (Држић 328).

АЛЕВАТИ⁹⁴ сврш. *васпитати, одгојити, подићи (некога; служећи се некаквом методом).*

~ **кога** (А_Ø) **чиме** (И_Ø): *Оци неразумни злијем гуверном [...] палицом [...] алевају синове* (Држић 456).

АЛОЦАВАТИ⁹⁵ несврш. *одседати, смеитати се (негде).*

~ **где** (Д_{АДВ}): *ту сињор Марин алоцава* (Држић 313).

~ (НЕГ. ФОРМА) **где** (Д_{АДВ}): *ту ја сиромах не алоцавам* (Држић 313).

⁹⁴ РЈАЗУ не бележи овај глагол. У Рјечнику (Држић 689) наводи се **алевати** у значењу *подизати, одгајати* према тал. *allevare*. Судаћи по избору глаголских лексема у опису, стиче се утисак да се ради о глаголу несвршеног вида. Међутим, разрешење нуди Рјечник дубровачког говора (2002: 27) који наводи глагол несвршеног вида **алевáват**, -èvāvān у значењу *одгајати, васпитавати*: Дјецу су ин алевáвале дѹмне у кршћанскѹму дѹху. Забележен је и глагол свршеног вида **алèват**, -ān у значењу *одгојити, васпитати*: Тѹ је бйла фāмиља што је знāла алèват своју дјѹцу. Иначе, глагол **алевати** показује се као обавезно прелазан у значењу *васпитати*. Наведени тип допуне може се упоредити са оним који се наводи у Речнику глагола са допунама В. Петровић и К. Дудића (1989: 17) под **васпитавати**: ~ **некога на нечему**: ~ омладину на традицијама наше револуције. У нашем случају појављује се објекатска допуна у акузативу без предлога и допуна у слободном инструменталу која има пренесено значење *строга и лоше* (злијем гуверном = злим, лошим поступањем, владањем; палицом = добијеним батинама), а реченица би могла гласити: *Оци неразумни лошим примером (на (сопственом) лошем примеру) [...] батином (на батини) одгоје, подигну, васпитају синове.*

⁹⁵ Ни РЈАЗУ, ни Рјечник (Држић) не бележе овај глагол. У Рјечнику дубровачког говора (2002: 28) не наводи се глагол, али се региструје именица (која се може довести у везу са датом глаголском лексемом) **алођ** према тал. *alloggio* у значењу *смеитај у нечијем стану или кући*, што се потврђује примером: *Ўзѣли су на алођ јѣднѹга мālѹга што је прије стѹјѹ у некога на Плочама.*

АЛОЦАТИ⁹⁶ сврш. *одсести, сместити се (негде).*

~ где (Д_{АДВ}): Гдје Дубровчани [...] *алоцају?* (Држић 313).

АПАРЕНТАТИ (СЕ)⁹⁷ сврш. *сродити се (с неким).*

~ с ким (И_С): *апарента' ћеш с добријем људми* (Држић 441).

АСАСИНАТИ⁹⁸ сврш. *упропастити, убити (у пренесеном смислу).*

~ шта (А₀): Вјеру сте дали један другому за *асасинат моју час и све моје добро* (Држић 458).

АФАТИГАТИ СЕ⁹⁹ несврш. *мучити се, трудити се.*

~ **ИНФ**: *тко се афатига чинит* их (Држић 319).

АШАШИНАТИ¹⁰⁰ сврш. *в. асасинати.*

⁹⁶ РЈАЗУ не бележи овај глагол. У Рјечнику (Држић 689) наводи се следеће: **алоцати** у значењу *становати, одсести* према тал. alloggiare.

⁹⁷ РЈАЗУ не региструје овај глагол. У Рјечнику (Држић 689) бележи се облик са морфемом се: **апарентати се** у значењу *сродити се* према тал. apparentarsi. У извору се налази једино потврда за глаголску лексему без експлициране морфеме се. Међутим, како се глагол везује за италијански облик којим се указује на присуство морфеме се, то се као одредничка лексема бележи облик са морфемом се у загради.

⁹⁸ РЈАЗУ не бележи овај глагол. У Рјечнику (Држић 689–690) наводи следеће: **асасинати** (асашинати; ашишинати; ашашинавати) у значењу *упропастити, убити* према тал. assassinare и млет. sassinar.

⁹⁹ РЈАЗУ не бележи овај глагол. У Рјечнику (Држић 689) наводи следеће: **афатигати се** у значењу *мучити се, трудити се* према тал. affaticarsi.

~ **кога (А₀):** *Ашашина сињору* (Држић 378).

Б

БАКНУТИ¹⁰¹ сврш. *захватити, добити.*

~ **шта (А₀):** *да и ми штогоди бакнемо уза њ* (Држић 328).

БАНДЕШКАТИ¹⁰² несврш. и сврш. *терати, отерати, изгонити, изгнати.*

~ **кога (А₀):** *ако ли видишь да те бандешкаю [...] тои приликъие велико сметение* (Дубр. зб. 170).

~ **кога (А₀) одакле (Г_{из}):** *Бандешкао ме је из своје куће* (Држић 363).

БАСТАТИ¹⁰³ несврш. *бити доста, достајати.*

~ **Ø:** *Баста, лупеж сам теби* (Држић 459).

¹⁰⁰ В. фусноту 13.

¹⁰¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *захватити, задобити, добити* и доводи га у везу са глаголима *sarere* и *luerati*. Наводи се само код једног писца из 16. века и у Стулићевом рјечнику (где је *aliquid alieui elam elargiti* као и *бахнути*, чему нема потврде). Корен је *bhak* (од *bha*) *ударати, тицати, хватати, узимати*. Региструје се Држићев пример који је наведен у овом речнику. У Рјечнику (Држић 690) забележен је овај глагол у значењу *захватити, добити*.

¹⁰² РЈАЗУ региструје да овај глагол може бити и свршеног (уп. Држић 363) и несвршеног вида (уп. Дубр. зб. 170). Везује се уз глаголе *proscibere* и *eјicere*, а потиче од итал. *bandire* односно млет. *bandizar*. Бележен је од 16. века и то: а) имперфективно: *изгонити*: *Ако видиш (у сну) да те бандешкају, тој приликује велико зло* (Зборн. 130^б; уп. Дубр. зб. 170); б) перфективно: 1) *изгнати*: *С небеса бандешкан* (В. Андријашевић дев. 165); 2) *изврћи, избацити*: *Тако имаш бандешкат и изврћ из твоје куће либра* (И. Држић науч. гонд. 72). У Рјечнику (Држић 690) наводи се овај глагол у значењу *отерати* према тал. *bandire*.

¹⁰³ РЈАЗУ наводи овај глагол према тал. *bastare* и *sufficere* од 16. века. Забележен је само у Вуковом Рјечнику. Региструју се следећа значења: 1) *бити доста*: *Баста, лупеж сам теби* (М. Држић 235; уп. Држић 459). 2) (с дативом) *може му бити, врстан је, може према coria est*. *Каже витез, кому баста, врност дјелим не ријечима* (Ј. Кавањин 241). У Рјечнику (Држић 690) указује се на значење *достајати* и израз **не баста анимо** (некоме) *није храбар* према тал. *bastare*.

(у изр. **не баста анимо**) *није храбар*.

~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀):** *Не баста т' анимо*, по муку божју, то! (Држић 268), Пери не баста анимо (Држић 340).

БЕЖАТИ (и)јек. БЈЕЖАТИ¹⁰⁴ несврш. **1.** *трчећи или брзо ходајући помицати се, померати се од некога или нечега (обично из страха).*

¹⁰⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према тал. *fugere*. Наводи се и да се на старо 1. л. јд. презента: бјежу наилази у 16. веку (Н. Наљешковић 1, 297). Као прва семантичка реализација регистрована је *трчећи, брзо ходећи склањати се* (обично кад је некога страх негде стајати или му се не мили негде бити): Пук они да ће не бижеће противит нам смити (М. Марулић 24). Овај глагол је непрелазан, а њиме се указује на то одакле или куда се неко креће. Другим значењем упућује се на *место, одакле се полази бежећи, куда се пролази бежећи и где се долази*: Ако је друзијем жао веома оставити родно мисто из ћаћкова бјежећ дома (И. Гундулић 246). Треће значење везује се за *оно што се бежањем оставља или стиже* и то бива изречено: I: *остављати*: а) генитивом без предлога (најчешће у пренесеном смислу): *уклањати се, чувати се* (од 14. века до краја 18. века): Бижи гриха каконо који бижи змије (П. Посиловић цвијет 123); б) генитивом с предлогом од: Сама се овако тучеш по пустој планини, слиједећи онога који од тебе бјежи, ки је твој, а не ће да је твој (М. Држић 123; уп. Држић 475), Ваља од зла и зле дружине бижат' (Ј. Бановац разг. 130), Свака ствар бижи од своје неприлике: вода бижи од огња а огањ од воде, врућина од студени, а студен од врућине (М. Дивковић наук 28; уп. Дивковић 140), Не бјежимо од љубави, ер јој није моћ' утећи (Н. Наљешковић 1, 238); в) генитивом с предлогом испред: Бјежи Марко испред родитеља (Нар. пјес. вук 2, 196); д) генитивом с предлогом између: Измед људи за што бижи и високе стране иште? (В. Дошен 12); њ) инструменталом с предлогом пред: Маро прид њим бјежећи укине се (Н. Наљешковић 1, 288); е) дативом без предлога: На крилијех преблажене тве љубави бјежим свјету (И. Канавелић ив. 212). Оно што се бежањем оставља, може бити радња изречена инфинитивом: Рвати се з вами не бижим (Ф. Главинић цвит 17), Бижаше видити жене (И. Ј. П. Лучић разг. 72). Напомиње се да се инфинитив уз овај глагол појављује само код ова два писца 17. и 18. века. II: *стизати*: *оно што се бежањем стиже*, може бити изречено: а) у дативу с предлогом к или без предлога: К њим наши мнози биже (П. Хекторовић 112), Бјежи својој мајци (Нар. пјес. вук. 1, 602); б) у инструменталу с предлогом под: Под твоје заштићење бижим (М. Дивковић наук² 203); в) у акузативу с предлогом у (тако б(ј)ежи жито у траву, кад порасте као трава: Сада жито већ у траву бижи (Ј. С. Рељковић кућ. 176). Четврто значење представља *узрок бежању* који може бити изречен у генитиву с предлогом од: Од стра(ха) би бижа' у другу краљевину (Ј. Бановац разг. 149). Пето значење *оно што брзо пролази* према *fugax* односи се на употребу партиципа презента овог глагола као придева: Немојте јискати бижеће весеље (Ф. Вранчић жив. 21). Као прелазан глагол **б(ј)ежати** појављује се у периоду од 16. до краја 18. века. Објекат се подудара са непрелазним глаголом са предлогом од: Исус вазда је бижао поштење свјетовње и господство свјетовње (Дивковић М., наук 30^б; уп. Дивковић 143). Објекат може бити и радња која је изречена лексемом истога корена б(и)јег: На глас овог имена узму биг

~ **Ø**: *онь поче виежати* (Дубр. зб. 13), остали престашиени узеше бјежати (Змајевић 1: 88).

2. (у пренесеном значењу) **а**. удаљавати се, склањати се брзо (од некога, од нечега) не желећи да се буде у нечијој близини из неког (често субјективног) разлога и(ли) како би се сачувало од нечега лошег што може некога задесити од особе или нечега неживог што би могло представљати потенцијалну опасност.

~ **од кога / од чега (Г_{од})**: виле од сатира бјежје (Држић 430), Куд тужна Груба сама се овако тучеш [...] по пустој планини слиједећи онога који од тебе бјежи, ки је твој, а неће да је твој (Држић 475), *имаху бјежати од зла* (Змајевић 1: 30), свака ствар *бижи од своје неприлике*: вода *бижи од огња* [...] свака ствар *бижи од своје неслике и неприлике* (Дивковић 140).

б. одвраћати (се), остављати (се) (нешто, (од) нечега); одбацити (нешто).

~ **шта (А_о)**: има [...] толико великѝ страхѝ да до земле би негова карвѝ пролита и таи наѝкѝ свакѝ *има виежати* (Дубр. зб. 92), Исукрст [...] вазда је *бижао поштен'је свјетовње и госпотство свјетовње* (Дивковић 143), О, крстјанине, учи од Исукрста *бјежати славу и поштен'је овога свијета* (Дивковић 144).

~ **од кога / од чега (Г_{од})**: А ти *бјежиш од твоје срјеће* (Држић 314), Такојер је Исукрст *бјежао од славе и поштен'ја од овога свијета* (Дивковић 144).

БИТИ^{1 105} несврш. *тући, ударати (некога; некога нечим) (у правом и пренесеном смислу).*

бижати (А. Ј. Кнезовић 184). Забележен је и пасивни облик са се: а) без субјекта: Да се бижи од пожуде или ти жеље пути (И. Великановић упућ. 1, 470); б) са субјектом односно о што би уз прелазни глагол у активу било објекат: Потгицања на блудност имају се бјежати (Ј. Матовић 392).

¹⁰⁵ РЈАЗУ наводи да се овај глагол бележи од почетка 13. века и региструје у свим речницима. Доводи се у везу са кореном *bhi* (од *bha*) *ударати* и испоређује са *bat* (*clava*) у значењу *батати, банати се*. Семантика реализација којом се указује се на *бијући задавати ударац, ударати; задавати смрт, убијати (некога, некога нечим, по нечему, о нешто)* бива потврђена примерима: Исукста бише и фрусташе (М. Дивковић наук 144^б; уп. Дивковић 374), Овди га бију јабукама (М. Држић, 131 уп. Држић 481), Бичем Пилат би и

фруста Исукрста (М. Дивковић наук 160; уп. Дивковић 290), 3 бичи заче га бити (Главинић Ф. цврт 31), Бије од обисти краву по трбуху (М. А. Рељковић сабр. 57), Ко истину гуди, гудалом га по прстима бију (Нар. посл. вук. 139), У тај час видит нам би Јелу гди бије длан о длан (Д. Златарић 61). Значење овог глагола може бити и *притискати*: Бити воду у пушку, т. ј. сабијајући воду у пушку огледати је ли цијев добра; јер кажу кад се вода одозго силом потјера, да ће ударити ако гдје најмања одушка има (Вук, рјеч. 28). Именице јама и бој (и именица рат само код Ј. Филиповића) често стоје уз дату глаголску лесему: 1) Бој бије, кад је тријеба (И. Ђорђић салт. 221), Витезови који бој бију и војске војују, веће пута стаљају војску на погибио (М. Дивковић бес. 84), Бој бијући међу собом (Ђ. Рапић 162), Бој бијаху веома љуто мокра вода и суштина (Ј. Кавањин 71), Можемо ли с Турци бојак бити? (Нар. пјес. вук 2, 312), Ако видиш (у сну) да козе супроћ теби бој бију, тој приликује срчба (Збор. 137; уп. Дубр. зб. 179), Протива њој (цркви) бој бију са свим могућством (А. Баћић 159), Који су у овој скупштини војују бијући рат протива дјавлу, свиту и тилу (Ј. Филиповић 1, 181), Стоји цика гојена Лабуда, лабуд бије јаму копитима (Нар. пјес. вук. 2, 34). Оно што се бије може остати неизречено, а исказује се чиме се бије, по чему се бије: Који су друге увриједили и ожалостили псујући, бијући (М. Дивковић бес. 27), С једне стране из топова бије (Нар. пјес. вук. 3, 46), Бије из пушке или пушком, из топа или топом (Вук, рјеч. 28), Ни Илију, који громом бије (Нар. пјес. вук 2, 206), Пушком бију кано Црногорци (А. Качић разг. 276), У гори остати не даду, камђијама бију по очију (Нар. пјес. вук. 3, 37), У злато су коња опковали, златни рати бију по копити (Нар. пјес. вук. 2, 550). Непрелазност датог глагола уочљива је у примерима: 1) бити нечим око нечега: Валовито море собом се креће и вије, кад њим срдит вјетар бије око стијења становито (Ф. Лукарчевић 235); 2) бити нечим о нешто: Ногом бије о земљу (Ј. Рајић бој 120); 3) бити нечим на нечему: Бије неко алком на вратима (Нар. пјес. вук. 1, 476); 4) бити на нешто: Бију на њ сви млати (Ј. Кавањин 202); 5) о нешто: Или бије море о мраморје (Нар. пјес. вук. 3, 506); 6) у нешто: Лулу пије, у тамбуру бије (Нар. пјес. вук, рјеч. 28); 7) по нечему: И опаса сабљу димскију, златне ките бију по земљици (Нар. пјес. вук. 2, 224); 8) бије срце: Овако ми срце бије од страве (М. Држић 403; уп. Држић 424); 9) бије сахат, бубањ, таламбас: Што не бију бубњи и свирале? (Нар. пјес. вук. 3, 502); 10) бије п(ј)ена, пламен, огањ, жеравица, зрак, муња, дим, вода, крв, врућина: На уста му пјена бије (Ј. Крмпотић кат. 29); 11) дим бије на сврдлове или у сврдлове: Кад се б'јеле куле запалише, из њих бију дими на сврдлове (Нар. пјес. јук. 444); 12) бити миром: Заовице лице ките, ките китам и цвијећем, нек ми лице миром бије, нек се на ме драго смије (Нар. пјес. петр. 1, 125). РЈАЗУ бележи и форме са морфемомсе и то: 1) неко (нешто) сам себе (само себе) бије (рефлексивно): а) без допуне: Зао се сам бије, када мни других бит' (М. Ветранић 2, 483); б) са инструменталом без предлога: Поче се бити бичима жестоко (Б. Кашић, игн. 12); в) са акузативом уз који стоји предлог у: Браду гули, у прси се бије (А. Качић разгов. 216); г) са локативом уз који стоји предлог по: Ко вина не пије, рђа га бије, а ко га много пије, по глави се бије (Нар. посл. вук); д) са инструменталом и акузативом с предлогом у: Не дамо ти ништа до камена, да с' њим бијеш у оба рамена (Нар. пјес. вук. 4, 33); њ) са инструменталом и локативом с предлогом по: Он се бије руком по прсима (Нар. пјес. вук. 3, 49); е) са акузативом или локативом уз које стоји предлог о (у РЈАЗУ грешком употребљен предлог по): Јали грми, јал' се земља тресе? Ја се бије море о мраморје? (Нар. пјес. вук 3, 357), Морски вал, о крају ки се

~ **кога / шта (A₀):** да га вию (ДЗ 166: 76), ондје гдје сокоо чини гнездо вие [...] свѣ землѣ ѡколо (Дубр. зб. 20), дажъ ме вие (Дубр. зб. 194), нисамъ ја реко Марину да бие луди (ПИ 1589/12: 11), тко је они тко те [...] бије (Дивковић 290), Исукрста бише [...] невјерни жидови (Дивковић 374).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀):** Тогда ми [...] молихам чауше [...] да не бијут их (ЦИ 1638/13: 9).

~ **чиме (И₀):** вие крилли (Дубр. зб. 11).

~ **кога (A₀) чиме (И₀):** пети анѣо хоѣе донести виче коиѣми га бише (Дубр. зб. 161), Овди га бију јабуками (Држић 481), Тогда пашини чауши по правди Хумце [...] бише тољагами (ЦИ 1638/13: 9), бичем Пилат би [...] Исукрста (Дивковић 290).

~(III) **чиме (И₀):** би бијен бичи (Дивковић 139).

бије (Ш. Менчетић 303); ж) бити се од нечега до нечега, и то: од дрвета до дрвета, од камена до камена, од немила до недрага: Већ се бијем и пребијам од дрвета до дрвета, од камена до камена, од немила до недрага (Нар. пјес. вук 1, 140). Када неко поставља себе у стање у коме би се налазио бијући, онда морфема се има медијалну вредност (оно што би стајало у акузативу уз прелазни глагол, стоји сада у генитиву: именица бој): Сад те доћи Брда и крајине, прискочите мало и велико, да се бије боја свеколико (Нар. пјес. вук. 4, 114). Уз именицу бој употребљава се и инструментал с предлогом с (с ким (живо +): Ко се с њима боја био није, тај је од њих страву заузео (Оглед. ср. 95). Када су два учесника у радњи бијући једно дуго, онда морфема се има реципрочни карактер: Који у игри хоће да се бије (Ш. Будинић сум. 39), На овому се свијету четири ствари противе и бију (М. Дивковић бес. 306); „рибе се бију“ то значи *да се мресте*: Бију се рибе, соѣunt pisces (Вук, рјеч. 28); Ова се четири вјетра бију меу собом (М. Дивковић бес. 307), Сатири и младићи ... бијући се (Н. Наљешковић 1, 229), Када но се бијаху с краљством хрваткијем (М. Дивковић бес. XVI); (пренесено) С мисаљу бијући се на постељи сијаше (Александ. јаг. старин. 3, 317), Бијем се с памећу (Вук, рјеч. 28), Бију се протива крстјаном (П. Радовчић нач. 256). Пасивне конструкције издвајају се посебно: Бије се змија, ка ти у скуту свије се у круг да те печи (И. Гундулић 498), Гроздје се бит има доколе јес вруће (Н. Димитровић 9), Бој се бије, крв се пролијева (Нар. пјес. вук. 4, 116), Ти превјери, да се брука бије (С. Љубиша, прип. 43), Те се пије примакни се, ђе се бије одмакни се (Нар. посл. вук. 76).

~(III) **по чему** (Л_{ПО}): онъ *ВИ* [...] *ВИЕНЬ* по рѣкахъ и по ногахъ (Дубр. зб. 161), *ВИ* исвсъ [...] по вратѣ *ВИЕНЬ* (Срп. мол. 62).

~(III) **чиме** (И₀) **по чему** (Л_{ПО}): шести анѣо хоѣе донести тарсть *КОИОМЪ ВИ ВИЕНЬ* по глави *СВЕТОИ* (Дубр. зб. 161).

~(III) **чиме** (И₀): властеличик акъ опсоуѣ властелина [...] да *СЕ ВИК СТАПИ* (ДЗ 50: 52), аколи воуде севрѣ да *СЕ ВИК СТАПИ* (ДЗ 85: 59).

2. (уз именицу бој) *бојевати* (када у вршењу неке радње учествује само једна страна, а друга се изражава дативом са предлогом *супроћ*).

~ **шта** (А₀) **супроћ коме** (Д_{СУПРОЧ}): *козе* [...] *сѣпроѣкъ теви вои ВИЮ* (Дубр. зб. 179).

3. (уз именицу срце) *јако, силно куцати*.

~ **Ø**: овако ми срце *бије* из страве (Држић 424).

~ **СЕ** (с ким, један с другим) *тући се, ударати се*.

~ **Ø**: аколи *СЕ* свадита два да *СЕ ВИЕТА* (ДЗ 131: 68), поће да *се бие* (ПИ 1618/52: 39).

~ **с ким / с чиме** (И_{С(А)}): ако [...] *СЕ ВИЕШЬ* [...] с игрицѣми тои приликѣие напастъ (Дубр. зб. 167), ако [...] *СЕ ВИЕШЬ* [...] са змаи тои приликѣие неприатели сѣпроѣкъ теви идѣ (Дубр. зб. 168).

БИТИ^{2 106} сврш. и несврш. **1.** (семантички празан) **а.** *копула у предикату*.

¹⁰⁶ Предикативни номинатив у оквиру 1. а. *копула у предикату* позиционо је условљен и припада лексичким допунама тако да се не узима у разматрање. Треба напоменути да је дата семантичка реализација остављена у речнику због систематског приказа овог врло фреквентног глагола и због могућности да се неки примери користе у анализи декомпонованог предиката.

РЈАЗУ бележи овај глагол према *esse* и *feri*. Региструје се у свим речницима. Корен је *bhi* и значи *родити се, расти*, а данас се развило значење које представља *стање које проистиче из постања*. Најпре се

~ ДПРЕД: ко / шта (Н): отацъ и мати негова ВИЕХЪ СЛЪГЕ ВОЖИЕ (Дубр. зб. 4), ВИЕХЪ заповиеди ТВАРДЕ И ПРАВЕ (Дубр. зб. 12), како мѡ НЕ ИМЕ БИЛО (Дубр. зб. 39), ВИЕХЪ БИЛИ ЗДЪРЖАНИЦИ (Дубр. зб. 106), царква свете марие де лорите БИЛА НЕ КАМАРА ѡ... КЪКЕ... ѡ... ДИЕВИЦЕ... МАРИЕ... МАИКЕ... НАШЕГА... ГОСПОДИНА ИСЪКАРСТА (Дубр. зб. 119), ја сам честит (Држић 330), Каин би тежак, а Абел пастир (Змајевић 1: 32), круне бијеху прилијепе, присвијетле (Дивковић 378).

б. помоћни глагол у грађењу сложених глаголских облика.

они ВИЕХЪ счинили да тиело кралево НЕ БЪДЕ донесено ѡ градъ (Дубр. зб. 12).

2. а. постојати.

~(НЕГ. ФОРМА) ДПРЕД: када (ДАДВ): НИЕ БИЛА НИГДА толикои лѡта правда (Дубр. зб. 118).

~(НЕГ. ФОРМА) ДПРЕД: за шта (АЗА): трога ѡ гарка НИЕ БИЛА ЗА ПОЛОВИЦЪ (Дубр. зб. 107).

б. живети, бивствовати, настанити се (у правом и пренесеном смислу).

~ ДПРЕД: где (ЛНА): остали [...] ВИЕХЪ БИЛИ НА СВИЕТЪ СЛИЕПОМЪ (Дубр. зб. 157).

наводе примери за субјекат који може стајати у генитиву у оквиру обезличене конструкције са предикатом у 3. л. јд. ср. р.: НИЕ БИЛО ВЕКЕГА ПОЧТЕНА НИЕДНОМЪ СВЕТОМЪ (Дубр. зб. 131), веле да је било на Исусу шест тисућа и шесат и шесет и шест рана (Дивковић 357), бјеше у једној плавчици н'јеколико младца (Дивковић 364). Дата глаголска лексема може стајати: 1) са адverbима: а) којима се означава место: овде, онде: Ако би био овдје, не би био мртав брат мој (Н. Рањина 78), Онђе бјеше Обилић Милошу (Нар. пјес. вук 3, 53); б) којима се означава време: његда, негда, нигда, никад: Сагунтинци негда бише (В. Дошен 193); в) којима се означава начин: Како бисте, како преминусте! (Нар. пјес. вук 3, 56); 2) са падежима: 1) акузатив са предлогом у: Када будеш у таштине дворе (Нар. пјес. вук 5); 2) генитив са предлогом близу: Кад је био близу двора (Нар. пјес. вук 1, 350); 3) генитив са предлогом с: На оној води с друге стране био је град (Нар. прип. вук 76), 4) генитив с предлогом врху: Буди врху главе моје у дан од рвања (И. Иванишевић 136); 5) локатив с предлогом на: На свијету смо и ми били (И. Гундулић 114); 6) локатив с предлогом у: Када бјеше Иван у тамници (Н. Рањина 14), инструментал с предлогом међу: Међу ватром и водом бити (Нар. посл. вук).

~ ДПРЕД: где (Л_у): ѡ овомѡ мѡестѡ бѡешѡ и еданъ рѡмета (Дубр. зб. 121), бѡеше у јѡдно[і] жени дѡавао (Дивковић 167).

3. настати, (за)владати (у правом и пренесеном смислу).

~ ДПРЕД: где (Л_у): неманштина у њѡм велика бѡеше (Држић 329), Потом тога, отле ради глада, који бѡеше у ово[ј]/ земљи (Змајевић 1: 42).

4. постати, створити се; потицати (од некога, од неког рода); припадати (некоме).

~ ДПРЕД: од кога (Г_{од}): и пророци бѡехѡ ш^а човѡека злога и проклѡтога (Дубр. зб. 89), онъ || ѡпѡашѡ ш неговѡемъ родомъ ш^а кога бѡешѡ наредвеникъ (Дубр. зб. 129), он од жудиоске дѡеце бѡеше (Змајевић 1: 57).

5. налазити се, наћи се (негде) (у правом и пренесеном смислу).

~ ДПРЕД: где (Д_{адв}): оваи царква бѡи не овдѡе (Дубр. зб. 121), Овди сам (Држић 340).

~ ДПРЕД: близу чега (Г_{близу}): и негова кѡѡа бѡи не бѡизѡ овеи царкве (Дубр. зб. 122), А када би близу куће Накора [...] угледа при води мноштво дѡевица (Змајевић 1: 46), би близу табора (Змајевић 1: 63).

~ ДПРЕД: подалеко од чега (Г_{подалеко + од}): и бѡехѡ подалеко ш^а двора (Дубр. зб. 40).

~ ДПРЕД: посред чега (Г_{посред}): да не благѡю воѡѡа ш^а оногаи ставра кои бѡешѡ посредъ раѡа (Дубр. зб. 24).

~ ДПРЕД: с чега (Г_с): Јакоб [...] све синове своје, благосови [...] стављајући руку десну на Манасеса, који бѡеше с лијеве стране, а лијеву на Ефраима, који бѡеше с десне стране (Змајевић 1: 54).

~ ДПРЕД: сврху чега (Г_{сварху}): поѡе видѡети овѡи царквѡ коѡа бѡешѡ свархѡ земље (Дубр. зб. 120).

~ ДПРЕД: у чега (Г_у): Жене Словинкиње при Волзи ријѡци у странѡ сјеверње бѡше (Змајевић 1: 71).

~ ДПРЕД: међу ким (И_{међу}): Бѡеше међу овијѡма женами јѡдна именом Вероника (Змајевић 1: 190).

~ ДПРЕД: под чим (И_{под}): У уторник заповѡдѡе да се скупѡ воде које бѡеху под небом на јѡдно мјѡсто (Змајевић 1: 28).

~ ДПРЕД: **по чему** (Л_{ПО}): И те ствари *бише* [...] по свем свијету (Змајевић 1: 192).

~ ДПРЕД: **у чему** (Л_У): *БИЕШЕ* ПИЛАТО ѿ ТАМНИЦИ ТАМНОИ (Дубр. зб. 117), отци стари [...] *БИЕХЪ* ѿ ЛИПЕЪ (Дубр. зб. 157), молим те дѣшо мога како *си БИЛА* ѿ ТИЕХИЕХЪ СТРАНАХЪ (Дубр. зб. 203), разабраше мудрости које његда *бјеху* у Азији и Еђипту, потом тога у грчко/ј/ земљи, а сада у стране западње Европе *находе се* (Змајевић 1: 38), *бјеху* у оној тамници то јест у лимбу (Дивковић 184), Сви младци који *бјеху* у овој плавчици свиколицы потонуше (Дивковић 364).

6. учествовати, бити учесник, актер.

~ ДПРЕД: **у чему** (Л_У): *БИЕХЪ* прие *БИЛИ* ѿ ЛЪТОИ игри (Дубр. зб. 135).

7. имати вољу (за нешто).

(у изр. **бити (не)вољан**)

~ **О**: *АБИЮ* и *СЕПТИ* толикои *БИЛИ* НЕВОЛНИ (Дубр. зб. 132).

8. десити се, дешавати се, догодити се, догађати се.

~ ДПРЕД: **шта** (Н): ако *БИ* ТОИ *БИЛО* вас *БИ* пѣкъ *ПОГИВАО* ѿ оноуь градѿ (Дубр. зб. 4).

~(НЕГ. ФОРМА; ДП) **међу ким** (И_{МЕЂУ}): *да не би смутња била* међу њих пастирима одлучи му мјесто око Јордане (Змајевић 1: 42).

~ ДПРЕД: **када** (А_У): Оне много отајства вјере кршћанске пророковаше [...] што *би* у вријеме нашега Спаситеља (Змајевић 1: 77), *Би* Господиново ускрснуће у неђељу (Змајевић 1: 194).

9. изгледати.

~ ДПРЕД: **како** (Д_{АДВ}): *КАКШ* *БИ* *БИЛШ* *ВВОИ* ПОЗЪДРАВЪЛЕНЬЕ (Срп. мол. 56).

10. бити у (нечијем) поседу, власништву; припадати (некоме).

~ ДПРЕД: **од кога** (Г_{ОД}): *ИЕДНО* *ВАРДО* *КОИЕ* *БИЕШЕ* *Ш*^А ДВА *ВРАТ* (Дубр. зб. 120).

11. представљати, значити.

~ ДПРЕД: **шта** (Н): У понеђељник *насред* вода постави тврдину, која [...] *би* [...] небо звјездано (Змајевић 1: 28).

12. (по)трајати.

~ ДПРЕД: [КВАНТ_Н (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ}]: *Бити ће* од сада [...] живот човјека сто двадесет
год/ишт/а (Змајевић 1: 35).

13. заузимати, запоседати (део територије у оквиру целине).

~ ДПРЕД: **шта (Н)**: *Арменија је један дио од Азије* (Змајевић 1: 39).

14. имати (извесно доба узраста, старости).

~ ДПРЕД: [КВАНТ_Н (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ}]: *Бјеше од тридесет год/ишт/а* Јозеф кад му се ове
ствари догодише (Змајевић 1: 53).

15. постати, претворити се.

~ ДПРЕД: **шта (Н)**: *крв да буде вода* (Змајевић 1: 61).

16. водити порекло, бити пореклом; долазити (одакле, из нечега).

~ ДПРЕД: **одакле (Г_{ИЗ})**: *Из Града ли је* ови дјетић? [...] И он је, тужан, из Града (Држић
356), *Бокчило је из Дубровника* (Држић 338), *би из Еритреје*
града (Змајевић 1: 78), *Би из Волтере* (Змајевић 1: 237).

17. обележавати се.

~ ДПРЕД: [КВАНТ_Н (А_{НА}) + Г_{ПАРТ}]: *На 9. коловоза* успомена му је (Змајевић 1: 238).

18. отићи послом (некуда, код некога), посетити послом (некога).

~ ДПРЕД: **у кога (Г_У)**: *били смо у кожухара* (Држић 351), *Чујеш ли, би ли у златара?* (Држић 358).

19. хтети, желети.

~ ДПРЕД: **кога (А_Ø) за кога (А_{ЗА})**: *не бих га за мужа* (Држић 347).

20. (у изр. има бити) треба, ваља, бива.

~(ДП) ДПРЕД: **од чега (Г_{ОД})**: Ова оштија *има бити од пшенице* (Дивковић 283).

~(НЕГ. ФОРМА) ДПРЕД: **од чега (Г_{ОД})**: Ова оштија [...] од другог жита *не има бити*
(Дивковић 283).

21. завршити се, окончати, проћи.

~ **када (Д_{АДВ})**: *давно је миса била* (Дивковић 310).

22. сматрати се, третирати се.

~ ДПРЕД: **шта (Н)**: *ово би била истинита и права исповијед* (Дивковић 337).

~(НЕГ. ФОРМА) ДПРЕД: **шта (Н)**: *не би била кривина л'јекарова* (Дивковић 330).

БЛАГОВАТИ¹⁰⁷ несврш. **а.** *јести, обедовати; гостити се некаквим јелом и пићем (у правом и пренесеном смислу).*

~ **Ø:** *ХОДИТЕ БЛАГВИТЕ* (Дубр. зб. 155), *АКО ЛИ ВИДИШЬ ДА БЛАГВИЕШЬ [...] ТВИ ПРИЛИКЪНЕ СТИЕШЕНИЕ* (Дубр. зб. 175).

~ **шта (A_Ø):** *КРЪХЪ ЦАРНЬ БЛАГВИЕШЬ* (Дубр. зб. 178), *Трѣдь рѣкѣ твоихъ БЛАГОВАТИ КЕШЬ* (Срп. мол. 40), *БЛАГОВАСЬ ТЕ ХДЕБЬ БОЛЕЖЬНИВИ* (Срп. мол. 43), свети и добри људи [...] *узеше месо и рибу благовати* (Змајевић 1: 38), лав *имаше* у јаслицах *благовати сламу* (Змајевић 1: 77), У пустињу одијељен, *коријење благујући* [...] чудне светиње живот учини (Змајевић 2: 5), сваки дан *благоваше разлике језбине* (Дивковић 134), И *тко би благовао* у коризму *месо* алити *који бијели смок* [...] смртно сагрјешује (Дивковић 261).

~ **чега (Г_Ø):** *благова једне воће* (Дивковић 119).

¹⁰⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према *laute vivere, frui, edere*. Јавља се од 16. века (што потврђује пример Н. Рањине). Региструје се у Вранчићевом (према *comedere*), Микалином (према *edere, comedere, manducare, cibum capere, vesci*), Белином (према *edere, vesci*), Бјелостјенчевом (према *edere*), Волтиђијином (према *spreisen*), Стулићевом (према *edere, comedere, vesci, manducare*) и Вуковом речнику (према *schmausen, erulati*). Поставши од *благ*, значи најпре *уопште у добру бити, добро бити и милину осећати, уживати (уопште)*, а потом *јести* (као *једући уживати, јело уживати*). Као непрелазан глагол појављује се у значењу *добро бити, у добру бити, уживајући нешто добро бити* (што се потврђује се од 18. века и у 19. веку; тада друго значење није уобичајено): *Зар не видиш како благује у ову хладовину?* (М. Ђ. Милићевић веч. 345). Овај глагол се показује као прелазан у значењу *јести*. У том значењу присутан је од 16. века: *Да благујете и пијете на трпези мојој* (Н. Рањина 102), *Да и штенци што благују од мрва ке падају од трпезе* (Н. Рањина 46), *Или ћемо враговати или ћемо благовати?* (Нар. посл. вук. рјеч. 30). Објекат може бити изостављен, а уместо њега употребљено оно што би од нечега било узето у генитиву с предлогом од: *Ева благова од онога воћа забрањенога* (Ј. Бановац разг. 47). Примери потврђују исказивање објекта у акузативу или у генитиву: *Сви су онује пићу духовну благовали* (Н. Рањина 33), *Свој крух благује* (М. Дивковић наук 90^б; уп. Дивковић 211); *Круха и водице само благујући* (Ф. Главинић цвит 305); *Не благовати месо у петак* (Х. Боначић наук 16); *Меса није ни кад благовао* (Ф. Ластрић свет. 55). Дешава се и да се уместо објекта у акузативу грешком употреби инструментал (према лат. уз *vesci* у 18. веку код Цуцерија): *Благовати тијелом и крви јагањца божанственога* (Б. Цуцери 296). Пасивне конструкције се посебно издвајају: *Сад брашно туј дајте, нека се благује* (М. Ветранић 2, 309), *Пост хоће имати, да се благује само једном на дан* (С. Матијевић 55).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта** (А₀): Он [...] месо не благова (Змајевић 1: 205).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега** (Г₀): НИГДА НЕ БЛАГЪИЕ НИЕДНЕ СТВАРИ ГИНСНЕ (Дубр. зб. 29), уља не благова [...] масла, сира, млијека, рибе, јаја, меда [...] не благова (Змајевић 1: 488), заповиједа нам да не благујемо меса ни сира, ни јаја, ни млијека, ни ниједнога смока бијелога [...] не имамо благовати у коризму (Дивковић 261), не може никакова бијелога смока благовати [...] не имамо никако по ниједан начин благовати бијелије[х] смокова (Дивковић 261).

б. (уз им. тело; у пренесеном значењу) у симболичком приступању Господу, обично *једући (п)освећену храну и пијући (п)освећено пиће (односно хлеб и вино), узимати део његовог тела.*

~ **шта** (А₀): ВЪДЪ БЛАГОВАТИ ПРИСКЛАВЪНО И ПРИСВЕТО ТИЕЛО ТВОИЕ (Дубр. зб. 186), када се причешћујемо тијелом Исусовијем [...] благујемо тијело и крв Исусову (Дивковић 285).

2. *изједати, нагризати, уништавати (нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта** (А₀): Језик ће свој благовати цјећа велике жалости (Дивковић 134).

БЛАГОВЕСТИТИ (и)јек. **БЛАГОВИЈЕСТИТИ**¹⁰⁸ сврш. и несврш. *објавити, објављивати (некоме) обично неку лепу, радосну вест.*

~ **коме** (Д₀): ИЕДНОМЪ ГРАДЪ БЛАГОВИЕСТИТИ (Дубр. зб. 47).

¹⁰⁸ РЈАЗУ овај глагол доводи у везу са *laeta nunciare* и *evangelium praedicare*. Налази се од 13. века само у црквеним књигама и код једнога писца 19. века (М. Павлиновића). Бележи се у Белином (према *grata nunciare; evangelizare*), Стулићевом (према *evangelizare* из мисала) и у Даничићевом речнику (према *laeta nunciare*). Прво значење односи се на *laeta nunciare* односно *глас којим је анђео јавио Марији да ће родити Христа*: Анђел Габриел је благовѣстил (односно: благовијестил) деви Марији (Аркив 9, 106), Да народу славу будућност благовијестимо (М. Павлиновић спис. 192). Друга семантичка реализација сугерише *evangelium praedicare*: Рече Тома: није ми речено у једном граду благовијестити (Старине 5, 106).

БЛАГОВОЛЕТИ (и)јек. **БЛАГОВОЉЕТИ** (ик. **БЛАГОВОЛИТИ**)¹⁰⁹ сврш. (при исказивању нарочитог поштовања према нечему) *изволети, благоизволети.*

~ **ИНФ**: *БЛАГОВОЛИХ*^s господство ми тако уновити и потврдити (ЗР XXIII/25: 57).

БЛАГОСИВЉАТИ¹¹⁰ несврш. *изражавати жељу за нечије добро здравље и срећу; молити се за то да неко добије или да се (некоме, нечему) донесе благослов; благосиљати.* исп. благосливљати.

~ **Ø**: и *поче благосивљати* (Дубр. зб. 95).

~ **кога / шта** (**А₀**): и свога господина [...] *благосивљаше* (Дубр. зб. 127), *ста к ногамъ сагибавюћи благосивлаюћи* [...] име негово (Дубр. зб. 153), мисник [...] *благосивља пук* (Дивковић 304), **Г(осподи)н Исукрст, Спаситељ наш, благосивљајући тебе, мајку своју и своје придраге ученике, узије на небеса** (Дивковић 376).

~(**PII**) **Ø**: Грк [...] нареди *да се има* у Бијелу суботу велика свијећа *благосивљати* (Змајевић 1: 497), када се вјенча [...] *прстен се благосивља* (Дивковић 264).

БЛАГОСЛИВЉАТИ¹¹¹ несврш. *в. благосивљати.*

¹⁰⁹ РЈАЗУ бележи глагол **благоволити** наводећи да може бити свршеног и несвршеног вида. Појављује се од 13. века. Регистрован је само у Стулићевом (пример је из бривијара и грешком је забележен облик благовољети) и Даничићевом речнику. Потврђује се следећим примером: *Благоволит господ не бојећих се јего* (Ш. Будинић сум. 17⁶).

¹¹⁰ РЈАЗУ овај глагол упућује на благосливљати. У овом речнику поступа се обрнуто. Будући да глагол **благосивљати** по азбучном реду претходи глаголу **благосливљати**, одлучено је да се, сматрајући поменуте лексичке јединице равноправнима, прати логични след и сходно томе дефинише лексема која је редоследом прва, а да се друга значењски усмери на претходну.

¹¹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол и упућује га на лат. *benedicere*. Наводи и глаголске лексеме **благосивљати**, **благосиљати**, **благосливати** и **благосивати**, које се појављују од 16. века. Глагол **благосливљати** региструје се као прелазан од 16. века (што потврђује пример Н. Рањине 123), а забележен је у

Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом и Вуковом речнику. Реализује се у значењима: 1) а) *бог благосливља односно речју својом чини да је некоме добро или да је нешто на добро*: Тебе (душу) бог сада опет благосливља (А. Георгицео прил. 37); б) *неко (пренесено и нешто) благосливља бога, име божје, милост божју, богородицу славећи признање добра које даје*: Благосливљајуће господина (Н. Рањина 123), Благосливљам тебе и хваљу, о небески вичњи краљу! (П. Хекторовић 143); в) *свешеник (или неко други као он) благосливља односно по црквеним правилима призива бога да да да некоме буде добро или да нешто буде на добро*: Повели воду у цркви благосливљати (Ф. Главинић цвит. 127); д) *неко благосливља*: аа) *молећи бога да некоме буде добро или да нешто буде на добро*: Како чу од свита његовијех лијепу воњу, благосливљајући рече (Н. Рањина 57); бб) *хвалећи некога за добро које је учинио, желећи му од бога добро*: Благосливљаћеш ме кад у гробу будем (Д. Обрадовић жив. 112); вв) *хвалећи нешто ради добра што је у њему*: Учини ти (дивља јабуко), ако си кадра, да сладост меда уђе у плод твој, ако желиш удостојити се да те људи фале и благосливљају (Д. Обрадовић бас. 269). Регистрован је и облик са ј уместо љ у рукопису из 17. века: Благосливјам тебе (П. Хекторовић 143).

Примери су преузети из Двије дубровачке службе од 1552. г.

Глагол **благосивљати** појављује се од 16. века (што потврђује пример Н. Рањине), а забележен је једино у Стулићевом речнику. Наведене семантичке реализације упућују се на значења глагола **благосливљати**, а следећи примери их, пратећи редослед, потврђују: Благосивљајући тебе (Н. Рањина 117), Једними устми хваљаху и слављаху и благосивљаху бога (Н. Рањина 18), Ако видиш (у сну) да те благосивљају, тој приликује велико весеље (Збор. 135; уп. Дубр. зб. 165: ако ли видишь да те благосивљаю [benedicono] тои приликѡе велико веселие), Поче сина благосивљати (А. Качић кораб. 28), Видећи мостове широке и тврде, почеше га благосивљати говорећи: еј јуначе у вик живио! (М. А. Рељковић сат. 122), Давид хвали и благосивља јединство међу браћом (И. Ђорђић салт. 450). Регистрован је и облик са ј уместо љ иза в по неким крајевима: Калуђер почне благосивјати улар (Нар. прип. врч. 122).

Глагол **благосивљати** појављује се само 19. веку и бележи се једино у Вуковом речнику, а среће се у свакој прилици поменутој у оквиру одреднице **благосливљати** под а) и б): Није добро ни кога много благосивљају, а камо ли кога куну! (Нар посл. вук. 214).

Глагол **благосливвати** појављује се од 17. века, али једини пример из тог века није поуздан. Региструје се врло ретко и у 18. веку, а бележи га само Белин речник у облику благосливајући. Као потврда служи следећи пример: Благосливам (благосгливам, које може бити погрешка уместо благосливљам, које такође има на истој страни) тебе и вазда те славим (А. Георгицео насл. 126).

Глагол **благосиввати** јавља се од 18. века, а наилази се и у народном говору. Семантичке реализације се упућују на значења у оквиру одреднице **благосливљати**, а потврђују их, пратећи редослед, следећи примери: Благосива бог милостивога (Ј. Бановац пред. 43), Благосивајте планине и брдашца господина (Б. Павловић припр. 44), Благосивам и заклинам тебе створење огња (Ј. Терзић 220), Ту ти ни папа не благосива (Нар. посл. вук. 323), Кога он куне, остаје проклет; а кога благосивље, благосовљен остаје (А. Качић, кораб. 97); бб), Ето мене срићног, јер би ме сви благосивали и круне блаженства на мене метали

~ **кога / шта** (A₀): тебе Исукрета бла||госливљамо (Дубр. служб. 168), сваки образ [...] да благосливља [...] име свето твоје (Дубр. служб. 168).

БЛАГОСЛОВИТИ¹¹² сврш. **1. а.** *дати благослов (некоме); изразити жељу за нечије добро и срећу; упутити молитву за то да неко добије или да се (некоме, нечему) донесе благослов.* исп. благосовити.

што сам тако милостив (Б. Леаковић гов. 69), Носи брата сву одору моју, све ти дајем и још благосивљем (А. Качић разг. 141). Непрелазност датог глагола учљива је у његовој употреби са дативом уместо очекиваног акузатива. То се третира као грешка настала уносом материјала забележеног код три писца из страног језика. Међутим, и код њих се, по писању у РЈАЗУ, евидентирају облици са акузативом: Благосливљај Израеле Господину (М. Алберт 193), Благосивљајмо господину (И. Бандулавић 298), Благосивао је Тхеофилу (А. Канижлић, кам. 112). Пасивне конструкције посебно се издвајају: Да се слави и благосливља његово свето име (И. Т. Мрновић ист. 88), Порад шта се благосливљају (свијеће) та дан (Турл. благо 2, 44), У псалму благосивља се онај који уфа у бога (А. Баћић 45), Да се кризма сваке године из нова благосива (А. Баћић 287). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се која има реципрочну вредност: Тако се благосивљајући с великим сузама расташе (Исус и Марија) (Ф. Ластрић тест. 102), С. Павао дилећи се из Ефеса сазва старишине, нависти им како се он растати има од њи; тада учини се плач, ту се благосивљају међу собом, ту се љубе (Ф. Ластрић нед. 407).

Забележен је и глагол **благословљати** који се упућује на *benedicere*, а сугерише се да га треба испоредити са *благослављати*. Јавља се у 13. и 14. веку. Налази се у Даничићевом речнику.

¹¹² РЈАЗУ наводи да се овај глагол појављује од 12. века и бележи се у свим речницима, изузев у Јамбришевом. Регистрована је и глаголска лексема **благосовити** од 15. века. Налази се у Микаљином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику, а код једнога писца из 13. века јавља се као имперфективни глагол у облицима презента и партиципа презента активног. Семантичка реализација *речју својом (односно речју бога, Исуса, богородице, анђела) учинити да је некоме добро или да је нешто на добро* бива потврђена примерима: За то је господин соботу благословил (Катек. (1561), 6), Воња од поља пуна, које благосови господин (Н. Рањина 57^б), Бог да благосови! (Нар. пјес. вук 3, 326); (пренесено) *благословити бога, име божје, милост божју, богородицу односно славећи признавати добра која даје*: Благослови господина бога (Старине 4, 115), Благосови земљо господина (Б. Павловић припр. 44). И свештеник може некога или нешто благословити по црквеним правилима призивајући бога да да некоме буде добро или да нешто буде на добро: Туј се је дружина на обид скупила ... дошад се умишена саме рике крај, пак благословише по редски обичај (П. Хекторовић 11), Трпезу благосови (Збор. 115^б; уп. Дубр. зб. 150). Молитву богу за нечије добро или да нешто буде на добро може упутити било ко: Благосовите, и немојте проклети (Н. Рањина 30^б), Благосовиће тебе прјеђе него умре (Н. Рањина 56^б); (уз хвалу за све добро што је Господ урадио) Она би, ка Исукрсту приповиједајући плод и утробу мајчину

~ **кога / шта (A₀):** да си е вољнь ваџиник [...] да га *БЛАГОСЛОВИ* свѣтитѣль (ДЗ 45: 51), *БЛАГОСЛОВИТЕ ИМЕ НЕГОВО* *БЛАГОСЛОВИТЕ* [...] *СПАСЕЊИЕ НЕГОВО* (Срп. мол. 50), *БЛАГОСЛОВИ ТЕБЕ* вогъ (Срп. мол. 52), ти *БЛАГОСЛОВИШИ ПРАВЕДЪНИКА* (Срп. мол. 84).

~(III) **Ø:** *Бѣди* име гн^ае *БЛАГОСЛОВЪЕНО* (Срп. мол. 42), Да су *БЛАГОСЛОВЪЕНЕ* оне старе жене (Држић 491), *БЛАГОСЛОВЪЕН* који пријеђе у име Господње (Дивковић 300).

~(RP) **Ø:** Властѣле и прочїи людїе [...] да се *БЛАГОСЛОВЕ* (ДЗ 2: 43), *Бѣво* такъ *БЛАГОСЛОВИТЬ СЕ* чловѣкъ сваки (Срп. мол. 40).

б. донети благослов (некоме).

~ **коме (D₀):** *Благослови теби* гн^аъ (Срп. мол. 40).

2. одобрити, дати одобрење (некоме).

благосови (П. Зоранић 34⁶). Желећи некоме добро, може се нешто опростити или некоме нешто допустити: Виноградъ како то му га билъ продаљ и дароваљ и благословиљ (Спом. ср. 2, 25), Наше госпоцтво молише да имъ благословимо миръ, и ми тај миръ и љубав благословисмо по сијемъ нашемъ листу (Мон. серб. 375), Краљевство ми даде, благосови и потврди Дубровнику всу жупу (Мон. серб. 293); (молба за благослов за оно што је већ даровано или учињено) Благосови ну, слатка мајком млико, труде и службу твоју (Ф. Ластрић тест. 102). Употреба партиципа претерита пасивног је очекивана и веома распрострањена: Благосовљено млијeko од твојијех прси (Збор. 145⁶; уп. Дубр. зб. 191), Да је благосовљена земља, по којој ходиш (М. Држић 265; уп. Држић 320), Будите сви колци хиљаду пута благосовљени од бога (М. Дивковић, бес. 2), Благословјен, боже мили, буди (П. Хекторовић 140) (у препису 17. века), Благосовјен боже ти си (И. Ђорђић манд. 189). Као непрелазан, овај глагол појављује се у вези са дативом уместо са акузативом (што се сматра грешком која је настала по узору на конструкцију из другог језика), а бележи се код неких писаца у периоду од 16. до 18. века: Благослови наслѣдству твому (М. Алберти 25), Имаху и рибица мало, и тијем благосови (Н. Рањина 151⁶). Пасивне конструкције се издвајају посебно: Краљ у кому сви народи благословет се (Ф. Главинић цвит 4), Да ће се благосовити сви народи у сјемѣну његову (Ј. Матовић 39), Изроди стари игумане и ш њиме попе свештениче, ... у оба се хајдук благосови (Нар. пјес. вук 3, 326). Дата глаголска лексема појављује се иса морфемом се имајући реципрочну вредност: Исус с ученици и матером отиде на брдо Маслинско, и благосовише се (Ф. Ластрић. тест. 224), Докле се Исус благосови с матером (Ф. Ластрић, тест. 225).

~(НЕГ. ФОРМА; ПИ) у кога (Г_у): Властѣле и прочїи людїе · да се не жене не благословивше се оу
своего архїереа · или оу техзїи (ДЗ 2: 43).

БЛАГОСОВИТИ¹¹³ сврш. 1. в. *благословити (1а)*.

~ **Ø**: *Благосови, оче* (Дивковић 344).

~ **кога / шта** (А_Ø): Г^Ань *благосови сина грипа* (Дубр. зб. 48), пѣтникъ добри тарпезѣ и кохине
[sic = и кухиње] *благосови* (Дубр. зб. 150), *благосови тебе* бог (Срп. мол.
44), *Речени дан* [...] *благосови* [...] Моизес (Змајевић 1: 29),
Благосови Моизес племе Леви (Змајевић 1: 64), *немоћан* примајући
све Божје наредбе, чини скупити све своје попове, *благосови их*
(Змајевић 1: 534), *Јустино* [...] би најпрви цесар кога опћени пастир
[...] *благосови* (Змајевић 2: 13), *редовник* [...] *благосови пуок*
(Дивковић 304), Г(осподи)н Бог свемогући да *благосови нас*
(Дивковић 370), *свиколици речени свети* [...] *благосовише сваколика*
дјела (Дивковић 378), *може* [...] *благосовити оне* који се опет обрате
и покају (Дивковић 414).

~(III) **Ø**: *Благосовленъ неси акире* (Дубр. зб. 51), *Буди* име његово *благосовљено* (Змајевић 1:
55), *Да је благосовљена* земља (Држић 320), *Тко се боји* Г(осподи)на Бога [...] на
дан умрли *бити ће благосовљен* (Дивковић 116), *Блажена* Дивица Марија *би*
благосовљена (Дивковић 232).

~(III) **од кога / од чега** (Г_{од}): и *Благосовленъ вѣди ш^А оца и ш^А сина и ш^А дѣда светога* (Дубр. зб.
119), о синѣ мои *ѣгодни ш^А твога отца и ш^А мене вѣди*
Благосовленъ (Дубр. зб. 139), *Благосовлено* млико *ш^А твоиехъ*
парси (Дубр. зб. 191).

2. цркв. *извршити обред освећења, осветити*.

¹¹³ РЈАЗУ бележи овај перфективни глагол и значењски упућује на глагол **благословити**.

~ шта (A₀): крух [...] *благосови* (Дивковић 290).

БЉУСТИ¹¹⁴ несврш. а. *чувати, пазити, обезбеђивати, штитити* (нешто; на различите начине: у пр. *постављајући стражу*).

¹¹⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *custodire, observare* у значењу *чувати, пазити*. Појављује се од 13. века, а у 18. веку већ врло ретко. Региструје се у Белином (према *custodire* 362^б, *defendere* 255^а), Стулићевом (према *servare, custodire, defendere*) и Даничићевом речнику (према *custodire*). Етимолошки се везује за корен од кога је настало *бдети* и *будити*. Глагол се показује као прелазан у значењу '*бљуде*' се или *чува оно што се жели да неко не узме, да се не изгуби, да не утекне, да му неко не науди, да се не повреди*, што потврђују примери: 1) неизречено је од кога или од чега би се чувало: Тер га поведите к Иполиту, да га бљуде (П. Хекторовић 143), Својом светом руком бљусти ће их (Н. Рањина 211), Који пазе, чувају, владају и бљуду по наредби бојској пук крстјански (М. Дивковић бес. 277), Стражнице, ки гледаш и бљудеш студени кладенац (Д. Рањина 28), Она, ка живот мој све снује на свити, кад би га имала прикинув однити, тада га већ преде и чува и бљуде (Д. Рањина 82^б), Имамо пазити и бљусти душе наше (М. Дивковић бес. 863); а) бљуде се и стража, као што се и чува, кад се стражи: Да бљуду стражу (Зак. душ. 46; уп. ДЗ 158: 74); 2) може бити изречено од чега се чува: 1) у генитиву без предлога: Ну једна прика ствар не страши никадар, убоштво ер бљуде сваке ју несреће (Ф. Лукаревић 53); 2) у генитиву с предлогом од: Бљуо га је од његовијех непријатеља (Н. Рањина 217); 3) у дативу с предлогом супроћ: Којијех милос град нам бљуде противами супроћ свима (Ј. Палмотић дубр. 5); 4) целом реченицом са везником да и негацијом: Бљуди ме на тај час, ... да не би ка напас тужна ме приварил' (Н. Димитровић 48). Оно што се чува, моће стајати и у генитиву: Да пазе и бљуду душа крстјанскије (М. Дивковић бес. 459). Објекат може, али не мора бити исказан (тада се подразумева): За ч велми уклања од гријеха и бљуде тај мисо свакадања од смрти прихуде (Н. Димитровић 48). Као друга семантичка реализација појављује се '*бљуде*' се и онда кад се само *мотри* или *пази* на нешто, или *гледа*: Бљудеш пропасти (*intueris abysos*) (Н. Рањина 18^б). Дати глагол бива непрелазан у примеру: Изиде бљусти, да изненад Егисто не приде (Д. Златарић 33^б). Бележи се и употреба овог глагола са морфемом се: 1) пасивно, са субјектом: Нека се благо тој скровено тач бљусти у земљи буде (Д. Златарић 10^б); 2) рефлексивно: а) без допуне и онога од чега би се чувало: Бљуди се, бљуди се, близу т' су злотвори (М. Ветранић 1, 47); б) оно од чега се чува, изриче се: аа) у генитиву без предлога: Чувај се и бљуди маћехе проклете (Д. Рањина 107^б); бб) у генитиву са предлогом од: Ако си разуман меу људи, противна подноси, а од блуднијех се блуди (Д. Рањина 131); вв) у дативу с предлогом супроћ: Исукрст напасном супроћ змају светијеме се писмом бљуде (Ц. Палмотић, крист. 383); гг) инфинитивом (уз који стоји негација, а може бити и тврђење): Имаш помњиво бљусти се не узет омразу с ниједнијем спјеваоцем (Н. Рањина VIII); дд) реченицом (у којој је или негација, или тврђење): Да се будем моћ бљусти да т' згријешит не будем (Н.

~ шта (А₀): *влюсти поуртъ* (ДЗ 158: 74).

~ шта (А₀) како / с чим (И_{СБ}): *да ихъ [поуртове] влюдоу съ стражами* (ДЗ 157: 74).

б. *са именицом као допуном може се заменити глаголом изведеним од такве именице:*

(у изр. **влюсти стражоу**) *стражарити*.

~(ДП) **О:** *влюдоу стражоу* (ДЗ 158: 74).

БОЈАТИ СЕ¹¹⁵ несврш. **а.** *плашити се (некога или нечега; од некога или од нечега); стрепети; имати, осећати страх, бојазан; бити у страху.*

Димитровић 52). Назначава се и да се код неких писаца појављује л уместо љ: Ти га се, госпо, блуди (М. Пелегриновић 175).

¹¹⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према *timege*. Појављује се од 13. века и региструје се у свим речницима. Старо 1. л. јд. презента гласи: боју и дуго се задржало у језику. Семантичка реализација која би подразумевала *исказивање осећања страха, страховање, бојазан* потврђује се примерима: 1) без допуне: Не бој се (М. Држић 119; уп. Држић 252); 2) у генитиву без предлога: Ко много пријети, онога се не бој (Нар. посл. вук 148), Чудно Симо књигу изучио, не боји се љака ниједнога ни својега старца игумана (Нар. пјес. вук. 2, 65), Ко се боји врабаца, нека не сије прохе (Нар. посл. вук. 153), Не боји се свака шуша бога, него батине (Нар. посл. вук. 195), Не боји се срама (Збор. 10^б; уп. Дубр. зб. 15), Не боји се лисица вечерњега хвалиоца него јутарњега раниоца (Нар. посл. вук. 1, 194), Што дрво више стоји, вихора се већма боји (В. Дошен 17); 3) у генитиву с предлогом од: Од кога се бојим? (М. Држић 147; уп. Држић 492), Господин је заштититељ живота мога; од кога ћу се бојати? (М. Дивковић наук 60^б; уп. Дивковић 180); 4) у дативу без предлога: Тко се стиди мене оповиједати ... бојећи се животу, благу (М. Дивковић наук. 33^б; уп. Дивковић 147). Напомиње се да се датив јавља и с адјективом у инструменталу којим се понекад замењује датив једнине женског рода: Части мом се бојим тужна, драгом части (И. Гундулић 393), а бележи се и са генитивом без предлога: Ако једва говори, и ако јурве почима говорити на страну, бојат му се смрти (М. Дивковић бес. 411). Наводи се још конструкција датива са генитивом који је блокиран предлогом од: Злотвор животу се свому боји од оштрога права суда (Ц. Палмотић крист. 119), те погрешна употреба датива уместо генитива (у 17. веку): Јер се и он тому боји што му баша приговара (Нар. пјес. бог. 217). Дативом се може и показивати искључиво припадање: Не бој ми се, Маро моја! Није оно суви јавор, већ су оно б'јели двори (Нар. пјес. вук. 1, 283). Забележен је и пример са два датива: Жена бојаше се поштењу овијем кћерам (М. Дивковић злам. 22). За исказивање страха (у смислу бојећи се за

~ **Ø**: *вискъпи боахъ се мало* (Дубр. зб. 136), Блажени човјек који *се* вазда *боји* (Дивковић 114).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: *немоите се бојати* (Дубр. зб. 140), Миљенко, не бој се! (Држић 252), *Не бој се*, име је твоје уписано у књигах живота (Змајевић 1: 209), Абраме, *немо[ј] се бојати* (Дивковић 173).

~ **кога / чега (Г_Ø)**: *бојати се смрти* (Дубр. зб. 10), *бојати се свиехъ ствари које несе ѿ бојаниа* (Дубр. зб. 17), *бојати се [не]послѣха* (Дубр. зб. 21), *ер се бојимо хасаса* (Држић 268), Ма *кога* се ја *бојим?* (Држић 380), Тко се *Бога* *боји* (Дивковић 114), К оному ћу погледати милостју мојом [...] који *се боји мога покаран'ја* (Дивковић 114), *Вазда сам се бојао страха Божјега* (Дивковић 115), *боји се Дивице Марије* (Дивковић 230),

некога) користи се: 1) акузатив са предлогом за: Бојим се за вас (Антон Далм. гал. 4, 11); 2) генитив са предлогом ради: Нит' се боји зарад кесе, да ју судач не изтресе (В. Дошен 210); 3) локатив с предлогом о (само у 13. веку). Акузативом се може изрећи исто значење као и генитивом: Немој имати у њему сумње али бојати се што год од њега (М. Мађаровић 66). Лексема страх у инструменталу једине може се јавити уз овај глагол у сврху додатног поткрепљивања значења и показивања начина на који се исказује бојазан: Ки се правде од твоје богољубнијем страхом боје (И. Ђорђић, салт. 66). Уз дату глаголску лексему може стајати и 1) инфинитив: Не бој се рећи градом жиђовским (Н. Рањина 17⁶), Тим похуљен бит' никако с тега с' урес мој не боји (И. Гундулић 156), Цић рибне кости с страхом јих подвиге, бојећ се набости (П. Хекторовић 33); 2) реченица којом се изриче чега се неко боји: Али ја се боју да се свак радује невољу тко моју разумије и чује (Н. Наљешковић 2, 75), Када но се бојати дјетету да што науди (М. Дивковић наук 136), Али се ја боју да ће још вишњи бог осветит смрт моју (Н. Наљешковић 2, 120), Бојак се да ниме са свим су остале (Х. Луцић 276), Процинимо: да се извишају сви недевоти; бојим се да би опустио свијет (И. Анчић свит. 19), Господару, кад се бојиш тако да проведеш свате кроз планину, дај ти мени мушко одијело (Нар. пјес. вук. 3, 480), Овди се бојим да га млоги не познају (Ф. Ластрић нед. 202), Једа ли се бојиш, да становит не ћу умрити с тобом? (Ф. Главинић цвит. 269), Бојећи се да нијесу послушни били заповиједи божјој (Ј. Матовић 504), Имам се бојати да кога није овди тако слаба (Ф. Ластрић тест. 297), Бојим се да нисте дали осуде супрот вама (Ф. Ластрић тест. ад. 130), Бојим се у труду ... помањкал да не бих (Н. Димитровић 60), Бојиш се туга тијех, да ће те добити (Н. Димитровић 30), Боју се од мужа, да све тој не узна (Н. Наљешковић 277), Али ти се љуто бојим да нам натраг не ћеш доћи (Нар. пјес. вук. 1, 91), (питање) Кроз тој се ја бојим хоћу ли тужан моћ устима кад мојим мој грешни дух помоћ (Н. Димитровић 6), (узрок) Нит се боји, страшну пропаст што посвоји (В. Дошен 4). Императив: не бој се! само јаче истче мисао онога који говори: Утече, нег стигнут те ћу, не бој се (М. Држић 317; уп. Држић 354).

може се помазати [...] ако се боји ненадње смрти ради своје старости (Дивковић 387), Жена се уистину има бојати мужа свога (Дивковић 398).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега** (Г₀): тко се не бои срама бити ќе покопанъ живъ [...] бола не смартъ неголи се не бојати срама (Дубр. зб. 30), Никога се немој бојати (Дивковић 117).

~ **од кога / од чега** (Г₀): од смарти своје иоце взде се бојати (Дубр. зб. 91), од кога се бојим (Држић 492), силена војска Израелићана бјеше близу њих страна приближала се, бојећи се од ње, с осталијем сусједом оружје узеше и према њима отидоше (Змајевић 1: 62), Г(осподи)н је заштититељ живота мога, од кога ћу се бојати (Дивковић 180), свак се има бојати од великога проклетства (Дивковић 412).

~(НЕГ. ФОРМА) **од кога / од чега** (Г₀): ни од кога се не има [...] бојати (Дивковић 157).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (Г₀) + **К_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): Не имамо се бојати Г(осподин)а Бога да нас не покара (Дивковић 115).

б. *бринути се, страховати.*

~ **чему** (Д₀): краљ од Јерусолима војску скупи према израелско/ј/, бојећи се граду свому (Змајевић 1: 68), тко се стиди мене оповиједати прид невјерници бојећи се животу и благу (Дивковић 147).

~ **ИНФ**: исти родитељи његови бојећи се с њим заједно погинути – одлучише га у руке Божје предати (Змајевић 1: 57). Габаовите и остали сусједи бојећи се погинути [...] послаше поклицаре к Јосве (Змајевић 1: 67).

~ **УЗР_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ) : бојажу се да што не пострадају гроше прваго (ЦИ 1638/13: 9), Само настоје стећи и уживати бојећи се да им што не помањка (Дивковић 163).

~ **УЗР_{кл}** (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): вјереница Марова [...] бојећи се да ју не би десперану оставио [...] отиде пут Рима (Држић 308).

~ УЗР_{КЛ} (ДА + ФУТУР): сваки крстјанин и свака крстјанка када је немоћан, тере *се боји да ће од оне немоћи умријети* (Дивковић 386).

~(НЕГ. ФОРМА) УЗР_{КЛ} (ДА + ФУТУР): ако *се не боји да неће испљувати* алити *избљувати*, има га причестити тијелом Исусовијем (Дивковић 343).

2. *не усуђивати се, не смети.*

~ ИНФ: *БОЈАТИ СЕ* ЗЧИНИТИ И РИЕТИ СВАКЪ СТВАРЬ БЕЗ ПОЧТЕНА (Дубр. зб. 28).

~(НЕГ. ФОРМА) ИНФ: *НЕ БОЈА СЕ* ОНА ЗКАЗАТИ НАШЕМЪ ГОСПОДИНЪ ИСКАРСТЪ (Дубр. зб. 92).

3. (у изр. **не бој се!**): *сигурно, нема друге.*

~(НЕГ. ФОРМА) Ø: Ну стигнут те ће, *не бој се* (Држић 354).

БОЛИТИ СЕ¹¹⁶ несврш. *жалити, бити жао.*

~ **ким (И₀)**: Е, Помет Трпеза *боли се њиме* (Држић 316).

БРАВАТИ¹¹⁷ несврш. 1. *претити, пркосити (некоме; некоме нечим).*

~ **коме (Д₀)**: Нут рибоада, још нам бр^ава! (Држић 376).

~(РН) **чиме (И₀)**: Ајме, овди *се мојијем имањем бр^ава!* (Држић 316).

2. *вичући говорити којешта лудо, као што брав дречи.*

~ **шта (А₀)**: Сињора Лаура, што они Тудешак *браваше?* (Држић 350).

¹¹⁶ РЈАЗУ не наводи овај глагол. У Рјечнику (Држић 691) региструје се значење дато у дефиницији.

¹¹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу које је регистровано као друго према тал. *blaterare* напомињући да се једино констатује код једног писца 16. века (М. Држића) и поткрепљујући примером који је дат у овом речнику. Као друго значење наводи се *ићи без памети као брав* према тал. *errare*, што је забележено само у Вуковом Рјечнику (према *ut ovis incedo*). У Рјечнику (Држић 691) региструје се значење које је дато као прво према тал. *bravare*.

БРАНИТИ¹¹⁸ несврш. **1.** *штитити, чувати (некога или нешто; некога или нешто од некога или нечега; некога према некоме).*

¹¹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према лат. *defendere, prohibere, impedire*. Појављује се у 13. веку и то само у једном споменику сачуваном у познијем препису. Поузданим примером се, ипак, може сматрати онај из 14. века (Мон. серб. 188). Наводи се у свим речницима, а указује се и на везу са кореном *bhar*. Забележене су две семантичке реализације (са бројним подзначањима) овог глагола као прелазног, а такође и два значења (са подреализацијама) датог глагола са морфемом се укључујући и његово присуство у пасивним конструкцијама. Истакнуто је као посебно и значење (с негацијом и без субјекта) *ништа за то, ништа не смета, nihil impedit*: Не брани, да апостол кад год овому пожељину и ганутју подава име гриха (Турл. благо 2, 195). Као прелазан глагол реализује прво значење према *defendere* односно *заклањати и чувати некога или нешто на неки начин одбијајући од њега зло, не дајући да му се учини зло*: 1) зло које се одбија је неизречено: Под јаворје ... приди, гди два венца ... хрању, и ш њим славја лужанина, кој' јак очи брању (Д. Рањина 106), Праву они вјеру бране (И. Гундулић 281), Тко има разлог, има јаку руку, која га брани (М. Држић 405; уп. Држић 566), Видим да ти те жене толико браниш (Н. Паликућа 20), Бранити част (Микаља 26^a), (пренесено) Ком се туђе перо клања и брани га (В. Дошен 75), Морнар има право да га закон брани (М. Павлиновић рад 96); 2) исказује се зло које се одбија: а) у генитиву без предлога (од 16. до 18. века, али ретко): Брани нас худобе (Ш. Менчетић 340); б) у генитиву с предлогом од (од 14. века до данас): Бог мане од свакога зла брани и чува (Катек. (1561) 20), Јавор зелени, ки згиба (с) страна свих у љето све гране, од зрака сунчаних да мене свеђ бране (Д. Рањина 130), Но брањаху робље од Турака (Нар. пјес. вук. 4, 115); в) у дативу с предлогом проти: Да их оћемо бранити проти свакому (Мон. кроат. 137); г) у инструменталу с предлогом пред (само код једнога писца 16. века (Ш. Менчетића)): Она цвит ... брани прид мразом (Ш. Менчетић 193); 3) може бити исказано и чиме се брани: Јер те брат Кам својим трудом храни, а брат Јафет својом крвју брани (М. А. Рељковић сат. 155); 4) објекат се може наћи у генитиву уместо у акузативу (врло ретко у песмама из 18. века): Пас, који се мећом храни, боље свога ручка брани (В. Дошен 167); акузатив бива замењен генитивом и у прози: Дужни смо сви најпрво бранити поштења божјега (Ф. Ластрић нед. 175); 5) објекат не мора бити исказан: Ледне од зиме да плам шћити а од врућина да хлад брани (А. Витаљић ост. 9). Друга семантичка реализација везује се уз лат. *prohibere, impedire, negare*; *сметати тако да се нешто не може имати, употребити, уживати или чинити, као не давати, ускраћивати, не допуштати некоме нешто*: Виђте тужну младос нашу, тер не бран'те ствар најдражу, да се њоме поможемо (Н. Наљешковић 1, 162). Оно коме се или чему се нешто не да или ускраћује, може се исказати: 1) у дативу: Што ми бранише тизим ме схранише (М. Држић 4; уп. Држић 173), Не бранимо му што иште (М. Дивковић бес. 126), (пренесено) Твој урес избрани, мољу те, да мени с погледом не брани тај целов медени (Д. Рањина 32), Гди може суначце да свиту зрак брани? (Ц. Држић 370); 2) у генитиву с предлогом од: Од мене брани све гизде љувене (М. Држић 20; уп. Држић 187); 3) у

~ **кога / шта (A₀):** *онѣдкѣ ꙗе вѣти вогъ [...] да врани не҃га* (Срп. мол. 108), ако би ка зла чес у моју форму дошла, да ме брани (Држић 555), Тко има разлог има јаку руку која га брани (Држић 566), дјечица имаху слободно спати међу змијама без уврјеђења, зашто рука Господинова *имаше их бранити* (Змајевић 1: 77), СС. КАЛУЂЕРИ *њеки бранећи православному вјеру [...] бише у Цариграду погубљени* (Змајевић 1: 542), Ови полувјерци [...] бранаху свете прилике (Змајевић 2: 112), *бранимо га* (Дивковић 431), *бранимо [...] кога годи тко зло чини* (Дивковић 431).

~ **шта (A₀) чиме (И₀):** *да ју /речену комедију/ [...] твојом племштином браниш* (Држић 204).

~ **кога / шта (A₀) од кога / од чега (Г_{од}):** С. БАСИЛИДЕ [...] бранио с. Путамијену, дјевицу, од непоштенијех људи (Змајевић 1:

инфинитиву: Душу и тијело не брању ја згубит (Ш. Менчетић 179), Куда ми ћеш бранити сдружити твој урес (М. Држић 13; уп. Држић 181); 4) реченицом са везником да: Бивши пут опћени, нико ми бранити не може да њиме не будем ходити (Д. Рањина 102^б); 5) оно што се не да, не мора бити исказано, али се подразумева: Гдје би ланца забодена, прст стави, а Исус не брани му (Збор. 118^б; уп. Дубр. зб. 154). Када се умно (обично речима) нешто не допушта, забрањује, за изрицање се може користити: 1) објекат у генитиву: Не брани (бог) праведне љубави (Н. Наљешковић 1, 331); 2) инфинитив: Јер кад ликар јист за време брани (М. А. Рељковић сат. 129); 3) реченица са везником да: Закон који брани да се не би рекло криво свједочанство (Ј. Матовић 407). Дати глагол може бити употребљен и са морфемом се: Само човик не има се чиме бранити, ни чиме озледити (П. Посиловић насл. 19^б), Многи, кад се гриси коре, бранећи се одговоре (В. Дошен, 215) и имати допуне: 1) у генитиву са предлогом од: Јак бродар од мора, из плави кад гледа валове јак гора, тер им се он не да, нег ли се још брани од такве невоље (Н. Наљешковић 2, 123); 2) у дативу без предлога: Душманину да се брани (В. Дошен 180); 3) у дативу са предлогом протива: Да умије бранити се протива напасти дјаваоској (П. Посиловић насл. XLV). Друга семантичка реализација јесте *противити се, опирати се*: Бранећи се дакле он би упрошен (Ф. Главинић цвит 186). Оно чему се неко противи, исказује се: а) у активу: 1) дативом: Ако сам што достојно смрти учинил, не браним се смрти (Антон Далм., ацт. 25, 11); 2) генитивом са предлогом од: Нити се од трошка бранимо (Буд. спом. гласн. II 3, 57); б) у пасиву: 1) са субјектом: Кад воће брањено буде окусити (Н. Димитровић 48). Када се некоме нешто ускраћује, исказује се: 1) дативом: Дава нам се плач и тужбе, а милости се бране (Н. Наљешковић 1, 238); 2) генитивом са предлогом од: Благослов мој да се од тебе не брани (М. Ветранић 2, 221); 3) реченицом са везником да: Теб' вратнице ове бијеле отварају се сваким часом, ти улази; али се брани и да појде тко извани (Ј. Кавањин 492).

²⁸⁶⁾ Његово свето тијело неукопано, ере
 вран брани од птица и вукова (Змајевић 1: 371),
 С. АФРАТЕ, пустињак, у ова бремена
православну вјеру [...] брани од аријана
 (Змајевић 1: 452), Рим [...] брани од Витига,
краља готскога (Змајевић 2: 18), Г-н Бог ([...])
брани праведне) од крива сведочанства
 (Змајевић 2: 99).

~ шта (А₀) према коме (Д_{ПРЕМА}): у тако/ј/ невољи препоручујући се он Дјевици
 славно/ј/, које част и осталијех светијех, према
неправедну цесару бранио бјеше (Змајевић 2: 107).

~(III) од кога (Г_{ОД}): У ова бремена државе Трачије, Арменије, с Етиопима, Само и Роди
 [...] бјеху биле [...] од краљева пријатеља брањене (Змајевић 1: 239).

2. а. не допуштати, не дозвољавати, ускраћивати, забрањивати (некоме нешто).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀):** гдиѣ ви ланца заводена и парстѣ стави а исѣсь не брани мѣ (Дубр. зб.
 154), И знамѣ кѣда иѣаше Раичѣ Марѣтиновиѣ и разбиаху
 камене [...] и нитко имѣ не бранаше до дѣньсь (ПИ 1590/14:
 14), ти се обраћа[ј], крсти, вјеруј [...] ја ти не браним (Дивковић
 404).

~ шта (А₀) коме (Д₀): што ми бранише (Држић 173).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀) коме (Д₀):** Законѣ е цоне да не брани цехоѣ ни лазѣ ни ветрѣ (ЗР
 48/17: 50), исѣсь не брани мѣ послие много слатко (Дубр.
 зб. 154), А богата поља не затварају драчом слатко,
 лијепо, зрјело воће, ни га лакомос брани људем
 (Држић 305).

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ:** и никто ни не брани куће обидовати (ПИ 1618/52: 39).

~ **коме (Д₀) + ИНФ:** брани ми одсвуда здружити твој урес (Држић 181).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀) + ИНФ:** И ни имь су бранили терать ми ни Новоселане (ПИ 1590/14: 14).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** и нитко имь ние бранио да иду тудиємь (ПИ 1590/14: 14).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **ИНФ:** Да се не брани вѣтръ пробити изъ роупе оу рѣпѣ (ЗР 1/4: 38).

б. склањати (нешто од некога) не дозвољавајући тако да тај до тога дође.

~ **шта (А₀) од кога (Г_{од}):** од мене [...] брани сво'е гизде љувене (Држић 187).

~ **СЕ штитити се, чувати се** (од некога, нечега).

~ **од кога / од чега (Г_{од}):** Отац ми је заимао свој лук, да се браним од врлости бијелијех вила (Држић 492), ову кордетину подбих, ако би опет дошао на мене, да се могу бранит од курвина мужа (Држић 545), Ово би први град на свијету који хтје оградити исти Каин [...] да би се мого у њему бранити од непријатеља својјех (Змајевић 1: 33), даје се човјеку један дар и једна крепкост духовна да се може лаште [...] бранити од напасти дјаваоске (Дивковић 387).

БРАТИ¹¹⁹ несврш. **1.** *одвајати, откидати (од стабљика, струка плодове, цвеће, биљке).*

¹¹⁹ РЈАЗУ региструје овај глагол према *legere, colligere, eligere, sarere* и доводи га у везу са кореном *bhar* у значењу *дизати, носити*. Наведена су четири значења (са подзначењима) дате прелазне глаголске лексеме, а бележе се и облици у пасивним конструкцијама. Као прва семантичка реализација показује се *растављати биље (лист, грану, цвет, род итд.) од земље на којој расте или од стабла*: Ако видиш (у сну) да маслине береш, тој приликује добит (Збор. 136 уп. Дубр. зб. 177: ако ли видишь да маслине [*olive*] верешь тои приликъне добить), Ако видиш (у сну) да береш јабуке, тој приликује супротивство (Збор. 137; уп. Дубр. зб. 178), Ако видиш (у сну) да љекарије береш, тој приликује добит (Збор. 134; уп. Дубр. зб. 176). У другој семантичкој реализацији упућује се на то да се *брати може и оно што није прирасло ни за шта као под 1; брати као узимати и једно са другим састављати, као кѹпити; пчеле, осе, мрави, пауци нешто беру*: Слађи си нег што беру осе (М. Држић 52; уп. Држић 272).

~ **шта (A₀):** ако [...] ликарје [...] берешь тѡи приликѡне довить (Дубр. зб. 176), ако [...] берешь павѡке [...] тои приликѡне сѡпротивствѡ (Дубр. зб. 178), Љепше биље брати разлико по њему (Држић 277).

2. купити, скупљати, прибирати (нешто).

~ **шта (A₀):** Ото си слађи вас нег што беру пчеле (Држић 272).

БРИНУТИ СЕ¹²⁰ несврш. **1.** бити у бризи, осећати тегобу, тескобу, немир у души мислећи да може бити зло а желећи добро.

~ **Ø:** њешто се брине (Држић 351).

¹²⁰ РЈАЗУ наводи глагол **бринути** према *sollicitum esse, curare*. Бележи се од 1400. г. и региструје се у Микаљином (бринути се према *angi cura, sollicitudine, esse curae, curare, curam habere*), Белином (бринути се према *anxium esse, rei cuiuspiam curam agere*), Бјелостјенчевом (бринути се према *curare*), Волтиђином (бринути се према *sorgen*), Стулићевом (бринути и бринути се према *curae habere, curam conferte, sollicitum esse*), Вуковом (бринути се према *sollicitum esse*) и Даничићевом речнику (бринути према *curare*). Стари облик 1. л. јд. презента: брину сусреће се у 16. веку (Ш. Менчетић, Н. Наљешковић). Дати глагол се, с обзиром на категоријално обележје глаголског рода, показује најпре као непрелазан (у два значења са позначењима), а онда и као прелазан (у две семантичке реализације). Наведене су и неки примери са поменутиим глаголом у пасивним конструкцијама, а регистрована је и рефлексивна употреба морфеме се (под а, б, ц, д). Треба напоменути да се прво значење рефлексивног **бринути се** повезује са првим значењем непрелазног **бринути бити у бризи, осећати тегобу, тескобу, немир у души мислећи да може бити зло а желећи добро** и нема никакву допуну: И веће за ину ствар на свијет не хају нег што се још брину, ер за вас не знају (Н. Наљешковић 1, 237). Семантичка реализација **бринути се** (рефлексивно; под б, б) хх) с инструменталом; бележена од 16. века), ослањајући се на значење бринути I, 2. и брига 4, одређује се као у стању бриге, тескобе, немира промишљати, настојати, трудити се, старати се да некоме буде добро односно да нешто напредује, да се умножава: Мудрос не спи, тобом се брине, на твоје добро настоји (М. Држић 130; уп. Држић 480), Не моте се бринути животом вашијем говорећи: што ћемо изблаговати и попити? (М. Дивковић наук 46; уп. Дивковић 162). Значење датог глагола са рефлексивно употребљеном морфемом се под б, д) подразумева у стању бриге, тескобе, немира желети нешто учинити или докучити, а на њега се надовезују реченице са везником да или са тзв. релативним речима: Тако се дијеле од њега бринући се да најбрже обећања та изврше (Ј. Палмотић дубр. 403), Која је корист живит' ово мало вримена на овоме свиту, бринући се како ће се стати и живити стичући? (Ј. Бановац разг. 86).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: *немо[ј]те се савише безразложито бринути* (Дивковић 211), *неимамо савише разлога настојати и бринути се* (Дивковић 212).

~(НЕГ. ФОРМА) **УЗР_кл** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *Синко, немој се [...] бринути да се опет свучеш и вратиш на свијет* (Дивковић 360).

2. у стању бриге, тескобе, немира промишљати, настојати, трудити се, старати се да некоме буде добро односно да нешто напредује, да се умножава.

~ **ким / чиме (И_Ø)**: *А бринеш се хаљинами, како да у Жуђела није хаљина тацизијех за окордат* (Држић 345), *Мудрос не спи, тобом се брине* (Држић 480).

~(НЕГ. ФОРМА) **чиме (И_Ø)**: *Исукрст нам заповиједа да просимо онолико круха колико је нам задовољно данас, а да се не бринемо сјутрашњијем* (Дивковић 212).

3. у стању бриге, тескобе, немира размишљати (о нечему).

~(НЕГ. ФОРМА) **Р_кл** (ШТО + ФУТУР): *Г(осподи)н Исукрст учи нас да се не имамо бринути о чему ћемо унапредак живјети* (Дивковић 212).

БРОЈАТИ¹²¹ несврш. = бројити **1.** *утврђивати колико има нечега узимајући једно по једно.*

¹²¹ РЈАЗУ бележи глагол **бројити** према *numerate* наводећи да се појављује од 14. века. Региструје се у Вранчићевом (према *numerate, computare, supputare, recensere*), Микаљином (према *numerate, computare, recensere*), Белином (према *dinumerate, computare*), Бјелостјенчевом (према *numerate*), Волтиђијином (према *zählen*), Стулићевом, Вуковом и Даничићевом (према *numerate*). Стари облик 1. л. јд. презент: броју користи се у 17. веку (И. Гундулић 182; М. Газаровић љуб. 73). Овом глаголу је као прелазном приписано седам семантичких реализација (укључујући и остварена подзначења), а као непрелазан појављује се у два значења. Наведени су и облици овог глагола са морфемом се који се махом посматрају у оквиру пасивних конструкција мада има и случајева када се морфеми се даје обележје рефлексивности. Као прво значење бележи се (*сагледавати*) *колико је нечега имајући на уму све појединачно*: Бог мисли свакога нас процјењује, такојер све стазе наше броји (М. Дивковић наук 68^б; уп. Дивковић 188). Друга семантичка реализација ослања се на прву, али се истиче и оно што се не каже *бројити је само део целе радње у оквиру давати бројећи и бројити имајући*: Дат је ће оному злостару бес прђије, истом да динаре не броји (М. Држић 191; уп. Држић 432), Они само закон дворе, с кијем добитак већи броје (И. Канавелић ив. 587). Пето значење односи се на то *када се неко нечега једнога за другим дотиче умом, једно за*

~ **шта (A₀)**: Абраме, погледа[j] у небо и броји звјезде (Дивковић 154), Свети Гргур [...] све стазе наше броји (Дивковић 188).

2. *утврђивати колико има нечега узимајући једно по једно као део радње која укључује и давање.*

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀)**: дат је ће оному злостару без прђије, истом да динаре не броји (Држић 432).

3. *набрајати; помињати, казивати (нешто) редом, једно за другим, дотицати се (нечега) једног за другим.*

~ **шта (A₀)**: Неборе, Пера, ту туге сада *бројиш* покли је ствар учињена (Држић 321).

БУДИТИ¹²² несврш. 1. *дизати из сна, прекидати у сну, у спавању (некога) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога (A₀)**: Пан, бог од Аркадије [...] *буди* сатире (Држић 423), моја горка тужба *буди* глухе планине (Држић 423).

2. *покретати, подстицати, потицати (некога на нешто).*

~ **шта (A₀)**: твога милостъ воже *вѣди* | неговѣ [нега в.] дѣшиѣ (Дубр. зб. 43).

другим казује, каже се да то броји; попут редом помињати или казивати: Неборе Пера, ту туге сада бројиш (М. Држић 267; уп. Држић 321).

¹²² РЈАЗУ наводи да се овај глагол појављује од 13. века (од Доментијана) и бележе га Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Волтиђијин, Стулићев и Вуков речник. Корен *bhudh* указује на значење *пазити, стражити* и везује се и уз лексеме *бд(ј)ети* и *будан*, а испоређује се са глаголом **бљусти**. Прва семантичка реализација јесте *прекидати сан*: *Славице тихо будиш, ... лугом будиш све сатире* (М. Ветранић 1, 419); објекат некада није исказан: *Уре, које буде* (Микаља 32^a). Друго значење је сродно првом. Ипак, уместо живог бића, *нешто неживо посматра се као живо и буди се из сна*: *Моја горка тужба буди глухе планине, а ти тврди санак спиш!* (М. Држић 401; уп. Држић 423). Треће значење је пренесено *опомињати некога да пази, да буде на опрезу, наговарати га, потицати и некако навраћати на нешто*. Може се исказати без допуне, са допуном у акузативу са предлогом на или реченицом. Забележена је и употреба овог глагола са морфемом се као и пасивне конструкције у којима је глагол регистрован.

В

ВАДИТИ¹²³ несврш. **1. а.** *износити, извлачити ван (нешто што је било сакривено).*

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀):** *не вади ножић, | зао ти божић!* (Држић 487).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *не вад' ножа* (Држић 489).

б. *извлачити (нешто) у своју корист.*

~ **шта (А₀) одакле (Д_{АДВ}):** *Одкуда то благо вадиш [...]?* (Дивковић 311).

в. *(обично насилно) одвајати неки део од тела као целине, чупати.*

~ **шта (А₀):** четврти ю шчи ваџаху (Дубр. зб. 204).

г. *избављати, ослобађати, спасавати (некога из нечега, одакле: обично из неке невоље; у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога (А₀) одакле (Д_{АДВ}):** Мало потом тога, отле га вадећи, трговцем Исмаелитом [...] продаше (Змајевић 1: 51).

~(РП) **одакле / из чега (Г_{из}) чиме (И₀):** Душе се ваде из чистила мисом, молитвом, постом, лемозином и осталијема добријема дјели (Дивковић 185), Г(осподи)н Бог [...] дао

¹²³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *нешто из нечега износити ван*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) вадити нешто конкретно што је било сакривено (чавле, мач, нож): Не вади ножић, зао ти Божић! (М. Држић 141; уп. Држић 487), Кад чавле пошеше да ваде из ногу (Наљешковић 1, 145), Мач сви витези ван вађаху (Кавањин 329^б); 2) извлачити нешто на своју корист, добивати: Од куда то благо вадиш, гди ли то находиш? (Дивковић наук 179^а; уп. Дивковић 311), Ако фингају спенце (спендзе, т. ј. трошкове) за вадит веће мједи (И. Држић 304), Који ваде јаспре с пријеварнијем и смишљенијем ријечима (чине лупештину) (Матовић 397); 3) вадити неки део тела, чупати га: А четврти ју (т. ј. души) очи вађаху (врагови) (Зборн. (1520) 158^а; уп. Дубр. зб. 204), Тако му вади око десно (Анчић врата 194); 4) *избављати, ослобађати невоље или дужности*: Како вади свете оце из лимба (И. Држић 105), Не имате с чим убоге подпомагати, ни ваше мртве из огња вадити (Бановац разг. 154), Не жали ми многа пуста блага, но ме брате, вади из тамнице! (Вук, рјеч. с. в. вадити). Наводе се примери са пренесеним значењем: Пијавица љуби крв човјечју, али му душу вади (М. Држић 258; уп. Држић 316), Пасивне конструкције бивају издвојене: Ова се ријеч (миса) вади (изводи) од оне ријечи *mitto*, то јест шаљем, шаљеш (Дивковић наук 161^б; уп. Дивковић 292), Ова ријеч трактуш вади се од ове ријечи *traho* (Дивковић 167^а; уп. Дивковић 298), Ово проштење вади се из хазне ду(х)овне (Дивковић наук 284; уп. Дивковић 433), Из којијех ријечи ваде се велике користи и добра (И. Држић 54).

је опет л'јекарију којом л'јекаријом ваде се
душе из пургаторије (Дивковић 455).

2. а. узимати, прикупљати (нешто из нечега, одакле).

~шта (А₀) одакле / из чега (Г_{из}): Које ствари како се згодише у друго исписа еванђ.,
вадећи их из књига старијех (Змајевић 1: 223).

б. долазити, проистицати, потицати (из нечега).

~(рп) одакле / из чега (Г_{из}): Ово проштен'је вади се из хазне ду[х]овне (Дивковић 433).

3. грам. *градити, творити, изводити; настајати* (од нечега).

~(рп) од чега (Г_{од}): Миса – ово је име дијачкијем језиком, ова се ријеч вади од ове
ријечи: мито, митиш то јест, шаљем, шаљеш (Дивковић 292), У
коризму [...] говори се Трактуш. Ова ријеч вади се од ове ријечи:
трао, траиш (Дивковић 298).

4. (у изр. **вадити душу**) *мучити (некога); досађивати (некоме)*.

~(дп) **коме** (Д₀): И пијавица љуби крв човјечју, али му² душу вади (Држић 316).

5. (у изр. **вадити руке**) *скидати са себе одговорност*.

~(дп) од чега (Г_{од}): от сигуранце руке ваде (ПИ 1610/48: 37).

ВАЗЕТИ¹²⁴ сврш.

(у изр. **вазети срце**) *заљубити се, завоleti*.

~(дп) **коме** (Д₀)²: Срце ми је вазела (Држић 424).

ВАЉАТИ¹²⁵ несврш. **1.** *вредети, бити вредан; стајати, имати вредност или цену*.

¹²⁴ РЈАЗУ не додељује овом глаголу статус одреднице, али под вазеће наводи да је *nom. verb* од вазети.

¹²⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *вредети* и наводећи као 1. л. презента облике: ваљам и ваљадем. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) са адвербијалном допуном: Учини ме, боже, од богатства, да међу осталијем богаца ваљам хас, штоно се рече (М. Држић 400; уп. Држић 422), Гди ће веће ваљати чиста срећа неголи мудре ријечи (Дивковић бес. 31^а), Мудрост без искушења и без помње мало ваља (Посиловић цвијет 99); 2) ваљати нешто: Ја сам солдат од мира, гоја и веселја, за друго не ваљам иглу (М. Држић 411; уп. Држић 573), Драги камен ... ваља много благо (Мацукат 41); 3) ваљати за некога: Човјек ваља за сто људи, а сто не ваљају за једнога (М. Држић 289; уп. Држић 335), Ваља мачка за вола ораћега (Нар. прип. врч. 198). Значење *користити*,

- ~ **Ø**: кои толори *валаю* у овои бриеме (ПИ 1600/37: 29).
- ~ **колико** (Д_{АДВ}): да међу осталијем богаци *ваљам хас* (Држић 422).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **шта** (А_Ø): Ја сам мрнар од бунаце [...] *не ваљам иглу* (Држић 573).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **за кога** (А_{ЗА}): сто *не ваљају за једнога* (Држић 335).
- ~ [Д_{АДВ} + Г_{ОД}]: *вала веќе ш^а свиехъ осталиехъ* (Дубр. зб. 21).
- ~ [К_{ВАНТ Н} (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ}]: и · в · корета од раше — *валаю · в · тодора* (ПИ 1606/44: 34).
- ~ [К_{ВАНТ Н} (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ}]: човјек *ваља за сто људи* (Држић 335).
- 2. користити, бити од користи (некоме), помагати, служити.**
- ~ **кога** (А_Ø): [СС. СИМУН И ЈУДА] *идоле ваљајући* [...] мнозијех на пут прави светога еванђелија купљаху (Змајевић 1: 206).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **коме / чему** (Д_Ø): жена видећи *да иди не вала* ница викание нее (Дубр. зб. 25),
неће ти та ваљат! (Држић 459), тко је у проклетству
ничему другому не ваља (Дивковић 413), И лоза која је
 одрезана од свога пања *ничему другому не ваља*
 (Дивковић 414), Тако и човјек који је проклет [...] *ничему другому не ваља* (Дивковић 414).
- ~ **код кога** (Г_{КОД}): добријех молитве веле *ваљају код Г(осподи)на Бога* (Дивковић 356).
- ~ **пред чим** (И_{ПРЕД}): динари ваши *неће* [...] *валати* ница *придѣ свдомѣ исукрста свемогућега*
 (Дубр. зб. 76).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ**: милосардиѣ *неће валати проситѣ* њ таи час (Дубр. зб. 74).

помагати бива потврђено следећим примерима: 1) уопште: Милосрдје не ће ваљати просит у тај час (Зборн. (1520) 53^а; уп. Дубр. зб. 74); 2) ваљати некоме: Жена, видећи да јој не ваља ништа викање (Зборн. (1520) 17^б; уп. Дубр. зб. 25), Порицаш се, да ми ти нијеси моје тезоро узео; неће ти та ваљат (М. Држић 236; уп. Држић 459), Свакому ваља и помаже (миса) (Анчић свитл. 28); 3) ваљати код некога: Добријех молитве веле ваљају код бога (Дивковић наук 218^б; уп. Дивковић 356), Ја се надам да ће ми бесједа јошт ваљати код госпоштине (Љубиша прип. 54); 4) ваљати пред нечим: Динари ваши не ће вам ваљати ништа прид судом Исукрста свемогућега (Зборн. (1520) 55^а; уп. Дубр. зб. 76). Семантичку реализацију *бити ваљан, добар, способан* потврђује пример: Сада ћеш видјети, ваљамо ли у боју (М. Држић 130; уп. Држић 481). Значење *требати, морати, пристојати се* поткрепљује се примерима: 1) са допуном у инфинитиву: Свете ријечи, златом би их ваљало писат (М. Држић 247; уп. Држић 310), Толико ваља рећи (Будинић испр. 46); 2) са допуном у реченици која се може заменити инфинитивом: Господа ваља да госпоцки живу (М. Држић 262; уп. Држић 318), Ваља да умре сам себи, тко хоће живити с Исукрстом (Раднић 403^а).

3. деловати, утицати (на нешто).

~ **на шта (А_{НА}):** Ова исповијед ваља на отпуштен'је гријеха временитије[x], такојер и на отпуштен'је гријеха смртније[x] (Дивковић 296), Проштен'је ваља на отпуштен'је муке времените (Дивковић 433).

4. бити ваљан, добар, способан.

~ **у чему (Ј_У):** ваљамо ли у боју (Држић 481).

5. треба (требало је), потребно је, мора се; добро је.

~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д_О)²:** тко се не кори и не каје покора му не ваља (Дивковић 412).

~ **ИНФ:** Свете ријечи, златом би их ваљало писат (Држић 310), На бријеме ваља умјет фенгат (Држић 359).

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ:** Пера, не ваља овди спат (Држић 323), не ваља их тако абандонат (Држић 332).

~ **ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** Знам, господа ваља да госпоцки живу (Држић 318).

~(НЕГ. ФОРМА) **ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** Сињори ове туге не ваља да сповиједам (Држић 339).

ВАРИТИ¹²⁶ несврш. **1. кувати, готовити; спремати кувањем (јело; у правом и пренесеном смислу).**

~ **шта (А_О):** варише месо с крвју (Змајевић 1: 88).

~ **кога (А_О) у чему (Ј_У):** С(ве)ти Иван, кога у ул'ју варише (Дивковић 86).

2. пропадати, копнети, венути (у пренесеном смислу).

~ **од чега (Г_{ОД}):** сарце моје ш^А болести вари (Дубр. зб. 142).

ВЕЗАТИ¹²⁷ сврш. и несврш. **1. стегнути, стезати некога или неки део тела нечим (најчешће руке или ноге обично ужетом, конопцем, ланцем и сл.); спута(ва)ти (у правом и пренесеном смислу).**

¹²⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *кувати нешто за јело*. Региструју га Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков, Даничићев и Ивековићев речник. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Да не варе козлића у млијеку његове матере (Раднић 138^б), Вари сочивицу (Качић кор. 26), Ташта зету масло вари, докле му зло у кућу ували (Нар. посл. вук 312).

~ **кога (A₀):** Исуса везаше (Дивковић 181).

~ **кога (A₀) чиме (И₀):** и ПИЧЕШЕ Ю ТРИЕМЪ ВЕЗАТИ едни (Дубр. зб. 204), Брижан Радоје,
оњезијем слаткијем ријечми ме вежсе, лисицо! (Држић 491).

~(III) **Ø:** рѣке мѣ ВЕЗАНЕ (Срп. мол. 63).

~(III) **чиме (И₀):** Веризи, која би послата у Рим, би племенита црква ограђена у којој/
постављена, заједно с оном којом би везан с. Петар у Риму (Змајевић
1: 515).

~(III) **на шта (A_{НА}):** ѿ ГНЕ исѣкарѣсте [...] на келѡмѡнѣ ВЕЗАНЪ (Срп. мол. 101).

~(III) **од кога (Г_{ОД}) чиме (И₀):** Донесе такође и двије вериге којијема с. Петар би од
Ируда везан (Змајевић 1: 515).

~(III) **од кога (Г_{ОД}) за шта (A_{ЗА}):** мнози немило бјеху од Арапа вођени [...] њеки везани
за ноге (Змајевић 1: 539).

~(III) **чиме (И₀):** Отле отегнух нога к Новијем Индијама, гђе веле да се пси кобасами
вежу (Држић 490).

¹²⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *сапињати, стезати, спајати, запетљавати, спутавати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Шулековом, Вуковом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Основна семантичка реализација бива потврђена следећим примерима: 1) са објектом: Вежите ме; не губите, удрите ме, не убите! (Дошен 123⁶), Исповидника Исукрстова везаше, заушиваше, на сваки начин мучише (Канижлић кам. 105), Немојте ме везати (М. А. Релковић сабр. 60), Руке и ноге везавши њихове (судац), бичи никими круто чини јих тести (Главинић цвит 321⁶); 2) са инструменталом средства: Присвете ручице узицам му (Исусу) ће везати (М. Држић 456: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Пренесу га у једну мрачну избу; ту му вежу руке и ноге ужем (Љубиша прип. 214), (пренесено) Оњезијем слаткијем ријечми ме веже, лисицо! (М. Држић 146; уп. Држић 491). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: 1) са инструменталом средства: Ники ... веригама везани (Канижлић кам. 299); 2) са акузативом блокираним предлогом на: Једним каменом на врат везаним у море поринути, заповида мученике цесар (Главинић цвит 242⁶); 3) са акузативом блокираним предлогом за: Навратница зламенује у Господину треће узе, с којим везан за врат и прико срид тила, би потезан (Кадчић 104); 4) са инструменталом у рефлексивном пасиву: Отоле отегнух ногѡ к Новијем Индијама, гђе веле, да се пси кобасами вежу (М. Држић 239; уп. Држић 490).

2. спојити, спајати неком духовном везом, зближити, зближавати (некога са неким).

~(III) од кога (Г_{ОД}): И тизи доу̀ховници да соу́ [...] ВЕЗАТИ [...] шт своиухъ имь архїереи (ДЗ 11: 45).

~ СЕ (једни са другима) *спојити се, спајати се (са неким)*.

~ с ким (И_С) чиме (И_О): Молитва је законоти једна верига којом се веригом веже наша душа з Г(осподи)ном Богом (Дивковић 354).

ВЕРИТИ (и)јек. ВЈЕРИТИ¹²⁸ сврш. заручити, испросити (некога); обећати некоме девојку, дати знамење, прстен девојци као знак да је испрошена; везати некога датом речју (о момку или девојци), склопити уговор са породицом заручнице (у пр. *вјерити Мара*); уговорити брак некоме или за некога (у пр. *отац за кћерку*).

~ **кога (А_О)**: *Вјерисмо га*, ер не имам нег тога јединога сина [...] *вјеривши га*, ја луд дах му, дах му у руке пет тисућа! (Држић 310), ере му *самъ* ја [...] *виерио туи унуку* (ПИ 1605/42: 32), *Хтећи је отац вјерити*, учини она молитву (Змајевић 1: 218).

~ **кога (А_О) за кога (А_{ЗА})**: како је чула *да ју је отац вјерио за Златога Кума* (Држић 455), Радо Арменковић *иестъ* [...] *виерио унуку него[ву] за Франа, сина реченога Николе* (ПИ 1605/42: 32).

~(III) **Ø**: речени Ђура има туи диевоику узетъ за сина свога, како *ие виерена* (ПИ 1599/33: 27).

¹²⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *дати некоме или једно другом веру за женидбу*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) верити некога (за некога): (Чула је) да ју је отац вјерио за Златога кума (М. Држић 228; уп. Држић 455), Овди је сва болес, очина одлука вјерит ме зашто јес (Сасин 212), Отац ју вјери за једнога богата властелића (Кашић пер. 5). Пасивне конструкције издвајају се посебно: У кући колико да нијесам ни вјерена била, нијесам смјела вјереника у очи погледат (М. Држић 151; уп. Држић 495), Јер сам ђевојка вјерена, вјерна, неповедена, пак ми се хоће дарови (Нар. пјес. вук 1, 42). Ова глаголска лексема појављује се и са морфемом се (реципрочно): 1) верити се за некога: Трјебује, жи ми ја, да се за њу (т. ј. кћер) вјериш (Наљешковић 1, 294), Како син Тобије слободи Сару од дјавла, када је прстенова и за њу се вјери (А. Гучетић роз. јез. 220); 2) без допуне: Бивши се вјерили, прије него приме сакраменат од вјенчања (И. Држић 227).

~(НЕГ. ФОРМА; ПШ) **Ø**: *нијесам ни вјерена била* (Држић 495).

~ **СЕ** (један с другим) *склопити веридбу, обавезати се на ступање у брак (са неким)*.

~ **Ø**: *парстенъ одъ злата што му самъ дала када се верисмо* (ПИ 1674/99: 63).

~ **за кога (А_{ЗА})**: *Такојер се женска глава може вјерити крстјанка за невјерника*
(Дивковић 404).

ВЕЧЕРАТИ¹²⁹ сврш. и несврш. *(по)јести вечерњи оброк јела (најчешће у таутолошкој синтагми уз именицу вечера)*.

~ **шта (А_Ø)**: *Пођ'мо у лов [...] да довечер добру вечеру вечерамо* (Држић 424), *Мису нареди Господин Исукрст на најпосл'једној вечери коју вечера [са] својиједи ученици* (Дивковић 290).

ВЕШАТИ (и)јек. ВЈЕШАТИ¹³⁰ несврш. *извршавати смртну казну на вешалима; лишити (некога) живота обично стављајући му омчу око врата*.

~(ПШ) **Ø**: *С. ФЕЛИКУЛА [...] вјешана би докле дух пусти праведна дјевица* (Змајевић 1: 236).

ВИДЕТИ (и)јек. ВИДЈЕТИ¹³¹ несврш. и сврш. **1. а.** *уочити, уочавати, запазити, запажати очима, опазити, опажати*.

¹²⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *јести вечеру*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују примери: 1) без објекта: *Тко благујући пасе душу своју с' светијем штивењем, вечера с Исукрстом* (Раднић 402^б); 2) са унутрашњим објектом: *Добру вечеру вечерасмо (треба да стоји: вечерамо)* (М. Држић 403; уп. Држић 424), *Вечерајући (Исус) својиједи ученици најпоследњу вечеру* (Дивковић бес. 166^б), *Оде хајдук вечер' вечерати* (Нар. пјес. вук 3, 366); 3) са спољним објектом: *Језус ... бјеше вечеро вазам* (Роса 193^б), *Посједоше аге вечерати сира, љеба, ракије и вина и дебела меса овнујскога* (Нар. пјес. вук 3, 152).

¹³⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *закачити нешто на нешто високо тако да виси*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђује пример: *О Дубраво ... тим распинам мреже моје, и у завјет вјешам врше на зелено дубје твоје* (Гундулић 268). Значење *лишити некога живота тако да му се намакне омча око врата и пусти се да виси* поткрепљује се потврдама: 1) без објекта: *Слуге правде свитовње који сику, бију и вишају* (Добретић 304); 2) са објектом: *Да(ј) да ти главу осижеку, да те не вјешају* (Дивковић чуд. 134).

¹³¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *примити (примати) слику нечега чулом вида, очима опазити, опажати*. Наведени су облици: 1) инфинитива: (и)јек. видјети, виђети, ек. видети, ик. видити; 2) презента: (старији облик) виђу, чак. вију и видју, видим (од прве половине 16. века), вим, виш; 1. л. јд. виду (код Бобаљевића), 3. л. мн. виду (код Кавањина), 2. л. мн. висте (у Истри), 3. јд. видит, видет (код Будинића); 3) партиципа презента: виде (код Наљешковића), видуће (код Бернардина, Посиловића и др.), видући (код Бернардина), видеће (из 1451. г.), видећи (Д. Рањина), видећ; 4) имперфекта: виђах, виђаше; видијах, видијаше; 3. л. јд. видише (код Марулића); 2. л. јд. видаше (код Маргитића); мн.: виђасмо, виђасте, виђаху; 3. л. видијаху; виђахомо, виђахоте, виђаху (код Микаље), видјахомо (код Мрнавића), виђахоте (код Јерковића), 3. л. мн. видиху (код Наљешковића); 5) аориста: видех, види(х), видје(х), видије(х), виђох (в. Осветници), видох (у Ерлангенском рукопису); вишимо, више; 6) императива: виђ (најстарији облик), виђмо, виђте; виђи, виђимо, виђите (од 15. века); виђите (из 1405), виђи (Зборн. (1520)), виђимо и виј (код Дивковића); види, видимо, видите (од почетка 17. века код Бандулавића и Микаље); 7) партиципа перфекта: видев, видивши, видивше и видјев(ши), видев(ши); 8) партиципа активног: видил, видел, видио, видјео, виђео, вил, видо, виђо; видела, видила, видјела, видела, видла; 9) партиципа пасивног: виђен, вијен, видјен, видин, виђен. Дата глаголска лексема регистрована је у Вранчићевом, Микаљином, Хабделићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *угледати, спазити, опазити* потврђује примери: 1) објекат у акузативу: Који се веома обесели видити га (Комуловић 65); 2) објекат у акузативу и предикативна допуна у акузативу: Господине, када смо тебе видјели гладна али жедна ... тере ти нијесмо послужили? (Дивковић наук 68^а; уп. Дивковић 188); 3) изрична реченица са везником да, где, како: Које пак видите, да духовно новим језици говоре ... с њима другујте (Ластрић нед. 249^а), А кад виђе, ђе никога нема ... он догони коња до ђевојке (Нар. пјес. вук 2, 564); 4) објекат и место где се налази: Ноћас сам ... на пенџер видио ђевојку (Нар. пјес. вук 1, 437). Забележена су и синтагме: 1) вид(ј)ети очима (оком, очицама), што потврђују примери: Ствар, ку нијесу видјели очима никадар (Наљешковић 1, 326), И ја з мојими видих ју (цркву) очима (Главинић цвит 312^б); 2) вид(ј)ети у сну у значењу *уснити*: Ако ли видиш (у сну), да смрад чујеш, тој приликује болест (Зборн. (1520) 130^б; уп. Дубр. зб. 170), Ни у сну нијесам видио (Послов. данич. 80). Значење *наћи се са неким и разговарати, посетити, походити* бива потврђено примерима: Желије срце моје, њих (т. ј. Јосип своју браћу) да виђу (Зборн. (1520) 25^б; Дубр. зб. 37). Семантичка реализација *увидети, разабрати, схватити* поткрепљује се примерима: 1) објекат у акузативу: Кад од вридна вридност виде (Дошен 38^б); 2) објекат исказан реченицом: а) изрична реченица са везницима да, како, где: Видје ли, судче мој ... гди свака дио свој поклони (Наљешковић 1, 219), Видјевши даке Луцифер с својијема наследици, да се не може опријети (Орбин 7), Кад виђеше остали Брђани, како Демир узмакнути не ће ... па Брђани ноже потегоше (Нар. пјес. вук 4, 432). Значење *бацити поглед на нешто или некамо, гледнути да би се нешто препознало, упознало, разабрало* потврђују примери: 1) са објектом у акузативу: Виђи муку, којом ме муче (Дивковић наук 26^б; уп. Дивковић 138); 2) објекат је изречен неуправним питањем: Пробуди се, душо моја, тере виђи, гдје си (Зборн. (1520) 149^а; уп.

~ **кога / шта (A₀):** *ВИДИ НИЕКЪ СТВАРЬ ЦАРЛЕНЪ* (Дубр. зб. 2), *ВИДЕЋИ Ю* [лисицѣ] ПТИЦЕ ИЗБЕРЪ СЕ ОКОЛО НЕЕ (Дубр. зб. 6), наѣ иеданъ карсть и лѣпежъ *ВИДЕЋИ* ГД СПОМЕНЪ СЕ w^а покорѣ (Дубр. зб. 13), Сјутра при овој води *моћ ју* [траву за подмлађивање] *ћеш видити* (Држић 273), *видјеше* заисто почетке од потопа (Змајевић 1: 36), *њу видје* Сикем син Хемора (Змајевић 1: 50), приде на мјесто на које *бјеше ону отајну скалу* *видио* (Змајевић 1, 51), *видје* он брата свога Бенијанима (Змајевић 1: 53).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀):** *не видећи* голоћу очину, огрнуше се доламом (Змајевић 1: 38).

~ **кога (A₀) + ДПРЕД: каквог (A₀):** када га *видиѣ* здрава и излечена (Дубр. зб. 98), Г(осподи)не, када *смо тебе видјели* гладна [...] жедна, гола [...] немоћна (Дивковић 188).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) + ДПРЕД: каквог (A₀):** ми *тебе не* [...] *видиѣсмо* дична ни жедна ни нага ни трѣдна ни немоћна (Дубр. зб. 163).

~ **чега (Г₀) + ДПРЕД: каквог (Г₀):** *видећи* срамоте оца свог откривене, наруга се родитељу својем (Змајевић 1: 38).

~ **кога (A₀) где (Л_{НА}):** га *га самъ* *видио* ове дни на воцарии гарчкои (Дубр. зб. 15).

~ **ИНФ:** изидѣ *видећи* *чинитъ* толико лѣвлено скѣпление онои (Дубр. зб. 132).

~ **шта (A₀) + ИНФ:** *видиѣхъ* доѣи *свархъ* ни^{хъ} *свиетлостъ великъ* (Дубр. зб. 124).

~ **К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** када *види* [лисица] да их [птица] иѣ доволе *скочи* (Дубр. зб. 6), када *види* да га ловци ицѣ *виежи* (Дубр. зб. 8).

~ **К_{КЛ} (ДА + АОРИСТ):** *видећи* да сунце преко разлога наравскога потамње, *завика* (Змајевић 1: 228).

~ **К_{КЛ} (ДА + ПЕРФЕКТАТ):** Ное [...] *видје* да су воде пристале (Змајевић 1: 37), *видећи* Ное да су и воде крепост своју изгубиле [...] насади виноград (Змајевић 1: 38).

Дубр. зб. 198), Ходи, виђи, како пребивају (Зборн. (1520) 162^б; уп. Дубр. зб. 208), Што су дарови духа светого, ви на свому мјесту (у књизи) (Дивковић наук 6^а; уп. Дивковић 116).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ): ВИДЕЋИ ДА МНОГО СТВАРИ БОЖАСТВЕНИЕХ БИЕШЕ СЕ СЧИНИЛО || 8 ОВОИ КАМАРИ W^АЛ8ЧИШЕ [...] 8ЧИНИТИ W^А ОНЕ КАМАРЕ ИЕДН8 ЦАРКВ8
(Дубр. зб. 119).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ФУТУР): И НИХЪ НАСЛИЕДНИЦИ ВИДЕЋИ ДА СЕ СЛОМИТИ ХОЋЕ НИХЪ ВЛАСТЪ СВЕ ПОДРЖАВАХ8
Д8ШЕ W^А ПОКАИАНІА (Дубр. зб. 125).

~ **К_{КЛ}** (ГДЕ + ПРЕЗЕНТ): И ВИДЈЕХ КОН ВОДЕ [...] ГДИ ВИЛЕ ТАНАЧЦЕ ИЗВОДЕ ГИЗДАВЕ И МИЛЕ
(Држић 271).

~ **КОГА (А₀) + ДФ_{КЛ}** (ГДЕ + ЛОРИСТ): МАРТАВЪ РЕМЕТА ВИДИЕ АНЋЕЛА ГДИЕ 8ЗЕ Д8Ш8 НЕГОВ8 (Дубр. зб. 13).

~ **КОГА (А₀) + ДФ_{КЛ}** (КАКО + ПРЕЗЕНТ): ВИДИШ ЛИ ТИ Л8ПЕЖА КАКО ГОВОРИ (Дубр. зб. 15).

~ **Р_{КЛ}** (ТКО + ПРЕЗЕНТ): СВАКЪ МОЖЕ ВИДИЕТЬ ТКО 8ЛАЗИ ОВДИЕ (Дубр. зб. 195).

б. срести се, наћи се (са неким); походити, посетити.

~ **КОГА (А₀)**: ЖЕЛИЕ САРЦЕ МОИЕ НИХЪ [браћу] ДА ВИЋ8 (Дубр. зб. 37).

~(НЕГ. ФОРМА) **КОГА (А₀)**: МНОГО ДНИ НЕ ВИДИЕХ ИХЪ [браћу] (Дубр. зб. 37).

2. увидети, увиђати, разаб(и)рати, спозна(ва)ти, схватити, схватати.

~ **ШТА (А₀)**: ВИДИЕВШЕ ФИЛИСТЕИ КРИПОСТЪ НЕГОВ8 ВЕЛИК8 МИШЛАХ8 КАКО ВИ ГА 8МОРИЛИ (Дубр. зб.

9), КРАЛЪ ПРИАМЪ ВИДЕЋИ НЕГОВО ВЕЛИКО СПОЗНАНИЕ ДОЗВА ГА (Дубр. зб. 15), ВИДЕЋИ

ЉЕПОТУ ВЕЛИКУ СВОЈУ УЗОХОЛИ СЕ (Змајевић 1: 27), ОВОГА ИСМАЕЛ [...] ИМА

АБРАМ ОД АГАРЕ СЛУЖБЕНИЦЕ ПО ДОПУШТЕЊУ САРЕ ЖЕНЕ СВОЈЕ, КОЈА ВИДЕЋИ

НЕПЛОДНОСТ СВОЈУ, МУЖА СВЈЕТОВА АГАРИ [...] ПРИДРУЖИТИ СЕ (Змајевић 1: 45),

ЗА ВИДЈЕТИ ЊЕГОВ НАПРЕДАК (Змајевић 1: 46).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): ВИДИ ДА 8ТЕЋИ НЕ МОЖЕ (Дубр. зб. 8), ВИДЈЕ ДА ЈЕ СЛАТКО [воће] (Змајевић 1: 31).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ИМПЕРФЕКАТ): ВИДЈЕ ДА НИТКО НЕ МОГАСЕ ОСВЈЕДОЧИТИ (Змајевић 1: 58).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ПЕРФЕКАТ): ВИДИЕВЪ ДА ИЕ БЛАГО ИЗ8ВНО ПОЋЕ ВОГ8 СЛ8ЖИТИ (Дубр. зб. 4), ВИДИ ДА ИЕ
ОСТАРИЕЛА (Дубр. зб. 11).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ): ВИДЕЋИ ДА БИЕШЕ 8ЧИНИЛА ЗЛО [...] ПОМИСЛИ ИМАТИ ДР8ЖВ8
(Дубр. зб. 24), ВИДЕЋИ АМАЛЕЋИТИ ДА СИЛЕНА ВОЈСКА

Израелићана бјеше близу њих страна приближала се
[...] према њима отидоше (Змајевић 1: 62).

~ УП_{КЛ} (КАКАВ + ПРЕЗЕНТ): виђимо с каковијем срцем [...] стојимо прид очима Божјиједи
(Дивковић 119).

3. *имати способност примања (визуелних, опажајних сигнала и сл.) чулом вида.*

~ камо (Д_{АДВ}): надалеко видјети не могаше (Змајевић 1: 32).

4. *везивати (некога за нешто), повезивати (некога, нечију особину са нечим) имајући претходна сазнања.*

~ кога (А₀) у чему (Л_У): видећ у свакому добру реченога Лота, испријеварке наскочише
(Змајевић 1: 43).

5. *дочекати, доживети.*

~ [КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ}]: Одхрањена за младицу од Еђипта ожени и видје д/в/анест
унучади (Змајевић 1: 45).

6. а. *предсказати се (некоме обично у сну).*

~ кога / шта (А₀): ако ли видишь волове царне приликџие изгинотије (Дубр. зб. 165), ако ли
голџбе [...] видишь тои приликџие злочество (Дубр. зб. 167), ако ли видишь
стџденаць [...] мџтань тои приликџие пролитие w^а карви (Дубр. зб. 170),
ако ли видишь диавла [...] тои приликџие невоџла (Дубр. зб. 170), ако ли
видишь пеџь [...] горџџь тџи приликџие промиенение w^а миеста (Дубр. зб.
170), ако ли видишь вино [...] бистро приликџие доврw (Дубр. зб. 181).

~ [КВАНТ П (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ}]: ако ли видишь птица много тои приликџие цетџ (Дубр. зб. 177).

~ К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): ако ли видишь да те благосивлаю [...] тои приликџие велико веселие (Дубр.
зб. 165).

~ К_{КЛ} (ДА + АОРИСТ): ако ли видишь да се каменеие [...] движе тџи приликџие таџа слава (Дубр.
зб. 178).

~ К_{КЛ} (ДА + ПЕРФЕКАТ): ако ли видишь да се си џкино џ стџденаць бистарь тои приликџие почтение
(Дубр. зб. 173).

~ **К_{КЛ}** (ГДЕ + ИМПЕРФЕКТАТ): ВИДИЕХЪ ГДИЕ ЦАРЛЕНЕ СВИТЕ ПОШАХЪ НА СЕБИЕ (Дубр. зб. 38).

~ **К_{КЛ}** (ГДЕ + АОРИСТ): ВИДИЕХЪ ГДИЕ [ПРИДЕ] СЕДАМЪ ВОЛОВЪ ЦАРВИЕХЪ (Дубр. зб. 38).

б. (у изр. **вид(ј)ети у сну**) *сањати, уснити.*

~(ДП) **шта (А₀)**: *видје* Јакоб у сну ону отајну скалу (Змајевић 1: 48), *видје* први у сну лозу су три прута (Змајевић 1: 52).

7. *узнати, открити (некога, нечију праву природу).*

~ **кога (А₀)**: *видећи* Лабан права Јакоба, посветилиште учини с њим Г-ну Богу (Змајевић 1: 50), дође га видјети [Јесукрста] (Змајевић 1: 210).

8. *проверити, сазнати.*

~ **УП_{КЛ}** (ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ): Бјеху сви на пашу када га посла к њима отац да *би видио јесу ли* здрави они и добитак њих (Змајевић 1: 51).

9. *у мислима угледати (некога); указати се, показати се.*

~ **кога (А₀)**: у напокољи дан из земље имам ускрснути и [...] *видјети* ћу Бога спаситеља мога (Змајевић 1: 56).

10. *моћи замислити; моћи спознати.*

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀)**: Јосве и Калев њих не тјешише, кунућ се да силу ни јакост таку *не бјеху видјели* (Змајевић 1: 64).

11. *искусити, преживети, препатити.*

~ **шта (А₀)**: много труда, невоље и зла *видје* (Змајевић 1: 212).

12. а. *препознавати.*

~ **шта (А₀)**: срце носе прид очима, да свако *види* њих добре мисли (Држић 305).

б. *бацити поглед, гледнути на нешто или некамо како се нешто упознало, препознало, разабрало и сл.*

~ **шта (А₀)**: *виђи* муку којом ме муче (Дивковић 138).

~ **УП_{КЛ}** (ГДЕ + ПРЕЗЕНТ): *виђи* гдије си (Дубр. зб. 198).

~ **УП_{КЛ}** (КАКО + ПРЕЗЕНТ): *виђи* како пребиваю (Дубр. зб. 208).

~ **УП_{КЛ}** (ШТО + ПРЕЗЕНТ): Што су дарови Духа Светога *ви[ди]* (Дивковић 116).

13. *срести (нешто), наићи (на нешто).*

~ шта (А₀): *видјех у тизијех странах, у једному зграду велику, високу и веле урешену*
(Држић 305).

14. *закључити (на основу нечега).*

~ ДГ: АС_{КЛ}: *Видим, ти си нашјенац* (Држић 309).

15. *знати.*

~ К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): *ВИДИМЪ ДА ТИИ ИЕСИ СИНЪ ВОЖИ* (Дубр. зб. 114).

~ УП_{КЛ} (КАКО + ПРЕЗЕНТ): *Дундо Мароје, живи, да видиши као се твоји дукати пенцају*
(Држић 318).

16. *осетити, осећати.*

~ шта (А₀): *ВИДИЕШЕ ОНИ СТРАХЪ* (Дубр. зб. 162).

~ (НЕГ. ФОРМА) чега (Г₀): *НЕ ВИДИШИ ЛИ СЪЗА МОНЕХЪ И ГОКОРСТИ МОИЕ* (Дубр. зб. 37).

17. *окусити, окушати.*

~ (НЕГ. ФОРМА; ПП) Ø: *НИГДА НИЕ ВИДИЕНО ТАКОИ ДОВРО ВИНО* (Дубр. зб. 95).

18. *сведочити, бити сведок.*

~ шта (А₀): *ВИДИЕШЕ ГРАЂАНИ ЗЛАМЕНИЕ ВЕЛИКО ЦЮ ЖЧИНИ ТОМА* (Дубр. зб. 46), *ЧЪДЕСА ВЕЛИКА*
ВИДИЕХЪ ШЪ НЕГА (Дубр. зб. 94).

19. (уз именицу (својим, мојим) очима ради наглашавања значења) *зацело, посве извесно*
видети.

~ кога (А₀): *ПА САМЪ ВИДИО ИСЪКАРСТА* очима моними (Дубр. зб. 125).

20. *дознати о томе какво (обично зло) чињење се спремило, припремило (о освети,*
одмазди и сл.).

~ шта (А₀): *ЧЕКА ШЪ ВАСЪ ВИДИЕТИ ОТАИНС ОСВЕТЪ* (Дубр. зб. 137).

21. *обићи.*

~ шта (А₀): *ДА ВИДЕ ГРЕБЪ БИЕХЪ ДОШЛЕ* (Дубр. зб. 140), *ВИДИЕТИ ГРОВЪ ИСЪСОВЪ* (Дубр. зб. 146).

22. *моћи пронаћи, наћи, срести.*

~ кога (А₀) где (ДАДВ): *ТЪИ ГА КЕТЕ ВИДИЕТИ* (Дубр. зб. 140).

23. (у изр. **видео је Исуса**) *Исус се јавио, обратио (некоме у мислима, у сну и сл.) током*
процеса спознавања хришћанске вере.

~ Ø: и *мандалиена гласъ повиедаше да видиели иестъ исъса* (Дубр. зб. 144).

24. (у изр. очи (чов(је)чје) нису вид(ј)ле, не вид(ј)еше, очима чов(ј)ечасцием не вид(ј)ети се и уз нигда, никада) *досад није виђено.*

~(НЕГ. ФОРМА) **ШТА (А₀)**: *очи ннесѡ видиеле ни ѡши чѡле говорение ѡ^а иезика ни измишление сарца ѡ^а добра* (Дубр. зб. 158).

~(НЕГ. ФОРМА) **УП_{КЛ}** (КОЛИКИ + АОРИСТ): *члѡввечне ѡчи не видиесте [...] кѡлика дѡбра бѡгъ приправи виерниѡ дѡши* (Дубр. зб. 198).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **О**: *нигда ние се видиело толико лѡто мѡчение* (Дубр. зб. 115).

~ **СЕ 1.** (себе) *у мислима себе угледати, замислити себе.*

~ **међу ким (И_{МЕЂУ}) + ИНФ**: *да се га видимъ меѡѡ ѡгодниеме стати* (Дубр. зб. 128).

2. *наћи се, обрести се.*

~ **на чему (Л_{НА})**: *на тако/ј/ невољи видећи се, Жуђели Моизеса камењем побити помислише* (Змајевић 1: 62).

3. (у обл. **види се**) **а.** *показивати се, очитовати се, чинити се, изгледати.*

~ **О**: *чинише ѡнѡ обзидати иедниеме миромъ дебелиеме и пакѡ фундамиентѡ како се и данаска види* (Дубр. зб. 120), *ови народ оста без редовника и краља по свем свијету развржен и потиштен, како се данашњи дан види* (Змајевић 1: 239).

б. *пише, написано је, записано је, наводи се, наведено је.*

~ **у чему (Л_У)**: *мнози вјерни [...] с. исповијест својех гријеха учинише и бише им опроштени, облашћу коју Г-н пода својем учеником, како се види у еванђелију с. Ивана* (Змајевић 1: 229).

4. *десити се, догодити се.*

~ **О**: *на његову гробу много чудеса видјеше се* (Змајевић 1: 216).

5. *бити видљиво, видно.*

~ **О**: *данаска [...] богъ ѡчини се видиетѡ створение* (Дубр. зб. 190)

6. **а.** *чинити се некакав, изгледати; сматрати се (некаквим).*

~ **ДПРЕД: КАКАВ (Н)**: *ако се видишѡ слиепѡ [...] тои приликѡне погинѡтие* (Дубр. зб. 166).

~ ДПРЕД: **КИМ (И_О)**: ако ли *СЕ ВИДИШЬ ЦЕСАРОМЬ* [...] ТОИ ПРИЛИКЪИЕ НЕНАВИДОСТЬ (Дубр. зб. 172).

б. *чинити се да се налази на неком месту (у правом и пренесеном смислу).*

~ ГДЕ (Л_У): ако ли *СЕ ВИДИШЬ њ СЛЪЖБИ ЦЕСАРОВИ* ТВИ ПРИЛИКЪИЕ НЕНАВИДОСТЬ (Дубр. зб. 172), ако ли *СЕ ВИДИШЬ њ ЦАРКВИ* [...] ТОИ ПРИЛИКЪИЕ ВЕСЕЛИЕ (Дубр. зб. 172).

ВИКАТИ¹³² несврш. **1. а.** *вапити.*

~ **Ø**: ВЕСПЕЗИАНЪ ИЕДНОМЪ њЛИЦОМЪ ТАРЧАШЕ *ВИКАЮЋИ КРИВИ И ПРОКЛЕТИ НАРОДЕ* (Дубр. зб. 107).

~ ДГ: АС_{КЛ}: *ВИКАХЪ ОТВОРИ ВРАТА ДРАГИ ГОСПОДИНЕ* (Дубр. зб. 106), *ВИКАШЕ њВЛЕНИ ИСЪСЕ ЗА ТЕ њ њМРИЕТИ* (Дубр. зб. 141).

~ УП_{КЛ} (ГДЕ + ПРЕЗЕНТ): *ВИКАШЕ ГДИЕ СИ СЛАТКИ МЕЩРЕ МОИ* (Дубр. зб. 141).

б. *кричати, бучати (код животиња: гроктати, завијати, мјаукати и др.).*

~ **Ø**: Нут гди свиња *виче!* (Држић 288).

2. а. *звати (некога); звати, зазивати у помоћ.*

¹³² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *вапити из гласа, кричати, клицати; гласно говорити, бучати, звати, називати; карати, мрмљати, бунити се*. Наводи се да се, поред облика *вичем* за 1. л. јд. презента, налази и лик *викам*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *вапити, клицати* потврђују следећи примери: *Викаху: ти јеси син божији!* (Н. Рањина 145^а), *Синко мој!* (Наљешковић 1, 133). Значење *бучати, кричати, гласно говорити* може се односити и на животиње са незнатно модификованом семантиком (животиње мјаучу, мучу, грокћу и др.): *Нут гди свиња виче!* (М. Држић 32; уп. Држић 288), *Који како пас свеј виче* (Хекторовић 170), *Грачу, хрочу ... кријеште, реву, реже, ржу, виште, мукају, викају, завијају* (Гундулић 473). Семантичка реализација *звати, називати, зазивати, звати у помоћ* бива потврђена примерима: *Не имајући страха, викајући (вапијући) тврдо Исукрста супроћ непријатељем* (Зборн. (1520) 76^б; уп. Дубр. зб. 102), *Госпођа не видећи их вика* (Наљешковић 1, 249), *Нек Исуса свеј не виче (у мукама)* (Кавањин 298^б). Напомиње се да се овај глагол често јавља у вези са адвербима (у Микаљином речнику: *викати тврдо према gridar forte*): *Сви викаху тврдо* (Зборн. (1520) 80^а; уп. Дубр. зб. 106: *сви викахъ тврдо*). Значење *гласно карати, кудити, тужити* поткрепљују следеће потврде: *викати на некога*: *Тој види прави бог, што на нас викају* (М. Држић 93; уп. Држић 230), *(Невирни Хрвати) почеше кричати и викати на краља* (Љетоп. дукљ. 34), *На духовне пастире виче бог, да су узрок свакога зла* (Анчић врата 100).

~ **кога (А₀):** *викаюћи твардо исѣкарста вишнега сѣпроѣъ овизиемъ неприпатедемъ* (Дубр. зб. 102), *натамъ ѡ бою виеше вриеданъ твардо викаюћи || иеднѡ и дрѡгѡ странѡ* (Дубр. зб. 102), [Моизес] *викајући Фараунове слуге* (Змајевић 1: 58).

б. позивати (на нешто).

~ **на шта (А_{НА}):** *они мани пѣкъ пети данъ викахѡ на смартъ* (Дубр. зб. 107).

3. а. гласно кудити, карати, придиковати.

~ **на кога (А_{НА}):** *тој види прави бог што на вас викају* (Држић 230).

~ **УПкл (ГДЕ + ПЕРФЕКТАТ):** *С тобом бих још сидио, ма би ми домаћа | викала: „Гдје с’ био?“* (Држић 274).

б. жалити се (некоме), бунити се, негодовати (код некога).

~ **у кога (Г_У):** *Пођоше [Хумци] викати у паше* у Подгорицу (ЦИ 1638/13: 9).

ВИКНУТИ¹³³ сврш. **1.** *јаким или високим гласом, повиком зовнути, позвати (некога).*

~ **кога (А₀):** *сад ћу викнут содате* (Држић 459).

2. *гласно (и љутито, срдито, прекорно, оштро) покудити, изгрдити, упутити придику (питајући нешто).*

~ **ДГ: УПкл (КАКО + ПЕРФЕКТАТ):** *ВИКНѡ ѡ лѡди ѡ^А ПИЕТАТИ ГОЛИ КАКО СТЕ СМИЕЛИ ѡИЕСТИ ѡ ОВОИ МИЕСТО* (Дубр. зб. 136).

ВЛАДАТИ¹³⁴ несврш. **1.** *господарити, имати, поседовати, држати као посед (у пренесеном смислу).*

¹³³ РЈАЗУ бележи овај глагол према имперфективном *викати*, *повикати*, *повикнути* у значењима *гласно виком (некога) зазвати, позвати; прогласити; објавити*. Региструје се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *повиком, гласно зовнути, позвати (некога), заповедити (некоме) да нешто учини, изврши* потврђују примери са објектом у акузативу: *Сад ћу викнут содате, да те вуку у тамницу* (М. Држић 235; уп. Држић 459), *Игуман викну свештенике, те одоше горе ус планину* (Пјев. црн. 286^а), *Онда викну лале и везире* (Нар. пјес. вук 3, 346).

¹³⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *господовати; управљати (нечим)*. Семантичку реализацију *господовати, поседовати, имати, држати као посед* (која је најчешће у пренесеном смислу) региструју Вранчићев, Белин, Вуков, Бјелостјенчев, Даничићев и Ивековићев речник, а потврђују следећи примери:

- ~ **шта (A₀):** смртни непокој [...] живот мој влада (Држић 181), потреба је да ми владамо све ствари наше (Дивковић 436).
- ~ **чиме (И₀):** Својом крепостју свако створен'је [...] влада (Дивковић 177).
2. *управљати, руководити; бити владар, бити на челу (државе, цркве, града).*
- ~ **кога / шта (A₀):** приславни Спаситељ Јесукрст [...] влада [...] с. цркву кршћанску (Змајевић 1: 195), Анђеле Божји [...] да мене [...] владаш (Дивковић 369), Свети Отац папа [...] наређује на своје мјесто бискупе и остале владоце свете Мајке Цркве који владају пуок крстјански (Дивковић 410).
- ~ **ким / чиме (И₀):** за раба да ти владашь мношь а не га твѣшь (Дубр. зб. 202), хтје им дати суца и ослободитеља и да њима влада (Змајевић 1: 68), влада [...] светом Мајком Црквом (Дивковић 192).
- ~ **[КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]:** Ови судач [...] тридесет градова владаше (Змајевић 1: 75).
- ~ **[КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]:** *Влада* [С. ЛИНО ПАПА 2.] једанест годишта (Змајевић 1: 237).
- ~(III) **од кога (Г_{ОД}):** *Бише* [АМАЗОНЕ] [...] владане од Пантасилеје краљице (Змајевић 1: 71).

1) владати некога или нешто: Смртни непокој хоће ме уморит ... без твоје липости, ка живот мој влада (М. Држић 12; уп. Држић 181), Бог све ствари могујством и силом својом влада, уздржа и наредује (Живот св. Катарине, XVI век) (Старине 1, 219); 2) владати (с) неким или (с) нечим: Плач, тужба и жалос сада влада мном (Ветранић 1, 62), Знаш, каква је она крипост, с којом влада твоја слипост (Дошен 113^б). Значење *управљати, равнати* поткрепљују следеће потврде: 1) владати неким или нечим: Јер знајућ тако ти, да т' сам роб и слуга и да мном владати не море јур друга (Луцић 216), Дух свети вас постави бискупе владати црквом божјом (Гарањин 5); 2) владати некога или нешто: Вишњи Бог, ки влада нас и сва остала (Ц. Држић 363), Краљ има бити разуман; не само да умије сам себе владати, него јоште да умије владати и пуок уздржати, који му је подложен и послушан (Дивковић бес. 6^б), Молиће ју, да им допусти поћи к папи ... Клементу, који у тој вријеме владаше свету божју цркву (Кашић пер. 96). Семантичку реализацију *баратати, употребљавати* потврђују примери: Наукијер, који влада дријево (Зборн. (1520) 19^б; уп. Дубр. зб. 28), Удовица, како је своје удовичанство проводила и владала (Дивковић наук 69^а; уп. Дивковић 189), Ткогод влада вито копје (Ц. Палмотић 1, 384). Дата глаголска лексема појављује и са морфемом се: владати се нечим: Туј ћемо звијезду слиједити и њом се владати (М. Држић 440: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник).

3. користити, употребљавати (нешто); користити се, служити се, располагати (нечим).

~ **шта (А₀):** наџкиєрь [...] влада дриево (Дубр. зб. 28), Удовица како је своје удовичанство [...] владала (Дивковић 189).

~ **чиме (И₀):** да му да владат свијем осталијем динарми (Држић 307).

~ **СЕ управљати се, руководити се (нечим); придржавати се (нечега).**

~ **чиме (И₀):** такојер се вас наш живот влада онијем четиријема крепости [...] мудростју, правдом, јакостју и разборством (Дивковић 436), и разлогом и разборством се владати (Дивковић 437).

ВЛАДАТИ СЕ¹³⁵ несврш. *понашати се, држати се.*

~ **Ø:** казујући како се човјек има владати (Дивковић 112), разум чини човјечанску памет племениту да се човјек умије владати (Дивковић 437).

~ **ДПРЕД:** **КАКО (ДАДВ):** владајући се такои јуначки они ^а оне земле велико веселие зчинише (Дубр. зб. 133), Забога, разумно се влада ! (Држић 518).

~ **НАЧ_{КЛ}** (КАКО + ПЕРФЕКАТ): Разборство јест [...] се владати како је Г(осподи)н Бог наредио и заповидио (Дивковић 437).

ВОДИТИ¹³⁶ несврш. **1.** *давати (некоме) правац кретања идући испред ње(га), показујући му пут, држећи га на вођици, мамећи га за собом (у правом и пренесеном смислу).*

¹³⁵ РЈАЗУ бележи ову глаголску лексему као посебну одредницу у значењу *подносити се, поносити се, водити се, чинити нешто, управљати се по нечему*, што региструју Микаљин, Белин, Вуков, Шулеков, Поповићев и Ивековићев речник. Речено потврђују следећи примери: *Владајући се тако јуначки* (Зборн. (1520) 102^a; уп. Дубр. зб. 133), *Пођи, за бога, разумно се влада* (М. Држић 175; уп. Држић 518), *Јоштере учећи (бог) човјека и исказујући, како се човјек има владати и живјети* (Дивковић наук 2^a; уп. Дивковић 112), *Тко се зло влада, често се свитује* (Посиловић цвијет 153).

¹³⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *управљати некога некамо, узимати са собом идући с њим или пред њим*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери са објектом: *Вило ... води ме свезана, води ме ноћ и дан* (М. Држић 139; уп. Држић 486), *Који себе честно води* (Рајић поуч. 1, 4). Израз **водити танце, коло, игру** има значење *играти, плесати*:

~ **кога / шта (A₀):** *ДИПАВАО ВОДИ СВЕКОЛИКЕ ДВШЕ КОИЕ ЧИНЕ ЗАО* (Дубр. зб. 28), *КРАЉ НЕБЕСКИ [...]*
ВИЕЧНЕ СИЛЕ СОВОМЪ ВОДИ (Дубр. зб. 42), *ВОДИ МЕ* (Држић 486), иђе на
небеса *водећи* [са] собом [...] *свијетлу и славну дружбу*, то јест *свете*
оце (Дивковић 185), Исус носи притешки криж [...] Жидови *га воде*
(Дивковић 366).

~ **кога (Г₀):** образи од барбаћепа, *којијех* [...] *неразум води* (Држић 306).

~ **[КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]:** *ИЗИДЕ ЖЕНА НЕГОВА ВОДЕЋИ СОВОМЪ ДЈЕВИЦА* (Дубр. зб. 51).

~ **кога (A₀) камо (Д_{АДВ}):** *ОВДИЕ И ОНАМО ВОДИМЕ* (Дубр. зб. 141).

~ **кога (A₀) камо (Л_{ПО}):** Пођ'мо нађ когагоди добра компанија, да *нас води по*
кортижанах (Држић 327).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (Г₀) камо (Л_{ПО}):** И е^прѣси козмици *да* [...] *не* [...] *воде конь*
митрополитъскихъ по поповѣхъ (ДЗ 37: 50).

~(РН) **камо (Л_{ПО}):** хтје исти краљ да дјевици буду чавли у ноге забијени и напрћена
пијеском *по граду да се води* (Змајевић 1: 219).

2. а. одводити; силом одводити, терати.

~ **кога (A₀):** не знам *хоће ли* и *мене водит* [...] *Зашто ли ме ће водит?* (Држић 334).

Ми сатири вођахомо ... лијепе танце (Ветранић 2, 404). Наводе се и адвербијалне допуне у неком од падежа са предлогом: 1) датив са предлогом к(а): Многа јубав опет мене води к вашјем државама (Ц. Палмотић 2, 321), Хоћу њега ка цару водити и хоћу га цару поклонити (Нар. пјес. вук 3, 349); 2) акузатив са предлогом на: Вило ... води ме на твој стан (М. Држић 139; уп. Држић 486), И воде му на силу ђевојку (Нар. пјес. вук 1, 51); 3) локатив са предлогом по: А ми ћемо по травици водит танце (М. Држић 36; уп. Држић 291), Не водите мене по свијету! (Нар. пјес. вук 2, 35); 4) акузатив са предлогом пред: Све три води пред цара Стјепана (Нар. пјес. вук 2, 151); 5) генитив са предлогом преко: Воде га (Исуса) прико града Јерузалима с бубњеви (Ластрић тест. 116^б); 6) локатив са предлогом при: Третја (вила) рече: Ходи, при води студени тер нам коло води (М. Држић 50; уп. Држић 271); 7) акузатив са предлогом у: Сад, кад их зла старос у тамни гроб води (М. Држић 93; уп. Држић 230), А мене слободи (боже) и на пут постави, у тебе ки води (Наљешковић 1, 151); 8) локатив са предлогом у: Паче у дјевству свој вијек води (Ђорђић пјес. дух. 183).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (А₀) **к(а) коме** (Д_к): А они нас по сем почеше кумити и молити да их
не воде к паши (ЦИ 1638/13: 9).

~ **кога** (А₀) **пред кога** (А_{ПРЕД}): иоше [...] га [...] водише придѣ пилата (Дубр. зб. 161).

~ **кога** (А₀) **камо** (А_{НА}): води ме на твој стан! (Држић 486), Г(осподи)на Исукрста вођаху
на пропетје и на остале муке (Дивковић 124).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (А₀) **камо** (А_{НА}): не води свакога на станаъ (Дубр. зб. 6).

~ **кога** (А₀) **камо** (А_У): слиепъ слиепа њ памѣ води (Дубр. зб. 3), дигавли [...] воде дѣше њ пакао
(Дубр. зб. 28), сад кад их зла старос у тамни гроб води (Држић 230), Симуна у цркву свуза, а Јуду у ову од мјесеца водећи
(Змајевић 1: 207).

~ **кога** (А₀) **одакле** (Г_С) **камо** (А_У): тијело Исусово [...] води душе њих с овога свијета у
краљевство небеско (Дивковић 289).

~ **кога** (А₀)^{2 137} + **ИНФ**: овчица коју воде заклати (Дивковић 124).

~(РП) **камо** (Г_{ПРЕКО}): Кад се преко Јерусолима вођаше [...] видје га водац тако становита
у свето/ј/ вјери подносити добровољно мучења (Змајевић 1: 200).

б. (из захвалности (за нешто)), указујући тако почаст (некоме) одвести га и омогућити
да се нађе у некој ситуацији која је својствена краљу (у пр. да буде у краљевој кочији).

~(ПП) **у чему** (Ј_У): Чудећи се краљ мудрости његово/ј/ и лејепу свјету, заповидје [...] у
кочији златно/ј/ [...] да буде вођен (Змајевић 1: 52).

з. некаквим чињењем, трудећи се, радећи приближавати се (некаквом циљу), доводити
до (некаквог циља.)

~ **камо** (А_У): Зашто је ово прави закон, права вјера и истинити пут који води [...] у
краљевство небеско (Дивковић 236).

~ **кога** (А₀) **камо** (А_У): Само добра дјела човјека [...] воде у краљевство небеско
(Дивковић 213), лемозина човјека води [...] у покој вјечњи
(Дивковић 383), Мијер је ови који нас води у краљевство
небеско и у живот вјечњи (Дивковић 443).

¹³⁷ Број 2 у експоненту значи да је, овај слободан акузатив у функцији директног објекта, двоструко везан:
(1) за глагол водити: овчицу воде и (2) за глагол заклати: овчицу ће заклати. Дакле: воде овчицу заклати
ју.

~ **кога** (А₀) **к(а) коме / к(а) чему** (Д_к): Ова добра дијела нас воде г Богу (Дивквић 219),
Храна тијела нашега помаже нас водити к нашој
сврси (Дивковић 219), лемозина човјека води г
добро[ј] сврси (Дивковић 383).

4. *узимати вереницу за супругу чином њеног довођења у супругову кућу; женити (некога).*

~ **кога** (А₀): ако [...] женѝ [...] водишѝ тои приликѝе некористѝ (Дубр. зб. 176), Какова је то
жена с вами коју собом водите? (Дивковић 362).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (Г₀): пијера *не* чинимо ни заручнице водимо (Дивковић 262).

~(РП) **0**: у све остале дни *може се* [...] водити заручница (Дивковић 407).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **0**: у речене дни да *се* [...] заручница *не води* (Дивковић 407).

5. (у изр. **танац водити**) *играти, плесати.*

~(ДП) **0**: а ѝ светацѝ танацѝ воде веќи имѝ е гриехѝ танацѝ водити него орати (Дубр. зб. 208).

~(ДП) **по чему** (Л_{ПО}): ми *ћемо* | по травици водит танце (Држић 291).

~(ДП) **при чему** (Л_{ПРИ}): при води студени [...] коло води! (Држић 271).

ВОЈЕВАТИ¹³⁸ несврш. водити рат, ратовати (са неким); суделовати, учествовати у рату.

~ **према коме** (Д_{ПРЕМА}): Када у Персији војвода краља бабилонскога, именом Барадаћ,
хтећи према Јудијаном војевати, прво хтје с' својем
идолима свјетовати (Змајевић 1: 207).

¹³⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *ратовати, борити се*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Не наводе се допуне из нашег речника. Забележене су следеће: 1) у падежу без предлога: а) војевати војску, војницу, бој, рат; б) војевати некоме или нечему; в) војевати нечим; 2) у падежу са предлогом: а) војевати мед собом; б) војевати на некога или на нешто; в) војевати под нечим; д) војевати проти (супротива, супроћ, протива, супрот) некоме или нечему; ђ) војевати против некога; е) војевати с неким; ж) војевати за некога или нешто; з) војевати заради, ради нечега.

ВОЛЕТИ (и)јек. ВОЉЕТИ¹³⁹ несврш. *осећати већу склоност или приврженост према некоме или нечему, давати предност или преимућство некоме или нечему, радије чинити једно него друго.*

~ **кога (А₀) него(ли) кога / шта (А₀):** *воли пријатеља неголи оно благо* (Дивковић 172),
воли пријатеља него сина [...] *воли пријатеља*
неголи самога себе (Дивковић 173).

~ **ИНФ:** *Волим сада умријети и растати се* с овом немоћу (Дивковић 457).

~ **ИНФ неголи ИНФ:** *волим лежати* у оној немоћи, јоштер и у тежој, *неголи стајати* у пургаторији два дни (Дивковић 457).

~ **ИНФ нег ВОЛ_{кЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ ГЛ. БИТИ + ИНФ): *Волио бих мртав бит нег [...]* *да ја будем сидит* (Држић 278).

ВРАТИТИ¹⁴⁰ сврш. *дати (некоме) натраг оно што је узето, што се позајмило, дуг, ударје (у правом и пренесеном смислу), узвратити.*

¹³⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *желети, волети; са компаративним значењем: хтети једно радије него друго, бити једноме наклоњенији него другоме; уопште осећати наклоност према некоме.* Микаљин, Белин, Вуков и Ивековићев речник региструју компаративно значење, а потврде наводи РЈАЗУ: 1) оно што се више воли или што се занемарује изабирањем једнога: а) везником него, неголи са именицом у дативу: *Кад човек даје благо за свога пријатеља, даје, зашто воли пријатеља неголи оно благо, које даје* (Дивковић наук 55^а; уп. Дивковић 172), *Воли лип глас и поштење него здравје и живљење* (Дошен 117^б); 2) везником него, неголи, нер, но већ и инфинитивом с његовим допунама: *Волише трпити ... прогоњење ... неголи душу изгубити* (Љетоп. дукљ. 10), *Волео б' је пољубити него с царем вечерати* (Нар. пјес. вук 1, 288); 3) везником него, неголи и реченицом да: *Волио бих мртав бит, нег', кад ви играте, да ја будем сидит* (М. Држић 59; уп. Држић 278).

¹⁴⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол са сегментом *повратити* у значењима овог глагола. Појављује се у Вранчићевом, Микаљинском, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијинском, Стулићевом, Вуковом, Шулековом, Поповићевом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација *натраг, опет дати оно што је било нечије, узето или позајмљено* бива потврђена примерима: *Ниједна ствар не сахрањује веће љубави међу људми неголи узети добро и вратити га* (Зборн. (1520) 14^б; уп. Дубр. зб. 21), *Ки цесарску ... круну најприје носи, пак ју врати Јулију* (Кавањин 90^б). Значење *повратити некога или нешто у пређашње стање или на своје место* поткрепљује се потврдом: *Мотиком б' их (т. ј. пастире, који само за вилама трче) ... да им се врати свијес, тер да о другом раде* (М. Држић 85; уп. Држић 223). Дата глаголска

~ шта (А₀): взети добро и вратити га (Дубр. зб. 21).

~ шта (А₀) коме (Д₀): врати сајун [мушку хаљину] и ту капу Жуђелу (Држић 375), да ие реченому Турици дужна таи башти[на] вратитъ сву (прецрт. парџиа) парђю сестре негове (ПИ 1571/3: 3), да врати Ивану Маринову онои што се нађе (ПИ 1589/12: 11), могоше вратит ове аспре владики (ЦИ 1687/20: 14), коју ли службу теби, Г(осподи)не Боже, вратити? (Дивковић 152).

~ шта (А₀) чиме (И₀): ово ми је свједочанство да желим вратити љубав љубавју и част частју (Дивковић 103).

~ коме (Д₀) за шта (А_{3А}): мени Г(осподи)н Бог врати [...] за моја дјела (Дивковић 220).

~ шта (А₀) за шта (А_{3А}): ми имамо вратити службу за службу (Дивковић 151), ја сам за добро зло вратио (Дивковић 388).

~ шта (А₀) коме (Д₀) чиме (И₀): од потребе је поштен'јем опет да оно [поштен'је човјек] врати Г(осподи)ну Богу (Дивковић 346).

~ шта (А₀) коме (Д₀) за шта (А_{3А}): И човјек врати зло за добро свому Створитељу и Спаситељу (Дивковић 388).

лексема појављује се и са морфемом се у значењу *доћи натраг*, што региструју Вранчићев, Микаљин, Белин, Стулићев, Вуков, Шулеков и Ивковићев речник, а потврђују следећи примери: 1) са адвербом дома: Вратише се фратри дома и рекоше све блаженому Јеролиму (Живот св. Јеронима, XVI век) (Старине 1, 237); 2) са допуном у дативу без предлога: вратити се некоме или нечему: Вратио се ја граду, тај чуда сповиједах (М. Држић 25; уп. Држић 191), Зато, синци Исусови ... вратите се Исукрсту (Хекторовић 91); 3) са допуном у дативу блокираном предлогом к: вратити се к некоме или к нечему: Ну ми реци ... вратит ли ћеш се ти г богу? (Зборн. (1520) 67^б), Масимијан ... понуди Доклецијана, да се врати опет к Риму (Кавачин 161^б); 4) са допуном у акузативу блокираном предлогом на: вратити се на нешто: Сад да се вратим на моје туге (М. Држић 250; уп. Држић 311); 5) са допуном у акузативу блокираном предлогом у: У кућу брзо се врати (Зборн. (1520) 59^а; уп. Дубр. зб. 80), Има многу жељу у родни се стан вратити (Ц. Палмотић 1, 346); 6) са допуном у инфинитиву (у Микаљином речнику: вратит се за видит): Помиривши се (с ђаком), врати се бискуп доспит мису (Бановац разг. 56).

~ шта (А₀) чиме (И₀) за шта (А_{ЗА}): За коју ствар [за туге и невоље које је Исукрст поднио] човјек има опет службу службом вратити (Дивковић 152).

~ Р_{КЛ} (ШТО + ПЕРФЕКТАТ): Сада нека *врати* сваки тко е што имао (ПИ 1589/12: 11).

~ шта (А₀) + Р_{КЛ} (ЧИЛИ + ПРЕЗЕНТ): да тѣѣ вратишь чигово естъ (Дубр. зб. 209).

~(III) коме (Д₀): Ако нијесте заборавили како му бише украдени дукати и *враћени* (Држић 307).

~(НЕГ. ФОРМА; РII) Ø: грих се непраца ако се тѣѣ не врати (Дубр. зб. 209).

~(PII) коме (Д₀): Зашто *ће се* оно [зајам, позајмица] на оному свијету многоструко духовно платити и *врати*[*ти*] онијем који дијеле (Дивковић 385).

2. учинити да се неко или нешто *врати* у пређашње стање, да пође уназад или дође на место одакле је пошао; довести, упутити, послати (некога) *натраг* (у правом и пренесеном смислу).

~ кога / шта (А₀) коме (Д₀): да ми вриеме врати мои господињ (Дубр. зб. 92), *врати* твога и мога сина мени болеснои (Дубр. зб. 138).

~(PII) коме (Д₀): да им се врати свиес (Држић 223).

3. са именицом као допуном може се заменити глаголом изведеним од такве именице:

(у изр. **вратити освету**) *осветити се*.

~(III) коме (Д₀): Никому ништа не говораше ни пријећаше да кому освету врати (Дивковић 124), Моја је освета, ја ју *ћу вратити* свакому (Дивковић 423).

~ **СЕ 1.** доћи *натраг*, доћи онамо одакле се пошло; поново се *упутити* (некоме, нечему; некамо) (у правом и пренесеном смислу).

~ Ø: *врати се* сваки (Дубр. зб. 147).

~ коме / чему (Д₀): титѣ врати се иозепа (Дубр. зб. 115), *Вратив се* ја граду (Држић 191).

~ **к(а) коме / к(а) чему** (Д_{к(а)}): *вратити* ли *ћеш се* тии г вогъ свемога ѿкелъ (Дубр. зб. 91), *па се* *хоѿъ вратити* к великомъ цесаръ (Дубр. зб. 114), *ка господинъ вратише се* (Дубр. зб. 158), *свак се* *всилъне* к свомъ градъ *вратитъ* (Дубр. зб. 192), *сад љу се* *опет* к теби вратит (Држић 354), *Абрам [...] врати се* к земљи кананејској (Змајевић 1: 42), *Забушена браћа на такому гласу,* к Јозефу се вратише (Змајевић 1: 54), *врати се* к оцу свому (Змајевић 1: 75), *Врати се* к мени (Дивковић 122).

~ **по кога** (А_{по}) *по вогд* *врати се* (Дубр. зб. 101).

~ **камо** (А_{на}): *да се врати* на свиетъ (Дубр. зб. 13), *на гревъ* *врати се* (Дубр. зб. 141), *да се вратим* на моје туге (Држић 311), *Да се* *опет* *вратимо* на воштарију (Држић 319).

~ **камо** (А_у): *врати се* цесаръ в римъ (Дубр. зб. 1), *тои цесаръ врати се* в тамницъ (Дубр. зб. 5), *в кѿѿъ барзо се врати* (Дубр. зб. 80), *не врати се* у корабљу (Змајевић 1: 37), *По смрти Домицијана врати се* у Ефес (Змајевић 1: 201), *го љу се* *и* *опет* *у земљу вратити* (Дивковић 156), *Који би труд и муку поднио* *да се можеш* *опет вратити* у краљевство небеско (Дивковић 444), *ови се* *редовник врати* у манастијер (Дивковић 446).

~ **камо** (Д_{адв}): *врати се* дома (Дивковић 310).

~ **к(а) коме** (Д_к) **камо** (А_у): *и* *к поглавицамъ* *в темпао* *врати се* (Дубр. зб. 101).

~ **откуда** (Г_{од}) **камо** (А_у): *врати се* *душа овога оца* од обитили у тијело његово (Дивковић 452).

~ **камо** (А_{на}) + **ИНФ**: *Синко,* *немој се жалостити ни бринути* *да се [...]* *вратиш* на свијет чинити *мени венац од цвијетја* (Дивковић 360).

~ **камо** (А_у) + **за** + **ИНФ**: *Врати се [...]* у Рим за видјети *Петра* (Змајевић 1: 209).

2. *поново прихватити оно што се напустило; доћи у раније стање; опет узети (нешто: нечији живот, дело и сл.) у разматрање.*

~ **на кога / на шта (A_{НА}):** види сви НА ПЛАТЪ ВРАТИТ СЕ ЋЕТЕ (Дубр. зб. 104), ВРАТИМО СЕ НА ТИТА
И НА ВЕСПЕЗИАНА (Дубр. зб. 115).

3. отрезнити се.

~ **чиме (И₀):** Зато није само грихота опити се пак се [...] ВИНОМ вратити (Дивковић 427).

4. поново се настанити, сместити; доселити се (у пренесеном смислу).

~ **камо (А_У):** ВРАТИ СЕ Ђ ТИЕЛО СЛАВНО (Дубр. зб. 139) ђавао [...] опет се У ЊУ врати
(Дивковић 168), зашто је Бог свемогући заповједио да се вратим у тијело
моје (Дивковић 452), врати се у тијело своје (Дивковић 457).

ВРАЋАТИ¹⁴¹ несврш. **1.** *давати (некоме) натраг оно што је узимано; узвраћати, одуживати се (у правом и пренесеном смислу).*

~ **чега (Г₀) коме (Д₀):** ОВРАДОВА СЕ ВРАЋАЈУЌИ ИСКРАСТЪ ПОЧТЕНЕ ХВАЛЕ И СЛАВЕ (Дубр. зб. 124).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀) коме (Д₀):** Аколи ШТО КОМУ НЕ ВРАЋА [...] нити љуби Бога ни
искрњега свога (Дивковић 171).

~ **шта (А₀) за шта (А_{ЗА}):** ТКО ВРАЋА ЗЛО ЗА ДОБРО (Дубр. зб. 21).

~ **шта (А₀) коме (Д₀) за шта (А_{ЗА}):** враћа част и поштен'је Г(осподи)ну Богу за
непоштен'је које је учини[о] (Дивковић 346).

¹⁴¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном вратити у значењима *давати натраг оно што се некоме узело или од некога позајмilo, као дуг, ударје; полазити онамо одакле се кренуло; натраг довести донети, бљувати*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтијијином, Стулићевом, Вуковом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Наводе се следеће допуне: 1) враћати некога и нешто у нешто: Од мртва ме у живот враћаш (М. Држић 437; уп. Држић 425); 2) враћати нешто за нешто (мило за драго, добро за зло, зло за зло): Јошће говори (Саламун) тко враћа зло за добро, зло неће се дијелити нигда од куће његове (Зборн. (1520) 14⁶; уп. Дубр. зб. 21), Ки враћају зла за добра, караху ме у животу (Гундулић 338). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: 1) враћати се дома: С дружином се многим ином враћахомо (Марија и Јосип) на дом мили (Ц. Палмотић 3, 115).

2. чинити да се неко врати у пређашње стање (у пр. из света мртвих у свет живих).

~ **кога** (А₀) **одакле** (Г_{од}) **камо** (А_у): Од мртва ме у живот враћаш (Држић 425).

~ **СЕ** *долазити натраг; долазити онамо одакле се полазило; упућивати се (некоме, некуда).*

~ **камо** (Д_{адв}): *враћам се дома* (Држић 482).

~ **к(а) коме** (Д_к): прими дѣхъ мши изагнањ и пѣтанъ кши *се тада вѣде враћати к тебѣ* (Срп. мол. 106), Ное [...] голубицу испушта други пут, која, *не враћајући се к њему*, отвори покрив од корабље (Змајевић 1: 37).

~ **камо** (А_{на}): море [...] *враћајући се на своје мјесто* (Змајевић 1: 62).

~ **камо** (А_у): *Враћајући се у Јерусолим*, покле многе, а навластито Хермађена мађионика к свето/ј/ вјери потеже (Змајевић 1: 200), *Изнова у своје мјесто враћајући се*, на планину сама отиде (Змајевић 1: 233).

~ **откуда** (Г_{из}) **камо** (А_у): *Людїе [...] се враќаю изъ тоужде землк, оу землю царства ми* (ДЗ 114: 64).

ВРЕДЕТИ (и)јек. **ВРИЈЕДИТИ**¹⁴² несврш. *имати (посебну) вредност, ваљати; користити.*

~(III) **чега** (Г₀): *да је [књига] вриједна тискања* (Дивковић 99).

~(III) **за шта** (А_{за}): *Ово његово настојање би вриједно за спасење мнозијех* (Змајевић 1: 36).

~(III) **коме** (Д₀) **на шта** (А_{на}): *Него ће ови Наук крстјански бити веле вриједан и користан на спасен'је и на утишен'је духовно пуоку крстјанскому* (Дивковић 101).

ВРЕДИТИ (и)јек. **ВРИЈЕДИТИ**¹⁴³ несврш. *повређивати, озлеђивати (некога); изазивати бол, рану.*

¹⁴² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *имати становиту вредност, ваљати*. Региструје се у Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Наводе се допуне: 1) са објектом у акузативу; 2) са објектом у генитиву; 3) у слободном инструменталу; 4) у акузативу са предлогом за: Које ти Филипља не види, слабо гушће за печенку вриди (Ј. С. Рељковић 159); 5) прилог као допуна; 6) инфинитив; 7) реченица.

~ **кога (A₀):** Пошто га огањ *не вриједи*, прогнан отиде по Ромањи (Змајевић 1: 223).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀):** *не вриједи*, мој брате, мê ране приљуте (Држић 222).

ВРГНУТИ и ВРЋИ¹⁴⁴ сврш. 1. *бацити* (некога, некога некамо, одакле).

~ **кога / шта (A₀):** *варже* пладцъ иозепъ (Дубр. зб. 38), *варгоше* ждриєби (Дубр. зб. 149).

~ **кога / шта (A₀) камо (A_y):** *варже* ихъ [пчеле с медом] ѡ иєднѡ великѡ риекѡ (Дубр. зб. 23),
варгоше иозепа ѡ тамницѡ (Дубр. зб. 38), они свитацъ ѡ оганъ
вргоше (Дубр. зб. 205), Кад би годишница госпи украла
печу ларда, тер *би ју* вргли у тамницу (Држић 421), у
морске пучине да *ју* врже (Држић 432), *чини га* врђи у
тамницу (Змајевић 1: 52), пошто је не може к својо/ј/
пропасти довести, у јаму страшнијех змија врже
(Змајевић 1: 218).

~ **шта (A₀) камо (Д_{АДВ}):** и све хадине *варже* надворъ (Дубр. зб. 148).

~(III) **коме (Д₀):** и послие ѡ печахъ *би* варжень псомъ (Дубр. зб. 118), лавом *вржена* [...] у осјечењу главе
светомучење доспје (Змајевић 1: 233), Њеки бише звјерењу *вржени* (Змајевић 1: 235).

~(III) **камо (A_{НА}):** да бѡде варжень пепео они на виетаръ (Дубр. зб. 12).

¹⁴³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *озлеђивати, оштећивати* Да. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Јамбрешићевом, Волтиђијином и Стулићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђује следећи пример: Не вриједи, мој брате, ме ране приљуте (М. Држић 83; уп. Држић 222).

¹⁴⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *бацити, одбацити, метнути, махнути*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Наводе се и допуне које су забележене и у овом речнику: 1) објекатска: вргнути некога или нешто: Врже плашт Јозеп и побјеже (Зборн. (1520) 26^a; уп. Дубр. зб. 38); 2) вргнути некога или нешто у нешто: У морске пучине да ју врже (М. Држић 191; уп. Држић 432), Коња и коњика вргао јест у море (Дивковић бес. 76^a), Врзи га (Поликарпа) у огањ (Главинић цвит 38^a), 3) вргнути некога или нешто на некога или нешто: (пасивно) Да буде вржен пепео они на вјетар (Зборн. (1520) 8^b; уп. Дубр. зб. 12); 4) вргнути се нечим: Вргох се тобоцем (М. Држић 133; уп. Држић 482).

~(III) **камо** (А_У): *да бѣде варженъ* пепео они на виегарь ѡ морѣ (Дубр. зб. 12), ѡ тамницѣ би опеть *варженъ* пилато (Дубр. зб. 117), Тијело му у ријеку вржено Јусто (Змајевић 1: 237), би [...] у Тенер вржен (Змајевић 1: 238).

~(III) **одакле** (Г_{СВРХ}): Након двадесет и шест год/ишт/а живота [...] сврх цркве вржен [...] мољаше за своје прогонитеље (Змајевић 1: 206).

~(III) **камо** (А_У): *аколи пиганъ задере* [...] *да се врже оу тамницоу* (ДЗ 166: 76).

2. а. *ставити, метнути (нешто на нешто; нешто некоме у част).*

~ **шта** (А_О) **на шта** (А_{НА}): и туи *варже* народъ робу на сакъ (ПИ 1589/12: 11).

~ **шта** (А_О) **коме** (Д_О) **на шта** (А_{НА}): Датан и Абирон [...] тамјан [...] *вргоше* Г-ну Богу на посветилиште (Змајевић 1: 64).

б. (у изр. **врћи на сак**) *оставити (некога) без средстава за живот.*

~ **кога** (А_О): све нихъ вргоше на сакъ (ПИ 1590/13: 12).

3. *оковати, спутати (некога).*

~(III) **у шта** (А_У): у вериге *вржен* у тамници стоја (Змајевић 1: 223).

4. *позвати, потражити да неко изврши неки посао.*

~ **кога** (А_О) + **ВОЛ**_{КЛ} (да + **ПРЕЗЕНТ**): *варгосмо* стимадуре да туи баштину стимаю (ПИ 1610/48: 37).

5. (у изр. **врћи око**) *уочити, значајно приметити, пожелети (некога); заљубити се (у некога).*

~(III) **на кога** (А_{НА}): један сусид властелин бнетачки *врже око* на дјевојку, а дјевојка на њега (Држић 364).

~ **СЕ 1.** *бацити се, ударити; (пренесено значи: одрешити кесу).*

~ **чиме** (И_О): *Вргох се* тобоцем (Држић 482).

2. (у изр. **врћи се бачкјелом**) *ударити, истући маљем (некога).*

~ **кога** (А_О): како вас се *ћу сад бачкјелом врћ* (Држић 379).

ВУЋИ¹⁴⁵ несврш. *чинити да се неко креће на силу, против своје воље, водити силом.*

~ **кога (А₀) камо (А_у):** види да га вуку ин пржон [у затвор] (Држић 334), вуку Дунда Мароја у тамницу (Држић 335), сад ћу викнут содате да те вуку у тамницу (Држић 459).

~(III) **камо (Г_{ПРЕКО}):** Феличе приповиједајући и он свету вјеру, ради ње у Ђирони *би* [...] *вучен преко свега града* (Змајевић 1: 377).

Г

ГЛЕДАТИ¹⁴⁶ несврш. **1. а.** *уопште посматрати (некога или нешто), погледом бити усредсређен, усмерен (на некога или на нешто).*

¹⁴⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *потезати, теглити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљинином, Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: 1) уопште: Рањена (Исуса) вукући (Ластрић тест. 158^б); 2) са допунама: Сад ћу викнут содате, да те вуку у тамницу (М. Држић 234; уп. Држић 459).

¹⁴⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према сретаге у значењу *управљати очи, очни вид хотећи нешто видети*. Региструје се у свим речницима. Напомиње се да од основе гледа- настају инфинитив, прошла времена и облици садашњег времена. Ипак, презент може постати и од основе гледи- и код штокаваца (ређе) и код чакаваца (чешће): гледим. Императив гласи: гледи (и окрњено: глед'), а герунд презента: гледећи и гледе. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Не дижете л' гори ока и небеса не глед'те ли? (Ј. Кавањин 491^а), Већ се мене додијало све сједећи на прозору, гледајући сиње море (Нар. пјес. вук 1, 263), Гледала сам шајку лађу (Нар. пјес. вук 1, 441). Када је објекат књига, значење овог глагола је *читати*: Књигу гледа љуба Момчилова, ону гледа другу ситну пише (Нар. пјес. вук 2, 106), Марко узе књиге староставне, књуге гледа, а говори Марко (Нар. пјес. вук 2, 195). Семантичка реализација *помно, потанко разгледати, проверити, прегледати* везује се за следеће примере: Веле да му је отац дошао и да му хоће конте гледат (М. Држић 274; уп. Држић 326), Праведнијем Бог очима дјела умрлијех људи гледа (Ц. Палмотић 1, 207). Значење *бринити се (за некога), чувати, неговати; марити* бива потврђено примерима: Дујму и Нику ки гледаше пут Скрадина и Рисана (Ј. Кавањин 91^б), Коње повезане за плот нит' гледају, нити хране (В. Дошен 155^б), Свак нека гледа свој посао (Нар посл. вук 88), (пренесено) А и урес драг сунчани од све лијепе вјеренице, ки у срцу гледа и храни, не да му ино жељет' лице (И. Гундулић 412). Семантичка реализација *упирати очи у неко место чекајући да нешто (објекат) појави, изгледати* поткрепљује се примером: Народи они стражу држаху на никих горах, исток звезде гледајући

~ **кога / шта (А₀):** *гледамы небеса* (Дубр. зб. 89), *моизе гледаюћи исуса чр҃каше се* (Дубр. зб.

130), и милостиви иванъ карстителъ *гледаше господина* (Дубр. зб. 134), *Ти нас ћеш гледати* (Држић 278), *Марија сестра његова издалека гледаше пригону* (Змајевић 1: 57), *Гледаше сина свога жалосна мајка* (Змајевић 1: 191), *гледаше Исуса пропета на крижу пригоркому* (Дивковић 366).

~ **кога (Г₀):** *гледати зла зла* (Дубр. зб. 49).

~ **у шта (А_у):** *гледаше њ земљѡ* (Дубр. зб. 96), *галадь њ образъ господиновъ гледаше* (Дубр. зб. 128).

~ **(НЕГ. ФОРМА) у шта (А_у):** *немои гледати њ жмљѡ* (Дубр. зб. 23).

(уз именицу очима ради истицања значења усмерености погледа (супрот нечему))

~ **супроћ чему (Д_{СУПРОЋ}):** *сѡпроћъ неѡ очима гледаше неволно мариа маика* (Дубр. зб. 139).

~ **К_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** *гледаше да Исус носи притешки криж* (Дивковић 366).

~ **К_{кл} (ГДЕ + ПРЕЗЕНТ):** *гледаше гди Исуса мртва [с] крижа снимају [...] гледаше гди Исуса мртва у гроб стављају* (Дивковић 367).

б. *усмерити поглед на скуп који представља мноштво нечега очекујући да се види неко одређен (све мислећи да би могао да буде на том месту).*

~ **међу ким (И_{МЕЈУ}):** *иозеп гледаше мею ними* (Дубр. зб. 110).

в. *пратити, пажљиво, нетремице посматрати.*

оне (Ф. Главинић цвит 4^б). Напомиње се да се генитив појављује и у случајевима када глагол није употребљен у негацији: Што годи чиниш, човјече, чини и гледај конца (Зборн. (1520) 182^б; уп. Дубр. зб. 200). Уместо објекта, може стајати комплементна клауза са да, где, како: Не гледајућ, да он гине (В. Дошен 59^а), *Болан баба из двора гледао, гди му туђин добра коња води!* (Нар. пјес. вук 1, 552), *Свака се од њих страши од тебе, тер гледа како ти ће угодити* (Ђ. Башић 70^{аб}). Примећено је да се овај глагол врло често појављује са акузативом уз који стоји предлог на: *Немој гледати на гријех мој* (Зборн. (1520) 111^б; уп. Дубр. зб. 145), *Не гледаш и не помњиш на псошти и на поругања* (М. Јерковић 72). Некада се само исказује смер гледања: а) са предлогом по: *Лијепо ти 'е гледат по пољу овему* (М. Држић 58; уп. Држић 277), *Те он гледа јунак по сокаци* (Нар. пјес. вук 2, 246). Семантичку реализацију *бринути се, старати се, настојати* потврђује следећи пример: *Ви тамо гледајте за Миљенка од сад* (М. Држић 100; уп. Држић 235).

~ **кога / шта (А₀):** очи ће га моје гледати (Змајевић 1: 56), имате оставити докле мису гледате и слушате, сваке мисли и сваке помње свјетовње и тјелесне (Дивковић 294), жалости велике, туге и болести [...] има Блажена Дивица Марија гледајући муке пригорке Исусове (Дивковић 313).

~ **чега (Г₀):** тко богољубно гледа мисе (Дивковић 307).

~ **К_{кл} (КАКО + ПРЕЗЕНТ):** ГЛЕДАИ КАКО ГОВОРИ ОВИ ТРАДИТЗРЬ (Дубр. зб. 15).

~ **Р_{кл} (ШТО + ПРЕЗЕНТ):** није потреба да гледају што се шаље (Дивковић 104).

~ **Р_{кл} (ШТО + ФУТУР):** ГЛЕДАТИ ЦЮ ХОЋЕ ЧОВИЕКЪ РИЕТИ (Дубр. зб. 31).

~(RP) **Ø:** Како се има миса слушати и гледати (Дивковић 294; у поднаслову).

д. проверавати, потанко преглédати.

~ **шта (А₀):** да му хоће конте гледат (Држић 326).

ђ. *посматрати унаоколо.*

~ **по чему (Л_{по}):** гледати по пољу овему (Држић 277).

2. *пазити, обраћати пажњу (на некога или на нешто), водити рачуна (о некоме или о нечему), обазирати се (на некога или на нешто).*

~ **шта (А₀):** да ГЛЕДАЮ гварци ВЫШЕ РЕЧЕННИ ДОХОДЪКЪ [закупнину] (ЗР 31/12: 45), ГЛЕДАИ ОНОИ ЦЮ.ПИТАШЪ (Дубр. зб. 92).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀):** да НЕ ГЛЕДАШЪ МОИ НЕРАЗЪМЪ (Дубр. зб. 88).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога / чега (Г₀):** НЕ ГЛЕДАШЪ СТАРИЕХЪ МАЛИЕХЪ НИ ВЕЛИЦИЕХЪ (Дубр. зб. 89),
БОГЪ НЕ ГЛЕДА НАШИЕХЪ КРИВИНА (Дубр. зб. 104).

~ **на кога (А_{на}):** И НА СМЕРЕНА ГЛЕДА (Срп. мол. 43).

~(НЕГ. ФОРМА) **на кога / на шта (А_{на}):** НЕМОИ ГЛЕДАТИ НА НИХЪ МАХНИТОСЪ (Дубр. зб. 104),
НЕМОИ ГЛЕДАТИ НА ГРИЕХЪ МОИ (Дубр. зб. 145), НЕ ГЛЕДАТЬ НА ТАЦИНЕ И БЕЗЪМЕТВА ЛАЖИВА (Срп. мол. 91), не гледајући на Бога, ни на брацку, погуби доброга брата свога (Змајевић 1: 32).

~(НЕГ. ФОРМА) **К_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** не гледа Г(осподи)н Бог да ми речемо много молитав (Дивковић 201).

~(НЕГ. ФОРМА) УП_{КЛ} (АЛИТИ + ПРЕЗЕНТ): *не има гледати [...]* алити је мала оштија (Дивковић 284).

3. *проницати, прозревати (у суштину нечега), упознавати се (са нечим), потпуно (раз)откривати, схватати, разумевати (нешто); сагледавати.*

~ **шта** (А₀): *човиєкъ има гледати ѝзрокъ [...]* гледаюџи вазда и мѣсто вриєме и начинъ (Дубр. зб. 34), гледамъ пшчѣтакъ и сриєдъ и сврхъ (Дубр. зб. 200).

4. *видети, опажати, спажати, примећивати.*

~ **шта** (А₀): *лѣди гледаџи сламъ* да идѣ жито кѣповати (Дубр. зб. 39).

5. *читати.*

~ **шта** (А₀): *и гледа царъ книгъ* (Дубр. зб. 50).

6. а. *старати се, трудити се, настојати; бринути се (за некога), чувати (некога).*

~ **за кога** (А_{3А}): *Ви тамо гледајте за Миљєнка* (Држић 235).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *Гледаи господине нашъ да наѣкъ не ѝчините вии ш^а ниѣ ниєданъ* (Дубр. зб. 107).

б. *чинити да се неко спасе, сачува (од нечега).*

~ **чега** (Г₀): *гледаи теи погивѣли* (Дубр. зб. 107).

7. *судити, ценити (о некоме или нечему), просуђивати, (пр)оцењивати (на основу учињених дела или онога што се може збити на крају); (стварајући сопствени суд) дотицати се (нечега).*

~ **шта** (А₀): *ви се чѣдите [...]* гледаюџи ш^а.виєре ѝзтарплєниє (Дубр. зб. 158), имашъ мѣдръ гледати свємъ кѣнацъ (Дубр. зб. 200).

~ **чега** (Г₀): *чѣвиєчє [...]* гледаи кѣнца (Дубр. зб. 200).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (Г₀): *немои гледати г^ане злоѣє моє* (Дубр. зб. 145).

8. *допуштати, прихватати (нешто), мирити се (с нечим).*

~ **шта** (А₀): *ѣко безаконїє гледати вѣдєшь* || г^а и. г^а и тко моѣи вѣдє тарпити (Срп. мол. 46).

9. *имати поверење, веровати, поуздавати се (у некога, у нешто), ослањати се (на некога, на нешто).*

~ **шта** (А₀): *човиєкъ мѣдаръ гледа дѣшъ свою* (Дубр. зб. 12).

10. (уз именицу очима ради истицања основног значења) *бити наклоњен (некоме), отворено показивати наклоност (према некоме), марити (за некога).*

~ **кога (A₀):** *крала w^а рата [...] гледаю^џџи га вазда очима моиеми веселиеми (Дубр. зб. 124).*

ГЛОБИТИ¹⁴⁷ *несврш. мучити, владати глобом; пљачкати.*

~ **кога (A₀):** Но, чауше првеје Хумце [...] *глобише (ЦИ 1638/13: 9).*

ГОВОРИТИ¹⁴⁸ *несврш. 1. и уч. изрицати мисли гласом, говором, одређеним језиком (или уопште начином на који се нешто исказује).*

¹⁴⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према *multare* у значењу *педесати глобом*. Региструје се од 16. века и у Микаљином, Белином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђује пример: *Кад ме глобише, крива ме нађоше (Нар. посл. вук 119)*. Значење *дерати, грабити, гулити, мучити, владати зулумом* поткрепљује пример: *Он започе глобити сироте (Надод. 140), Дочекајте незнана делију, нит' га бијте нити га глобите, већ га жива мени доведите (Нар. пјес. вук 2, 78).*

¹⁴⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према *fari, loqui, dicere, inquam* у значењу *јављати мисао речима*. Напомиње се како је уочљиво у потврдама све до 18. века да старији облик 1. л. јд. презента: *говору* замењује *млађи: говорим (Зборн. (1520) 125^б; М. Дивковић наук 7^а)*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација којом се упућује на *начин на који се мисао јавља, а не на саму мисао; на изрицање мисли речима, начином (језиком)* бива потврђена примерима: *Гдје ми крстјански говоре, гдје нас разумију (М. Држић 254; уп. Држић 313), Ја ћу поћи дуци од Лорене посрид војске цара силеного, говорићу турски и арапски (А. Качић разг. 220^а), Ал' по души нашки говорећи (М. А. Рељковић сат. Б8^б), Он отиде грки говорити (Нар. пјес. вук 2, 449)*. Значење које подразумева *управљање говором на некога* поткрепљује се примерима: *Зашто говориш ти ш њим? (Зборн. (1520); уп. Дубр. зб. 15), Рибоаде, још имаш очи с нами говорит? (М. Држић 353; уп. Држић 376), И у бесједу благу обра с поклицаром да говори (И. Гундулић 348), Ш њим бесидиш и говориш (М. Јерковић 78)*. Семантичка реализација којом се указује на *начин којим се казују речи и какве се мисли јављају* потврђује се примерима: *Ако немоћник чисто и управно говори, подобан је г животу; да ... ако јурве почина говорити на страну, бојат му се смрти (М. Дивковић бес. 411^б), Не смим говорити на сва уста (Ф. Ластрић нед. 188)*. Напомиње се како зло говорити може значити и 1. *не умети говорити* и 2. *говорити зле мисли о некоме*, а наводи се пример: *Ти си био узрок, да оно чељаде псује, куне, зло говори, криво се куне, мормора (Ј. Бановац разг. 169)*. Значењем се може истицати и оно *о чему казују мисли говорећи, говором и како се изричу*: 1) у генитиву са предлогом од: *Који од нас зло говоре (М. Држић 123; уп. Држић 474), Има хвалти онога од кога је зло говорио (А.*

~ како (Д_{Адв}): гдје ми крстјански *говоре* (Држић 313).

2. а. *усмеравати, управљати говор на некога; разговарати (се) (са неким).*

~ с ким (И_С): зацо *говориш* ти ш нимь (Дубр. зб. 15), Робаоде један, још имаш очи с нами *говорит*?! (Држић 376).

б. *обраћати се (некоме) говором.*

~ коме (Д_о) како (Д_{Адв}): Господињь [...] вченикомь *говори* гласомь тихнемь (Дубр. зб. 149).

3. а. *изрицати мисли о нечему укључујући и начин на који се исказују.*

~ од кога (Г_{од}) како (Д_{Адв}): ми виле узимљемо оњезијех који од нас зло *говоре* (Држић 474).

б. (уз адверб зло) *оговарати (некога), причати лоше о некоме у његовом одсуству.*

~ за ким (И_{за}): али је већи гријех за друзијем *зло* *говорити* (Дивковић 249), који [...] за њима *зло* *говори* (Држић 249).

4. *причати, каз(ив)ати, велим.*

~ ДГ: коме (Д_о) + АС_{кл}: адамь нашь отаць парви остаалиемь оцемь [...] *поче* *говорити* о дрази синове мои сада [...] господињь нашь има сада доџи (Дубр. зб. 123), *говору* вам „(то јест људем)“ немо[ј]те се бринут

Комуловић 9), Говорећи од спасења народа човичанскога (М. Добрећић 1); 2) у инструменталу са предлогом за (а мисли се на *говорење* *иза* *нечијих* *леђа* *које* *обично* *има* *посебну* *значењску* *компоненту*: *имати* *лоше*, *рђаво* (зло) *мишљење* *о* *некој* *особи* *односно* *говорити* *зло* *о* *некоме*): Који друге гласи и за њима зло говори (М. Дивковић наук 124^а; уп. Дивковић 249), Јер се у данашња времена не може двоје састати, да не говори зло за трећим (Ј. Бановац прип. 148). Када глагол бива прелазан, онда се значење најпре односи на *оно што се казује*: а) као објекат у акузативу: Грубе ријечи говори (М. Држић 170; уп. Држић 515), Који многе и неизбројене ријечи како у вјетар говоре (М. Дивковић бес. 100^б), Блаженици се припоручујем, коруницу говорим (М. Држић 134; уп. Држић 483), Сада Асториес молитву говори (П. Хекторовић (?) 85), Што говорохоте иђући? (М. Дивковић наук 223^б; уп. Дивковић 362), О ђевојко, душо моја! што говори мајка твоја? хоће ли те мене дати? (Нар. пјес. вук 1, 315). Семантичка реализација која подразумева *причање* *о* *нечему* *од* *стране* *некога* потврђује се примерима најчешће употребљеним у директном говору: а) са дативом: Говораше Исус народу жидовскому ...: „Ово ја посилам к вам пророке“ (Н. Рањина 23^а), Стали сини говорити мајци: „Наша мајко, наше поругање“ (Нар. пјес. вук 1, 125). Пасивни облици посебно су издвојени: Како се миса говори (М. Дивковић наук 118^б; уп. Дивковић 242), У ких се миса говори (И. Т. Мрнавић ист. 36), Сваки дан говоре се толике мисе (Ј. Филиповић 1, 196^а), Све ће се што т’ ријех, говорит у пјесан (М. Држић 67; уп. Држић 207), Славина од ње говору се (Квањин 487^б), Што се говори на Стипана папу (М. Добрећић 20).

животом вашијем (Дивковић 162), говору теби данаске ћеш бити са мнош у рају (Дивковић 358).

~ **коме** (Д₀) + **К_{кл}** (ДА + ИМПЕРФЕКТАТ): говоришъ пѣкѣ зломѣ да ш^а смарти не биеше достојанъ (Дубр. зб. 117).

~ **коме** (Д₀) + **К_{кл}** / **ВОЛ_{кл}** (ДА + ФУТУР): говору вам да ће доћи вријеме у које сви који буду у гробју, слишати ће глас сина Божјега (Дивковић 196).

5. изговарати, казивати (нешто: реч (као супстантив), молитву); служити се (неким језиком) за изрицање мисли или показивање односно чињење дела својствених некоме или нечему.

~ **шта** (А₀): отацъ симеонъ [...] говориши свети иезикъ почне (Дубр. зб. 124), коруницу говорим (Држић 483), грубе ријечи говори (Држић 515), Што говорохоте иђући путем? (Дивковић 362).

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): вог ми чини говорити такеи риечи (Дубр. зб. 124).

~ **коме** (Д₀) **за шта** (А_{ЗА}): говору вам за сваку ријеч испразну (Дивковић 117).

~(рп) **Ø**: како се миса говори (Дивковић 242).

~(рп) **у шта** (А_У): И све се ће [...] говорит у пјесан (Држић 207).

ГОЈИТИ¹⁴⁹ несврш. **а.** *хранити, отхрањивати, дојити (некога).*

¹⁴⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према алегѣ најпре у значењу *чинити да нешто живи*, а касније и остала *чинити да расте, успева; добро живи; давати храну и друго што је потребно и чинити све што му треба за живљење*. Семантичка реализација *дојити, отхрањивати (мало дете)* бива потврђена примером: *Вила: Ни дојише звири нас у тој дубрави, ма виле гојише* (М. Држић 78; уп. Држић 217). Значење *настојати (поливањем, ђубрењем, копањем) да биљка расте и буде подобна за оно (плод, цвет, хлад) ради чега је посађена* поткрепљује се примерима: *Порасла је у Нови наранча, гојила је Новкиња ђевојка* (Нар. пјес. вук 1, 628), (пренесено) *Ружица ку гоји згар дзора* (М. Држић 16; уп. Држић 184). Семантичка реализација *хранити се добро и уопште живети у раскоши* потврђује се примерима: *Тко тијело своје савише гоји* (М. Дивковић наук 19^а; уп. Дивковић 131), *Милујеш и гојиш ту смрдљиву своју тилесину* (Ј. Бановац прип. 20). Дата глаголска лексема може имати уз себе и морфему *се*: *Пеци лој тер се гој* (М. Држић 35, 273; уп. Држић 325), *Кад немоћи многе купе се и гоје* (П. Хекторовић 67).

~ **кога (A₀):** ни звири дојише нас у тој дубрави, | ма виле *гојише* пуне све љубави (Држић 217), *Гојити ће дијете* [Дјевица] дајући му млијeko своје с неба послано (Змајевић 1: 77).

б. *гајити (биљке), поливајући, ђубрећи, копајући омогућити да биљка расте и да̂ плод, цвет и сл. (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта (A₀):** ружица ку *гоји* згар дзора (Држић 184).

в. *хранити се добро и обилно; живети раскошно.*

~ **шта (A₀):** тко тијело своје савише *гоји* (Дивковић 131), твоје властито тијело [...] *гојиш* (Дивковић 156).

~ **СЕ** (у изр. **пеци лој, тер се гој**) *оставити (некога) на миру.*

~ **Ø:** *пеци лој, | тер се гој* (Држић 325).

ГОНИТИ¹⁵⁰ несврш. **а.** (често уз им. худоба) *терати, истеривати.*

~ **кога / шта (A₀):** Товаре гонити (Држић 232), СИБИЛА ЛИБИКА али ЛИБИСА од Јесукрста, а навластито чудеса његовијех која имаше чинити [...] *гонећи худобе* (Змајевић 1: 78), нека би они, просвијетљени и ужежени Божјом љубави [...] *гонећи невјеру* ужегли ледена срца љуцка (Змајевић 1: 195), све остале свете моћи *имају* крепост худобе гонити (Змајевић 1: 213).

б. *приморавати, присиљавати (некога) да се удаљи одакле (и у пренесеном смислу).*

~ **шта (A₀):** ^{Љувен плам [...]} крипос му сву гони (Држић 212).

ГОСПОДОВАТИ¹⁵¹ несврш. **1.** *господарити (нечим), бити господар, бивствовати, живети као господар (негде).*

¹⁵⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *agere, pellere*. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтијијином, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *чинити да нешто не остане на месту него да се миче неким смером по вољи субјекта, и то пратећи стиском и гурањем, а кад је објекат живо + и виком, и ударцима* потврђује се примерима: *Товаре гонити* и *водит зле жене, с махници обћити, муке су пакљене* (М. Држић 95; уп. Држић 232), *Ники јунце пељаше, ники телце гоњаше* (Ф. Главинић *цвет* 384^б). Значење *не пуштати да објекат остане на неком месту, већ га делом или гласом силити да се удаљи* поткрепљују примери: *Љувени плам крипос ми сву гони* (М. Држић 73; уп. Држић 212), *Ево вука пред твој двор. Гони вука од куће* (Нар. пјес. вук 1, 502).

- ~ **Ø**: *господъше* грѣхъ пѣтени (Дубр. зб. 23), вогъ *господъше* (Дубр. зб. 90).
- ~ **коме (Д_Ø)**: *господъше* птицамаъ w^л. аиера и ривамаъ морсциемаъ и свиемаъ звиеремаъ (Дубр. зб. 36), дјавао [...] *господује грешнику* (Дивковић 324).
- ~ **врху кога (Г_{врху})**: благосов који пода њему [Нои] и сјемену његову исти Г-н Бог [...] да *господују врху све живине остале* (Змајевић 1: 37).
- ~ **где (Л_{НА})**: милостиви и милосрдни Господин створи човјека, и ради њега земљу, да *господовати буде на њој*/ (Змајевић 1: 28).
- ~ **где (Л_У)**: У реченој/ грађи [грађевини] *господова* Немброт (Змајевић 1: 40), Нигда не дај да охолост у срцу твому и у памети твојој *господује* (Дивковић 419).
- 2. владати, управљати, имати у власти, као своје, поседовати (у правом и пренесеном смислу).**
- ~ **Ø**: Спаситељ Јесукрст [...] краљујући и *господујући*, влада и наређује с. цркву кршћанску (Змајевић 1: 195).
- ~ **кога / шта (А_Ø)**: жена послашна *господъше мѣжа свога* (Дубр. зб. 18), И може се примениити охолоастъ к соколъ иере вазда *хоѣе господовати све остале птице* (Дубр. зб. 20), свит *господоват* (Држић 217), богатство *господује* данашњи дан све остале крјепости (Држић 422), све те стране *господују* узмножни богови (Држић 422).

¹⁵¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *бити господин, живети као господин, имати у својој власти, заповедати, владати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *бити господин, живети као господин, радити као господин* потврђују примери: 1) са допунама у дативу: *Господујте птицам* (Зборн. (1520) 25^a; уп. Дубр. зб. 36), *Бити ћеш под областју мужа твога и он ће ти господовати* (М. Дивковић бес. 825^a), *Дјавао господује грешнику* (М. Дивковић наук 190^a; уп. Дивковић 324); 2) са допунама у генитиву блокираном предлогом врху (врх): *Ти господујеш врх власти од мора* (Б. Кашић насл. 173), *Да Тројани господују врх Латина* (Ц. Палмотић 2, 132). Наводи се и место где субјекат *господује* у локативу са предлогом у (у правом и пренесеном смислу): *У граду краљ Акис господоваше* (И. Ђорђић салт. X), *Љубав твоја господује у душах нашијех* (Б. Кашић нач. 41), *Закон, јох, путени у свакому ки господи, господује и у мени* (И. Иванишевић 31). Значење *имати у својој власти, као своје, владати* потврђују примери: *Жена послушна господује мужа свога* (Зборн. (1520) 12^b; уп. Дубр. зб. 18), *Волим се слуга зват твој нег свит господоват* (М. Држић 79; уп. Држић 217), *Богаство господује данашни дан све остале крјепости* (М. Држић 399; уп. Држић 422).

~ **кога (Г₀):** охладѣть w^а господцтва *ХОТИЕТИ ГОСПОДОВАТИ* вазда дрѣзиехъ (Дубр. зб. 19).

~ **[КВАНТ Н (НЕПРОМ) + ГПАРТ]:** краљ [...] четрдесет год/ишт/а *господова* (Змајевић 1: 196).

ГОСПОЋАТИ¹⁵² несврш. в. *господовати* (1).

~ **коме (Д₀):** ти *ћеш њему* *господјати* (Дивковић 460).

ГОСТИТИ¹⁵³ несврш. *примати госте у свом дому дочекујући их с пажњом, уважавањем и богатом трпезом, чаићавати госте обилним јелом и пићем; служити, послуживати (нечим).*

~ **кога (А₀):** Сјутра те [...] *будем* лијепо *гостит* (Држић 274), Ово те је дома повео као прустижера, да те *гости!* (Држић 310), хтијаше да га поведем дома, да га *гостим* (Држић 365).

ГОТОВИТИ¹⁵⁴ несврш. (*обично неку намирницу потребну за кување, мешење нечега (у пр. пећари тј. пекари брашно за мешење хлеба))* *користити за спремање, припремање или даљу обраду у справљању обично неког прехрамбеног производа; спремати, припремати.*

~ **шта (А₀):** Пећар исту ноћ сније да носи три коша, два пуна круха а трећи свакога брашна које пећари *готове* (Змајевић 1: 52).

¹⁵² РЈАЗУ не бележи овај глагол.

¹⁵³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *hospitio* *excipere*, *gescipere*; *convivio* *accipere* у значењу *дочекивати као госта, хранити као госта*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: (са додатном значењском компонентом *добрим јелом и пићем хранити (госта, званицу), частити*) Сјутра те будем лијепо *гостит* (М. Држић 54; уп. Држић 274), Онога ће дома повести да га гости (М. Држић 274; уп. Држић 310: Оно га ће дома повести, да га гости), У великој свијех радости краљ Казимир чита и гости (Ц. Палмотић 2, 221).

¹⁵⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *conficere*, *parare* у значењу *чинити да нешто буде готово*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *справљати, спремати* бива поткрепљена примерима: *Оправише и готовише тад по обичају вечеру* (П. Зоранић 19^а), *Жена његова хлеб меси и вечеру готови* (Д. Обрадовић басн. 403).

ГРАБИТИ¹⁵⁵ несврш. **1.** (*безобзирно, похлепно, преваром, на силу и сл.*) *узимати; отимати (некога, нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога (A₀):** весело тве лице *граби ми срдацце* (Држић 485), посједоше Грци Троју ради срамоте коју учини Париде, син Пријама краља реченога, *грабећи Хелену, жену краља њих Менелта* (Змајевић 1: 75).

2. *не давати (некога да буде нечија заручница, жена).*

~ **кога (A₀):** *Андријану ми грабе* (Држић 438).

ГРАДИТИ¹⁵⁶ несврш. *правити (нешто).*

~ **шта (A₀):** ако [...] *граднишъ* [...] *царквѣ али отаръ* тои приликѣне w^a попова гласъ (Дубр. зб. 170), витези злѡчести [...] *граде пѡлѡче* (Дубр. зб. 202), Стиепо Донковъ и негова браћа и Нико Меглица и Маркић Ни(к)чевъ [...] опћиници од млина Меглицехъ [...] седа *га граде* (ПИ1625/58: 42), *пут* [...] *да граде* Хумци (ЦИ 1638/13: 10).

¹⁵⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према гареге најпре у значењу *потезати к себи раширеном руком тако да сваки прст потеже или се то чини оруђем*, а онда су се развила значења *силом отимати и кӯпити (сено) посебним оруђем (грабуљама)*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом и Вуковом речнику. Семантичку реализацију *силом узимати, отимати, присвајати туђе* потврђују следећи примери: Весело тве личце граби ми срдацце (М. Држић 136; уп. Држић 485), Води Парид гос грабећи лијепу Елену (Ц. Палмотић 1, 115). Значење *не дати (као заручницу, жену)* поткрепљује пример: Андријану ми грабе, живот ми узимљу (М. Држић 201; уп. Држић 201).

¹⁵⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према *serire, munire; aedificare* почевши од прасловенског значења *опкољавати зидом, плотом*, после се развило *радити да постане град, све оно што је утврђено зидом* и то последње значење се задржало. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *радити да постане нешто опкољено зидом, као град, кућа, а може значити и чинити уопште* (према *aedificare, condere, fabricari, facere*) потврђују примери: Мајсторе, који грађаху једну цркву (М. Дивковић бес. 316^b), Ако кућу Бог не гради, заман труде ки ју граде (А. Витаљић ист. 461^a), Град градила б'јела вила ни на небо ни на земљу, но на грану од облака (Нар. пјес. вук 1, 151), Граде полаче нове од велике сцине (П. Радовчић нач. 15), У скварне цркве старе градимо опет нове отаре (Ј. Кавањин 225^a).

ГРЕЈАТИ (и)јек. ГРИЈАТИ¹⁵⁷ несврш. **а.** *давати топлоту (нечему); загревати (у правом и пренесеном смислу).*

~ **Ø:** Што 'е папар ки *грије* (Држић 286), огањ који *грије* (Дивковић 152).

~ **кога / шта (А₀):** *гријав печу леда*, ма би мирна стала (Држић 273), *гриј змију*, да те уије (Држић 347), она уз добар кожух који *је грије* (Држић 513).

б. *чинити нечим (што није сопствено, властито) да нешто постане топло, вруће.*

~ **шта (А₀):** сваки *своје тијело* [...] *грије* (Дивковић 398).

~ **СЕ осетити топлину у телу, угрејати се, постати топао.**

~ **Ø:** Онамо *се грије* (Држић 336), човјек *благује, пије, грије се* (Дивковић 413).

ГРИСТИ¹⁵⁸ несврш. **а.** *стискати нешто зубима заривајући их у нешто или откидајући комад нечега (у правом и пренесеном смислу).*

¹⁵⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *чинити да нешто (објекат) буде вруће*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Сунце свитли свим и грије свеколике и зле и добре (Ј. Филиповић 1, 518^а), Ватру која озебла грије (Ф. Ластрић тест. 254^б), Не би наприједа уза ме плакала гријав печу леда (М. Држић 53; уп. Држић 273). Као потврда наводи се и: Гри' змију да те уије (М. Држић 307; уп. Држић 347), што би требало да значи *хранити, неговати, чувати (уз себе) односно изр. гриј змију, да те уије иако се неке чини добро, он (уз)враћа злом*. Будући да ни Матешкић (1982: 788–789), а ни Вуловић (2015; мада он и не припада религијском дискурсу) овај израз не наводе, а дефиницијом су покривена и значења у пренесеном смислу, овај пример се бележи, као и у РЈАЗУ, у оквиру основног значења. Значење *огњем или нечим другим (а не својом топлотом) чинити да објекат постане топао, врућ*: Сваки своје тијело храни, грије, чува и пази (М. Дивковић наук 254^б; уп. Дивковић 398). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: Сињора се грије у оној камари на коминати (М. Држић 291; уп. Држић 336).

¹⁵⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према *mordege, godege*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *стискати нешто зубима тако да се дубоко зарију у то или се комад нечега откине* потврђују следећи примери: Гризем, жвем, ијем (М. Држић 29; уп. Држић 286), Језик ће свој гристи (М. Дивковић наук 23^а; уп. Дивковић 134). Значење *зубима (или устима уопште) откидати мале комадиће објекта, те га тако мало по мало умањивати, уништавати* поткрепљује се следећим

~ Ø: *Гризем*, жвем, ием (Држић 286).

~ шта (А₀): језик ће свој гристи (Дивковић 134).

б. зубима (или нечим другим) откидати комадиће (нечега) и на тај начин постепено доводити до пропадања и уништења.

~ шта (А₀): твое тиело царви гризѝ (Дубр. зб. 42).

в. мучити, уништавати.

~ шта (А₀): смартна болестъ сарце ниѝхъ гризиеше (Дубр. зб. 146).

~ СЕ (често у себи) *разједати се, секирати се, мучити се.*

~ Ø: *гризиеше се* васъ (Дубр. зб. 145), Саул [...] *гризијаше се* у себи (Змајевић 1: 88),

Тијело убија зашто *се* у себи *гризе* (Дивковић 422).

~ од чега (Г_{Од}): ѡ^а болести сваки ѡ^а ниѝхъ гризиеше се (Дубр. зб. 79).

ГРЛИТИ¹⁵⁹ несврш. *обавијати рукама некога (око врата, грла, ногу или тела) из милоште, нежности, љубави или зарад остваривања неког циља.*

~ шта (А₀): *грлит били врат* (Држић 182).

~ кога (А₀) по чему (Ј_{ПО}): нас [...] грљаху по ногах (ЦИ 1638/13: 9).

ГУБИТИ¹⁶⁰ несврш. **1.** *остајати без некога или без нечега што се имало; испуштати, пропуштати (нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

примерима: Твоје тијело црви гризу (Зборн. (1520) 28^б; уп. Дубр. зб. 42). И болест може гристи: Која (вам) губа и тијело гризе и душу цкврни (Б. Градић дјев. 101). Дата глаголска лексема може се појавити и са морфемом се у значењу *мучити се (у себи) од жалости, једа, болести*, што потврђују примери: Од болести сваки од њих гризијеше се (Зборн. (1520) 58^а; уп. Дубр. зб. 79), Чим с овега дијете охоло печали се, гризе и мори, мислећ, да свијет вас около туђом хвалом њега кори (И. Гундулић 287).

¹⁵⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *amplaxati, complecti* у значењу *ставити руке некоме око врата у знак љубави с намером да га пољуби, целива*. Региструје се од 16. века у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђује следећи пример: Грлит били врат (М. Држић 14; уп. Држић 182). Могу се грлити и ноге или неки други део тела: Умоли се, ћаћко, синку твому у жалости, ки ти прострт по тлех доли грлећ ноге вапије: прости! (И. Гундулић 250).

~ Ø: тко уистину с Богом не тече, не тече, него *губи* и *расипа* (Дивковић 213).

~ **кога / шта (A_Ø):** све ствари без чистоће *гдѣе љмиетество* (Дубр. зб. 29), *приатела потварѣшиє приателство а тко га ш^акрива гдѣи га* (Дубр. зб. 32), *губљаше господство* (Змајевић 1: 87), Многи учинивши који гријех, *губе уфан'је* (Дивковић 166), *губиши Бога и милост Божју* (Дивковић 193), *губиши сва добра духовна [...] губиши краљевство небеско и славу вјечњу* (Дивковић 193), тко криво свједочи, *душу своју губи* (Дивковић 248).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г_Ø):** *Немо[ј]те губити уфан'ја вашѣга* (Дивковић 166), *не имамо никако уфан'ја губити* (Дивковић 166).

~(РИ) Ø: *ниедна частъ не гдѣи се нигда* (Дубр. зб. 18), *чистоѣа ласно се гдѣи* (Дубр. зб. 24), *губи се снага и дан* (Држић 233).

2. (уз именицу душа) *радити непоштено и неправедно*.

~ **шта (A_Ø):** *Зашто [...] губиши душу твоју у срчби твојој?* (Дивковић 391).

3. *трошити узалуд*.

1) (уз именицу време)

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г_Ø):** *не гдѣи врѣмена* (Дубр. зб. 199), *Не губимо бремена* (Држић 498).

¹⁶⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *perdere* односно као каузални глагол према *гинути*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијиним, Стулићевом и Вуковом речнику. Семантичка реализација *немати више нешто (добро, угодно) што се имало* бива потврђена примерима: *Тко з Богом не тече, не тече него губи и расипа* (М. Дивковић наук 92^а; уп. Дивковић 213), *Пусти горко тве скончање и не губи сасма уфање* (Ц. Палмотић 1, 376), *Не велим никому да губи уфање од милосрдја Божјега* (С. Маргитић фал. 143), *Губи милос његову* (А. Гучетић роз. јез. 48), (пасивно) *Губи се снага и дан ходећи за њима* (М. Држић 96; уп. Држић 233). Уз дати глагол може стајати именица душа, а значење би могло упућивати на *радити непоштено и неправедно*: *Зло находи, душу губи, и вавијечна добра многа* (А. Виталић ост. 8), *Не губите дакле душе* (М. А. Рельковић сабр. 60), *Каматник душу губи* (У Котору). (Нар. посл. вук 128). Семантичка реализација *трошити узалуд* везује се најчешће уз именице време или реч: *Не губимо бремена* (М. Држић 156; уп. Држић 498), *Врѣме свак губи тко гледа високо* (Ш. Менчетић 6), *Веће не губи ријечи* (М. Држић 142; уп. Држић 488), *Што ријечи губимо?* (М. Ветранић 2, 129). Значење *показивати се гори, слабији од другога* поткрепљује пример: *Мо'е дијете, свак губи, тко се рве с њиме* (М. Држић 103; уп. Држић 238). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *пропадати, нестajати*: *У вјетар све иде и све се губи* (М. Држић 4; уп. Држић 173).

~ [КВАНТ И (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]: ДЕСЕЋЪ ГОДИЦА ГЪБИШЪ Ѡ^А ВРИЕМЕНА ТВОГА ЦИЕЋЪ ПРОШЕНА КОИЕ СИ
ХТИО ЧИНТИ САМЪ (Дубр. зб. 91).

2) (уз именицу р(иј)еч)

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀)**: И веће *не губи ријечи* (Држић 488).

4. чинити се, изгледати, показивати се горим, слабијим (од некога).

~ **Ø**: Мо'е диете, свак *губи* тко се рве с њиме (Држић 238).

5. би(ва)ти поражен (у надметању, бици); трпети, имати губитке (у рату); (у картању или некој коцкарској игри, у некаквом такмичењу или уопште у неком ривалству) остајати без улога (новца, некретнине и др.).

~ **Ø**: Ма не умијем на примијеру играт, ер тко *губи*, велаше моја покојна тетка, боли га глава и зуби (Држић 328), када руке своје уздигнуте к небу држаше, војска његова добијаше, а када их спустио, *губљаше* (Змајевић 1: 63).

~ **СЕ** *нестајати, пропадати.*

~ **Ø**: у вјетар иде тја и све *се*, јаох, *губи* (Држић 173).

ГУСТАТИ¹⁶¹ несврш. *пријати, ићи у тек, бити пријатан; уживати у јелу, обеду и сл.*

~ **шта (А₀)**: и за укропом и срдјелами боље *ћеш густат* капуне, торте, јаребице и фацане (Држић 364).

Д

ДАВАТИ¹⁶² несврш. **1. а.** *пружати, предавати; непосредно уручивати.*

¹⁶¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *placere*; тал. *gustare* у значењу *милити се, бити угодно*. Наводи се да се користи у Дубровнику: Густа ли те ово? Како те ово густа? Густа ме пуно. Не густа ме ни мало (П. Будмани).

¹⁶² РЈАЗУ бележи овај глагол према *date* и значењски га, у основи, упућује на дати: *чинити да нешто што је код некога пређе код другога (корелативно је примати, а супротно узимати)*. Региструје се у

~ шта (A₀) коме (D₀): Абрам прогна обадва из куће, *дајући им крух и воду* (Змајевић 1: 45).

Вранчићевом, Микалином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Наводе се поједини облици: 1) презента: а) основа дава-: давам, даваш ... давају; б) основа даја-: 3. л. јд. даја; в) основа дај-: дајем, дајеш ... дају; 2) императива: а) основа дава-: давај, давајмо, давајте; б) основа дај-: даји, дајимо, дајите; 3) партиципа презента: а) основа дава-: давајући (од 17. века и одавајући), давајућ; б) основа дај-: даје (старије), дајуће, дајући (млађе), дајућ; 4) имперфекта: а) основа дава: давах, даваше; б) основа даја-: дајасмо, дајаху; 5) инфинитива: а) основа дава-: давати; б) основа даја: дајати; остали облици настају од основе дава-; б) аориста: давах, дава; 7) партиципа претерита активног I: давав, дававши; 8) партиципа претерита активног II: давао, давала; 8) партиципа претерита пасивног: даван, дават. Значење *чинити да ствар пређе другоме тако да она може постати власништво онога који је прима* потврђују следећи примери: Он јој даје три товара блага (Нар. пјес. вук 1, 549), Мудар лијечник горке траве да'е болестним (Ј. Кавањин 510^а), (пренесено) Лакомос дава веле зао плод (М. Држић 220; уп. Држић 450). Семантичка реализација може подразумевати *удају за некога односно нуђење, предлагање одређене женске особе од стране некога некоме за брак*, што поткрепљују следећи примери: Перо дава мење кћер (Н. Наљешковић 1, 290), Млад ме проси, за стара ме дају (Нар. пјес. вук 1, 288), Дају ти Анчицу за жену (М. Држић 379; уп. Држић 546). Забележени су и специфични примери декомпоновања у којима се дата глаголска са објектом може заменити одговарајућим прелазним глаголом (давати хвалу = хвалити): 1) давати одлуку, наредбу, пресуду: Ову вам сентенцију давам сада за вазда (М. Држић 260; уп. Држић 317); 2) давати крепост: Винце крјепос дава, старос уздржи (М. Држић 400; уп. Држић 423); 3) давати душу (врагу или богу): а) *предавати се, подавати се (врагу)*: Не има потрјебу врагу душу дават (М. Држић 229; уп. Држић 456); б) (богу) *умирати*: Даје богу душу, а бог је неће (Нар. посл. вук 49). Дата глаголска кексема појављује и са морфемом се остварујући различита значења: 1) *предавати се (некоме)*: Ки је мој, а дружим се дава (М. Држић 124; уп. Држић 475), Ер јој се дају роб (Ш. Менчетић 140); 2) *не бранити се даље*: Добар човјече, прости, у гријех се давам (М. Држић 249; уп. Држић 311). У коментарима (Држић 386) овој конструкцији се придаје значење *жао ми је*. Семантичка реализација *пуштати, допуштати, не бранити* према *sinere* поткрепљује се примерима са инфинитивом као једном од допуна: Реци, давам ти ријет (М. Држић 303; уп. Држић 344), Крсна слава, кад је шчекат божја милост дава (Осветн. 1, 43). Значење *варати, обмањивати* конструкције давати разум(ј)ети потврђује се примерима: Ја сам стар, богме стар. доњекле давах разумјет, скубох сједине, старос не могох скрит (М. Држић 199; уп. Држић 437: Доњекле давах разумјет: скубох сједине, – старос не могох скрит!), Али тужна што говорим? што разумјет себи дајем? (И. Гундулић 469). У речнику се налази пример који се везује уз пословицу **Ласно је луду дат' разумјет'** (Даничић: 53) значењу *лако је лудог преварити*. Значење *бити, ударати* поткрепљује се примером: Уза ме је већи господар, већи мањему под бок дава (М. Држић 234; уп. Држић 459).

б. стављати на располагање, на коришћење и сл; уступати; даривати, поклањати (нешто некоме).

~ **шта** (A₀) **коме** (D₀): Маро [...] све 'ој дава (Држић 356), давах злато људем благодарнијем (Држић 422), Сем расплоди Азију [...] Она дава свијету миру, тамјан, балсам, канелу, папар, остале крућине, драго камење (Змајевић 1: 39), Г(осподи)не Боже, дај нам твоју присвету милост, крепост и јакост (Дивковић 206), крух наш свагдањи дај нам (Дивковић 209).

~ **коме** (D₀) + **Р_{кл}** (што + презент): добријем и злијем, праведнијем и неправеднијем, светијем и проклетијем, свијем колицијем [...] дајеш [...] чим се хране (Дивковић 211), добријем и злијем, праведнијем и неправеднијем, светијем и проклетијем, свијем колицијем [...] дајеш о чему живу (Дивковић 211).

2. а. плаћати (нешто; за нешто); предавати, уручивати новац; нудити извесну суму новца (обично за нешто што се жели купити покушавајући тако да се одреди и цена).

~ **шта** (A₀): је ли десетину плаћао и давао (Дивковић 345).

~ **шта** (A₀) **коме** (D₀): Он [ХЕРКУЛЕ] свој град ослободи од њекијех могућијех непријатеља који искаху да им харач дава (Змајевић 1: 73).

~(рп) **Ø**: По ови се начин има давати десетина (Дивковић 261), десетина [...] од поља се има давати (Дивковић 261).

б. продавати; уступати, нудити у замену (за нешто), замењивати.

~ **кога / шта** (A₀) **за кога** (A_{ЗА}): човјек даје благо за свога пријатеља (Дивковић 172), себе даје за пријатеља (Дивковић 173).

~(рп) **за шта** (A_{ЗА}): тридести жѣдидела давахъ се за неданъ динарь (Дубр. зб. 115).

в. (у изр. **давати за жену**) нудити одређену женску особу као добру прилику за брак.

~ **кога** (A₀) **коме** (D₀): Дају ти Анчицу за жену (Држић 546).

3. а. пуштати, допуштати, не бранити.

~ **коме** (D₀) + **ИНФ**: давам ти ријет (Држић 344).

б. (подразумева се други глагол: дирати, дотицати и сл.) *допуштати, дозвољавати да неко дира, дотиче (у нешто).*

~(НЕГ. ФОРМА) у шта (А_у): у вјеру не давам (Држић 270).

4. а. *прузјати, омогућавати (некоме) оно што му је потребно (у правом и пренесеном смислу).*

~ **чега** (Г₀): онъ [БОГ] ДАВА БОГАЦТВА и 8БОУЦВА (Дубр. зб. 190).

~ **шта** (А₀) **коме / чему** (Д₀): БОГЪ [...] ПОНИЖЕНИЕМЪ ДАНЕ МИЛОСТЪ (Дубр. зб. 17), и вазда твога слѣгъ приводишь 8 добаръ поратъ | и напokonъ 8 небеснехъ ДАВАШ МѢ ПОКОИ (Дубр. зб. 192), ради благовања које с начином чињаху, дајући тијелу [...] оно што му је од потребе (Змајевић 1: 35), Отац небески својом крепости [...] даје и провиђа све што је од потребе нашој души и нашему животу (Дивковић 202).

б. *указивати, одавати.*

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): ЕНОС [...] управи својем закон Божји у неправедност [...] дајући час/т/ и поштење Божју сунцу, мјесецу и звијездама (Змајевић 1: 33), област [власт] коју сам дао светому Петру, давати њу свакому папи (Дивковић 409).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **коме** (Д₀): А Енос [...] учини да *се не би* част и поштење давало створењу, које се пристоји самому Створитељу (Змајевић 1: 33).

5. *доносити, постављати, проглашавати (нешто: законе).*

~ **шта** (А₀): Законе [С. ПЕТАР ПРВИ ПАПА] дава (Змајевић 1: 198).

6. *производити, стварати; емитовати, испуштати (нешто).*

~ **шта** (А₀): ОГАН СЕ 8СИЕКНЕ 8 ОНОИ ГНИЕЗДО ЗА ВЕЛИКЪ ВРѢКИНЪ КОЮ ДАНЕ С8НЦЕ (Дубр. зб. 11).

7. *одређивати, установљавати (нешто некоме).*

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): учини Сунце [...] Мјесец [...] њекијема дајући кретање своје (Змајевић 1: 29).

8. *приписивати* (некоме нешто: пророчанство једне сибиле другој).

~ шта (А₀) коме (Д₀): ствари од Калдеје [...] друзи овога родитеља давају сибилу Кумеји (Змајевић 1: 78).

9. *препоручивати* (некоме нешто).

~(БЕЗЛ; РП) коме (Д₀): Што су летуарији и кордијали што се стомакалијем људем дава [Зашто се лековити пекмез искрено препоручује људима који имају слаб желудац?]? (Држић 318).

10. *доносити, имати као плод, рађати* (нешто) (у правом и пренесеном смислу).

~ шта (А₀): Лакомос [...] зао плод дава (Држић 450), На земљи од вода ослобођено/ј/ по заповиједи Божјо/ј/ проникну трава зелена чинећи сјеме и свако дрво дајући воће по роду свому (Змајевић 1: 28), земља која даје чудни и неизмјерни плод (Дивковић 152).

11. *задавати, наносити, причињавати* (некоме нешто непријатно, тешко).

~ шта (А₀) коме (Д₀): комѧ приварни ѡдораць ти давашь (Дубр. зб. 190).

12. а. *налагати, наређивати* (нешто некоме).

~ коме (Д₀) + ИНФ: фарауну дава пити (Змајевић 1: 52).

б. *омогућавати, чинити да нешто буде.*

~(РП) коме (Д₀) + ИНФ: сва отајства [...] се дају човјеку познати (Дивковић 171).

13. *бити, ударати* (некога); *задавати ударац* (некоме).

~ коме (Д₀) под шта (А_{ПОД}): већи [господар] мањему под бок дава (Држић 459).

14. *смети, моћи.*

~(НЕГ. ФОРМА) ИНФ: *Не даду се* тако те ствари чинит [каже Баба говорећи о томе да Маро има вереницу те да се не може оженили другом] (Држић 357).

15. (у изр. *давати за (његову, њену) душу*) *прилагати, приносити; пружати, предавати* (нешто: храну, пиће) као прилог који се намењује блиском, умрлом сроднику верујући да се на тај начин подмирују његове потребе за храном и пићем.

~ шта (А₀): што му бјеше давала за душу сцијенећи да је умро (Дивковић 310).

~ [КВАНТ II (НЕПРОМ) / КВАНТ II (ПРОМ): (А_{ПО}) + Г_{ПАРТ}]: *даваше за његову душу сваки дан по један сомун круха и по букару вина и по једну свјећицу* (Дивковић 310).

16. а. (у изр. **давати душу** (врагу)) *духовно се предавати, подавати (некоме) верујући му.*

~(дп) **коме (Д₀):** не има потребу врагу душу дават (Држић 456).

б. (у изр. **давати запов(иј)ед**) *заповедати.*

~(дп) **коме (Д₀) + К_{кл}** (да + презент): куша га исти Г-н Бог дајући му заповијед да отиде на њеку планину и на њо/ј/ да закоље пољубљенога сина свога Исака и на отару од њега да учини посветилиште (Змајевић 1: 45).

в. (у изр. **давати заушнице**) *ударати, шамарати, ћушкати (некога) иза ушију (у правом и пренесеном смислу).*

~(дп) **коме (Д₀):** наивеће рђжнии човиекъ даваше мѡ заушнице (Дубр. зб. 19), А њека у ње [у СИБИЛЕ ДЕЛФИКЕ] пророчанства находе се у коијех говори како се имаху давати заушнице Јесукрсту (Змајевић 1: 78).

г. (у изр. **давати зламење**) *зламеновати, кропити посвећеном, благословљеном водом.*

~(дп) **коме (Д₀):** Помаза те Г-н Бог, синко, да си краљ пука његова и ово ти даје зламење (Змајевић 1: 86).

д. (у изр. **давати крепост**) *крепити, окрепљивати, оснаживати; охрабривати (некога) (у правом и пренесеном смислу).*

~(дп) **О:** Винце крјепос дава (Држић 423).

ђ. (у изр. **давати покору, покорје**) *одрешивати, ослобађати од греха.*

~(дп) **коме (Д₀):** када мѡ рѣмета даваше покорѡ лѣпежѡ [...] говораше да не може чинити (Дубр. зб. 13).

~(НЕГ. ФОРМА; дп) **коме (Д₀):** Ако је немоћник веома немоћан и ако је на смрти, не има му отац духовни давати покорје (Дивковић 342).

е. (у изр. **давати послух**) *покоравати се.*

~(дп) **коме (Д₀):** западња црква [...] послух с. оцу папи дава (Змајевић 1: 221).

ж. (у изр. **давати разговор**) *подстицати, подстрекивати (некога).*

~(дп) **коме (Д₀):** и виетри вриедни давахѡ ѡимѡ разговорѡ (Дубр. зб. 100).

з. (у изр. **давати (мучан) разлог**) *лоше се правдати, оправдавати.*

~(дп) **коме (Д₀):** тко смртно сагријеши и тко га наведе својијем лудијем и савишнијем говорен'јем, оба *ће мучан и тијесан разлог Г(осподи)ну давати* (Дивковић 142).

и. (у изр. **давати (смртне, немилостиве) ране**) *смртно рањавати (некога).*

~(дп) **коме (Д₀):** *ДАВАХУСЪ НИМЪ НЕМИЛОСТИВЕ И СМАРТНЕ РАНЕ* (Дубр. зб. 148).

ј. (у изр. **давати разумјет(и)**) *варати, обмањивати (некога).*

~(дп) **коме (Д₀):** Не мучи се, све залуду, | а *разумијет давам луду* (Држић 348), Пушта' ту мисао, ер ти *традитур [издајица] дава разумјет* (Држић 357).

к. (у изр. **давати свјет и наук**) *саветовати, поучавати (некога: с. Иван своје ученике).*

~(дп) **коме (Д₀):** *Добар свјет и наук дајући свему пуку [...]* добри и вриједни војвода Јосве премину (Змајевић 1: 68), Имаше обичај [с. Иван], међу осталијем науком, *који учеником својијем дава*, често препоручевати њима да међу собом имају се љубити (Змајевић 1: 201).

л. (у изр. **давати сентенцију (пресуду)**) *пресуђивати (некоме) (у правом и пренесеном смислу).*

~(дп) **коме (Д₀):** И *ову вам сентенцију давам* сада за вазда (Држић 317), Ти с Тудешком идеш с дукатми [...] *сентенцију ти дава* ова кућа (Држић 354).

љ. (у изр. **давати сперанцу (наду)**) *надати се (некоме или нечему).*

~(дп) **коме (Д₀):** А *ту ми сперанцу дава* нарав од фортуне (Држић 364).

м. (у изр. **давати фалу**) *хвалити, захваљивати.*

~(дп) **коме (Д₀) на чему (Л_{НА}):** На невољи и педипсању свакому фалу [Јоб] *дава Г-ну Богу* (Змајевић 1: 56).

н. (у изр. **давати фастидија (досаду)**) *досађивати (некоме).*

~(НЕГ. ФОРМА; дп) **коме (Д₀):** Бокчило, јесам ли ти рекао: *не давај ми фастидија*, не пристај ми тузи! (Држић 308).

њ. (у изр. **давати (вјечну) храну**) *хранити.*

~(дп) **коме (Д₀):** А остављам воде бистре, студене ке, одасвуд текући, вјечну храну зеленим травам и густом дубју дају (Држић 304).

о. (у изр. **давати шпалмате**) *шибати, ударати (некога; неке пацке обично по длану, што је била казна у школи) (у правом и пренесеном смислу).*

~(дп) **коме (Д_о):** Син ми је мештар [учитељ]: он ми сад *шпалмате дава*, норму ми чини [намеће ми правила]; он ме учи, а ја примам (Држић 359).

~ **СЕ 1.** *предавати се, подчињавати се (некоме).*

~ **коме (Д_о):** ки је мој, а друзим се дава (Држић 475).

2. *препуштати се (нечему), више се не бранити (од нечега).*

~ у шта (**А_у):** у гријех се давам (Држић 311).

ДАВИТИ¹⁶³ несврш. *гушити стезањем за врат (некога); насилно, силом заустављати дисање (некоме).*

~ **кога (А_о):** старо и младо [...] вук *дави* (Држић 224), Мњах да те дави (Држић 310).

~ **СЕ** *узимати већу количину нечега (обично у јелу и пићу).*

~ **чим (И_о):** захаром се давите (Држић 435).

ДАРИВАТИ¹⁶⁴ несврш. *давати на дар, поклањати (нешто, нешто некоме) (у правом и пренесеном смислу).*

¹⁶³ РЈАЗУ бележи овај глагол према suffocare у значењу *давити (некога), не дати му да дише, стискајући му грло, душити, гушити*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: На грло ногом згар поче га давити (М. Марулић 256), Туче т' се све стадо пусто по дубрави, тер старо и младо на вољу вук дави (М. Држић 86; уп. Држић 224), (пренесено) Смртни непокој тужно ме сад дави (М. Држић 466: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу које се односи на *човека који једе много нечега (и хиперболички) или нагло једе; преједати се*: А ви по мање захаром се давите (М. Држић 196; уп. Држић 435).

¹⁶⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према donare значењски га упућујући на даровати. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију која подразумева *давати некоме нешто на дар* потврђују следећи примери: Дарива дипли Држићу (М. Држић 25; уп. Држић 191), Даривам ти му вјеру (М. Држић 79; уп. Држић 218), Сабљу му дарива (Б. Крнарутић 22). Пасивне конструкције издавајају се посебно: Пјесни покорне Давида

- ~ **шта (A₀):** га *даривамъ* вартоломио калѣѣрь w^а валенброзе приѣръ w^а свете вердиане (Дубр. зб. 122), Г(осподи)не, вјечњи Боже, који [...] крепост дариваш (Дивковић 133), *дарива* [...] једну крепост и дар духовни (Дивковић 264).
- ~ **[КВАНТ Н (ПО + НЕПРОМ) + ГПАРТ]:** Видим, велици сте људи, краљеви сте, по триста дуката у воту [одједном] *даривате* (Држић 315).
- ~ **шта (A₀) коме (Д₀):** тко господинѣ чистѣ паметь и сарце дарива (Дубр. зб. 193), дипли избране дарива Држићу (Држић 191), ово ти даривам мѹ вјеру (Држић 218), Зашто свако добро које човјек чини свеколико му Г(осподи)н Бог [...] *дарива* (Дивковић 314).
- ~ **коме (Д₀) + Р_{кл} (ШТО + ПРЕЗЕНТ):** добријем и злијем, праведнијем и неправеднијем, светијем и проклетијем, свијем колицијем дариваш [...] чим се хране (Дивковић 211), добријем и злијем, праведнијем и неправеднијем, светијем и проклетијем, свијем колицијем дариваш [...] о чему живу (Дивковић 211).
- ~ **(РП) коме (Д₀):** овако се карецају сињоре, оваки им се презенти *даривају* (Држић 317).
- ~ **(НЕГ. ФОРМА; РП) коме (Д₀):** Што се даје убозијем и потребитијем за љубав Божју, оно *се не дарива*, ни по[к]лања [...] им (Дивковић 385).

ДАРОВАТИ¹⁶⁵ сврш. *дати на дар, поклонити (нешто, нешто некоме).*

краља опета у првом свјетлилу свијету се кажу, господству се твому добровољно даривају (И. Гундулић 192), Да се богу част дарива (А. Витаљић ост. 3), Дарови свијема се даривају и удјељују (Ј. Матовић 152).

¹⁶⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према *donare* у основном значењу *дати некоме нешто на дар*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтићијином и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Дарова тијело Јодзефу (Н. Рањина 100^а), Што бог и срјећа дарује не би ваљало да ми људи узимљу (М. Држић 232; уп. Држић 458), Госпођа од госпој пастијером ће свој благослов дароват (М. Држић 419: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Када један убог пријатељ дарује ти један мао дар, прими га милостиво (Зборн. (1520) 12^б; уп. Дубр. зб. 18), Ти си мени велик дар даровао (М.

~ **кога / шта (A₀):** ГЃЊ [...] ТЕ ХОЌЕ ДАРОВАТИ (Дубр. зб. 51), сс. ап/осто/ли [...] ЗЛАТО, ТАМЈАН И МИРУ ДАРОВАШЕ (Змајевић 1: 204).

~ **шта (A₀) коме (D₀):** НЕДАЊ ЗВОГЪ ПРИГАТЕЉ ДАРШЕ ТИ НЕДАЊ МАЛО ДАРЪ (Дубр. зб. 18), ХОЌЪ МЪ ПА ДАРОВАТИ ОВИ БОГАТИ ДАРЪ (Дубр. зб. 114), ЧЛОВИЕКЪ БЕЗЪ СЕМЕНА ДАРОВАЛ ЈЕ НАМЪ СВИНЕ БОЖАСЪТВО (Срп. мол. 59), ОВО ЋЕ СВЕ Маро Маројев [...] дароват сињори Лаури (Држић 315), да сињори ја реало рубин и дијамант [...] дарујем (Држић 346), Што Бог и срјећа човјеку дарује (Држић 458), дарова му веригу златну (Змајевић 1: 196).

~ **коме (D₀) по шта (A_{ПО}):** ако би му ови младићи умјели истомачити ријечи ове до седам дана, да би даровао свакому од њих по кошуљу и доламу (Змајевић 1: 81).

~ **коме (D₀) + [КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]:** Даровао сам му сто дукат (Држић 352).

~(PН) **Ø:** Може се [...] дароват златан пас (Држић 186).

~(PН) **коме (D₀):** Триста дуката дзоја сињори се имају вечерас дароват (Држић 315).

~ **СЕ (себе)** дати се, поклонити себе, своје срце (некоме).

~ **коме (D₀):** А ти се даруј мени (Држић 325).

ДВИГНУТИ и ДВИЋИ¹⁶⁶ сврш. **1. а.** узевши у руку или подигавши на себе покренути, померити (нешто у правцу нечега).

~ **шта (A₀):** Ја ово [пратеж, товар] двигнут? (Држић 360), Пођ'мо с пратежи [са товаром, са робом] у воштарију. Ото их, – двигни! (Држић 360).

Дивковић бес. 13^б). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: А ти се даруј мени, тер ћеш моја бит (М. Држић 273; уп. Држић 325), Давно ти сам записала моју службу, младост моју и теби се даровала, избрани мој покоју (Ц. Палмотић 1, 292). Забележене су и пасивне конструкције: Може се дароват златан пас ма нигдар вридна час (М. Држић 18; уп. Држић 186), Ти знаш што се има даровати свакому (Б. Кашић насл. 147).

¹⁶⁶ РЈАЗУ упућује овај глагол на дигнути.

б. одлазећи (некуда) узети (нешто) са собом.

~ **шта (А₀):** Двигни то [куталац винца], да понесемо на воштарију (Држић 360).

2. померити, одмаћи, одмакнути, помаћи, помакнути (некога из нечега, с нечега; одакле).

~ **кога (А₀) одакле (Г_{из}):** *движе ме из онјезијех делиција* (Држић 324).

~ **кога (А₀) одакле (Г_с):** Тудешак ме, мој идол, *движе с трпезе, с делиција!* (Држић 324).

3. а. учинити да неко устане, напусти своје место; приморати (некога) да крене (некуда); одвести (некога однекуда).

~ **кога (А₀):** С Попивом је тај јунак отишао на воштатрију [...] за *двигнут старца* (Држић 342).

~ **кога (А₀) одакле (Д_{Адв}):** Маров отац [...] дошао је [...] да га *двигне одовле* (Држић 366).

4. отети, украсти (некоме нешто).

~ **шта (А₀) коме (Д₀)²:** *двигнимо јој кугоди колајну, прстен, дзоју* (Држић 375).

5. (у изр. двигнут(и), двићи руке) напустити (нешто), престати се бринуту (за некога), сматрати (нешто) изгубљеним.

~ **од чега (Г_{од}):** *има двић руке од те баштине* (ПИ 1590/13: 12).

6. (у изр. двигнут(и), двићи са зла пута) спасити, сачувати (некога) обично од неке опасности.

~ **кога (А₀):** *двигни га са зла пута* (Држић 320).

7. (у изр. двигнут(и), двићи с фаченда и двигнут(и), двићи фаченде) скинути с посла (некога), учинити да изађе из посла; одузети посао (некоме), учинити да се одузме посао.

~ **кога (А₀)**: Ото веле да му је отац дошао [...] и да га хоће дигнут с фаченда (Држић 326).

~ **коме (Д₀)**: Мару је отац дошао [...] ер је Маро динаре спенцао, хоће му дигнут фаченде (Држић 350).

~ **СЕ 1. подићи се, подигнути се.**

~ **Ø**: ДВИГНЕ СЕ димъ (Дубр. зб. 33).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: НЕ МОГЪ СЕ ОПЕТЪ ДВИГНЪТИ (Дубр. зб. 45).

2. померити се, помакнути се, помаћи се; кренути, изаћи, отићи (одакле).

~ **одакле (Г_{ИЗ})**: Из Рима се дигнут не имам (Држић 374).

~ **одакле(Г_С)**: Ћаћо, дигни се с воштарије (Држић 362).

ДВИЗАТИ¹⁶⁷ несврш. *скидати, померати, помицати (нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта (А₀)**: сада им катанце движем (Држић 306).

~ **СЕ померати се, помицати се.**

~ **одакле (Г_С)**: ере се движе речени судиа Андриа з банка како итерешанъ (ПИ 1585/7: 5).

ДВОРИТИ¹⁶⁸ несврш. *а. служити уопште; бити слуга, служитељ.*

¹⁶⁷ РЈАЗУ не бележи овај глагол, али се наводи **двигати**. Он се упућује на глаголе дигати и дизати и региструје се у Стулићевом речнику.

¹⁶⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према ministrare, inservire, colere у значењима: 1) најпре *живети у нечијем двору*; а онда и: 2) *бити увек око некога или пратити га служећи и показујући му поштовање или хотећи угодити му*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *служити* бива потврђена примерима: 1) непрелазно: Све мо'е дни служит и дворит (М. Држић 5; уп. Држић 174), Дан и ноћ

~ **Ø**: све мо'е дни и служит и *дворит* (Држић 174).

б. *служити, послуживати (нешто).*

~ **шта (A_Ø)**: *придах га сина грипџ царџ дворџ дворити* (Дубр. зб. 50).

в. *радити, вршити разне послове испуњавајући нечију вољу, наредбу, заповест; бринути се о некоме чинећи му услуге, указујући помоћ, неговати.*

~ **кога (A_Ø)**: *мене* служите и *дворите* [...] *Тебе* служит и *дворит!* (Држић 315), би примљен и узвишен код господара *кога двораше* (Дивковић 309).

ДЕЗЕРЕДИТАТИ, ДЕЗЕРЕДИТИТИ и ДЕЗЕРЕДИРАТИ¹⁶⁹ сврш. *разбаитинити, лишити наследства (некога).*

~ **кога (A_Ø)**: *дезерединит га ће* (Држић 331), не бих рад да *ме дезеридита* (Држић 361), Маров отац [...] мисли *га дезеридират* (Држић 366).

ДЕКЈАРАВАТИ¹⁷⁰ несврш. *објашњавати, појашњавати, обавештавати, представљати.*

В. пр. под декјарати.

ДЕКЈАРАТИ¹⁷¹ сврш. *објаснити, појаснити, обавестити, представити.*

пригледајући, дворећи и настојећи (А. Канижлић фран. 211); 2) прелазно: И двори и служи отоманско кољено (М. Ветранић 1, 49), Мене служите и дворите (М. Држић 257; уп. Држић 315).

¹⁶⁹ РЈАЗУ бележи глагол **дезерединити** према exheredare (тал. disereditare) у значењу *лишити некога баитине, не оставити му оно што му по закону припада*, што потврђује следећи пример: Дат' га (сина) ћа из куће и дезеридитат' (грешком: десеридитат) (Н. Наљешковић 1, 283).

¹⁷⁰ РЈАЗУ не бележи овај глагол. Наводи се у Рјечнику (Држић 693).

¹⁷¹ У РЈАЗУ није регистрован овај глагол. Забележен је у Рјечнику (Држић 693) у значењу *изјавити, објаснити* према тал. dichiarare, dichiarare.

~ **коме** (Д₀) + **Р_{кл}** (ШТО + ФУТУР): изи' ће пролог, који вам *ће декјарат што ће бит* (Држић 306).

ДЕЛЕКТАТИ¹⁷² несврш. *веселити, чинити веселим (некога)*.

~ **кога** (А₀): Оно име *делекта* ме од сињора (Држић 332).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (А₀): Оно „све добро“ *не делекта* ме! (Држић 374).

ДЕЛИБЕРАТИ¹⁷³ сврш. *одлучити, донети одлуку (о нечему: у пр. о продаји добара)*.

~ **шта** (А₀): Да се зна како ја Степець Лукше Франићева и ја Степець, синь поконога Никца Пухала, день и увиекь *делиберасмо* ова добра (ПИ 1698/135: 91).

~ **К_{кл}** (КАКО + ПРЕЗЕНТ ГЛ. ИМАТИ + ИНФ): По' ћу наћ Попиву и ш њим *делиберат* како се имам владат (Држић 339).

ДЕЛИТИ (и)јек. **ДИЈЕЛИТИ**¹⁷⁴ несврш. **1.** *рашчлањавати, одвајати на делове, комадати*.

¹⁷² РЈАЗУ бележи овај глагол са морфемом се у значењу *уживати, наслађивати се* према лат. *delectari*; тал. *diletarsi*, што се поткрепљује примером: Тко се делекта у ствари блудне (И. Држић 166). У Рјечнику (Држић 693) наводи глаголска лексема без морфеме се у значењу *веселити* (према лат. *delectare*).

¹⁷³ РЈАЗУ не бележи овај глагол. У Рјечнику (Држић 693) наводи се значење *одлучити* према тал. *deliberare*.

¹⁷⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *dividere, partiti* у значењу *чинити да се код нечега целог делови раздвоје*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтијијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Који земље зна дилит и ситву: куд лук ваља, куд ли сијат блитву (Ј. С. Рељковић 15), Па на троје дијелити војску (Нар. пјес. вук 4, 69), (субјекат може остати на средини између раздвојених) Поток дијели кршни Ораховац од јуначке Доброте (С. Љубиша прип. 4). Значење којим се указује на *давање нечега (обично већем броју људи); разделити, поделити* потврђује пример: Бог, ки све умрлијем дијели среће (Ц. Палмотић 2, 125). Семантичка реализација која упућује на *давање од свога односно даривање, поклањање; уделити* бива поткрепљена примерима: Тко крипос слидит неће, која славу људем дијели (Ц. Палмотић 2, 509), Сваког грли, сваком дили и сви су му људи мили (В. Дошен 36^б). Значење,

~(рп) **на шта** (А_{НА}): Дијели се [Арменија] на два дијела (Змајевић 1: 39).

~(рп) **у шта** (А_У): Америка дијели се у двије стране (Змајевић 1: 40).

2. раздвајати, одвајати (нешто од нечега).

~ **шта** (А_О) **од чега** (Г_{ОД}): Од сјевера дијели је [Африку] наше, од југа и запада Оцеанско, а од истока Црљено море (Змајевић 1: 39), Танај ријека речена дијели је [Азију] од Европе, Црљено море од Африке (Змајевић 1: 39).

3. а. растављати оно што је дељиво (обично на равноправне делове у деоби иметка).

~ **шта** (А_О): да диеле браћа браски свеколико, куће и баштине и винограде (ПИ 1647/81: 53), А остала добра моја у гору и приморе и село да диеле синови моји (ПИ 1652/89: 58), А кућу и половину свега осталогое мое парџие, то осталамь сину Мару и Стиепу да диеле (ПИ 1657/91: 59).

~ **шта** (А_О) **како** (Д_{АДВ}): пођосмо на баштину у Дубе, која бјеше застаљена синовима Јовице Станишина [...] да је [...] дијеле наполи (ЦИ 1675/18: 13).

б. давати (некоме) у власништво део иметка који му припада деобом.

~ **шта** (А_О) **коме** (Д_О): да диеле свакои [сестри] свои дио (ПИ 1591/20: 19).

в. спроводити, вршити деобу иметка.

~(НЕГ. ФОРМА) **О**: по смарти не да диеле браћа (ПИ 1652/89: 59).

4. а. давати, пружати (некоме; нешто некоме).

које се тиче деобе иметка тако да један део припадне свакоме понаособ у мноштву оних који треба нешто да наследе, потврђују примери: Ће дијеле браћа очевину (Нар. пјес. вук 2, 626), (са морфемом се) кад су више браће у једној кући, па хоће да се дијеле, чешће пута бива да остану по два брата уједно а остали сви на по осеб (В. Богишић зборн. 321). Семантичка реализација *растављати се* (од некога, од нечега), *остављати* (некога, нешто) поткрепљује се примерима: Кћер се од мајке премда дили (Ј. Кавањин 165^б), (пренесено) Дали ће дух се мој од мене дијелити, с ким мало толикој живил сам на свити? (Д. Рањина 141^а). Значење *одлазити* (често удружено и *отпутовати*) потврђују примери: (одлазити) Тере тако приобучена из роднијех се страна дијели (И. Гундулић 357), (отпутовати) Дили се из Бнетака веома убог пут Јерузалема (Б. Кашић инь. 26).

~ **коме (Д₀):** *тко дијели убозијем*, њему ће Г(осподи)н Бог дати обил'је свега (Дивковић 382).

~ **шта (А₀) коме (Д₀):** *добра своја светијем дијелећи*, потом тога славна премину (Змајевић 1: 236).

б. *давати (некоме) од онога што је дељиво као равноправни учесник у деоби, саучествовати (са неким) у дељењу (нечега).*

~ **чега (Г₀) са ким (И_С):** *имамо стварих световније[x] [...] и[x] с убозијем дијелити* (Дивковић 212).

~ **шта (А₀) са ким (И_{СА}):** *И тако ће Блажена Дивица Марија своју славу и своје весел'је дијелити са свијем светијем Божијем* (Дивковић 445).

5. *склањати, померати (некога одакле, са неког места).*

~(РН) **одакле (Г_С):** *дјевојке [...] с студенца да се дијеле* (Змајевић 1: 59).

~ **СЕ 1.** *спроводити, вршити деобу иметка.*

~ **Ø:** *ере се хоћаху диелити браћа* (ПИ 1647/81: 53).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø:** *браћа [...] да се не диеле* (ПИ 1647/81: 53).

~ **од кога (Г_{ОД}):** *Јакоб [...] дијели се потајно од њега [од таста]* (Змајевић 1: 49).

2. *раздвајати се, одвајати се, растајати се; одлазити (од некога, нечега; с ким).*

~ **од кога / од чега (Г_{ОД}):** *Дијелећи се анђели од Абрама*, два од њих улегоше у Содому (Змајевић 1: 43), *покле од вас се дијелих* с пунијем рукама (Змајевић 1: 74), *када човјек духовно мре [...] дијели се од Бога, од Исукрста, од Дивице Марије, од свије[x] светије[x] Божије[x], од краљевства небескога и од свије[x] добара* (Дивковић 417).

~(НЕГ. ФОРМА) **од кога / од чега (Г_{ОД}):** *нигда неће се диелити w^а нее* (Дубр. зб. 142), она [...] *сједињена с божанством, које се не дијели ни од душе ни од тијела Јесукрстова* никада (Змајевић 1: 193).

~ **с ким (И_С):** *Г(осподи)н Исукрст на крижу се з душом дијелећи*, по Ивану на 19. рече: „Свршено јест.“ (Дивковић 302).

3. а. *одсељавати се, исељавати се, одлазити из места пребивалишта (у правом и пренесеном смислу).*

~ одакле (Г_{ИЗ}): *дијели се из куће њине* (Змајевић 1: 42), *Дијелише се [...] из Бабилоније* (Змајевић 1: 207), *Када се душа моја дијели из тијела* (Дивковић 452).

~(НЕГ. ФОРМА) одакле (Г_{ОД}): *зло неће се делити нигда ш^а ксће негове* (Дубр. зб. 21).

б. (приликом сеобе) *кретати се у одређеном правцу (до неког циља); селити се; пресељавати се из једног места у друго.*

~ **камо** (Г_{ПУТ}): *Словињани овијех бремена [...] дијелише се пут запада* (Змајевић 1: 84).

~ одакле (Г_{ИЗ}) **камо** (Г_{ПУТ}): *дијели се из Јерусолима пут Емауса* (Змајевић 1: 210).

ДОНЕТИ (и)јек. **ДОНИЈЕТИ** (и) **ДОНЕСТИ**¹⁷⁵ сврш. **1. а.** *доћи носећи, завршити са ношењем (нечега); доставити, допремити; добавити (нешто) на одређено место (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта** (А_О): *анћео хоће донести кршнџ тарновџ* (Дубр. зб. 161), *Козле је донио и груду и један сир* (Држић 268), *брњице или обруч и наруквице [...] бјеше донио*

¹⁷⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол као одредницу равноправно **донијети** (у ијекавској варијанти) и **донести** према афегге *доћи носећи, завршити ношење тако да оно што се носило буде на месту до кога је ношено*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљинином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Облици презента и императива имају само основу -нес-, а инфинитив и прошла времена могу имати и основу -нес- и основу -ни(ј)е-. Тако се налази на следеће ликове: 1) инфинитив: (оба од 16. века) донести (Зборн. 124^а) и донијети (Зборн. 71^а), донити, донит; 2) аорист: а) од основе -нес-: донесох, донесе, донесосмо; б) од основе -ни(ј)е-: донијех, доније, донијесмо; донесе (М. Држић 475), донијеше (Зборн. 31^а); 3) партицип или герунд претерита: а) од основе нес-: донесъши (1415) и донесавши; б) од основе -ни(ј)е-: донивши; 4) партицип претерита активни: а) од основе -нес- донесао, донесла; донесаль, донесал, донеса[?], донесли, донесло; б) од основе -ние-: донио (дони(ј)ель), донијела, донели, донела; 5) партицип претерита пасивни: а) од основе -нес-: донесен, донесена (Зборн. 8^б); б) од основе -ни(ј)е-: донијет (нема потврде). Основну семантичку реализацију потврђују примери: *Козле је донио и један сир* (М. Држић 47; уп. Држић 268), *Мени тужној донесе глас од сина* (М. Држић 475: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), *Велик те је враг данас к нам донио* (М. Држић 217; уп. Држић 217). Семантичка реализација која подразумева и *давање онога што се донесе* бива потврђена примером: *Донесавши му неколико круха на магарчићи* (Е. Павић огл. 276), *Краљ арапски и од Сабе дарове донити ће* (Ф. Ластрић тест. 61^а). Значење које упућује на *донету прђију од стране жене (невесте, снахе) у нови дом која онда постаје власништво мужевљево* куће потврђује се примером: *Илити је љуба донијела, донијела љуба од мираза* (Нар. пјес. вук 2, 343). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *доћи, примакнути се*: *Друго сунце донијело се бише на очи краљевића љубовника* (И. Гундулић 536).

(Змајевић 1: 46), изиде пред нама Лука Никалиевъ и донесеъ ови тастаменатъ (ПИ 1650/84: 55).

~ **чега** (Г₀): чини воде донieti (Дубр. зб. 95), донијеше русата оцта (Дивковић 420).

~ [**КВАНТ Н** (НЕПРОМ) + **Г ПАРТ**] + **камо** (А_у): ере *ie* Лука донио у кућу триста риалехъ (ПИ 1647/81: 53).

~(III) **камо** (А_у): тијело његово би у исти град донесено (Змајевић 1: 203).

~(PII) **камо** (А_у): оваке се двије пече нијесу одавна у Рим донијеле (Држић 373).

б. *учинити да вест, новост дође до некога преносом информација и њиховим саопштавањем (некоме).*

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): А, Бокчило, добру си нам нôву донио! (Држић 338), четири сама [пастира и/или слуге] [...] му гласове невољне [...] донијеше (Змајевић 1: 55).

в. *изненада доћи.*

~ **кога** (А₀) **к(а) коме** (Д_к): велик те је враг данас к нам донио (Држић 448).

г. (у изр. **срећа ме донела**) *дошао сам у прави час.*

~ **к(а) коме** (Д_к): *Покли ме је срећа* к теби донела (Држић 422).

2. а. *носећи дати, пружити (нешто некоме).*

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): да јо' њеку поцјелицу од злата донесе и њеки коларин од перала (Држић 325), И донијеше му био крух (Дивковић 414).

~ **чега** (Г₀) **коме** (Д₀): дониеше мѧ оцта (Дубр. зб. 46).

~ **шта** (А₀) **пред кога** (А_{ПРЕД}): придъ неѧ [...] чини донieti две рибѧ (Дубр. зб. 95).

~ [**КВАНТ Н** (НЕПРОМ) + **Г ПАРТ**] + **коме** (Д₀): докле му донесу 65 грошахъ, да нема от ње нитко илаке (ЦИ 1698/24: 16), И доћиєъ Марчић Лучин и донесе оцу моему Радицу и Николому Тиурашеву · is· грошахъ (ПИ 1636/69: 48).

~ [**КВАНТ Н** (НЕПРОМ) + **Г ПАРТ**] + **пред кога** (А_{ПРЕД}): чини придъ неѧ петъ хлиѧѧ донieti (Дубр. зб. 95).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **коме** (Д₀): Ако ли умре, *не има се* [...] му [...] посвећена вода *доније*[ти]
(Дивковић 327).

~(РП) **к(а) коме** (Д_к): дио војске [...] хтје *да се* корабљица Нујета к њима *донесе* (Змајевић
1: 84).

б. принети (*нешто; нешто некоме*) као дар, поклон.

~ **шта** (А₀): Сињора, *донио сам* рубин и дијамант (Држић 373).

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): Апелијана [...] видје [...] орла *да* јо/ј/ вијенац [...] *донесе*
(Змајевић 1: 217).

3. удајом понети у мираз (*нешто*).

~ **шта** (А₀): па(р)ћици што *биеше* Марица *дониела* за Стиепомъ Ю(н)ковиємъ (ПИ
1644/78: 52).

4. довести (*некога*); *водећи* учинити да неко *приспе до одређеног циља*.

~ **кога** (А₀): и *доние* мати кћерь свою (ПИ 1605/42: 32).

~ **кога** (А₀) **пред кога** (А_{ПРЕД}): *чинише* дјетићка порођена пред краља *донијети*
(Змајевић 1: 207).

5. пренети (*нешто*) *с једнога места у друго*.

~ **шта** (А₀) **одакле** (Г_{ИЗ}) **камо** (А_У): све трговине [...] *је из града* *донио*, у они магадзин
(Држић 366).

~(ШП) **одакле** (Г_{ИЗ}) **камо** (А_У): Његове свете моћи из Цариграда *донесене* [су] у Падви
(Змајевић 1: 210).

~ **СЕ** *вукући се доћи, једва, с муком стићи*.

~ **камо** (Д_{АДВ}): коњиц [...] *једва би се донио* дома (Држић 308).

Ж

ЖАЛИТИ¹⁷⁶ несврш. **а.** *осећати жалост, туговати, јадиковати; сажалевати (некога), саосећати (с неким).*

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø:** *не жали*, за кога мре Исукрст (Дивковић 139).

~ **кога (А_Ø):** Свако створен'је *жали Исукрста* када мраше на крижу (Дивковић 139).

б. *бити жао, тешко, криво.*

~ **кога (А_Ø):** Веље су туге твоје [...] *жалим те* (Држић 511).

ЖАЛОВАТИ¹⁷⁷ несврш. *жалити, сажалевати (некога).*

~ **кога (А_Ø):** *жалџи ме* небw и земла *жалџите ме* пријатели мwи (Дубр. зб. 202), да чује свак плач мој | и да *ме жалује* (Држић 187).

ЖАЛОСТИТИ СЕ¹⁷⁸ несврш. *постајати, бити жалостан, растуживати се.*

¹⁷⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *осећати жалост, жалостити се, туговати, јадиковати, плакати*. Региструје се у Микаљином, Белином, Витезовићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: Свако створење жали Исукрста, када мраше (Дивковић наук 26^б; уп. Дивковић 139), Бијели Дубровнице, цвили и жали синка твога (Ц. Палмотић 1, 361). Значење *бити жао, криво, тешко* потврђује се примерима: Веље су туге твоје, жалим те (М. Држић 163; уп. Држић 511), Не жали малахна, него крива дијела (Послов. данич. 77).

¹⁷⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *жалостити (некога), жалити (некога); туговати, тужити*. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *жалити некога или нешто* потврђују следећи примери: Жалуј ме небо и земља, жалујте ме пријатељи моји! (Зборн. (1520) 155^а; уп. Дубр. зб. 202), Да чује свак плач мој и да ме жалује (М. Држић 19; уп. Држић 187), Не да се мном боли, ни да ме жалује (Ветранић 2, 156), Тко да ме жалује, она кад не ће? (Наљешковић 2, 96).

¹⁷⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *чинити некога жалосним (тужним, болним), чинити, задавати или узроковати некоме жалост; досађивати*. Региструје се у Микаљином, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Шулековом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: И чловика не буде жалостити (Бернардин 17^а), Живот нам труд скончава ... пост жалости, бриге скраћују, нехарност губи (Вранчић жив. 20). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *жалостити се, туговати, бити жалостан*. Региструје се у Микаљином, Витезовићевом, Хабделићевом, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Поменута семантичка реализација бива потврђена следећим примерима: 1) уопште: Исус се поче жалостити и тужан бити (Бандулавић 84^б), Зашто се жалостиш?

~ Ø: Тко се срдн када се не може осветити, *почне се жалостити* (Дивковић 420).

~ од чега (Г_{ОД}): *w^а трију се ствари жалости срце човиче* (Дубр. зб. 6).

~ о чему (Л_О): *кои се жалосте о твѣмь добрѣ* (Дубр. зб. 210).

ЖЕЛЕТИ (и)јек. ЖЕЉЕТИ¹⁷⁹ несврш. **1. а.** *хтети; имати жељу, осећати потребу (за неким или нечим); жудети (за неким); тежити остварењу, постизању (нечега).*

~ **кога / шта (А_О):** *желнемь тебе* (Дубр. зб. 219), ки је непокој | *драгога желити*, избрани цвите мој! (Држић 181), Свака ствар *жели* [...] своју прилику

(Маргитић исп. 63); 2) жалостити се о нечему: Који се жалосте о туђем добру (Зборн. (1520) 165^б; уп. Дубр. зб. 210), Видје(т) ће проклети, о чему ће се жалостити (Дивковић бес. 178^б); 3) жалостити се од нечега: Од трију се ствари жалости срце човјечје (Зборн. (1520) 4^а; уп. Дубр. зб. 6), Ненавидљив жалости се од добра искрњега (Баћић 230).

¹⁷⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *жудети, хтети, тежити, чезнути*. У 1. л. јд. презента појављују се облици: желим (као правилан облик), желијем (Зборн. (1520)), жељу (Дивковић), желима; 2. л. јд.: желијеш, желише; 3. л. јд.: желејет, желије (Зборн. (1520)); 1. л. мн.: желејемо, желијемо, желемо; 2. л. мн.: желијете; 3. л. мн.: желију (Зборн. (1520)); императив: 2. л. јд.: желијој (Зборн. (1520)); 2. л. мн.: желијте; имперфекат: 1. л. јд.: жељех; 3. л. јд.: желеше, желијеше, желише, желијаше; 1. л. мн.: жељахома, жељесмо; 3. л. мн.: желијаху. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Хабделићевом, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтијијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Наводе се допуне: 1) у генитиву: Томуј чине противу, који туђега желију (Зборн. (1520) 165^б; уп. Дубр. зб. 210), Витезу се Језусову жељет Туркињ не подоба (Гундулић 412); 2) објекат у акузативу: Желијем тебе, понтано од вјечне свјетлости (Зборн. (1520) 178^а; уп. Дубр. зб. 219), И тују нигдаре жену не желити, гди се душе варе, тко не ће отити (Хекторовић 46), Ки је непокој драгога желити, избрани цвите мој! (М. Држић 13; уп. Држић 181); 3) са допунама у дативу и акузативу: Отац сину смрт желије ... један брат другому, смрт желе један другому (Зборн. (1520) 75^а; уп. Дубр. зб. 100), Имају ли им (рођаци дјевојкама, које Турци одводе у хареме) жељет сада благе вјетре, мирно море (Гундулић 365); 4) инфинитив: Не желијет бити су(ди)а, ако судити не умијеш (Зборн. (1520) 2^б; уп. Дубр. зб. 3), Тврдо желимо Изака видјети (М. Држић 475: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), У свем згодит њему жељу како драгу пријатељу (Дивковић наук² 108); 5) зависна реченица (често се јавља везник да са презентом уместо инфинитива): Желије срце моје њих да виђу (Зборн. (1520) 25^б; уп. Дубр. зб. 37), Велми ти срце ме ... љепости жели тве да на свијет прослави (Наљешковић 2, 22); 6) са дативом уз који стоји предлог к: Жели јелин жедан к студенцем воденим (Ластрић тест. 387^а); 7) са акузативом уз који стоји предлог на: Не можемо ми жељети на божанствено разборство (Матовић 476).

(Дивковић 140), Исукрст жели обраћен'је грешника (Дивковић 188), желим љутско спасен'је (Дивковић 358).

~ **кога / чега (Г₀):** све ЖЕЛЕ ТВШИЕХЪ ЧИСТИЕХЪ РАДШТИ (Дубр. зб. 199), кои тѣжега ЖЕЛИЮ (Дубр. зб. 210), Жељела је душа моја студенца живота (Дивковић 445).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога / чега (Г₀):** НЕ ЖЕЛИ МЪЖАТЕ ЖЕНЕ (Дубр. зб. 49), никакове славе од овога свијета не желимо (Дивковић 131), неће никакове ствари жел'јети (Дивковић 448).

~ **к(а) коме (Д_К):** ЖЕЛЕ ДѢША МОѢ К ТЕБИЕ БОЖЕ (Срп. мол. 93).

~ **на шта (А_{НА}):** ЖЕЛИЕТЬ КЛКНЪ НА ИСЪТОЧНИКЕ ВОДЪНЕ (Срп. мол. 93).

~ **шта (А₀) коме (Д₀):** отац, синѣ смарть ЖЕЛИЕ и дѣндо непѣтъ и иеданѣ братѣ дрѣгомѣ смарть ЖЕЛЕ иеданѣ дрѣгомѣ (Дубр. зб. 100), свакому добро [...] жели (Дивковић 128), Третје је од потребе [...] да жели искрњему добро (Дивковић 171).

~ **ИНФ:** НЕ ЖЕЛИЕИ БИТИ сѣ[ди]а (Дубр. зб. 3), ЖЕЛИЕШЕ ВИДИЕТИ га (Дубр. зб. 141), ви [...] желите видјет кугоди изврсну ствар (Држић 307), желећи некада придобит у пјеснех горске, тихе славице [...] идох на ту воду (Држић 421), Пошто доврши службу Јакоб и разумје таст његов да се жељаше к земљи својој/ј/ завратити (Змајевић 1: 49), Сваки човјек има жел'јети имати Дух Свети (Дивковић 189), душа наша жели састати се з Богом и у Богу починути (Дивковић 218), жели [...] доћи у ову земљу живујућије[х] (Дивковић 256).

~ **ВОЛ_{КЛ}** (да + презент): ЖЕЛИЕ САРЦЕ МОИЕ НИХЪ ДА ВИКѢ (Дубр. зб. 37), Мрући Исус [...] жели да се сваки човјек сахрани (Дивковић 167), Исус жели да Бог опрости његовијем непријатељем (Дивковић 167), желимо [...] да нас Г(осподи)н Бог походи (Дивковић 208), желимо да сваки човјек чтује и слави Г(осподи)на Бога (Дивковић 218), жели и иште да се причести (Дивковић 287).

~ **ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): ми *имамо жељети* [...] да би се сви наши непријатељи сахранили и пошли у краљевство небеско (Дивковић 167), Свак *жели* и иште да би се опростио од гријеха и од непријатеља и од свакога зла (Дивковић 217), *жели* и иште да би се исповидио и з Богом умијерио (Дивковић 342).

б. изражавати (некоме) *неку жељу* (обично у 1. л. јд.).

~ **шта (А₀)**: *желим*, човјече, твоје спасење (Дивковић 125).

2. надати се (нечему), *прижељкивати* (нешто).

~ **ВОЛ_{КЛ} / К_{КЛ}¹⁸⁰** (ДА + ФУТУР): Ја (рече) *жељах* да ми ћеш указати пут (Дивковић 311).

ЖЕНИТИ¹⁸¹ несврш. *уводити мушкарца у брачну заједницу са женом.*

~ **кога (А₀)**: Господињ царь кѣди *име сына женити* (ДЗ 128: 67).

¹⁸⁰ Дати пример би се могао означити као гранични. Наиме, дезидеративни глагол желети сврстава се у волунтативно-констативне и имплицира волунтативну клаузу, али значењем *надати се, прижељкивати* задире се у сферу асертивности, те би се у том случају комплементом клаузом указивало на усмереност радње.

¹⁸¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *сједињавати некога у женидби или браку, уводити у брачну заједницу, венчати*. Семантичка реализација *женити мушко, налазити некоме жену и уводити га у брак* региструје се у Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику, а потврђује примерима у РЈАЗУ: исказује се ко кога жени (најчешће ота сина): а) уопште: Да синке жените и кћери удате, и све што желите да од бога имате (говори Богородица пастирима)! (М. Држић 454: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Абрам ... намисли женити сина Исака (Качић кор. 22); б) женити некога неким: Женићемо вла(х)ињама Турке (Качић разг. 252^а), Овде нама кажу момче нежењено ... да га ми женимо танком Подунавком (Нар. пјес. вук 1, 100). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *узети женско за своју жену, ступити у брак, венчати се*, што потврђују примери: 1) уопште: Стари се сад жени, кому је Влахо име (М. Држић 23; уп. Држић 189), Који се жене и удају ... примају ... милост божју (Дивковић наук 137^б; уп. Дивковић 264), Стајаху ... женећи се (Раднић 259^б); 2) женити се неком: Женећи се синови, унуци и прауници Сетови ... ћерма од опакога порода Каинова ... оне исте научише своју дицу свакој опачини (Качић кор. 7), На дар теби моја Иконија, вод' је двору, те се жени њоме (Нар. пјес. вук 2, 592).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (Г₀) ким (И₀):** не дај за њих сина, твоје кћери, ни твога сина жени њих кћерми (Дивковић 403), немојте женити вашије[х] синова кћери неvjерничкијем (Дивковић 403), ниједан крстјанин не има [...] свога сина неvjерницом жени (Дивковић 403).

~ [**Квант н (непром) + Г_{ПАРТ}**] за [**Квант н (непром) + Г_{ПАРТ}**]: АБЕСАН, по смрти Јефте би обран судац, с помоћу велике родбине његове, коју стече женећи тридесет своијех синова за тридесет племенитијех жена (Змајевић 1: 75).

~ **СЕ ступати у брак (мушкарац са женом).**

~ **Ø:** Стар'ји се сад жени (Држић 189), који се жене (Дивковић 264).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø:** ко није завјета учинио да се не жени (Дивковић 394), редовници који су се завјетовали не женити се него Г(осподи)ну Богу у чистоћи служити, ови који су овако завјет учинили, не могу се никако женити (Дивковић 394).

~ **ким (И₀):** да се женомъ својомъ женишь (Дубр. зб. 167), Петар се жени Маријом (Дивковић 397).

~(НЕГ. ФОРМА) **ким (И₀):** никако се не има крстјанин некрстјанком жени (Дивковић 404), имају пазити да се не жене неvjерницами (Дивковић 405).

~ **међу ким (И_{МЕЋУ}):** ови се могу меју собом жени (Дивковић 400).

~(НЕГ. ФОРМА) **међу ким (И_{МЕЋУ}):** ови ни се могу жени ни удавати меју собом (Дивковић 400).

ЖИВЕТИ (и)јек. ЖИВЈЕТИ¹⁸² несврш. **1.** бити жив, проводити живот (у правом и пренесеном смислу).

~ шта (А₀): истинѣ живљаше човиєкѣ (Дубр. зб. 90).

~ чему (Д₀): Чему живем? (Држић 374).

~ чиме (И₀): сваки човјек може живјети овијем четиријума ствари, то јест, крухом, водом, одјећом и кућом (Дивковић 210).

~ [КВАНТ Н (ПРОМ): (А₀) + Г_{ПАРТ.}]: иєданѣ збогѣ живе тисѣћкиѣ годица (Дубр. зб. 190).

~ [КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ.}]: живе триста и петнаисте годица (Дубр. зб. 11), мисли живјети триста али четириста годишта (Дивковић 163).

2. боравити, пребивати, стајати (негде).

~ где (ДАДВ): тѣи во ти є рекао г^анѣ живиєти (Дубр. зб. 56).

¹⁸² РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *бити жив, проводити живот*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Витезовићевом, Белином, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом, Шулековом, Даничићевом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) са допуном у акузативу: а) жив(ј)ети живот: Да би ти живио живот дуг у божјој милости (Наљешковић 1, 343); б) жив(ј)ети са акузативом времена (наведени су примери са непроменљивим нумеричким квантификатором или са паранумеричким квантификаторима): Живје с мужем својијем годишта седам (Н. Рањина 26^а); 2) жив(ј)ети са дативом: Живјети богу ... у богу (Матеић 136); 3) жив(ј)ети нечим: Сваки човјек може живјети овијем четиријума ствари, то јест, крухом, водом, одјећом и кућом (Дивковић наук 89^б; уп. Дивковић 210), Живјаху онезијем, што би им се дало (Кашић фран. 13); 4) жив(ј)ети без нечега: Сви, који овако чине, то јест бе(с) страха божјега живу ... Немо(ј), синко, непоштено живјети без страха божјега (Дивковић наук 7^б; уп. Дивковић 117: Немо[ј], синко [...] живјети бе[з] страха Божјега); 5) жив(ј)ети на нечему: (Црногорски народ) живи на кремену од пушке (т. ј. ратоборан је) (Љубиша прип. 126); 6) жив(ј)ети од нечега: Нека море живити од њих (т. ј. од плодова земље) народ човичански (Терзић 308), Што му ти даш, он живи од тога (М. А. Рељковић сат. 129); 7) жив(ј)ети о нечему: Ако настоји веће имати него о чему може живјети (Дивковић наук 19^б; уп. Дивковић 131: ако настоји веће имати него о чему може живјет), Научена о малој живјет храни (Ц. Палмотић 3, 53^а); 8) жив(ј)ети с неким: Волим ш њом убог живјет нег' богат с оном грдобом (М. Држић 408; уп. Држић 569), Од њих (цесара) су имали (бискупи) добра, с којима (од којих) су живили (Баћић 255); 9) жив(ј)ети у нечему: Живљаше у срчби с другим (Бановац разг. 55). Значење *боравити, становати, пребивати, стајати* бива поткрепљено примерима: Рече (анђео Абраму) ... поћи у земљу халадинску, туј бо ти је рекао Господин живјети (Зборн. (1520) 38^б; уп. Дубр. зб. 56), У њему (т. ј. граду Рисну) живела илирска краљица Теока (Вук ковч. 29).

~ где (И_{ПОД}): ПОД ЗЕМЛОМЪ ЖИВЕ (Дубр. зб. 7).

~ где (Л_У): ЖИВИ њ ТОМЪИ ЛИБОМЪ МИЕСТЪ (Дубр. зб. 86).

ЖИВОТОВАТИ¹⁸³ несврш. **1.** *живети (1).*

~ шта (А₀): да [...] миран живот животујеш (Држић 511).

2. *в. живети (2).*

~ где (Л_У): Абрам прогна обадва из куће, дајући им крух и воду, чиме би се прехранили докле би мјесто нашли у кому би могли животовати (Змајевић 1: 45).

ЖЊЕТИ¹⁸⁴ несврш. *косити жито српом; уопште обрађивати, вршити обраду (о земљишту).*

~ (НЕГ. ФОРМА) **Ж**: ни ору ни сију, ни жању (Дивковић 162).

~ чега (Г₀): Отиде Рут Боза баштине жњети (Змајевић 1: 74).

ЖУДЕТИ (и)јек. ЖУДЈЕТИ¹⁸⁵ несврш. *силно желети, чезнути (за неким или нечим) (у правом и пренесеном смислу).*

¹⁸³ РЈАЗУ бележи овај глагол значењски упућујући га на живети. Региструје се у Микаљином, Витезовићевом и Стулићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: Да ш њом миран живот животујеш (М. Држић 163; уп. Држић 511), Тко не умије вуховат, не умије ни животовати (Послов. данич. 131).

¹⁸⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол поистовећујући га са жети. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику, а потврђује се следећим примерима: Начин прав на свит пастиром хоће дат за орат, резат, садит, сијат, жњет и копат (Д. Рањина 135⁶), Ево бо плата тежака, који жњеше државе ваше (Матовић 398), Ајдемо там' доле у то златно поље, да жњемо пшеницу (Нар. пјес. вук 1, 171).

¹⁸⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *желети нешто, тежити за нечим*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Шулековом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) објекат у акузативу: Љубмир ... Тирену ... жуди (М. Држић 112; уп. Држић 246), Зове те, ки те ... вило, жуди и жели ноћ и дан (М. Држић 125; уп. Држић 476), Жуди те свак дости (Бараковић вила 58), Нијесам ... нигдје сусрио [...] што твоје господство жуди (Зборн. (1520) 43^a; уп. дубр. зб. 62); 2) допуна у генитиву: На овому свијету подносите убоштво ... многијех ствари ... жудећи (Дивковић бес. 578^a), Сужањах ... не имамо жуђети (Матовић 422); 3) допуна у инфинитиву: Жудјеше напунити утробу своју

~ **кога / шта (A₀):** они що твоје господство *жуди* (Дубр. зб. 62), Љубмир [...] Тирену [...] *жуди* (Држић 246), Колико те смо *жудјели!* (Држић 330), стан те твој *жуди* (Држић 424), ки те, вило, | *жуди* (Држић 476), Има милост од Г-на Бога коју *жудје* (Змајевић 1: 75).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *не жудим* велике ствари (Држић 420).

~ **ИНФ:** Колико те *сам жудио* видјет! (Држић 361), покле *жудећи* раширити господство своје, он први такође отвори пут с оружјем (Змајевић 1: 41), чујући јунаштва Александра, дође к њему су триста тисућ жена, *жудећи* имати пород од такога вриједна војника (Змајевић 1: 71), ова жена веле *жудје* га видјети (Змајевић 1: 201), скут одеће његове *жудијаху* људи дотакнути (Змајевић 1: 206).

~ **ВОЛ_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): клетве [...] *жуђаше* краљ да учини (Змајевић 1: 65).

~(РН) **Ø:** И по' ћу ш њим у земаљски рај, гдје се има што *се жуди* (Држић 319).

3

ЗАБИТИ^{1 186} сврш. **1.** *забости, закуцати (нешто; некоме нешто); направити продор (у нешто) шиљатим или оштрим предметом; некакав предмет забости, укуцати (у нешто); утерати.*

желуда, кога прасци једијеху (Н. Рањина 58^б), Желе и жуде видјети Исукрста (Дивковић бес. 180^б); 4) реченица са везником да као допуна: Цар жуди, да га у исток и она прати (Гундулић 394), Кум и пријатељ ... жудио, да дође и приспије (Вук ковч. 122). Пасивне конструкције се посебно издвајају: Да се овако лијепо ужива ... што се жуди, све се има (Каванин 192^а).

¹⁸⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *нешто оштро затући, залупати, забости некуда*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику, а потврђује се следећим примерима у РЈАЗУ: 1) објекат у акузативу: Скрињу затворих и чавли забих (М. Држић 362; уп. Држић 536), Гди (бродак) бише пробијен, хитро га забише (Бараковић вила 336); 2) забити нешто у нешто: Пак му забил чавал један у слипо око (Марулић

~ шта (A₀): чавли забих (Држић 536).

~ шта (A₀) коме (D₀)² у шта (A_y): узе чаво Јахел [...] заби му га у мождане (Змајевић 1: 71).

~(III) коме (D₀) у шта (A_y): хтје исти краљ да дјевици буду чавли у ноге забијени (Змајевић 1: 219).

~(III) чиме (I₀) на шта (A_{HA}): га иесамъ ѡ^аковао чавле конеми биеше забиенъ на рѣке моне (Дубр. зб. 109).

2. (у изр. **забити у тамницу**) *утамничити*.

~(III) кога (A₀): ер те инако забих у тамницу (Држић 552).

~ СЕ *збунити се, изгубити се (у памети, у свести)*.

~ Ø: сваки чѡдећи се иестъ остао забивши се (Дубр. зб. 152), Петруњела, што се си забила? (Држић 378).

ЗАБИТИ^{2 187} сврш. *заборавити*.

~ кога / шта (A₀): бога забише (Дубр. зб. 4), ако би хотио [...] дѡшѡ забити тои си подобанъ томѡи човекѡ [...] ако би хотио [...] небескога [sic] забити тои подобанъ

71), Забио је сјекиру у мед (Послов. данич. 154); 3) забити некога у тамницу: Ер те инако забити (у извору стоји: забих) у тамницу (М. Држић 390; уп. Држић 552), Погани забише га у тамницу (В. М. Гучетић 33). Пасивне конструкције посебно су издвојене: Извадише чавле, који бијаху забијени веома тврдо у дрво крижа (Лекушић 136), Да твоји чавли буду забивени у ме (Павишић 11). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: забити се у памети, у св(и)ести у значењу *збунити се, изгубити се (у памети, у св(и)ести)*, што се потврђује примерима: Сваки чудећи се јест остао, забивши се како дјетешце, које сиса (Зборн. (1520) 117; уп. Дубр. зб. 152), Петруњела, што се си забила? (М. Држић 356; уп. Држић 378), Забивши се сташе (рибари) никако мучећи (Хекторовић 2⁶).

¹⁸⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *заборавити*. У 1. л. презента појављују се облици: забудем и забим. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) забити некога: Бога забише (Зборн. (1520) 3; уп. Дубр. зб. 4), А затој нас не забуди (М. Држић 453: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Ја ћу вазда с тобом бити, гди ме будеш ти љубити, ако мене не забудеш тер ме вјерно будеш чекат (Дивковић наук² 139); 2) забити нешто стварно и нестварно: Забуду сву љубав (М. Држић 89; уп. Држић 227), И мати не дотече ... забивши своје господство (Вранчић жив. 77).

иеси томџи човекџ (Дубр. зб. 49), зацо забио мене кси ти (Срп. мол. 93),
забуду сву љубав (Држић 227).

ЗАБОРАВИТИ¹⁸⁸ сврш. а. *невољно, нехотично изгубити из сећања; престати се сећати (некога, нечега).*

~ **кога / шта (А₀):** Колико си винца на мојој товијерни попио, а заборавио ме си!
(Држић 337), заборавише Еђипцијани Јозефа доброчинца свога
(Змајевић 1: 56), Ако би тисућу гријехâ учинио и ако би свеколике
заборавио [...] ни тада се не има десперавати (Дивковић 390).

~ **ИНФ:** заборавих Мару ријет да се сврати у драпијера Луке (Држић 346), заборавих
мимогреде купит двије литре саплуна (Држић 367), опраштају се човјеку сви
гријеси временити и смртни које је заборавио на исповиједи исповидјети
(Дивковић 387).

¹⁸⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *сметнути с ума, из памети, ставити у заборав*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Витезовићевом, Белином, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена примерима: 1) са објектом у акузативу: У врага! Ово сам и сам себе заборавио од њекијех туга (М. Држић 181; уп. Држић 522), Не заборави мене до сврхе, боже мој! (А. Гучетић роз. јез. 300); 2) заборавити на некога или нешто: Срамотни провидур кад угледа ову женску главу, заборави на своју част и на човјештво (Љубиша прип. 118); 3) са допуном у инфинитиву: Давид ... мољаше бога, да му већи страх даде у сва његова оћућења, да га се не би заборавија бојати (Бановац разг. 92), Заборави Турчин извадити испод главе токе и доламу (Нар. пјес. вук 3, 367); 4) са зависном реченицом као допуном: Лаже свит варави радећ, да свак заборави, да свитовња вага неће дуго држат (Дошен 227^а). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: 1) заборавити се нешто: Ако се редовник што заборави посвећујући ... не би било посвећено (Дивковић наук 153^а; уп. Дивковић 281); 2) заборавити се од некога или од нечега: Немој се оглушати ... зашто сам честократ тебе штовала и љубила, како се ти можеш од мене заборавити (Дивковић чуд. 51^с), Заборавио си се од Господина, створитеља свога (Анчић огл. 63), Од свега како заборавивши се и како не споминајући се од горке муке (Дивковић наук 26^б; уп. Дивковић 139), Блажени они, које заборавио од свијета (Раднић б^б), Немо(ј) се заборавити од мојијех заповиједих (Дивковић наук 8^а; уп. Дивковић 118), Нећу се заборавит нигда од милосрдја Господиновијех (И. Држић 82).

Конструкцију чинити + инфинитив (у примеру: чини донијет) Чигоја (2001: 157) сматра синтаксичким калком који је настао према италијанском каузативном *fare* + инфинитив.

~ **К_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *заборавих и да чини донијет другу печу демашкина бијела [...] да се сврати у кожухара за ону поцтаву од дзибилина и за другу од риза* (Држић 346).

~(НЕГ. ФОРМА) **К_{КЛ}** (КАКО + АОРИСТ): *Сцијеним да нијесте заборавили како вам Плацу [...] у час главом овамо обрнух и указах прид очима* (Држић 304).

б. *не сетити се у једном потребном тренутку, сметнути с ума; изгубити из вида.*

~ **кога (А₀)**: *Мним да се је гдјегоди заиграо, а да је мене заборавио* (Држић 425).

~ **СЕ 1. в.** *заборавити (а, б).*

~ **шта (А₀)**: *ако се редовник што заборави* (Дивковић 281).

2. *одрећи се (некога, нечега), одустати (од некога, од нечега); не придржавати се (нечега); огрешити се; истиснути (некога, нешто) из сећања; нека буде (или буду) на памети, у мислима.*

~ **од кога / од чега (Г₀)**: *И од свега [...] заборавивши се* (Дивковић 139), *од мене су се заборавили* (Дивковић 385).

~(НЕГ. ФОРМА) **од чега (Г₀)**: *Немо[*j*] се заборавити од ријечих Г(осподи)на Бога твога [...] немо[*j*] се заборавити од мојијех заповиједих* (Дивковић 118).

ЗАБОРАВЉАТИ¹⁸⁹ *несврш. у заборау остављати, одустајати (од некога, од нечега); не бивати на памети; не мислити (на некога, на нешто).*

¹⁸⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном заборавити у значењу *сметати с ума, стављати у забрав.* Региструје се у Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтијијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују примери: са објектом у акузативу: *Они час те забораваљам* (Ц. Палмотић 2, 35), *Који његове дарове забораваљају* (А. Гучетић роз. мар. 222). Пасивне конструкције се издвајају посебно: *Ни се од њега (праведнога) забораваља (бог)* (Дивковић наук 93; уп. Дивковић 163), *Заради синова веће се пута*

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **од кога (Г₀):** Г(осподи)н Бог праведнога нигда не оставља, ни се од њега заборавља (Дивковић 163).

ЗАБРАНИТИ¹⁹⁰ сврш. *наредити, заповедити, огласити да се нешто не сме (у)чинити; забраном ускратити (нешто некоме); не дати, не допустити, одбити да се нешто (у)чини.*

~ **шта (А₀):** ако што забраниш (Дивковић 191), Зато је ово забранила [...] света Мајка Црква (Дивковић 407).

~ **шта (А₀) коме (Д₀):** посветилишта му [...] забранили (Дивковић 340).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀) коме (Д₀):** немој ми забранити твојој помоћ и твоје свиетове (Дубр. зб. 194), да нам ниједна ствар не могаше забранити улазење у рај (Змајевић 1: 192).

~ **коме (Д₀) + ИНФ:** њомљзи селоу никто да не забрани пасти (ДЗ 75: 57).

~ **ВОЛ_{кп}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): могући забранити да се које зло, али који гријех не учини (Дивковић 431).

~(III) **Ø:** *би та ствар [...] забрањена* (Змајевић 1: 227), добро је узето и забрањено (Дивковић 410).

заборављају од бога и од свога спасења (Дивковић бес. 105^a), Има се припоручити вјернијема да се бог не заборавља игда од нас (Матовић 455).

¹⁹⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *ускратити, не допустити, не дати, одбити*. Региструје се у Вранчићевом, Микалином, Белином, Витезовићевом, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) с објектом: *Немој ми забранити твоју помоћ* (Н. Рањина 147^b), *У погледих говор храни, очи очима тер томаче, што језику срам забрани* (Гундулић 461), *Провидник ... забранио пазаре и окупе и прекинуо међу људима сваки дотицај* (Љубиша прип. 263), 2) с допуном у инфинитиву: *Пастир ... туј сатвар створити ... му забрани* (Д. Рањина 44^a), *Забранио је приљубодинцу присвето тило благовати* (Канижлић кам. 34), *Зато му забрани причестити се* (Зоричић зрц. 155); 3) с реченицом као допуном: *Господин не забрани, да љубимо икога другога* (Башић 127^a), *Он је (Душан Силни) строго законом забранио, да у држави српској римски свећеници служити не усуђују се* (Павлиновић разг. 5). Пасивне конструкције бивају издвојене посебно: *Мојзес за једно мало помањкање би забрањен улисти у земљу од обећања* (Качић 348), *Нам је забрањена свака прошња јаспри* (П. Филиповић 9), *Забрањено је с притњом проклетства дијацима, да не имаму трговат, и под исту депепсу забрањена је њима камата* (Лучић бит. 19).

~(III) **од кога (Г_{ОД}):** И ако би тко пијер чинио у ове дни забрањене од свете Мајке Цркве, смртно сагрјешује (Дивковић 262).

~(III) **од кога (Г_{ОД}) коме (Д_О):** *будући им од страшнијех громова* та ствар *забрањена* (Змајевић 1: 237).

~(III) **ИНФ:** је ли се чувао у дни посне благован'ја *које је забрањено* благовати у дни посне (Дивковић 345).

~(III) **ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** само *је забрањено* у речене дни да се пијер не чини и заручница не води (Дивковић 407).

ЗАБРАЊИВАТИ¹⁹¹ несврш. *наређивати, заповедати, оглашавати да се нешто не сме (у)чинити; не давати, не допуштати, бранити да се нешто (у)чини.*

~ **шта (А_О):** [света Мајка Црква] *забрањује женидбу* (Дивковић 98), оваку женидбу и овако вјенчање забрањује света Мајка Црква (Дивковић 404).

~ **ИНФ:** Ова забрањен'ја јесу од двије руке: једна су која *забрањују жени се* [...] Друга су забрањен'ја која *забрањују вјенчати се* и оженити се (Дивковић 399), Третје *забрањује узети* тују заручницу (Дивковић 402).

~ **коме (Д_О) + ИНФ:** *забрањујући сваком* и малу ствар од истога блага узети (Змајевић 1: 67), колико нам Г(осподи)н Бог и света Мајка Црква *забрањује* у дни светчане залихо пити и јести (Дивковић 242), Двије су становито кривине које *забрањују човјеку* оженити се (Дивковић 403).

~ **ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** Најпрво света Мајка Црква *забрањује да се скровито ни жене ни удају* (Дивковић 406), Црква *забрањује да се у н'јека времена ни жени ни удаје* (Дивковић 407), Друга је ствар која *забрањује да човјек не може примити проштен'ја* (Дивковић 435).

¹⁹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном забранити. Региструје се у Белином, Витезовићевом, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: 1) с објектом: Коју ствар ... забрањује и прогони ова прва заповид (Будинић сум. 32^б), Забрањиваше му дјаво ... храну крметју (Раднић 115^а); 2) с инфинитивом као допуном: Забрањиваше давати трибута цесару (Комуловић 65), Забрањују убогијем просити (Раднић VIII), Не забрањујте им долазити к мени (Вук мат. 19, 14); 3) с реченицом као допуном: Ова ријеч забрањује нам, да ... (Дивковић наук 90^а), Забрањује, да се не има дати данак цесару (Лекушић 30), Оштро забрањују, да се обслужује заповид (Баћић 189), Забрањујућ мени, да не дођем (Бановац прип. 130).

~ **коме** (Д₀) + **ВОЛ**_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): Прва ријеч вели крух. Ова ријеч *зобрањује нам да савишнијех ствари не просимо* (Дивковић 211), Третја је ријеч свагдањи. У овој нам ријечи Исукрст *зобрањује да савише не настојимо имати* (Дивковић 211), Јоштер нам у овој заповиједи заповиједа Г(осподи)н Бог и *зобрањује да не вјерујемо у сан, у коб, у птицу* (Дивковић 236), страх Божји *зобрањује редовнику да се редовник чува од гријеха* (Дивковић 290), *зобрањује му наредба свете Мајке Цркве да не може узети за себе ниједне родице оне женске главе с којом је путено сагријешо* (Дивковић 402), Такојер четири су ствари које *зобрањују човјеку да не може примити ни имати проштен'ја* (Дивковић 435).

ЗАВЕСТИ¹⁹² сврш. *навести, повести, одвести (некога) на рђав пут (преваром, лажном пропагандом и др.), обманути, преварити.*

~ **кога** (А₀) **камо** (Д_{АДВ}): они харамија ки га је онамо завео? (Држић 310).

ЗАВЕТОВАТИ (и)јек. **ЗАВЈЕТОВАТИ**¹⁹³ сврш. и несврш. **а.** *обећа(ва)ти (нешто; некоме нешто).*

¹⁹² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *повести, одвести, увести*. Региструје се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Они харамија, ки га је онамо завео (М. Држић 247; уп. Држић 310), Ноћнице хуе мнозијех заведу у блуде (М. Држић 425: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Надалече од свијета и од варавијех блазни, које те странпутице заведоше (Матейћ 95).

¹⁹³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *обећати некога или нешто некоме, богу; учинити завет*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: 1) зав(ј)етовати некоме нешто: Ако је тко завјетовао молитве, алити пост, алити походити цркву, алити коју му драго ствар (Дивковић наук 36^б; уп. Дивковић 150), Дјевство она млада завјетова вишњем богу (Гундулић 379), Думне

~ **шта (A₀)**: Ако је тко завјетовао које молитве, алити пост [...] држан [...] је свакојако извршити (Дивковић 150).

~ **шта (A₀) коме (Д₀)**: што си Г(осподи)ну Богу завјетовао (Дивковић 149).

~ **ИНФ**: Ако је тко завјетовао [...] походити цркву [...] држан [...] је свакојако извршити (Дивковић 150).

б. (у изр. **зав(ј)етовати завет и зав(ј)ета не зав(ј)етовати**) *да(ва)ти, завет, заклетву (некоме).*

~ **Ø**: како је тко завјет завјетовао, тако га има извршити (Дивковић 149).

~ **коме (Д₀)**: завјет [...] смо завјетовали свемогућему Г(осподи)ну Богу (Дивковић 149),
Завјете завјетујте и извршите Г(осподи)ну Богу вашему (Дивковић 149).

~ **СЕ** *обавез(ив)ати се заветом; заклету се, заклинају се.*

~ **ИНФ**: завјетова се посветилиште Г-ну Богу учинити (Змајевић 1: 75), Хиртако [...] не могући имати Ифиђенију [...] за жену, *будући се* она [...] завјетовала у свому дјевству живјети (Змајевић 1: 204), *тко се завјетовао* чистоћу и дивичанство сахранити (Дивковић 246).

ЗАВИКАТИ¹⁹⁴ сврш. **1.** *викнути, повикати.*

~ **ДГ: АСкл**: Будући оште поганин [...] *завика: „Али Бог нарави подноси, али се свијет раставља!“*
(Змајевић 1: 228).

ЗАВИТИ¹⁹⁵ сврш. *обавити, омотати (око нечега); увити, замотати.*

(колудрице) ... своју чистоћу привишњему вјеренику завјетоваше (Ђорђевић салт. 148); 2) зав(ј)ете завјетовати некоме (према *vota vovere*): Завјете завјетовати (Н. Рањина 17^а), Служећи му извршујемо завјет, који смо завјетовали ... богу (Дивковић наук 35^б; Дивковић 149), Јејупци (Египћани) ... завите завитовати хоће Господину (Бандулавић 5^б). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: Ако си завјет учинио поћи пјешнице, (тере не можеш) пјешнице поћи, куд си се завјетовао, а ти на кољену! (Дивковић наук 36^а), Ако си се завјетовао учинити ствар не добру (Кашић зрц. 45), Завитује се вас свијет подложити (Маргитић фала 20^б).

¹⁹⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *повикати, викнути; позвати*. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација *повикати, викнути* овог глагола као непрелазног бива потврђена следећим примерима: уз управни говор: Сви завикаху: „Пропни га!“ (Комуловић 66), Пошто виђаше, да ће их опет стићи, извади царев син они орах па завика: „А ти казуј шта ћемо!“ (Нар. прип. вук 118).

~ шта (A₀): завиј ову пратеж (Држић 363).

~ шта (A₀) у шта (A_у): онџи приликџ светџ несть завио џ свитџ (Дубр. зб. 114), свето тијело [...] завише у платно (Змајевић 1: 193), платно у које завише тијело Исусово (Дивковић 291).

~(III) у шта (A_у): џврџсъ џказа мџ и свитџ џ кою ви завитџ (Дубр. зб. 153).

ЗАВРАТИТИ СЕ¹⁹⁶ сврш. **1.** *поново доћи (некоме, нечему); у поновном доласку обратити се (некоме); свратити.*

~(НЕГ. ФОРМА) **к(а) коме** (Д_к): *И да се не би могли к њему завратити [...] постави на врата од раја керубина* (Змајевић 1: 31).

2. *поново доћи натраг, доћи онамо одакле се пошло; поново заузети неки простор.*

~ **чему** (Д₀): стану се свому заврати (Змајевић 1: 50).

~ **к чему** (Д_к): *доврши службу Јакоб и разумје таст његов да се жељаше к земљи својој/ј завратити (Змајевић 1: 49), ако би добитник к стану својему се завратио (Змајевић 1: 75).*

~ **камо** (A_у): у Арбанију заврати се (Змајевић 1: 86), Петар [...] опет у Аквилеју завратити се чини (Змајевић 1: 209).

ЗАВРАЋАТИ¹⁹⁷ несврш. **1.** *свраћати, скретати (некога).*

¹⁹⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *савити, свинути; омотати, умотати, смотати, замотати, повити*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: 1) *завити тело, човека, свету прилику*: Прилику свету јест завио у свиту (Зборн. (1520) 85⁶; уп. Дубр. зб. 114), *Зави ону прилику у чисте хаљине* (Дивковић наук² 36), *Завију га (тијело Исусово) у један били ланцун или у платно чисто* (Комуловић 69); 2) *нешто неживо*: *Узми твој кабан и зави ову пратеж, да се не види* (М. Држић 332; уп. Држић 363), *Она (т. ј. Страхинова љуба) нађе један комат сабље, зави комад у везени јаглук* (Нар. пјес. вук 2, 285). Пасивне конструкције бивају издвојене засебно (облици: *завит* и *завијен*): *Бих стаљен у јасаоце завит у хаљинице* (Дивковић бес. 39), *У ово платно хоће да је завијен* (Ј. Филиповић 1, 266).

¹⁹⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *натраг вратити, натраг дати; заврнути*. Региструје се у Белином, Стулићевом, Вуковом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација *свратити, сврнути* бива потврђена примером: *К старом дому завратиху* (Заноти ен. 2, 5).

~ **кога (A₀) одакле (Г_C):** у она последња бремена узме злијем науком својем свијет
учити, с доброга пута вјерне завраћати (Змајевић 1: 34).

2. (у изр. **очима завраћати**) *колутати очима*.

~ **Ø:** *БЪДЕ ОЧИМА ЗАВРАЋАТИ* (Дубр. зб. 217).

ЗАГРЛИТИ¹⁹⁸ *сврш. обухватити рукама око врата, струка или неког другог дела тела (обично као израз нежности, срдачности, љубави), стегнути у загрљај (у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога / шта (A₀):** *заграли га* (Дубр. зб. 98), Исукрст је руке распео да те загри
(Дивковић 139), они би живот имао загрлити (Дивковић 198), Она ће њега
сусрести, *загрлити* (Дивковић 230), Свак би имао загрлити они живот
(Дивковић 440).

~ **СЕ** (један са другим) *обухватати се рукама око врата или неког другог дела тела са неким (што представља израз љубави, срдачности, нежности и сл.).*

~ **Ø:** *НЕСЪ СЕ ТВАРДО ЗАГРАЛИЛИ* (Дубр. зб. 80).

¹⁹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном завратити у значењима *натраг или на страну или горе враћати; завијати, узгртати; засукивати*. Регистрован је у Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику, а потврђен је примерима у РЈАЗУ: 1) уопште: Тих (т. ј. воде) завраћају на доходе (Кавањин 352^а), Завраћајући клинце газе по крижу (Ластрић светњ. 29^а); 2) очима завраћати: Лице му се (на самрти) промијенити буде, очима узметати и завраћати (Зборн. (1520) 174^б; уп. Дубр. зб. 217).

¹⁹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *грлити, обавити некоме руке око грла у знак љубави, уопште обавити руке око нечега, обгрлити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) у правом смислу: а) субјекат и објекат представљају живо +: Загри га и целуну (Зборн. (1520) 96^а; уп. Дубр. зб. 98), Сусрете га и загри како мајка свога синка (Дивковић наук 107^а; уп. Дивковић 230: загри га како мајка свога сина придрагога), Потече загрлити свога непријатеља (Посиловић цвијет 57), Доћи ће ти мили братац, загриће те (Нар. пјес. вук 1, 296); 2) објекат је нешто нетелесно: а) начин живота: Загри животовати веома оштар живот (Кашић пер. 120), Јуначкога од живота жудим труде загрлити (Ц. Палмотић 1, 151). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: Јесу се тврдо загрили (Зборн. (1520) 58^б; уп. Дубр. зб. 80), Ви грађани ... се складни у љубави сви једини загрлите (Ј. Палмотић 2).

ЗАГРЉАТИ¹⁹⁹ несврш. *обухватати рукама око врата или неког другог дела тела; грлити.*

~ **Ø**: *тко загарљајући* (Дубр. зб. 109).

~ **СЕ** *спајати се, повезивати се (са неким нечим: молитвом) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **с ким (И_С) чиме (И_Ø)**: *молитва је [...] загрљен'је којијем се загрља душа наша с милостју Божјом* (Дивковић 355).

ЗАДАВИТИ²⁰⁰ сврш. *усмртити дављењем (некога) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога (А_Ø)**: *тамо те гочула задавила* (Држић 433).

~ (шп) **од кога (Г_{ОД})**: *краљ од нечистог духа задављен* (Змајевић 1: 219).

~ **СЕ** *усмртити се дављењем (у правом и пренесеном смислу).*

~ **Ø**: *она се хоће задавит* (Држић 455).

ЗАДАВЉИВАТИ²⁰¹ несврш. и уч. *усмрћивати дављењем (некога).*

¹⁹⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном загрлити у значењу *обухватати рукама око грла, грлити*. Региструје се у Белином, Стулићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) објекат није исказан: Помислите част, која му се учини тко загрљајући, тко ли за руку хитајући (Зборн. (1520) 83^a; уп. Дубр. зб. 109); 2) објекат је човек: Поздрави оне редовнике и загрљајући их целиваше (Дивковић чуд. 14^a), Кад се Госпи свијест поврати, поче Иву загрљати (Дивковић наук² 7), Мајка тужна загрља га (Ц. В. Буних 33). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се (реципрочно): 1) (у правом смислу) Зашто сам се тицала, љубила, загрљала с кије(м) ми се не пристоји (Дивковић бес. 184^b), Љубимо се и загрљамо (Анчић свитл. 257); 2) (у пренесеном смислу): Загрљење, којијем се загрља душа наша с милостју божјом (Дивковић наук 217^a; уп. Дивковић 355), Зли загрљају се с наслађењи (Радних 12^b).

²⁰⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према имперфективном давити. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речник, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: субјекат може бити нешто неживо или апстрактан појам (и онда бива метафорички употребљен): Ходи, тамо те гочула задавила (М. Држић 194; уп. Држић 433), Тад ме плач задави (Бараковић вила 271). Пасивне конструкције се посебно издвајају: Краљ од њи(х) јест задављен био (Надод. 209). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се (рефлексивно): Дона (у извору стоји: она) се хоће задавит (М. Држић 228; уп. Држић 455), Аристотел сам се по себи задави (Ђорђић салт. XV).

²⁰¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан и итеративан према перфективном задавити. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом и Стулићевом речнику, а потврђује следећим примерима: Она зла дјела

~ **кога (А₀):** Заповидје женами од Еђипта [...] да свако мушко дијете жудиоско у породу потајно буду задављивати (Змајевић 1: 57).

ЗАДАВАТИ²⁰² несврш. (обично нешто непожељно) чинити, наносити (некоме).

а) (у изр. **зао живот задавати**) *лоше живети*.

~(дп) **коме (Д₀):** *зао живот који ми госпођа задаваше* (Држић 482).

б) (у изр. **задавати (ову) муку (ове муке)**) *мучити (некога)*.

~(НЕГ. ФОРМА; дп) **коме (Д₀):** *ВЛАДА НЕ ЗАДАЈУ МЪКЕ ОВЕ* (Дубр. зб. 104).

в) (у изр. **задават труд**) *трудити, мучити*.

~(дп) **коме (Д₀):** *труд ми задава* (Држић 210).

г) (у изр. **задавати (велику) тугу**) *растуживати (некога)*.

~(дп) **коме (Д₀):** *и мале ствари велику му тугу задају* (Држић 374).

ЗАДАТИ²⁰³ сврш. (обично нешто непожељно) учинити, нанети (некоме).

а) (у изр. **задати тугу**) *растужити (некога)*.

задављују и угушују добра дјела (Дивковић бес. 216^а), Он (т. ј. Давид) голијем рукама задављиваше лаве и медвједе (Ђорђић салт. IX).

²⁰² РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном задати. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином и Стулићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: 1) задавати муке, труд, тугу некоме: Ке ћу т' муке задавати (Марулић 324), (Љубав) велике муке нам сваки час задава (Д. Рањина 8^а), Труд ми задава (М. Држић 70; уп. Држић 210), Не задај ми веће труде, неправедни зли рибниче (Гундулић 109), Жалост и тугу задају (родитељима дјеца, кад одрасту) (Ластрић нед. 403^б), Показива ми једну изгубљену душу, која тугу и страх задаје (Лучић бит. 33), Зао живот, који ми госпођа задаваше (М. Држић 132; уп. Држић 482).

²⁰³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *дати некоме нешто, учинити некоме нешто*. Региструје се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику, а потврђује се следећим примерима: 1) задати некоме тугу, цвил: Огањ ... нити ожалости њих нити које туге зада (Бандулавић 7^а), Ње образ прибили зада ми горки цвил (М. Држић 123; уп. Држић 475), Славуј птица мала сваком покој дала, а мени јунаку три туге задала (Нар. пјес. вук 1, 392); 2) задати некоме смрт: Тер му ће смрт задати жидовски пут (Димитровић 73), Сада бих од јада задала смрт себи (М. Држић 464: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник).

~(дп) **коме (Д₀)**: Сам Јуда узео Јозефу говорити и *какву тугу* та ствар *имаше задати њих* оцу (Змајевић 1: 54).

б) (у изр. **задати смрт**) *усмртити (некога)*.

~(дп) **коме (Д₀) чиме (И₀)**: сам себи *смрт* *ножем* *зада* (Змајевић 1: 230).

в) (у изр. **задати (горки) цвил**) *зацвилети*.

~(дп) **коме (Д₀)**: образ прибили *зада ми горки цвил* (Држић 475).

ЗАЗВАТИ²⁰⁴ сврш. **1.** *гласом или покретом дати неком знак да дође, дозвати, зовнути, позвати, (до)викнути (некога, нешто)*.

~ **кога / шта (А₀)**: *зазва доброга Јакова* (Дубр. зб. 127), *исѣс ю зазва* (Дубр. зб. 133), Тада *зазва* Г-н Бог *Адама* (Змајевић 1: 31), Марија сестра његова [...] рече госпођи наћи жену која би га дојила и тако по заповиједи ње *зазва матер своју* (Змајевић 1: 57). *име њу Г(оспод)ње зазвати* (Дивковић 125).

~ **кога / чега (Г₀)**: *свих зазовемо* (Држић 279), створи небо и земљу свјетлошћу, коју дан, и с тминами, *којех* ноћ *зазва* (Змајевић 1: 28).

~ **кога (А₀) на шта (А_{НА})**: *Г(осподи)на њу Бога на помоћ зазвати* (Дивковић 126), Исукрст [...] *га зазва на покору* (Дивковић 167).

²⁰⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *позвати, дозвати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Хабделићевом, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) с објектом у акузативу: *Господин ... зазавши тежакѣ свих липо обиде дав плаће једнаке* (Хекторовић 59), *Зазва Стефан све подложнике и у Столном Белграду ... би окруњен* (Главинић цвит 287). Забележен је и пример: *Станче, проговори и свих зазовемо, тад уста отвори* (М. Држић 60; уп. Држић 279); објекат није у акузативу, већ у генитиву множине, што није наведено; 2) *зазвати некога на нешто*: (Бог) тебе јест *зазвао на покору* (Посиловић цвијет 43), *На добра ... Креонте зазва Сила мога* (Глеђевић 16^б); 3) *зазвати некога са нечега*: *Сад зазове старица дивојчицу з суфита доле* (Нар. прип. микул. 20); 4) *зазвати некога именом*: *Нијесам господара мога именом зазвала* (М. Држић 151; уп. Држић 495), *Мене именом зазавши поздрави (вила)* (Наљешковић 2, 8), *Зачуди се Прокопије, зашто га именом зазва* (Главинић цвит 233^а). Значење *назвати, прозвати, именовати* поткрепљују следећи примери: *Бог ... свит стварајући ... заповиди, да се све воде скупѣ заједно, и ово скупљење зазва море* (Ј. Филиповић 1, 534^б), *Роди се од Абрама и Сарѣ син, кога ... зазваше Исак* (Качић кор. 20). У РЈАЗУ се ови примери наводе као потврде за допуне са два акузатива, што је грешка. Допуне море и Исак су у номинативу.

~ **кога (А₀) одакле (Г_С):** када *ће га* Г(осподи)н Бог *зазвати с овога свијета* (Дивковић 327).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀) како (И₀):** стара сам била, *нијесам господара мога именов*
завала (Држић 495).

2. назвати (некога) неким именов, именовати; дати некоме име.

~ **кога / шта (А₀) + ДПРЕД: како (Н):** *завва ю мариа* (Дубр. зб. 143), *скупљење од вода*
завва море (Змајевић 1: 28), Има два сина:
првога завва Манасес (Змајевић 1: 53).

ЗАЗИВАТИ²⁰⁵ несврш. *дозивати, позивати.*

~ **шта (А₀):** Енос [...] *узе зазивати име Божје* (Змајевић 1: 33).

~(РИ) **Ø:** *гди се годи ово свето име са свијем срцем зазива* (Дивковић 230).

ЗАКЛАТИ²⁰⁶ сврш. *пресећи гркљан (некоме), убити пресецањем гркљана (некога).*

~ **кога (А₀):** *заклах њи диете* (Дубр. зб. 4), *закла сина свога* (Дубр. зб. 206), Ах, гдје ми је
пуњао, *да закољем овог асасина!* (Држић 374), Попива, *хоћу да закољемо*
Помета (Држић 380), *да закоље пољубљенога сина свога Исака* (Змајевић 1:

²⁰⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *сазивати, позивати, називати, изазивати*. Региструје се у Микаљином, Витезовићевом, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација *дозивати, позивати* бива потврђена примерима: Тебе молим (боже) и зазивам (Ђорђић узд. 110), Јеси дужан Духа светог зазиват (Ј. Филиповић 1, 165^б). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Нарав усађена у памети људске говори, да се бог има молити и зазивати име његово (Матовић 441).

²⁰⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *некаквим оштрим предметом одрезати некоме главу или на неки други начин убити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Закла оној дијете (Зборн. (1520) 2^б; Дубр. зб. 4), Ах, гдје ми је пуњао, да закољем овог асасина (М. Држић 350; уп. Држић 374), Јуначка те рука (Дилавере) закла (Гундулић 520), Да закољу јунца (Башић 289^б). Пасивне конструкције посебно се издвајају: И приказа врат заклана небескога срид дивана (Кавањин 291^б). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се (реципрочно): Ова се чељад избодје и закла (у извору стоји: изакла) (М. Држић 217; уп. Држић 448), Скочи (Дилавер), да се ш њим закоље (Гундулић 527).

45), да закоље овнића (Змајевић 1: 45), овце и волове од плијена закла (Змајевић 1: 88).

~(III) **Ø**: синци [...] ЗАКЛАНИ БИСТЕ (Дубр. зб. 134), ВИТЕЛИО [...] би [...] заклан (Змајевић 1: 238).

ЗАКЛЕТИ²⁰⁷ сврш.

~ **СЕ** учинити заклетву, обећати уз заклетву; устврдити (нешто) уз заклетву; заклетвом стати доказивати; присећи(се).

~ **Ø**: та хоћѣ да се закѣнете (Држић 12), како је њему драго заклети се (Дивковић 240).

~ **ким (И_Ø)**: човјек се може заклети Г(осподи)ном Богом (Дивковић 240).

~ **у шта (А_у)**: У све речене ствари човјек се може заклети (Дивковић 240).

~ **коме (Д_Ø) ким (И_Ø)**: да му се закуне овијем Господином неба и земље (Змајевић 1: 46).

~ **ИНФ**: ЗАКЛЕ СЕ ОСВЕТИТИ великѣ невиерѣ (Дубр. зб. 97).

~ **коме (Д_Ø) + ИНФ**: видѣти овои пѣкѣ ЗАКЛЕШЕ мѣ се обслађевати ихъ (Дубр. зб. 12).

~ **К_{кл} / ВОЛ_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): ЗАТОИ СЕ ТА НЕСАМЪ ЗАКЛЕО ДА ѣчинимъ ја И СТАВИМЪ СТВАРХЪ ОВДИЕ (Дубр. зб. 98).

ЗАКЛИЊАТИ²⁰⁸ (и обл. заклинати) несврш. молити уз заклињање; тражити од неког пристанак (на нешто) уз заклетву; заклетвом задуживати (некога) да нешто учини или не учини.

²⁰⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу свезати, повезати, обавезати заклетвом. Региструје се у Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примерима: Како сам те заклек (Вранчић жив. 108), Тебе ... зазивам, боже ... да ову воду заклети и благосовити ... достојаш се (Бандулавић 274^б). Дата глаголска лексема појављује се са морфемом се у значењу учинити заклетву, што региструју Микаљин, Витезовићев, Белин, Волтиђијин, Вуков, Даничићев и Ивековићев речник, а потврђују примери у РЈАЗУ: 1) уопште: Хоћу да се закунете, да обслужите овеј заповиједи, докли се ја вратим (Зборн. (1520) 8^б; уп. Дубр. зб. 12), Је ли гријех смртни малу лажу ријети заклевши се? (Кашић зрц. 101); 2) заклети се неким или нечим: Сам собом сам се заклек (Н. Рањина 117^б), Не закуни се у испразност именовом божијим (Грличич 43), Већи је грих заклети се богом него његовим светим (Добретић 154), Закуни ми се сада богом, да не ћеш преварити (Даничић 1, мојс. 21, 23). Не бележи се допуна заклети се у нешто, али се може упоредити са наведеном: заклети се у лаж: Ако се закунеш у лаж (Ластрић нед. 115).

- ~ **Ø**: И ако би тко почео заклинати говорећи јеси ли то и то чуо (Дивковић 341).
- ~ **кога (A_Ø)**: не има чекати докле га толико моли и *заклина* (Дивковић 380).
- ~ **кога (A_Ø) ким (И_Ø)**: Главо, *заклинам те Богом живијем* (Дивковић 128).
- ~ **[КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ] + чим (И_Ø)**: *Седам синова Шеве [...] именов Јесукрстовијем [...] закљњући худобе из немоћнијех изгонише* (Змајевић 1: 229).
- ~ **СЕ позивати некога или нешто за сведока; (имајући сведока) утврђивати нешто уз заклетву; заклетвом доказивати (нешто)**.
- ~(НЕГ. ФОРМА) **ким / чиме (И_Ø)**: *немој се именов Божјијем ни Богом [...] заклинати [...]*
немо[ј]те се заклинати [...] ни небом, ни земљом [...]
да се [...] не заклинамо Богом, ни именов Божјијем, ни
Исукрстом, ни муком Исусовом, ни ранами, ни крижем,
ни Дивицом Маријом ни осталијем светијем [...] ни
проклетијем не имамо се заклинати (Дивковић 239).

2. (један другоме) *обећавати се уз заклетву*.

- ~ **Ø**: како се *заклинају* када се вјенчавају (Дивковић 393).

ЗАКУПЉИВАТИ²⁰⁹ несврш. *куповати, откупљивати (нешто) на велико*.

- ~ **шта (A_Ø)**: *закупљујем сва воћа, сва жита* (Држић 422).

²⁰⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном заклету у значењу *закљњањем, заклетвом задуживати, везати некога да нешто учини или не учини*. Региструје се у Витезовићевом, Белином, Волтијијеном, Јамбрешићевом, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) *закљњати некога или нешто*: *Закљњам те пун тамности, не ћутиш ли циле кости* (Хекторовић 162), *Просим и закљњам вашу доброту* (Радовчић ист. 205); 2) *закљњати некога неким или нечим*: *Закљњам тебе богом живим, да нам речеш* (Бандулавић 80^б), *Прости, судче, закљњем те твој милости* (Ђорђевић узд. 89), *Ја га закљњам његовијем самијем срцем* (Матеић 173). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: *закљњати се неким или нечим*: *Именов се њих криво закљњали* (Дивковић бес. 32^б), *Богом криво закљњајући се* (Ј. Филиповић 1, 250^а).

²⁰⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *куповати на велико, све (у једној врсти робе)*. Региструје се у Белином и Стулићевом речнику, а потврђује се следећим примерима: *Закупљујем сва воћа, сва жита и све, што земља саздава, а послје људем припродавам, и зато сам бог од богатства* (М. Држић 400; уп. Држић 422), *Сагришује закупљујући ствари, за да јих он сам дражје нег' је право може продати* (Кадчић 261).

ЗАЛЕСТИ (и)јек. ЗАЉЕСТИ²¹⁰ сврш. *заћи, ући (у нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

~ у шта (А_у): Ма сам заљезао у велику консидацион [размишљање] (Држић 324).

ЗАМИТИТИ²¹¹ сврш. *митом поткупити; подмитити (некога).*

~ кога (А_о) чиме (И_о): И динарми је замитио своју службеницу (Држић 423).

ЗАНЕТИ (и)јек. ЗАНИЈЕТИ²¹² сврш. *однети, одвући, завести, зграбити (некога или нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

²¹⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *заћи, залећи, ући*. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Ки немају буху ... зализлу у уху (Марулић 49), Када у њ заљезе (т. ј. црв у старо дрво) (Димитровић 16), Ма сам заљезао у велику консидацион (М. Држић 272; уп. Држић 324).

²¹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *подмитити*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином и Стулићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следечи примери: Динарми ми е замитио своју службеницу (М. Држић 401 уп. Држић 423), Јутроска ме мајка мила ... златном дуњом замитила (Ц. Палмотић 1, 223).

²¹² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *узети, уграбити, однети, понети, очарати, усхитити; завести, преварити; зачети плод (о жени) и др.* Семантичка реализација *одвести, однети, завести, одвући, ухватити, зграбити* бива регистрована у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику, а потврђена следећим примерима у РЈАЗУ: 1) објекат је живо +: Допусти ми ... еда не буду никога занијети ни у малу ни у велику, него да буду са свачијем у миру и у гоју прјебивати (Зборн. (1520) 178^б; уп. Дубр. зб. 220), Замамиш срдацце, занесеш чловика (Ш. Менчетић 23), Зашто ће напријети тој веле посліје, тер нас ће занијети коњи и камиље (М. Држић 449: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); 2) објекат је вихар: Хрло ливадом потече, јак да ју вихар плах занесе из луга (М. Држић 437: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); 3) објекат је део тела (срце, очи): Тај вила сад ме ће ранити и срце из тијела с коријенком занити (М. Држић 448: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Зорка мила, ка му срце занијела је (Ц. Палмотић 2, 177); 4) објекат је живо –, а субјекат живо +: Понеси (ј)ој тртаре, што ми су с пира послали! Тако ја небога и забуди, занеси тртар у Шиле црјевара

~ **кога (А₀):** ову туђинку, која му срце *занијела бјеше* (Змајевић 1: 81).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀):** *НЕ ВЪДА' НИКОГА ЗАНИЕТИ* (Дубр. зб. 220), И да *не би га* ријека Нила *занијела*, покрај исте воде пушташе (Змајевић 1: 57).

~ **шта (А₀) чиме (И₀):** лицем руменим слатки покој *зани* (Држић 179).

~ **шта (А₀) у кога (Г_у):** *занеси* тартару [врста слаткиша] у Шиле црјевјара (Држић 482).

ЗАПАКЛИТИ²¹³ сврш. *намазати смолом или паклином (нешто).*

~ **шта (А₀):** Сплетоше [...] кошиц, *запаклише га* (Змајевић 1: 57).

ЗАПЕЧАТИТИ²¹⁴ сврш. *(по)ставити, ударити печат (на нешто), затворити (нешто) печатом.*

~ **шта (А₀) чиме (И₀):** С. ПАНКРАЦИО, бискуп, Јесукрстово еванђелије [...] крвју својом у Сичилији *запечати* (Змајевић 1: 224).

ЗАПОВЕДАТИ (и)јек. ЗАПОВЈЕДАТИ²¹⁵ (и обл. заповиједати) несврш. **а.** *казати да се обавезно чини оно што се каже, наређивати, одређивати, налагати.*

(М. Држић 132; уп. Држић 482), Примаче се Максим Сењанине, повади им свијетло оружје, па занесе у јелово грање (Нар. пјес. вук 6, 340); 5) објекат је нешто нестварно, а субјекат живо +: Погледом руменим срдаце ме рани, а личцем руменим слатки мој покој рани (у извору стоји: *зани*) (М. Држић 10; уп. Држић 179), Очима рани срце ме, а живот *зани вас* (Лукаревић 35).

²¹³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *намазати паклином, смолом, засмолити*. Региструје се у Микаљином, Белином и Стулићевом речнику. Не наводе се примери.

²¹⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *поставити, ударити на нешто печат; затворити печатом*. Региструје се у Микаљином, Белином, Витезовићевом, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примерима: По заповиједи Пилатовој запечатише гроб (Исусов) (Дивковић бес. 391⁶), С крви њему књигу запечати, па је даде пошти књигоноши (Нар. пјес. вук 2, 247).

²¹⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном заповедити у значењима *наређивати, налагати, одређивати, владати, управљати*. Региструје се у Вранчићевом, Хабделићевом, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом, Шулковом и Ивековићевом речнику. Дате семантичке реализације бивају потврђене следећим примерима: 1) објекат је често у дативу: Отац наш Францешко ... заповиједа својијем фратром малој брат(ј)и (Дивковић бес. 2), Ликомеде ... нами заповиједа и краљује (Ц. Палмотић 1, 133), Боље је доброга

~ **шта (А₀):** ЩО ЗАПОВИЕДА ста црква каталичаска римска (Дубр. зб. 208), ШТО заповиједате (Држић 279), не чините што заповиједам (Дивковић 127), што црковни људи заповиједају (Дивковић 256).

~ **коме (Д₀):** па самъ гѣнь а па ТЕБИ ЗАПОВИЕДАМЪ (Дубр. зб. 53), и сињори он сад заповиједа (Држић 316), Ово сам твој роб, заповиједај ми (Држић 422).

~ **шта (А₀) коме (Д₀):** лѡпежъ свакоꙗ стваръ кою мѡ ЗАПОВИЕДАШЕ рѡмета онъ говораше да не може чинити (Дубр. зб. 13), не чините дјела која вам заповиједам у закону мому (Дивковић 127).

~ **коме (Д₀) + ИНФ:** НИЕКИЕМЪ ЗАПОВИЕДА ПОЋИ на цвиетъ (Дубр. зб. 2).

~ **ВОЛ_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** Год. 92, у бријеме Домицијана цесара, који заповиједаше да се све главе цркве свете пофиту (Змајевић 1: 201), Бог [...] заповиједа да се старијему учини част и поштен'је (Дивковић 117), Исукрст заповиједа да молимо Бога да нам крух да, а не сребро и злато (Дивковић 211), заповиједа Г(осподи)н Бог да посветимо и поштујемо добријѣми дјели духовнијѣми дан недјѣљни и остале дни светчане (Дивковић 241).

~ **коме (Д₀) + ВОЛ_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** НИЕКИЕМЪ ЗАПОВИЕДА ДА НАЧИНАЮ ГДИЕ МЕДЪ ЗБИРАЮ (Дубр. зб. 2), Жедан исти пук други пут напоји Г-н Бог

служити него рђаву заповиједат (Нар. посл. вук 23); 2) објекат у дативу и допуна у инфинитиву: Некијѣмъ (пчелама) заповиједа поћи на цвијет (Зборн. (1520) 2^а; уп. Дубр. зб. 2), Заповида јој дати јести (ант. Далматин нов. тешт. 97); 3) објекат у дативу и зависна реченица као допуна: Филип ... цесар ... заповеда папе в Риме, да би кипе не почтувал (Врамец крон. 29), Она (вила) мени заповиједа, да је слиједи мисо моја (Ц. Палмотић 1, 31); 4) објекат је у акузативу: Што заповиједате, да вам погодимо (М. Држић 60; уп. Држић 279), Бог покору не заповида (Главинић свитл. 81); 5) запов(и)једати некоме нешто: Сваку ствар, коју му (лупежу у исповиједи) заповиједаше рѡмета, он говораше да не може чинити (Зборн. (1520) 9^а; уп. Дубр. зб. 13), Заповида нам очито љубав ову (т. ј. према непријатељу) ... Исукрст на млоги(х) мистих (Канижлић фран. 216); 6) запов(и)једати нечим: Мојом кућом њетко заповиједа (М. Држић 390; уп. Држић 552), Разлог проси у оному, који војскам заповиједа (Ц. Палмотић 2, 482); 7) зависна реченица као допуна: Седма (заповид) заповида, да ниткорѣ не узме тујѣга отајно (Мрнавић наук 17), Заповидај дакле, да се чува и пази гроб (Лекушић 148).

заповиједајући Моизесу да скупи вас народ ови (Змајевић 1: 62), Г-н Бог милост учини заповиједајући му да редовници најпрви с корабљицом од увјета упуте се преко ријеке (Змајевић 1: 67), Исукрст нам заповиједа да просимо онолико круха колико је нам задовољно данас (Дивковић 212), Г(осподи)н Бог нам заповиједа [...] да се идолом никако по ниједан начин не клањамо (Дивковић 236) Јоштер нам [...] заповиједа [...] да не вјерујемо у сан, у коб, у птицу (Дивковић 236).

~ **коме (Д₀) + ВОЛ_{кл}** (да + ПРЕЗЕНТ ГЛ. ИМАТИ + ИНФ): заповиједа нам [...] да се никому не имамо клањати (Дивковић 236), Такојер нам заповиједа да никако не имамо вјеровати ни у једну худобштину, ни у једну чарку, ни у једну вражбу, ни у једно шуркан'је ни гатан'је (Дивковић 236).

~ **коме (Д₀) + ВОЛ_{кл}** (да + ПОТЕНЦИЈАЛ): уфитише га за руку и изведоше с женом и су двије хћери његове, заповиједајући им да се не би назад обратили (Змајевић 1: 44).

~ **коме (Д₀) + УП_{кл}** (што + ФУТУР): заповиједа ми што хоћеш чинити (Дубр. зб. 53).

б. управљати, владати.

~ **чиме (И₀): мојом кућом** њетко заповиједа (Држић 552).

ЗАПОВЕДЕТИ (и)јек. ЗАПОВИДЈЕТИ²¹⁶ сврш. (из)дати заповест, наложити, наредити, одредити.

²¹⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *дати запов(и)јед, наредити, наложити, одредити*. Региструје се у Белином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Забележени су и облици: 1)

- ~ **шта (A₀):** *Ѹ дан заповидѣ г^ань милосѣти свою и по^кию. пксань неговъ ѡ^нь мене* (Срп. мол. 93), сваки бискуп [...] *може заповидѣти* и наредити пост (Дивковић 259).
- ~ **коме (Д₀):** како *вамъ ја заповиенъ* (Дубр. зб. 155), *заповјеђ ми* (Држић 309).
- ~ (НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀):** *не ѡмие себие заповидиети* (Дубр. зб. 3).
- ~ **шта (A₀) коме (Д₀):** *заповиенъ слъзи твою ономъ цю. не теби ѡгодно* (Дубр. зб. 130).
- ~ **ИНФ:** *заповиди* на братиехъ двора свога *прибити* листакъ (Дубр. зб. 1).
- ~ **коме (Д₀) + ИНФ:** *заповиди* *имъ* главе *изодсиецати* (Дубр. зб. 1), *цесаръ заповиди он* ѡста *отворити* (Дубр. зб. 8).
- ~ **ВОЛ_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** *заповидѣти* и наредити да се меју собом љубимо (Дивковић 173), Г(осподи)н Бог прости гријех овому дјетету и *заповидје да се стави у један студенац огњени* (Дивковић 247), сваки бискуп [...] *може наредити* и *заповидѣти* светац да се свети (Дивковић 257).

инфинитива: заповидјети (Зборн. (1520)); 2) 1. л. јд. презента: заповијем (Зборн. (1520)); 3) 2. л. јд. императива: заповјеђ (Зборн. (1520), М. Држић); 4) 3. л. јд. аориста: заповидје (Зборн. (1520), Дивковић); 5) партицип пасивни: заповидјен (Зборн. (1520)). Дата семантичка реализација бива потврђена следећим примерима: 1) објекат у дативу: Који не умије себје заповидјети, не може ни другому (Зборн. (1520) 2^а; уп. Дубр. зб. 3), Учите их (т. ј. народ) обслужевати, како вам ја заповијем (Зборн. (1520) 120^а; уп. Дубр. зб. 155), Што могу. Заповјеђ ми како брату (М. Држић 247; уп. Држић 309), Заповјеђ дјевојци, а дјевојка мачци; а мачка репу (Послов. данич. 156); 2) заповид(ј)ети некоме нешто: Заповјеђ (Господине) служи твоју, оној што је теби угодно (Зборн. (1520) 99^а; уп. Дубр. зб. 130), Заповиј њим ове ричи ознани (Катек. 1561, 60); 3) са објектом у акузативу: Заповјеђ све, што хоћ', ја ти сам приправан послушат са сву моћ (Наљешковић 2, 122), Нико дите младолитно покле послух заповиди ... ја спивати јадовитно (Бараковић вила 142); 4) са инфинитивом као допуном: Заповиди вратити тијело (Н. Рањина 94^б), Заповидје (цесар) на вратех ... прибити листак (Зборн. (1520) 1^а; уп. Дубр. зб. 1), Заповидје нами приповиједати пуку (Матовић 72); 5) са зависном реченицом као допуном: Заповијејте, да се однесе с вама ова света рука (Канавелић ив. 594), Заповиди, да се донесе крух (Ластрић тест. 103^а); 6) са објектом у дативу и зависном реченицом као допуном: Заповидје њим, од Јерузалима да не сљезу (Н. Рањина 135^б), Заповидје свој чељади, да ... на травно се тле посади (Ц. Палмотић 3, 132). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Учинили бјеху оној што бјеше њим заповидјено (Зборн. (1520) 122^б; уп. Дубр. зб. 158), Анђелом твојијем заповидјено јест од тебе (Н. Рањина 41^б).

~ **коме** (Д₀) + **ВОЛ**_{ккл} (ДА + ПРЕЗЕНТ): и ЗАПОВИДИЕ царь иозепъ ВЛАСТЕЛОМЪ да взмѣ сребро и злато (Дубр. зб. 39), ЗАПОВИДИЕ г^ань ВЛАЖЕНОМЪ петрѣ и ПАВАѢ да САБЛѢДѢ ШВАИ ВІ ПЕТКА (Дубр. зб. 204), заповидје човјеку да чини како вели на 1. по(главје) од „Ствари апоштоскије[x]“ (Дивковић 122).

~ **коме** (Д₀) + **ВОЛ**_{ккл} (ДА + ПРЕЗЕНТ ГЛ. БИТИ + ИНФ): вѣде имѣ ЗАПОВИДИЕТИ да вѣдѣ принести страшно пристолие господиново (Дубр. зб. 161).

~(III) **коме** (Д₀): счинили виехѣ онои цю виеше имѣ ЗАПОВИДИЕНО (Дубр. зб. 158).

ЗАПОВЕДИТИ (и)јек. **ЗАПОВЈЕДИТИ**²¹⁷ (и ик. заповидити; исп. заповедети) сврш. в. *заповедети*.

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): варзо поѣкимо риети онои цю нам не анѣко заповидио (Дубр. зб. 140), немо[j] се заборавити од мојијех заповиједих које сам ти заповидио у закону мому (Дивковић 118).

~ **ВОЛ**_{ккл} (ДА + ПРЕЗЕНТ): зашто је Бог свемогући заповједио да се вратим у тијело моје (Дивковић 452).

~ **коме** (Д₀) + **ВОЛ**_{ккл} (ДА + ПРЕЗЕНТ): да па не поѣкемѣ нест ми заповедио (Дубр. зб. 86), молити Г(осподи)на Бога, који је нам [...] заповидио да туге и прогонства трпимо на овому свијету (Дивковић 126).

²¹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол као перфективан према имперфективном запов(и)једати; исто што и заповедети (и)јек. заповидјети. Појављује се у три лика: екавском, (и)јекавском и икавском. Региструје се у Микалином, Волтијијином, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: 1) у активу: *Краљ праведни ... својим сатником заповједи, да се уграби (немилосрдни вјеровник) и хити се ... у тминасте исте муке (Кавањин 12^б), Заповеди господ бог двема трима анђелом (Нар. пјес. вук 1, 127); 2) у пасиву: *Љубљење и грљење вјерни(х) и љубезни(х) супруга од самога бога не само (је) допуштено, но благословено, посвећено и заповеђено (Обрадовић жив. 494).**

ЗАПРЕТИТИ (и)јек. ЗАПРИЈЕТИТИ²¹⁸ сврш. *упутити (некоме) претњу; предочити (некоме) за некакву казну (због нечега); припретити.*

~ **коме (Д₀):** анђео [...] *запријети њему* (Дубр. зб. 56), И како му бјеше *запретио* Г-н Бог у сну, милостиво говори с њима (Змајевић 1: 50).

~ **коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** *запријети дјаволом да мене не тичу* (Дивковић 452).

ЗАПРЕЧИТИ (и)јек. ЗАПРИЈЕЧИТИ²¹⁹ сврш. *начинити, учинити запреку, сметњу, забрану; (по)ставити неку препреку, препречити (о путу); затворити приступ, пролаз; заградити.*

~ **шта (А₀) коме (Д₀):** сrete га анђео Божји, *запријечи му пут* (Змајевић 1: 65).

ЗАТАЈАТИ²²⁰ сврш. **1.** *прикрити, сакрити.*

~(III) **Ø:** *ствари сакривене и затајане* (Дубр. зб. 14).

2. *одрећи се (некога или нечега); одврћи се, одметнути се (од некога или од нечега).*

~ **кога (А₀):** *затаја Јесукрста* поглавство (Змајевић 1: 197), тко мене уистину *затаји* прид људи, ја ћу њега *затајати* прид Оцем мојијем небескијем (Дивковић 237).

²¹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *припретити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) запр(и)јетити некоме или нечему: Анђео ...запријети њему (цару) говорећи (Зборн. (1520) 38^б; уп. Дубр. зб. 56), Како му бјеше бог запријетио (Ђорђић салт. 124), Тада уставши запријети вјетровима и мору, и постаде тишина велика (Вук мат. 8, 26); 2) допуна је реченица: Запријети дјавлом, да мене не тичу (Дивковић бес. 185^б; уп. Дивковић 452), Запријети му, да га не прокаже (Ластрић нед. 414^б).

²¹⁹ РЈАЗУ бележи ова глагол у значењу *учинити запреку, сметњу, забрану, спречити, препречити, омести*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Зач му уздах рич запричи (Бараковић драга 374^б), Биху запричили све путе свакому добру свиту (Кашић ињ. 87).

²²⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *сакрити, прикрити, затајати, потајати*. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом и Даничићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена примерима: 1) у активу: Очима још ни моћ затајат жалости (Ц. Држић 359), Није узмножно од тебе ни једну ствар затајати (Дивковић чуд. 42^а); 2) у пасиву: Ствари сакривене и затајане (Зборн. (1520) 9^б; уп. Дубр. зб. 14), Жеља у срцу затајана (Ц. Палмотић 1, 42).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀)**: ниједан крстјанин *не има затајати Исукрста* (Дивковић 236).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀)**: *не ктјеше затајати вјере и закона Исукрстова* (Дивковић 299).

ЗАТАЈИВАТИ²²¹ несврш. **1.** *крити, прикривати; оглушивати се (о нешто).*

~ **шта (А₀)**: тко истину затајује (Дивковић 248).

2. *одрицати се (некога), одметати се (од некога).*

~ **кога (А₀)**: тко криво свједочи, Исукрста затајује (Дивковић 248).

ЗАТВАРАТИ²²² несврш. *ограђивати (нешто нечим); правити ограду, окруживати оградом; подизати (нешто).*

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀) чиме (И₀)**: богата поља *не затварају драчом [трњем] слатко, лијепо, зрјело воће* (Држић 305).

ЗАТВОРАТИ²²³ несврш. *чинити да се кроз нешто не може проћи, да се из нечега не може изаћи или у нешто ући, да нешто не буде отворено, раскрыљено (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта (А₀)**: Исповијед затвора врата паклена (Дивковић 324).

²²¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *крити, тајити, не казивати*, што потврђују примери: Ако се чини не знат ствари и затајиват (И. Држић 305), Који на исповиди грихе затајују (Ј. Филиповић 3, 169^б). Семантичку реализацију *одрицати се* поткрепљују следећи примери: Затајују Исукрста и одричу се (Ластрић нед. 3^а), Петар затајујући (Исуса) (Лучић разг. 35). Дата глаголска лексема регистрована је у Белином и Стулићевом речнику.

²²² РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном затворити. Региструје се у Витезовићевом, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација која би подразумевала *ограђивати некакав простор* бива потврђена примерима: Богата поља не затварају драчом слатко воће (М. Држић 240; уп. Држић 305), Мустафа затвара смртно гробовише (Мрнавић осм. 77).

²²³ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном затворити; исто што и затварати. Семантичка реализација, која се односи на: затворити врата или оно што врата има, бива регистрована у Белином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику, а потврђена следећим примерима у РЈАЗУ: Исповијед затвора врата паклена (Дивковић наук 190^б; уп. Дивковић 324), Која (врата) залуду шкрипају и ништа не затворају (Анчић врата 161).

ЗАТВОРИТИ²²⁴ сврш. **1.** *учинити да се кроз нешто не може проћи, да се из нечега не може изаћи или у нешто ући, да нешто не буде отворено, раскриљено (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта (А₀):** игленицу од сребра затворе (Држић 445), затворише врата (Змајевић 1: 82), пакао затворио (Дивковић 185), ја ћу [...] затворити краљевство небеско (Дивковић 237).

~ **шта (А₀) коме (Д₀):** сињора вам у образ врата затвори (Држић 315), како Ева сагријеша, Г(осподи)н Бог свијем колицијем затвори краљевство небеско (Дивковић 181), како грешник сагријеша, тудје му Г(осподи)н Бог затвори краљевство небеско (Дивковић 324).

~(III) **коме (Д₀):** свијем колицијем бише рајска врата затворена (Дивковић 181).

2. *увести, сместити у ограђен простор или у просторију (то може бити и затвор, тамница).*

~ **кога (А₀) камо (А_у):** да би дијете повратио оцу свјетова затворит га у њеки студенац (Змајевић 1: 51).

~(III) **камо (А_у):** би и с. Иван [...] у тамницу затворен (Змајевић 1: 201).

²²⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *некаквом бравом, кључем, клипом, обрточем или нечим сличним забравити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација која се односи на: затворити некога или нешто бива потврђена примерима: 1) врата: Затворимо врата цркве ... врло тврдо бравом и мандалом (Ластрић нед. 257^б), Седе Богдан с сејом вечерати, заборави затворити врата (Нар. пјес. вук 1, 536), (пасивно) Јур су врата моја затворена (Коризм. 72^а); 2) некакав простор вратима или нечим сличним, стварним или замишљеним: Игленицу од сребра затворе и отворе (М. Држић 213; уп. Држић 445), Молићемо бога истинога, нек нам даде кључе од небеса, да затворим' седмера небеса, да ударим' печат на облаке, да не падне дажда из облака (Нар. пјес. вук 2, 2); човека или нешто друго живо + негде или у нешто: Маденицио учини Марцела ... у тамницу ... затворити (Главинић цвет 13^б), Да те (Ируд) не затвори опет у тавницу (Ластрић тест. 185^б), (пасивно) Ови дух мој затворен у тамницах од овога тужнога тила мога (Јерковић 104), Са сви(х) страна бија(х)у затворени од коњика цара честитога (Качић разг. 136^б), Затворена у тамници ... не походише (Матовић 74). Дата глаголска лексема појавује се и са морфемом се: У форте се је њетко затворио, ну изид мало из те фортеце (М. Држић 366; уп. Држић 538), Затвори се у један манастир и учини свет живот (Кадчић 336.).

~(III) од кога (Г_{ОД}) камо (А_У): би од родитеља својих у њеку ограду племениту [...]
затворена (Змајевић 1: 217).

~ СЕ *сместити се у неки ограђен простор.*

~ камо (А_У): у форте [у тврђаву] *се је њетко затворио* (Држић 538).

ЗАТИСНУТИ²²⁵ сврш. 1. *затворити, зачепити, запушити (нос, уши).*

~ шта (А_О): *затиснѹ ти носѹ* (Дубр. зб. 11), Кучиврате, *затисни уши* (Држић 552),
затиснуше уши своје (Змајевић 1: 211).

~(НЕГ. ФОРМА) шта (А_О): *НЕ ЗАТИСКИНѹ ГД* [носѹ] (Дубр. зб. 11).

2. *обуздати, спутати, задржати.*

~ шта (А_О): *ЗАТИСНѹТИ ВОЛѹ* [...] *ЗАТИСНѹТИ ХОТИЕНИЕ* ѡ^А *НАРАВИ* (Дубр. зб. 13).

ЗАФАЛИТИ²²⁶ сврш. в. *захвалити.*

В. пр. под захвалити.

ЗАЦРЕПАТИ²²⁷ несврш. *захватати некакву течност, текућину.*

²²⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *зачепити, запушити, затворити*. Наведени су облици у 3. л. јд. аориста: *затиште* (Дивковић), *затисну, затискну* (Зборн. (1520)). Региструје се у Вранчићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) *затиснути уши, ухо: Затисни уши, да не чујеш глас од оне немани* (М. Држић 390; уп. Држић 552), *Сама своје уши затиште* (Дивковић бес. 718^б); 2) *затиснути нос: Идући (ремета и анђео) напријед, нађоше једнога гиздава и урешена младца ... и тадај анђео поче затисковати нос. И тадај ремета ... рече анђелу: Зашто затисну ти нос од толикој лијепа младића, а не затискну га од толикој груба смрада (т. ј. од мртва коња)* (Зборн. (1520) 7^б; уп. Дубр. зб. 11), *Онда му лисица затисне и нос и уста* (Нар. прип. вук 226). Значење *задржати, обуздати* поткрепљује се примером: *затиснути вољу, хотјење: Од спознања ... јест утврђено и сигуро господство уздржати и стиснути одлуку од срца. И овој може бити по два начина, први јест затиснути вољу, која изходи и доходи навластито од срца, и ово је навлаштито спознање ... Друго јест затиснути хотјење* (Зборн. (1520) 9^б; уп. Дубр. зб. 13).

²²⁶ РЈАЗУ не бележи овај глагол као одредничку лексему, али га наводи под захвалити.

²²⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном *зацрпсти*. Региструје се у Стулићевом речнику. Под *зацрпсти* даје се значење *захватити, заграбити*, што потврђују примери:

~ **шта (A₀) одакле (Г_{из}):** *Зацрепаху* оне из студенца воду (Змајевић 1: 59).

ЗАЋИ²²⁸ сврш. *кренути, поћи, отићи* (у нешто) (у правом и пренесеном смислу).

~ у **шта (A_y):** Ма ја сам зашао у феличита [у блаженство, срећу] (Држић 370), Тко ову воду пије [...] у подне – у љубав зађе (Држић 421), ове лудјачице у лудости зађу (Држић 445), брижна у љубав зашла (Држић 513).

~ **СЕ залутати, изгубити се.**

~ **међу кога (A_{МЕЂУ}):** биједни Водане, гдје се си зашао међу њеке божиће (Држић 424).

ЗАХВАЛИТИ²²⁹ (и обл. зафалити) сврш. *одати, исказати, изразити захвалност* (некоме, некоме на нечему).

Зацрпоше велико мноштво рибе (Дивковић бес. 637^б), Који годи из ње (густирне) зацрпсти и извадити буде али пити (воде) (Терзић 240).

²²⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *поћи, кренути, отићи*. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: заћи у вези са јаким осећањем: Љубавника стекла, а брижна у љубав зашла (М. Држић 165; уп. Држић 513), Ове луђачице у лудости зађу (М. Држић 212; уп. Држић 445), Ја сам зашао у феличита (М. Држић 343; уп. Држић 370), Да би се молио оцу небескому, да не би зашли у напаст (Јерковић 44). Значење *залутати, заблудити* поткрепљују примери: 1) заћи пут, из пута с пута: Једа си гдје зашао од дружбе пут прави (М. Држић 467: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Да му скаже прави пут и да га увјежба, да не зађе (Дивковић бес. 638^б); 2) са морфемом се: Овчице блудећи да се ка не зајде (М. Држић 434: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Гдје си зашао се без мене (Лукаревић 48).

²²⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *изрећи захвалност*. Региструје се у Микаљином, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Наводи се да у неким дијалектима -хв- прелази у -ф- па се, уместо захвалити, сусреће облик зафалити. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) захвалити некоме: а) објекат у дативу је бог: Отац Адам богу захвали (Зборн. (1520) 94^б; уп. Дубр. зб. 125), Боже, могу ли т' захвалит? (М. Држић 79; уп. Држић 218), Захвалити хоћу богу (Бараковић вила 207); б) објекат у дативу је човек: Плакијер имасте и захвалите ми (М. Држић 239; уп. Држић 304), Захвали мајка сину (Главинић цвит 158^а); 2) захвалити некоме на нечему: а) објекат у дативу је бог: Тад бродар захвали на милости богу (Бараковић вила 267), Захвали богу на времену, које ти је дао (Раднић 474^б); б) објекат у дативу је човек:

- ~ **коме** (Д₀): отацъ адам вогъ захвали (Дубр. зб. 125), Велики боже мој, могу ли т’ захвалит? (Држић 218), плакијер имасте; и захвалите ми (Држић 304), Да би зафалио Саул Г-ну Богу, огради отар (Змајевић 1: 88).
- ~ **коме** (Д₀) **на чему** (Л_{НА}): На свако/ј/ љубави Јозефу браћа зафалише (Змајевић 1: 54), имамо уздигнути памет нашу Г(осподи)ну Богу тере му захвалити на његовије[х] неизмјерније[х] и неизреченије[х] добрије[х] (Дивковић 241), има захвалити Г(осподи)ну Богу на добрије[х] која му је дао и даровао (Дивковић 369).
- ~ **на шта** (А_{НА}): А он нека би на велика добра [...] зафалио, огради отар (Змајевић 1: 37).
- ~ **на чему** (Л_{НА}): они [...] на чти [чџсти] захвалише (Дубр. зб. 40), црјевјар је захвалио [...] на чем (Држић 482).
- ~ **коме** (Д₀) + **УЗР_{КЛ}** (ЗАШТО + АОРИСТ): захвалити имамо Исукрсту свиколици зашто нас умијери з Богом (Дивковић 299).
- ~ **коме** (Д₀) + **УЗР_{КЛ}** (ШТО + АОРИСТ): и захвалите ми [...] што катанце ставих на њеке зле језике (Држић 304).

ЗАХВАЉИВАТИ²³⁰ несврш. одавати, исказивати, изражавати захвалност (некоме).

Јоште јој захвалих на дарих, ну моћно пожалих, ер ми се растат (Ш. Менчетић 260), Он му љубезниво на тому зафали (Бановац пред. 137); в) објекат у дативу је испуштен: Они ... на чти (части) захвалише (Зборн. (1520) 27⁶; уп. Дубр. зб. 40), Госпо, велим, црјевар је захвалио. А она мени: на чему? (М. Држић 133; уп. Држић 482), Захвали на дару, добри ћаћко (Ђорђић бен. 126); 3) захвалити некоме на нешто: Ње лијепо поздрави тере јој захвали приклоно на милос (Ш. Менчетић 177), Он захвали весео њими на витешко обећање (Ц. Палмотић 2, 120). Ова конструкција се сматра германизмом (према: Наш језик 3: 124; Наш језик 4: 222) и јавља се спорадично код дубровачких и далматински писаца у периоду од 16. до 18. века. Реченице са везницима зашто, што као допуне узрочног типа наводе се код глагола захваљивати: Имаш веселит се и зафаливати богу, зашто те је избавио од оније(х) зала (Раднић 21⁶), Боже, веома ти зафаљујем, што нисам ја као други људи (Ластрић од’ 257).

²³⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном захвалити у значењу *давати хвале некоме на нечему или за нешто*. Региструје се у Белином, Вуковом, Стулићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: захваљивати некоме: Сви заједно захваљиваху богу (Зборн. (1520) 93⁶; уп. Дубр. зб. 123), Старац захваљује ми (М. Држић 290; уп. Држић 335), Зафаљујем Господину мому (Посиловић насл. 10⁶).

~ **коме (Д₀):** сви заједно захваливах⁸ бог⁸ (Дубр. зб. 123), И старац [...] захваљује ми (Држић 335).

ЗАЧЕТИ²³¹ сврш. **1. а.** *започети, отпочети.*

~ **ИНФ:** ⁸ таи чась зачн⁸ чезн⁸ти (Дубр. зб. 162).

б. *заметнути плод (дете, сина) у утроби, затруднети, оплодити (се).*

~ **Ø:** ти *си зачала* (Дубр. зб. 191).

~ **кога (А₀):** и таи заче сина ⁸ сътаросьти свонок[!] (Срп. мол. 56), и ⁸ грксихъ заче мене мати мѡѣ (Срп. мол. 95), стоја с њим њеколико дана докле заче сина (Змајевић 1: 71), Дивица Марија зачевши Исукрста (Дивковић 153), Блажена Дивица Марија бјеше зачала истинитога Сина Божјега (Дивковић 226), заче Спаситеља и Откупитеља Г(осподи)на нашега Исукрста, свога придрагога синка (Дивковић 372), бјеше света Јелисавта, ње родица, под старост зачала светога Ивана Крститеља (Дивковић 372).

~ **од кога (Г₀):** И заче ѡъ дсѡа света (Срп. мол. 58).

~(III) **Ø:** у они час *би Исус зачет* (Дивковић 226), Блажена Дивица Марија *би зачета* без гријеха (Дивковић 433).

~(III) **од кога (Г₀):** господинъ [...] ѡъ дсѡа би зачетъ (Дубр. зб. 191).

2. *запевати, почети певати.*

²³¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *почети*. Региструје се у Микаљином, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулеховом и Ивековићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена примерима: *зачети са инфинитивом*: *Зачех говорити сам себи* (Ш. Менчетић 187), *И он овако кајат (се) заче* (Кавањин 232^а). Значење *зачети (у утроби), оплодити се; зачети са неким или зачети од некога* наводе Микаљин, Витезовићев, Белин, Стулићев, Вуков, Шулехов и Ивековићев речник, а поткрепљују примери у РЈАЗУ: *Јединца божјега да зачне у себи (Марија)* (Наљешковић 1, 118), *Марија зачевши Исукрста* (Дивковић наук 39; уп. Дивковић 153), *Елижабет у старости сина заче* (Бараковић јар. 87). Пасивне конструкције бивају издвојене посебно: *Не бјеху јоште ни језера, а ја ве зачета бјех* (Н. Рањина 193^б), *Који би зачет од Духа светога* (Вранчић 125). Семантичка реализација *запевати, почети певати* бива поткрепљена примерима: *Поћу (Поћи ћу) мало зачет уз леут, да ми маланконија од срца отиде* (М. Држић 368; уп. Држић 540).

~ Ø: *по 'ћу мало зачет уз леут* (Држић 540).

ЗАЧУТИ²³² сврш. и несврш. *дозна(ва)ти, сазна(ва)ти, упозна(ва)ти нешто преко других, из казивања других.*

~ шта (A₀): толике горкости кад моје зачује (Држић 187).

~ **К_{кл}** (ДА + АОРИСТ): будући зачули грађани [...] да [...] два гиздава младића, околише кућу
и силоваше Лота (Змајевић 1: 43).

ЗБИТИ²³³ сврш. **1.** *натерати, сатерати, сагнати (на нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога** (A₀) **на шта** (A_{НА}): *фортуна нас је на велико зло збила* (Држић 374), *Хајме, несрјећо на шта ме си збила?* (Држић 375).

2. *отерати, одбити; скинути, склонити (нешто с нечега).*

~ **шта** (A₀) **с чега** (Г_С): *Неа Попива приступи да ми ову муху с носа збије* (Држић 376).

3. *убити (некога), учинити да неко нестане са лица земље.*

²³² РЈАЗУ бележи овај глагол као перфективни према имперфективном чути. Региструје се у Белином, Витезовићевом, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примерима: *Тко да не тугује, толике горкости моје кад зачује* (М. Држић 19; уп. Држић 187), *Да буде зачути, тко за њу смрт жели* (Ш. Менчетић 7).

²³³ РЈАЗУ бележи овај глагол значењима *сабити т. ј. ударањем, притискавањем, стискањем, скупљањем, терањем и сл. учинити да нешто буде гуиће, чврстиће, мање, краће, да буде у гомили, скупа, заједно.* Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом, Вуковом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *скупити терајући испред себе, стерати, сјурити, свитлати* потврђују следећи примери: *Фортуна нас је на велико зло збила* (М. Држић 351; уп. 374), *Соколови ... збију ју (т. ј. свраку) г земљи и убију ју* (Раднић 265^а). Значење *одбити, отерати* поткрепљује пример: *Не(к)а Попива приступи, да ми ову муху с носа збије* (М. Држић 353; уп. Држић).

РЈАЗУ бележи и глагол **збити се**² у значењу *догодити се, згодити се, десити се, испунити се, остварити се.* Региструје се у Стулићевом, Вуковом, Шулековом, Даничићевом, Поповићевом и Ивековићевом речнику, а потврђује се примером: *са заменицом све као субјектом који се подразумева и именом онога коме се нешто збило у дативу: Како им рече, тако им се и зби* (Зборн. (1520) 26^б; уп. Дубр. зб. 38: *тако им се и збии, тако нам се и зби*), *Све ти се ће збити, што је тебје речено* (Н. Рањина 16^б).

~ **кога** (A₀) + [КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]: и кнезь разсарди се и зби све шестъ синова (Дубр. зб. 47).

ЗБРОЈИТИ²³⁴ сврш. **1.** *избројити, побројити, набројити.*

~ **шта** (A₀): да ихъ [вилегѣ] могъ збронти (Дубр. зб. 72).

2. *исплатити, дати новац (некоме) на камату, на добит.*

~ **шта** (A₀) **коме** (Д₀): тезоро, тезоро [благо] му збројих! (Држић 311), он дође овамо, да му збројим динаре (Држић 317).

~ **коме** (Д₀) + [КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]: збројих му пет тисућ дуката (Држић 311).

ЗГРЕЈАТИ (и)јек. **ЗГРИЈАТИ**²³⁵ сврш. *утоплити (некога); учинити да некоме буде топло (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта** (A₀): студень неговъ свъ згриа (Дубр. зб. 145).

²³⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *избројити, набројити, побројити*. Региструје се у Микаљином, Хабделићевом, Белином и Волтиђијином речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Петнајсте биљега послати ће прид собомъ, молимъ бога, да не могу гријешити, да их могу збројити свеколике (Зборн. (1520) 52^a; уп. Дубр. зб. 72), Имаш знати, да пророк зброји ови ступаји ходећ низдол (Мрнавић ист. 154). Значење *избројити, исплатити, дати новац на камате, на добит* поткрепљују следећи примери: Вјерисмо га, збројих му пет тисућ дуката (М. Држић 250; уп. Држић 311), Он је другому трговцу био сбројио тисућу дуката на зајам (Кашић зрц. 103). Објекат је оно што се плаћа: динари, дукати, тезоро (именица се адаптирала и прилагодила нашем деклинабилном систему: тезоро, -а у значењу *благ*).

²³⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *учинити да се некоме или нечему повиси топлина*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Исус ... студень његову сву згрија (Зборн. (1520) 112^a; уп. Дубр. зб. 145), Ја згријах пећ, а у њој сад друзи крух пеку (Д. Рањина 26^a).

ЗДЕСТИ (и)јек. ЗДЈЕСТИ²³⁶ сврш. *сложити, посложити (делове текста) након некакве припреме (нпр. писања и преписивања комедије).*

~ шта (А₀): шес Пометника у шес дана ју су зђели и склопили (Држић 307).

ЗДРУЖИТИ²³⁷ сврш. *спојити, повезати; зближити, спријатељити, ујединити (некога или нешто са неким или нечим) (у правом и пренесеном смислу).*

~ шта (А₀) с ким / с чим (И_С): жестоко мучење здружи с Јесукрстом душу његову (Змајевић 1: 203), Бог свемогући [...] тудје здружи с тијелом душу (Дивковић 226).

~(шп) с чим (И_С): А докле је здружено [уд као део тела] с осталијем тијелом (Дивковић 192), Г(осподи)не, смилуј се нам и говори се девет пута да по милосрдју Исукрстову будемо здружени з девет кора анђеоскије[х] (Дивковић 296).

²³⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол упућујући га на перфективно зд(ј)ети. Глагол **зд(ј)ети** има значење *над(ј)ети, сад(ј)ети, сложити*. Региструје се у Бјелостјенчевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићем речнику, а потврђује се примером: Нек утврди сито (пчелар) под грану, гдје клупко пчелах сдито (Ј. С. Рељковић 239).

²³⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *спојити, саставити као другове, у друштву ујединити; венчати, оженити, удати; пратити, спроводити*. Семантичку реализацију *спојити, саставити као другове, у друштву ујединити* региструју: 1) у активу: Вранчићев, Микаљин, Витезовићев, Белин и Стулићев речник; 2) у пасиву: Вранчићев, Микаљин, Витезовићев, Белин и Бјелостјенчев речник. Бива потврђена следећим примерима: 1) здружити некога или нешто: уопште: У потријебу свијех вас (Исус) да здружи, да вам буде милос дати (М. Држић 456: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); 2) здружити некога с неким, нешто с нечим: С поклицаром пак ме здружи (Бараковић вила 248), Висока з нискими неизмирним здружи начином (Главинић цвит 2^б), (пасивно) Покли сам здружена ја с божјом љубави (М. Држић 446: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник). Дата глаголска лексема појављује се са морфемом се: 1) *спојити се, повезати се; зближити се, спријатељити се, ујединити се (са неким)*: Жељно тужи (вила), доколи се са мнош здружи (Наљешковић 1, 190), Краљ ... с тобом би се рад здружити (Дивковић наук² 112); 2) *венчати се, оженити се, у женидби ујединити се*: Ну ако било суђено је, да се млада Ађамкиња с тобом (Дилавером) здружим (Гундулић 549), Матримонија, по ком чловик у милости божјој здружит се море (Главинић цвит 166^б), Могу (се) винчани распутити, али нити се једно нити друго може здружити з другим (Баћић 421).

~ **СЕ** сврш. (један са другим) **1.** *спојити се, повезати се; зближити се, спријатељити се, ујединити се (са неким) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **О:** *здружише се* и заједно, како и телесна и духовна браћа, част апостолску продиљише (Змајевић 1: 206).

~ **с ким / с чим (Ис):** *тко хоће тећи ш^а погинџта ш^а овогаи свиета здружи се з славом* (Дубр. зб. 35), Такојер приђи краљевство твоје, то јест *да се* с временом душа наша и тијело наше састане и *здружи с славом Божјом* (Дивковић 219), сви *се* колици по крепости тијела и крви Исусове *здружи* и сједине с Г(осподи)ном Богом, з Дивицом Маријом, с анђели и са свијема светијема Божијема (Дивковић 303).

~(III) **О:** *у исти час би здружено* тијело, душа и божанство (Дивковић 226).

2. *оженити се, у женидби ујединити се (са неким).*

~ **с ким / с чим (Ис):** Некога Коринџанина који *здружио се бјеше с' женом оца свога* непристојно прокле свети Паво (Змајевић 1: 231).

ЗИДАТИ²³⁸ несврш. *градити, подизати (нешто помоћу цигле, опеке, камена, бетона и сл.).*

~ **шта (А₀):** *гн^аъ сазикѣтъ граде. заманъ трѣдетъ се ки зиѣс нега* (Срп. мол. 40), *зиѣи ми градъ* (Дубр. зб. 52), Ово је Њарњас-град, Њарњаси га *су зидали* (Држић 431), *Поче зидати [...] Анфитеатро* (Змајевић 1: 240).

²³⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *градити, вршити зидарске радове*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљинином, Витезовићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом, Шулековом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена примерима: 1) зидати болницу, цркву, дом, град, гроб, храм (темпао), кућу, кулу, манастир, мост, олтар, палачу, пут (калдрму), торањ, зграду, зид (дувар): Алон ... посла поклицаре ка Синагрипу цару говоре: ... зиђи ми град ни на небу ни на земљи, него ли на облацијех (Зборн. (1520) 35^a; уп. Дубр. зб. 52), Ово је Њарњас-град, Њарњаси га су зидали (М. Држић² 201; уп. Држић 431), Ходи, краљу изабрани (Павлимире) ... град зидати почни веће (Ц. Палмотић 1, 70), Нимрод ... поче град зидати и сред града големи један торан ... Торна хоти до неба подигнути (Богданић 10), Вила зида град (Из Црне Горе. – Натпис пјесме) (Нар. пјес. вук 1, 151). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Ни сјаху полаче мрамором зидане (Лукаревић 259), Зиди и полаче зидане придрозим и вридним камењем (Јерковић 100).

~(III) **чиме (И₀)**: ИЕДАЊЪ ТОРАЊЪ [...] мраморомъ васъ зиданъ (Дубр. зб. 108).

ЗЛАМЕНОВАТИ²³⁹ сврш. и несврш. **1.** *означити, означавати; обележити, обележавати.*

~ **шта (А₀)**: Ови отар зламенова криж Спаситеља нашега, Исак божанство његово, а овниџ у купијени човјечанство (Змајевић 1: 45).

2. *представити, представљати; назначити, назначавати; приказати, приказивати.*

~ **кога / шта (А₀)**: Дјетца зламенују добре и праве крстјане, мати зламенује Г(осподи)на Исукрста (Дивковић 129), Књиге алити мисао зламенује ријечи које Исукрст рече на крижу viseћи (Дивковић 291), По причешћен'ју редовник рече једну пјесан која се зове „Пошт комунио“. Ово зламенује весел'је које имаше свети апоштоли када видјеше Исукрста да је од мртвије[x] ускрснуо (Дивковић 303), Ови благосов зламенује они благосов којино благосов Г(осподи)н Исукрст даде својијем учеником кадано з Горе маслинске отиђе на небеса (Дивковић 304),

²³⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *обележити, означити; обележавати, означавати*. Региструје се у Микаљином, Витезовићевом, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују примери: Утврдише гроб и зламеноваше ками (Н. Рањина 94^б), Па га зламенова светим крижем (Л. Владимировић 17), Будући много пута зламеновао ово отајство ... Абрама (Матовић 27). Значење *назначити, назначавати; приказати, приказивати* поткрепљује се следећим примерима: Почетак од мисе ... прикажује и зламенује ону жељу велику светих отац (Комуловић 55), (Надсловци) зламенују, да се рич, над којом се находе, има у изговарању продуљити (Кадчић предговор II). Семантичка реализација *најавити, прорећи; најављивати, прорицати, објашњавати* бива потврђена примерима: Како исти свети Хиеролим зламенује, да прва воља и мисао божја, с којом прве наше родитеље створи, не бјеше да се на ови начин ... буду плодили, неголи ... у рају земаљском прибивајући (Градић 11), Ово рече зламенујући, којом смртју прославити имаше бога (Бандулавић 211^а). Дати глагол може бити семантички реализован као *значити*, што бива поткрепљено следећим примерима: Ово море зламенује ови свијет, валови морски зламенују сржбу божју (Дивковић наук 5^б; уп. Дивковић 115), Дрва зламенују веће ходотајне грехе, слама мање (Главинић цвит 14^б). Ова глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *означити се, означавати се; обележити се, обележавати се*: Зламенује се зламењем св. крижа (Катек. 42), Који год плод пријимљем ... чинећи руком зламење крижа и зламенујући се њиме? (Будинић сум. 7^б).

Молитва која се говори на официју зламенује милосрдје Божје (Дивковић 314), Други је слуга који зламенује оне који по крштен'ју сагријеше (Дивковић 459).

~ **К_{КЛ}** (КАКО + ПРЕЗЕНТ): Кирјелејшон говори се девет пута за зламеновати како девет кора анђеоскије[x] вазда нам просе милосрдје од Г(осподи)на Бога (Дивковић 296), Када редовник говори које ријечи скровито, зламенује како Исукрст очито приповиједа свему пуоку (Дивковић 299).

~ **К_{КЛ}** (КАКО + АОРИСТ): Мијер Г[оспод]њи буди вазда с вами. Ово зламенује [...] како смрт Исусова би узрок мијера који се учини меју Богом и човјеком (Дивковић 302).

~ **К_{КЛ}** (КАКО + ИМПЕРФЕКАТ): Ови Трактуш зламенује како Исуса потезаше не многе суде (Дивковић 298).

3. *предсказ(ив)ати; предвидети, предвиђати; најавити, најављивати; прорећи, прорицати; објашавати (нешто) на основу времена.*

~ **кога / шта (А₀)**: ако ли вѣдѣ вѣтъри зламенѣе воисъке меѣѣ народомѣ човичасъциемѣ (Дубр. зб. 196), вѣдарѣ данѣ [...] зламенѣе вродѣ вина (Дубр. зб. 196).

4. *значити.*

~ **кога / шта (А₀)**: голубица зламенује Духа светога, маслина Божје велико милосрђе [...] оро вјеру кршћанску [...] вран нечистога духа, змија његове напасти (Змајевић 1: 217), Ово море зламенује ови свијет, валови морски зламенују срѣбу Божју (Дивковић 115), Ова свијећа зламенује свјетлост вјере и љубави Божје (Дивковић 274), вино зламенује божанство, а вода зламенује човјечанство (Дивковић 292).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): Ово удахнутје које редовник чини зламенује да нечисти дух изходи из човјека који се крсти (Дивковић 273).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ ГЛ. ИМАТИ + ИНФ): Ово такнутје зламенује да човјек има отворити уши памети и срца свога (Дивковић 274), Ово ставл'јење наглавника зламенује да редовник има дигнути памет Г(осподи)ну Богу (Дивковић 290), Ово прикрштен'је штоле зламенује да редовник има

носити криж од поборе (Дивковић 291), Такојер ови „Пошт комунио“ зламенује да ми по причешћен’ју имамо Г(осподи)ну Богу хвалу уздавати на његовије[x] великије[x] неизмјерније[x] добрије[x] (Дивковић 303).

5. (по)кропити, (по)квасити посвећеном, благословеном водом.

~(III) **Ø**: *имаше [...]* бити зламенован (Змајевић 1: 48).

~ **СЕ 1**. *означити се, означавати се; обележити се, обележавати се.*

~ **чиме (И₀)**: *човјек [...]* се има зламеновати зламен’јем светога крижа, то јест на[j]при се има прикрстити (Дивковић 368).

2. *назначити се, назначавати се; забележити се, забележавати се; навести се, наводити се; (безл. наводило се / наведено је).*

~ **где (Ју)**: *Тко мени тои дастъ да писале би се вкседе мож. али менне тои тко дастъ. да зламеновало би се њ книгаѡъ* (Срп. мол. 94).

И

ИЗАГНАТИ²⁴⁰ сврш. **1. а.** *силом удаљити, истерати, изјурити (некога) са неког места (одакле); отићи под притиском или присилом.*

²⁴⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *женући учинити да неко или нешто изађе*. Региструје се у Микалином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Наведени су неки специфични облици: 2. л. јд. презента: изренеш (Дивковић наук 263^а; уп. Дивковић 408); 3 л. мн. презента: ижене (Дивковић наук 33^б; уп. Дивковић 147); 2. л. јд. императива: иждени (М. Држић 272; уп. Држић 324). Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) објекат је живо +: Ако ју изагнем, страх ме је, да не проповије (М. Држић 194; Држић 433), За ово га Бог изагна из раја (М. Дивковић наук 9^б; Дивковић 420), Ижене га из свог двора (М. Дивковић наук 33^б; уп. Дивковић 147), Кога ли ти изренеш из цркве (М. Дивковић наук 263^а; уп. Дивковић 408), Изагна худобу (Б. Кашић ињ. 54); 2) објекат је телесно или душевно стање, осећање, а субјекат чини да код њега самог нестане објекта: Изагните ињоранцију из вас (М. Држић 224; уп. Држић 452). Значење *ићи дома* бива потврђено само у једном примеру из 16. века: Не ваља ништа иждени (М. Држић 272; уп. Држић 324). Пасивне

- ~ **кога (A₀):** Људи назбиљ [...] *изагнаше* [...] људе нахвао (Држић 305), Ако ју *изагнем*, страх ме је, да не проповије (Држић 433), краљ [...] ухиљене изагна (Змајевић 1: 60).
- ~ **из чега (Г_{из}):** *да из* госпоцтва изагну људи назбиљ (Држић 305).
- ~ **кога (A₀) камо (Д_{адв}):** Боље је пријатеља у кућу не уводити, неголи уветчи у кући и погрдивши, опет га надвор изагнати (Дивковић 195).
- ~ **кога (A₀) одакле (Г_{из}):** виечни богъ посла светога михаила арханџела и *чини га изагнати* [...] из раја (Дубр. зб. 22), охолас ме изагна из мога лепепога кралевства (Дубр. зб. 194), тудје га ижене и[з] свога двора (Дивковић 147), кога ли ти *изренеш из Цркве* (Дивковић 408), Овако *ће* Г(осподи)н Бог истинито изагнати ис краљевства небескога све оне који се по[о]холе на овому свијету (Дивковић 420), изагна и[х] Г(осподи)н Бог из раја земаљскога (Дивковић 420).
- ~ **кога (A₀) из кога (Г_{из}):** *изагните ињоранцију из вас* (Држић 452).
- ~ **кога (Г₀) одакле (Г_{из}):** краљ [...] *осталиехъ чини из тепла изагнати* (Дубр. зб. 106).
- ~ **кога (A₀) одакле (Г_с):** виечни богъ [...] *чини га изагнати с небеса* (Дубр. зб. 22).
- ~ **кога (A₀) чиме (И₀) одакле (Г_{из}):** О, колико је ово чудна и славна ствар да Бог свемогући *достоји се из нас светијем крштен'јем дјавла изагнати* (Дивковић 276).
- ~(III) **Ø:** уводе у душу своју и тијело своје дјавла пакленого, који *бјеше* прије *изагнан* крепостју светога крштен'ја (Дивковић 277).
- ~(III) **одакле (Г_{из}):** *би изагнанъ из раја* на с часъ дне (Дубр. зб. 205), И у који час ово рече Луцифер, у они час *би изагнан из краљевства небескога* (Дивковић 145), Адам и Ева благован'јем сагријешише и *бише изагнани из раја земаљска* (Дивковић 427).

конструкције издвојене су посебно: Худа смрт изагнана с небес (М. Држић 15; уп. Држић 183), Из раја тада изагнани бисмо (М. Марулић 102).

~(III) **од чега (Г_{ОД}):** ако си ти самъ пѣтникъ и ниеси чѣо ѿ иерѡзалемъ коие сѣ ствари ѡчинене ѿ немъ ове дни иере *смо ш^а свакога добра изагнани* (Дубр. зб. 146).

~(III) **одакле (Г_С):** худа смрт *изагнана с небес* (Држић 183), како је дјавао *изагнан с небеса* (Дивковић 145).

б. искључити, одстранити, уклонити.

~ **кога (А_Ø) одакле (Г_{ИЗ}):** ако тко које помањкан'је учини, да га отац духовни, они кому је дато тога пуока пазити и чувати, реку – да га тада *може* покарати, из Цркве *изагнати* (Дивковић 340).

~(III) **одакле (Г_{ИЗ}):** И тако по тому проклетству *јесу изагнани из цркве* и одлучени од опћине црквене (Дивковић 194).

~(III) **одакле (Г_{ИЗ}):** И тко се не би исповидио и причестио могући се исповидјети и причестити, *има се из цркве изагнати* (Дивковић 286), И тко се не би да један пут исповидио прико годишта могући се исповидјети, тере ако се не исповије будући жив, *има се из Цркве изагнати* (Дивковић 327).

2. ићи дома.

~ **Ø:** Не ваља ништа, *иждени* (Држић 324).

ИЗАЗНАТИ²⁴¹ сврш. *добити, стећи обавештење, дознати; сазнати.*

²⁴¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *сазнати, дознати, обазнати*. Региструје се у Белином, Волтиђијином и Стулићевом речнику, а потврђује се примерима: 1) оно што се изазна исказује се акузативом: Не могућ прави узрок изазнати (П. Зоранић 2⁶), Изазна опатица свит Етерије (Ф. Вранчић жив. 55); 2) уз објекат у акузативу стоји генитив са везником од као допуна: Уфајући, када изазнаш истину од мене, да ми ћеш све пријати за добро (П. Хекторовић 54). Пасивне конструкције издвојене су посебно: Да се не изазнаде да је жена (Ф. Вранчић жив. 100), А да се не би могао изазнати господар (Турл. благо 2, 171), Ако би се дакле изазнало (Ант. Кадчић 214).

~ **шта (А₀) од кога (Г_{од}):** старјешине пука овога велико мито обећаше ако од Сансона буде изазнати ствар у којој/ј/ стоји јакост његова (Змајевић 1: 82).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **Ø:** *Да не би се ствар изазнала*, у пијесак закопа (Змајевић 1: 58).

ИЗБЕЧИТИ²⁴² сврш.

~ **СЕ** *погледати широко отворених очију; „искривити“ лице, направити гримасу на лицу.*

~ **на кога (А_{НА}):** Ком к њему дођох, на ме се избечи (Држић 364).

ИЗБИЈАТИ²⁴³ несврш. **1.** *бијући, ударајући чинити да нешто изађе.*

~ **чега (Г₀):** Клин клина избија (Држић 327).

2. (у изр. **избијати из руке (из рукух)** *разоружавати (некога), чинити (некога) беспомоћним, одузимати (некоме) предност.*

~(ДП) **шта (А₀) коме (Д₀):** Мој придраги Исусе, тко има једну баштину тере може њом живјети, тере ако другу [...] другому *избија из руке*

²⁴² РЈАЗУ бележи овај глагол са морфемом се у значењу *искривити лице*, што потврђују следећи примери: Нер се још избечи злосрдно на мене (М. Ветранић 2, 156), Ком к њему дођох на мене се избечи (М. Држић 334; уп. Држић 364). Дата глаголска лексема региструје се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику.

²⁴³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *бијући чинити да нешто (објекат) изађе*, што потврђују примери: Кљин кљина избија (П. Зоранић 1⁶), Клин клин избија (Послов. данич. 46), Огњило из кремена избија огњене искре (М. Дивковић бес. 549⁶). Наведени су и примери који имају метафоричко или пренесено значење: Ако другу (кућу) купује и другому избија из руке (М. Дивковић наук 20⁶; уп. Дивковић 132), Који другому избија коју добит из руку (М. Дивковић 46⁶; уп. Дивковић 163). Дата глаголска лексема региструје се у Микаљином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику.

Конструкција **клин клина избија** може се третирати и као израз односно пословица (в. Матешкић 1982: 202 под избијати, избити) те би значење било пренесено *неугодну последицу отклањати сличним или јачим средством од онога које ју је проузроковало*, а глаголске допуне, у том случају, не би било.

(Дивковић 132), другому избија коју добит из рукух
(Дивковић 163).

~(ДП) **коме** (Д₀) + **ВОЛ**_{кЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): другому из руке избијају да не добуде (Дивковић 133).

ИЗБЛАГОВАТИ²⁴⁴ сврш. *појести, изјести.*

~ **шта** (А₀): *изблагује* воће ово (Змајевић 1: 31), што ћемо изблаговати (Дивковић 162).

ИЗБРОЈИТИ²⁴⁵ сврш. *извршити бројање нечега придодајући један по један ентитет, све побројити.*

~(НЕГ. ФОРМА) **чега** (Г₀): *ти не можеш избројити* звјезда небескијех (Дивковић 154).

ИЗВАДИТИ²⁴⁶ сврш. **1. а.** *изнети (некога, нешто) на видело, извући из унутрашњости нечега.*

²⁴⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *изјести*, а потврђује се следећим примерима: Што ћемо изблаговати и попити (М. Дивковић наук 46^а; уп. Дивковић 162), Ни доста јисбину изблаговат (Ф. Парчић 7).

²⁴⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *све побројити*. Региструје се у Микаљиним, Белином, Волтиђијиним, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Ку (липос) чловик до вика избројит не може (Ш. Менчетић 60), Ко му ваше славне дике и прадједе вриједне изброји (Ц. Палмотић 1, 44).

²⁴⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *учинити да нешто (објекат) изађе ван из места где је било*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљиним, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дата семантичка реализација потврђена је следећим примерима: 1) када није исказано место, али се обично мисли на неко: Мач с велицијем једом извади (Зборн. (1520) 59^а; уп. Дубр. зб. 80), Тко без правде мач извади (Ц. Палмотић 2, 129); 2) уз глагол може стајати и генитив са предлогом из: а) када се из туђег тела извади неки део: Из прси његовијех извади једну од његовијех кости (Зборн. (1520) 113^б; уп. Дубр. зб. 147), Бог му извади једно ребро (П. Мацукат 25); б) када је место из кога се нешто вади вода или нешто што је у течном стању: Да из морске пучине извадим злато (М. Држић 244; уп. Држић 308), Сидра из мора да изваде (Ц. Палмотић 1, 276). Значење *избавити, ослободити* поткрепљује се примерима: а) из тамнице: Из тамнице га је срића извадила (А. Канижлић кам. 417), Те отвори проклету тамницу и извади три војводе младе (Нар. пјес. вук 2, 254); б) из везног изгубљења, пургаторије, линба: Да нас извади од вјечнога изгубљења (Зборн. (1520) 69^а; уп. Дубр. зб. 93), Јест из линба извадио свијех (Зборн. (1520) 101^б; уп. Дубр. зб. 132), Дивица Марија салази у пургаторије

~ **шта (A₀):** мачк [...] тагдаи извади (Дубр. зб. 80), Сам [...] извади мач свој (Змајевић 1: 70), Гијело му у ријеку вржено Јусто, његов дијак, извади и укопа (Змајевић 1: 237).

~ **каквог (A₀):** Ови тежаци [...] дођоше тја до њега и здрава [...] извадише (Дивковић 310).

~ **кога / шта (A₀) одакле (Г_{из}):** да из морске пучине извадим злато (Држић 308), Термутин преда дјетеце, именована Моизес [...] будући га из воде извадили (Змајевић 1: 57).

б. извући, ишчупати што је утврђено, учвршћено (обично се мисли на неки део туђег тела).

~ **шта (A₀):** Г-н Бог [...] извади једну кост ребрњу његову (Змајевић 1: 30), Они му ончас очи извадише (Змајевић 1, 82).

~ **шта (A₀) из чега (Г_{из}):** БОГЪ 8ЧИНИ || АДАМА СПЕЌКИ ИЗ ПАРСИ НЕГОВИЕХЪ ИЗВАДИ ИЕДНЪ У^А НЕГОВИЕХЪ КОСТИ (Дубр. зб. 147).

в. избавити, ослободити (некога; некога однекуда) (у правом и пренесеном смислу).

~ **кога (A₀):** господине бѣди ти 8ГОДНО извадити насъ (Дубр. зб. 128).

~ **кога / шта (A₀) одакле (Г_{из}):** мене извадише [...] из пургаторије (Дивковић 435), Зашто је ово посветилиште веле могуће и крепко извадити [...] из оне пригорке муке од пургаторије (Дивковић 456), Ова је ствар најмогућија, најплеменитија и најкрепчија за извадити душе ис пургаторије (Дивковић 459).

за извадит из њега оне душе (Ј. Бановац разг. 11); в) од сумње: Твоја нас бесједа извади од сумње велике (М. Држић 438: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник). Семантичка реализација *преписати или превести* бива потврђена примерима: Тко овој писмо извадио јест (Зборн. (1520) 90^а; уп. Дубр. зб. 119), Они наук фра Матије извади из језика дјачкога (М. Дивковић 1; уп. Дивковић 110). Пасивне конструкције посебно су издвојене: Овој писмо би извађено од једнога великога писма (Зборн. (1520) 92^б; уп. Дубр. зб. 122), Ако је вода извађена из ружице (М. Дивковић наук 144^а; уп. Дивковић 271), Наук духовни извађен из скупа (И. Држић III).

~ **кога (Г₀) одакле (Г_{из}):** створитељ w^а земље и w^а неба w^а колиена петога *иестъ* || из линеба
извадио свиехъ ониехъ кои виехъ праведни и виерни (Дубр. зб. 132).

~ **кога (А₀) од чега (Г_{од}):** *да насъ извади w^а виечнога изгвѣленѧ* (Дубр. зб. 93).

~(шп) **одакле (Г_{из}):** Сутрадан [*Марко*] *извађен из тамнице* [...] би камењем убијен (Змајевић 1: 209).

~(рп) **одакле (Г_{из}):** Реку *да се може* душа *извадити ис* пургаторије (Дивковић 459).

~(рп) **чиме (И₀):** *може ли се* којом стварију искупити и *извадити* једна душа (Дивковић 459).

~(рп) **одакле (Г_{из}) чиме (И₀):** Овом ствари *могу се из оне муке извадити* душе (Дивковић 459).

2. преписати; пронаћи и преузети (нешто).

~ **шта (А₀):** тко овои писмо *извадио иестъ* (Дубр. зб. 119).

~ **шта (А₀) одакле (Г_{из}):** Ови наук речени фра Матије *извади из језика дијачкога* (Дивковић 110).

~(шп) **одакле (Г_{од}):** овои писмо *вии извађено w^а иеднога великога писма* (Дубр. зб. 122).

3. бити пореклом, потећи (од нечега).

~(шп) **одакле (Г_{из}):** ако је вода *извађена из ружице*, алити *ис које траве* [...] никако се не може овијем водама крстити (Дивковић 271).

ИЗВЕСТИ²⁴⁷ сврш. **1. а.** *водећи некога (понекад силом, присилно и сл.) учинити да изађе (однекуда, некамо).*

²⁴⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *ходећи с неким или с нечим (објектом) учинити да неко изађе из некаквог места*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: објекат је живо +: Један дан изведе дјевојку из куће од оца (М. Држић 335; уп. Држић 364), Изветчи свете отце трети дан (М. Дивковић наук 63^б; уп. Дивковић 183), Силом изведоше из манастијера свету Орсулу (Б. Кашић пер. 14). Значење *избавити, ослободити* бива поткрепљено примерима: а) сужанство схваћено као место: Пуче мој, не створи(х) ли ја за тебе, изведо из сужанства, а камо у чем позна ти мене? (Бановац

~ **кога (A₀):** *ИЗВЕДОШЕ ВАРВЪ* (Дубр. зб. 51), два гиздава младића [...] силоваше Лота да би [...] их [анђеле] извео (Змајевић 1: 44), изветчи свете оце, трети дан [...] ускрсну (Дивковић 183), Каконо Г(осподи)н Бог н'јеко вријеме подржа свете оце у лимбу, пакер и[х] изведе (Дивковић 184).

~ **кога (A₀) камо (Д_{АДВ}):** *ИЗВЕДЕ Ю НАДВОРЪ* (Дубр. зб. 25), *Изведе га напоље* (Змајевић 1: 32).

~ **кога (A₀) одакле (Д_{АДВ}):** свете оце одонле *изведе* (Дивковић 184).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) одакле (Д_{АДВ}):** У ово прибивалиште Исус не дође, ни кога одовле *изведе* (Дивковић 183).

~ **кога (A₀) камо (A_{НА}):** *ИЗВЕДЕ ГА ИОЗЕПЪ НА ЗЕМЛЪ* (Дубр. зб. 153).

~ **шта (A₀) камо (Г_{ИЗВАН}):** *НЕМОИ МИ ЗАБРАНИТИ ТВОИЪ ПОМОЧЪ И ТВОИЕ СВИЕТОВЕ | ДА ПЛАВЪ МОИЪ* *ИЗВЕДЪ ИЗВАНЪ ОВИЕХЪ ШКОЛИИ* (Дубр. зб. 194).

~ **кога (A₀) одакле (Г_{ИЗ}):** анђео Господинов /га/ [...] из Јерусолима *изведе* (Змајевић 1: 198), укопану [Ирене] из гроба *изведе* анђео Божји (Змајевић 1: 219), Ево ћу ја отворити гробје ваше и извести вас ћу из гробја вашега (Дивковић 197).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) одакле (Г_{ИЗ}):** У ово мјесто Исус не сниђе ни кога из овога мјеста *изведе* (Дивковић 183).

б. „украсти“ (своју девојку; обично због очеве забране и(ли) како би брже реализовала удаја, женидба); тајно и неопажено учинити да изађе из сопственог дома.

~ **кога (A₀) одакле (Г_{ИЗ}):** *изведе девојку из куће од оца* (Држић 364).

Ј. разг. 161), Тко бо је њи извео из сужанства Фараунова (Ф. Ластрић тест. 160^б); б) када се говори о души, пакао, тамница може бити место: Извео си душу поју од пакла (И. Анчић свит. 166), Изведи из тамнице душу моју (М. Раднић 540^б). Семантичка реализација учинити да објекат нешто изгуби потврђују примери са генитивом у коме стоји нешто што би се могло сматрати особитим стањем памети (добро или зло): Да би човјека из вјере извео (М. Дивковић наук 245^б; уп. Дивковић 389), Редовника изведе из сумље (И. Анчић огл. 12). Забележени су и примери са лексемом сведочанство као објектом у акузативу: Ево од кога ти свједочанство изведе (М. Дивковић бес. 39^б), Свидочанство изведе од свитлости (Ј. Бановац благосов. 48). Значење заиграти према изразу танац извести бива поткрепљено примерима: Ухитивши сваки пастијер своју вилу изведу танац (Н. Наљешковић 1, 200), Врх равнине сеј зелене мили танац изведимо (Ц. Палмотић 1, 129).

в. избавити, ослободити (некога однекуда).

~ **кога (А₀) одакле (Г_{из}):** *изъ ложънице смарътиѣ извѣо мѣ кси* (Срп. мол. 95), душа Исукрстова [...] *изведе свете оце из оне тамнице* (Дивковић 183).

г. учинити да неко изгуби (нешто), да се окрене (од нечега); одвратити (некога од нечега).

~ **кога (А₀) из чега (Г_{из}):** Најпрво на умрли дан дјавао човјека напастује полак вјере да би човјека по који начин из вјере извѣо (Дивковић 389).

2. створити (нешто) на темељу, на основу (нечега).

~ **шта (А₀) од чега (Г_{од}):** Ја сам на ово дошао на свијет да свједочанство изведем од истине (Дивковић 121).

3. (у изр. танац извести) заиграти.

~(дп) **О:** Да' да танац изведемо! (Држић 345).

ИЗВИДАТИ²⁴⁸ сврш. *излечити, оздравити* (у правом и пренесеном смислу).

~ **шта (А₀):** Лито драга *може извидат моје ране* (Држић 422).

ИЗВИДЕТИ (и)јек. ИЗВИДЈЕТИ²⁴⁹ сврш. *истражити, испитати, проучити.*

²⁴⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *излечити, оздравити*. Региструје се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери када је објекат рана: а) у правом смислу: Не штедите тијела за рана, јер сте викли њихњиха доносити на похвалу мајци, па су их извидале мајке (Осветн. 2, 122), А Тадији хећиме нађоше; кад Тадији ране извидаше (Нар. пјес. вук 3, 167); б) у метафоричком смислу (када се мисли на душевно стање): С твојом липости извида скровене ме ране приљуте (Д. Рањина 17^а), Крепос све ране у људијех извида (И. Ђорђић узд. 142).

²⁴⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол значењски га упућујући на изувид(ј)ети односно *истражити, испитати, сазнати, обзнанити (нешто) након испитивања, истраживања*. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују

~ УП_{кл} (ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ): Моизес, чини [...] да извиди хоће ли га за великога попа Г-н Бог
(Змајевић 1: 64).

ИЗВРШИВАТИ²⁵⁰ несврш. *испуњавати, остваривати, чинити оно што се неко сам обавезао да ради (обично на речима: заветом, обећањем, пророчанством и сл.).*

~ **шта (А₀):** *извршујемо завјет који смо завјетовали свемогућему Г(осподи)ну Богу*
(Дивковић 149).

ИЗВРШИТИ²⁵¹ сврш. **а.** *учинити, урадити, обавити оно што је речено, казано или што представља неку дужност (обично бива наметнуто од некога).*

следећи примери са интерогативном реченицом као објектом: Ну извић сада јели тој угодно Богу (Н. Наљешковић 1, 230), За извидити јесмо ли темељити (А. Баћић 87).

²⁵⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном извршити. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Семантичку реализацију која би подразумевала *испуњавање, остваривање, чињење онога што се неко обавезао да ради (нпр. заветом)* потврђују примери: Извршивај тве завјете (И. Ђорђић салт. 162), Завјете обећане извршивај врх отара (И. Ђорђић салт. 254).

²⁵¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *peragere, exsequi, efficere, explere*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *израдити, учинити нешто што је промишљено, речено или што је дужност да се учини* бива потврђена примерима: 1) са објектом који представља нешто што је заповеђено, што је на неки други начин наложено субјекту да учини или што му је дужност: а) објекат је туђа воља, заповед, реч уопште: Моју си задости заповид извршил (М. Држић 472: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Заповид ову извршише (А. Канижлић кам. 424); б) објекат је покора: Јели покору извршио дану му од исповједника? (С. Матијевић 28), Примити и извршити покору (М. Добретић 141); 2) субјекту нешто може постати дужност по основу речи којом се обавезао да ће нешто учинити: а) обећање: Мнократ сам обећао, што извршивши сам се сам од себе чудило (М. Држић 3; уп. Држић 172); б) завет: Завјете завјетујте и извршите Господину Богу (М. Дивковић наук 35⁶; уп. Дивковић 149), За извршити ме завјете (И. Ђорђић салт. 398). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Да се нај брже тве воље изврше (М. Држић 460: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Сва се тада пророчанства извршише (А. Гучетић роз. јез. 94), О којему Бионд счини да се изврши пророчанство (Ј. Кавањин 238⁶). Значење *навршити, пробавити* бива поткрепљено следећим примером: (пасивно) Јурве се је трети дан пуно извршио (М. Држић 417: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник).

~ **шта (A₀):** Ту заповијед [...] извршише (Змајевић 1: 61), Ту ствар ходећи да изврши [...] својом свјетлошћу заслијепи очи (Змајевић 1: 211), сјутра ћу покору извршити (Дивковић 338).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** и оне покоре не има примити ни извршити (Дивковић 338).

б. испунити, остварити, учинити оно што се неко сам обавезао да ће урадити (обично на речима: заветом, обећањем, пророчанством и сл.).

~ **шта (A₀):** мнократ сам обећао [...] Што извршивши сам се сам пак од себе чудио (Држић 172), Завјете завјетујте и извршите Г(осподи)ну Богу вашему (Дивковић 149), Изврши завјет Привишњему. (Дивковић 149), како је годи човјек завјет завјетовао, држан га је свакојачко извршити (Дивковић 150), изврши они завјет који си завјетовао Г(осподи)ну Богу (Дивковић 150).

~(rp) **Ø:** Тада се изврши пророчанство Давида краља (Змајевић 1: 191), Третје се хотје од дивице родити да се изврши свето пророчанство (Дивковић 181).

ИЗГНАТИ²⁵² сврш. (исп. изагнати) силом удаљити (откуда), истерати, изјурити.

~ **кога (A₀):** изгна 'ћемо сињора Мара (Држић 327).

ИЗГОНИТИ²⁵³ несврш. истеривати, избацивати некога (однекуда) (у правом и пренесеном смислу).

~ **кога (A₀):** зле чести изгони (Држић 448), худобе изгонити (Змајевић 1: 229), изгонити оне који су остинули и отврдннули у гријесије[x] и у безакон'ју (Дивковић 410).

~ **кога (Г₀):** да ихъ изгони свиехъ колициехъ (Дубр. зб. 81).

~ **кога (A₀) одакле (Г_{из}):** худобе из немоћнијех изгонише (Змајевић 1: 229), они и[з] себе изгоне Оца и Сина и Духа Светога (Дивковић 277).

~(rp) **чиме (И₀):** молитвом се нечисти духови изгоне (Дивковић 352).

²⁵² РЈАЗУ бележи овај глагол упућујући га на изагнати.

²⁵³ РЈАЗУ бележи овај глагол значењски упућујући га на изгнати и изагнати. Региструје се у Белином, Волтиђијином и Вуковом речнику. Семантичку реализацију која би подразумевала истеривање, избацивање (некога, некога однекуда) потврђују следећи примери: Да их изгони тија (Зборн. 59^б; уп. Дубр. зб. 81), Qui habitat и све што зле чести изгони (М. Држић 217; уп. Држић 448), Дјавле ће у име моје изгонити (М. Дивковић бес. 131^б), Они и(з) себе изгоне отца и сина и духа (М. Дивковић наук 148^а; уп. Дивковић 277).

ИЗДАВАТИ²⁵⁴ несврш. **1.** *изневеравати (некога), прелазити на страну непријатеља; не оправдавати нечија очекивања.*

~ **кога** (A₀): Јуда *издајући Г-на* (Змајевић 1: 205).

~ **кога** (A₀) **на чему** (Л_{НА}): ер [трбух] ме *нигда не издава на добру оброку* (Држић 324).

2. *с именицом као допуном може се заменити глаголом изведеним од такве именице:*
(у изр. **издавати допусницу**) *допуштати.*

~(дп) **ВОЛ**_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ): *издају допусницу да се тиска у овоме граду* (Дивковић 99).

ИЗДАТИ²⁵⁵ сврш. *изневерити (некога); погазити дату реч; проказати, потказати (некога), прешавши на страну непријатеља предати им га.*

~ **кога / шта** (A₀): *искукрста изда* *вченик његов невијерни* (Дубр. зб. 88), *човиекъ 8 риечехъ и 8 чиненю моѣанъ [...] кога издаше* *поглавице и попови* (Дубр. зб. 146), Јуда [...] *Исуса изда* (Дивковић 287), *Слуга коју највеће милујеш и за највјернијега држиш ради и настоји да те изда* (Дивковић 309), *ако би тко хотио издати град, алити једно краљевство, ниједан редовник никако, по ниједан начин, не има исповиједи проповидјети*

²⁵⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном издати. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију која би подразумевала *изневеравање (некога), прелажење на непријатељску страну; не оправдавање нечијих очекивања* поткрепљују следећи примери: Јуда издавајући њега (Исуса) (Ф. Главинић цвит 118^а), Трбух ме никада не издава на добру оброку (М. Држић 272; уп. Држић 324).

²⁵⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол и у значењу (према *prodere*) *преваром упропастити (односно предати непријатељу) онога који се у некога узда или онога кога је неко (субјекат) посебно дужан чувати од зла или од непријатеља*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) субјекат је живо +, а објекат бива исказан или се подразумева: *Исукрста изда ученик његов невијерни* (Зборн. 65^а; уп. Дубр. зб. 88), *Исус умива ноге Јуди, који га имаше издати* (А. Комуловић 61); 2) може се исказати коме се предаје неко (у случају издаје): *Јуда Скаријот, један од дванадесете, пође ка владоцем да га изда њим* (Н. Рањина 96^б), *Ти си мене издала Лазару* (Нар. пјес. вук 2, 260).

ниједному човјеку, ни ниједному духу живому на овому свијету
(Дивковић 341).

~ **кога (А₀) коме (Д₀):** чини га издати неврјернијем Жидовом (Дивковић 173).

~(III) **од кога (Г_{0Д}):** *ИЗДАЊИ* и *МАРТАВЪ БИТЬ* ѡ^л ПЪКА ЖЪДИОСКОГА БРАТЬ ПО КАРВИ (Дубр. зб. 147).

ИЗДРАТИ²⁵⁶ сврш. *силом ископати, ишчупати, извадити (нешто: очи) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта (А₀) чиме (И₀):** доходи ми кима да му овизијема ноктима издерем оне очине
(Држић 378).

ИЗДРЕТИ (и)јек. ИЗДРИЈЕТИ²⁵⁷ сврш. *1.истући, избатинати, измлатити (некога).*

~(III) **чиме (И₀):** Не хтећи она к тому злу и неврјери пристати, [...] кукама гвозденијем издрта, у осјечењу главе светомучење
доспје (Змајевић 1: 233).

2. дерањем уништити, похабати, ослабити (у пренесеном смислу).

~(III) **Ø:** све ми је срце *издрто* (Држић 494).

ИЗЛИТИ²⁵⁸ сврш. **а.** *нагињући или преврћући суд учинити да нешто истече (из њега) (у правом и пренесеном смислу).*

²⁵⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *посве подерати, дерући уништити ткање или одећу и излупати, измлатити, избити (некога)*. Региструје се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Семантичка реализација, дата у овом речнику, није забележена у РЈАЗУ под овом одредницом, али јесте у оквиру одредничког чланка уз глаголску лексему **издр(и)јети** када се наводи значење *силом уграбити, силом извадити (често у метафоричком смислу):* Доходи ми, да му овизима ноктима издрем оне очине (М. Држић 357; уп. Држић 378 (у извору стоји: издерем)).

²⁵⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол и у значењу под б. упућује на глагол издерати и пасивну конструкцију у примеру: Све ми 'е срце издрто (М. Држић 150; уп. Држић 494). Семантичка реализација *излупати, измлатити, избити (некога)* није наведена, али је забележена у оквиру одредничког чланка уз глагол **издерати**.

²⁵⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према *effundere* у значењу *учинити (про)сипањем да нешто (течно) потпуно (нпр. из суда) истече*. Региструје се у Микаљином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дата семантичка реализација бива поткрепљена примерима: 1) у правом смислу:

~ шта (A₀) на кога / на шта (A_{НА}): и излихъ на ме дѣшѣ мою (Дубр. зб. 93), изли уље на главу његову (Змајевић 1: 86).

б. завршивши просипање (нечега) учинити да то што је проливено буде, налази се на неком месту.

~(III) у чему (Ју): *Излита јестъ милостъ њ ѡсѣнахъ твоихъ* (Срп. мол. 50).

ИЗМИСЛИТИ²⁵⁹ сврш. **а.** *мислећи доћи до неког проналаска, пронаћи (нешто).*

~ шта (A₀): *измислише стампу* (Змајевић 1: 38).

б. створити маштом нешто чега није било или чега нема; помислити у себи (нешто); смислити, замислити.

~ шта (A₀): *сарце измислити могло би [...] велико веселие које иозепъ дчини неизмиерено добро* (Дубр. зб. 153), *А Плутоне [...] измисли [...] спровод* (Змајевић 1: 47).

~(НЕГ. ФОРМА) шта (A₀): *сарце не би могло измислити [...] великѣ сластѣ коју ѡ чѣтахъ ѡ неѡ* (Дубр. зб. 124).

~(НЕГ. ФОРМА) чега (Г₀): *имамо Исукрста служити за његова велика и неизмјерна добра [...] којијех добара нитко не може измислити* (Дивковић 152),

Колико је од потребе воде излити на главу када се крсти? (И. А. Ненадић наук 100), Извадивши гостарицу уља изли на главу његову (А. Качић кор. 258); 2) у пренесеном смислу: Излиј благосов твој сврху ових свић (И. Бандулавић 194^а), Молитва, коју он трипут засобице оцу свому изли (Е. Павић огл. 609). Пасивне конструкције посебно се издвајају: У народе милост духа светога излита јест (И. Бандулавић 154^а), Размишљао богатства добротe и љубави излите у нами (Ј. Матовић 328), Колика је доброта (Божја) у нами излита (Ј. Матовић 433).

²⁵⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *мишљењем нешто изнаћи*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: а) објекат може бити нешто чудновато, велико, корисно за људски род: Грчко писмо измислили јесу (А. Качић кор. 5), Он измисли свакакве занате (М. А. Релковић сат. 7^а). Значење *помислити у себи (нешто што може бити неистинито), домислити се нечему* поткрепљују примери: Срце не би могло измислити ни језик изговорити велику сласт (Зборн. (1520) 94^б; уп. Дубр. зб. 124), Плач, сузе и жалост блажене дивице Марије тко ли може измислити, тко ли узнати? (М. Дивковић бес. 360^а). Пасивне конструкције посебно су издвојене: Ниједна се мука не може измислити, које у паклу неће бити (М. Дивковић бес. 37^а), Да учини сва ина добра ка се моги измислити (А. Комуловић 52).

Тако је обил'је духовно кога блага и обил'ја ниједан дух живи не може [...] измислити (Дивковић 312).

~(НЕГ. ФОРМА) од чега (Г_{ОД}): сарце не би могло измислити ш^а весела коне почеше анџеоске тисџке (Дубр. зб. 159).

~ шта (А₀) од кога (Г_{ОД}): Немо[ј]те ријети да сам ја ово од себе измислио (Дивковић 294).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) Ø: бити ће у паклу вјечњи смрад који се не може измислити (Дивковић 451).

в. осмислити, спровести, увести (мисли се на: неку казну); размисливши донети некакву одлуку, одлучити, учинити, наумити (нешто).

~ шта (А₀): разлико педипсање [...] измислише (Змајевић 1: 56).

ИЗНАЋИ²⁶⁰ сврш. **1.** тражењем доћи до некога или нечега за кога или за шта се није знало где је, наћи (нешто) уопште.

~ кога (А₀): тко би ју изнашао (Држић 365), своје родитеље изнађе (Змајевић 1: 74).

2. наићи, набасати (на нешто); опазити (нешто).

~ шта (А₀): Њих телеса [...] с. Амброс потом тога изнађе (Змајевић 1: 236).

3. а. открити, пронаћи нешто ново, до тог тренутка непознато.

²⁶⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу наћи међу неколико ствари. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију наћи уопште, доћи до онога што се тражи потврђују примери: Мене је послао да ишћем, да питам, да гледам, тко би ју изнашао (изгубљену кћер) (М. Држић 335; уп. Држић 365), Бјежи куд хоћ, зли гријешнице, свуд те изнађе, свуд дотиче Божја рука (Ц. Палмотић 1, 404). Значење, којим се упућује на то да субјекат намећу нешто докучи, измисли нешто што пре није било или за шта се раније није знало, бива поткрепљено примерима: Узео враг трговину и тко од ње не би инвентур! лијепу је ствар изнашао (М. Држић 276; уп. Држић 327), Изнашао је једну астуцију (М. Држић 311 уп. Држић 350), Изнађи које ремедијо смрти мојој (М. Држић 351; уп. Држић 374), Аполо ки лијеке изнађе (Д. Рањина 10⁶). Семантичка реализација изабрати потврђује се примерима: Нашао је, изнашао с кијем ће плакат (М. Држић 247; уп. Држић 310), Од уреса ње рајскога боље изнађ што би хтио? (Ц. Палмотић 1, 300). Пасивне конструкције су посебно издвојене: Пријеђе би ријека присахла нег се њој прилика љепотом изнашла (М. Држић 432: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник).

~ **шта (A₀):** лијепу је ствар изнашао – басташију [трпљење]! (Држић 327), Ное [...] изнађе вино [...] Ње људи изнађоше крепост каламиде... лумбарде [старинског топа] (Змајевић 1: 38), А/мерику/ изнађе Колумбо (Змајевић 1: 40).

б. предложити (нешто), дати идеју (за нешто) (у пренесеном смислу).

~ **шта (A₀):** изнађи’ које ремедијо [начин] смрти мојој. (Држић 374).

в. смислити (нешто), досетити се (нечега).

~ **шта (A₀):** Изнашао је једну астуцију [лукавство] (Држић 350).

4. изабрати.

~ **Р_{кл} (ТКО + ФУТУР):** изнашао је с кијем ће плакати (Држић 310).

ИЗНАШАТИ²⁶¹ несврш. *одавати, откривати.*

~(рп) **Ø:** *да се не би дијете по плачу изнашало, исти родитељи његови [...] одлучише га у руке Божје предати* (Змајевић 1: 57).

ИЗНЕТИ (и)јек. ИЗНИЈЕТИ²⁶² сврш. **1.** *носећи учинити да нешто што је било унутра буде ван; преместити (нешто) из неког затвореног простора ван, напоље.*

~(шп) **Ø:** *корабљица Нујета [...] Би изнесена* (Змајевић 1: 84).

²⁶¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном изн(иј)ети. Региструје се у Бјелостјенчевом и Волтиђијином речнику, што се потврђује примерима у РЈАЗУ: Која (пчела) мед изнаша из цветја свакога (Х. Луцић 276), И изнашај на поља уљишта (Ј. С. Рељковић 163). Семантичка реализација, која се налази у овом речнику, није забележена.

²⁶² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *носећи учинити да нешто што је било унутра буде напоље*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена следећим примерима: Хитро круну од бисера изни на русови (Ш. Менчетић 205), Има се чудити, ако ку буде ствар из мора изнити, и примит њу за хар (Н. Димитровић 21), (пасивно) С ногама изнесенијем на двор (С. Роса 142^б). Значење *код више мноштва* (нпр. новца) показује се да се сва узимају скупа, што се поткрепљује примерима: Искала се крвнина, од прије само од онога мјеста гдје је крв учињена, а последије, да би се више изнијело и од другијех околних мјеста (Вук жив. 264), Слика му изнијела неколико новчића (М. Павлиновић рад. 74).

2. узети (нешто) са неког места и однети (некоме) или на неко друго место (у примеру се мисли на новац).

~ [КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]: Изнио бијех двјести дукат (Држић 342).

ИЗРАНИТИ²⁶³ сврш. задати некоме много рана, ранити на много места (у правом и пренесеном смислу).

~ шта (А₀): Поглед твој [...] је [...] срдацце изранил (Држић 182), Ни тијела његова нико не такну никаковијем оружјем него само његове хаљине [...] изранише (Дивковић 364).

~(III) Ø: Његове заповиједи и пријетње мало он хајући, би мучен, израњен (Змајевић 1: 223).

~(III) с чиме (И_С): бити кемо [...] с орџињемъ и з бандиерами сви израниени (Дубр. зб. 104).

ИЗРЕЗАТИ (и)јек. ИЗРЈЕЗАТИ²⁶⁴ сврш. начинити рез обично оштрим предметом (себи или некоме на неком делу тела), порезати (некога или нешто) (у правом и пренесеном смислу).

²⁶³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *задати некоме (објекту) много рана*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) уопште: Војнике птице горчије изране нер љуте сулице (М. Ветранић 1, 137), Упаде у разбојнике који га оплијенише, изранише и на по жива оставише (М. Дивковић бес. 251⁶), (пренесено) Поглед твој је срдацце у мени изранил (М. Држић 14; уп. Држић 182); 2) ударати некога нечим: а) у правом смислу: Пака к ступу веж'те круто, тере изран'те веле љуто бичи (П. Хекторовић (?) 133); б) у пренесеном смислу: Тко ли те израни болизном тужицом? (Ш. Менчетић 283), Њека лијепа моја вила, ка сунчаном ње љепости смртно ме је изранила (С. Бобаљевић 221). Пасивне конструкције посебно се издвајају: Виђаше да је вас колик израњен (М. Дивковић бес. 355⁶), Сврху земље син лежае, кога лице све бијаше веле страшно израњено (П. Кнежевић мук. 39), Лежежи у крви израњен велицима болизни прокле Хрвате (Дукљанин 35), (пренесено) Јадовно израњен мисаљу (П. Зоранић I).

²⁶⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол (наводећи као одредницу екавску варијанту) у значењу *режући разделити све (мисли се на многе објекте) или (ако је један објекат) разделити на много комада (често хиперболично)*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Нека ме изрижу сви ножи (Ш. Менчетић 343), Теби ћу вас образ изрјезат (М. Држић 260); уп. Држић 317). Пасивне конструкције посебно бивају

~ шта (А₀) коме (Д₀)²: теби ћу вас образ изрјезат (Држић 317).

~(III) Ø: из очию неговиехъ [...] параше да мѣ не сарце изрѣзано (Дубр. зб. 136).

ИЗРЕЋИ²⁶⁵ сврш. (и облик изрити) **а.** *речима изговорити, исказати, описати.*

~ шта (А₀): у пјесан да ће изрит липос мѣ госпоје (Држић 174).

~(НЕГ. ФОРМА) шта (А₀): Толики биеше плачь крѣдео и чѣданъ да га не би могао изреѣи иезикъ свиеговни (Дубр. зб. 102).

~(НЕГ. ФОРМА) чега (Г₀): коє грѣвоѣе ниє ни биє сви езици могли изреѣи (Дубр. зб. 204).

~(PII) Ø: душу моју тад обујми већа слас | нер се изрит може икад (Држић 271).

~(НЕГ. ФОРМА; PI) Ø: Онди је свака туга, свака жалост, свака невоља која се не може изреѣи (Дивковић 450).

б. *јавити, објаснити (некоме нешто) изговореним речима.*

издвојене: Ки од ње је како крвник зли изрезан тужно бил (Д. Златарић 10^б), Крух изрезан без труда је благован (Д.) (Послов. данич. 51).

²⁶⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *речима посве показати, исказати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Белином, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) објекат је уопште нешто што јесте, што се догађа, што се догодило: У пјесан изрит липос ме госпоје (М. Држић 5; уп. Држић 174), Ко ће изреѣи могујства Господинова? (А. Комуловић 51); 2) у пренесеном смислу субјекат моће бити језик, реч памет: Које грубоѣе није ни би је сви језици могли изреѣи (Зборн. (1520) 157^б; уп. Дубр. зб. 204), Ах! бесједом ријеч сметена не може изријет што би хтјела (И. Гундулић 251), Никако не допира памет моја све изријети (А. Бошковићева 48). Значење *уопште јавити речима, изговорити (објекат могу бити и речи)* поткрепљују следећи примери: Све јој то изреци, пјесанце, што т' сада ријех (Н. Наљешковић 2, 52), Изреци што ће бит (М. Држић 45; уп. 267), Прије нег вам остало изречем (М. Држић 243; уп. Држић 307). Семантичка реализација *изговорити (објекат је р(и)јеч)* потврђује се примерима: Кад не моћи буде ријечи изреѣи (Зборн. (1520) 174^б; уп. Дубр. зб. 217). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Да је Бог једна ствар која се не може изреѣи (М. Орбин 3), Што је црње, што ли горе, изреѣи се тежко море (В. Дошен 146^б).

~ шта (A₀) коме (Д₀): *ИЗЪРЕЧЕ* [...] *ОПРАВЪДАНЬТА СВОГА* [...] *ИЗЪРАЧЕЛЪ* (Срп. мол. 44), Ма прије нег вам остало *изречем*, узмите наук од Помет-дружине (Држић 307).

~ УПКЛ (ШТО + ФУТУР): *Изреци, што ће бит?* (Држић 267).

в. изговорити (реч).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *када се чловиекъ ричеъ прикрати* [...] *тере не моћи вѣде ричеи изреки* (Дубр. зб. 217).

ИЗРИЗИКАТИ²⁶⁶ сврш. *потрошити све расположиве кугле у игри „на боће“.*

~(РН) **О:** у овизијех *би се* кортицана *изризикао* буле и булин [велика и мала кугла у игри „на боће“] (Држић 326).

ИЗУЧИТИ²⁶⁷ сврш. *постићи учењем темељна знања (у нечему), докраја учити.*

~ шта (A₀): Пошто га [закон жудиоски] племенито *изучи* [...] настоја да буде с. Стефан камењем убијен (Змајевић 1: 211).

ИМАТИ²⁶⁸ несврш. **1. а.** *садржавати постојање (нечега) у вези са субјектом (део тела).*

²⁶⁶ РЈАЗУ не бележи овај глагол. Значење је преузето из Рјечника (Држић 699).

²⁶⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према ediscere, edocere у значењу *све научити*. Региструје се у Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију према ediscere *прибављати науку себи (субјекат)* потврђују следећи примери: Нареди тада Бог сва по дубокој разуми тако да сви владовци и управитељи земаља и пука нигда задоста изучити неће (Е. Павић огл. 125), Да је добро изучила обслуживат ричи Духа светога (Б. Леаковић гов. 22).

²⁶⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *када (субјекат) поседује нешто (објекат)*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Наводе се облици: 1) од основе има: а) презент: имам, имаш, имају; б) имперфекат: имах; в) аорист: имах; г) имперфекат: имај; д) герунд презента: имајући; њ) герунд претерита: имавши; е) партицип претерита активни: имао; ж) партицип претерита пасивног: иман (имат); 2) са уметнутим -д- између основе и наставка: а) презент: имадем, имадеш, имаду; б) имперфекат:

~ шта (A₀): *имам уши* (Држић 573).

б. *бити у крвном, родбинском сродству (са неким).*

~ кога (A₀): *имал дјецу* (Држић 365).

в. *бивши у интимним односима (са неким) добити пород; родити дете (са неким).*

~ кога (A₀) с ким (И_C): *ш њом има кћер Мандалијену* (Држић 364).

имадијах (врло често), имадјаху (Ј. Бановац разг. 68); имађах, имађаше (Д. Обрадовић басн. 329); имадаху (Ф. Ластрић нед. 294); имадише (И. Бандуловић 57), имадиху (И. Анчић врат. 46); в) аорист: имадох, имаде; г) императив: имади, имадимо, имадите; г) герунд презента: имадући, имадијући (ретко), имадијућ. У негацији кад стоји иза не: 1) може бити раздвојено: не има, не имају; 2) може бити састављено: нејма (Н. Димитровић), нема, немамо, немај, немате, нема, немају, нијема, нима, нимају (може бити и штампарска грешка?!). Основну семантичку реализацију која подразумева *поседовање нечега* потврђују следећи примери: Чујем те, имам уши (М. Држић 411; уп. Држић 573), Има зубе, ал' нема шта у зубе (Нар. посл. вук 102), Оженил се и имал дјецу (М. Држић 335; уп. Држић 365), Синка не имаш од срца од свога (М. Држић 475: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Има шњом седам кћери (Зборн. (1520) 3^б; уп. Дубр. зб. 5), Обљуби једну владику бнетачку, ш њом има кћер Мандалијену (М. Држић 335; уп. Држић 364). Дата глаголска лексема често се удружује са неком другом и, наступајући као декомпоновани предикат, остварује различите семантичке реализације које су наведене у речнику: Тко мисли с вами бој али рат имати (М. Држић 455: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник). Ваљало би обратити пажњу на значење *мислити, држати, узимати, узети* глагола **имати** будући да се понаша и као глагол свршеног и као глагол несвршеног вида и има као једну од допуна комплементну клаузу узрочног типа: Веома ти ми ћеш за зло имат, ер сам од тебе овако отишла (М. Држић 266; уп. Држић 320). У примерима: Да ти хоћу украсти, не бих ти имала шта украсти (М. Држић 193; уп. Држић 433) и Имам се чему смијати (М. Дивковић наук 189^б; уп. Дивковић 324) показује се да, поред инфинитива, и заменичке лексеме у одговарајућем падежу допуњавају семантички садржај глагола **имати**. Оне бивају заправо допуне обама глаголима (и глаголу имати и глаголу у инфинитиву) и зато стоји 2 у експоненту.

РЈАЗУ наводи и негирану форму глагола имати односно **немати** који се бележи и као нејмати. Региструје се у Вранчићевом, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом (нејмати из Хабделићевог речника) и Вуковом речнику. Забележени су облици: 1) инфинитива: нијемати (ретко; код М. Дивковића наук 70^а: ниема, али се чини да је то штампарска грешка. У транскрибованој верзији текста тог облика нема.); немати и нимати; 2) презента: немам, немаш или нима, немаш; (ретко) немаде (3. л. јд.), немаду, нимаду, ниемаду, немадне (3. л. јд. перфективно); 3) аорист: нимаше, нимише (3. л. мн.); (ређе) немадох, немаде (3. л. јд.); 4) имперфекат: немаше, нимаше, нимише (3. л. јд.); нимихомо (1. л. мн.); нимаху (3. л. мн.); 5) партицип презента: немајући, нимајућ(и).

~ с ким (И_С) + [КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]: *има ш номь седмь кѣри* (Дубр. зб. 5).

2. а. (у изр. **имати (већу) вољу**) *волети, желети, хтети*.

~(дп) **ИНФ**: *већу вољу* плакат *имају* (Држић 324).

б. (у изр. **имати м(ј)есто**) *постојати, (пренесено) становати (негде)*.

~(НЕГ. ФОРМА; дп) где (Л_у): Разлог [разум] у њих глави *не има мјеста* (Држић 455).

в. (у изр. **имати посао, имати (великих) посала (имати бригу, великих брига)**) *(веома) бринути*.

~(дп) **Ф**: *Имам посала, велицијех посала* (Држић 336), *Ми ћемо овамо унутра имат посао* (Држић 526).

г. (у изр. **имати потр(ј)ебу**) *потребовати; бити заузет, имати посла; пословати*.

~(дп) **Ф**: *има потрјебу* (Држић 353).

д. (у изр. **имати почетак**) *почињати*.

~(дп) **Ф**: Све ствари љувене *имају почетак од лудости* (Држић 423).

ђ. (у изр. **имати пријазан (имати пријатељство, љубав)**) *пријатељевати (са неким), волети (некога) као пријатеља*.

~(дп) с ким (И_С): *пријазан [...]* с Пјерином *имам* (Држић 571).

з. (у изр. **имати (толику) сцијену**) *(превише) ценити, вредновати (нешто: новац)*.

~(дп) од чега (Г_{од}): ви кои ш^а динара *имате толикџи сциенџ* (Дубр. зб. 76).

и. (у изр. **имати тугу, имати (мојијех) туга**) *туговати, бринути (имати својих брига)*.

~(дп) **Ф**: *Ја имам мојијех туга: кѣрцу зрјелу у кући* (Држић 440)

ј. (у изр. **имати фебру квотидијану (имати бригу, главобољу свакодневну)**) *бринути (се)*.

~(дп) **Ф**: *има фебру квотидијану* (Држић 447).

3. гостити (некога), пружати гостопримство (некоме) у свом дому; делити живот са неким (у истом простору).

~ **кога** (А_Ф) где (Л_у): Попиву *има у кући* (Држић 316).

4. а. *сматрати, ценити (некога за некога)*.

~ **кога** (А_Ф) **за кога** (А_{ЗА}): за друга *имат ме не море* (Држић 292).

б. (несврш. и сврш.) *држати*.

~ **кога** (А_Ф) **за каквог** (А_{ЗА}): ако сина из морске пучине измем, кога *имам за изгубљена* (Држић 574).

в. (у изр. **имати за зло**) *замерити*.

~ **шта** (А₀): који *за зло имају оно што им се за добро чини* (Држић 304).

~ **коме** (Д₀) + **УЗР**_{КЛ} (ЕР + ПЕРФЕКТАТ): ти *ми ћеш за зло имат ер сам од тебе овако отишла* (Држић 320), Дубитам ер *би ми за зло имао ер ју сам довео* (Држић 340).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (Д₀) + **УЗР**_{КЛ} (ЕР + ПЕРФЕКТАТ): *да ми не има за зло ер јој сам овако брата тратао* (Држић 539).

5. *бити, постојати.*

~(НЕГ. ФОРМА) **ДПРЕД**: **шта** (А₀) + **ИНФ**: *не бих ти имала што² украсти* (Држић 433).

~ **ДПРЕД**: **чему** (Д₀) + **ИНФ**: *имам се чему² смијати* (Дивковић 324).

6. (сврш.) *примити.*

~ **шта** (А₀) **у кога** (Г_у): *Узда' с у њих помоћ имати* (Држић 452).

7. *бити дужан не учинити оно што се инфинитивом исказује.*

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ**: А што је Бог склопио, људи *не имају разврћ* (Држић 455).

8. а. *требати.*

~ **ИНФ**: *имам сто посала оправит* (Држић 370), *има с тобом говорит* (Држић 538).

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ**: за то *не имам бит крив ја* (Држић 172), *никога се не имам бојати* (Дивковић 180).

б. (у изр. **има бит**) *бива, треба, ваља.*

~(ДП) **К**_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): *има бит да јој је добро* (Држић 516).

9. *императивом глагола имати указује се на нужност извршења онога што се другим глаголом у инфинитиву изриче односно императив глагола имати значи императив глагола који стоји у инфинитиву.*

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ**: нека мој г(осподи)н *не има мене карати* (Дивковић 113).

10. (у изр. **имати вр(иј)еме, имати вр(ј)емена**) *не бити заузет (послом или неким другим активностима), бити слободан.*

~ **ИНФ**: *има' ћемо се брјемена разговорит* (Држић 362).

11. (у изр. **имати курту висту**) *бити кратковид.*

~ **Ø**: *имам курту висту* (Држић 315).

12. (у изр. **имати добро**) *бити, осећати се добро.*

~ **Ø**: С добријем опћи, ако *ћ добро имат* (Држић 347).

ИМЕНОВАТИ²⁶⁹ сврш. и несврш. **а.** *над(ева)ти, да(ва)ти (некоме) име; наз(и)вати; проз(и)вати.*

~ ДПРЕД: **како (Н):** Термутин преда дјетеце, *именова Моизес* (Змајевић 1: 57).

~ **кога (А₀) како (ДПРЕД: Н):** Има [Јозеф] два сина [...] *другога именована Ефраим* (Змајевић 1: 53).

~(ПП) ДПРЕД: **како (Н):** СИБИЛА ПЕРСИКА, рођена у Персији, *Самбета именована* (Змајевић 1: 78).

б. *звати (некога) неким именом истичући то.*

~ **кога (А₀):** Ово говори *именујући онога који се крсти* (Дивковић 273).

~(ПП) **од кога / чега (Г_{ОД}):** А ови који разлици *хоће да су* [...] *од имена Христова* [...] *именовани* (Змајевић 1: 221).

~(РП) **Ø:** ова молитва, алити ово поздрављен'је веле је драго и угодно свето[j] Госпи зашто *се* у овому поздрављен'ју *именује* ње шест милости (Дивковић 231), У „Префациону“ *се именују* [...] *н'јеки редови анђеоски* (Дивковић 300).

ИНДИВИНАТИ²⁷⁰ сврш. и несврш. *погодити, погађати; прорећи, прорицати; гатати.*

~ **Ø:** А то за научит *индивинат* (Држић 420).

²⁶⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према поминаге. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *надети, надевати (некоме или нечему) име, назвати, називати, прозвати, прозивати:* а) име које се даје стоји у номинативу: Речени темпал изчисти, именовавши га ‚Sancta Maria ad Martyres‘ (Ф. Главинић цвит 356^а), Једнога именована Есаун, а другога Јаков (А. Качић кор. 25). Значење *звати неким именом истичући* бива поткрепљено примерима: а) име је у акузативу: Не през велика узрока Исус именује анјеле али овце добрих (Коризм. 16^б), А кога ти пропетога именујеш он јест (Ф. Главинић цвит 188^а). Пасивне конструкције посебно се издвајају: 1) партиципски пасив: Откуда је алмуштво именовано? (Коризм. 8^а), Краљ и госпођа од јего именована (Ш. Кожичић 56^б), Амбросијо од дитешца у цркви именован епископ (А. Канижлић кам. 122); 2) рефлексивни пасив: Нека се по закону тројица именују, између којих нека се нај достојнији изабере (А. Канижлић кам. 42), Да се краљем именовати не има (А. Качић кор. 354).

²⁷⁰ РЈАЗУ не бележи овај глагол. Значење је преузето из Рјечника (Држић 698).

~ Р_{КЛ} (ШТО + ПРЕЗЕНТ): *да индивинам што неvjеста мисли кад се удава* (Држић 420).

ИНМАНЦИНАТИ²⁷¹ сврш. *измислити, створити маштом нешто чега није било или чега нема.*

~ **шта (А₀):** *Би ли враг оваку астуцију [лукавост] инмацинао?! (Држић 351).*

ИНТЕРТИЊАТИ²⁷² сврш. *забавити (некога; некога нечим).*

~ **кога (А₀) чиме (И₀):** *вином хоће интертињат прву кортицану од Рима (Држић 316).*

~ **кога (А₀) с чиме (И_С):** *Интертењах га с галантаријом [удворношћу] (Држић 324).*

ИНТРОМЕЦАТИ СЕ²⁷³ несврш. *посредовати, бити посредник између две стране.*

~ **међу кога (А_{МЕЂУ}):** *Интромецајмо се међу ње (Држић 332).*

ИНФОРМАТИ²⁷⁴ сврш. *обавестити (некога; некога о нечему).*

~ **кога (А₀):** *укратко га информмах (Држић 353).*

²⁷¹ РЈАЗУ не бележи овај глагол. Облик и значењско упућивање проверено је у Рјечнику (Држић 698).

²⁷² РЈАЗУ не бележи овај глагол. Значење је преузето из Рјечника (Држић 698).

²⁷³ РЈАЗУ не бележи овај глагол. Значење је преузето из Рјечника (Држић 698).

²⁷⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол са морфемом се према тал. *informarsi* у значењу *обавестити се* (имперфективни облик је: *информавати се*), што се потврђује примерима: *Ш њима се свјетоват и информат како ствари проходе* (И. Држић 269), *Ако се не информају добро од правде* (И. Држић 306). Наводи се као одредница и **информавати се**. Третира се као имперфективни глагол према перфективном информати се, а поткрепљује се примером: *Не информават се како обслужују правду њих офичали* (И. Држић 300).

Значење у овом речнику преузето је из Рјечника (Држић 698).

~ **кога** (A₀) + **К_{КЛ}** (ЕР + ФУТУР): *Информах Дунда Мароја ер ће Попива доћ с Бокчилом* (Држић 353).

~(III) **Ø**: *Сињора, зло си информана* (Држић 379).

ИСЕЋИ (и)јек. **ИСЈЕЋИ**²⁷⁵ сврш. **а.** *секући, расецајући изделити на делове, комаде или израздвајати на поједине елементе.*

~ **кога** (A₀) **на шта** (A_{НА}): *исијече те на пече* (Држић 538).

б. *убити (некога обично неким сечивом сабљом, мачем, мачетом и сл.).*

~ **кога** (A₀): *кою мѡ смартъ мии хоѣкмо наѣи ниетко говораше чини га неѣа [...] иснеѣи* (Дубр. зб 118).

~ **кога** (A₀) **чиме** (И_Ø): *Самуел [...] узе мач, исјече га својом руком* (Змајевић 1: 89).

~(III) **Ø**: *тециеѡ све ѡлице карвю цю биеше лѡдцтво исиечено велико* (Дубр. зб. 108),
[Аполинар] *би исјечен* (Змајевић 1: 223).

ИСКЉУВАТИ²⁷⁶ сврш. *кљујући извући, истргнути.*

~(III) **од кога** (Г_{ОД}): *имаше [...] бити [...] од птица искљуван* (Змајевић 1: 52).

ИСКОПАТИ²⁷⁷ сврш. *копајући извадити (нешто: кости из земље и сл.).*

²⁷⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *секући разделити на комаде*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: а) објекат је живо +: *Исијече те на пече, ако изиђе* (М. Држић 365; уп. Држић 538), *Што ју онада у сто дијела не исијече гуса врла* (Ц. Палмотић 1, 354), *Исјекоше бега на комаде* (Нар. пјес. вук 3, 369). Значење *секући убити* бива поткрепљено примерима: а) објекат је живо +: *Снажна исјекох ја Церана* (Ц. Палмотић 1, 219), *Зграби непријатеља и изсици га* (А. Канижлић кам. 141), *Ти повади моју бритку сабљу, исијечи влашког светитеља: кад ис'јечеш влашког светитеља, игумана онда исијечи* (Нар. пјес. вук 3, 75), *Бранислава грдно исијече рукам' својима* (Ј. Кавањин 182^а). Пасивне конструкције издвајају се посебно: *Војске на те удараше, ал' се оне вазда покајаше, јер су круто биле исјечене* (А. Качић разг. 206^а), *А кад види исечене Турке* (Нар. пјес. вук 3, 42).

²⁷⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *кљувањем све покупити, све извадити*. Региструје се у Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: *Када гавран нађе човјека обишена алити коју живину, тако му нај прво оба ока и искљује, нека га не види и нека му се не може бранити* (М. Дивковић бес. 289^б), *Одхрани врана, да ти искљује очи* (Д.) (Послов. данич. 89).

~ **шта (A₀):** кости његове поштоване ископа Ное (Змајевић 1: 34), Укопано свето тијело његово [...] с. Хелена, мати Великога Константина, *ископа* (Змајевић 1: 208).

ИСКРПИТИ²⁷⁸ сврш. *поново саставити, склопити; поправити крпљењем тако да се може употребити, окрпити, закрпити (у пренесеном смислу).*

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀):** ер је његов червео [мозак] у толицијех печач, ер га не би све Мендалије *изкрпили* (Држић 421).

ИСКУПОВАТИ²⁷⁹ сврш. и несврш. *много купити, куповати; накуповати; набавити вишеструким, обимним, већим куповинама (нешто од тога може бити и поклон некоме).*

~ **чега (Г₀) коме (Д₀):** Ото јој си ти [...] дзоја [драгуља] *искуповао* (Држић 345).

ИСКУПСТИ²⁸⁰ сврш. *ишчупати, истргнути, извући.*

²⁷⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *копајући (у најширем смислу) издупсти, извадити*. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом, Волтиђијином, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *копајући издупсти* бива потврђена примерима: а) копањем извадити нешто што је под земљом: Јулијанус цесар чини га (тело) ископати (Ф. Главинић цвит 299^а), Кад види да жена не осјећа ништа него да је мртва, онда је закопа, а онај цар нареди своје људе те је ноћу ископају (Нар. прип. вук 196).

²⁷⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *посве окрпити*. Региструје се у Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: 1) у правом смислу: Своју сиромашку одићу искрпи (Ф. Ластрић тест. ад. 108^б), Да искрпим на долами скуте (Нар. пјес. вук 2, 361); 2) у пренесеном смислу: Његов је червео у толицијех печач, ер га не би све мендалије искрпили (М. Држић 399; уп. Држић 421), Тратилац од куће, који има давати разлог свому господару од онога што је потратио његова, прво него изађе прид њега, гледа своје књиге, саставља бројеве које има придати, и, када му не изађу, настоји закрпити, како боље може и искрпи гди стоје зло (М. Раднић 413–414).

²⁷⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *много куповати, много купити, накуповати*, што потврђује пример: Ото јој си ти за три тисуће дукат досле дзоја *искуповао* (М. Држић 304; уп. Држић 345). Ова глаголска лексема региструје се у Даничићевом речнику.

²⁸⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *ишчупати*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена примерима: Хтио сам му

~ **чега** (Г₀) / **шта** (А₀): поћ му ћу све косе *искупсти* (Држић 318).

ИСПЕЋИ²⁸¹ сврш. *припремити за јело излажући ватри без додавања воде, зготовити пекући, пржећи на ватри или жару.*

~(III) **Ø**: Гледах [...] али је *испечен* [капун] (Држић 323).

ИСПИТАТИ²⁸² сврш. *питањима навести или подстаћи на давање некаквих обавештења, на (раз)откривање (нечега); искушати; обавестити се; распитати се (о нечему, за нешто).*

~ **кога** (А₀): По' ћу ја [...] на воштарију наћ опета онога јунака Хрвата [...] да ми га је боље и *испитат* (Држић 370).

~ **за шта** (А_{3A}): По' ћу мало боље *испитат* за дошастје Дунда Мароја (Држић 327).

сву браду искубсти, гди иној није чут' по граду нег твоје срамоте (Н. Наљешковић 1, 292), Поћ му ћу све косе искупсти (М. Држић 262; уп. Држић 318).

²⁸¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *посве допећи, свршити печење*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: 1) у активу: Капуна имамо, плеће још испеци (Н. Наљешковић 1, 274), Да испече једну јуницу (Ј. Филиповић 3, 263), Испекли кокош (Ф. Ластрић нед. 60); 2) у пасиву: Испечен капун (М. Држић 271; уп. Држић 323), Пред пашом је овца испечена (Нар. пјес. вук 3, 447), Крух закуван и на огњу испечен (А. Канижлић кам. 491).

²⁸² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *питањем сазнати, обазнати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтићијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) објекат је нешто што се хоће обазнати или о чему се хоће знати и означава се: а) упитном реченицом: Не могу срцу одољет да не испитам Петруњеле, што је (М. Држић 336; уп. Држић 365), Да га тако и по ти начин испитају тко ли је, што ли је (М. Дивковић 55^б); б) супстантивом у акузативу са предлогом за: Поћу мало боље испитат за дошастје дунда Мароја (М. Држић 276; уп. Држић 327), Редовника има испитати грешника за све његове гријехе (М. Дивковић наук 195^б; уп. Дивковић 330); в) супстантивом у генитиву са предлогом од: Отидох за изпитат од дошастја дунда Мароја (М. Држић 289; уп. Држић 335), Иђите и испитајте помљиво од тога дитета и прикажите мени (Ф. Ластрић нед. 301).

~ од чега (Г_{ОД}): Ја малоприје отидох за *испитат од дошастја Дунда Мароја* (Држић 335).

~ кога (А₀) за шта (А_{ЗА}): Редовник *има испитати грешника за све његове гријехе* (Дивковић 330).

~ кога (Г₀) + УП_{кл} (што + презент): Не могу срцу одољет *да не испитам Петруњеле што је* (Држић 365).

ИСПОВЕДАТИ (и)јек. ИСПОВИЈЕДАТИ²⁸³ несврш. *ширити некакву вероисповест излажући је и објашњавајући слушаоцима истичући увек оно што је изречено, исказано или приповедано као истинито; заговарати (нешто).*

~ шта (А₀): сибиле [...] *исповиједају јединство Божје* (Змајевић 1: 77).

ИСПОВИДЕТИ (и)јек. ИСПОВИДЈЕТИ²⁸⁴ сврш. *подврћи се исповеди; изрећи своје грехе духовнику иштући, тражећи опрост од Бога.*

²⁸³ РЈАЗУ бележи овај глагол значењски га упућујући на исповид(ј)ети. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација која подразумева *изрицање, исказивање, приповедање нечега што се увек мисли да је истинито* бива поткрепљена примерима: Ја Крстјанин спијевалац, ки правога Бога познам, вјерујем и исповиједам (И. Гундулић 192), Наук од Бога објављен устима исповидати (А. Канижлић кам. II), Слободно исповиједати вјеру (И. А. Ненадић наук 101), Исповиједаху живот вјечни (С. Роса 42^б).

²⁸⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу у *црквеном смислу, исказати грехе пред духовником тражећи од њега опрост у име Божје*. Региструје се у Микаљиним, Белином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) уопште: Привести на памет гријехе, да их исповидиш (А. Комуловић 5), Изповједи сва разбојства (лупеж) (Ј. Кавањин 9^а), А ти гријехе, духовниче, караш, ти их карај, исповједит ја ћу (Осветн. 2, 19); 2) онај (духовник) коме се кажу греси стоји у дативу: Дај славу Богу, исповје’ и укажи мени што си учинио (М. Дивковић наук187^б; уп. Дивковић 322), Вјерно изповјеђ Господину вас твој живот (И. Ђорђић салт. 115). Дата глаголска лексема појављује се са морфемом се: 1) уопште: Ако се не исповије и не покаје (Зборн. (1520) 168^а; уп. Дубр. зб. 212), Јао мени, јао биједан ја! летаније! то да се исповијем (М. Држић 288; уп. Држић 334), Да се прије тога исповиједу и нареде (М. Дивковић наук 137^б; уп. Дивковић 264), Исповјеђ се подпуно (В. Андријашевић пут 54); 2) са генитивом уз који стоји предлог у: Пође исповидјети се у њекога ремете

- ~ **шта (A₀)**: *Исповидје* младић гријех свој (Змајевић 1: 88).
- ~ **коме (Д₀) + УП_{кЛ} (ШТО + ПЕРФЕКАТ)**: *исповиј* [...] мени што си учинио (Дивковић 322).
- ~ **СЕ** *исказати, изрећи своје грехе (некоме)*.
- ~ **Ø**: То да се *исповијем?* (Држић 334), који се жене и удају да се *прије тога исповједу* (Дивковић 264).
- ~ (НЕГ. ФОРМА) **Ø**: ако *се не исповне* [...] *хоће дшз з пакаш потегнџти* (Дубр. зб. 212).
- ~ **у кога (Г_у)**: *поће исповидиети се з некоега ремеће* (Дубр. зб. 13).

ИСПОКОЈИТИ²⁸⁵ сврш. *успоставити вечни мир, покој; упокојити; дати (некоме) покој, учинити да неко буде миран, умирити, смирити, утишати (у правом и пренесеном смислу)*.

- ~ **кога / шта (A₀)**: када га *трѣданъ бихъ ви ме* изпокоисте (Дубр. зб. 162), он *имаше* испокојити земљу од Г-на Бога проклету (Змајевић 1: 35).

ИСПРИГАТИ²⁸⁶ сврш. *испржити, сасвим попригати, исфригати*.

- ~ (III) **Ø**: Гледах али *је исприган* [капун] (Држић 323).

(Зборн. (1520) 9^a; уп. Дубр. зб. 13), И пошавши се исповидит у једнога научна исповидника (Ј. Бановац разг. 121).

²⁸⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *учинити да неко (објекат) сасвим почине, смирити, утешити*. Региструје се у Волтиђијином и Стулићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Када ја трудан бих, ви ме *испокојисте* (Зборн. (1520) 125^b; уп. Дубр. зб. 162), Чека нас и зове, да нас буде *изпокојити* (А. Гучетић роз. јез. 11), Ја сам гладан био и дали сте ми *благовати*, био сам жедан и напојисте ме, го и одјели сте ме, гост, примили сте ме и *испокојили* (М. Дивковић бес. 117^b). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *сасвим починути, смирити се, утешити се*, што поткрепљује пример: Ходи се *испокој* и окријепи сваки вас (М. Држић 437: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник).

²⁸⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *сасвим попригати, завршити пригање*. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Сад вам ћу љепшу ја *испригат* фрिताљу (Н. Наљешковић 274), Гледах, али је *исприган* капун, али је печен (М. Држић 271; уп. Држић 323), Нареди жени да *исприга* сланину (Нар. прип. врч. 169), *Испригај* ми које јаје (С. Љубиша прип. 266).

ИСПРОСИТИ²⁸⁷ сврш. **1.** добити прошењем, упорним молбама, измолити (нешто за некога); добити (нешто) просећи, тражећи.

~ шта (А₀) од кога (Г_{од}): испроси од Г-на Бога месо (Змајевић 1: 62).

~ шта (А₀) у кога (Г_у): испроси 8 ДИЕВОЈКЕ ПАСЬ (Дубр. зб. 67).

~ шта (А₀) у кога (Г_у) коме (Д₀)²: света дјевица [...] у Бога живот оцу свому испроси (Змајевић 1: 218).

2. добити (девојку за будућу жену (себи или некоме другоме)) просидбом, имати њен пристанак на удају.

~ кога (А₀): по' ћу у Град дјевојку испросит (Држић 289), А ја ћу маји ријет да те испроси (Држић 478), Може крстјанин [...] испросити невјерницу и некрштеницу (Дивковић 404).

~ кога (А₀) коме (Д₀)²: [Елиазер] би [...] отишо Исаку испросити дјевојку (Змајевић 1: 46), моли да би му ову туђинку [...] испросили (Змајевић 1: 81).

ИСПУНИТИ²⁸⁸ сврш. (често уз именицу воља у значењу жеља) *остварити, спровести нешто у дело или живот, извршити нешто замишљено, наређено, наручено или што се предвидело (негде: у писаним изворима) (у пренесеном смислу).*

²⁸⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *добити прошењем, мољењем*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: 1) прошењем се може добити нешто не само за себе него и за другога и исказује се дативом: Испроси здравје сиромашу (Б. Кашић инв. 52), Нами неизбројена добра и милости по њему (посветилишту) испроси (М. Добретић 342); 2) исказује се особа или уопште живо + која се моли, која даје: а) у генитиву са предлогом од: Испроси болну лик од отца на неби (Ђ. Бараковић јар. 121), Молим вас да испросите од Исуса спасење овој души (Л. Терзић 84); б) у генитиву са предлогом у: Испросит у дјевојке пас (Зборн. (1520) 48^а; уп. Дубр. зб. 67), Милос тву велику испроси у тебе (Н. Димитровић 94), Госпођа те Сара у Бога испроси (М. Држић 469: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник). Значење *добити прошењем девојку за жену (себи или другоме)* потврђује се примерима: Поћу у град дјевојку испросит (М. Држић 33; уп. Држић 289), Ја ћу маји ријет, да те испроси (М. Држић 128; уп. Држић 478), Може Крстјанин заручити и испросити неувјерницу (М. Дивковић наук 259^б; уп. Дивковић 404), Јеси л' мене снаху испросио? мене снаху, себе вјерну љубу (Нар. пјес. вук 2, 332), Послао нас Ђурађ да му испросимо неувјесту за његовијем сином (С. Љубиша прип. 42).

~ **шта (A₀)**: богатство [...] није ино нег вољу испунит (Држић 424), он за испунити Божју наредбу прво обреза сам себе (Змајевић 1: 43), испуни завјет свој (Змајевић 1: 51), За испунити добровољно и ову мучну заповијед Божју, Абрам узне Исака [...] да га закоље на посветилиште (Змајевић 1: 45), За испунити заповијед краљеву, Балам упуту се на мазги јешући (Змајевић 1: 65).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀)**: нећемо једне злочесте воље испунит (Држић 330).

~ **шта (A₀) коме (Д₀)**: У младос да ми кугоди вољу испунит (Држић 330).

~ **Р_{кл} (ШТО + ПРЕЗЕНТ)**: да би испунио што у књигах својих Јесукрст Абгару [...] обећа да по његовом усходењу на /небо/ имаше му једнога од уче/ника/ својих послати (Змајевић 1: 222).

~(РН) **Ø**: И говоре свети научитељи да све то нам очитова да се бјеше свршио Стари закон и испунила писма (Змајевић 1: 192).

ИСПУСТИТИ²⁸⁹ сврш. **1.** дати могућност или допустити (некоме) да оде, да се удаљи (одакле), отпустити; изагнати (животиње).

²⁸⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према explore. Региструје се у Микаљиним, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Наводи се значење у правом смислу учинити да нешто (објекат) буде сасвим пуно, што потврђује пример: Трећи дио нек испуни вода (Ј. С. Рељковић 370). Семантичка реализација извршити, свршити (у пренесеном смислу) бива поткрепљена примерима: 1) објекат је жеља, воља: У младос да ми кугоди вољу испунит (М. Држић 276; уп. Држић 330), Богатство није ино нег вољу испунит (М. Држић 402; уп. Држић 424), Да оно даш мени, кад испуниш жељу (Н. Наљешковић 1, 190); 2) објекат је зла жеља уопште: Хтећи испунити неправедну сваку жељу (Ц. В. Бунић манд. 11); 3) објекат је запов(и)ед, наредба: Дијелимо се ми весели тву заповијед испунити (Ц. Палмотић 1, 149), Испунићеш ову заповијед ласно (М. Раднић 390^а), Одлучи наредбе апоштолске испунити (А. Канижлић кам. 257), Испунио сам наредбу (Н. Паликућа 11); 4) објекат је зав(ј)ет: Цкнити испунити завјет, вазда јест гријех (С. Матијевић 51), Испуне завите своје (А. Канижлић фран. 76); 5) објекат је писмо, пророчанство: Узне три ученике, да писмо испуни (Ф. Главинић цвит 83^б), (пасивно) Нека би се писмо испунило (Л. Терзић 24).

²⁸⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу пустити нешто (објекат) из места (више или мање затвореног) где је то до тада било. Региструје се у Микаљиним, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена примерима:

~ **кога (A₀):** Ное [...] *испусти врана* (Змајевић 1: 37), *испусти сву живину* (Змајевић 1: 37).

2. пропустити, пустити (нешто) да прође поред, не ухвативши га; изгубити.

~ **шта (A₀):** већекрат *испусте срјећу* (Држић 441).

ИСПУШТАТИ²⁹⁰ сврш. *давати могућност или допуштати (некоме) да оде, да се удаљи (одакле), пуштати; изгонити (животиње).*

~ **кога (A₀):** [Ное] *испушта голубицу* (Змајевић 1: 37).

ИСТОМАЧИТИ²⁹¹ сврш. *сасвим протумачити, до краја протумачити, све објаснити.*

~ **шта (A₀):** *све изтомачи* [...] исџск (Дубр. зб. 150).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀):** *не умјеше сан истомачити* (Змајевић 1: 52).

~ **шта (A₀) коме (Д₀):** *ако би му ови младићи умјели истомачити ријечи ове* до седам дана, да би даровао свакому од њих по кошуљу и доламу (Змајевић 1: 81).

ИСТУЊИ²⁹² сврш. *тукући (нечим: каменом и сл.) учинити да се нешто измрви и постане прах.*

а) објекат је животиња: *Куда властите овце испусти, прјед њими отиде* (Н. Рањина 140^б), *Не хти лава да испусти, да иним лоче крви вирне* (Ј. Кавањин 216^а), *Испусти старац Ное из корабље једну голубицу* (Ђ. Башић 62). Значење *изгубити* поткрепљује се примерима: а) објекат је срећа: *За лудос већекрат испусте срјећу, коју кад хоће не могу ухитит* (М. Држић 206; уп. Држић 441), *Не испусти среће твоје* (Ц. Палмотић 2, 18).

²⁹⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном испустити. Региструје се у Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација која би подразумевала *пуштање нечега из места где је до тада било* поткрепљује се примером: а) објекат је животиња: *Испушта голубицу* (С. Маргитић фал. 109).

²⁹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол значењски упућујући га на глагол истумачити: *протумачити, растумачити*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином и Стулићевом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: *Све изтомачи* (Зборн. (1520) 115^б; уп. Дубр. зб. 150), *Истомачи нам прилику ову* (И. Бандулавић 50^б), *Истомачите ми, што зламенује мој сан* (Ф. Ластрић нед. 154).

~шта (А₀): *исту́че ихъ* [кипове] (Дубр. зб. 55).

~(III) из чега (Г_{из}) чиме (И₀): *из рука намјерника камењем истучена* [Дијана односно њен кип] (Змајевић 1: 228).

ИШТЕТИТИ²⁹³ сврш. а. (обично уз именицу посао, што упућује на: *о мени се ради, мени је у интересу*) својим чињењем умањити вредност нечему; угрозити нечији интерес (некога), нанети штету, наштетити (некоме); оштетити (некога); пропасти.

~шта (А₀): *иштетих вас мој посао* (Држић 363).

~(НЕГ. ФОРМА) шта (А₀): они курвин марјџ мало *вас посао не иштети!* (Држић 355).

~(НЕГ. ФОРМА; III) Ø: *НЕ БИ ЗАТОИ МРЈЕЖА ИЗЦЕЋЕНА* (Дубр. зб. 155).

²⁹² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *тукући нешто тврдо измрвити, учинити да постане прах или оно што је меко, учинити да постане још мекше*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: И узам њих (кипове), истуче их (Зборн. (1520) 38^a; уп. Дубр. зб. 55), Ако би тко једно тијело ижегао, пакер истуокао нај ситније, истуокши на вјетар извијао (М. Дивковић бес. 400^a), (пасивно) Од града истучена и сатрта јесу (И. Јабланци 76).

²⁹³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *учинити да нешто (објекат) буде мање добро него што је било, да мање вреди у односу на ранију вредност или да постане сасвим зло, рђаво и да ништа не вреди*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Ну ве јој лијепо свар' не иштет' у прјеси (Н. Наљешковић 1, 266), Сву би справу иштетио, да се владат хоћ инако (Ц. Палмотић 2, 325), (пасивно) Не би мрјежа изштећена ни раздрта (Зборн. 119^b; уп. Дубр. зб. 155). Значење *лошим саветима, лошим изгледом, мажењем учинити да неко буде гори у моралном смислу* поткрепљује се примерима: Ово дјетење нитко нег мати иштетила (М. Држић 407; уп. Држић 568), Они (грешници) злијем изгледом иштете не једнога, него тисућу праведнијех (Ђ. Башић 19). Дата глаголска лексема појављује се са морфемом се и остварује различита значења: 1) *искварити се, покварити се*: Ако се вино иштетило (М. Дивковић наук 154^b; уп. Дивковић 283), Да се чињење слиједеће иштети (Б. Кашић насл. 167); 2) *оболети*: Добре, ти се ћеш иштетит, доцна лежеш (М. Држић 213; уп. Држић 445); 3) *о времену: када после лепог постане облачно, кишовито*: Не зна јер се може бријеме иштетит, и добра срјећа промијенит се у злу (М. Држић 276; уп. Држић 327); 4) *изврћи, избацити, изметнути (у моралном смислу)*: А и дјевојке се иштетише (М. Држић 138; уп. Држић 485), Тко се у овизијех раскошах не би иштетио? (М. Држић 250; уп. Држић 311), Изштетише се они старци с липотом (М. Раднић 72^a).

б. лошим саветима, мажењем и др. учинити да неко у моралном погледу буде гори у односу на пређашње стање.

~ **кога (А₀):** ово дијете [...] мати *иштетила* (Држић 568).

~ **СЕ 1.** покварити се, искварити се.

~ **Ø:** ако се вино *иштетило* (Дивковић 283).

2. разболети се, оболети (у пренесеном смислу).

~ **Ø:** Добре, ти се *ћеш иштетит* (Држић 445).

3. (уз именицу време) променити се нагоре, постати горе, лош(и)је.

~ **Ø:** Узохолила се, ер јој је вјетар у крму; а не зна јер се *може бријеме иштетит* (Држић 327).

4. одметнути се, посрнути (у моралном смислу).

~ **Ø:** А и дјевојке се *иштетише* (Држић 485).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø:** Тко се у овизијех раскошах *не би иштетио?* (Држић 311).

ИШЧЕЗНУТИ²⁹⁴ сврш. **1.** изненада нестати.

~ **Ø:** И ове ријечи рекши Блажена Дивица Марија, тудје *ишчезну* (Дивковић 361).

2. ослабити, изнемоћи (обично од нечега: од страха).

~ **од чега (Г_{од}):** Ер ми *изчезну* срце од страха (Држић 424), *исчезох* од страха (Држић 496), Сјетна, Дијана *ће* од страха *изчезнут* (Држић 574).

²⁹⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол основном значењу *изненада нестати* *некоме испред очију*. Региструје се у Белином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују примери: Ове ријечи рекши Марија тудије *исчезну* (М. Дивковић наук 223^а; уп. Дивковић 361), Прободе га (дракуна) ки тудије *изчезну* (Ф. Главинић цвит 101^а). Значење *ослабити, изнемоћи (ради душевног зла)*: а) од страха: Укажи ми се, ер *исчезох* од страха (М. Држић 153; уп. Држић 496), Ер ми *исчезну* срце од страха (М. Држић 403; уп. Држић 424), Сјетна Дијана од страха *ће* *изчезнут* (М. Држић 411; уп. Држић 574), Ну су Турци *изчезнули*, сјеверне им звијезде пријете (И. Гундулић 421).

ИШЧЕКИВАТИ²⁹⁵ несврш. *чекати до одређеног времена; проводити време у чекању док се не појави или док не наступи оно што се очекује.*

~ **шта** (А₀): Ма, биједан, што веће *исчекујем?* (Држић 335), Магарицо, што *ишчекујеш* на вратијех? (Држић 433).

Ј

ЈАВИТИ СЕ²⁹⁶ сврш. **1.** *показати се, приказати се, указати се.*

~ **коме** (Д₀): *јави се њимъ исѣсъ* (Дубр. зб. 44), Г-н Бог [...] *јави му се* (Змајевић 1: 45).

2. *поздравити (када се прилази односно одлази некоме или када се само успут сусретне са неким).*

~ **коме** (Д₀): а ти, крајичниче, Орланду се јави (Држић 288).

ЈАВЉАТИ СЕ²⁹⁷ несврш. *оглашавати се.*

²⁹⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан у односу на перфективан *ишчекати* у значењу *дочекати*. Региструје се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: *Што ишчекујеш на вратијех, да ја изидем?* (М. Држић 192; уп. Држић 433), *Изчекујеш да се и теби рече* (В. Андријашевић дев. 12).

²⁹⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према *manifestum facere, patefacere, aperire; divulgare* у значењу *учинити да нешто буде јавно или учинити да се нешто зна*. Дата глаголска лексема се појављује и са морфемом се у значењу *показати се, приказати се (посебно када се мисли на нешто духовно, на снове, приказе)*, што региструју Микаљин, Белин, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник, а потврђују следећи примери: са допуном у дативу: *Јави се њим Исус* (Зборн. (1520) 29^б; уп. Дубр. зб. 44), *Абраму и Јакобу јавише се на подобу (арканђели)* (Ј. Кавањин 504^а), *Анђео јави му се у сну говорећи* (А. Канижлић уточ. 503). Значење *поздравити (било да се ка некоме пође или приступи или се само путем сретне)* везује се за конструкцију: *јавити се некоме, која је карактеристична за Дубровник: А ти, крајичниче, Орланду се јави* (М. Држић 32; уп. Држић 288), *Како се липо сваком јави, маскари се, весело дочека* (Ф. Ластрић нед. 179), *Данас му се јавите љубежљиво* (Ђ. Башић 85).

~ Ø: Што се не јављаше? (Држић 266).

ЈАХАТИ²⁹⁸ несврш. **1.** држати (некога) под својом јурисдикцијом, влашћу, облашћу тако да ради по жељи и вољи субјекта.

~ кога (А_Ø): Јаше га (Држић 347).

2. возити се.

~ ка чему (Д_{КА}): *пши ка градѣ* (Дубр. зб. 66).

~ по чему (Л_{ПО}): *поѣе ходѣѣи и пшиѣи по мнозиехъ странахъ* (Дубр. зб. 66).

ЈЕСТИ²⁹⁹ несврш. **1.** хранити се, обедовати.

²⁹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол значењски га упућујући на глагол јавити и наводећи да се региструје у Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дата глаголска лексема појављује и са морфемом се: Што се не јављаше? (М. Држић 44; уп. Држић 266), Гди те ја зову, нећеш се јављати, тер ми се не јављаш с јадови тужице (М. Ветранић 2, 33), Зашто се не јављам? (А. Канижлић рож. 49).

²⁹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према equitare, equo vehi у значењу *седети на коњу (и на некој другој животињи на којој се путује или на нечему другом) раскорачивши ноге* (старије значење је: *возити се уопште, путовати на коњу*), што потврђују примери: Онако дјавао посједује грешника како ти јаки и разуман витез јаха и посједује свога коња (М. Дивковић бес. 292^a), Пашу сабље племените, јашу коње вјетра брже (И. Гундулић 444). Региструју га Микаљин, Белин, Волтиђијин, Стулићев и Вуков речник. Метафоричку семантичку реализацију *држати некога сасвим у својој области, не пуштати га да ради друкчије него што је по вољи субјекта* поткрепљују следећи примери: Пак да она уздом влада јашућ мужа, куд је рада (В. Дошен 106^a), Гашпар се пожали Бубићу, како га кнез паштровски јаше (С. Љубиша прип. 49). Основно значење, које подразумева објекатску допуну у виду слободног акузатива, може се остварити употребљавајући допуну која представља локатив са предлогом на: На коње нећемо јахати (Н. Рањина 161^b), Нег га гули, нег га сиса, и хоће она, да на њ јаше (Ј. Кавањин 38^a). У нашем корпусу бележи се глагол **јехати**, кога РЈАЗУ није забележио, а који има ову допуну: За испунити заповијед краљеву, Балам упути се на мазги јешући (Змајевић 1: 65). Семантичка реализација *путовати на коњу (или на другој животињи)* представља прасловенско значење, а тумачи се као *возити се* (уп. са значењима и допунама датог глагола у РЈАЗУ): Поје ходѣи и јашући по мнозијех странах (Зборн. (1520) 47^a; уп. Дубр. зб. 66), Јаши ка граду (Зборн. (1520) 47^b; уп. Дубр. зб. 66).

²⁹⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према edere у значењу *храну кроз уста примати у тело*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Облици презента ијем, ијеш, ије, ијемо, ијете, ију и иједу сусрећу се у

~ **Ø**: *ХТИЈАШЕ ОНЬ КИЕСТИ* (Дубр. зб. 23), *ИЕЌЪ* и *ВЛАГЪИ* (Дубр. зб. 58), *ИЕМЪ* али *ПИЮ* али *ЦОГОДИЕ* *ЧИНЪ* (Дубр. зб. 218), туј ћеш доћ гдје *ћеш* пит, *јести* (Држић 337).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: Не да му *ни јести*, ни *пити* (Држић 334).

~ **шта (A_Ø)**: да га [гвацет: пикантно спремљено месо или риба] *чине јести* (Држић 318), с тобом *сам хљеб ио* (Држић 573).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A_Ø)**: *нећемо имат што јести* (Држић 375).

2. а. *грести, ждерати, растргавати.*

~ **шта (A_Ø)**: *Јели те вукови!* (Држић 286).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A_Ø)**: *рибе ме не јеле!* (Држић 543).

б. *мало грицкати, грести.*

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A_Ø)**: *не јеле те осе!* (Држић 272).

3. *мало по мало уништавати.*

~ **шта (A_Ø)**: с канкари [...] који вам *иједу* и живот и имање и част? (Држић 356).

4. *пити.*

~ **шта (A_Ø)**: *гризем, жвем, ием вино* (Држић 286).

К

Дубровнику; ијем се појављује у Зборн. (1520) 176^а; уп. Дубр. зб. 218. Значење *хранити се, обедовати* потврђују примери: 1) без објекта или се пак објекат подразумева: *Хтијаше јести* (Зборн. (1520) 15^а; уп. Дубр. зб. 23), *Јеђ и благуј* (Зборн. (1520) 40^а; уп. Дубр. зб. 58), *Да ијем али пију, али ино штогође чињу* (Зборн. (1520) 176^а; уп. Дубр. зб. 218); 2) са објектом: *Знам те, с тобом сам хљеб ио* (М. Држић 411; уп. Држић 573), *Кад свак ије јагањаца бијелога* (Н. Наљешковић 1, 126). Семантичку реализацију *грести, ждерати, растргавати* поткрепљују следећи примери: *Одкле идеш, јели те вукови!* (М. Држић 30; уп. Држић 286), *Галанта ти је тамаша, рибе не јеле!* (М. Држић 373; уп. Држић 543), *Њеких јише звијери од гора* (А. Виталић ост. 17). Значење *мало по мало грести* поткрепљују примери: *Не јеле те осе!* (М. Држић 52; уп. Држић 272), *Тер га жива црви идијаху* (Ј. Бановац припов. 52). Семантичка реализација *уништавати (мало по мало)* бива потврђена примерима: *Канкари вам иједу и живот и имање и част* (М. Држић 319; уп. Држић 356), *Који ће (огањ) јисти тебе* (Ф. Ластрић тест. 41^б), *Живина га јела!* (Клетва) (Нар. посл. вук 81).

КАЗАТИ³⁰⁰ сврш. и несврш. **1.** усмено приопитити, приопитавати, саопитити, саопитавати, рећи, (из)говорити, приповедити, приповедати.

~ шта (А₀) коме (Д₀): Немоћник [...] да свеколико право каже л'јекару (Дивковић 330).

³⁰⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *monstrare, ostendere, dicere, inquam, monere, corrigere, castigare, punire* и наводи да би основно значење могло бити *јављати речима* (или можда *запов(ј)едити*). Напомиње се да је глагол најпре био имперфективан, а онда је постао и перфективан. Вук сматра да је глагол перфективан у свим облицима изузев у презенту, у ком може бити и имперфективан. Ипак, наилази се на облик имперфекта: казах и облик герунда презента: кажући. Глагол је увек прелазан. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом. Семантичку реализацију *јављати (јавити) говором, говорити, рећи* потврђују следећи примери: 1) оно што се јавља говором, налази се у реченици са везником да: Казаше да је пустио худу из мисли вилу веће (Ц. Палмотић 1, 352), Мој штиоче поштовани, кажем ти бистро и отворито да моја сврха није била изискивати (А. Качић разг. 316), Шта ми ниси казала да мој драги болује? (Нар. пјес. вук 1, 179); 2) оно што се јавља изриче се упитном реченицом: Кажи ми, брате, од куда си (Зборн. (1520) 38^а; уп. Дубр. зб. 56), Они почеше казати што им се бјеше згодило (Н. Рањина 125^б), Ал' послушај да ја тебе питам, би ли мени умио казати јес' ли ово чудо упамтио (А. Качић разг. 212^а), Каж' Ивану што је и како је (Нар. пјес. вук 1, 241), Ако кажеш цару ја везиру, коју си ми ријеч бесједио (Нар. пјес. вук 2, 273). Као објекат може се појавити и лексема глас: Једа бих сад нашла, тко ће глас казати (М. Држић 476: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Казаше му зле гласе (А. Качић кор. 248). Значење *јављати на суду, тужити, издавати* потврђује пример: Који не каже зла човјека, учи га зло чинити (Зборн. (1520) 3^а; уп. Дубр. зб. 4: кои не-[на]каже) зла човиєка 8чи га зло чинити. У напомени стоји да је употребљени глаголски облик не каштига, што значи да се овај пример не може уврстити под одреднички чланак глагола казати. Семантичка реализација *показати, показивати, испољити, испољавати* бива поткрепљена примерима: Не кажем ја моју (мачину), нег' кад се шкримамо (М. Држић 44; уп. Држић 266), Ова коријења, моје лијеке, тука на путу, гди свак проходи, не могу казати (М. Држић 169; уп. Држић 515), Нудер кажи круну позлаћену коју ти је царе саковао, постави је на главу витешку (А. Качић разг. 120^б). Објекат може бити и весеље: Нарав ода свуд весеље казаше (М. Држић 25; уп. Држић 191). Уместо лексеме у функцији објекта, јавља се реченица са везником да: Оваки зрачан и чрљен не каже да је лаком (М. Држић 280; уп. Држић 329). Дати глагол употребљава се и са морфемом се: 1) са предикатом (односно предикативном допуном) у номинативу: Такој се кажете луди (Зборн. (1520) 113^б; уп. Дубр. зб. 148), Казати се вазда мањи од друзијех (Зборн. (1520) 11^б; уп. Дубр. зб. 17), Каже се горчија од змија свих (М. Држић 10; уп. Држић 179), Он се каже пун милошће (П. Вулетић 63), Наравнога отров гњива крије Турчин дворан силом, једно мисли, друго одкрива, извршива треће дилом, с Крунославом унигује, и веселији свеђ се каже (И. Гундулић 470); 2) објекат је у инструменталу: Али са неман, која се Радатом нам каже? (М. Држић 101; уп. Држић 236), Ти се људем ис почела вухлећ кажеш слатким медом, пак се створиш мразним ледом (Ђ. Бараковић вил. 249).

- ~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀) коме (Д₀):** грешник [...] својије[х] гријеха не каже оцу духовному (Дивковић 338).
- ~ **К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** Исус [...] каже сваки дан да жели да би се сваки човјек сахранио (Дивковић 167).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** НИЕДАНЪ ѡ^А НИХЪ НЕ КАЗАШЕ ДА ИЕ ХРОМЪ ХОЋЕНИЕМЪ (Дубр. зб. 150).
- ~ **К_{КЛ} (ДА + ФУТУР):** исѡсъ [...] КАЗАШЕ да ће поћи (Дубр. зб. 150).
- ~ **УП_{КЛ} (КАКО + ПЕРФЕКАТ):** покорник који се исповиједа, све своје гријехе има казати како је учинио (Дивковић 333).
- ~ **УП_{КЛ} (КО + ПЕРФЕКАТ):** покорник који се исповиједа, све своје гријехе има казати [...] с кијем је учинио (Дивковић 333).
- ~ **УП_{КЛ} (КОЛИКО + ПЕРФЕКАТ):** покорник који се исповиједа, све своје гријехе има казати [...] колико је пута учинио (Дивковић 333).
- ~ **УП_{КЛ} (КОЛИКО + ПЕРФЕКАТ):** покорник који се исповиједа, све своје гријехе има казати [...] по који је пут и начин учинио (Дивковић 333).
- ~ **коме (Д₀) + К_{КЛ} (ДА + ПЕРФЕКАТ):** КАЗАШЕ ѡѡ да ие исѡсъ ѡзкарсиѡ (Дубр. зб. 152).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀) + УП_{КЛ} (ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ):** немоћник л'јекару не каже што ли га боли (Дивковић 338).
- ~ **коме (Д₀) + УП_{КЛ} (ЗАШТО + АОРИСТ):** Хоћѡ ти право казати зацо ѡкрадохъ онои благо (Дубр. зб. 4).
- ~ **коме (Д₀) + УП_{КЛ} (ОТКУДА + ПРЕЗЕНТ):** кажи ми братѡ ѡ^Акъда си (Дубр. зб. 56).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀) + УП_{КЛ} (КАКО + ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ):** немоћник л'јекару не каже [...] како ли га боли (Дивковић 338).
- ~ **коме (Д₀) + УП_{КЛ} (ШТО + ИМПЕРФЕКАТ):** Хоћу да ми кажеш што чињаше у то и у то доба у ћелији (Дивковић 361).
- ~ **коме (Д₀) + УП_{КЛ} (ШТО + ПЕРФЕКАТ):** кажи мени што си учинио (Дивковић 321).
- ~(НЕГ. ФОРМА; III) **Ø:** дио које ствари која је [...] не казана (Дивковић 431).
- 2. показати, показивати, испољити, испољавати, очитовати (сврш. и несврш.) (у правом и пренесеном смислу).**

~ **шта (А₀)**: тацја слава иестъ казати ю (Дубр. зб. 21), сва нарав веселе одасвуд казаше (Држић 191).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀)**: *Не кажем ја моју [мачину], нег кад се шкримамо (Држић 266), ова коријења, моје лијеке [...] не могу казати (Држић 515).*

~(НЕГ. ФОРМА) **К_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): Онаки зрачан и црљен *не каже да је лаком* (Држић 329).

~ **К_{КЛ}** (КАКО + АОРИСТ): Ово [...] *каже како смрт Исусова би узрок мијера* (Дивковић 302).

~(РП) **Ю**: Ствари нове и ствари ш^а наслаћена лагахно и с веселиемъ образомъ *имаю се казати* (Дубр. зб. 35).

3. прорећи, прорицати, предсказати, предсказивати; предочити, предочавати.

~ **шта (А₀) коме (Д₀)**: вишнемъ цесарѣ нестъ казо немилостивѣ смартъ и лѣтъ || мѣкъ (Дубр. зб. 111).

4. открити, откривати изрицањем, исказивањем (речима), рекавши (нешто).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀)**: *никако не има [...] казати туја гријеха* (Дивковић 336), покорник [...] *никому, по ниједан начин, не има оне поборе казати* (Дивковић 336).

~ **СЕ показати се, показивати се.**

~ **ким (И₀)**: Ала си неман која се Радатом | нам *каже* (Држић 236).

~ **ДПРЕД: ко (Н)**: *такои се кажете лѣди* (Дубр. зб. 148).

~ **ДПРЕД: какав [Д_{АДЈ} + Г_{ОД}]**: *казати се вазда мани ш^а дрѣзиехъ* (Дубр. зб. 17), *каже се од змија [...] горчија* (Држић 179).

~ **ДПРЕД: какав (Г_{СВРХУ})**: *казатин се свархъ осталиехъ* (Дубр. зб. 19).

~ **К_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *казати се да су крстјани вазда и на свакому мјесту* (Дивковић 298).

КАЈАТИ³⁰¹ несврш. *жалити (некога), тужити, нарицати (за неким).*

³⁰¹ РЈАЗУ бележи овај глагол наводећи да је најстарије значење било *корити*, а можда и *казнити*; са морфемом се *корити сам себе*; касније је водеће значење постало *јадиковати (за неким)*. Семантичку реализацију *тужити, нарицати (за неким)* потврђују примери: С плачем и с уздисањем Исуса кајаше (Зборн. (1520) 105^б; уп. Дубр. зб. 138), Кајати кога, туговати: „Жалила га и кајала Јања, кајала га три године дана“. носити црно за мртвим: млад се каје за жалост а стар за поштење. муж жену каје не женећи се (М. Павлиновић). Дата глаголска лексема чешће се употребљава са морфемом се према роенitet ме у значењу *спознавати да је зло нешто што је урађено, жалити*. То региструју Вранчићев, Микаљин,

- ~ **кога (А₀)**: с плачемъ и с ѝздисаниемъ исѣса каѣше (Дубр. зб. 138).
- ~ **СЕ жалити** (због неког свог поступка).
- ~ **Ќ**: Изнутарња је покора кадано се грешник са свијем срцем *каје* (Дивковић 315), одрешивати оне који *се кају* (Дивк. 410), ови слуга видећи да је изгубио милост краљеву, *почне се кајати* (Дивковић 459).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **Ќ**: Аколи се становито *не кају*, устегнути им исповијед, одрјешен'је и наредбу (Дивковић 409), Зато се гријеси човјеку, не отпуштају ни опраштају, зашто се човјек *не каје* (Дивковић 428).
- ~ **чега (Г₀)**: човјек чини праву покору кадано *се каје* прошастије[x] гријеха (Дивковић 113), који *се кају* својије[x] гријеха (Дивковић 197), *има се* прошастије[x] гријеха кајати са свијем срцем (Дивковић 408).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀)**: ако се становито са свијем срцем *не каје* својије[x] гријеха које је учинио (Дивковић 315), који *се не кају* свије[x] својије[x] гријеха (Дивковић 319).
- ~ **од чега (Г_{од})**: *кајући се* [...] од злијех дјела своијех, проштење добише (Змајевић 1: 36), тада ми чинимо праву правду, то јест, покору кадано *се* са свијем срцем *кајемо* од гријеха које смо учинили (Дивковић 113), *кајати се* од гријеха учињеније[x] (Дивковић 296), који *се каје* од свога зла живота мимошастога (Дивковић 432).

Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник, а поткрепљују примери: 1) узрок кајању се не изриче: Кајат ћу се и болит, докле будем жив (А. Георгицео прил. 34), Слуш' ме, нећ се кајат (Ј. Кавањин 88^а), Ко добро чини, неће се кајати (Нар. посл. вук 137); 2) узрок се изриче у генитиву са предлогом од: Нека се не кају од мога слиђења (Ц. Држић 441), Ето, ето, слатки оче, ја се кајем од свијех злоба (И. Гундулић 250), Који се не каје и не боли од таквих гријеха (А. Комуловић 6), Каје ли се ода свих грихов? (Ј. Терзић 6); 3) узрок се изриче у генитиву без предлога: Који се кају зла чињења (Ф. Вранчић жив. 8), Зашто ми нашега кајемо се гриха (Ф. Главинић цвет 49^б); 4) узрок се изриче у акузативу са предлогом за: Да се каја за оне грихе (А. Баћић 375), Таков би показао да се ни мало не каје за гријехе (Писаница 75); 5) узрок се изриче у реченици са везником што: Да се каје што га је краљем поставио (Е. Павић огл. 234), Луди се пење да виско сједе; а кад буде до бесједе; каје се што онђе сједе (Нар. посл. вук 171); 6) узрок се изриче инфинитивом: Од онаке ствари лупеж бити не срамујем се и не кајем се (М. Држић 234; уп. Држић 458), Клела се ђевојка в'јенца не носити ... ал' кад ми је доша' вес'о Ђурђев данак, каја се ђевојка в'јенца не носити (Нар. пјес. вук 1, 334).

~(НЕГ. ФОРМА) **ОД ЧЕГА (Г_{ОД})**: Зашто [...] да саградиш неизбројене цркве и манастијере на поштен'је Божје, ако *се* уистинју ти *не кајеш од гријеха* које си учинио (Дивковић 155), ако *се не каје од најмашњега гријеха*, свеколико је то залуду (Дивковић 315).

~ **ЗА ШТА (А_{ЗА})**: Колико *се* времена човјек *има кајати за своје гријехе*? (Дивковић 317).

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ**: Од онаке ствари лупеж бит [...] *не кајем се* (Држић 458).

~ **УЗР_{КЛ}** (ШТО + ПЕРФЕКАТ): *Кајем се што сам послао просити Марију* (Дивковић 397).

КАЛАТИ³⁰² сврш. *насамарити (некога); сместити (некоме)*.

~ **КОМЕ (Д_О)**: Богме вам је Маро *калао!* (Држић 366).

~ **СЕ** сврш. *спустити се, крећући се доћи с вишег места на ниже, сићи; кренути наниже, надоле*.

~ **КАМО (А_{НИЗ})**: како *ћу се калат низ њеку фуњестру* [...] пак *се низ конопац низ улицу калам* (Држић 267).

КАМЕНОВАТИ³⁰³ сврш. и несврш. *уби(ја)ти (некога) засипајући га камењем*.

~(III) **Ћ**: С. АНАНИЈА [...] *каменован* (Змајевић 1: 214).

³⁰² РЈАЗУ бележи овај глагол као четврти у низу лексема са истим фонолошким ликом. Упућује се на *demittere* у значењу *спустити (с висока наниже)*; често се употребљава као морнарска реч (о једрима) према италијанском *calare*. Ову глаголску лексему потврђују примери: Трудна тога плова овди јидра кала плавца моја (М. Марулић 66), Не могу ни једра гиндати алити да калам (М. Ветранић 1, 169). Региструје се и употреба датог глагола са морфемом *се* у примерима: Калати се низ њеку фуњестру (М. Држић 46; уп. Држић 267), Мухе лајнене, доли се калајте (М. Ветранић 2, 168). Семантичка реализација *насамарити (некога)* са допуном глаголу у дативу без предлога преузета је (Држић 699).

³⁰³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *lapidibus obruere* у значењу *засути, засипати камењем*. Региструју га Микаљин (наводи значење *камењем побити*), Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Волтиђијин и Стулићев речник, а потврђују примери: Наредише Набота каменоват (И. Анчић огл. XIV), Арнир свети ког пуки луди стијењем његда каменова (Ј. Кавањин 92^б), Јерузолиме, који убијаш пророке и каменујеш онех који к теби послани јесу (М. Лекушић разм. 19). Пасивне конструкције посебно су издвојене: Једнократ каменован сам бил (И. Бандулавић 25^б), Акам би каменован од свега пуока (М. Раднић 309^б).

КАНТАТИ³⁰⁴ несврш. *певати; изводити људским грлом мелодичне тонове.*

~ шта (А₀): сви млади ову молитву кантају (Држић 327).

~(рп) **Ø**: За овјезијем *се* музика *канта* (Држић 474).

КАРАТИ³⁰⁵ несврш. **а.** *корити, грдити, прекоревати.*

³⁰⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *певати* према латинском и италијанском *cantare*. Региструје се од 15. века посебно у западним крајевима, а наводе га Микаљин и Бјелостјенчев речник. Дату семантичку реализацију потврђују примери: 1) са објектом: Под јелом сједемо свакоје пјесанце кантати (Н. Димитровић 100), Ако си зачинао и пјевао или кантао пјесни блудне (Б. Кашић зрц. 65); 2) без објекта: Сирене кантају (Ц. Палмотић 2, 421). Посебно се издвајају пасивне конструкције: 1) партиципски пасив: Миса мртачка пивана олити кантана (М. Добретић 376); 2) рефлексивни пасив (са морфемом *се*): За овизијем *се* мужика канта (М. Држић 122; уп. Држић 474), Канта *се* на канат слидећи одговор (Ј. Терзић 158).

³⁰⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према *castigare, arguere* (*reprehendere, increpare, objurgare, punire*) у значењу *корити, ружити, казнити, педепсати*. Региструје га Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник. Као основна семантичка реализација сматра се *корити некога ради нечега што је урадио (у различитом степену: од оштрог опомињања до ружења и грђења (понекад и уз вику))* и бива потврђена примерима: а) 1) уопште: Да га ће његов господин карати (М. Дивковић наук 6; уп. Дивковић 113), Ни га (покорника) триба карати (Ф. Главинић свитл. 91), Вас караху (карају) приповидаоци, вами прите исповидници (Ј. Бановац разг. 171); 2) поред објекта обично у акузативу без предлога, појављује се и инструментал: Жену чим ријечим карат хоћеш, или уши себи залијепи, или њој језик обрежи (З.) (Послов. данич.), Јер не хају за пожуде пријеке, нит' брат брата пријекором кара (Осветн. 1, 19); б) узрок карања може се изрећи у акузативу са предлогом за: За ову ствар један пут пријатељи караху (М. Дивковић бес. 6^а), Ма што би ја химбене Жудије за њово морморање кара'? (Ј. Бановац разг. 116), Настоја' сам са свом помљом учећи, свистећи и карајући за грихе (Ј. Бановац разг. 189), Зато их оштро кара патријарха (А. Канижлић кам. 870). Значење *љутити се, у љутини корити, викасти, ружити* поткрепљују следећи примери: Свекрве вазда коре, вазда карају (М. Држић 189; уп. Држић 430), Који псује и кара (П. Посиловић цвијет 162). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Блажени човјек који се кара од Господина (М. Дивковић наук 174; уп. Дивковић 208), Кара се често свит да је ташћ и химбен (А. Георгицео насл. 168). Дата глаголска лексема употребљава се и са морфемом *се* која може упућивати на реципрочност (према *altercari, iurgio contendere*) и остваривати са глаголом значење *вичући ружити се, грдити се*, што региструју Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Стулићев и Вуков речник, а потврђују следећи примери у РЈАЗУ (уз напомену да је субјекат у множини или има више субјеката): Ми смо стали оди карат *се* (М. Држић 407; уп. Држић 568),

~ **кога (A₀):** *лиє караше они пвкь зли* (Дубр. зб. 137), Спаситељ и показа ране своје Томи, *карајући га* (Змајевић 1: 204), ови слуга знајући истинито да *га ће* његов г(осподи)н *карати* (Дивковић 113).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀):** нека мој г(осподи)н *не има мене карати* (Дивковић 113).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (Г₀):** *не бјеше карао свога слуге* (Дивковић 249).

~ **с чим (И_С):** Бог свемогући *с милосрдјем кара*, када се скрушујемо, и исповиједамо (Дивковић 455).

~ **кога (A₀) чиме (И₀):** *мене* истога сваки дан *свршеном покором карајући* (Дивковић 125).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) чиме (И₀):** Г^а*не ни гниевомъ твоимъ каран ме* (Срп. мол. 85).

~ **кога (A₀) за шта (A_{3A}):** *за малу ствар* Г(осподи)н Бог *човјека кара* (Дивковић 248).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) за шта (A_{3A}):** *ни га кара за његове гријехе* (Дивковић 208), Г(осподи)н Бог *неће човјека карати* [...] *за гријех од кога се гријеха човјек није покајао* (Дивковић 429).

~(рп) **од кога (Г_{од}):** Блажени човјек који *се кара од Г(осподин)а* (Дивковић 208).

б. *љутити се, у љутини корити, викати, ружити.*

~ **Ø:** Свекрве, свекрве! Вазда коре, вазда *карају* (Држић 430).

в. *корити и казнити; казнити и корити.*

~ **кога (A₀):** није ми жао што *ме ће* отац алити мати *карати* (Дивковић 115), Ја које љубим, *оне* и *карам* (Дивковић 208), Од завеза алити од проклетства којијем се служи света Мајка Црква *карајући зле и непослушне* (Дивковић 411).

Немојте у напредак инадити се ни карати (С. Маргитић фала 91), Почеше се њихови пастири инадити и карати ради меаша од паша (Ј. Бановац припов. 117).

~ **СЕ** (један другога) (*обично*) *вичући ружити се, грдити се.*

~ **Ø**: Ми смо стали оди *карат се* (Држић 568).

КАРЕЦАТИ³⁰⁶ несврш. *миловати, гладити руком од мила (у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога / шта (A_Ø)**: Да' јести слузи и *кареца' га* [...] да за тебе на потрјебу скочи (Држић 334), Добра срјећа са мнош је [...] *умијем ју карецат* (Држић 353), мој ти ће трбух слуга бит, а ја *га ћу карецат* (Држић 353), Фортуну пишу женом не заман [...] сад *те кареца* (Држић 363).

~(рп) **Ø**: овако *се карецају* сињоре (Држић 317).

КАСТИГАТИ³⁰⁷ сврш. **а.** *казнити (некога); донети одлуку о казни; изрећи казну.*

~(рп) **ким (И_Ø)**: Нека *се друзи њим* [Маром] *кастигају!* (Држић 359).

б. *укорити.*

³⁰⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према италијанском *carezzare* у значењу *миловати (гладити руком од мила)*. Појављује се у Дубровнику од 16. века и поткрепљује следећим примерима: Госпар шапће карецајући Марушу (Н. Наљешковић 1, 248), Весела карецајући госпара (Н. Наљешковић 1, 261), Тако их миловаше и карецаше (И. Држић 409). Дата глаголска лексема употребљава се и са морфемом се (реципрочно): Гди се карецају (Н. Наљешковић 1, 250).

³⁰⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према *ripige* у значењу *показнити* односно *недепсати* према италијанском *castigare*. Појављује се од 15. века у западним крајевима, а бива регистрован у Волтиђијином речнику. У следећим примерима значење би било *укорити*: Ове ствари учи и наук дај, и кастига' са сваком господом (Н. Рањина 27^б), Кастигајте плахе (Н. Рањина 49^б), а у осталим *показнити, недепсати*: Како је Божја правица кастигала з мношми бичи (Катек. (1561) 44^б), Да кастигаш твоје тијело (И. Држић 58).

Наводи се и глагол **кастигавати** као имперфективни према перфективном кастигати. П. Будмани бележи да се може чути у Дубровнику, а пример којим се потвђује дата лексема има облик презента кастигаје уместо кастигава: Покажи јели још гриха? Јесу још четири, који у небо вичу, које Бог вазда страшно кастигаје (Азбукв. (1690) 12). Регистрована је и лексема **кастиговати** која се упућује на кастигавати и каштиговати.

~ **шта (A₀):** НЕ ЖЖЕГОШЕ СЕ СВА НАША САРЦА КАДА ВСТА ОТВОРИ НАШЕ ЖЕЛИЕНИЕ ИСВЪСЪ *КАСТИГАЮЋИ*
НАША НЕРАЗЪМСТВА (Дубр. зб. 150).

КЛАЊАТИ СЕ³⁰⁸ несврш. **а.** *долазећи пред некога или срећући се с њим јављати се, поздрављати га прегипањем тела или уопште стајањем указујући тако поштовање и показујући понизност.*

~ **коме (Д₀):** ОНЪ С ВЕЛИЦИЕМЪ ПОЧТЕНИЕМЪ *КЛАНАШЕ* *МЪ СЕ* *ВМИЛЕНО* (Дубр. зб. 127), Уто Венере
божица изиде, а виле *јој се клањају* (Држић 290), ја *му се* с баретом у руци
клањам (Држић 324).

б. *показивати највеће поштовање према Богу или према некоме односно нечему што се сматра Богом.*

~ **коме (Д₀):** АКО ЛИ [...] *СЕ БОГЪ* [Dio] *КЛАНАШЪ* ТОИ ПРИЛИКЪНЕ РАДОСТЪ (Дубр. зб. 168),
Господина Бога остављајући, *лаживијем боговима* *клањаше се* (Змајевић

³⁰⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол са морфемом се у основном значењу *погињати се или прегипати главу или горњи део тела пред неким или нечим као знак понизности и поштовања*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику, а потврђује се следећим примерима у РЈАЗУ: а) *долазећи пред некога или сусрећући се с њим поздрављати га прегипањем тела или уопште стојећи пред неким показивати му понизност и поштовање*: У то Венера божица изиде, а виле јој се клањају (М. Држић 35; уп. Држић 290), Свак му се клањаше приклоно с поштењем (Б. Крнарутић 10), Кога кад вијаше Антон, до земље му се клањаше (Ф. Главинић цвит 183^а); б) *показивати највеће поштовање према богу или према некоме или нечему што се богом сматра*: Гди се двије живинице неразложите, волак и творац, ње синку Исусу веле умиљено и понижено клањаху (М. Дивковић бес. 80^б), Ја се клања идолом (П. Мацукат 72), Не штијете ли да су се незнабошци Моабите њему (Баалу) клањали? (М. А. Рељковић сат. А6^б); в) *показивати поштовање (мање него према Богу) према светим лицима, стварима, местима*: Марији свака врст и сви људи се клањају (М. Јерковић 102), Колици, бани, краљи и цесари клањаше се твој прилици (Ј. Кавањин 217^а); г) *уопште имати и показивати поштовање према некоме или нечему, подчињавати му се, пристајати на његову вољу, спознавати се мањим од њега (и у метафоричком смислу о неживом)*: Ја који сам вазда с велицијем приклонством твојима се крипости клањао (М. Држић 63; уп. Држић 204), Свијетли урес њих (дјевојака) љепоте, кијем се клања зрак сунчани, наша срца и животе свеца (Ц. Палмотић 1, 35), Дубровниче, вазда Сплџет се теби клања (Ј. Кавањин 175^б), Нити се мањему од себе тко клања и подлаже (М. Добретић 339).

1: 35), погани *клањаху се њеком дракуну* (Змајевић 1: 202), који *се идолом клањао* на овому мјесту (Дивковић 128), *једному се Г(осподи)ну Богу клањај* (Дивковић 234).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀):** *Не имамо се клањати идолом* (Дивковић 236).

в. *показивати поштовање (мање него према Богу) према светим лицима, стварима, местима.*

~ **коме / чему (Д₀):** и тако *се клањамо светијем* (Дивковић 237), *приликама Госпинујем и приликама осталије[х] светијех* имамо се клањати (Дивковић 238).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀):** *не клањамо се оној прилици коју видимо* (Дивковић 239).

г. *уопште имати и показивати поштовање према некоме или нечему, потчињавати му се (у правом и пренесеном смислу).*

~ **коме / чему (Д₀):** Ја, који сам вазда с велицијем приклонством *твојима се крипости клањао* (Држић 204), бјеше видио остале браће снопове *клањати се снопу његову* [...] он имаше [...] настојати да *му се* с бременом отац и мати [...] *буду клањати* (Змајевић 1: 51).

КЛАТИ³⁰⁹ несврш. **1.** *убијати пресецајући грло, гркљан; бавити се клањем стоке попут месара (у правом и пренесеном смислу).*

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø:** *Ма што цкним тер ходе дубја не корипим, | не сврћем дном воде, не кољем, не слипим?* (Држић 244).

³⁰⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *убијати нечим оштрим, пробадајући или режући (најчеиће грло)*. Региструје се у Вранчићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: 1) објекат је чељаде, обично је у правом смислу, а истиче се као нешто немило и горе него убијати: *Ма што цркним, тер ходе дубја не коријепим, не сврћем дном воде, не кољем, не слипим* (М. Држић 110; уп. Држић 244), *Мачем коље свакога* (М. Држић 129; уп. Држић 480), *Ово је наш драги паренат, а ми га ктијасмо клат* (М. Држић 185; уп. Држић 525), *Кад јих буду клати и стијењем побијат* (Н. Димитровић 71), *Погански народи поља жгаху, људе кољаху* (Ф. Главинић цвит 93^а). Значење *мучити, прогонити, уништавати* бива потврђено примерима: *Кључ ми 'е у онога манигода који ме коље* (М. Држић 348; уп. Држић 373), *Ки (дјавао) с Богом у свади држи те и коље* (Ш. Менчетић 342), *Душе паклени духови бију, кољу, даве* (И. Грличић 28).

~ **кога** (A₀): *Коље га!* (Држић 310), Ово је наш драги паренат, а ми га ктијахомо клат (Држић 525).

~ **кога** (A₀) **чиме** (И₀): мач, ким коље свакога (Држић 480).

2. мучити, прогонити, уништавати; спутавати.

~ **кога** (A₀): кључ ми је од куће у онога мога манигода који ме коље (Држић 373).

КЛЕТИ³¹⁰ несврш. *грдити, псовати (некога).*

~ **кога** / **шта** (A₀): *кунућ немилос госпоје* (Држић 173), Кога [Исуса] [...] *псоваху, кунујаху* (Дивковић 125), Ако те псују, ако те куну [...] *спомени се да су Исукрсту веле веће чинили* (Дивковић 136), који малахну дјетчицу куну и псују (Дивковић 277).

~ **СЕ 1.** *исказује се име Божије желећи да буде сведок истинитости онога што се говори.*

~ **по кога** (A_{ПО}): ја се кунем по вишнега бога створитеља (Дубр. зб. 62).

2. *тврдити (нешто) клетвом да је истинито.*

а) *исказивање и приповедање:*

~ **К_{КЛ}** / **ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ): *војска [...] ћаше Моизеса погубити [...] кунућ се да силу ни јакост таку не бјеху видјели* (Змајевић 1: 64).

б) *обећавање:*

³¹⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према ехесгаг, devovere у основном значењу *исказивати желеу да се некоме деси нешто зло и молити се Богу да тако и буде*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *грдити, псовати* бива потврђена примерима: *Кунући немилос госпоје* (М. Држић 4; уп. Држић 173), *Паче (душе) куну у оној гори себе и Бога* (Ј. Кавањин 390^б), *Давид куне грешнике* (И. Ђорђић салт. 84). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се и остварује: 1) значење које подразумева *изрицање Божијега имена у желеу да буде сведок истинитости онога што се каже* поткрепљују примери: *Ја ти се кунем по вишнега Бога* (Зборн. (1520) 44^а; уп. Дубр. зб. 62), *Тој ти се ја куну по твоју липоту ка ми је за круну и дика животу* (Х. Луцић 215–216), *По звијезде се пуне уреса кунем, по богове ки у свјетлости прибивају* (Ц. Палмотић 2, 457), *Лажно клет се по створења јели тежак грех?* (Турл. благо 2, 93); 2) значење *тврдити (нешто) клетвом да је истинито*: а) *исказивање и приповедање*: *Тер ми се кун'јаше, да веће на сај свијет дражу ствар не знаше* (Н. Наљешковић 2, 106); б) *обећавање*: *Девојка се клела, цвеће да не носи* (Нар. пјес. вук 1, 333).

~ **К_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *кѡнѡѡи се да мѡ дааѡ мѡке лѡте* (Дубр. зб. 137).

КОВАТИ³¹¹ несврш. **а.** *ударцима чекића обрађивати усијано гвожђе или неки други метал дајући му одређени облик.*

~ **шта (А₀):** ако [...] ГВОЗДИЕ [fegto] *кѡиешъ* тои приликѡие немоѡъ (Дубр. зб. 170), ако [...] ЗЛАТО [ого] *кѡиешъ* [...] тои приликѡие ненавидостъ (Дубр. зб. 177).

б. *притискивати притискивачем (пресом) усијани метал и тако израђивати разне предмете (новац и сл.).*

~ **шта (А₀):** Враг узео дукате, макар и тко их кује (Држић 339).

КОМАНДИТИ³¹² несврш. *заповедати, издавати заповест (некоме).*

~ **ДГ: АС_{КЛ}:** Плацари дријеву хоће као годишницам командит: „Направ’те ми одар!“ (Држић 321).

КОНСЕЈАТИ СЕ³¹³ сврш. и несврш. (један са другим) *саветовати се (са неким); примити, примати савет (од некога).*

³¹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *обрађивати гвожђе (најчешће, а може и злато, сребро) ударајући по њему и онда од њега нешто правити*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: а) објекат бива оно по чему се удара у процесу ковања: 1) гвожђе: Ако видиш (у сну) да гвоздје кујеш, тој приликује немоћ (Зборн. (1520) 130^б; уп. Дубр. зб. 170); 2) злато, сребро: Ки сребро кују (Бернардин 98); б) објекат бива оно што настаје као резултат ковања: 1) од гвожђа: Чавле кују жестоке (М. Држић 457: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); 2) ковање новца: Враг узео дукате, макар и тко их кује (М. Држић 295; Држић 339), Привридни дукати ки чини ковати (Ђ. Бараковић вил. 43), Ако би пинезе ковал (Ф. Главинић свитл. 67), Који би јаспре ковао (П. Филиповић 11).

³¹² РЈАЗУ не бележи поменути глагол, али наводи ове: командирати и командовати. У Рјечнику (Држић 700) региструје се дата глаголска лексема у значењу *запов(и)едати* према тал. *comandare*.

~ Ø: а тко се консеља – још горе (Држић 311).

~(НЕГ. ФОРМА) Ø: тко се не консеља – зло (Држић 311).

КОНСУМАТИ СЕ³¹⁴ несврш. *изједати се; трошити се, сатирати се, мучити се, изнуривати се (у пренесеном смислу).*

~ у чему (Ју): Гледамо феличитати римске, а консумамо се у жељах (Држић 328).

КОНСУМИТИ³¹⁵ несврш. *трошити, употребљавати (храну, пиће); конзумирати.*

~ шта (АØ): И њега ли ћеш дат у дријево, да нам бешкоте консуми? (Држић 321).

КОНТЕНТАТИ³¹⁶ сврш. *задовољити.*

~ шта (АØ): га w^л8ч^иемь КОНТЕНТАТИ [...] ЖЕЛИЕНИЕ ТВОИЕ (Дубр. зб. 25),

~ СЕ *задовољити се.*

~ Ø: Изопо говори тко има онои цю м8 се пристои ИМА СЕ КОНТЕНТАТИ (Дубр. зб. 27).

³¹³ РЈАЗУ не бележи овај глагол, а у Рјечнику (Држић 700) се наводи у значењу *сав(ј)етовати се* према *consegliarsi*, а данас *consigliarsi*.

³¹⁴ РЈАЗУ не бележи овај глагол, а Рјечник (Држић 701) га наводи (уз глагол консумавати) без морфеме се у значењу *уништавати, изједати* према тал. *consumare*.

³¹⁵ РЈАЗУ не бележи овај глагол, а у Рјечнику (Држић 701) се наводи у значењу *трошити* и упућује на консумати.

³¹⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *задовољити* према тал. *contentare*. Појављује се од 16. века и региструје у Вуковом речнику (уз напомену да се говори на приморју), а потврђује се примером: *Обећај а не дај, луду срце контентај. (У Боци.) (Нар. посл. вук 228). Дата глаголска лексема употребљава се и са морфемом се: Тко има оној што му се пристоји, има се контентати (Зборн. (1520) 18^б; уп. Дубр. зб. 27), Од убожтва се родитељ контента (Б. Градић дјев. 180), Који се не контента од једне жене (И. Држић 230), Нека се контентају од разложите добити (И. Држић 280), Ја се протеставам да се контентам од свега онога (В. Андријашевић дев. 58).*

~ од кога (Г_{ОД}): Она сама од свијех кортицана у Риму од једнога се контента (Држић 326).

КОНФОРТАТИ³¹⁷ сврш. *поткрепити; дати снаге, бодрости, живости (јелом, пићем и сл.) (у пренесеном смислу).*

~ шта (А₀): То је за [...] *конфортат штомак* (Држић 318).

КОПАТИ³¹⁸ несврш. **1.** *радити земљу оруђем које је за то намењено.*

~ Ø: *вѣки имь е || гриехъ танаць водити него орати и копати* (Дубр. зб. 209).

2. *ископавати (у правом и пренесеном смислу).*

~ шта (А₀): *кои џмѣ копа* (Дубр. зб. 5), човјек у оној истој јами *копајући сребро*, чу један глас (Дивковић 310).

³¹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према италијанском *confortare* у значењу *поткрепити, утешити, разговорити*. Појављује се по западним крајевима од 15. века: Да ми се је конфорати у невољне моје труде (М. Ветранић 1, 18). Семантичку реализацију *саветовати, наговарати* поткрепљују следећи примери: Конфортајући вас к добру (Коризм. 9^а), Зато конфортајте витезе, да се даду (Мон. кроат. (1529) 234). У Рјечнику (Држић 700) наводи дати глагол у значењу *поткр(и)епити (се)* према тал. *confortare*.

³¹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према *fodere, sarrire, rastinare* у значењима *дупсти нечим тврдим и оштрим нешто мекше: земљу радити мотиком, лопатом; ископавати, закопавати, укопавати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *радити земљу оруђем за то намењеним (мотиком)* потврђују следећи примери: а) исказан објекат: Не хтјеше туђе земље узоране и наредјене копат (Д. Рањина IX^а), Да копате земљу, да садите лозе (Ђ. Башић 246); б) неискazan објекат, али постоји (или мисли се да постоји): Орати и копати (Зборн. (1520) 164^а; уп. Дубр. зб. 209), Стриз', сиј, копај сад, тежаче! (Ј. Кавањин 468^б), Земље има доста пусте, и шикаре доста густе: јер се инди лин не сгрчи, те не копа? (В. Дошен 213^а). Значење *ископавати (у правом и пренесеном смислу)* бива потврђено примерима: Који јаму копа у њу се укида (Зборн. (1520) 3^а; уп. Дубр. зб. 5), Себи ал' човјек јаму копа иштући злато (Ј. Кавањин 56^б). Семантичку реализацију *закопавати, укопавати (обично се мисли на мртваца)* поткрепљују примери: Јели мртце пратио до гробја и копао? (М. Дивковић наук 208^б; уп. Дивковић 345), Пусте нека мртци копају њихове мртце (М. Раднић 431^б), И тако живи тија док не обори ону цркву, у којој бијау скупити Филистеји, и тако сатрвши своје непријатеље, сатр и себе истога, копајући њих укопа и себе несрићнога (Ђ. Рапић 137).

~ Ø: Полахко *копајте* [...] Опет *почеше копати* (Дивковић 310).

3. *закопавати, укопавати.*

~ шта (A_Ø): непријатељи [...] исџсови [...] *настојаш' телеса мартва копати* (Дубр. зб. 110), је ли [...] *мртве* [...] *копао* (Дивковић 345).

КОРИТИ³¹⁹ несврш. *опомињати (некога), упућивати (некоме) прекор, замерку, прекоревати (некога) (у правом и пренесеном смислу).*

~ кога (A_Ø): *Корећи* чипути *ученике Исусове*, говораху (Дивковић 167).

~ шта (A_Ø) за шта (A_{ЗА}): тко [...] *своје тијело корећи за љубав Божју*, они ће имати вјечње насићен'је сваке слаткости ду[х]овне (Дивковић 441).

~ кога (A_Ø) на шта (A_{НА}): Димас, *кораше друга на те ријечи* (Змајевић 1: 191).

~ Ø: Свекрве, свекрве! Вазда *коре*, вазда карају, вазда псују, вазда немирне! (Држић 430).

~ СЕ *кајати се.*

~ Ø: тако је од потребе да покаже пониженство и умиљенство *корећи се* и исповиједајући се (Дивковић 337).

КОСТАТИ³²⁰ (обично у 3. л. јд. и мн.) несврш. *коштати, стајати.*

³¹⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *опомињати некога за нешто што није добро код њега*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Ако се семантичка реализација дефинише према *accusare, objurare, vituperare* и објекат бива живо +, онда наведено потврђују следећи примери: а) уопште: Тим Алија верни ага замани их кори и кара (војнике) (И. Гундулић 324), Изродна сина корећи (А. Канижлић кам. 18); б) инструменталом исказује се начин којим се кори: Истими га ричми кораше у очи и погрдијеваше (Б. Кашић ис. 66); в) није изречен објекат: Свекрве вазда коре, вазда карају (М. Држић 189; уп. Држић 430), Овде прија корит сврши (В. Дошен 168^а). Узрок корења може се исказати акузативом са предлогом за: А они га корили за зулум (Вук, дан. 3, 161). Дата глаголска лексема употребљава се и са морфемом се у значењу *кајати се*, а потврђује се примерима: Који је дошао грешнике сахранити, који се кају и коре (М. Дивковић бес. 79^а), Неће да се кори од своје опачине (Ант. Кадчић 154).

³²⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *stare, constare* у значењу *стајати (само о цени)*. Појављује се у Дубровнику од 16. века, а потврђује се примерима: Колико те гријех мој коста (Зборн. (1520) 96^а; уп.

~ [КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]: Све ово *коста триста дуката* (Држић 315).

~ **кога (А₀) колико (Д_{АДВ}):** *КОЛИКО ТЕ ГРИЕХЪ МОИ КОСТА* (Дубр. зб. 126).

КОТИТИ³²¹ несврш. *доносити младе на свет, рађати (о животињама).*

~ **кога (А₀):** што хртица *коти*, све зеца тјера (Држић 347).

~ **СЕ в.** *котити; множити се, размножавати се, умножавати се.*

~ **Ø:** већи дио живине без биљега изнова *котити се* узе (Змајевић 1: 49).

КРАСТИ³²² несврш. **1.** *узимати, присвајати потајно оно што је туђе.*

Дубр. зб. 126), Све ово *коста триста дуката* (М. Држић 256; уп. Држић 315), Милос, коју ти је (Бог) дао у овој изповијести, костала је Језуса Исукрста велицијех труда (И. Држић 246).

³²¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *рађати (уз напомену да се то односи само на мачке, а за друге животиње постоје друге лексеме: телити се, јањити се)*. Појављује се од 16. века, региструје се у Белином, Стулићевом и Вуковом речнику и потврђује се следећим примерима: Што хртица *коти*, све зеце тјера (М. Држић 307; уп. Држић 347), И толиколат овец бијеле јаганчиће *коте* своје (И. Гундулић 318), Што *мачка коти*, мише *лови* (З.) Послов. *данич*. Дата глаголска лексема употребљава се и са морфемом *се*, што РЈАЗУ наводи истичући да се, иако се значењски упућује на *котити*, глагол показује непрелазним према Вуковом: *wefren, рагіо*.

³²² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *узимати нешто туђе злом намером у потаји*. Региструје се у Микаљиним, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена примерима: а) не исказује се на чију штету се нешто узима: Умију што могу красти (М. Држић 34; уп. Држић 289), Један је човик 2 пута сагришио смртно крадући туђе (Ф. Ластрић нед. 54), Брашно краду и говедске масти (М. А. Релковић сат. 4^б); б) исказује се на чију штету се нешто узима: 1) дативом у правом смислу: Једна (јаребица) другој јајца краде (Зборн. (1520) 4^б; уп. Дубр. зб. 7), Зач се зове пут ким је кум куму сламу крал (П. Зоранић 65^б), Син краде десет дуката оцу (Б. Кашић зрц. 71); 2) дативом у метафоричком смислу: Ка ми оком срце краде (М. Држић 144; уп. Држић 490), У овем славну граду, гди Латинке липе миле кроз скровене друге силе свим љувеним срца краду (Д. Рањина 53^б), Такову страшну смет која му свист краде (Ђ. Бараковић вил. 60). Значење *радити или живети као лупеж* не захтева објекатску допуну: Тлацих закон, неправ живих, тлацих, мамих, грабих, крадох (И. Гундулић 224), Не кради (Ф. Главинић свитл. 67).

~ **шта (A₀):** све што се од млинара роди, све мúку [брашно] *краде* (Држић 347), Што теби помаже [...] *красти тује име* (Дивковић 127), Лаште је поднијети лупеже који *краду наше благо* (Дивковић 248).

~ **шта (A₀) коме (D₀):** И примениити се може истина к гаревницамъ зацо иедна дрѣгои паица *краде* (Дубр. зб. 7).

~(НЕГ. ФОРМА) **Р_{кл}** (ШТО + ПРЕЗЕНТ): дома ради | и *не кради* | што није твоје, | злато моје (Држић 372).

2. бавити се крађом; бити крадљивац, лопов, лупеж.

~ **Ø:** Сваки који *краде* [...] не имају уфан'ја ни уздан'ја у Г(осподи)ну Богу (Дивковић 163), харамија када *иће красти* ако чује вику бижи (Дивковић 355).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø:** Немој бити лупеж, алити *немој красти* (Дивковић 247).

КРЕПИТИ (и)јек. КРИЈЕПИТИ³²³ несврш. *чинити да неко (или нешто) буде крепак (крепко), јак, јачати, појачавати, снажити, утврђивати; (пренесено) бодрити, храбрити, соколити.*

~ **кога (A₀):** к њој [к с. вјери] многе приведе чуднијем начином, [С. БАРНАБА] *весео, кријепећи их* (Змајевић 1: 213).

³²³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *чинити да неко буде крепак или да нешто буде крепко*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) објекат бива живо +; у телесном смислу кр(иј)епити обично храном и пићем: Ти кријепи и гој и мене и сина (М. Држић 421: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Јестојском ме не кријеписте (Ј. Кавањин 565^а); 2) објекат бива живо +; у душевном смислу кр(иј)епити: Указа се њему анђеос небеса кријепећи њега (Н. Рањина 103^а), Краљевске ријечи твоје вјера узмножна мене кријепи (Ц. Палмотић 1, 316), Кад нас мудрост тога има кријепит ријечми зоритима (Ј. Кавањин 108^а). Наводи се и ради чега се објекат кр(иј)епи локативом са предлогом у: Верне у закону Исукрстовом крипећи (Ф. Главинић цвит 13). Локатив са шредлогом у може бити и допуна датом глаголу: Ки слаба чловика крипи у јакости (Ђ. Бараковић јар. 26), Свемогући он створитељ, тер он мили откупитељ вазда с вами хоће бити, и у тројству вас крипити (П. Хекторовић (?) 87).

~ кога / шта (А₀) чиме (И₀): *криепи* [...] дѣшѣ мою причисѣтьомъ и привриедьномъ каръвѣю

твоюомъ (Дубр. зб. 186), И ученици тада Павла и Барнабе

узеше њих благом *криепити* (Змајевић 1: 213).

~ кога (А₀) у чему (Л_у): у вјери неустановићене *кријети* (Змајевић 1: 198), седми дан,

кријенећи њих у светој/вјери – премину (Змајевић 1: 223).

КРИТИ³²⁴ несврш. 1. *сакривати* (нешто) *покривајући* га тако да други не може видети.

~ шта (А₀) од кога (Г_{од}): видив те такој *крит* од мене тве лице? (Држић 214).

2. *ититити*, *бранити* (некога, нешто) *сакривањем*.

~ шта (А₀) чиме (И₀): Мнократ сте љувеним уточиште били | и гранам зеленим радости

њих сте крили (Држић 244).

3. *кришом*, *крадом*, *крадимице*.

~ Ø: то сам учинио *кријући* (Држић 362), роди се ова дјевојка, *кријући* ју одхрани

(Држић 525).

~ СЕ *сакривати се* тако да други не види и не сазна оно што се не жели.

~ Ø: Што не орим спиле и јаме од горе | гди *се крију* виле ке нами руг творе (Држић

244), Ако је тко, изиди, није *се* овде *крит* (Држић 381).

³²⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *чинити да се нешто не види*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *сакривати покривајући нешто тако да други не виде* бива потврђена примерима: Видив те тако крит од мене тве лице (М. Држић 74; уп. Држић 214), Увлачи их (роге, говори сатир), крих свудире; ну свакако прави и прости из прама ми јоште вире (И. Гундулић 156), Ка непамет вас потаче крит оклопјем свијетло лице? (Ц. Палмотић 2, 399). Значење *ититити*, *бранити* (некога, нешто) *сакривањем* поткрепљује се примерима: Мнократ сте љувеним уточиште били и гранам зеленим радости њих крили (М. Држић 110; уп. Држић 244), Ну јур сунце при пучини свитла у море кола крије (И. Гундулић 18). Герунд презента *кријући* понаша се као адверб у значењу *кришом*, *крадимице*, што се може потврдити примерима: Роди се дјевојка, *кријућ* ју одхрани (М. Држић 185; уп. Држић 525: роди се ова дјевојка, *кријући* ју одхрани), то сам учинио *кријући* (М. Држић 330; уп. Држић 362). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом *се* и остварује значење *сакривати се* тако да други не види и не сазна оно што се не жели, што поткрепљују следећи примери: Од друштва љувена твога се крије (М. Држић 81; уп. Држић 219), Што не орим спиле и јаме од горе гди се крију виле ке нам руг творе? (М. Држић 110; уп. Држић 244), Данаска ми јесмо, а сјутра нисмо пак, сунце се ље крије сваки час за облак (Д. Рањина 100^б), На високе гране пењу се и крију (Б. Бараковић јар. 17).

~ од чега (Г_{од}): од друштва љувена тко се твога крије (Држић 219).

КРОПИТИ³²⁵ несврш. прскати, мочити, квасити, поливати бацајући обично нешто течено тако да пада у капљицама.

~ шта (А_о) чиме (И_о): Тудешци [...] почну с њекијех гвацета а специјом т' их кропе (Држић 318).

КРСТИТИ³²⁶ сврш. и несврш. а. (из)вршити над неким обред крштења.

~ кога (А_о): карсти га тома (Дубр. зб. 46), карстите вашѧ персонѧ (Дубр. зб. 100), Он сам [...] друге ап/осто/ле крсти (Змајевић 1: 197), Крстите њих (Дивковић 271).

(истицање да је лично, својим рукама, (из)вршио обред крштења)

~ кога (А_о): рѧками моиеми карстих га ѧ риеци w^а иордана (Дубр. зб. 125).

³²⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према conspergere, stillare. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Семантичку реализацију *поливати бацајући (нешто) у капљицама* потврђују следећи примери: Тудешци засједу ти ми, почну с њеких гвацета, а специјом т' их кропе за отворит апетит (М. Држић 262; уп. Држић 318), Ковач огањ водом кропи, да га врѹћѧга учини (Д.) (Послов. данич.). У ковача чим ватру кропе (Вук, рјеч., код квасилица).

³²⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у основним значењима: 1) *уделити некоме први сакртаменат (крштење)*; 2) *учинити над нечим или над неким крст (знамење крста)*, а од њих преношењем или метафоризацијом настају друга. Семантичку реализацију *чинити да неко буде хришћанин погружавајући га у воду или поливајући га водом уз речи које су за то одређене* региструју Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник, а потврђују следећи примери: кад субјекат својом руком и својим речима врши обред: Ја те крстим у име отца и сина и духа светог (М. Бијановић 31), У име оца Бога ја те крстим и понављам (П. Хекторовић (?) 96). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: Да се ви крстите у нашу вјеру (Зборн. (1520) 158^б; уп. Дубр. зб. 204). РЈАЗУ овај пример не одваја од оних који представљају примере за рефлексивни пасив па се не може знати како га третира?! С обзиром на контекст и уопште семантику реченице, дати пример у овом речнику представља потврду за глагол крстити се. Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: 1) партиципски пасив: Када Исукрст крштен би (А. Гучетић роз. јез. 133), Крштен с водом и с дуом светим (М. Добретић 18); 2) рефлексивни пасив: Кад се Исукрст крсти у Јордану (М. Дивковић бес. 16^а), Крваво (крштење) којим су се крстили младинци (Ј. Бановац разг. 210).

~(III) **Ø**: Они који су крштени неће сви поћи у краљевство небеско (Дивковић 195).

~(III) **од кога (Г_{ОД})**: *карцѣнь вихъ w^а оногаи девоотога исѣкарста* (Дубр. зб. 96), Он сам [...] *крштен од Јесукрста* (Змајевић 1: 197), С. КАНДИДА Старија, прва сретe у Напули с. Петра *од кога би крштена* (Змајевић 1: 234).

~(III) **Ø**: ини *се мнози карстише* (Дубр. зб. 46), лѣди и жене и мали и сриедни *карстише се* (Дубр. зб. 118), неће сви поћи у краљевство небеско, него само они који су *се крстили* и потом тога живу часно и поштено (Дивковић 195), Када *се човјек крсти*, чини се син Божји (Дивковић 265).

~(III) **од кога (Г_{ОД})**: *карстише се w^а нега* (Дубр. зб. 47).

б. 1) (из)вршити над неким обред крштења и да(ва)ти му благослов од Бога, благословити га, благосиљати га посипајући, поливајући водом (тзв. водено крштење).

~(III) **чиме (И_Ø)**: СС. ПРОЧЕСО и Мартинијано [...] *крштени бише водом* (Змајевић 1: 236).

~(III) **чиме (И_Ø)**: Зашто је она његова жеља, одлука и воља [...] да се крсти водом како је Исукрст наредио и заповидио [...] ако вјерује у Исукрста [...] него *се* је од потребе *крстити водом* како је Исукрст наредио и света Мајка Црква да се има сваки крстјанин *крстити воденијем крштен'јем* (Дивковић 269), Зато је од потребе да се крсти сваки крстјанин крштен'јем воденијем (Дивковић 269).

~(НЕГ. ФОРМА; III) **чиме (И_Ø)**: Крштен'је је огњено и крвно само онда човјеку ваља кадано *се не може никако крстити водом* (Дивковић 269).

2) (из)вршити над неким обред крштења крвљу будући да тај страда, бива погубљен јер верује у Исуса и исповеда његову веру.

~(III) **чиме (И_Ø)**: сваки ови *се крсти својом властитом крвју* (Дивковић 269).

~ **СЕ прећи** (у другу веру), *напустити (једну веру) да би се прихватила, примила (друга вера)*.

~ **у шта (А_У)**: ако [...] в[ѣд]е вѣла наша вѣера да се ви крстите љ | нашиѣ вѣерѣ ако [...] вѣде бола ваша вѣера да се ми крстимо љ вашѣ вѣерѣ (Дубр. зб. 204).

КРУНИТИ³²⁷ несврш. **а.** *постављати круну (у правом или пренесеном смислу) и предавати краљевску или неку другу власт којој је круна обележје.*

~ **кога (А₀):** *НЕГОВА СИНА КРЪНИШЕ* (Дубр. зб. 106), *крънио кси насъ* (Срп. мол. 84), *Блажену Госпу, своју придрагу мајку, Г(осподи)н Исукрст круни* (Дивковић 377).

~ **кога (А₀) за кога (А_{ЗА}):** *ми [...] ју крунимо за нашу краљицу [...] о, Блажена Дивицо Маријо, краљицо небеска и земаљска, тебе [...] крунимо за краљицу нашу* (Дивковић 365).

б. *постављати венац од трња на главу.*

~ **кога (А₀) чиме (И₀):** *Исукрста крунише круном трновом* (Дивковић 374).

~(III) **чиме (И₀):** *дрвги анѣо хоѣе донести крвнъ тарновъ коиомъ крвненъ би* (Дубр. зб. 161), *би [...] трновом круном круњен* (Дивковић 139).

в. *награђивати, одликовати (некога) (у пренесеном смислу: постићи, достићи рајску славу).*

³²⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *постављати некоме круну на главу*. Појављује се од 15. века, а региструју га Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев и Даничићев речник. Семантичка реализација *постављати круну и предавати краљевску или неку другу власт којој је знак круна* бива поткрепљена следећим примерима: *Мога сина хоћу ... оставити на моме господству и на коруни, и круни га и учини га коњика* (Зборн. (1520) 80^a; уп. Дубр. зб. 105: *и мога сина хоѣъ ако вам не њгодно оставити га на момъ господцтвѣ и на коръни и крвни га*), *Негова сина крунише* (Зборн. (1520) 80^a; уп. Дивковић 106), *Давид краљ круни сина свога Саламуна* (А. Гучетић роз. јез. 277). Значење *постављати на главу венац од трња* потврђују примери: *Који га трновом круном крунише* (М. Дивковић наук 170^a; уп. Дивковић 301: *који га [...] трновом круном крунише*), *Крунише га вијенцем трња несмиљена* (И. Ђорђић узд. 78), *Посли овога фруштања почеше да трновом круном крунит* (Ј. Бановац разг. 160). Схваћена пренесено круна може представљати рајску славу: *Ах, да те Бог поможе! дјевица те крунила круном!* (М. Држић 289; Држић 335), *Онога ће крунити Господин Бог круном славе небеске* (М. Дивковић бес. 262^a); *крунити славом значи прослављати, врло хвалити*: *Вичњега хвалом поштуј, славом круни* (А. Виталић ист. 1^a), *Још срјед лијепе тве дубраве слови вила њине славе ... тер јих круни, тер јим склада пјесни чудне од крипости* (Ј. Кавањин 176^a). Пасивне конструкције бивају издвојене: *Од звијезда круњена* (Зборн. (1520) 79^b; уп. Дубр. зб. 105), *Трновом круном круњен* (А. Гучетић роз. јез. 6), *Петре и Димитрић Никола, круњени лауром играју у колу* (Н. Наљешковић 1, 318).

~ **кога (A₀) чиме (И₀):** Дјевица те крунила круном! (Држић 335), ми понављамо круну
Блаженој Госпи, којом је круни анђео (Дивковић 365).

~(III) **од кога (Г_{од}):** ш^а с^нца и ш^а м^иесеца и ш^а зв^иезда кр^внена ти неси диевице (Дубр. зб.
105).

г. *прослављати, веома хвалити (некога).*

~(III) **чиме (И₀):** *бих круњена славом краљевства небескога* (Дивковић 361).

КУПИТИ^{1 328} несврш. **1.** *сакупљати, сабирати; доносити нешто на једно место (у
правом и пренесеном смислу).*

~ **шта (A₀):** Хенокија [...] би први град на свијету који хтје оградити исти Каин [...] да *би*
[...] *мого* у њему [...] *купити плијене* (Змајевић 1: 33), Вјетар сијаше, а *тучу*
купише (Дивковић 142), *тучу купе*, то јест муку ће вјечњу имати за лудо
говорен'је (Дивковић 142), *купе* [...] благо, а нијесу у Богу богати
(Дивковић 213).

2. *окупљати, сакупљати, сабирати мноштво око нечега дајући им смернице,
усмеравајући их (на нешто).*

³²⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *метати на један куп много ствари, метати све на једно место* према in unum conferte. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом и Вуковом речнику. Дата семантичка реализација бива поткрепљена примерима: Који се усуди дрва купити на дан суботњи (Е. Павић огл. 149), За ме птица гнијездо збира, мед за мене пчела купи (И. Гундулић 245), Паке иде у кулу бијелу, купи благо Јанко брата свога (Нар. пјес. вук 2, 619), Три дана купише плијен, јер га бјеше много (Ђ. Даничић), Вјетар сијаше, а тучу купише (М. Дивковић наук 30^а; уп. Дивковић 142). Ова глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *окупљати се, сакупљати се, сабирати се, састајати се, налазити се (негде); долазити (на неко место)*, што потврђују примери: Вас пук на плацу се купљаше (Зборн. (1520) 48^а; уп. Дубр. зб. 67), Сатири се око њега као око чувете купе (М. Држић 123; уп. Држић 474), Камило, мој господар, учинио се немоћан. Мати му је дошла, скубе се над њим, лијечници се купе (М. Држић 216; уп. Држић 447), Онамо се купљаше велико мноштво Крстјанов (Ф. Вранчић жив. 38), Поспјешно се свиколици купе и восци и бојници на корабље (Ц. Палмотић 2, 260), Купе се око когагоди како око сове (Д.) (Послов. данич.), Што би било веома добро да у те дневи нејмају се дјетићи ни друга мушка чељад купити у цркви (И. А. Ненадић наук 15).

~ **кога (Г₀) на шта (А_{НА}):** мнозијех на пут прави светога еванђелија купљаху (Змајевић 1: 207).

~ **СЕ окупљати се, сакупљати се, сабирати се, састајати се, налазити се (негде); долазити (на једно место).**

~ **Ø:** и звоно w^л бога почеше звонити кѡплаше се пѡкъ великъ (Дубр. зб. 101), лијечници се купе (Држић 447).

~ **око кога (Г_{ОКО}):** сатири се око њега [...] купе (Држић 474).

~ **камо (А_У):** рано [...] се редовници купљаху у цркву речену (Змајевић 1: 84).

~ **где (Л_{НА}):** васъ пѡкъ на плацѡ се кѡплаше (Дубр. зб. 67).

КУПИТИ^{2 329} сврш. *прибавити у власништво плаћајући неку цену.*

~ **шта (А₀):** Да што ћемо купит? (Држић 317), госпођа [...] њеки коларин од перала [...] мисли купит (Држић 325), купи [...] пшеницу [...] посла синове у Еђипат да храну купе (Змајевић 1: 53), Филипе, гдје бисмо купили крух [...]? (Змајевић 1: 202).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀):** ти небог, не могаше торалу круха купит (Држић 369).

~ **чега (Г₀):** Тудешак [...] куп' анимелâ (Држић 317), купи главичатијех игала (Држић 482).

³²⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *добити нешто плативши онолико колико се мисли да вреди*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Волтиђијином, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) уопште: Сврати се и купи главичатијех игала (М. Држић 132; уп. Држић 482), Пошли бјеху у град, да јестојске купе (Н. Рањина 65⁶), Купи осла, продај осла (Д.) (Послов. данич.), Тако жена кад се нуди, да ју многи купе људи (В. Дошен 95⁶); 2) када се за некога нешто купи, онда се то исказује дативом (dativus commodi): Дјевојачкијех множ направа хођу њима ја купити (Ц. Палмотић 1, 158), Нити ми је купила халата (М. А. Релковић сат. 13⁶), Драги ће ми ђердан купит (Нар. пјес. вук 1, 330), Опусти њих да пошадши у ближња села и вароше купе себи благовања која ће благовати (И. Бандулавић 297⁶); 3) када се исказује цена, може бити у инструменталу: Купише ониједи динари њиву (Д. Рањина 92⁶), Ово је краљество ваше, јер сам га ја мојом крвју за вас купио (Ј. Бановац разг. 6). Пасивне конструкције издвојене су посебно: Ах, мој Боже, да сам роб купљени! (М. Држић 81; уп. Држић 219), Ова пушка није крадена но поштено купљена својом паром (С. Љубиша прип. 176).

~ **чега** (Г₀) **за кога** (А_{ЗА}): Ах, моја Петруњелицо, на т' ови шкуд, куп' штогоди за моју љубав (Држић 367).

~ **кога** (А₀) **коме** (Д₀): хоћете себине роба кѡпити (Дубр. зб. 37).

~(III) **О**: мој боже, да сам роб купљени (Држић 219).

~(III) **коме** (Д₀): га мѡ робѡ кѡплень несамѡ (Дубр. зб. 38).

~(III) **чиме** (И₀): великом цијеном купљени јесте, великом цијеном, то јест крвју Исукрстовом (Дивковић 151).

~ [КВАНТ II (НЕПРОМ) + ГПАРТ]: Тудешак [...] купи пар капуна велицијех (Држић 317).

КУПОВАТИ³³⁰ несврш. *прибављати у власништво плаћајући неку цену.*

~ **шта** (А₀): лѡди гледашќи сламѡ да идѡ жито кѡповати (Дубр. зб. 39), тко има једну баштину [...] другу купује [...] или тко има један виноград [...] други купујући (Дивковић 132).

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): Што пожуди, све јој Маро купује (Држић 325).

~ **шта** (А₀) **с чим** (И_С): тко [...] с тијем устрпљен'јем купује [...] краљевство небеско и покој вјечњи (Дивковић 136).

~(III) **О**: да се људи крсте којом ствари која се купује (Дивковић 272).

³³⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол упућујући га на купити². Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом, Волтиђијином, Вуковом и Даничићевом речнику, а потврђује се следећим примерима: 1) уопште: Куповаћу коња и сокола (Нар. пјес. вук 1, 298); 2) са дативом: Нег сам себи купује обућу (М. А. Рељковић сат. 13⁶); 3) цена може бити исказана у инструменталу: Петар купује дукатијема тисућа главнијема сто дуката на годиште (Б. Кашић зрц. 82), А куповат мојом срињом арајдности угодневе (Ј. Кавањин 15⁶); грешком са предлом с: Тежко сваком ки купује с двојом крви с ким блуднује (Ј. Кавањин 38^а), Купују у онијех с правом цијеном оне ствари (Ј. Матовић 428). Пасивне конструкције издвајају се посебно: Чијем се купује то краљевство? (М. Дивковић наук 23⁶; уп. Дивковић 135), Злој ријечи одговор добар драг је, а не купују се на динар (Д.) (Послов. данич.), Мачка се у врећи не купује (него се гледа шта се купује) (Нар. посл. вук 176).

~(PII) **чиме (И₀):** Чијем се купује то краљевство? [...] тугом и невољом купује се вјечњи покој (Дивковић 135).

КУРАТИ СЕ³³¹ несврш. *трудити се, старати се.*

~(НЕГ. ФОРМА) **ВОЛ**_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): ја *не курам се да сам у туђем мјесту signor i misser* (Држић 310).

КУХАТИ³³² несврш. **1. а.** *спремати, припремати јело, храну (често на огњу).*

~ **шта (А₀):** *По' ћу вечеру кухат* (Држић 337).

~(PII) **Ø:** *Куха ли се* вечера дома? (Држић 340).

б. *месити и пећи (тесто, хлеб).*

~ **шта (А₀):** Сјутра ћеш [...] рано поћи к мајстору који крух *куха* (Дивковић 309), отиђе он најпрви к оному који *кухаше* крух и пецијаше (Дивковић 309).

~ **шта (А₀) коме (Д₀):** посла к слуги који му крух *кухаше* (Дивковић 309).

2. *бавити се кувањем, бити кувар(ица).*

~ **Ø:** ја *кухам* и перем (Држић 346).

³³¹ РЈАЗУ не бележи овај глагол, али у Рјечнику (Држић 702) наводи значење *бринути се* према тал. *cugarsi*.

³³² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *готовити јело на огњу, или у ужем смислу, варити (у води која ври)*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом, Волтијијином и Вуковом речнику. Семантичка реализација *уопште готовити јело на огњу на било који начин* (објекат може бити ручак, вечера, а може бити и изостављен) потврђује се примерима: *Тко ти куха овди?* (М. Држић 132; уп. Држић 482), *Поћу вечеру кухат* (М. Држић 291; уп. Држић 337). Значење *готовити уопште односно месити и пећи* односи се пре свега на хлеб и тесто, а поткрепљује се примерима: *Који му крух кухаше* (М. Дивковић наук 177^a; уп. Дивковић 309), *Кухај мени меке брашљенице* (Нар. пјес. вук 91), *Куха бијелу погачу* (Нар. прип. бос. 1, 87), *Да јим не мељу жито, не куају крух* (Ант. Кадчић 298), *Једна у светац крух кувајући оста ижежена од огња невиђенога* (Ј. Бановац припов. 143).

КУШАТИ³³³ несврш. *вршити на нечему некакву радњу (једанпут или више пута) с намером да се нешто сазна или утврди, стављати на кушњу, пробу, искушавати, испробавати.*

~ **кога (А₀):** *куша га исти Г-н Бог (Змајевић 1: 45), Куша светога Јоба, светога Тобију и многе свете своје куша (Дивковић 216).*

~ **кога (А₀) чиме (И₀):** *Г(осподи)н Бог куша своје обране напастју кушајућом (Дивковић 216), Г(осподи)н Бог куша [...] своје обране тугами, невољама, прогонстви и противштинами (Дивковић 216), Овиједи напасти куша Г(осподи)н Бог своје обране (Дивковић 216).*

Л

ЛАГАТИ³³⁴ несврш. **1. а.** *бити лажов.*

³³³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *gustare, degustare; experiri, periclitari, tentare, conari*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљиним, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом, Волтиђијиним, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *вршити (једанпут или више пута) на нечему (објекту) некакву радњу с намером да се сазна да ли је оно уопште добро или зло, право или неправо, за нешто способно или не* бива поткрепљена примерима: (у теолошком смислу) Бог куша људе: Бог куша светога Јоба, каконо ти злато кушају (М. Дивковић наук 94^б; Дивковић 216), Појде Богу ки га куша (Ј. Кавањин 385^а), Хоти Бог по свакој подобности свог слугу на сваки начин кушати (Е. Павић огл. 346).

³³⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *казивати нешто што није истинито с намером да се превари онај коме се казује*. Региструје га Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Стулићев, Волтиђијин, Вуков и Даничићев речник. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) када нема објекта: Њеки лаже за хитрос, али за глуму (Зборн. (1520) 5^а; уп. Дубр. зб. 7), Овдје трјеба лагат и учинит велико срце (М. Држић 232; уп. Држић 457), Једно мисли, друго чини: вара, издаје, лаже и хини (И. Гундулић 222), Тко лаже, враг на њему јаше (Д.) (Послов. данич.); 2) уз глагол се може појавити допуна у дативу којом се казује ко се лаже, ко се жели преварити или оштетити од стране лажова: А изнутра теби лаже и снује ти сто пријевара (Ј. Кавањин 35^а), Лаже Богу (Ј. Бановац пред. 82), И погледај у Грахово равно па ћеш видјет, лаже ли ти вила (Нар. пјес. вук 4, 453). Израз **лагати посред уста** има значење *безочно лагати*, а поткрепљују га примери: Све тој лажеш посред усти, на Тројане што говориш (Ц. Палмотић 2, 148), Лажеш посред уста ‚menti per la gola‘ ‚mentiris impudenter‘ (Бела 481^б).

~ **Ø**: *НИЕКИ ЛАЖЕ* за хитрось али за глѣмѣ (Дубр. зб. 7), кои *ЛАЖЕ* вѣиѣ дѣшѣ (Дубр. зб. 8), кои често *ЛАЖЕ* тешко мѣ не истина вѣеровати (Дубр. зб. 8), Овди је *тријеба лагат* (Држић 457), сви који *лажу* [...] слуге су дјаваоске (Дивковић 141), тко *лаже*, смртно сагрешује (Дивковић 336).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: *НЕ ХИНЕ НИ ЛАЖѣ* (Дубр. зб. 187).

б. (у изр. *лагати поср(ј)ед нечијих уста*) *безочно лагати*.

~ **Ø**: *Лажеш посрјед уста твојијех!* (Држић 349).

2. *казивати (некоме) нешто неистинито са намером да се превари, доведе у заблуду*.

~ **коме (Д_Ø)**: смртно сагрешује *лажући* [...] Г(осподи)ну Богу (Дивковић 332).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д_Ø)**: *не лаже свому оцу духовному* (Дивковић 335).

ЛЕВАТИ (и)јек. ЛИЈЕВАТИ³³⁵ несврш. **а.** *чинити да тече некаква течност, текућина, (по)сипати*.

³³⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни итеративни облик од лити. Истиче се да је реч прасловенска и наводи се руско ливить, чешко *lívati*, пољско *lewać*, а има је у Вранчићевом (према *fundere*), Микаљином (ливати воду и нешто друго према *fundo, infundo*; ливати м(ј)ед према *conflo, fundo*), у Белином (према *fondere, fundo* 322; *infondere, infundo* 401^b; *grondare, stillo* 359^b), у Стулићевом (према *fundere, infundere*), у Волтиђијином (лијевати према *infondere, versare, eingiessen, einflößen*; ливати према *versare, infondere, eingiessen*) и у Вуковом речнику (левати, ливати; лијевати). Као прелазан глагол употребљава се у значењу а) *чинити да нешто тече из некаквог суда уопште, у неки други суд или у нешто друго*: У море воду лијеват (Д. Рањина VIII^b), Воду му на главу лијевају (М. Дивковић, наук 136^b; уп. Дивковић 263), Лијевајући воду рече они који лијеват буде (И. Држић 206); б) *истакати из себе нешто течно*: Тер (Нило) на једно море само лијева из себе седам мора (И. Гундулић 449), Сузе лијевати (М. Држић 9; уп. Држић 178); ц) *поливати*: Живо машу десна и лијева, а не жале што их крвца лијева (Осветн. 2, 129); д) *топити, саливати*: Занатлија у Млецима споро звона лијева (С. Љубиша, прип. 207). Поменута значења реализована су углавном и у правом, и у пренесеном смислу. Забележена је и употреба датог глагола са морфемом се: а) пасивно: Гдје се вода у вино лијева (М. Држић 345; уп. Држић 371); б) рефлексивно (један пример) у значењу *разливати се*: Мој мужак сиђа до ме на гранци и пива вечерницукоја се по свих црквих лива (М. Катанчић 73). Као непрелазан, наведени глагол појављује се у

~ **шта (A₀)**: Ја те онако крстим како је Исукрст наредио да се крсти и *лијевајући воду*, ријети ове ријечи: Ја те крстим у име Оца, Сина и Духа Светога, Амен (Дивковић 270).

~ **шта (A₀) у шта (A_у)**: *воду [...]* у корита *лијеваху* (Змајевић 1: 59).

~ **шта (A₀) на шта (A_{НА})**: *воду* му *на главу лијевају* (Дивковић 263).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀) на шта (A_{НА})**: *воде на главу не лијевати* (Дивковић 270).

~(РП) **у шта (A_у)**: вода *се у вино лијева* (Држић 371).

~(РП) **на шта (A_{НА})**: вода [...] *се на главу лијева* (Дивковић 263).

б. ронити, проливати (обично сузе).

~ **шта (A₀)**: *сузе лиевати* (Држић 178), твоје Пролитје грозно *сузе лијева* (Држић 423).

ЛИБЕРАТИ СЕ³³⁶ сврш. *ослободити се (нечега); отклонити, уклонити, одбацити (нешто) од себе.*

~ **чега (Г₀)**: Благосовљена она рука која сама кадгоди *либера се овацијех туга* (Држић 378).

ЛИЗАТИ³³⁷ несврш. *пријањати, примицати (нешто) језику уношењем у уста; језиком додиривати (нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

значењу *ли(је)вати се, течи обилно, проливати*: И чине твоје узе да лијевају грозне сузе сву ноћ (Н. Наљешковић 1, 204).

³³⁶ РЈАЗУ не бележи овај глагол. Рјечник (Држић 702) наводи дату глаголску лексему у значењу *ослободити се* према тал. *liberarsi*.

³³⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *пруживши језик из уста дотицати се нечега помичући га одоздо нагоре* према *lingere* и *lambere*. Наводи се да је реч прасловенска и да у руском гласи: *лизать*; у чешком: *lizati*; у пољском: *lizać*. Корен је индоевропски (*ligh*). Дата глаголска лексема забележена је у Вранчићевом (према *lambere, lingere*), у Микаљином (*лизати, облизати* према *lingo, lambo, delingo*), у Белином (према *lessare, lambo 430^a*), у Бјелостјенчевом (*лизати, лижем* према *lingo, aliquid lingua molliter delibo l. tango, lambo, delingo*), у Јамбрешићевом (*лижем* према *lingo*), у Стулићевом (према *lambere, lingere, delingere, met. adulari*), у Волтиђијином (према *lessare, sleccare lecken*) и у Вуковом речнику (према *lecken, lambo*). Као прелазан (објекат може некада и изостати), глагол има значења (у правом, и у пренесеном смислу): а) *lingere, објекат бива оно што прионе језику (може бити и храна) и тако се уноси у уста*: Сцијењаху имат што чинит с овијем земаљскијем гујама које ми лижу земљу (М. Држић 268; уп.

~ **шта (A₀)**: Сцијењаху имат што чинит с овијем земаљскијем гујама које ми *лижу* земљу! (Држић 322).

ЛИТИ³³⁸ несврш. *пуштати да нешто тече у млазу; (про)сипати (нешто; нешто у нешто).*

~(III) у **шта (A_y)**: *би [...]* у ране му врела вода *ливена* (Змајевић 1: 223).

ЛИЧИТИ³³⁹ несврш. *локати, пити много, прекомерно (нешто).*

Држић 322), Лизаше пси крв Наботову (Ј. Бановац, припов. 174); б) *lambere*, *објекат представља оно што језик дотиче*: Отвори велику и стару књижуруну ... преврће лист по лист, лиже прсте, да перо од пера раздвоји (С. Љубиша, прип. 48). Пример употребе глагола у пасивној конструкцији дат је у Белином речнику (430^a): лизан *lesato, linctus*. Наведени глагол бележи се и са морфемом се: а) пасивно: Да је онде он нај ближе, гди се туђа здила лиже (В. Дошен 39^b); б) реципрочно употребљено се: У зајам се и говеда лижу (Нар. посл. вук. 329), Гушанац засио у Биоград, па се лизао и с Турцима и с Србима (М. Павлиновић, разг. 86). Као непрелазан, глагол се појављује у пренесеном смислу када се мисли на *нешто што се миче као језик кад лиже*: а) у Вуковом речнику лиже пламен *lodern lambo*: На ноздрва мавен пламен лиже (Нар. пјес. вук. 3, 236); б) када се говори да лиже море, морска вода: Кад море прелази с осекаја на плимину, чује се некакав шапат крајем и то знаменују с изразом 'море лиже' (Ј. Зоре, риб. 3 31–32).

³³⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *испуштати из нечега или из себе нешто течно тако да пада или тече*. Реч је прасловенска, а наводи се да у руском гласи: *лить, лью*, у чешком: *liti, leji i liji*, у пољском: *lać, leję*. Појављује се у Стулићевом (упућује се лијевати), у Вуковом (према *giessen, fundo*) и Даничићевом речнику (лити према *fundere*). Као прелазан, глагол има значења: а) (у правом и у пренесеном смислу) *чинити да објекат уопште тече из нечега, из некаквог суда*: Да други лије воду (Ант. Кадчић 110), Бог њу (праведност) лије в нас (Ш. Будинић, сум. 198^b); б) *субјекат из себе точи нешто течно (обично крв, сузе)*: Крв за цара лит маримо свога (Пјев. црн. 328^a), Вије из ких жуте сузе лије (Ј. Каванин 413^b); ц) *као имперфективни глагол према полити*: С отим стабло уоколо лије (Ј. С. Рељковић 273); д) *као имперфективни глагол према салити, слити (у калуп)*: 'Звонар' од 'звонно' (као и онај који лије звона) (Вук, дан. 3, 6). Забележен је и пример употребе датог глагола у пасивној конструкцији: Отишао си и начинио себи друге богове и ликове ливене (Ђ. Даничић, 1 цар. 14, 9). Регистровани су и облици наведеног глагола са морфемом се: а) пасивно: Кад се лије вино (М. Газаровић 115^b); б) рефлексивно употребљена морфема се: Оцеанску величину у којој воде пречудне се лију (Ј. Каванин 438^a), Дух свети лије се в ње (Ш. Будинић, сум. 72^b). Као непрелазан, дати глагол се појављује у значењу *лити се, точити се, тећи (обилно)*: Лије киша као из кабла (Нар. посл. вук. 109).

~ шта (A₀): Милашица [...] прид Орландом вино личе (Држић 369).

ЛОВИТИ³⁴⁰ несврш. **1.** *бавити се ловом, ићи у лов (обично из забаве).*

³³⁹ РЈАЗУ наводи овај глагол као пету лексему са истим фонолошким саставом и приписује јој значење *пити, локати* према италијанском *lessare*: „Што личиш толику воду?“ у Лици (В. Арсенијевић).

³⁴⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *настојати, с више или мање труда, ухватити живу или мртву животињу; под овим се уопште подразумевају и начини на које се може ухватити животиња (према италијанском *cacciare*, француском *chasser*, немачком *jagen*) гони и трчи се за њом док се не стигне (тако најчешће раде животиње које лове друге, а и човек који трчи сам или јаше, а за њега хватају пси, соколови и сл.) или се чека на (у) неком месту док не дође животиња; понекад се хвата мамцем или некаквим другим средством; употребљавају се различита оруђа (мреже, замке, удице и сл.) или оружја за убијање (стреле, пушке)*. Реч је прасловенска, а у руском гласи: *ловить*, у чешком: *loviti*, у пољском: *łowić*. Наводи се у свим речницима: у Вранчићевом (према *venari*; ловити птице према *auscipari*), у Микаљином (ловити, ходити у лов према *venog*; ловити, терати звери према *agitare feras, excitare feras*; ловити птице према *auscipog*; ловити рибу, рибати према *piscog*), у Белином (према *cacciare, assolutamente detto, vale perseguitare le fiere per prenderle, venor; prender la fiera cacciando, venando feras capere* 154^b; *uccellare, adoperarsi per prender uccelli, auscipog* 752^b), у Бјелостјенчевом (ловим, фатам л. хватам према *capio, venor, feras indago, insequor, feris insidior, auscipog, auscipog, piscog*), у Јамбрешићевом (ловим према *capio, venor, auscipog, piscog*), у Стулићевом (према *venari; insidias struere*; ловити звери према *feras agitare*; ловити птице према *auscipari*; ловити рибу в. рибати), у Вуковом (1. према *jagen, venog*; 2. рибу према *fischen, piscog, рибати*) и у Даничићевом (према *venari*). Као непрелазан, дати глагол реализује значење које подразумева (у правом и пренесеном смислу) *труд или забаву код хватања животиња*: Тко путује, тко почива, тко тко лови, а тко пасе (И. Гундулић 135), Боже, лове ли сада око међу црјевјара оне маненштине у Дубровнику (М. Држић 273; уп. Држић 325). Прелазност, као категоријално обележје поменутог глагола, показују следећи примери: По горах ловимо звјерење свакојке (Ф. Лукаревић 141), Послије ћу послати многе ловце да их (синове Израилеве) лове по свакој гори и по сваком хуму (Ћ. Даничић, јер. 16, 16), Наодећи се у мору гди ловљаху рибу (Ф. Ластрић од' 119), Све што се од мачке роди, све мише лови (М. Држић 307; уп. Држић 347). Наводи се и таутолошка синтагма **ЛОВ ЛОВИТИ** (која је у РЈАЗУ обрађена под *лов*; истиче се да *лов* као објекат уз глагол **ЛОВИТИ** служи најпре да појача глаголско значење попут *рат ратовати, чету четовати*): Брижни ловци лов ловили (М. Држић 280; уп. Држић 329). Забележени су и облици овог глагола са морфемом се: а) пасивно: и летушћа и дивине кѐ се лове по дубрави (Ј. Каванџин 21^б); б) (пренесено) рефлексивно употребљена морфема се са глаголским значењем *хватаати се неког места (пети се)*: Ов се лови брда (М. Кухачевић 122).

~ Ø: Неће им се њекад | да су и они били сви ловци како и ми сад, | ки ноћно *ловимо* како и јеји (Држић 268), (упитно) Боже, *лове ли* сада око Међу црјевјара оне маненштине у Дубровнику? (Држић 325).

2. а. *хватати или убијати животиње (птице, дивљач, рибе и сл.) у природи помоћу некаквих (нарочитих) направа.*

~ **кога (А₀):** све што се од мачке роди, све мише *лови* (Држић 347), Ламек [...] *настојаше* [...] *ловити звијери* по гори (Змајевић 1: 32).

б. (уз именицу лов) *хватати (некога, нешто) у ходу као ловину (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта (А₀):** Брижни ловци од Међу црјевјара | лов *ловили* (Држић 329).

ЛОЖИТИ³⁴¹ несврш. *потпаљивати, запаљивати дрва или некакво друго гориво; додавати гориво на ватру, одржавати ватру.*

³⁴¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као каузални према лећи у значењу *чинити да нешто легне; стављати, постављати*; ипак, чешће се подразумева да је то имперфективни глагол према сложити, а најчешће према наложити. Реч је прасловенска, а у осталим словенским језицима се употребљавају углавном деривати (обично настали префиксалном творбом), у руском се јавља облик: -ложить и ложитья, у чешком: ložiti (ретко) и ložiti se, у пољском: -łożyć (łożyć само у пренесеном смислу: *трошити*). Глагол употребљен у активу реализује следећа значења: а. *стављати, постављати уопште*: Погледај мјерила, говори ти Еузебије Емисен; мјерила су криж: о једној руци виси твоја душа, а на другу виђи што ставља твој син Божији ... Ложио је Божији син на једну страну, али друга није се него слабо кретала, слабо уздизала (А. Калић 7–8). б. *као имперфективни глагол према сложити, слагати, наслапати*: Узмете ви кола, пак ји товарите, колеса муче; ложите на њи сноп иза снопа, колеса муче (Ф. Ластрић, нед. 76). в. *као имперфективни глагол према наложити; метати дрва (или нешто друго што гори) пре или после паљења ватре; као објекат могу се појавити именице ватра, огањ и онда остаје исто значење или је: запаљивати*: И кршћани ложе бадњаке (Вук, рјечн. под бадњак), Пастијери огањ ложе (П. Канавелић, ив. 414), Особито кад улудо ложе жене ватру (Ј. С. Рељковић 410). Наводи се у Белином (према ascender il fuoco, ignem ascendere 13^a), у Стулићевом (према submittere ligna igni; accumulare), у Волтиђијином (према ascendere, allumare, far fuoco, anzünden) и у Вуковом речнику (према legen (holz aufs feuer), ропо: ватру или дрва на ватру). Дешава се и да објекат не буде исказан: Цијелу ноћ ложи и подјарује (М. Павлиновић, рад. 23). Забележена је и употреба овог глагола у пасивној конструкцији: Криво ватраложена (Нар. пјес. вук. 1, 520) и са морфемом се (такође пасивно): Као дрва кад се ложе, већу ватру да умноже (В. Дошен

~(III) **Ø**: три пута *ложен* огањ (Змајевић 1: 219).

ЛОКАТИ³⁴² несврш. *питу воду или неку другу течност лижући језиком (онако како то раде пси, мачке и други месождери; понекад прекомерно).*

~ **шта (A₀)**: који *локаше* воду (Змајевић 1: 72).

ЛОМИТИ³⁴³ несврш. **а.** *одвајати делове употребом силе (ударањем, притиском, савијањем и сл.), раздвајати на комаде, разбијати, кршити, кидати уништавајући целину (нечега).*

174^a), Јер се у вајатима не ложи ватра (Вук, рјечн. код клијет), Не може соба да се загрије (кад се из почетка стане ложити) (Вук, рјечн. код загријати).

³⁴² РЈАЗУ бележи овај глагол са значењем *питу воду или неку другу течност лижући језиком (као што раде пси, мачке и други месождери)*. Реч је прасловенска, а у руском гласи: локать, у чешком: lokati, у пољском: łokać; корен је балтичкословенски уп. литавско lakti и летонско lakt. Етимолошки ова лексема би могла бити ономатопеја (кад пас лоче, чује се лок, лок). Налази се у Микаљином (локати, како пас лоче према lambo), у Белином (према bere d' alcuni animali, come cani, gatti e simili, lambendo bibere с пословицом као примером: Пусто млијeko и пси лочу, della robba abbandonata ognuno è padrone 138^b; leccare lambo 430^a), у Бјелостјенчевом (лочем, локати према lambo, allambo, lingua leviter tango, bibo instar canis), у Стулићевом (према bibere (dicitur de quadrupedibus)), у Волтиђијином (према imbeversi, tracannare; il bere di cani, begierig trinken) и у Вуковом речнику (према schlürfen (wie der hund) sorbeo). Као потврде употребе датог глагола у активној форми служе следећи примери: Лочу ти пси млијeko, овце ти вук коље (И. Гундулић 142), Сабље ваше турску крв локаше (Б. Крнарутић 26). У пренесеном смислу овај глагол може представљати погрдну реч *питу (вино и сл.) а и јести преко мере*: Кб и шокад вино лочу (Ј. Кавањин 170^b), А јамачно је и сам локао и ждерао у тој кући (М. Ћ. Милићевић, зим. веч. 304). У Белином речнику се региструје ово значење *локати без мере, вино локати, као мајчино млеко* (према bere intemperatamente, graecog 138^a). Наводи се и пример са глаголом уз морфему се (пасивно, без субјекта): Ту се лоче прико реда (В. Дошен 173^a).

³⁴³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *силом растављати нешто што је тврдо на два или на више делова без употребе оштрог предмета; објекат може бити нешто дрвено (грана, брвно, греда) или нешто гвоздено*. Реч је прасловенска, а у руском гласи: ломить, у чешком: lomiti, у пољском: łomić. Наводи се у Микаљином (ломити, разломити, скршити према frango, effringo, perfringo, comminuo, gumpo, abgumpo, ломити гране scindo, conscindo), у Белином (према rompere, frangere, spezzare, ridurre, in pezzi, frango 631^a), у Бјелостјенчевом (ломим, крхам в. ламљем), у Стулићевом (према spezzare cose lunghe, dure, come legni, canne etc., frangere, effringere, perfingere), у Волтиђијином (према rompere, spezzare, brechen, zerbrechen), у Вуковом (према brechen, frango кршити, трошити н. п. дрво, хлеб) и у Даничићевом речнику

~ **шта (A₀):** ломећи суд алабастра у кому се уздржаше, помаза Господина (Змајевић 1: 215).

б. као знак жалости или очајања кршити (обично руке, прсте) као да ће да се сломе, али се ипак не поломе.

~ **шта (A₀):** Руке грозно ломећи веле жестоко плакаше (Срп. мол. мол. 185).

(према frangere). Дати глагол се у активу појављује у горе наведеном значењу а.: 1) *уопштено*: Гди плах вихар не ломи планинске зелени (М. Ветранић 1, 97); 2) *ломити врат (у правом смислу када се падне са висине и пренесено када се хода по кршу где се може пасти и сломити врат)*: Тко се пење узгор веоми, суновратно и врат ломи (Ј. Кавањин 73^б), Ломе врат куда им драго (П. Посиловић, насл. 9^а); 3) *ломити копље може бити и метафоричко: борити се за нешто, бранити (и речима)*: Сад они ломе копља (Д.; Послов. данич.); 4) *као знак жалости или очајања каже се да се ломе руке или прсти*: Поче прсте ломити (М. Ветранић 2, 322); 5) (пренесено) *ломити речи; када неко лоше изговара речи посебно у страном језику*: Они у сфојем говорењу ломећи и пригризајући ричи наше (М. Алберти IV); б. у *Вуковом рјечнику*: *ломити панђу односно погачу; могло би се упоредити са ломити хлеб*. в. као каузални глагол: *чинити да се неко (баци с висока и тако) сломи*: Те покрише Стојаново лице, да не ломи буле низ чардаке (односно да се буле не бацају с чардака заслепљене Стојановом лепотом) (Пјев. црн. 314^б). д. (пренесено) *морити (убијати, умарати)*: У име сина разбијам, ломим и кршим вас (шкодне животињице) крижем (Л. Терзић 323), Велика тискноћа почне ме ломити (А. Георгицео, насл. 166), Вјетар који ломи и крши здравље нашој у нарави (П. Канавелић, ив. 59). ђ. (пренесено) *ломити веру односно не држати веру, реч*: Вјеру ко ломи, њега ће вјера (Нар. посл. вук. 36). е. *разбијати*: О главе им ломе варићаке (Нар. пјес. вук. 4, 434). ж. *прекидати, раскидати, тргати*: Ломи с себе гријеха везе (Н. Марчи 45). з. (пренесено) *уништавати, укидати (када је објекат нешто умно или телесно, али се доживљава као умно)*: У приговарању ломи и мрви разлоге одметничке (А. Канижилић, кам. 634), Да прво вјенчање ломимо (В. Врчевић, низ. 27). Забележен је и пример са наведеним глаголом у партиципској пасивној конструкцији из каснијег периода. Региструју се облици датог глагола са морфемом се: а. пасивно: Не тило Исукрстово него обличја тила ломе се (И. Великановић, упут. 3, 451), Ко ђаволом тикве сади, о главу му се ломе (С. Љубиша, прип. 218, 277), Не дам ја никад жив да се писмо ломи (С. Љубиша, прич. 88). б. рефлексивно употребљена морфема се: а) *о небу, као имперфективни глагол према проломити се*: Тако се нада мном небо не ломило! (Нар. посл. вук. 309); б) *истиче се букакод брзог мицања или падања*: Како год муња с громом облаке разципљује, да се све крши, ломи, ори и тресе (Ђ. Рапић 296); в) *љуљати се ходећи тако да се чељаде, које иде, ломи*; г) *тешко ходати по камењу или по стрмом и каменитом путу*: Ја не знам, докле ћемо се ми овако ломити по овим врлетима (М. Ђ. Милићевић, омер. 73); д) (пренесено) *трудити се, мучити се, морити се*: Ломи се и дави под бременим и муком (С. Љубиша, прип. 38); ђ) *жалостити се, туговати*. в. *реципрочно употребљена морфема се у значењу рвати се*: И с Латиним си се ломио (М. Павлиновић, разл. списи. 295).

Љ

ЉУБИТИ³⁴⁴ несврш. **а.** *осећати (према некоме) нешто угодно (а осећање може бити на нивоу жеље, љубави, поштовања, страсти и др.).*

³⁴⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *amare, osculari*, а као, можда најстарије значење издваја се *желети* (а од тога што се *цени и жељено драгим држи настају нова значења*). Реч је прасловенска, а у руском гласи: *любить*, у чешком: *líbiti*, у пољском: *lubić*. Наводи се у Вранчићевом (према *amare, diligere*), у Микаљином (љубити, обљубити према *amo, diligo, amore prosequor, benevolentia, complector, in oculis fero*; добра хтети, љубити код добра), у Белином (према *amare, voler bene, cupere* 43^а), у Бјелостјенчевом (љубим, добро хоћу према *amo, diligo, amore prosequor, caritate, amore complector, gesto in sinu, ardore emorior*), у Јамбрешићевом (љубим према *amo*), у Стулићевом (према *amare, diligere, amore ardere*), у Волтијијином (према *amare, amorevolleggiare, apprezzare, lieben, schätzen*), у Вуковом (према *lieben, amo, миловати 2, пазити 1, севдити*) и у Даничићевом речнику (према *amare, placet*). Глагол употребљен активно има основно значење *amare, осећати према нечему (објекту) неко угодно душевно стање; ако је објекат чељаде, онда је најнижи степен: желети му добро, а у вишем степену: желети и уживати његово друштво па до страсти: а) љубав може бити сродничка или пријатељска*: Синко мој, ако ме љубиш (Зборн. 121^а уп. Дубр. зб. 156), Пријатељи љубећи и сцијенећи мене (М. Држић 3; уп. Држић 172); б) у теолошком смислу, љубав према Богу, љубав према ближњем и љубав којом Бог љуби: Љуби Господина Бога свога свијем срцем твојијем и свом паметју твојом (Зборн. 163^а; уп. Дубр. зб. 208). б. *желети* (када је објекат нешто неживо, умно: а) објекат је супстантив који значи неживо или умно: Тко љуби вино неће бити нигда богат (Зборн. 16^а; уп. Дубр. зб. 23), Крудео човјек веће љуби динар нег сина (М. Држић 295; уп. Држић 339), Пијавица љуби крв човјечју (М. Држић 258; уп. Држић 316); б) објекат је деловање и може се исказати: аа) инфинитивом: И изгубит главу љубиш (В. Дошен 257^б); бб) реченицом са везником да: А снашице што љубише да госпоје јасне бише (В. Дошен 163^б). в. о *полној љубави* (као *осећању*): Око ми љуби ње (дјевојчину) крв (М. Држић 201; уп. Држић 438). г. *osculari, целивати, дотицати се некога или нечега уснама; обично као знак љубави* (при поздрављању, када се жели исказати љубав, поштовање или уопште када чељаде осећа жељу и потребу да дотакне љубљену или љубљеног од 16. века: И држећи га слатко у твојије руку понизно си га љубила (П. Посиловић, насл. 69^а), Господар је буди, у очи је љуби (Нар. пјес. вук. 1, 103), Цар Милоша међу очи љуби (Нар. пјес. вук. 2, 151), Ко не љуби црне очи (Нар. пјес. вук. 1, 174), Шарца коња и грли и љуби (Нар. пјес. вук. 2, 217), Земљу прид њим нека љубе (В. Дошен 253^б), Немој у земљу љубит (Ј. Филиповић 1, 103^б). д. у *песмама, пристојна реч за путено дело*: И стани љубит младу ђевојку; немој јој, немој лице грдити, него је љуби како се љуби; немој јој, момче, лице жарити (Нар. пјес. вук. 1, 86). ђ. *када је субјекат одело, значи у пренесеном смислу да добро стоји (објекту), да се добро слаже*: Љубити, добро стајати: Љуби га одића

1) сродничка, пријатељска љубав (имајући у виду и то да се неко може поштовати, уважавати, ценити).

~ **кога (А₀):** о слатки синко мои исџсе ако ме лџвишиџ чинџ да џ кралеџство твоје сада ме дозовешџ (Дубр. зб. 156), Дрази пријатељи [...] љубећи [...] мене (Држић 172), малахно дјететце [...] љуби мајку (Дивковић 129), љубимо братју, то јест наше искрње (Дивковић 172).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀):** тко не љуби свога брата и свога искрњега прибџва у смрти (Дивковић 172), н'јеки вели не могу [...] непријатеља љубити (Дивковић 353).

~(III) **од кога (Г_{од}):** кои џстарпи ш^а мнозиехџ лџбленџ вџде (Дубр. зб. 9).

2) а. теолошка љубав: љубав према Богу, љубав према ближњем, љубав којом Бог љуби.

~ **кога (А₀):** лџби г^ана вога твога свиемџ срцемџ твоиемџ и своџмџ паметиџу твоомџ (Дубр. зб. 208), џ Г^ане исџкарџсте, виечна сласџти и џда сџвакога веселџа и човиечиега пџ желенџџ радџсџти наи веџа џнџме кџи лџбе тебе (Срп. мол. 101), љуби те Г-не (Змајевић 1: 55), С. ИВАН [...] кога много љуби Јесус, би и он син Зебедеов (Змајевић 1: 200), тко добро чини [...] има се веселити зашто га јоште љуби Г(осподи)н Бог (Дивковић 208).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀):** уколико су непријатељи Божји, Бог их не љуби (Дивковић 169), они не љубе Г(осподи)на Бога (Дивковић 171).

(М. Павлиновић). е. (пренесено) љубити некога са земљом, ударити њим о земљу: Једни црном са земљом га љубе (Осветн. 1, 23). Забележени су и примери као потврде употребе поменутог глагола у пасивним конструкцијама: Од друзијех љубјен бит (Н. Димитровић 3), Заповиједаш, да си ти љубљен од мене (Ј. Матовић 372). Показује се да партиципски облици датог глагола могу попримити и придевска или прилошка обележја па се у том случају третирају као придеви или прилози: а) (придевски) мио, драг: Веле драга и љубљена братјо (М. Дивковић, бес. 2^а); б) (прилошки) љубљено, с љубави: Него их веле добростиво, љубљено и милостиво прими (М. Дивковић, бес. 14^б); ц) (придевски) који уопште припада љубави: Кад љубљенијем цјеловима на ногах му се он забавља (П. Канавелић, ив. 2). Наводе се примери који потврђују употребу датог глагола са морфемом се: а) пасивно: Како се љуби Бог (Х. Боначић 60); Чини што ти се љуби (Ф. Вранчић, жив. 13); б) рефлексивно употребљена морфема се: Потврда је из Белиног речника (70^б): љубити се према *amarsi, amare se*; ц) реципрочно употребљена морфема се: Да се међу собом љубите (Н. Рањина 32^а), Само с Богом великиме кад се љуби (Ј. Кавањин 348^б), Мајка не да, да се драги љубе (Нар. пјес. вук. 1, 240).

~(НЕГ. ФОРМА, ПШ) **од кога (Г_{ОД}):** *нећемо бити љубљени од Г(осподи)на Бога* (Дивковић 140).

2) б. теолошка љубав: љубав према Богу исказана посредно (преко његовог имена).

~ **шта (А₀):** *лѡБЕ ИМЕ ТВОЈ* (Срп. мол. 84).

б. желети (нешто: подразумева се волети и желети нешто јести и пити, волети и желети нешто поштовати, уважавати, ценити, подржавати, чинити, бити).

~ **шта (А₀):** *лѡБИТЕ ПРА(В)Дѡ* (Дубр. зб. 3), *тко лѡВИ ВИНО неће бити нигда богаты* (Дубр. зб. 23), *Г^НЬ [...] лѡВИ СПАСЕЊК ТВОЈ* (Срп. мол. 92), *И пијавица љуби крв човјечју* (Држић 316), *хоће Г(осподи)н Бог да сваки човјек [...] да љуби милосрдје* (Дивковић 112), *Г(осподи)н Бог љуби правду* (Дивковић 140).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *мниш ли ти да самъ га дошао овдие [...] да ВИХЪ ИСТИНЕ [...] НЕ лѡВИО* (Дубр. зб. 7).

в. осећати љубав према особи супротног пола.

~ **шта (А₀):** *око ми љуби ње крв* (Држић 438), *љуби своју жену* (Дивковић 398).

~ **СЕ 1.** (себе) *осећати љубав према себи, волети себе (за истицање, потенцирање користе се обично заменице сам: самог, исти: истог у акузативу).*

~ **кога (А₀):** *себе истога љуби* (Дивковић 398).

2. (један другога) *осећати љубав један према другоме, обострано, волети један другога.*

1) *сродничка, пријатељска љубав (која укључује и поштовање односно то да некога треба ценити).*

~ **међу ким (И_{МЕЂУ}):** *међу собом имају се [ученици] љубити* (Змајевић 1: 202), *Тако се и људи [...] имају [...] меју собом [...] љубити* (Дивковић 255).

2) *полна љубав*

~ **међу ким (И_{МЕЂУ}):** *муж и жена имају се меју собом љубити* (Дивковић 398).

ЉУБНУТИ³⁴⁵ сврш. *једном пољубити (некога).*

~ **кога (А₀):** Пётре, што сам учинио нег те сам љубнуо једном? (Држић 373).

М

МАЗАТИ³⁴⁶ несврш. *превлачити или трљати неком машићу, течношићу, текућином и сл. (некога).*

~(III) **чиме (И₀):** претилином врелом мазана (Змајевић 1: 233).

МАНУТИ³⁴⁷ сврш. *узети, зграбити, мазнути (нешто).*

³⁴⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу које је дато у овом речнику. Ипак, истиче се да би се значењски могао поистоветити и са деминутивним глаголима. Појављује се од 16. века и наводи се у Белином (према *baciare, osculor* 124^a), Стулићевом (према *osculari, deosculari* из Белиног речника), Волтиђијином (према *baciare, küssen*) и Вуковом речнику (означава се као деминутив и упућује на пољубити): Љубнуо те сам једном (М. Држић 348; уп. Држић 373), Метну јој прстен на руку, љубну је једном и другом, у то се драга пробуди (Нар. пјес. вук 1, 223).

³⁴⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према *ungege, cologare, inquinare, mulcere* и наводи да га имају сви словенски језици, а други индоевропски језици немају реч која би овој била етимолошки сродна. Налази се у свим речницима. Дати глагол је прелазан и може, а и не мора имати исказан објекат. Употребљава се у активу, пасиву и са морфемом се. Основно значење подразумева *трљати некога или нешто машићу, уљем или нечим другим што више или мање течно*: Да мажу уљем немоћнике (Л. Терзић 136). Друго значење би било: *мазати лице или уопште кожу руменилом или белилом (зарад лепоте)*: Кад почне мазати они ње образ стар (Н. Наљешковић 1, 293). Трећа семантичка реализација је: *бојадисати*: Све му узимаху на зло, све суђаху да је зло, сва црнилом мазаху (С. Роса 78^b). Поменути глагол може имати и значење *кањати, прљати (мажући некога или нешто како не ваља, то се каља)*: Тако човик који лаже, нарав мајку смрадно маже (В. Дошен 136^a). Како је радња мазања здружена са глађењем, то и **мазати** може значити *гладити* (ретко у правом смислу, а чешће пренесено): Никогар не мажи слацијем ријечима (Н. Димитровић 8). Овом глаголу се у шали приписује и семантичка реализација *ударати, тући*: Притростручивши конопац маже гди кога достигнује (т. ј. Исус) (Ф. Ластрић, нед. 318). У пренесеном смислу дати глагол може значити: *митити, подмићивати*: Који судца митом маже (В. Дошен 70^a).

~ шта (A₀): ману брашно племенито (Змајевић 1: 62).

МАЊКАТИ³⁴⁸ несврш. 1. а. *ускраћивати (нешто некоме).*

³⁴⁷ РЈАЗУ не бележи овај глагол. Региструје глагол **мазнути**, али се он значењски доводи у везу са **мазати**.

³⁴⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према deficere, deesse *бити мање, не бити доста*, а онда се из овога изводи значење: *уопште не бити*. Напомиње се да га треба довести у везу са италијанским mancare па се у примерима из ранијег периода налази облик **манкати**. Од 16. века јавља се облик **мањкати** који се у складу са народном етимологијом везује уз облик мање. Наводи се у Стулићевом (према omitere, praeterire, relinquere, missum facere) и Вуковом речнику (стоји уз 2. мањкати као перфективни глагол без значења: Ђаволу пакла не мањка). У афирмативној реченици **мањка ми** (са дативом) значи *немам*, а када нема датива *мањка* има значење *нема*: Којијем вјера веле мањкаше (Зборн. 116^б; уп. Дубр. зб. 151: *ниекѝ вѝехѝ конѝемѝ вѝера вѝеле манѝкаше*). Значење *недостајати* остварује се у примеру: Сад ми мањка још изрећи грѝх нај већи (В. Дошен 79^а). У реченици са негацијом **не мањка** значи *има доста, изобиље*; **не мањка ми** има значење *имам доста*: Ништо вам не мањка нег тамбур (М. Држић 215; уп. Држић 446: Ништо нам не мањка нег тамбур), Ништо нам неће мањкати (М. Дивковић, наук. 45^б; уп. Дивковић 162: ништо нам неће мањкати). Субјекат може бити у генитиву (партитивно значење): Ни птичијега му млијека не мањка (Послов. данич.). **Не би мањкало** има значење *по свој прилици* у примеру: Дубитам ер би ми за зло имао, ер ју сам довео и не би мањкало да ме чини убит (М. Држић 297; уп. Држић 340: Дубитам ер би ми за зло имао ер ју сам довео, и не би мањкало да ме овди у Риму чини убит). Када је субјекат особа, остварују се и друга значења: а) *помагати* (у реченицама са негацијом, с дативом, дати негирани глагол): Бог не мањка онезијема који у њега уфају (И. Држић 29); б) *попуштати, не извршаваати дужност или уопште оно чему се надати од субјекта; оно што се не извршује може се изрећи* (у реченицама са негацијом, са акузативом или генитивом или инструменталом): И да не мањкаш ниједне ствари нашега спасења (П. Посиловић, насл. 146^б), Ја ти нећу ничијем мањкат (М. Држић 270; уп. Држић 323), Ти видиш, мањкам ли чијем? (М. Држић 409; Држић 571). У реченицама са локативом блокираним предлогом остварује се значење *грешити* (уз коментар готово као): Ми мањкамо у нашим дилих (Ј. Филиповић 3, 288^б). Забележена је и употреба овог глагола уз инфинитив: Немојте мањкати од мене се споменовати (Б. Градић, дјев. 7) и уз реченицу са везником да: И кад мањка (поглавар) да управу подложником не да праву (В. Дошен 215^б). Дати глагол може имати и значење *умирати, гинути* (у примеру из 18. века): Војнике који су почели мањкати од срдобоље (А. Томиковић, жив. 40).

Треба напоменути да су значења овог глагола у РЈАЗУ дефинисана уопштено. Примат је дат истицању различитих допуна (значење под б.) уз глагол који бива пунозначан. Очигледна непрецизност потврђује се и тиме што се, под значење б. аа) у *негативним реченицама акузативом или генитивом (изриче се оно што се не извршава)*, ставља пример: Што сам сињори обећао, нећу јој мањкат (М. Држић 299; уп. Држић

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (Д₀) + **Ркл** (ШТО + ПЕРФЕКТАТ): што сам сињори обећао, – *нећу 'ој мањкат* (Држић 342).

б. *одмагати, стајати на путу (некоме).*

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (Д₀) **чиме** (И₀): ја ти нећу ничијем мањкат (Држић 323).

в. *оскудевати (у нечему: (пренесено) имати неки недостатак, неку фаличност (у изгледу)).*

~ **чиме** (И₀): *мањкам ли чијем* (Држић 571).

2. (у изр. **ничијем не мањка**) *све дати (некоме).*

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (Д₀): *не мањка јо' ничијем* (Држић 326).

МАРИТИ³⁴⁹ несврш. (обично у негираној форми) *бринути се, хајати (за некога, за нешто); обраћати пажњу (на некога, на нешто).*

342) уз коментар *амо припада и овај прим(ј)ер*. У нашем речнику дефиниције су дате у складу са контекстом (а коришћени су бројни расположиви, пре свега, речнички извори) за сваки појединачни случај. У Рјечнику (Држић 703) региструје израз **ничијем не мањка** у значењу *све дати*, што је преузето и стављено у наш речник.

³⁴⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према сугаре у значењу *бринути се, хајати (ређе и у реченицама са негацијом, смисао је: иколико, иоле бринути се)*. Настаје од корена *mar* и чини се да је старији био облик са морфемом се **марити се** у истом значењу. Налази се у потврдама од 15. века и наводи се у Вранчићевом (не *марити* према *temperare*), Белином (према *desiderare, desidero* 151^a), Бјелостјенчевом (марим упућује на *марам*), Јамбрешићевом (марим према *суго*), Стулићевом (марити за коју ствар упућује на *хајати*), Волтиђијином (према *сугаре, importare, prendersi, pensiero, sorgen, achten*) и Вуковом (за кога, за што према *sich kümmern*: Не мари за то.). Забележено је да у активу глагол може бити непрелазан, прелазан и употребљен у имперсоналној конструкцији. Као непрелазан глагол појављује се најчешће у негираној форми, а често уз њега стоји прилог мало. Употребљава се са акузативом блокираним предлогом за: Веће није марио за девојку Мандалијену (М. Држић 335; уп. Држић 365). Допуна у инфинитиву, коју РЈАЗУ сматра објектом, може се третирати као једна од могућности овог глагола као прелазног: Не мари чут мој труд (М. Држић 10; уп. Држић 179). Наводе се и облици датог глагола са морфемом се којима се приписује обележје рефлексивности: Ви се за тој не маристе (М. Марулић 290). Судаћи по цитираним примерима, требало би морфему се сматрати празном, а облике глагола **марити се** варијантама облика глагола **марити**, што се упућивањем на значења дате глаголске лексеме и потврђује.

~(НЕГ. ФОРМА) **за кога / за шта (А_{ЗА}):** Господин Ондардо [...] *није марио за девојку Мандалијену (Држић 365), душа не мари веће за тијело (Дивковић 390).*

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ:** она [...] *не [...] мари чут мој труд (Држић 179).*

~ **СЕ** в. *марити.*

~ **за кога (А_{ЗА}):** мало *се за њега мараше (Дивковић 383).*

~(НЕГ. ФОРМА) **за шта (А_{ЗА}):** ништа *се за то не мараху (Дивковић 308), Ја се ништа не марим за ту мису (Дивковић 308), Ови човјек не марећи се за хаљину [...] отије (Дивковић 383).*

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ:** *не хају ни се маре искати весел'ја вјечњега (Дивковић 445).*

МАХАТИ³⁵⁰ несврш. *(по)мицати обично руку у ваздуху.*

~ **Ø:** дођох гдје рука *маха* (Држић 334).

МАХНУТИ³⁵¹ сврш. **а.** *оним што се држи у руци брзо помакнути у ваздуху (може се третирати и као знак).*

³⁵⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *(држећи нешто у руци) руком или тиме што се држи у руци брзо мицати по ваздуху као да ће се бацити*, чиме се указује на итеративност као обележје. У презенту је уобичајено 1 л. јд. *мишем*, али је забележен и облик *махам* који је старији и доводи се у везу са основном презентом *маћа* у словенским језицима. Реч је прасловенска, а у руском гласи: *махать*, у чешком: *máchatí*, у пољском: *machać*. Миклошић мисли да је основа *маћ* постала од корена *ма*. Наводи се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом, Волтиђијином и Вуковом речнику. У активу се глагол показује као непрелазан, а функцију субјекта може вршити именица *рука*: *Дошли сте гдје рука маха* (М. Држић 352; уп. Држић 334). Употребљава се и са морфемом *се*.

³⁵¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као перфективни према **махати** (једном *замахати*). Реч је прасловенска и у руском гласи: *махнуть*, у чешком: *máchnoutí*, у пољском: *machnąć*. Наводи се у Волтиђијином (према *vibrare, imbrandire, schwingen*) и Вуковом речнику (према *eine bewegung machen, schwingen vibro*: *Махну сабљом, ос'јече му главу*). Глагол се у активу појављује као непрелазан, прелазан и употребљава се са

~ **чиме** (И₀): Дријемало, *махни бандијером* да се ова фортеца прида (Држић 446).

б. дати (некоме) *знак покретом* (руке).

~ **коме** (Д₀): *Махну њекому* тамо рука (Држић 322).

МЕРИТАТИ³⁵² несврш. *заслуживати, добијати према заслуги (нешто).*

~ **шта** (А₀): Ја *меритам ово* и горе (Држић 490).

~ **шта** (А₀) **од кога** (Г_{ОД}): *то од тебе* наша кућа *мерита?! [...]* *то* ли ја *од њега меритах?!*
(Држић 357), Маро, ја ли *то од тебе меритам?!* (Држић 379).

~ **Ккл** (ДА + ПРЕЗЕНТ): А *мерита* мој профумани трбух *да му вјерно служим* (Држић 324).

МЕРИТИ **ијек.** **МЈЕРИТИ**³⁵³ несврш. **1. а.** *утврђивати, одређивати дужину (нечему; у правом или пренесеном смислу).*

~(НЕГ. ФОРМА) **шта** (А₀): *Не мјерим* ја гори *небеске висине* (Држић 270).

морфемом се. Региструје се значење *махне се нечим што се има у рукама (као знак)*: Дријемало, махни бандијером, да се ова фортеца прида (М. Држић 215; уп. Држић 446). Остварује и семантичка реализација *дати некоме знак махањем уместо речи (оно чиме се махне није изречено; често у употреби са дативом)*: Луду махни, а луд се помами (Нар. посл. вук. 171).

³⁵² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *заслуживати* и сматра да га треба сагледавати према италијанском или латинском *meritare*. Иако није наведен ни у једном речнику, неки примери га потврђују: Ја меритам ово и горе (М. Држић 144; уп. Држић 490).

³⁵³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *metiri*. Налази се и у другим словенским језицима. Наводе га сви речници, а примерима се потврђује од 13. века. Остварује значење *мерити односно одређивати нечему дужину, тежину уопште*, а семантичке реализације се могу односити на једно или друго посебно. Тако се реализује значења: 1) *мерити дужину (у правом и пренесеном смислу)*: Не мјерим ја гори небеске висине (М. Држић 49; уп. Држић 270); 2) *мерити тежину (у правом и у пренесеном смислу)*: Свитли је стан овој Ђула Пјоровића, ки сребро мјераше старићи (М. Држић 22; уп. Држић 189). Као ретко значење наводи се: *бројити*: Па јунаку замјера кораке, – ал' тко би му мјерио лагахне? нека му их б'јеле мјере виле (Осветн. 2, 28).

б. утврђивати, одређивати тежину (нечему; у правом или пренесеном смислу).

~ **шта (A₀):** сребро мјераше [...] старићи (Држић 189).

2. бројити (нешто).

~ **шта (A₀):** анђео свеколике корачаје и стазе мјери (Дивковић 306).

МЕСИТИ (и)јек. МИЈЕСИТИ³⁵⁴ несврш. *припремати, правити (нешто) гњечећи и уобличавајући.*

~ **шта (A₀):** нађе Јозеф двије слуге Агатис краља [...] другога који [...] крух мијесаше (Змајевић 1: 52).

МЕСТИ^{1 355} несврш. (пренесено) *чистити, брисати (нешто: храну); брзо (и често халапљиво) јести, мазати.*

~ **шта (A₀):** Помет [...] као метлом мете бокуне с трпезе (Држић 316).

МЕСТИ^{2 356} несврш. *спремати, припремати, готовити (нешто: храну).*

³⁵⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *depserē*. Постоји у свим словенским језицима са истим значењем. Наводи се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарија забележена потврда је из 16. века. Регистровано је значење *месити тесто односно гњечити га за хлеб, за колач* па отуда: **месити хлеб, месити колач**: Госпо, мијеси колач (М. Ветранић 2, 327).

³⁵⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према *vetere*. Постоји у свим словенским језицима. Претпоставља се да има исти корен са латинским глаголом *metere* (у значењу *жетити*). Основна семантичка реализација *чистити метлом* забележена је у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Као објекат појављује се *некакав простор, који се чисти од прашине или нечега другога; ако је глагол употребљен у пасивној конструкцији, онда је субјекат лексема која означава такав простор*: Поче ... воду носити, кућу мести, дрва сићи (Ф. Вранчић, жив. 74), Кућа али камара, у којој се свећерице прибива, мете се често и чисти, нека није гнусобе (И. Држић 141); објекат може бити и *оно од чега се нешто чисти*: Ки као метлом мете бокуне с трпезе (М. Држић 258; уп. Држић 316).

³⁵⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према *turbare, vertere, miscere*. Постоји и у другим словенским језицима. Етимолошки и значењски ова глаголска лексема сродна је са староиндијском речи *manthati* (значи *вртити*) и литавском *menture* (значи *мећаница*). Семантичку реализацију *мутити* региструје Вуков речник (мѣсти, мѣтѣм, мѣтох, мѣтијах и мѣта̄х, мѣо, мѣла, 1. einrühren, immisceo: мете свињама, 2. у Ц[рној]

~ **шта (A₀)**: неће од потрјебе мени бит кашу мести (Држић 322).

МЕТАТИ³⁵⁷ несврш. а. *бацати, хитати*.

~ **кога (A₀) у шта (A_y)**: и све мартве меташ⁸ низдол⁸ џ фосате (Дубр. зб. 103), дјецу мушку [...] буду [...] у ријеку метати (Змајевић 1: 57), Оне слуге становито краљеве [...] који меташе у пећ ова три дитићка (Дивковић 354).

~ **шта (A₀) на шта (A_{НА})**: мећите слам⁸ на тџи риек⁸ (Дубр. зб. 39), и почеше метати слам⁸ на он⁸ риек⁸ (Дубр. зб. 39).

б. (у изр. **метати ждр(и)јеб** (у значењу *коцка*)) *коцкати се*.

~(дп) **О**: мећите сви апостоли ждријеви (Дубр. зб. 44).

в. (у изр. **метати у ветар**) *узалуд чинити, губити*.

~(дп) **шта (A₀)**: Све пјесни [...] у вјетар меташ (Држић 251).

г. (у изр. **метати стр(и)јеле**) *стрелити, стрелјати* (у смислу: *бацати стрелу*).

~(дп) **шта (A₀) из чега (Г_{из})**: стриеле [...] мећашки из лука (Дубр. зб. 180).

Г[ори] масло у стапу, die Butter scheiden, facere butyrum): Не ће од потрјебе мени бит кашу мести (М. Држић 268; уп. Држић 322).

³⁵⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према iacere, ponere. Постоји у свим словенским језицима, а у руском гласи: метать, у чешком: metati, пољском: miotać и mieść; од индоевропских језика има га само литавски језик: mestī, metu. Значење је исто и у словенским језицима, и у литавском: *бацати*. Од њега се касније развило и значење *стављати* у нашем језику. То доказују и примери који су у значењу *бацати* забележени у 15. и 16. веку, а примери који потврђују значење *стављати* тек у 17. веку. Треба споменути и то да из презентске основе у инфинитивну продире ћ у: а) инфинитиву: *мећати* (наводе Бела, Волтиђија и Стулић); б) глаголској именици *мећање* (наводи Бела), в) имперфекту: *мећаш*; г) аористу: *мећа*; д) радном глаголском придеву: *мећао, мећали*. Дати глагол у у значењу *бацати, хитати* наводи се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Регистровани су облици у активу и пасиву, а поменути глагол употребљен је и са морфемом се. Бележено је поред осталог: 1) метати ждр(и)јеб: *Мећите сви апостоли ждријеви* (Зборн. (1520) 29^а; уп. Дубр. зб. 44); 2) метати нешто у ветар у значењу *узалуд чинити, губити*: *Све пјесни, које ја у вјетар меташ тја, у хвалу у вашу сад хоћу обратит* (М. Држић 117; уп. Држић 251); 3) метати из нечега у значењу *пуцати, стрелјати*: *Стријеле мећући из лука* (Зборн. (1520) 138^б; уп. Дубр. зб. 180); значење *сипати, просипати*: *Змије што рађају, све то проклето сјеме јадом меће* (М. Држић 307; уп. Држић 347).

~ **чиме (И₀):** (пренесено; црнило у значењу *зло показано речима*) њеки црнилом мећу као и хоботница (Држић 347).

д. *сипати, просипати.*

~ **шта (А₀):** змије што рађају, све то проклето сјеме јадом меће (Држић 347).

МЕТНУТИ³⁵⁸ сврш. 1. *бацити, хитнути, врћи.*

~ **кога / шта (А₀) у шта (А_у):** *тко може тијело и душу [...] метнути у огањ горући*, то јест у муке паклене (Дивковић 117), *Што ћемо ријети од светога Јоне пророка кога метнуше у море* (Дивковић 353).

~ **ким (И₀) у шта (А_у):** ончас га ћу за ноге, тако ћу њим као грмушом и метнут у море (Држић 321).

~(III) **коме (Д₀):** С. ТЕКЛА [...] звјерењу метнута (Змајевић 1: 233).

~(III) **у шта (А_у):** С. ТЕКЛА [...] у јаму пуну љутијех змија метнута (Змајевић 1: 233).

~(PII) **у шта (А_у):** *тко је у проклетству [...] да се метне у огањ вјекувјечњи*, то јест у муке паклене (Дивковић 413), *човјек који је проклет [...] да се метне у пећ огња вјечњега*, то јест у пакао у вјечње осуђен'је (Дивковић 414), *Свако стабло које не чини плода, има се [...] у огањ метнути* (Дивковић 432).

2. а. (по)ставити, наместити.

³⁵⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према *іасѣге, ропеге* и наводи се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Као најстарије потврде, узимају се оне из 16. века. Дати глагол региструје се у активу и пасиву, а бива употребљен са морфемом *се*. Поменута су, поред осталих, и ова значења: 1) *бацити, хитити (уопште, оно што неко метне исказује се час акузативом, час инструменталом)*: Ако дође, он час га ћу за ноге, тако ћу њим као грмушом и метнут у море (М. Држић 268; уп. Држић 321); 2) *ставити, наместити* (наводи се у Волтиђијином, Вуковом и Даничићевом речнику); 2) а) метнути нешто у нешто (бележи се да се, поред акузатива са предлогом *у*, ретко јавља локатив са предлогом *у*): Кад крух метну у пећ (Вук нар. посл. 231); 3) *оставити* у изразу 'метнути нешто на страну': Метни на страну стриле од освете (А. Канижлић, уточ. 211).

~ **шта (A₀) у шта (A_y):** кадано један човјек вјерује у Исукрста [...] му главу [...] у воду метну (Дивковић 269), један свијетњак од бромзе [...] метни у ови бунар [...] метну га у бунар (Дивковић 458).

~ **чега (Г₀) у шта (A_y):** *метнеш ул'ја*, алити масла на врућу пршуљу (Дивковић 458).

б. (у изр. **метнути на страну**) *оставити (нешто) по страни.*

~ **шта (A₀):** када се човјек види на смрти, свеколико има метнути на страну (Дивковић 391).

МЕШАТИ СЕ се ијек. **МИЈЕШАТИ СЕ**³⁵⁹ несврш. *телесно опитити (с неким).*

~ **с ким (И_с):** људи нахвао, *почеше се* [...] мијешат с женами (Држић 305).

МИЛОВАТИ³⁶⁰ несврш. **а.** *љубити, осећати љубав (према некоме; мисли се на љубав међу људима: међу рођацима, пријатељима, међу старијима и млађима); воleti (некога).*

³⁵⁹ РЈАЗУ бележи глагол **м(иј)ешати** према *miscere*. Постоји у свим словенским језицима са истим значењем. Етимолошки се везује за глагол **м(иј)есити**. Наводи се у Микаљином, Белином, Стулићевом, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Вуковом и Даничићевом речнику. Напомиње се да Вранчићев речник има само партиципску форму мишан (према латинском *promiscuus*). Најстарије забележене потврде су из 15. века. Региструје се у активу и пасиву, а глагол бива употребљен и са морфемом се. Као једна од семантичких реализација, издваја се: *опитити телесно* (наводи се у Бјелостјенчевом речнику 'мешати се теловно женум' према *coire cum aliqua*); *с предлогом с*: Људи се почеше плодит и мијешат (с) женами назбиљ (М. Држић 241; уп. Држић 305).

³⁶⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *diligere, favere, blandiri, miserari*. Постоји и у другим словенским језицима у истим значењима. Наводи се у свим речницима од најстаријих времена. Употребљава се у активу и пасиву, а бележи се и са морфемом се (али само у неким значењима). Региструју се и следећа значења: 1) *љубити (о љубави међу људима (на пр. међу рођацима, пријатељима, међу старијима и млађима и сл.); глагол миловати* користи се и у активу, и у пасиву): Илити нас тко милује, илити нас тко прогони (М. Дивковић, наук. 36^б; уп. Дивковић 150); 2) *љубити се (реципрочно; глагол миловати се)*: Имамо се меу собом љубити и миловати законоти истинита и права братија (М. Дивковић, наук. 83^б; уп. Дивковић 203); 3) *љубити и љубити се (о полној љубави између мушкарца и жене)*: Осим тога Марјан

~ **кога** (A₀): илити нас тко милује (Дивковић 150), један велик г(осподи)н [...] миловаше лутере и еретике (Дивковић 414).

~ **СЕ** (један другога) **а.** љубити се, осећати љубав (мисли се на љубав међу живим бићима уопште: међу људима: рођацима, пријатељима и сл.; љубав међу животињама) један за другога, обострано, узајамно, међусобно; волети се.

~ **међу ким** (И_{МЕЂУ}): Имамо се, дакле, меју собом [...] љубити и миловати законоти истинита и права братија (Дивковић 203), живине и остале ствари које не имају памети ни разума [...] се меју собом [...] милују (Дивковић 254).

~ **са ким** (И_{СА}): птице и звјерин'је, свако се [са] својом врстом [...] милује (Дивковић 254), Тако је Г(осподи)н Бог учинио да се свака врста и свако племе [са] својом врстом и [са] својијем племеном [...] милује (Дивковић 254).

б. осећати љубав према особи супротног пола (мисли се на полну љубав између мушкарца и жене).

~ **кога** (A₀): нека муж своју жену [...] милује [...] жена нека [...] милује свога друга (Дивковић 393).

~ **СЕ** (један другога) узајамно, међусобно, обострано осећати полну љубав један према другоме; волети се.

~ **међу ким** (И_{МЕЂУ}): муж и жена имају се меју собом љубити и миловати (Дивковић 398), Зашто је од потребе да се муж и жена меју собом милују (Дивковић 405).

МИСЛИТИ³⁶¹ несврш. **1. а.** имати мисао или мисли (на нешто, о нечему); бити у мисли (у мислима); размишљати.

ашикује и Марицу Мракову милује (М. А. Рељковић, сат. 53); Како би се момци женили и дивојке удавале не милујући се и не ашикујући? (Ф. Ластрић, нед. 305).

³⁶¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према cogitare, sonari, velle, cogitare. Постоји у свим словенским језицима. У значењима оствареним према латинском cogitare, италијанском pensare и немачком denken, глагол **мислити** наводи се у свим речницима. За остале значењске реализације готово да и нема потврда у речницима. Најстарији запис, у коме се појављује дати глагол, је из 14. века. Региструју се облици у активу и пасиву, а и глагол употребљен са морфемом се. Навешћемо неке семантичке реализације: 1)

~ **Ø**: *поче мислити* (Дубр. зб. 13).

~ **кога / шта (A_Ø)**: она *поче мислити погарѣние и смрадь ш^а. владности и свою великѣ срамотѣ* (Дубр. зб. 16), *Коју ствар мислећи*, Датан и Абирон кадионике узеше (Змајевић 1: 64), *мисли [...] мисли* (Дивковић 117), потреба је *да мисли* и промишља *Г(осподи)на Бога, величанство Божје, дарове чудне и неизмјерне Божје* (Дивковић 347), *мислећи* и промишљајући *болест и муку* (Дивковић 359).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г_Ø)**: *никадаре правде [...] не мисли* (Дубр. зб. 4), *не мисли оније[x] ријечех које говори* (Дивковић 281), *ми ни можемо мислити [...]* *ствари божанственије[x]* (Дивковић 411).

~ **чиме (И_Ø)**: *срцем мислећи* (Дивковић 295), *Паметју мислећи* (Дивковић 391).

имати мисао или мисли, бити у мисли (у мислима): а) са објектом у виду лексеме мисао: Те мисли мислећи, стиже ме мртви сан (М. Ветранић 2, 165); б) са објектом уопште: Који прибива вазда у правди, паметју вазда мисли заповиједи Божје (Н. Рањина 207^б); в) допуна у акузативу са предлогом на: И мислећ на дила од твојијех рук светијех (Н. Димитровић 79); г) допуна у локативу са предлогом о(б) чему: Сад сам ја сикур, да ови човјек о мому тезору не мисли (М. Држић 219; уп. Држић 449), Ти ... дух пушташе и јоште веће мишљаше о мени човјеку грешнику (М. Дивковић, наук. 14^а; уп. Дивковић 125); д) допуна у генитиву са предлогом од (обичније у старије време): Ники од славе ... почеху мислити његове (Ф. Главинић, цвит. 263); љ) допуна у инструменталу с предлогом с (у нашим примерима јавља се беспредлошки инструментал): И с онијем ријечима ... ја сам управо мислио, да би чланови друштва најприје сами почели учити (Вук, писма 24); е) допуна у дативу са предлогом супрот: Ковати и мислити супрот искрњему, доклем ти молиш Бога ... тежи гријех јест него у друго вријеме (С. Матијевић 42); ж) допуна у локативу или акузативу са предлогом у: Мисли у себи, колика је (Ј. Кавањин 438^б), Упита га: у што мислиш? и одговори он, да у његов труд (т. ј. мисли) (И. Држић 88); з) реченица као допуна (без речи којом би се изрицала њихова зависност): Зајер мислиш, још си млада? (В. Дошен 126^а); и) упитне реченице као допуне: Мишљаше, које би оној поздрављење (Н. Рањина 16^а); ј) декларативне реченице као допуне: Када мишљахомо, да ће мировати (И. Т. Мрнавић, осм. 71); 2) *намеравати, накањивати се*: а) са допуном у инфинитиву: Ако мислиш мој син бит, чини, што ја хоћу (М. Држић 407; уп. Држић 568); б) реченица везником да као допуна: На колико себи мили(х) мисли благо да раздили (В. Дошен 73^а); 3) *хтети, желети* (у Стулићевом речнику 'добро мислити за кијемгод, цијећ кога' према diligere, ademare aliquid, – 'зло мислити за кијемгод, цијећ кога' према odisse aliquid): Како могу Исукрстовим заручницам које зло мислити (Ф. Вранчић, жив. 58). Глагол **мислити** употребљава се и са морфемом **се**: Мучи бане, не говори ништа, већ се мисли и у земљу гледа (А. Качић, разг. 122).

~(НЕГ. ФОРМА) **од кога / од чега (Г_{ОД}):** *нитко [...] не мисли о мене* (Дубр. зб. 193), *нитко не има мислити [...] од пристављен'ја и умакнут'ја* (Дивковић 98), *не мисле [...] од свијета, ни од ствари свјетовније[x]* (Дивковић 115).

~ **супроћ чему (Д_{СУПРОЋ}):** сваки *мисли супроћкь невѣ* (Дубр. зб. 158).

~(НЕГ. ФОРМА) **на шта (А_{НА}):** *не мисли на тезоро* (Држић 450).

~ **на чему (Л_{НА}):** *поче мислити на сарцѣ своиемь* (Дубр. зб. 52).

~ **о коме / о чему (Л_О):** *мислити ће сваки о себи* (Дубр. зб. 42), *о тезору ти мисли* (Држић 433), *мишљаше о мени, човјеку грешнику* (Дивковић 125), *свак има мислити о оној муци коју има Исус* (Дивковић 313), од потребе је *да о Богу мисли и о молитви коју говори* (Дивковић 377), *мисли о стварех свјетовније[x]* (Дивковић 391).

~(НЕГ. ФОРМА) **о коме / о чему (Л_О):** *господарѣ мои о томѣ не мисли* (Дубр. зб. 113), *ти здрав не мислиши о твому Прољетју* (Држић 425), *о варењу вазда не мислиши* (Држић 433), *О тому не мислимо* (Држић 441), *Сад сам ја сикур да ови човјек о мому тезору не мисли* (Држић 449), *не мисли о Богу ни о оној молитви коју говори* (Дивковић 165).

~(НЕГ. ФОРМА) **у чему (Л_У):** *не мислимо у срцу и у памети нашој* (Дивковић 419).

~(НЕГ. ФОРМА) **ДГ: АСкл:** *немои мислити не може се тѣи поѣи* (Дубр. зб. 86).

~ **Ккл (ДА + ПРЕЗЕНТ):** *мишляхъ да не гѣбавь* (Дубр. зб. 149).

~ **Ккл (ДА + ФУТУР):** *А она мисли [...] да ће онијеме својијеме добри дјели задовољно учинити* (Дивковић 324).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ккл (ДА + ФУТУР):** *не мисли [...] да ће га Г(осподи)н Бог свемогући судити за сваколика дјела његова* (Дивковић 117).

~ **Ккл (КАКО + ПОТЕНЦИЈАЛ):** *Слѣге неговѣ мишляхъ како ви га погѣбили* (Дубр. зб. 1), *кѣри мишляхъ како ви отцѣ невиерѣ зчиниле* (Дубр. зб. 6).

б. питати се у размишљању.

- ~ УПкл (ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ): *има мислити ие ли добро онои цю хоће говорити* (Дубр. зб. 31).
- ~ УПкл (ДА ЛИ + ФУТУР): страши се *мислећи хоће ли га моћи свршити* (Дивковић 424).
- ~ УПкл (ЈЕДА + ПРЕЗЕНТ): Да има један човјек вас ови свијет, *почео би мислити једа је веће који свијет* (Дивковић. 439).
- ~ УПкл (ЈЕДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): зашто је Г(осподи)н Бог један свијет створио, јоште *би почео мислити једа би што могао наћи* (Дивковић 439).
- ~ УПкл (КО + ПОТЕНЦИЈАЛ): *Мислећи* младица *кому би га подала одхранити*, Марија сестра његова [...] рече госпођи наћи жену која би га дојила (Змајевић 1: 57).
- ~ УПкл (ШТО + ПРЕЗЕНТ): *мислимо* братио цю смо (Дубр. зб. 40), *мисли цю просишь* (Дубр. зб. 92), *мислит чешь* [sic!] цю ие богъ (Дубр. зб. 189).
- ~(НЕГ. ФОРМА) УПкл (ШТО + ФУТУР): *не мисли што ће заутра бит* (Држић 327).
- ~ УПкл (ГДЕ + ФУТУР): сада *мисли* гдие *кешь* поћи добровољно (Дубр. зб. 89).
- 2. а. намеравати, накањивати се.**
- ~ ИНФ: Ако *мислиш* мој син *бит* [...] чини што ја хоћу (Држић 568), што ли *мишљаше* учинити тијем путем ходећи (Змајевић 1: 59), *мислећи* тијем начином од Бога ради гријеха остављене *предобити* (Змајевић 1: 66), родитељи његови *оженил* га *не мишљаху* (Змајевић 1: 81), Пита их хоће ли добитник остати у боју који *мишљаше* *учинити* (Змајевић 1: 207), тко годи хоће и тко годи жели и *мисли доћи* у ову земљу живујућије[x] (Дивковић 256).
- ~(НЕГ. ФОРМА) ИНФ: ја *не мислим* ни у Дубровнику *цимиријат* (Држић 318).
- б. желети, прижељкивати, хтети.**
- ~ шта (А₀) коме (Д₀): *узе му зло мислити* (Змајевић 1: 32).
- ~ ИНФ: тко годи [...] икому икоје зло *мисли учинити*, ти није прави крстјанин (Дивковић 128).
- ~(НЕГ. ФОРМА) ИНФ: ми *ниесмо мислили* нигда *счинити* сагриешение нимъ (Дубр. зб. 104).
- ~ ВОЛкл (ДА + ПРЕЗЕНТ): тко годи *мисли да* кога *увриједи, смути* [...] ти није прави крстјанин (Дивковић 128).
- ~ СЕ в. *мислити* (1).
- ~ ИНФ: *мишљаше се* опет *своћи* (Дивковић 360).

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ**: *никада се веће не мисли повратити* (Дивковић 155).

МИТИ³⁶² несврш. *умивати, прати (обично главу, руке)*.

~ **шта (А₀)**: *ГЛАВЪ МИЕШЬ* (Дубр. зб. 166).

~ **коме (Д₀) шта (А₀)**: *вода [...] љуби мије лице* (Држић 272).

МНИТИ³⁶³ несврш. **1.** *мислити; имати мисао, мисли (о нечему); бити у мисли (у мислима)*.

³⁶² РЈАЗУ бележи овај глагол према lavare. Постоји у свим словенским језицима, а у другим индоевропским језицима нема речи која би етимолошки била сродна. Наводи се у Вранчићевом, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Основна семантичка реализација везује се за *прање главе, лица и руку*, а има и примера који се односе на *прање неког уда или читавог тела*, а један пример упућује на *прање коња*: *Гди ма љуби мије лице* (М. Држић 32; уп. Држић 272). Региструје се и употреба датог глагола са морфемом се (рефлексивно): *Узаврела казан ликсије па зове свекра, да га измије: холи се мити? холи чешљати?* (Нар. пјес. вук. 1, 519).

³⁶³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *мислити* према латинском cogitare, putare. Постоји и у другим словенским језицима у истом значењу. Прајезични корен је men (мислити), а од истог корена су и речи: *памет, памтити, помен, поменути, помињати, сумња*. Дати глагол се наводи у свим речницима, изузев у Бјелостјенчевом и Јамбрешићевом. Најстарије потврде су из 13. века. Као облици инфинитива појављују се: *мнити, млити, мњети, мљети*; као презент: *мним, мниш, мни, мнимо, мните, мње, млим, млиш, мли, млите, мле; мнијем, мнијеш; млијем, млијеш; мнидем, мнидеш; млидем, млидеш*; као облици императива: *млиј ('млии')*; као облици аориста: *мних*; као облици имперфекта: *мњах, мњаше, мњахомо, мњахоте, мњаху; мљах, мљаше; мнијах, мнијаше; млијах, млијаше; мних, мнише; млих, млише; мнијех, мнијеше; мнидијах, мнидијаше; млидијах, млидијаше; мниђах, мниђаше; млиђах, млиђаше; мнадијах, мнадијаше; мљадијах, мљадијаше; мњадих, мњадеше, мњадихомо; мњадивах, мњадиваше*; као облици партиципа презента: *мнешту, мнећ, мнећи, млећи, мнијући, млијући, мнидући, млидућ и млидући*; као облици партиципа претерита I: *мнев*; као облици партиципа претерита II: *мнио, млио, мнил, мнел, мњело, млили*; као облици партиципа пасива: *мњен, мњени, мнину, мнина, мнини*. Семантичка реализација *мислити, имати мисао, мисли, бити у мисли, у мислима* може се приказати: 1) објектом у беспредлошком акузативу, који је представљен заменицом средњег рода: *Стан' стране, да не мни штогоди* (М. Држић 308; уп. Држић 348); 2) реченицом као допуном: декларативном реченицом са везником да: *Почеше зубми шкржитати мнећи, да ... цару повидје* (Зборн. (1520) 27⁶; уп. Дубр. зб. 39). Дати глагол регистрован је и са морфемом се и: 1) има значење као глагол **мнити**. *Покли сам јур пришал в наше краје, кади се мњах бити*

~ **шта (A₀)**: зли лѣди тои ли *мните* (Дубр. зб. 40).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀)**: Стан' с стране *да не мни штогоди* (Држић 348).

~ **Ккл** (ДА + ПРЕЗЕНТ): почеше зѣми шаржитати *мнећи да имъ цакленица царѣ повидиє нихъ имена* (Дубр. зб. 39).

~ **Ккл** (ДА + ПЕРФЕКТАТ): *мнахомо* неволни гриешници да ти смо испатили (Дубр. зб. 163), они који бјеше опадовао отиђе напријед *мнећи да је јурве умро и изгорио се у пећи* (Дивковић 309).

~ **Ккл** (ДА + ФУТУР): *мнахомо да неће битъ нигда мира* (Дубр. зб. 96).

2. желети, хтети.

~ **ВОЛкл** (ДА + ПРЕЗЕНТ): И ове гријехе има знати сваки исповједник [...] *мнећи* [...] *да грешника одрешује* (Дивковић 430).

~ **СЕ 1. в. мнити.**

~ **ИНФ**: *мнieti се* *ѡчинити* вазда мани *ш^а* *шногои* *ѡо* може (Дубр. зб. 17), *мнieti се* вазда *не бити сѡфициентъ* на све ствари (Дубр. зб. 17).

2. чинити се, сматрати се.

~ **ДПРЕД: какав (Н)**: *немои бити таштеславанъ ако хоѡешъ мнieti се добаръ* (Дубр. зб. 10).

сигур и поштен (из 16. века) (Мон. кроат. 219); 2) *чинити се* (у Белином речнику: мнити се, мни ми се према *parege cioè sembrare*; у Стулићевом речнику: мнити се, мњети се према *videri*): а) без субјекта (са дативом носиоца субјективног утиска или процене у имперсоналној реченици): Тужит не може, кому се криво мни (Ш. Менчетић 34); б) са субјектом: Немој бити таштеславан, ако хоѡеш мњети се добар (Зборн. (1520) 7^а уп. Дубр. зб. 10). Допуна у инфинитиву потврђена је примерима само за друго значење глагола **мнити се**.

МОЛИТИ³⁶⁴ несврш. *лепим речима, пристојно, уљудно тражити, искати (нешто од некога); упућивати некакву молбу, молитву (некоме, за некога (у његову корист); за нешто (са жељом да се оно, за шта се моли, добије, сачува; ако се мисли на грехе, онда се жели да се опросте) и сл.).*

³⁶⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *смерно, лепим речима искати, тражити (нешто од некога)*. Постоји у свим словенским језицима. Овој глаголској лексеми одговара литавско *melsti* и заједнички словенско-литавски корен је: *meld*. Наводи се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Напомиње се да конструкције: *моли Бога* и *моли се Богу* имају исто значење, а разликују се само у падежу који стоји уз одређени глагол: уз **молити** стоји акузатив, а уз **молити се** датив. Региструју се облици у активу и пасиву, а и глагол употребљен са морфемом *се*. Издвајају се и посебно обрађују конструкције у којима се спомиње Бог, што је и у овом речнику примењено (укључујући и лексеме: *Господин, Исус, божја реч, земаљски (Бог), Христ, Девица Марија, Богородица*). РЈАЗУ наводи следеће: 1) **молити**: а) реч Бог као објекат: *Приска по кршћанском обичају Бога моли* (Ф. Главинић, цвит. 21^а); б) реч Бог као субјекат (у реченицама са рефлексивним пасивом): *Молити се има Бог, да обрати нас к себи* (И. Великановић, упућ. 3, 74); 2) **молити се** Богу: *Кад се за нас Богу моли* (т. ј. папа) (Ј. Кавањин 223^б); 3) **молити** и **молити се** без речи Бог (која се подразумева): *Да не умије молити ни чинити ине поборе* (Зборн. (1520) 9^а; уп. Дубр. зб. 13), *Да скуп светијех за њ' се моли* (Ј. Кавањин 209^а); 4) *молити неко чељаде* (у активу и пасиву): *И отац њих изишад поче молити њега* (Н. Рањина 59^а), *Ако не ће мољен, а он ће гоњен* (Послов. данич.); 5) а) *молити се некоме*: *Дјевојка се је мајцици молила* (М. Држић 191; уп. Држић 432); б) *молити се без датива* (али се подразумева): *Ето усиљен цар је охолои ... да с даровима сад се моли, кому сабљом пријети прије* (И. Гундулић 424); 6) *молити од кога или у кога*: *И оне (т. ј. жене) погајајау, ки од њих моле и питају* (Ј. Кавањин 358^а); 7) *молити, молити се за кога, за шта* (за кога односно у његову корист): *Он гријехе мнозих поднесе и за гријешнике се моли* (Н. Рањина 101^б); 8) глагол **молити, молити се** има за допуну реченице: а) реченице у којима је употребљен императив: *Теби се ја молим ... чин', мало да продљим рок мога живота* (М. Ветранић 1, 5); б) императив са речју *немој*: *Господине царе, молим се твојој милости, немој погубити мене* (Зборн. (1520) 34^б; уп. Дубр. зб. 51); в) реченице са везником да и презентом: *Тер молећи мољу твој разум избрани, да ми спуни вољу* (П. Хекторовић 58); г) реченице са везником да и кондиционалом: *И моли се нам, да бисмо ... учинили и поставили с њим прави рачун* (из 16. века) (Мон. кроат. 172); д) реченице са везником ли: *Но се моли госпођи Јерини, не ће л' ти их она поклонити* (Нар. пјес. вук. 2, 500); 9) **молити, молити се** с адвербима: *Тебе умиљено молимо* (И. Бандулавић 193^б); 10) *молити у вези са синонимима*: а) *молити и просити*: *Зато молим и просим свих, ки буду ва те књиге штели* (из 16. века) (Мон. кроат. 129); 11) *молити је исто што и: молећи питати*: *Што чиниш? молим те* (Ф. Ластрић од' . 66).

a. 1) *молити Бога (и: земаљског (Бога), божју реч, Господина, Исуса, Девицу Марију, Богородицу), молити се Богу (Христу).*

~ **кога / шта (A₀):** *ви хотио земаљскога молити* (Дубр. зб. 49), *молишь божие слово* (Дубр. зб. 208), *моли твога Бога и његову матер* (Држић 540), *човјек моли Г(осподи)на Бога* (Дивковић 164), *имамо [...] молити блажену и славну Дивицу Марију, мајку Исукрстову* (Дивковић 221).

~ **кога (A₀) како (Д_{Адв}):** *Умиљено тебе молимо, свемо[гу]ћи Г(осподи)не Боже* (Дивковић 292).

~ **шта (A₀) од кога (Г_{Од}):** *молахъ ш^а бога помоѣъ и навѣъ* (Дубр. зб. 148).

~ **кога (A₀) за кога / за шта (A_{ЗА}):** *васъ молишь за троиство отца сина и дѣха светога и за неговѣ маикѣ диевицѣ ш^а добротѣ* (Дубр. зб. 92), *молеѣи бога за ниѣъ прошение милости* (Дубр. зб. 148), *иезѣса моли за насъ* (Дубр. зб. 192), *моли Бога за нас* (Дивковић 102), *Бога молимо за наше непријатеље* (Дивковић 125), *може сваки крстјанин и свака крстјанка [...] молити Г[осподина] Бога за себе, за своје пријатеље, за непријатеље и за све живе и мртве* (Дивковић 295).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) за кога / за шта (A_{ЗА}):** *за оне који су осуђени никако не имамо Бога молити* (Дивковић 183), *не бих за њу [душу мога оца] Бога молио* (Дивковић 183), *за њега Црква Бога не моли* (Дивковић 415).

~ **за кога (A_{ЗА}) ка коме (Д_{КА}):** *моли за ни ка Г^анѣ* (Срп. мол. 45).

~ **ДГ: кога (A₀) + АСкл:** *молишь те госьподине не запѣсти ме* (Дубр. зб. 183), *молимо те Г^ане нас вазди помозите* (Срп. мол. 45), *Г(осподи)не, молимо*

те, спаси нас (Дивковић 300), Г(осподи)не, молимо те, даруј милост твоју памети нашој (Дивковић 367).

~ **кога (А₀) + говорећи + ДГ: АС_{кл}**: имамо молити Г(осподи)на Бога говорећи Крух наш свагдашњи дај нам (Дивковић 210), молимо Г(осподи)на Бога говорећи и не уведи нас у напаст (Дивковић 216).

~ **кога (А₀) + ВОЛ_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): моли Бога свога да те твои бози не сведу & погибио виечнѡ (Дубр. зб. 46), молећи доброга исуса да га не остави (Дубр. зб. 129), молили бисмо Бога да им Бог да живјет вазда (Држић 327), Имамо молити Г(осподи)на Бога да нам подијели своје милости божанствене (Дивковић 126), имамо молити Бога да се достоји обратити свеколике грешнике (Дивковић 206), молимо Бога да нам крух да (Дивковић 211).

~ **кога (А₀) + ВОЛ_{кл}** (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): молите Г(осподи)на Бога, Дивицу Марију и остале свете да би нас Г(осподи)н Бог ослободио из ове тешке и горке муке (Дивковић 185), имамо га [Исукрста] свиколици молити да би нас не оставио (Дивковић 302).

2) молећи искати, тражити (нешто) од Бога.

~ **Ккл / ВОЛ_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): молимь да вѡде мени наѡчителица диевица мариа (Дубр. зб. 123).

1) а) (употреба глагола молити са синонимом просити):

~ **кога (А₀)**: проси и моли Бога (Дивковић 166).

~ **за шта (А_{3А})**: просимо и молимо за свету Мајку Цркву (Дивковић 206).

~ **кога (A₀) + ВОЛкл** (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): Г(осподи)на Бога просимо и молимо да би нас [...] од двију[x] ствари ослободио и опростио; а од третје да би нас сачувао (Дивковић 213).

2) није исказан објекат (Бог), али се подразумева.

~(НЕГ. ФОРМА) **Ћ**: онъ говораше [...] да не ѡмне молити (Дубр. зб. 13).

~ **за кога / за шта (A_{3A})**: Моли за насъ свѣта богородице (Срп. мол. 47), Здрава присвета Маријо [...] ти моли за гријехе моје (Дивковић 365).

~ **СЕ в. молити.**

~ **коме (D₀)**: недномъ христѣ молимо се (Дубр. зб. 44), молити се Г(осподи)ну Богу (Дивковић 165), Г(осподи)н Исукрст [...] вазда се моли свому Оцу небескому (Дивковић 302).

~ **за кога (A_{3A})**: моли се за нас [...] Варьсте (Срп. мол. 41), Такојер се моли [Г(осподи)н Исукрст] за све своје обране (Дивковић 302), о Дивицо Маријо, ти се моли за мене (Дивковић 374).

~ **коме (D₀) за кога (A_{3A})**: да се он моли Г(осподи)ну Богу за нас (Дивковић 241), да се моле [Дивица Марија и остали свети Божји] Г(осподи)ну Богу за нас (Дивковић 359), моли се Г(осподи)ну Богу за њега (Дивковић 425).

~ **ВОЛкл** (ДА + ПРЕЗЕНТ): ти се моли, Блажена Дивицо, да Исукрст покара и научи мене (Дивковић 374).

б. упућивати молбу (некоме или нечему); упућивати молитву (за себе и(ли) за некога, за нешто) обично Богу изговарајући је гласно или у себи.

~ **кога (A₀)**: вас ђу молит (Држић 308), молите драгога плахога дјетића (Држић 475).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀)**: Ја не умијем молит ниткога (Држић 567).

~ **за кога (A_{3A})**: молите за оне који вас прогоне и погрђују (Дивковић 146).

~(НЕГ. ФОРМА) шта (А₀) за кога (А_{3А}): нећете за мене љубав молит (Држић 476).

~ кога (А₀) како (Д_{АДВ}): молаше оца свога ѝмилено (Дубр. зб. 92), мол'те сад Плакира љувено (Држић 475).

~ ДГ: кога (А₀) + АСкл: молим те [иеднога воџа] [...] приведи ме [самсона] к онои полачи гдиено...филистеи...прибиваю (Дубр. зб. 9), молим те [алманко] пџсти ме [дџмнџ] да поџемь доцеле моеи (Дубр. зб. 25).

~ ДГ: кога (А₀) + АСкл / ЕЛ: Молим те, без скандала! (Држић 453).

~ кога (А₀) + говорећи + ДГ: АСкл: жена [...] моли оногаи господара говорећи алманко реци ми заџо тои веџе w^а мене чиниџь неголи w^а дрџзиехџ (Дубр. зб. 25), и молахџ га говорећи томо апостоле исџкарстовџ привџди џ насџ (Дубр. зб. 47).

~ кога / шта (А₀) + ВОЛкл (ДА + ПРЕЗЕНТ): молим те да не гледаџь мои нераџмь (Дубр. зб. 88), све моћи молимо, | да Станца стара млада учинимо (Држић 279), Цивулине, молим те да се нађемо (Држић 323), молите моју вилу [...] да ме узме (Држић 476).

в. молећи питати (у правом и пренесеном смислу).

~ кога (А₀) + УПкл (ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ): молим те смарти [...] ие ли итко да може игда знати вриеме.и.чась када ѝмриети хоџе (Дубр. зб. 90).

~ кога (А₀) + УПкл (ШТО + ПРЕЗЕНТ): молим те, што ове двије трпезе зламенују? (Дивковић 385).

~ СЕ обраћати се (некоме или нечему) са неком молбом.

~ ДГ: коме / чему (Д₀) + АСкл: гџне царе молим се твоиои милости немои погџбити мене (Дубр. зб. 51), Дјевојка се је мајчици молила: „Не дај

мене стару храбру, мајко моја драга [...]“ (Држић 432).

МОРИТИ³⁶⁵ несврш. **1.** *убијати (некога) телесно или духовно.*

~ **кога (А₀):** а смртни, јаох, пораз да *мори мене* вик (Држић 180), *Мори ме* [смрт] на прјешу! (Држић 310).

2. *мучити, кињити (некога; некога нечим) телесно или духовно.*

~ **кога (А₀) чиме (И₀):** *твоиомъ глостю не мож ихъ морити* (Дубр. зб. 86), На памети ми су празни лонци и глад *којијем нас мориш* (Држић 433).

~(III) **чиме (И₀):** С. ФЕЛИКУЛА [...] *гладом морена* [...] *би* (Змајевић 1: 236).

~ **СЕ** *мучити се, трудити се телесно и духовно.*

~ **Ø:** *душа се мори* (Држић 230).

МОЋИ³⁶⁶ несврш. **1.** *имати моћ, снагу, бити кадар.*

³⁶⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према песаре, ехсгусiare, fatigare као каузативан према мр(и)јети (**морити** значи *узроковати, чинити да неко мре*). Постоји и у другим словенским језицима и наводи се у свим речницима, изузев у Вранчићевом и Даничићевом. Основна семантичка реализација је: *убијати у телесном и душевном смислу*. Међутим, **морити** може и смрт или куга; објекат може бити исказан, али и не мора (најчешће се мисли на људе): Смрт ми је (т. ј. мој син), а не син, мори ме на прјешу (М. Држић 247; уп. Држић 310; на прјешу значи *брзо, хитно*); а значење може бити и *убијати у душевном смислу*: Смртни, јаох, пораз да мори мене вик (М. Држић 11; уп. Држић 180). Дата глаголска лексема може упућивати и на *мучити некога, кињити га, досађивати му у телесном и у душевном смислу*. То потврђују Белин и Волтиђијин речник, а и следећи пример: На памети ми су празни лонци и глад којијем нас мориш (М. Држић 193; уп. Држић 433). Региструје се и глаголски облик са морфемом се: Срце ми све гори у живој жерави, а душа се мучи, да се тијела избави (М. Држић 93; уп. Држић 230).

³⁶⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према posse. Постоји у свим словенским језицима и бива истог корена и значења. Етимолошки се може везати за немачки глагол mögen (у старонемачком гласи: magan), а претпоставља се и да староиндијски придев mahān у значењу *велик* има исти корен: mog. У значењској реализацији латинског posse, италијанског potere и немачког können, глагол **моћи** наводе сви речници и потврђују бројни примери из најстаријих времена. Појављују се облици у презенту: 1. л. јд. могу (најчешће) и можем (ретко); 2. и 3. л. јд. и 1. и 2. л. мн. је са -ж-: можеш, можете, ли је често и са -р-: мореш, морете (најстарија потврда је мореш из 13. века), 3. м. мн. мору (ретко); облици: мोगнем, могнеш показују се као перфективни и јављају се често иза негације; могоднем (перфективни); 2. и 3. л. јд.: мож

~ Ø: *Море* ли гдје моја помоћ у таку бригу (Држић 351).

~ шта (A₀): *Све* ти *мореш* (Држић 351).

~ ИНФ: где игдиѐ *могъ* *наѣи* да жито продаю (Дубр. збор. 39), *ове* *жене* *могле* *би* *риетъ* истинѣ (Дубр. зб. 141), Овом ствари *могу* *се* из оне муке *извадити* душе (Дивковић 459).

~(НЕГ. ФОРМА) ИНФ: *НЕ* *би* *га* *могли* *ѡхитити* нигда (Дубр. зб. 16), *НЕ* *могъ* *прибивати* на земли *меѣѣ* *лѡдми* *ни* *могъ* *летити* на небо с *анѣели* (Дубр. зб. 20), Адам се *не* *би* *могао* *оженити* другом женом да му Ева умре, *ни* *би* *се* *могла* Ева за другога *удати* да Адам умре (Дивковић 400).

МРЗЕТИ (и)јек. МРЗЈЕТИ³⁶⁷ несврш. *осећати мржњу (према некоме, према нечему); не моћи подносити (некога, нешто).*

творбено одговара старословенском 2. и 3. л. јд. императива само што је значење индикативно, а не императивно. Ипак, то значење могло се развити из некадашњег императивног (и потенцијалног) у реченицама: ако мож, када мож (односно ако би могао, када би могао) будући да се у таквим реченичним конструкцијама осећај за потенцијално изгубио. Наводи се и облик: мош у 2. л. јд.; у 3. л. јд.: мож (мање је потврда). Облици: моги, можете прави су императиви са значењем *хтиј, хтијте*; примери, који потврђују ово стање, су негирани; облик: мози користи се и за 2. и за 3. л. јд.; уз облик: мозем везује се потенцијално значење, а чешће је: мози, мозите у овом значењу у зависним реченицама: Тако ја вама ... затворам уста ... да вам не мози бити храна у ниједној ствари, од које човик има потребу (Л. Терзић 320); од некадашњег: не мози постало је данашње: немој и мн. облици: немојмо, немојте; од некадашњег: мозите: Ходите овиијем путем, ни мојте на десно ни на лијево (М. Дивковић наук 35^а; уп. Дивковић 149: Ходите овиијем путем, немојте ни надесно ни налијево). Наводе се и: облици аориста: могадох и море (потврде за 2. л. и 3. л. јд.); облици имперфекта: могах, могаше (најчешће), али и: могадијах, могадијаше, могадих, могадише (потврде за 3. л. јд.), могадиху (ређе се налазе); можах, можаше, мораше (ретко); понекад уместо могаше у 3. л. јд. стоји: мога; облик партиципа презента: могадијући; уместо будем могао у футуру стоји: моћ будем, могбудем, мобудем; погрешан облик је: мојбудем (у примеру из херцеговачког говора).

³⁶⁷ РЈАЗУ бележи глагол **мрзити** према *odisse, taedere* (али и: инф. мрзјети; аорист: мрзјех; партицип претерита II: мрзјела, мрзјело, што је карактеристика дубровачких писаца) и наводи корен *mez*, од кога су настале неке речи (попут мрзост, мрзак) у словенским језицима. Дату глаголску лексему региструју Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин и Вуков речник. Основна семантичка реализација јесте *имати или осећати мржњу према некоме или нечему*: 1) мрзити кога или шта: Како би ... умрлога

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀)**: Да не би [...] закон мрзјели Јесукрстов – би та ствар (како жудијаху) у почетак свете вјере забрањена (Змајевић 1: 227).

~ **на кога / на шта (A_{НА})**: *марзмишъ* [мр'зи В.] на те (Дубр. зб. 42), ми *имамо мрзјети на оно његово зло* (Дивковић 422).

~(НЕГ. ФОРМА) **на кога (A_{НА})**: *не имам [...]* ни на кога мрзјети (Дивковић 255).
(уз глагол ненавид(ј)ети)

~ **на кога / на шта (A_{НА})**: *имамо их ненавидјети и мрзјети не на њих него на оно њих зло и на гријех* (Дивковић 169), Четврти је гријех протива Духу Светому ненавидјети и *мрзјети на добра духовна* (Дивковић 429).

МРЕТИ (и)јек. МРИЈЕТИ³⁶⁸ несврш. **1.** *престајати живети.*

~ **Ø**: толико мноштво *w^λ* лзди кои *мрахъ* (Дубр. зб. 103), *почну* ноге и руке стинути и *мријети* (Дивковић 390).

~ **од чега (Г_{ОД})**: *почеше мријети w^λ* гладда (Дубр. зб. 39), *Мру од глада*, а мнозим злато рђави у скрињах (Држић 422).

2. *гинути, пропадати, нестајати (обично од љубави; углавном у песмама) (у правом и пренесеном смислу).*

човјека ... мрзјеле и бјежале (В. Андријашевић пут 83), Да промислиш ова добра небеска ... мрзила би ти добра земаљска (М. Раднић 439^а); 2) мрзити на кога или на шта: И узем мрзјети на њега (т. ј. на Ловорка) ја веће нег' на смрт (Ф. Лукаревић 21).

³⁶⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према тоги. Глагол истог корена (mer) и значења постоји у свим словенским језицима. Дата глаголска лексема може се наћи и у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарије потврде су из 15. века. Примарно значење је: *престајати живети*: Мноштво од људи, који мраху (Зборн. (1520) 77^б; уп. Дубр. зб. 103). Глагол **мрети** појављује се са допуном у генитиву са предлогом од (ова допуна значи узрок): Почеше мријети од глада (Зборн. (1520) 27^а; уп. Дубр. зб. 39). У Микаљином речнику забележено је: мријети од глада према *confici inedia*; мријети од жеђе према *siti confici*, а у Стулићевом: мријети од глада према *fame confici*. Наводи се и значење *гинути, пропадати, нестајати (уз напомену да јавља готово само у песмама)*: од љубави: За њим мраше њека годишница (М. Држић 31; уп. Држић 287). Бела је у свом речнику забележио глагол **мр(и)јети** у овом значењу према *mancare, calare, scemare*.

~ за ким (И_{ЗА}): за њим *мраше* њека годишница (Држић 287).

МУЧИТИ³⁶⁹ несврш. **1. а.** *задавати муку (у телесном смислу).*

~ **кога (А_О):** *мџчити ихъ чинише* 8 рѣпахъ и 8 спилахъ (Дубр. зб. 108), *Зашто ви хоћете мџчити моје слуге богољубне?* (Дивковић 362), *Дјавле, зашто мџчиш ово створен'је Божје, то јест ову жену* (Дивковић 447), *како је он сјеромахе [...]* *мџчио* на овому свијету (Дивковић 453).

~(III) **од кога (Г_{ОД}):** *ви [...]* ѡъ жѣдиди [...] *мџченъ* (Срп. мол. 61).

~(III) **О:** *Тако би мџчен* у тијелу (Дивковић 182).

³⁶⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *stuciare, fatigare, affligere*. Постоји у другим словенским језицима и има исто значење. Сматра се да је изведен од именице мука. Наводи се у свим речницима, а потврђују га примери из најстаријих времена. Регистровани су облици у активу и пасиву, а глагол бива употребљен и са морфемом се. Као основна семантичка реализација појављује се *задавати муке*: Када кашљи муче не хтећи пристати (П. Хекторовић 67), пример из Душановог законика (Зак. душ. 37; уп. ДЗ 101: 62). Забележене су и следеће могућности у оквиру истог значења: 1) мучити муку или муке у значењу *бити мџчен, мџчити се*: Данас Ристос муке мџчио је (Осветн. 3, 116), Описује, какву су муку мџчили сиромаси у том збегу (М. Ђ. Милићевић пом. 53); 2) мучити муком или мукама: Хоћу га мџчити муком горком (Зборн. (1520) 30^б; уп. Дубр. зб. 46); 3) мучити чим (оруђем или уопште нечим непријатним): Заповида слугам ... да ју муче чавли острими забоденими у ње прси (Старине 1, 223), Почео је начин светијега живљења ... тило своје сухим постом мучећи , умртвљујући (А. Канжилић кам. 3); 4) задавати муку (у значењу тешкоћу): Да плачеш и тужиш и толи одвеће тву младост да мџчиш (М. Држић 76; уп. Држић 215); 5) мучити у душевном смислу односно *задавати душевне муке*: Мџчила га је његова гришна свијест (А. Канижлић кам. 141); 6) мучити као интранзитивни глагол са значењем *трудити се* (напомиње се јавља само код писаца од 16. до 18. века): Да тужи, да плаче, да мџчи тко вам вирно служи (Х. Луцић 245); 7) мучити и трудити (или трудити и мџчити): Разум је Божји: женит се млад за имат плод и за умножит русаг љуцки и трудит и мџчит за хранит род, који Бог да (М. Држић 229; уп. Држић 456). Нека од значења, која реализује глагол **мџчити се**, су: 1) *трпети муку (уопште)*: Дјетићак мој лежи у кући немоћан и зло се мџчи (Н. Рањина 38^б), Ако би умрл исплнивиши покору достојну, не ће се мџчити в пургаторији (Наручн. 91^а); 1) а) мџчити се чим: Мисто, у којему ђавли и људи одсуђени мукам вичњим муче се (И. Великановић упућ. 1, 183); 2) *борити се*: Пукне глас, да се они страшни лав са душом мџчи и да је при концу (Д. Обрадовић бас. 17).

~(РН) Ø: и чловѣци напачуалци [...] да мучить се тако и волныи оубыца (ДЗ 101: 62).

1) (у изр. мучити муку или муке) бити мучен, мучити се.

~(РН) Ø: оне муке да се муче (Дивковић 204).

2) (у изр. мучити муком или мукама) (некога) в. мучити.

~ кога (А₀): *хорѣд га мѣчити мѣкомъ горкомъ* (Дубр. зб. 46), виђи муку којом ме муче (Дивковић 138), би га [...] мучили мукама свакојаџијема (Дивковић 336).

~ кога (А₀) чиме (И₀): колико се поштен'је чини крижу Исусову и осталијем стварем којема су га мучили (Дивковић 152).

б. отежавати, спутавати (обично постављајући неке препреке, муке у значењу тешкоће).

~ шта (А₀): да плачеш и тужиш | и толи одвеће тву младост да мучиш (Држић 215).

2. задавати душевне муке.

~ шта (А₀): крепост и[х] Божја онди [...] мучи (Дивковић 204).

3. а. трудити се.

~ Ø: Докле је он био на овому свијету бијаше друге дерао *мучећи* (Дивковић 453).

б. (у употреби са глаголом трудити: трудити и мучити или обрнуто како би се истакло значење) *показивати (велики) труд и издржавати (велике) муке (обично зарад неког вишег циља)*.

~ за + ИНФ: *и трудит и мучит за хранит* род који Бог да (Држић 456).

~ СЕ 1. трпети муку.

~ Ø: да се *взде мѣчити ѓ горѣкѣмѓ огнѓ* (Дубр. зб. 118), Зашто се толико круто и чудно *мучиш?* (Дивковић 245).

~(НЕГ. ФОРМА) Ø: *Не мучи се*, све залуду (Држић 348).

~ **чиме (И₀)**: да се мучи муком свога слуге (Дивковић 249), да *ће се* проклети мучити прижестокијем огњем и прижестоком студен'ју (Дивковић 452).

2. (себе) *жртвовати се, прилагати себе као жртву, страдати (за некога)*.

~(III) **за кога (А_{3А})**: мџченџ бнхџ за дрџзиехџ (Дубр. зб. 135), Исукрст за нас мучен јест (Дивковић 124).

(у изр. **мучити се мукама**) в. *мучити се (2)*.

~(III) **за кога (А_{3А})**: *конеми е мџками онџ бно мџченџ за васџ нароџџ човиечаски* (Дубр. зб. 161).

3. (једни са другима) *борити се*.

~ **с ким (И_С)**: гди се муче проклети з дјавли (Дивковић 450, у наслову), да се не будемо мучити с проклетијема (Дивковић 450).

Н

НАВАЛИТИ³⁷⁰ свврш. *снажно напасти; насрнути (на некога, на нешто)*.

~ **на кога / на шта (А_{НА})**: *младићи пропасни [...]* навалише на кућу (Змајевић 1: 69), *Оне змије [...]* навалише на исте мађионике (Змајевић 1: 207), *невјерници навалише на цркву* (Змајевић 1: 234).

НАВЕГАТИ³⁷¹ несврш. *бродити, пловити*.

³⁷⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *advolvere, imponere, aggredi, concurrere ...* и др. Наводе га Белин, Волтиђијин, Стулићев и Вуков речник. Трећу семантичку реализацију представља *напасти, насрнути, ударити*. Ово значење региструје се у Микаљином (*навалити, наскочити* према *inguo, invado, adorig, aggreditor, incurrere saeco impetu in aliquem*), у Белином (*навалити на кога* према *andare o correre addosso ad uno, assaltare, andar a volta di quoaalcheduno per offenderio*), у Волтиђијином (*assaltare, anfallen*), у Стулићевом (*adorigi, vi agredi*) и у Вуковом речнику (*stürmen, impetum facio*: *навалише људи на кућу, на њега*). Забележена је употреба датог глагола са допуном у акузативу са предлогом *на*: *на кога*; супрот коме: *Сви заједно навале на војску непријатељску* (Ф. Ластрић тест. 182^б).

~ супроћ чему (ДСУПРОЋ): сѣпроћъ иерѣзалемаѣ наведеаше (Дубр. зб. 100).

НАВЕЗАТИ³⁷² сврш. *нашити, причврстити, налепити, закачити* (у конкретном примеру: *причвршићеним, привезаним запов(и)једима за грло упућује се на то да их треба увек носити са собом и говорити како би се пренеле другима и како би се други поучили, а онда тако омогућило и њихово ширење даље.*)

~ шта (А₀) око чега (Г_{ОКО}): и[х] [заповиједи оца твога и законе мајке твоје] [...] *навежи око грла твога* (Дивковић 251).

~ шта (А₀) на шта (А_{НА}): *Навежи заповиједи моје на грло твоје* (Дивковић 252).

НАВЕСТИ³⁷³ сврш. **а.** *довести у заблуду, преварити (некога).*

~ кога (А₀): када годи другога наведемо [...] ми чинимо убојство духовно (Дивковић 244).

~ кога (А₀) чиме (И₀): тко смртно сагријеши и ткога наведе својијем лудијем и савишнијем говорен'јем (Дивковић 142).

³⁷¹ РЈАЗУ региструје овај глагол и значењски, и етимолошки га везује за глагол навигати. Наводи се да се облик овог глагола налази само у примеру: Супроћ Јерузалеу наведаше (Зборн. (1520) 75^а; уп. Дубр. зб. 100).

³⁷² РЈАЗУ бележи овај глагол према *adligare*. Основна семантичка реализација у правом смислу наводи се само у Вуковом речнику (према *daren binden, adligo*): Вели господин Бог: *навежи заповиједи моје на грло твоје* (М. Дивковић *наук.* 127^а; уп. Дивковић 252).

³⁷³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *adducere, inducere*. Наводи се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Поповићевом речнику. Најстарије потврде су из 14. века. Вук региструје значење *преварити* према *verleiten, induco* за синтагму навести кога на танак лед у оквиру прве семантичке реализације *довести, привести (некога, нешто)*. Имајући то у виду, и у овом речнику се дато значење обрађује под **а**. Друга семантичка реализација *наговорити, навратити, нагнати* потврђује се у Микаљином (навести, чинит пригнути на нешто према *persuadeo, induco*), у Белином (према *indurre cioè persuadere*), у Стулићевом (према *persuadere aliquid alicui*), у Вуковом (према *führen, anleiten, induco* просце на д(ј)евојку т. ј. навратити их да је просе; хајдуке на некога т. ј. наговорити их да га похарају или убију) и у Даничићевом речнику (према *adducere*): 1) навести некога на нешто (најчешће на нешто рђаво): Дјавао привари човика и на грех наведе (Ф. Ластрић *тест.* 148^б); 2) допуна у виду реченице са везником да: Кад га ти наведе, да старому госпару украдете двије тисуће цекина (М. Држић 258; уп. Држић 316).

б. *наговорити, навратити, нагнати, навући; подстаћи.*

~ **кога / шта (A₀) на кога / на шта (A_{НА}):** *кою срамотѣ на тебе хоће навести* (Дубр. зб. 49),
що не мои отаць навео на тебе (Дубр. зб. 50),
Г^ане наведи ме на правѣдѣ твою (Срп. мол. 84),
зашто би могао сам себе и редовника на који гријех навести (Дивковић 332), *другога наведе на који гријех* (Дивковић 344).

~ **кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** *кои ме наведе да ѣчинимъ мени ш^а рана пакао* (Дубр. зб. 194), *кад га ти наведе да старому госпару украдете двије тисуће цекина* (Држић 316).

НАВЕСТИТИ (и)јек. НАВИЈЕСТИТИ³⁷⁴ сврш. **1. а.** *објавити, јавити, обзнанити, очитовати (оно што јесте или што је било).*

~ **шта (A₀):** *Навестише небеса правѣдѣ неговѣ* (Срп. мол. 51).

б. 1) *предвидети, предсказати (оно што ће бити).*

~ **шта (A₀):** *Габрио анђео [...] навијести присвето упућење Исусово* (Дивковић 225).

³⁷⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *annuntiare, promulgare, explicare*. Региструју се облици у активу и пасиву, а глаголска лекема бива употребљена и морфемом се. Наводи се у свим речницима, осим у Бјелостјенчевом и Јамбрешићевом. Најстарије потврде су из 15. века. Прву семантичку реализацију *јавити, објавити, очитовати, обзнанити* забележили су Микаљин, Белин, Волтиђијин, Стулићев, Даничићев и Поповићев речник, а РЈАЗУ даје следеће примере: 1) нав(иј)естити нешто (оно што јесте или је било): *Јер трчећи навијестити ову срићу и честите гласе рећи краљевићу* (Ц. Палмотић 2, 233); 2) нав(иј)естити нешто (оно што ће бити): *Анђео дојде к њој, да јој упућење сина Божјега нависти* (Б. Леаковић наук. 429). Значење *огласити, прогласити, разгласити уопште* потврђује пример: *Ја се не имам исповидјети заради овога, да ме не навијесте пуоку* (М. Дивковић наук 199^б; уп. Дивковић 335), а семантичку реализацију *огласити у цркви нечије венчање* пример: *Да се нависти (т. ј. женидба) до три пута у светац на куратској миси* (Л. Терзић 175). Пример: *Ал' су ти ини навијестили ове од мене ријечи теби* (А. Витаљић ост. 155) потврђује значење *казати, рећи, саопштити*.

~ **шта (A₀) коме (D₀):** анђео Габрио [...] навијести свето и славно упућен'је
Г(осподи)на Исукрста, нашега Спаситеља, Блаженој Дивици
Марији (Дивковић 223).

~ **коме (D₀) + К_{КЛ} (КАКО + ПРЕЗЕНТ):** Присвето Тројство и да анђелу Габријелу да [...] Блаженој Дивици Марији [...] навијести како има
зачети и породити Исукрста, нашега Спаситеља
(Дивковић 227).

~(ПП) **од кога (Г_{ОД}):** царква свете марие де лорите [...] нестъ [...] ш^а анђела габриела овдие
навиеџена (Дубр. зб. 119).

2) *јавити се (некоме) са некаквим предвиђањем, предсказањем (обично у сну).*

~ **коме (D₀):** Анђељ гвсьподиновъ навиести мари (Срп. мол. 55), Анђео Господњи
навијести Марији (Дивковић 367).

2. а. *огласити, прогласити, разгласити.*

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) коме (D₀):** ја се не имам исповидјети заради овога да ме не
навијесте пуоку (Дивковић 335).

б. *огласити у цркви нечије венчање (у примеру се не наводи допуна (венчање), али се подразумева.*

~ **Ø:** прије него се вјенча заручник и заручница, од потребе је у цркви навијестити по
три дни светчана (Дивковић 398).

3. *(из)рећи, саопитити, казати.*

~ **шта (A₀):** И сѣта мога навиесте хвалѣ твоѣ [!] (Срп. мол. 55).

~ **шта (A₀) коме (D₀):** навиесть ти нѣи риеч (Срп. мол. 55).

НАВЕШТИВАТИ (и)јек. НАВЈЕШТИВАТИ³⁷⁵ несврш. **1.** *објављивати, обзнањивати, најављивати; наговештавати.*

~шта (А₀) коме (Д₀): Пан, бог од Аркадије [...] *навјештује зеленим планинам весеље* (Држић 423).

2. *саопштавати, изрицати, говорити.*

~шта (А₀) коме (Д₀): Бвже [...] *речь анѣлѣ навѣцѣюки* тило примити хотио њеси (Срп. мол. 54).

НАВОДИТИ³⁷⁶ несврш. **а.** *доводити, приводити (некога на нешто).*

~ кога (А₀) на шта (А_{НА}): *цесарь [...] ови хотие знати w^а сина свога онои цю га навоѣаше на онои* (Дубр. зб. 28).

б. *наговарати, навраћати, навлачити; подстицати (некога на нешто; обично на нешто рђаво, лоше).*

~ кога (А₀) на шта (А_{НА}): *на гријех наводе свога искрѣга* (Дивковић 142), *на што га наводи* [...] *дјавао, тијело и свијет* (Дивковић 217), *који је кога* [...] *на гријех наводио* (Дивковић 451).

³⁷⁵ РЈАЗУ не бележи овај глагол. Регистрована је само глаголска лексема нав(и)ештати (и нав(и)ешћати) која се значењски упућује на нав(и)естити. У оквиру семантичке реализације *јавити, објавити, очитовати, обзнанити* глагола **нав(и)естити** наводи се: нав(и)естити мир, весеље, радост: Анђели ... навистише пастиром весеље (С. Маргитић фала 190). РМС наводи глагол нав(ј)ештавати и навјешћивати (и то само као ((и)јекавску варијанту). РСЈ бележи навешћивати (и)јек. навјешћивати.

³⁷⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном навести (1). Региструју се облици у активу и пасиву, а глагол бива употребљен и са морфемом се. Наводи се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и у Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *доводити, приводити (некога на нешто)* потврђује пример: Хотје знати од сина свога оној, што га навоѣаше на оној (Зборн. (1520) 19^а; уп. Дубр. зб. 28), а значење *наговарати, навраћати (некога на нешто)* примери: Одметником ... ки наводу на посрте (Ј. Кавањин 455^а), Ми никога на грех не наводимо (Ј. Бановац припов. 220). Негирани облик служи као потврда за употребу беспредлошког акузатива, а не генитива за живо +.

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) на шта (A_{НА}):** толико мањи и лагљи гријех што искрњега не [...] наводи на гријех (Дивковић 251).

НАВРАТИТИ³⁷⁷ сврш. **а.** довести у заблуду, преварити (некога); (пренесено) скренути га са правог пута.

~ **кога (A₀):** Када годи другога [...] навратимо [...] ми чинимо убојство духовно (Дивковић 244).

б. наговорити, навести, подстаћи (некога на нешто).

~ **кога (A₀) на шта (A_{НА}):** Ото ме ти на то наврати (Дивковић 336), они кога је [...] навратио на зао пут и на зло дјело (Дивковић 379).

~ **кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** алити је другога навратио да украде (Дивковић 334).

НАВРАЋАТИ³⁷⁸ несврш. наговарати, наводити, подстицати (некога на нешто).

~ **кога (A₀) на шта (A_{НА}):** акв те га навраћахъ на грѣхѣ (Дубр. зб. 203), на што га [...] навраћа дјавао, тијело и свијет (Дивковић 217), на што га дјавао навраћа (Дивковић 276).

НАГЛАСИТИ³⁷⁹ сврш. озлогласити, оклеветати (некога).

³⁷⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према adducere, inducere, reddere. Региструју се облици у активу и пасиву, а глагол бива употребљен и са морфемом се. Наводи се у Вранчићевом, Стулићевом (са знаком да се налази само код Росе), Вуковом и Даничићевом речнику. Најстарија потврда је из 15. века. Семантичка реализација *наговорити, навести, подстаћи (некога на нешто)* потврђена је примером: Али је другога навратио, да украде (М. Дивковић наук 199^а; уп. Дивковић 334).

³⁷⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном глаголу навратити. Региструју се облици у активу и пасиву, а глагол бива употребљен и са морфемом се. Наводи се у Микаљином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Семантичка реализација *наговарати, наводити, подстицати* забележена је у Микаљином (навраћати, наговарати према hortor, suadeo), Бјелостјенчевом (наврачам према impelo, cogere, induco; навраћати на слојност према cogere ad concordiam, в. наговарјам), Стулићевом (навраћати некога на нешто; в. насунути) и Вуковом речнику (verleiten, induco), а потврђена примером: Тко учини, на што га наводи и навраћа дјавао (М. Дивковић наук 95^б; уп. Дивковић 217).

~ **кога (A₀)**: И ако је [...] кога нагласио, свакому своје да поврати (Дивковић 171), сваки који проповиједа [...] нагласити другога, сваки смртно сагрјешује (Дивковић 249).

НАГЛЕДАТИ СЕ³⁸⁰ сврш. *гледати у обилној мери (некога, нешто).*

~ **кога / чега (Г₀)**: Стат ћу овди с стране, тер се ћу нагледати [...] ове милости Божије (Држић 346), Комедије [...] се нагледах! (Држић 369), Сит ме се нагледа' (Држић 381), када би свето крштење примила [...] да би и анђела небескога [...] нагледала се (Змајевић 1: 218).

НАГОВАРАТИ³⁸¹ несврш. *подстицати речима (уопште, на нешто, некога на нешто).*

~ **Ø**: Такојер који [...] наговарају [...] свиколици сагрјешују (Дивковић 404).

~ **на шта (A_{НА})**: [лџди] ко[и] наговараю на гриєхъ пѣтени (Дубр. зб. 24).

~ **кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): [пријатељи] који га наговараху да би обукао редовничке хаљине (Дивковић 454).

НАГОВОРТИ³⁸² сврш. *подстаћи речима (некога на нешто).*

³⁷⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *nunciare, diffamare, communicare*. Региструју се облици у активу и пасиву. Семантичка реализација *озлогласити, оклеветати* забележена је само код М. Дивковића: Који проповиједа за осрамотити и нагласити другога, сваки смртно сагрјешује (М. Дивковић наук 124^a; уп. Дивковић 249).

³⁸⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол са морфемом се и наводи семантичку реализацију *гледати у обилној мери* према латинском *satis superque spectasse*: 1) нагледати се чега: Да чуда такога жив се ја нагледам (М. Ветранић 2, 86). Ова глаголска лексема региструје се и у Белином (према *guardar a satietà*), Стулићевом (нагледати се некоје ствари према *aspicere pro libito, alicuius rei adspectu vel contemplatione satiari* с примером Ш. Менчетића 183: кога се не бих ја нагледал по све дни) и Вуковом речнику (према *sich satt sehen, sat vidisse* с примером Нар. пјес. вук 1, 626: Гледах чуда и нагледах га се.).

³⁸¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *подстицати (речима)*. Наводи се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтићијином и Вуковом речнику. Региструју се следеће могућности: 1) наговарати уопште: Овој говори и наговарај (из лат. *haec loquere et exhortaretit*. 2, 15) (Бернардин 8); 2) наговарати на нешто: Од људи, који наговарају на гријех (Зборн. (1520) 16^b; уп. Дубр. зб. 24); 3) реченица са везником да као допуна: На мисто што би се настојало сјединити их, наговара се, да се раздиле (Ј. Бановац припов. 120).

~ **кога** (A₀) + **ВОЛкл** (ДА + ПРЕЗЕНТ): НАГОВОРИШЕ БАРБИЕРА НЕГОВА [...] ДА МЅ ГАРЛО ПРИКОЛЕ
(Дубр. зб. 1).

~ **кога** (A₀) + **ВОЛкл** (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): НАГОВОРИШЕ ЖЕНЅ НЕГОВЅ [...] ДА БИ ВЛАСЕ Ш НЕГА
СНИМИЛА (Дубр. зб. 9).

НАДАЗРЕТИ СЕ³⁸³ сврш. *погледати одозго надоле.*

~ **над шта** (A_{НАД}): кад *се надазрим* над хладенац бистре воде (Држић 424).

НАДАТИ СЕ³⁸⁴ несврш. *очекивати (нешто уопште, нешто повољно или неповољно).*

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: То чујући, они када *се не надаху* – Жудјели на њих удрише (Змајевић 1: 85).

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ**: Што *не надаше се* худоба учинити, жена оправи (Змајевић 1: 31).

НАДАХНУТИ³⁸⁵ сврш. **1. а.** *научити, упутити, саветовати (некога (на) нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

³⁸² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *постаћи (речима), много изговорити*. Наводи се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарије потврде су с почетка 16. века. Регистрована је реченица са везником да као допуна датог глаголу: *Наговорише жену његову, да би власе ш њега снимила* (Зборн. (1520) 6^а; уп. Дубр. зб. 9).

³⁸³ РЈАЗУ бележи овај глагол и упућује на глагол **надзрети** (значењем усмерен према *despicere, adspicere*). Дату глаголску лексему наводе Стулићев и Вуков речник. Поред *надазрети* и *надзрети*, региструје се и облик *надаздрети*, а у презенту облик: *надазрим* (код М. Држића). Семантичку реализацију *погледати одозго надоле* потврђује пример: *Кад се надазрим на хладенац бистре воде* (М. Држић 403; уп. Држић 424).

³⁸⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *spereare*. Региструју га Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник. Најстарија потврда је из 15. века. Семантичку реализацију *уфати се, уздати се, очекивати нешто* (обично *нешто повољно, или нешто што није ни повољно, ни неповољно; ређе је оно што је неповољно*) потврђују примери: 1) *уопште*: *Одкуда се не надају Турци, ондолем ће ударити вуци* (А. Качић разг. 125); 2) *надати се* с допуном у инфинитиву: *До вик се не надам ову ствар забити* (Ш. Менчетић 233).

³⁸⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према *inspirare*. Наводи се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарија потврда је из 15. века. Семантичка реализација *научити, упутити, саветовати* (према: *надахнути, у више или мање пренесеном смислу, значи некакву умну*

~ **кога (А₀) шта (А₀):** што ме је дух свети *надахнуо* да ти успоменем (Држић 437).

~ **кога (А₀) + ВОЛ_кл** (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): да Бог *надахне* Скупа да мому брацу Златному Куму не би одговорио (Држић 444).

б. подстаћи, по(дс)такнути, подјарити.

~ **кога (А₀) + ВОЛ_кл** (ДА + ПРЕЗЕНТ): будући голи, *надахну* их да сами одеру кожу с² живине (Змајевић 1: 31).

2. испунити, одушевити.

~ **кога (А₀):** како ју Дух Свети *надахне* (Дивковић 401).

~ **кога (А₀) чиме (И₀):** како кога Г(осподи)н Бог *надахне* својим светијем Духом (Дивковић 317).

~(III) **чиме (И₀):** будући научени и *надахнути* Духом Светијем [...] рекоше да Исукрст има доћи на ови свијет (Дивковић 121), У Стварех апоштоскијех на 14. пог(лавје) вељаху апоштоли *надахнути* Духом Светијем (Дивковић 124), Света Јелисавета, будући *надахнута* Духом Светијем, истинито позна да Блажена Дивица Марија бјеше зачала истинитога Сина Божјега (Дивковић 226).

НАДАЋИ³⁸⁶ сврш. (исп. надићи) *надвисити, надмашишити, превазићи.*

радњу; понајвише се узима надахнуће од Бога, ређе од ђавола, а најређе од некога или нечђега другога) потврђује се примерима: 1) научити, упутити, саветовати уопште: Да Бог надахне Скупа, да мому брацу не би одговорио (М. Држић 211; уп. Држић 444); 2) надахнути са два акузатива (што се сусреће врло ретко): Што ме је дух свети надахнуо, да ти успоменем (М. Држић 198; уп. Држић 437). Значење *подстаћи, подјарити* бива поткрепљено примером: Поврати се кнез зафалити Богу и дивици Марији, што га биху надахнули на оно крипотно дило (Ј. Бановац пред. 32). Семантичка реализација *напунити, одушевити* и допуна датом глаголу у инструменталу забележена је у следећем примеру: Како кога г. Бог надахне својим светијем духом (М. Дивковић наук 184^а; уп. Дивковић 317); или пасивно: Пророци ... небескијем науком будући научени и надахнути духом светијем рекоше (М. Дивковић наук 10^а; уп. Дивковић 121).

³⁸⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол и упућује на глагол **надићи** (значењем усмерен према *supergrēdi, supergare*). Наводи се у Вранчићевом, Микаљином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарија потврда је из 14. века. Семантичку реализацију *надвисити, претећи* и допуна датом глаголу у инструменталу уз беспредлошки акузатив потврђује пример: Жели и иште, да би поштењем и узвишењем свеколике надашао и натекао (М. Дивковић наук 272^а; уп. Дивковић 419).

~ **кога (А₀) чиме (И₀):** исте своје научитеље мудрошћу надаће (Змајевић 1: 58), да би како таштом славом, поштен'јем и узвишен'јем свеколике надашао (Дивковић 419).

НАДГОВАРАТИ СЕ³⁸⁷ несврш. *говорењем, говорећи надметати се, такмичити се (са неким, са нечим; може бити и пренесено).*

~ **с ким (И_С):** надговаран се с воломъ твоиомъ (Дубр. зб. 14), да се с веќиємъ ѡ себѣ надговарашъ (Дубр. зб. 167).

НАДИЋИ³⁸⁸ сврш. *в. надаћи.*

~ **кога (А₀):** хоће да свакога надиће (Дивковић 420).

НАДОВОЉИТИ³⁸⁹ сврш. *задовољити (нешто).*

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** ништо не може [...] надовољити памети, воље и срца човјечанскога (Дивковић 439).

НАДОДАВАТИ³⁹⁰ несврш. *додавати, дометати, придодавати.*

³⁸⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном **надговорити**. Дата глаголска лексема, употребљена са морфемом се, наводи се у Микаљином (према *dissero, disputo, argumentor, syllogizo*), Белином (према *contendere, contrastare, – disputare, – garegiare, –questionare*), Волтиђијином (према *quistionare, contrastare, bisticciare, zanken, streiten*), Стулићевом (према *disceptare, ratiocinari*) и Вуковом речнику (према *im Reden wetteifern, certo lingua*). Потврђује се следећим примером: Надговарај се с вољом твојом у младости (Зборн. (1520) 9^b; уп. Дубр. зб. 14).

³⁸⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол и о њему је већ писано у фусноти код глагола **надаћи**. Семантичку реализацију *надвисити, претећи* потврђује и пример са беспредлошким акузативом: надићи некога или нешто: Ови младићи ... у мало времена све мудраце од Бабилоније надађоше (А. Качић кораб. 287).

³⁸⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *задовољити, издовољити*. Наводи се само у Вуковом речнику (надовољити н. п. срце своје према *befriedigen, satis facio, – надовољити се према sich befriedigen, satt haben, satis facere sibi*). Ову глаголску лексему користе само два писца (М. Дивковић и Н. Паликућа): Све, што је под небом и на земљи, ништо не може наситити ни надовољити памети, воље и срца човјечанскога (М. Дивковић наук 288^b; уп. Дивковић 439), Док још имам мало памети, оћу моје ствари све намистит и учинит мало тестамента ... за надовољит се и за надовољити моју родбину (Н. Паликућа 68).

~ **шта (A₀) чему (D₀):** Еђипцијанин, њека властита слуга Фараунова, бијаше њекога од Жуђела, његову невољну труду ране жестоке надодавајући (Змајевић 1: 58).

НАДОДАТИ³⁹¹ сврш. *додати, дометнути, придодати (нешто нечему).*

~(РП) **коме (D₀):** свака која вам су од потребе *надодати ће се вама* (Дивковић 162).

НАДОСТАВИТИ³⁹² сврш. *надодати, придодати, приложити.*

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **Ø:** од овије[x] пет ријечи [ово јест истинито тијело моје] *не има се ништа [...]* *надоставити* (Дивковић 282).

НАДОСТАВЉАТИ³⁹³ несврш. *надодавати, придодавати, прилагати.*

³⁹⁰ РЈАЗУ, истичући да је развој значења нејасан, овај глагол бележи према перфективном надодати. Наводи се у Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику, а у РЈАЗУ потврђује примером: Једни надодају удорац удорцу (И. Т. Мрнавић осм. 167).

³⁹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *addere, superaddere*. Наводи се у Микаљином (према *addo, superaddo, adjicío*), Белином (према *accrescere, aggiugnere, aumentare*), Волтиђијином (према *aggiongere, accrescere, sopradare, zusetzen, vermehren*) и Стулићевом речнику (према *addere, adjungere, adjicere, suplere*). Семантичку реализацију *додати, дометнути, приставити (уопште)*, потврђује пример: Ишћите дакле прво краљевство Божје и правду његову, и ова фса надодадут се вам (из лат. *quaerite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis. math. 6, 33*) (Бернардин 132).

³⁹² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *доставити (поставити) на нешто т. ј. надометнути, надодати, приложити*, а пример, који то потврђује, је: Од овије пет речи не има се ништо оставити ни ништо надоставити (М. Дивковић наук 153^б; уп. Дивковић 282). Дата глаголска лексема региструје се у Микаљином (под *приложити т. ј. надодати* према *addo, adjicío, adjungo*), Белином (према *aggiungere*), Волтиђијином (према *aggiungere, hinzusetzen*), Стулићевом (према *addere, adjungere, arponere*; са знаком да се налази код Бараковића, – *надоставити се* према *addi, adjici, accrescere*; са знаком да се налази код Ластрића) и Вуковом речнику (*надоставити, наставити*; са знаком да се говори у Дубровнику).

³⁹³ РЈАЗУ бележи овај глагол према перфективном надоставити. Семантичку реализацију *надодавати, придодавати, прилагати* региструју Белин (према *aggiungere*), Бјелостјенчев (*надостављам* према *adjico, superaddo*), Јамбрешићев (*надостављам* према *superaddo*) и Вуков речник (*надостављати, настављати*; са знаком да се говори у Дубровнику), а следећи пример потврђује: *надостављати нешто нечему: Охолост је једно узвишење, које ми желимо и надостављамо нашем животу* (М. Дивковић наук 273^б; уп. Дивковић 421).

~ шта (A₀) чему (D₀): охолост је једно узвишен'је које ми [...] надоста[в]љамо нашему животу (Дивковић 421).

НАЗВАТИ³⁹⁴ сврш. а. дати име (некоме, нечему); именовати (некога, нешто).

~ кога / шта (A₀) + ДПРЕД: како (Н): Каин огради у Сирији град и назва га Хенокија (Змајевић 1: 33), Једнога [...] Есаун назваше (Змајевић 1: 46).

~ шта (A₀) + ДПРЕД: по чему (Л_{ПО}): Сагради у Асирији велики град и по имену свому Ниниве назва га (Змајевић 1: 41).

б. наименовати, поставити.

~(РП) како (ДПРЕД: И₀): назва се Иозепъ царомъ (Дубр. зб. 39).

НАЗИВАТИ³⁹⁵ несврш. упућивати (некоме) неки поздрав, поздрављати (некога); желети (у поздрављању).

~ шта (A₀) коме (D₀): Ја Дуги, негромант од велицијех Индија, називам добар дан, мирну ноћ и притило годиште свитлијем, узмножнијем

³⁹⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према vocare, appellare, nominare. Наводи се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Најстарије потврде су из 15. века. Семантичку реализацију *дати име, именовати, нарећи* потврђује пример: 1) уопште: Јаков ... назва име мисту оном Фауел (Ф. Ластрић тест. 369^a); 2) уместо другог номинатива је инструментал: Назва се Јозеп царом (Зборн. (1520) 27^a; уп. Дубр. зб. 39). РЈАЗУ у овом примеру дати глагол третира као активну форму са морфемом се и са допуном у номинативу и инструменталу. Међутим, из контекста се види да је Јозепа цар, чију је кћерку оженио, поставио и наименовао за цара. Зато је и дати пример схваћен као рефлексивна пасивна конструкција са значењем *наименовати, поставити*.

³⁹⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном назвати. Наводи се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Најстарије потврде су из 15. века. Семантичку реализацију *желети (у поздрављању)* региструју: Белин (називати према augurare, – називати добро према benedire, pregar bene, – називати коме здравље према salutare, far complimento con pregar altrui salute), Волтиђијин (према augurare, wünschen), Стулићев (називати некоме нешто према auspicari alicui, bonum alicui ominari; са знаком да се налази код Ластрића иако није нађен ни један његов пример) и Вуков речник, а следећи примери потврђују: 1) називати добар дан (јутро, вечер, ноћ): Називам добар дан, мирну ноћ и притило годиште свитлијем властелом (М. Држић 239; уп. Држић 304); Ни му се има добро јутро ни добар вечер називати (М. Дивковић наул 265^a; уп. Дивковић 411).

дубровачкијем властелом (Држић 304), А невјести с баретом у руци називам добар дан и добар вечер, а женику добру ноћ! (Држић 420).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **коме (Д₀): ни му се има** добро јутро ни добар вечер *називати* (Дивковић 411).

НАКИТИТИ³⁹⁶ сврш. 1. *одликовати, прославити.*

~ **шта (А₀) чиме (И₀):** одлучио сам [...] речену комедију ставит прид твоје светло лице да ју ти твојом добротом накитиш (Држић 204).

2. *напунити (односи се на гастрономски специјалитет који подразумева пуњење некаквим надевом обично пернатих животиња: пуњена патка и сл.).*

~ **чега (Г₀):** *накитили бијеху* косовића, дразијех косовића (Држић 323).

НАЛАГАТИ³⁹⁷ сврш. *напричати лажи (некоме (о некоме, нечему)), слагати много, излагати (некога (за некога)).*

~ **шта (А₀) коме (Д₀):** Помет ли вам је штогоди налагао? (Држић 378).

³⁹⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према *opnare, exopnare*. Појављује се у активу и пасиву, а бива употребљен и у облику са морфемом *се*. Наводи се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарије потврде су из 16. века. Семантичку реализацију *одликовати, прославити* потврђује исти пример: Одлучио сам ... речену комедију ставит прид твоје свитло лице, да ју ти твојом добротом накитиш, твојијем разумом уресиш (М. Држић 63; уп. Држић 204). Значење *напунити* РЈАЗУ третира као ретко: Ар они љувени охоли позор мој ... тужно ме срдачке стрилами накити (Ш. Менчетић 42).

³⁹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *много слагати* и поткрепљује примерима: Вјерујеш ли, што ти су налагали на твога доброга Мара? (М. Држић 256 уп. Држић 314), Налагао је ... цару, да Игнатија ради о засиди (А. Канижлић кам. 57). Наводи се у Микаљином (налагати, потворити према *calumniar, impono, imposturam facere*), Белином (према *calumniar*), Бјелостјенчевом (налагам, змечем на другога према *calumniar* – налаган, облаган према *mendaciter delatus*), у Волтиђијином (према *mentire, imputare falsamente, unrecht zurechnen*; са знаком да немачко тумачење није добро), у Стулићевом (налагати на кога према *calumniari, falsum crimen in aliquem injicere*; са знаком да је из Белиног речника) и у Вуковом речнику (налагати на некога према *andichten, insimulo* – налагати се према *sich voll lügen, mendaciis satior*).

~ **шта (А₀) коме (Д₀) на кога (А_{НА}):** Боже, вјерујеш ли што ти су налагали на твога доброга Мара? (Држић 314).

НАЛАНДАТИ³⁹⁸ сврш. *налупати, више пута ударити шаком (некога).*

~ **кога (А₀):** Богме ју наландах (Држић 272).

НАЛИВАТИ (и)јек. НАЛИЈЕВАТИ³⁹⁹ несврш. *лијући пунити неку посуду (чашу и сл.) пићем (обично вином) стално га досипајући, натачући.*

~ **чиме (И₀):** И када почне новина [...] новијем ћете [...] *налијевати* (Дивковић 163).

НАЛИТИ⁴⁰⁰ сврш.

(у изр. **налити главу вина**) *добро се напиту, опити се.*

~ **Ø:** Влахе, гди си био и, хлапе, гдино *си | главу вина налио?* (Држић 287).

НАЛОЖИТИ⁴⁰¹ сврш. *ставити на ватру, метнути да гори, запалити (нешто).*

³⁹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *налупати некога шаком* које потврђује јединим примером: Богме ју *наландах* (т. ј. своју жену), а она биједна *виче* (М. Држић 51; уп. Држић 272).

³⁹⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *infundere* и потврђује примером: Када почне новина, старо *ћете* *пролијевати* и *просипати*, а *новијем ћете* *насипати* и *налијевати* (М. Дивковић *наук* 46^б; уп. Дивковић 163). Наводи се у Белином (*нал(и)јевати* према *empire di cosa liquida*), Бјелостјенчевом (*налевам, натачем* према *infundo, superfundo*), Волтиђијином (*налевати* према *sopraversare, auffüllen*), Стулићевом (*нал(и)јевати* према *infundere*; са знаком да је из руског речника; – према *inundare, aquis obguere*; са знаком да се налази код Качића; међутим, за значење *потопити* није пронађен ни један пример код овог писца) и у Вуковом речнику (*нал(и)јевати в. наљевати* с примером из неке народне песме: *Дава њима пива и јестива, налијева вино и ракију, присипље им шербет медовину*).

⁴⁰⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *infundere, implere*. Наводи се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Основно значење је *лијући напунити*, а региструје се и израз **налити главу вина добро се напиту, опити**: *Гди си био и гдино си главу вина налио?* (М. Држић 31; уп. Држић 287). Овај израз забележен је и у Белином речнику (*налити главу вина* према *imbriarsi, divenir imbriasco*).

⁴⁰¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *imponere, mandare*. Наводи се у свим речницима, изузев у Вранчићевом и Јамбрешићевом. Основном семантичком реализацијом сматра се: *метнути, ставити*,

~ шта (A₀): стог дрва наложи (Змајевић 1: 73).

НАМАЗАТИ⁴⁰² сврш. *превући, ставити преко површине слој нечега масног или течног (масти и др.)*.

~ шта (A₀): донијеше русата оцта [...] *намазаше* нам полсе (Држић 420).

НАМЕНИТИ (и)јек. НАМИЈЕНИТИ⁴⁰³ сврш. **1.** *одредити са некаквом намером, одлуком*.

~ шта (A₀) за кога (A_{3A}): Затиємъ намиенивши овъ петъ оченаша и петъ здравиехъ мариа на часъ петъ ранъ исъкаръствовиехъ за себе и за осьталиехъ (Дубр. зб. 185).

поставити: 1) метнути, поставити нешто тако да се може запалити: Гди се веће дрва наложи, онде је веће и огња (Ј. Бановац припов. 21).

⁴⁰² РЈАЗУ бележи овај глагол према *inungere*. Наводи се у Микаљином (намазати мастју према *ungo*, *regungo*; – намазати се, ставити на себе белило и црвенило према *fusco*, *linire se fusco*, *infusco*; – намазан белилом и руменилом према *fucatus*, *fusco ilitus*, *infucatus*), Белином (намазати према *ungere bene o tutto*; – намазати се према *ungersi*), Бјелостјенчевом (намазан према *inunctus*; намазан салом према *adipatus*; намазан маслом према *butyratus*; намазан фарбом према *infucatus*, *fusco ilitus*), Волтиђијином (према *ungere*, *beschmieren*), Стулићевом (намазати према *ungere*, *inungere*, *linire*, *illinire*; са знаком да је из Хабделићевог речника; намазати се према *fucato colorese illinire*; са знаком да је из Микаљиног речника) и Вуковом речнику (према *anschmieren*, *beschmieren*, *illino*). Основно значење, које је наведено у речнику, бива поткрепљено истим примером: Донијеше русата оцта, с њекијем ријечми намазаше нам полсе (М. Држић 398; уп. Држић 420).

⁴⁰³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *destinare*, *dicare*, *decernere*. Наводи се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарије потврде су из 16. века. Примарну семантичку реализацију *одредити са неком намером, одлуком* потврђују примери: 1) нам(и)јенити за шта: За коју сам (т. ј. душу) ја ово посветилиште приславно намијенила и одлучила (В. Андријашевић пут 216), Прошћење, које може се наминити за душе у пургаторију (П. Радовчић ист. 233). Једно од значења је и *поклонити, даровати*, које је забележено само у Стулићевом речнику (према *dicare*) и бива поткрепљено примерима: Зато сам одлучио намијенити и поклонити вашему господству ... ово моје дјело (М. Дивковић наук XXV; уп. Дивковић 103), Како остала проштења могу се намијенити и поклонити, тако се и ово проштење ... може ријети за кога је кому драго (М. Дивковић 221^a; уп. Дивковић 359).

~(рп) **за кога (А_{ЗА})**: Ово проштен'је веће пута *може се* [...] *намијенити* или *за живе*, или *за мртве*, или *за пријатеље*, или *за непријатеље* (Дивковић 435).

2. поклонити, даровати (нешто некоме).

~ **шта (А_О) коме (Д_О)**: зато *сам одлучио намијенити* и поклонити Вашему господству и Вашему сину Пави ово моје дјело (Дивковић 103).

~(рп) **Ø**: И каконо остала проштен'ја *могу се намијенити* и поклонити, тако и ово проштен'је [...] *може ријети за кога је кому драго* (Дивковић 359), тако се и ово проштен'је *може намијенити*, то јест даровати (Дивковић 363).

НАМЕНУТИ (и)јек. НАМИЈЕНУТИ⁴⁰⁴ сврш. в. *нам(и)јенити (1)*.

~ **шта (А_О) на шта (А_{НА})**: Ово намијеѣнсю славыни и сълатьки исѣсе на часъ и на славы ѡне присълавъне ране ѡ лиеве рѣке твоие (Дубр. зб. 183), Ово намијеѣнсю ѡ кѣспителѣ мои добри исѣкаръсте на часъ и на славы ѡне присълавъне ране ѡ лиеве ногѣ твоие (Дубр. зб. 184).

НАМЕЊИВАТИ (и)јек. НАМЈЕЊИВАТИ⁴⁰⁵ несврш. **1. одређивати са некаквом намером, одлуком.**

~ **шта (А_О) за кога (А_{ЗА})**: ови младац *поче* [...] проштен'ја [...] за оца намјењивати (Дивковић 435), твоје молитве и твоја проштен'ја, која си за мене намјењивао (Дивковић 435).

2. приказивати (нешто за некога).

⁴⁰⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол упућујући га на глагол нам(и)јенити. Региструје се само у Микалином речнику (наминути, одсудити према *adjudico, destino, applico, addico, assigno, adscribo, mancipio*; – намињен према *addictus, mancipatus, applicatus*), а потврђује примером (у РЈАЗУ): На зло сјеме зар нам'јену тврдо? (Осветн. 1, 2).

⁴⁰⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном нам(и)јенити. Региструје се у Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом и Вуковом речнику. Семантичка реализација *одређивати са некаквом намером, одлуком* потврђује се примером: Све ове молитве ... ки јих за њих намињују (Микелангело 75), а значење *приказивати* поткрепљује се примером: Оно проштење могу приказивати и намјењивати за мртве (М. Дивковић наук 224^б; уп. Дивковић 363).

~ шта (А₀) за кога (А_{ЗА}): ово проштен је могу приказивати и намјењивати за мртве (Дивковић 363).

НАМЕРИТИ (и)јек. НАМЈЕРИТИ⁴⁰⁶ сврш. **1.** *надоместити, надокнадити (нешто).*

~ чему (Д₀): Ваша питомос намјери дивјачи нашој (Држић 431).

2. *нанети, навести (некога на некога).*

~ кога (А₀) на кога (А_{НА}): на ко'е ти ме је људи срјећа намјерила (Држић 312), срјећа [...] ме на тебе намјери (Држић 348), ото ме је срјећа сада на тебе намјерила (Држић 424).

~ **СЕ 1.** (један са другим) *састати се, срести се (са неким).*

~ **с чим (И_С):** Да то ли се нећемо намјерит с нашијем сурлами и свирали? (Држић 425).

2. *наићи (на некога).*

~ **на кога (А_{НА}):** На добра ти се смо човјека намјерили (Држић 313).

3. *наћи се, десити се, затећи се (негде).*

~ **на чему (Л_{НА}):** пир учини, на кому се тридесет младића овога мјеста намјерише (Змајевић 1: 81).

~ **где (Д_{АДВ}):** намјери се гдје Еђипцијанин (Змајевић 1: 58), допану вилицу од товара, која [...] се ту намјери (Змајевић 1: 82).

НАМЕСТИТИ (и)јек. НАМЈЕСТИТИ⁴⁰⁷ сврш. *поставити (нешто (негде)).*

⁴⁰⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол као перфективни према имперфективном м(ј)ерити. Наводи се у Микаљиним, Белином, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Најстарија потврда је из 14. века. Семантичку реализацију *надокнадити, надоместити, надом(ј)ерити* потврђује пример: Ваша питомос намјери дивјачи нашој (т. ј. Ваша углађеност нека надом(ј)ери, надокнади нашу простоту.) (М. Држић 189; уп. Држић 431). Значење *нанети, навести* поткрепљује пример: Јао, на које ти ме је људи срјећа намјерила! (М. Држић 251; уп. Држић 312). Дати глагол употребљава се и са морфемом *се*. Региструју се следећа значења: 1) *састати се, срести се*: Гди се с ким намирих (Ђ. Бараковић вила 119); 2) *наићи (на некога, нешто)*: Како се може (т. ј. чов(ј)ек) без тешка труда намирити на исповидника (А. Кадчић 74), На једну шпиљу, палму и зденац намиривши се (т. ј. св. Павао) (Ф. Главинић цвит 10^б); 3) *наћи се, десити се, затећи се*: а) са допуном у неком падежу са предлогом: Намири(х) се на планини и угледа(х) (А. Качић кор. 182); б) са допуном у неком прилогу за место: Ловорко, ки се ту намјери они дан (Ф. Лукарковић 55).

~(III) где (Л_{НА}): *БИ ОВАИ СВЕТА ЦАРКВА НА ТОМЪИ ПЪТЪ НАМИЕЦЕНА* (Дубр. зб. 120).

НАМИРИТИ⁴⁰⁸ сврш. *нахранити, наситити*.

~ **кога** (Г₀): *ЧИНИ ПРИДЪ НЕГА ПЕТЪ ХЛИБА ДОНИЕТИ КОИ БИЕХЪ W^А ИЕЧМА ИОЩЕ ЧИНИ ДОНИЕТИ ДВИЕ РИБЕ [...] С ВЕЛИЦИЕМЪ ВЕСЕЛИЕМЪ СВИЕХЪ НАМИРИ* (Дубр. зб. 95).

НАМИСЛИТИ⁴⁰⁹ сврш. *намерити, наумити*.

~ **ИНФ**: не учини гријеха који *бјеше намислио* [...] учинити (Дивковић 251), учини гријех који *бјеше намислио* учинити (Дивковић 251).

НАМИШЉАТИ⁴¹⁰ несврш. *намеравати*.

⁴⁰⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *поставити на место (негде)*. Наводи се у свим речницима, изузев у Јамбрешићевом. Појављује се у активу и пасиву, а глагол бива употребљен и са морфемом се. Најстарије потврде су из 15. века. Семантичку реализацију *поставити (нешто)* са допуном у локативу са предлогом на потврђује следећи пример: *Море запалити свиће на отару и свитњаке на истому намистит* (М. Добретић 273).

⁴⁰⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према *rasare, satisfacere, compensare*. Наводи се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *нахранити, наситити* потврђују следећи примери: *Исукрст с самијем пет хљеба намири пет тисућа људи* (В. М. Гучетић 113), *А кад ли се намирили месом* (Осветн. 1, 21).

⁴⁰⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *excogitare, rependere, discernere*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарија потврда је из 15. века. Семантичку реализацију *намерити, наумити, одлучити* наводе Белин (према *designare, ordinare una cosa seco stesso* – намишљен према *cosa fatta a posta*), Стулићев (према *discernere, destinare*) и Вуков речник (према *beschliessen, decerno, statuo*: *куд си намислио? шта си намислио?*) и бива поткрепљена примерима: уз инфинитив: *Намислио сам тим тим одјеће једној од њих скровно узети* (И. Гундулић 141), *Који су намислили за грихе своје покору чинити* (А. Канижлић уточ. 98).

⁴¹⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном *намислити*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином и Стулићевом речнику. Семантичку реализацију *намеравати* потврђују примери: *Немој се кренути за плач оне жене, јере оној чини ју вазда намишљати*,

~ **ВОЛ**_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): *НАМИШЛАТИ ДА ХИНИ ДРЪЗИЕХЪ* (Дубр. зб. 26).

НАМУРАТИ СЕ⁴¹¹ сврш. *заљубити се*.

~ **на кога** (А_{НА}): *Намурала се је на мене* (Држић 352).

~(III) **на кога / на шта** (А_{НА}): *БИЕШЕ НАМЪРАЊЪ НА ИЕДНЪ ДЪМНЪ* (Дубр. зб. 25), *када си ти толико намърањъ на очи моје* *взми ихъ* (Дубр. зб. 25).

НАПАЊКАТИ⁴¹² сврш. *оклеветати (некога), налагати, изнети неистину (на нечији рачун); (пренесено) накалемити*.

~ **на кога** (А_{НА}) + [К_{ВАНТ} Н (ПРОМ): А₀ + Г_{ПАРТ}]: *Ја не знам ки је враг мому Тудешку, – тисућу врага на мене напањкао* (Држић 364).

НАПАСТВОВАТИ⁴¹³ несврш. **1.** *чинити, задавати (некоме) напаст у смислу наводити, подстицати га (на неко лоше дело односно да чини неко лоше дело)*.

да хини друзијех (Зборн. (1520) 18^a; уп. Дубр. зб. 26), Половјерници ... намишљају Доминика усмртити (В. М. Гучетић 120).

⁴¹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *заљубити се* према италијанском глаголу истог значења *innamorarsi* и поткрепљује примерима: Ово је Сусана, жена Јоакина, на ку се старци намураше (М. Марулић 69), Који бјеше намуран на једну думну (Зборн. (1520), 17^a; уп. Дубр. зб. 25), Син ... који т' је намуран, а брже ти не знаш (Н. Наљешковић 1, 279).

⁴¹² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *об(и)једити, потворити*. Региструје се у Микаљином и Вуковом речнику, а потврђују га следећи примери: Ја не знам, ки је враг мому тудешку; тисућу врага на мене напањкао (М. Држић 334; уп. Држић 364), Не знам, ко те цару напањкао (Нар. пјес. херм. 1, 180).

⁴¹³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *чинити, задавати напаст*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином и Стулићевом речнику. Појављује се у активу и пасиву, а глаголска лексема бива употребљена и са морфемом се. Семантичка реализација *чинити, задавати (некоме) напаст односно наводити, подстицати (некога) на рђаво дело* поткрепљује се следећим примерима: а) уопште: Напастова ју толикој, да ју чини јести од забрањенога воћа (Зборн. (1520) 16^a; уп. Дубр. зб. 24), Јозип ...

~ **кога** (A₀): *напастова* ю толикои да ю чини иести ш^А забраненога воћка (Дубр. зб. 24), худоба [...] приступи к Еви, *напастова* је да би од воћке забрањене благовала (Змајевић 1: 30).

~ **од** + [К_{ВАНТ} Н (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ}]: дјавао [...] само *напастује од пет ствари* (Дивковић 391).

~(III) **од кога** (Г_{ОД}): Јозеф [...] би *напастован од жене његове* (Змајевић 1: 52).

2. *искушавати* (некога).

~ **кога** (A₀): дивлавао *напастова* га с великомъ малициомъ (Дубр. зб. 118), од дјавла, који је највећи наш непријатељ [...] вазда *напастује правовјерне крстјане* (Дивковић 206), *Напастуј мене* (Дивковић 216), дјавао *може човјека напастовати* (Дивковић 276).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (A₀): дјавао [...] тијело [...] ови свијет [...] да *нас не напастују* (Дивковић 217).

~ **кога** (A₀) **чиме** (И₀): Г(осподи)н Бог *напастује човјека напастју искушајућом* (Дивковић 216), тада *почне* [дјавао] *човјека напастовати таштом славом* (Дивковић 391).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (A₀) **чиме** (И₀): дјавао *не напастује човјека охолостју* (Дивковић 391).

~(III) **од кога** (Г_{ОД}): *вни онъ ш^А дивлава твардо напастованъ* (Дубр. зб. 117).

напастован од госпоје, стављен у тамницу (С. Маргитић фала 122); б) напастовати од чега: Који (т. ј. Луцифер) напастује од охласти (М. Орбин 9). Значење *искушавати* (некога) потврђују примери: Бог напастује човјека напастју искушајућом, законоти искуси Абрама, је ли послушан (М. Дивковић 94^б; уп. Дивковић 216), Поведен би Исус од духа у пустињу, да буде напастован од дијавла (И. Бандулавић 34^а), Бога напастује, који без потребе и правога узрока чека и ишће од Бога, што Бог није обећао дати (И. Великановић упућ. 1, 381). РЈАЗУ напомиње да не може одредити значење датом глаголу у примеру: Од шта су се скуле од мудраца вазда веома чудиле и веома напастовале (М. Држић 239; уп. Држић 304: хоћу вам одкрит један секрет [...] од шта се су скуле од мудраца [...] веома напастовале.). Будући да именица 'напаст' има, као једно од значења, и оно које се дефинише као *мука*, можда би, поменути глагол – употребљен са морфемом се у наведеном примеру, могао значити *мучити се*. Таква могућност региструје се и у Рјечнику (Држић 706).

~(III) Ø: ако некои такви *напастовань* (Дубр. зб. 152), блажени човјек који *буде напастован* на овому свијету (Дивковић 156), Они *је истинито напастован* тко упаде у напаст, то јест тко пристане к дјавлу (Дивковић 217), Тко *је становито напастован*, а није приварен ни придобит, не може се ријети да *је напастован* неголи искушан (Дивковић 217).

~(НЕГ. ФОРМА; III) Ø: Не може бити да човјек *није напастован* (Дивковић 217).

3. *мучити (некога), представљати (некоме) некакву муку.*

~ **кога** (A₀): око твоје ТЕБЕ *напастъне* (Дубр. зб. 25).

НАПАСТИ⁴¹⁴ сврш. *насрнути, навалити, ударити (некога).*

~ **на кога** (A_{НА}): на те сад које *су напале* жалости (Држић 248), сва зла на мене *нападоше* (Држић 434).

НАПЕТИ⁴¹⁵ сврш. *натегнути, испружити (нешто).*

~ **шта** (A₀): дѣкъ свои *напъне* (Срп. мол. 87).

НАПИЈАТИ⁴¹⁶ несврш. *наздрављати.*

⁴¹⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *пасти (на некога или нешто)*. Наводи се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *насрнути, навалити, ударити* регистрована је у Белином (напасти на ткога према *andar a volta di qualcheduno per offenderlo*), Стулићевом (према *adoriri, aggredi aliquem*; са знаком да се налази код Палмотића), Вуковом (према *anfallen und anfahren, invohog: шта си напао човјека?*) и Даничићевом речнику (према *invadere*; дајући пример преузет од Доментијана) и потврђена примерима: *напасти на некога, на нешто: На те сад које су напале жалости?* (М. Држић 115; уп. Држић 248), *Толик стах нападе на мене* (Ш. Менчетић 285).

⁴¹⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према *intendere, erigere, tumefacere*. Региструје се у свим речницима, изузев у Вранчићевом и Даничићевом. Најстарије потврде везују се за почетак 16. века. Семантичку реализацију *натегнути, испружити* потврђују примери: *напети лук, стр(иј)елу, тетиву: Лук напеше злотвори* (М. Ветранић 2, 366), *Мач је свој извадио, лук је напео* (М. Дивковић бес. 563).

⁴¹⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном *напити*. Наводи се у Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарије потврде су из 16. века и везују се за Марулића као аутора. Семантичка реализација *наздрављати* бива потврђена примерима: *напијати здравицу, почасницу, славу: Чашом господи и госпојам здрав'це чудне напијаше* (Ј.

~ **шта (A₀)**: он исти здравице напијаше дајући добра благосове (Змајевић 1: 54).

~(рп) **О**: како *се* и сада у наше словинске стране напија (Змајевић 1: 54).

НАПИНУТИ СЕ⁴¹⁷ сврш. *мало се напиту, гуцнути, попити мало више (обично алкохолног пића).*

~ **О**: А и оцтичице ако *се* кадгоди напинеш, реци (Држић 364), Трбуху послужих, напинух се (Држић 571).

НАПИРАТИ⁴¹⁸ несврш. *наваљивати, упирати, запињати, ударати.*

~ **на шта (A_{НА})**: напираше на врата речене грађе Абимелек (Змајевић 1: 73).

~ **сврху кога (Г_{СВРХУ})**: они пѣкѣ напираше сврху њега (Дубр. зб. 137).

НАПИСАТИ⁴¹⁹ сврш. **1. а.** *забележивши словима речи и реченице саставити и сложити неки текст (попут неког извештаја, писма (односно књиге која се шаље некоме)).*

Кавањин 26^б), Стадоше ми пит господу ту црвено хладно вино и они ми напијати лијепе закоње здравице (Нар. пјес. бог. 39).

⁴¹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *напиту се мало* и потврђује га примерима: Млијека да' од туда, нека се напине (т. ј. пастир) (М. Ветранић 2, 327 и М. Држић 477: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник.), Трбуху послужих, напинух се (М. Држић 409; уп. Држић 571), Бокару попадши тер се напинуше (П. Хекторовић 43). Напомиње се да се у Стулићевом речнику бележи глаголска лексема без морфеме се: напинути (значење је погрешно: према *popnihil potus praebere мало напојити*).

⁴¹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном *напр(иј)ети*. Региструје се у Бјелостјенчевом, Волтиђијином и Стулићевом речнику. У 1. л. презенту појављују се два облика: *напирем* и *напирам*. Семантичка реализација *наваљивати, ударати, досађивати* бива поткрепљена следећим примерима: а) уопште: Вуци не напиру на стада на наша (М. Држић 425: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); б) *напирати на некога*, на нешто: Ногама га поплесаше и на њега *напирашу* (М. Ветранић 1, 335); в) *напирати сврху некога*: С велицијем иједом они пук *напираше сврху њега викајући*, да буде уморен (Зборн. (1520) 105^а; уп. Дубр. зб. 137).

~ **шта (A₀):** имајући повјерење у извјешће које су написали реформатори студија у Падови (Дивковић 99).

в. списати (нешто већег обима попут књиге укључујући и списатеља који то састави и сложи).

~ **шта (A₀):** у књизи насловљеној Наук кршћански [...] коју је написао фра Матија из Босне (Дивковић 99).

2. намазати.

~(III) **чиме (И₀):** Стар образ кигоди, написан ком масти (Држић 223).

НАПИТАТИ⁴²⁰ сврш. *нахранити (некога); дати довољно пиће, хране (некоме) (у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога (A₀):** лачнога напитах⁸ (Дубр. зб. 4).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀):** ви ме лачна не напитасте (Дубр. зб. 163).

⁴¹⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *conscribere, ringere*. Региструје се у свим речницима, изузев у Вранчићевом и Јамбрешићевом. Семантичку реализацију *записати (на нечему)* потврђује пример: Птоломеј и Филимон написаше на ступу: Александар, цар, царем (Старине 3, 329), а значење глагола написати као перфективног према имперфективном писати (у Белином речнику: написати књигу према *scrivere una lettera*) поткрепљује следећи пример: а) уопште: Прими књиге твоје и напиши: осамдесет (Н. Рањина 152⁶). Семантичка реализација *списати (о списатељу кад нешто састави, сложи)* бива потврђена примерима: Онда ћемо се много мање чудити великоме числу књига, које су о овој струки написане (П. Болић винод. 2, 7), Прави предговор ... моћи ће се само онда написати, кад све три књиге буду готове (Вук нар. пјес. 1, V). Напомиње се да се значење *намазати, наличити* јавља само у примеру: Стар образ кигоди написан ком масти видјет им се згоди (М. Држић 84; уп. Држић 223).

⁴²⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *нахранити*. Наводе га Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтијијин, Стулићев и Вуков речник. Најстарије потврде су из друге половине 15. века. Употребљава се до 19. века уобичајено, а касније се његова употреба сматра неуобичајеном. Семантичку реализацију *нахранити уопште* потврђују примери: Ако буде лачан твој непријатељ, напитај њега (Бернардин 17), Да ме нахраниш и напиташ лачна (М. Ветранић 1, 449), Зашто ти мене такој не напиташ? (Б. Кашић нач. 36); а) напитати са допуном у генитиву: Суслести га ће ... напитати га ће круха од живота (М. Дивковић наук 107^а; уп. Дивковић 230), Милости нас своје напитај и напој (М. Марулић 215), Кад од пет хлиб и двих риб пет тисућ напита људи (Ф. Главинић цвит 116⁶).

~ **кога (A₀) чега (Г₀):** *напитат ће га круха од живота* (Дивковић 230), *Напитати ће њега круха од живота* (Дивковић 230), *Она ће њега [...] напитати своје милости* (Дивковић 230).

НАПИТИ СЕ⁴²¹ сврш. **1. а.** *попити (нечега: обично воде) колико је по вољи (често како би се угасила жеђ).*

~ **чега (Г₀):** Ребека [...] љубезниво поздрави путника, да му се *напити воде* (Змајевић 1: 46).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *НЕ БИ СЕ НАПИО НИГДА ВОДЕ АКО НЕ БИ БИЛА БИСТРА* (Дубр. зб. 22).

б. *попити превише, преко мере (нечега: обично алкохолног пића; што може довести и до опијања).*

~ **чега (Г₀):** Ное [...] *изнађе вино [...] напи га се* старац преко мјере (Змајевић 1: 38).

2. (у изр. **напити се (нечије) крви**) *намучити, измучити (некога).*

~ **Ø:** Ах, *једа можемо Помета гди дочекат, да му се, ајме крви напијемо* (Држић 380).

НАПЛАТИТИ⁴²² сврш. **1.** *добити на(до)кнаду (за обављени рад), на(до)кнадити, надоместити, намирити; исплатити, платити.*

⁴²¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *rotionare, propinare*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Ова глаголска лексема употребљава се врло често са морфемом *се*, што се наводи у Микаљином (напити се, пити према *bibo, poto*), Белином (према *bere o bevare*), Волтиђијином (према *sbevezzare, volltrinken*), Стулићевом (према *bibere, potare*; дајући Хекторовићев пример: *Кад једро напеше, хтише се пити*; – *напити се до воље* према *sitim explore*) и Вуковом речнику (напити се н. п. вина, ракије, воде према *sich volltrinken, inebrior*), а одабрани примери потврђују: а) *напити се у обилној мери уопште: Напих се, брата мој, и јабуку примих* (М. Држић 50; уп. Држић 271), *Одиде у најближу крчму, да се напије* (М. А. Рељковић сабр. 27); б) *допуна у генитиву: Не би се напио нигда воде, ако не била бистра* (Зборн. (1520) 15^б; уп. Дубр. зб. 22), *Бритки маче ... моје крви сад напиј се* (Ц. Палмотић 1, 229), *Да се рујна напијемо вина* (Нар. пјес. вук 3, 237).

⁴²² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *исплатити, надокнадити, наградити*. Региструје се у свим речницима, изузев у Вранчићевом и Јамбрешићевом. Најстарије потврде су из 15. века. Семантичку реализацију *надокнадити, намирити* потврђују примери: *Твоји ће се труди наплатити труди, ако радиш што се већма може* (М. А. Рељковић сат. 180), *Да се труд и трошак његове радње наплатити може* (П. Болић винод. 1, 266). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом *се* у значењу *узети наплату*:

~(III) **Ø**: зашто му *није* његов труд *наплаћен* (Дивковић 430).

2. нејасно значење.

~(III) **од чега (Г_{ОД})**: *БИТИ КЕШЬ W^А СВАКОГА ЖЕЛИЕНА ТВОГА НАПЛАКЕНЬ* (Дубр. зб. 131).

НАПЛОДИТИ⁴²³ сврш. *размножити плођењем, расплодити; размножити.*

~ **шта (А_Ø)**: Тако човуљци, жвирати, барбаћепи, образи од папагала, мојемуча, од жаба, оласти и с коза удрени *наплодише то гадљиво сјеме* (Држић 305).

НАПОЈИТИ⁴²⁴ сврш. *дати (некоме) да пије (нешто), чинити да неко пије (нешто).*

~ **кога (А_Ø)**: ви *МЕ ЖЕДНА НАПОЈИТЕ* (Дубр. зб. 162), Јеси, *сита си ме напојио!* (Држић 308), Ребека [...] *камиле његове напоји* (Змајевић 1: 46), *придоше хћери Рагуела*

Жудио се ончас пође наплатит на банку (М. Држић 357; уп. Држић 378), Заповиди господин његов, да се прода он (т. ј. слуга) и жена његова и синови и свака, да се наплати (И. Бандулавић 181^б). Напомиње се да се не може одредити значење глагола у примеру: Сада бити ћеш од свакога жељења свога наплаћен (Зборн. (1520) 100^б; уп. Дубр. зб. 131).

⁴²³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *расплодити, оплодити*. Наводи се да се појављује у активу и пасиву, а бива употребљен и са морфемом се. Семантичка реализација *расплодити, плођењем размножити* региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином и Поповићевом речнику, а поткрепљује се и примерима: Наплодише то гадљиво семе (М. Држић 241; уп. Држић 305), Бог није дао многоженство првом ћаћку, да наплоди земљу празну (Ј. Кавањин 47^а).

⁴²⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *чинити да неко пије, дати некоме да пије*. Наводи се у свим речницима, изузев у Вранчићевом и Јамбрешићевом. Најстарије потврде су из 14. века. Поменути семантичку реализацију потврђују примери: а) напојити уопште: 1) објекат је чељаде: Кад ја жедан бјех, ви ме жедна напојисте (Зборн. (1520) 125^б; уп. Дубр. зб. 162), Био сам жедан и ви мене не напојисте (М. Дивковић бес. 35); 2) објекат је живинче (домаће): Трибује ми појт тја овце напојити (М. Газаровић 18); б) са допуном у генитиву: Да ми те је ... бистрога рујнога винца напојит (М. Држић 249; уп. Држић 311), Уста, која уче анђеле, сада су жучи и оцта напојена (М. Дивковић бес. 358); в) са допуном у инструменталу: Тере жедну сабљу иште љуцком крви напојити (И. Гундулић 525), Ја сам напојен жуђју (sic!) и остом (М. Зоричић осм. 104), Сестра ме је напојила вином (Нар. пјес. вук 1, 540). Значење *напојити, залити* поткрепљује се примерима: Да би се Бог достојао ... земљу кишицом разладити и напојити (А. Канижлић уточ. 124), Жедну мајку (т. ј. земљу) да напоји и плод њезин да одгоји (т. ј. киша) (В. Дошен 260^б).

[...] да би живину напојиле (Змајевић 1: 59), напоји пук (Змајевић 1: 62), ви мене напојисте (Дивковић 187), је ли [...] жедне напојио (Дивковић 345).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀)**: када га жедањ бих ви ме не напоисте (Дубр. зб. 163).

~ **кога (А₀) чега (Г₀)**: присъвете каръви мве хѡѣѡ напоити нега (Срп. мол. 107), да ми те је [...] бистрога рујнога винца напојит (Држић 311).

~ **кога (А₀) чиме (И₀)**: анђео Божји [...] указа јо/ј/ воду, којом она напоји сина свога (Змајевић 1: 45).

~(III) **чега (Г₀)**: жедањ жѡочи и ѡцѣта би напоиенъ (Срп. мол. 62).

~(III) **чиме (И₀)**: Жедан би напојен жучи и оста спенгом (Змајевић 1: 191).

2. натопити, залити.

~ **шта (А₀)**: Бразъде напои (Срп. мол. 96).

НАПОКОЈИТИ⁴²⁵ сврш. *намирити (некога)*.

~ **кога (А₀)**: напокоише га (Дубр. зб. 38).

НАПРАВИТИ⁴²⁶ сврш. **1. обновити; оправити, поправити.**

⁴²⁵ РЈАЗУ наводи овај глагол у значењу *намирити* и напомиње да се потврђује само у једном примеру: Рече га (т. ј. Фараун Јосифа) привести, и приведоше га, и рече га измити, измише га, и напокојити, и напокојише га (Зборн. (1520) 26⁶; уп. Дубр. зб. 38).

⁴²⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према *digere, facere, ornare*. Појављује се у свим речницима изузимајући Јамбрешићев. У Стулићевом речнику се наводи да се потврде могу пронаћи код Гундулића, што се показало као нетачно. Семантичку реализацију *оправити, поправити, обновити* потврђују примери: Да цркве разрушене ... буду направљене и поновљене (И. П. Лучић нар. 86) и пример из Душановог законика (уп. ДЗ 127: 67). У Барањском препису (Бар) одговарајућа реченица се проналази у оквиру 118. члана: градъ [...] да га направе граѓане тогазы града (ДЗ 118: 64; Бар); Призренски препис (Прз) наводи: градъ [...] да га направѣ граждане тогази града (ДЗ 127: 134; Пзр); Шишатовачки препис (Шиш) региструје дати пример у оквиру 109. члана: град [...] да га направе граждене (sic!) того града (ДЗ 109: 202; Шиш); Раковачки

~ **шта (А₀):** град [...] да га *направѣ* граждање тогаси града (ДЗ 127: 67).

2. а. *зготовити, приготовити, приправити; приредити.*

~ **шта (А₀):** Купи вина, *направ' трпезу* (Држић 483), Кад бисмо дома дошли, *направили бисмо трпезу* (Држић 567).

б. *наместити, спремити (нешто: кревет после спавања).*

~ **шта (А₀):** Плацари у дријеву [...] годишницам [...] *Направ'те* ми *одар* (Држић 321).

3. *начинити, спремити, израдити, сачинити.*

~ **шта (А₀):** И цијећ Мара поћ'мо *штогоди* [...] *направит* (Држић 332), Све да учинимо, *све да направимо* (Држић 345).

4. *обавити, завршити, средити (нешто: неки посао).*

~ **шта (А₀):** Не брини се, *направи' ћемо ту работу* (Држић 335).

НАПРАВЉАТИ⁴²⁷ несврш. **1.** *готовити, правити, спремати; приређивати.*

препис (Рак) има дати пример у оквиру 123. (62) члана: град [...] да га праве градски люди тога града (ДЗ 123: 260; Рак). Значење *приправити, справити, приредити, приготовити* поткрепљују следећи примери: Сиде с небеса анђео и заста трпезу направљену, и почеше благовати и пити (Зборн. (1520) 40^a; уп. Дубр. зб. 58: Потом сиде с небеса анђео на земљ и заста тарпезѣ *направљенѣ*), Господар вика ... купи вина, направ' трпезу (М. Држић 134; уп. Држић 483), Да је свијетлом госту тему направио објед липи (А. Витаљић ост. 66). Семантичку реализацију *начинити* потврђују следећи примери: а) објекат је нешто конкретно: У јаслех направи ложницу на сијену (М. Држић 420: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник.), Кад си калуп тако направио (П. Болић виод. 2, 76); б) објекат је нешто апстрактно: Сазида куће и градове, направи законе (Д. Богданић 22); в) објекат су лексеме што или све: Цијећ Мара поћ'мо штогоди, ако можемо, направит (М. Држић 284; уп. Држић 332), Све да учинимо, све да направимо (М. Држић 304; уп. Држић 345), Кожегоди што направи, себи дио он остави (В. Дошен 121^a). Израз **направити когагоди врага** успостављен је према изразу **направити триста чуда** у значењу *створити неугодну ситуацију* (Матешкић 1982: 71; под чудо). РЈАЗУ наводи да се у следећем примеру не може одредити значење датом глаголу: Како ме ктијаше од крепатуре оздравит, тако ће и моје кућне невоље направит (М. Држић 168; уп. Држић 514).

⁴²⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном направити. Наводи се у Микаљиним, Бјелостјенчевим, Јамбрешићевим, Волтиђијиним, Вуковим и Даничићевим речнику. Најстарије потврде су из 14. века. Семантичку реализацију *готовити, правити, приређивати* потврђују примери: Када Марта сестра моја говораше, зашто трпезу не направљам (Зборн. (1520) 109^a; уп. Дубр. зб. 142).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀)**: марта сестра мога говораше зацо тарпезе не направлаиъ (Дубр. зб. 142).

2. *узгајати (биљуку); обрађивати (воћњак или поертњак).*

~ **шта (А₀)**: њих бостане сами направлаше (Змајевић 1: 30).

3. *обликовати, уобличавати (некога (службећи се некаквим средством)).*

~ **кога (А₀) чиме (И₀)**: Уведе га у рај земаљски да би га [...] направлао, направом себи угодном (Змајевић 1:30).

НАПРЕДОВАТИ⁴²⁸ сврш. и несврш. **1.** *имати напредак, успешан ток, развој; тећи, развијати се.*

~ **у чему (Ју)**: ѣа наприедюѣи љ криепосътиехъ зчинио се достоѣнь љдо свете матере царькѣве (Дубр. зб. 186), толикоѣеръ г^нь га ѣе чинити наприедовати љ добротѣхъ (Срп. мол. 108), видећи напредовати у свакому добру Жуђеде [...] за понижити их измислише (Змајевић 1: 56).

~(НЕГ. ФОРМА) **у чему (Ју)**: зацо не наприедова љ добрљ коие виеше почео (Дубр. зб. 13).

~ **чиме (И₀)**: И тако напредујући светом молитвом и устр[п]љен'јем вапијаше г Богу (Дивковић 354).

2. *расти, умножавати се.*

⁴²⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према progredi, proficere, perseverare. Наводи се у свим речницима изузев у Вранчићевом и Јамбрешићевом. Најстарије потврде су из 16. века. Семантичка реализација *имати, чинити напредак* потврђује се примерима: а) напредовати у нечему: Не наприједова у добру, које бјеше почео (Зборн. (1520) 9^a; уп. Дубр. зб. 13), Како до сад, тако и напријед у љубави напредујте (Н. Наљешковић 1, 158); б) напредовати чим или с чим: Исус напридоваше мудростју (И. Анчић огл. XIII), Исус напридоваше с мудростју и временом и милостју код Бога и код људих (Б. Леаковић гов. 25). Значење *расти* поткрепљују примери: Свјетлост свијетећи напредује и расте (М. Дивковић наук 35^a; уп. Дивковић 149), Умножило се је убоштво и напридује свака рђа у вилајету (Ј. Бановац пред. 109). Као ретко, појединачно значење наводи се *пратити, испратити; бити пратилац* у примерима: Учињења наша, молимо те, господине Боже, погледај и сусрети милостју твојом и помажући напредуј (М. Дивковић 230^b; уп. Дивковић 371), Чине наше, молимо, господине, надишућ притеци и помажућ напридуј (И. Анчић свитл. 119). Напомиње се да су ово преводи из молитве: Actiones nostras quaesumus, Domine, aspirando praevieni et adiuvando prosequere.

~ Ø: Праведнијех је стаза [...] свјетлост, свијетећи *напредује* и расте (Дивковић 149), Ова стаза праведнога *напредује* и расте (Дивковић 149), дјела праведнијех *напредују* и умножају се (Дивковић 149).

НАПРЕТИ (и)јек. НАПРИЈЕТИ⁴²⁹ сврш. *навалити, напасти, ударити (на некога)*.

~ **на кога (А_{НА})**: Еђипцијани [...] *напријеше* [...] на краља (Змајевић 1: 61), *напријеше на Арона* (Змајевић 1: 63), сви једино *напријеше на њега* (Змајевић 1: 211).

НАПРТТИ⁴³⁰ сврш. *натоварити (нешто; нешто некоме)*.

~ **шта (А_Ø) коме (Д_Ø)**: *напртише* ончас разбојници криж тешки Г-ну (Змајевић 1: 190).

НАПУНИТИ⁴³¹ сврш. **1.** *учинити, начинити да нешто буде пуно (у правом и пренесеном смислу)*.

⁴²⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол наводећи као основно значење *упрети, навалити, прионутти*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *навалити, ударити, напасти* потврђују примери: а) уопште: Турци храбрени сабљама *напријеше* јак змаји огњени (М. Ветранић 1, 53); б) *напр(и)ети на некога, на нешто*: Кад *напру* на мене, да ме расцвијеле (М. Ветранић 1, 386), На врата смо вам *напрли*, сваки небог штапом куца (Н. Наљешковић 1, 160), Вуци ће *напријети* на стадо без страже (М. Држић 439: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник.).

⁴³⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *натоварити*. Региструју га Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев и Вуков речник. Дата семантичка реализација, са допунама *напртти нешто некоме*, бива потврђена примерима: Пак ми врх плећи тај трупац *напрти* (М. Ветранић 2, 111), Носи криж, који је теби *напрћен* (М. Раднић 400^а).

⁴³¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *implere, gerlere*. Појављује се у свим речницима изузимајући Јамбрешићев. Најстарије потврде су из 13. века. Семантичку реализацију *начинити да нешто буде пуно* потврђују следећи примери: а) уопште: Растите и множите се и *наплните* земљу (Наручн. 60^б), Ти нијеси с трбухом, ки се не може нигда *напунит* (М. Држић 257; уп. Држић 316), Жалост *напуни* срце ваше (из лат. *tristitia implevit cor vestrum*. iоan. 16, 6) (И. Бандулавић 146^б); б) *напунити чега (понекад: од чега)*: Жељаше *напунити* трбух свој жира (И. Бандулавић 49^а), Ко с вашкама спава, *напуни* се буха (Нар. посл. вук 152), Кућа сваког Божјег *напуњена* дара (Осветн. 1, 43), Све тамнице Влаха *напунио* (Нар. пјес. вук 4, 99), Да је ова црква *напуњена* од паметне чељади (В. М. Гучетић 163), Тко ме туге сад *напуни*? (М. Држић 111; уп. Држић 245), Да буду *напуњени* сваке неправде (Вук рим. 1, 29); в) *напунити чим (понекад: с*

- ~ **шта (A₀):** *да овди напуни трбух*, а онамо памет и душу (Дивковић 134), женидба једно велико посветилиште које је Г(осподи)н Бог наредио и дао човјеку *да [...]* роди и *напуни краљевство небеско* (Дивковић 264).
- ~ **кога (A₀) чега (Г₀):** Тко ме туге сад *напуни?* (Држић 245), *напуни га неизмјерне свјетлости, бистрости и љепоте* (Змајевић 1: 194), *напуни га милости такове* (Дивковић 227).
- ~ **шта (A₀) чиме (И₀):** *могу [...]* њих плодом напунити земљу (Змајевић 1: 30).
- ~(III) **Ø:** не може се *зддржати горѣка воѣла w^а гриеха пѣтенога каде не тиело напѣнено* (Дубр. зб. 24).
- ~(III) **чега (Г₀):** милости обѣмлена која *не безъ поманканиа | напѣнена милости* (Дубр. зб. 191), Да буде један стуоп гвозден од земље до неба и да *је васколик [...]* бритава напуњен (Дивковић 444).
- ~(PC) **Ø:** Нека *би се напунила* ова небеска сједалишта (Змајевић 1: 28).
- ~(NEG. ФОРМА; PC) **Ø:** ти нијеси с трбухом ки *се не може* нигда *напунит* (Држић 316).
- ~(RP) **кога / чега (Г₀):** човекъ [...] *напѣнит се ѣ неправе* (Дубр. зб. 33), *Напѣни се двѣриехъ њ домѡ твоѡѡ* (Срп. мол. 96), *Риека вожѣ напѣни се вѡдѣ* (Срп. мол. 96), тада *се највеће* пустиње од Еѣипта богољубнијех људи напунише (Змајевић 1: 209).
- ~(RP) **од чега (Г_{0D}):** свети цесаре тиверио w^а сласти тадаи *се напѣни* (Дубр. зб. 99).
- 2. испунити, остварити (нечије жеље).**
- ~ **шта (A₀):** *напѣнио иссамѡ ваше жељение* (Дубр. зб. 159).

НАПУЊАТИ⁴³² несврш. *чинити да нешто буде пуно (у правом и пренесеном смислу).*

чим): Рекли су напунит крухом град и житом и муком (Ф. Лукаревић 281), Милостју разликом хоће те напунит (М. Марулић 95). Значење *испунити, извршити* поткрепљује се примерима: (Бог) сва твоја на поспих желиња напуни! (Х. Луцић 195), Напуни своја обећања (т. ј. Бог) (А. Виталић истум. 242).

⁴³² РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном напунити. Региструје се у Микаљином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Најстарије потврде су из 13. и 14. века. Семантичку реализацију *чинити да нешто буде пуно* потврђују следећи примери: а) уопште: Четири ствари јесу, које се не насићају ни напуњају нигда (Зборн. (1520) 18^а; уп. Дубр. зб. 27), Растите и

~ **кога / шта (A₀):** растите и размножите се и напуњајте земљу (Дубр. зб. 36), И тако напуњајте сваку животињу (Дивковић 211).

~ **кога (A₀) чега (Г₀):** напуњајте сваку животињу благосова (Дивковић 211).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **Ø:** четири ствари неса које сене [...] напуњајте (Дубр. зб. 27).

НАПУСТИТИ⁴³³ сврш. *пустити (некога), чинити да неко буде пуштен (на некога) у непријатељском смислу.*

~(III) **на кога / на шта (A_{НА}):** свијета красте и лишае и расказание и сваки гади земљни које с^в напуњајте на телеса човијеча (Дубр. зб. 207).

НАРЕДИТИ⁴³⁴ сврш. **1.** *уредити, средити (у правом и пренесеном смислу).*

умножите се и напуњајте земљу (Зборн. (1520) 25^а; уп. Дубр. зб. 36), Бог напуња свако мјесто (В. М. Гучетић 46), Толико је ... ово весеље, да васколик свијет напуња (М. Дивковић бес. 78); б) напуњати нечега (врло ретко: од нечега): Он напуња рибе мриже (М. Газаровић 43), Отвораш руку твоју и напуњаш сваку животињу благосова (М. Дивковић наук 90^а; уп. Дивковић 211), (Исус) напуња милости и даровах божанственије(х) душе онизију (А. Баћић 316).

⁴³³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *mittere, admittere*. Појављује се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *пустити некога или нешто на некога или на нешто (у непријатељском смислу)* потврђује се примерима: Бог ... дивје људи на нас напусти, и царство наше затрше (Старине 3, 280), Не будући и то доста сву другу војску напусти на њих (Ф. Главинић цвит 318^б).

⁴³⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *уредити, одредити, направити, наложити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *уредити* потврђују примери: а) уопште: Рекли би јој: Сватови иду, обуци се. И ото т' она наређена (М. Држић 406; уп. Држић 567); б) са објектом: Сами себе господину Богу имамо припоручити, у руке му се придати и наредити душу нашу (М. Дивковић бес. 876), Да буде наредит кућу своју, јербо имаше умријети (М. Орбин 58). Значење *одредити* бива поткрепљено следећим примерима: а) са објектом: Нареди ми време, када ћу молити за те (из лат. *constitue mihi tempus, quando deprecer pro te*) (Ђ. Рапић 60); б) наредити на нешто: Стоји дари до времена на то наређена од отца (Бернардин 12), Има ... онога оца од фратарара, који на то буде наређен, смјерно молити, да га хотио примити (А. Гучетић роз. јез. 20); в) инфинитив као допуна: Јер би наређено Адаму умрити (Н. Димитровић 48); г) реченица са везником да као допуна: Нареди, да не постит се в недилни дан (Ш. Кожичић 9^б), Нареди нам Бог војводе, поглаваре, да пук воде (В. Дошен 243^б). Семантичка реализација *направити, начинити, учинити* потврђује се примерима: Наредили бјеху њих свијете отајно

~ **кога / шта (A₀):** *ими наипарво нарѣдѣти [...]* доврo своје тѣло (Дубр. зб. 35), *Каконо је [...]* мој Отац небески *наредѣо* краљевство небеско (Дивковић 153).

~(III) **Ø:** И ото т' она *наређена* (Држић 567).

2. одредити, установити, успоставити.

~ **шта (A₀):** остале дни светчане које је наредѣла света Мати Црква (Дивковић 241), постове које је наредѣла света Мајка Црква (Дивковић 259), Г(осподи)н Бог *нареди* женидбу (Дивковић 393).

~ **шта (A₀) у шта (A_y):** Ова времена нареди света Мајка Црква у споменутије муке Г(осподи)на нашега Исукрста (Дивковић 312).

~ **ИНФ:** Такојер света Мајка Црква *наредѣла је* ове свете службе пригнути и призвати на скрушен'је, на умиљен'је и на богољубство (Дивковић 266).

погубити Исусове пријатеље (Зборн. (1520) 103^б; уп. Дубр. зб. 135), Докле би он устао, два вретена бих напрела, објед бих наредѣла, сто посала бих учинила (М. Држић 213; уп. Држић 445), (Бог) трећи дан нареди море (П. Посиловић цвијет 218), Штијемо од Давида, који овако бјеше наредѣо молитву (Ј. Матовић 525). Значење *управити* потврђује се примером: Господин нареди срдца ваша к љубави Божјој (из лат. Dominus dirigit corda vestra in caritate Dei. 2 thessal. 3, 5) (Ант. Далм. нов. тешт. 2, 103^а). Семантичка реализација *наложити, запов(и)једити* поткрепљује се следећим примерима: а) уопште: Такој би учињено, како он бјеше наредѣо (Зборн. (1520) 8^б; уп. Дубр. зб. 12; и такои ви *вчинено како онъ виешѣ наредѣо*); б) са објектом: Краљ Константин бјеше наредѣо њеке заповиједи пуку (Зборн. (1520) 8^а; уп. Дубр. зб. 12), Да ће добровољно обслужити све, што им Бог нареди (А. Качић кор. 77); в) инфинитив као допуна: Учеником бдјет нареди (Ц. Палмотић 3, 67^б); г) реченица са везником да као допуна: Нареди, да они говоре најгоре, што знају ономуј филозофу (Зборн. (1520) 10^а; уп. Дубр. зб. 14), Вечеру наредѣх, да рано оправе (П. Хекторовић 44). Значење *поставити, наместити* реализују следећи примери: а) нам(ј)естити (у правом смислу): Треба, да се у мјесто наредѣт свештеник (Гласник 56, 137); б) у пренесеном смислу: Закон ... од оца небескога подан и наређен (А. Гучетић роз. јез. 117), Посветилишће, ко си ти заставил и наредѣл (П. Радовчић нач. 472). Семантичку реализацију *задати (посебно покору)* представљају следећи примери: Бискуп ... нареди му малану покору (Ј. Бановац припов. 36), Испуњење поборе од исповидника наређене (А. Канижлић богољубност 114). Значење *причестити* потврђују примери: Који се жене и удају, да се прије тога исповједу и наредѣ (М. Дивковић наук 137^б; уп. Дивковић 264), Добравише попа свештеника па лијепо друштво наредѣше, причестише и исповиђеше (Нар. пјес. вук 4, 479).

~ **ВОЛ_{КЛ} / К_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): Г(осподи)н Исукрст и света Мајка Црква нареди да се водом крстимо на светом крштен'ју (Дивковић 272), Папа Онорио нареди да сваки редовник у својој држави понукује пуок (Дивковић 301), Свети Петар апошто нареди да се Оченаш говори на свакој миси (Дивковић 302).

~(III) **Ø**: Ова женидба би наређена јоште у почело свијета (Дивковић 393).

~(III) **од кога (Г_{ОД})**: сваки крстјанин има постити постове који су наређени од свете Мајке Цркве (Дивковић 134).

~(III) **на шта (А_{НА})**: Вријеме полуноћње би наређено на успомену муке Исусове (Дивковић 313), Вријеме вечерње би наређено на успомену тје муке Исусове (Дивковић 313).

~(III) **ВОЛ_{КЛ} / К_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): Да буде наређено да се људи крсте којом ствари која се купује (Дивковић 272).

3. а. *направити, начинити, сачинити саставити, створити, спремити, зготовити, учинити.*

~ **шта (А_Ø)**: Трети дань онь нареди море (Дубр. зб. 36), објед бих наредила (Држић 445), Исукрст има учинити и наредити прави и истинити закон божанствени и духовни (Дивковић 121), ову свету и славну исповијед нареди Г(осподи)н Исукрст, наш Спаситељ (Дивковић 325), Такојер јесу молитве које је наредила света Мајка Црква (Дивковић 359).

~ **ИНФ**: наредили виехъ ниѣ свиете отаино погъвити исѣсове припате и знанце (Дубр. зб. 135).

б. *сачинити, саставити и упутити; сачинити, саставити и наменити (нешто некоме).*

~ **шта (А_Ø) коме (Д_Ø)**: ова молитва Оченаш, коју је молитву учинио и нам наредио научитељ од живота и мајстор небески (Дивковић 200).

в. *сачинити, саставити и поручити (оставити (о)поруку, тестамент некоме).*

~ **шта (А_Ø) коме (Д_Ø)**: ово је моја наредба коју бјех јоште за живота наредио мојој жени, синовом, кћерем и осталијем мојијем родјаком (Дивковић 385).

4. *управити, усмерити.*

~(III) **к чему (Д_К)**: покора која се на исповиједи нареди к скрушен'ју (Дивковић 315).

5. *наложити, заповедити.*

- ~ **шта (A₀) коме (D₀):** *краль константињъ внеше наредидо неке заповиеди пѣкѣ (Дубр. зб. 12), што бјеше г(осподи)н овому слуги наредидо (Дивковић 309).*
- ~ **ВОЛ_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *нареди да они говоре наигоре цю знаю. ономѣи. филозофѣ (Дубр. зб. 14), наредише да ѣчине ѣ римѣ поклицаринѣ да скажѣ w^а добитта великога тибериѣ цесарѣ и господцтвѣ све колике ствари и васѣ начинѣ (Дубр. зб. 110), Исукрст на ово дође на свијет: заповидјети и наредити да се меју собом љубимо (Дивковић 173).*
- ~ **коме (D₀) + ВОЛ_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *младац [...] говораше ову круницу од молитава како му бјеше Госпа наредила да говори (Дивковић 361).*
- ~ **коме (D₀) + ВОЛ_{кл}** (КАКО + ПРЕЗЕНТ ГЛ. ИМАТИ + ИНФ): *да вам [...] наредим како имате чинити и живјети (Дивковић 121), ови младац сказа [...] како му бјеше наредила како има говорити круницу на поштен'је Краљице небеске (Дивковић 362).*
- ~ **коме (D₀) + ВОЛ_{кл}** (НЕКА + ПРЕЗЕНТ): *има му наредити нека свакојако научи што је од потребе (Дивковић 329), нареди твојијем пријатељем и рођаком нека за тебе коју покору учине (Дивковић 342).*
- ~(III) **коме (D₀) + ИНФ:** *како је наређено редовником на н'јека особита времена Г(осподи)на Бога молити и хвалити (Дивковић 348).*
- ~(III) **коме (D₀) + ВОЛ_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *ако је кому [...] наређено да очито покору чини (Дивковић 403).*
- б. а. поставити, наместити (у правом и пренесеном смислу).**
- ~ **кога / шта (A₀):** *редовник кога је наредила света Мајка Црква (Дивковић 270), Ово посветилиште нареди Исукрст (Дивковић 385).*
- ~ **кога (A₀) + ВОЛ_{кл} / К_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *Г(осподи)н Исукрст, хотијући наредити светога Петра апоштола да је глава и*

господар и старјешина све свете Мајке Цркве (Дивковић 408).

~(III) **Ø**: отац духовни има имати област да је по закону свете Мајке Цркве римске наређен (Дивковић 340), *би наређено* ово посветилиште (Дивковић 393).

~(NEG. ФОРМА; III) **Ø**: који *није наређен* редовник по наредби свете Мајке Цркве римске (Дивковић 392).

б. поставити и наменити (у пренесеном смислу).

~ **шта (A_Ø) коме (D_Ø)**: Исукрст закон и заповиједи човјеку нареди (Дивковић 122), *зашто је* Г(осподи)н Бог ова посветилишта у Новому закону нам наредио (Дивковић 265).

7. задати (најчешће покору).

~ **шта (A_Ø) коме (D_Ø)**: отац духовни *има* покорнику скровиту покору наредити (Дивковић 336), отац духовни [...] *има наредити покору пуоку околo стојећему илити његовијем рођаком* (Дивковић 343), Тко се овако исповије [...] редовник *може* [...] покору му наредити (Дивковић 346).

(за истицање: уз додатак својијема (властитијема) усти)

~ **шта (A_Ø) коме (D_Ø)**: они који се исповједу [...] држани су обслужити и извршити [...] како да им је ону покору Исус својијема усти *наредио* (Дивковић 315), покорник има бити приправан [...] колико да му је ону покору наредио Г(осподи)н Бог свемогући својијема властитијема усти (Дивковић 338).

~(III) **коме (D_Ø)**: кадано покорник за прве гријехе поборе, која му је наређена (Дивковић 339).

~(PII) **Ø**: *може се* и покора очита *наредити* (Дивковић 336).

8. причестити (некога), *бити причешћен, примити причест* (од некога).

~(PII) **Ø**: који се жене и удају *да се* прије тога исповједу и *нареде* (Дивковић 264), Други је плод када *се* човјек исповије и *нареди* (Дивковић 387).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **Ø**: колико је времена да *се није* исповидио ни *наредио* (Дивковић 333),
И тако *ни се могу* исповидјети ни *наредити* (Дивковић 400).

НАРЕЂИВАТИ⁴³⁵ несврш. **1.** *стварати, уобличавати, чинити, правити.*

~ **кога / шта (A_Ø)**: богъ човиєка наређивє (Дубр. зб. 89), *наређивати ствари које су на*
умножен'је и на узвишен'је поштен'ја Божјега (Дивковић 409).

2. *управљати, владати.*

~ **шта (A_Ø)**: како наѣкиєрь [...] наређивѣи дреєво (Дубр. зб. 28), Спаситељ Јесукрст влада и
наређује с. цркву кршћанску (Змајевић 1: 195).

3. *налагати, заповедати.*

~ **шта (A_Ø)**: обслужује свеколико што [...] *наређује* света Мајка Црква римска
(Дивковић 159).

~ **коме (D_Ø) + ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ ГЛ. БИТИ + ИНФ): ја вам наређујем да будете благовати и
пити сврху моје трпезе (Дивковић 153).

4. *постављати.*

~ **кога (A_Ø)**: бискупи не могући [...]
доспјети ни свему пуоку крстјанскому [...] друге
наређују и ста[в]љају да [...] владају пуок крстјански (Дивковић 410).

⁴³⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол и доводи га у везу са наређати (који се под б) одређује као имперфективан према перфективном наредити; нема га у речницима, а потврђује га пример: *Неизбројне грехе и свега створа работом по всем свиту нареја* (т. ј. папа) (Пророци 223). Глаголску лексему **наређивати** региструју Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешив, Волтиђијин, Стулићев и Вуков речник. Најстарије потврде су из 15. века. Семантичка реализација *управљати* потврђује се примерима: *Како наукијер ... заповиједајући и наређујући дријево* (Зборн. (1520) 19^б; уп. Дубр. зб. 28), *Цркву путу у Божјему наређиват помно сједе* (П. Канавелић 387). Значење *налагати, заповедати* поткрепљује се примерима: *Ваља свака обслужити, која Бог наређује и заповида* (Ј. Бановац разг. 81), *Прогласи се једна приљута заповијед, у кој се наређиваше, да се имају похитати сфе крстјанке* (Б. Кашић пер. 33). Семантичку реализацију *поставити* представља пример: *Наређујем тебе сада врх египске покрајине ... поглавицом над све ине* (П. Вулетић 39). Значење *задавати (обично покоре)* бива потврђено примерима: *Да за мале грехе велике покоре не наређују* (А. Баћић 388), *За један грех од оваке врсте таку ми малу покору наређујеш!* (Ј. Бановац припов. 36).

~ **кога (A₀) на шта (A_{НА}):** Свети Отац папа [...] наређује на своје мјесто бискупе и остале владоце свете Мајке Цркве (Дивковић 410).

~(III) **за кога (A_{ЗА}):** у кому се зламен'ју даје област духовна оному који *се* [...] наређује за мисника (Дивковић 392).

5. задавати (обично покору).

~ **шта (A₀) коме (D₀):** када се човјек исповиједа [...] редовник [...] покору му наређује (Дивковић 263).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀) за шта (A_{ЗА}):** не има отац духовни за скровите гријехе наређивати очите поборе (Дивковић 336).

НАРЕСИТИ и НАРЕШИТИ⁴³⁶ сврш. *накитити, украсити, уресити* (у правом и пренесеном смислу).

~ **шта (A₀) од чега (Г_{ОД}):** Бог [...] хтећи небеса нарешиати од свјетлости [...] учини Сунце (Змајевић 1: 29).

~(III) **Ø:** небеса колико *су нарешена* (Дивковић 152).

~(III) **чиме (И₀):** Душа његова [...] *би* [...] трема крепошћу нарешена: то јест, памећу [...] разумом [...] вољом (Змајевић 1: 29), С. ДИОНИСИО[...] *би* човјек сваком наравском крепошћу нарешен (Змајевић 1: 227), тако је човјек који се боји Бога нарешен даровми и крепостми Духа Светога

⁴³⁶ РЈАЗУ бележи глагол **наресити** у значењу *уресити, накитити* и наводи као равноправан глагол **нарешиати**. Први глагол се региструје у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: а) *наресити* нечим: Дивица изврситом и једином липостју *нарешена* (Старине 1, 218), Бог ... одлучи уздигнут је и *наресит* је (т. ј. Марију) свјема милостима и крепостима (И. Држић 403), Бог га *нареси* славом небеском (Е. Павић проsv. 1, 5), Душе славне и честите вјечном славом *нарешене* (Ц. Палмотић 2, 506); б) *наресити* некакву ствар (уопште): Књиге ... *ке су разнесене по све свита краје чудно нарешене*, сваке сласти слаје (П. Хекторовић 24); в) *нарешен* од нечега: Ти си кључ *нарешени* од изврситих перал (М. Јерковић 79).

РЈАЗУ глагол **нарешиати** упућује на *наресити*. Региструје га једино Волтиђијин речник. Бележи се много примера који представљају потврде: Тако ју је паметју и умињем и умиљенством и благодарством и правдом и крепостју *нарешио* (П. Хекторовић 53), Изван чудновате липоте тилесне, с којом *нареши* нарав краља овога, *бише нарешен* од Бога свим крепостима духовним (А. Качић разг. 34).

(Дивковић 116), ти пуна милости јере *си нарешена даром Присветога Тројства* (Дивковић 225), И тако смо прилични к стаблу смоквеному, које је стабло *нарешено само листјем, а не плодом и воћем* (Дивковић 424).

НАРЕЋИ⁴³⁷ сврш. **1. именовати, назвати, дати име (некоме).**

~ **коме (Д₀) шта (А₀) ДПРЕД: (Н):** старига породи сина и *нарече име немъ боабъ млаѣа породи сина и нарече име немъ дмоњъ* (Дубр. зб. 6).

2. наименовати, поставити.

~ **(III) кога (Г₀) за шта (А_{3А}):** *бјеше био свијех војника нијемске земље наречен за цесара* (Змајевић 1: 238).

НАРУГАТИ СЕ⁴³⁸ сврш. *казати или учинити нешто с омаловажавањем, с потцењивањем, извргнути порузи, руглу; наружити (некога).*

~ **коме (Д₀):** Кам [...] *наруга се родитељу својем* (Змајевић 1: 38).

~ **ким / чиме (И₀):** *наругао бих се светијем Антуном* (Држић 523), *љубав се је хтјела наругат данас мноме* (Држић 523), *за наругати се светом Мајком*

⁴³⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према *dicere, appellare*. Региструју га Белин, Јамбрешићев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник. Семантичку реализацију *именовати, назвати* потврђује пример: Ту град сазида и нарече име њему Александрија (Старине 3, 247). Значење *наименовати, поставити* поткрепљује се примером: Он наречен биси цесаром (Ш. Кожичић 47⁶).

⁴³⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *пругати, обружити*. Појављује се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дата семантичка реализација бива поткрепљена примерима: а) *наругати се уопште*: Пругање јест, када се чини с ричма или зламењем за наругат се и не поштоват искрњега (А. Баћић 132), Немој се чудит ни наругат да смо ... руке стисли (М. Добретић в. Свјетован); б) *наругати се некоме*: Ругаоцим наругат хоће се Вишњи згар (Н. Димитровић 17), Немој се наругат овому мому ... труду (П. Филиповић 3); в) *наругати се неким (с неким)*: Наругао бих се светијем Антуном (М. Држић 182; уп. Држић 523), Како се Исукрстом наругаше и погрдише га (М. Дивковић бес. 99), Ако сам се наругао њиовим заповиди (П. Посиловић насл. 111^а), Ако би се с њими наругал (Ф. Главинић свитл. 63); г) *пасивне конструкције*: Ругавци јесу наругани (Зборн. (1520) 23⁶; уп. Дубр. зб. 34). Наведен је и пример у оквиру кога се налази допуна за коју се не може утврдити да ли је у дативу множине или у инструменталу једине: Да се не наругаш друзијем (Зборн. (1520) 23⁶; уп. Дубр. зб. 34: *чѣвати се да се не нарѣгашъ дрѣзиемъ*). У примеру: Грех је не поштоват ствари свете или се њима наругат (И. Грличић 37) не зна се да ли је допуна у дативу или инструменталу множине?!

Црквом и ње наредбом (Дивковић 262), наруга се Исусом
(Дивковић 290).

~(III) **Ø**: р8глаоци *иес8 нар8гани* (Дубр. зб. 34).

НАСАДИТИ⁴³⁹ сврш. **1.** *распоредити (нешто) по земљишту садећи, посадити (у већем броју); прекрити садницама, насадом, биљем; засадити, посадити.*

~ **шта (A_Ø)**: *ноие насади винограда* (Дубр. зб. 147), *Ное [...] насади виноград* (Змајевић 1: 38).

2. *испунити, населити, настанити (нешто).*

~ **шта (A_Ø)**: *насади Г-н Бог краљество земаљско* (Змајевић 1, 39).

НАСЕЛИТИ⁴⁴⁰ сврш. *настанити (нешто).*

~(III) **од кога (Г_{ОД})**: *Цаптат [...] од Римљана насељен* (Змајевић 1: 59).

~ **СЕ сместити се, настанити се (негде да се живи).**

~ **где (A_У)**: *исти народ [Словињани] [...] се населио најпрво у Сармацију* (Змајевић 1: 69).

НАСИПАТИ⁴⁴¹ несврш. *наливати, пунити (нечим).*

⁴³⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у семантичкој реализацији *посадити, засадити*, што региструју и Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник. Наводе се и примери: *насадити* некакву земљу (виноград, врт): *Рај Бог насади на истоку* (Старине 3, 290), *Изишавши Ное из корабље ... међу осталима послови насади виноград* (Е. Павић огл. 21). Значење *населити, настанити* бива поткрепљено примерима: *Нека ... твој пук тоте се у тој земљи намисти и насади* (А. Виталић истум. 261), *Како је потребнито, да се син одијели од свога оца, од своје матере, да се састане са женом тер да оба усаде ини дом, да насаде ину чељад* (А. Калић проп. 348).

⁴⁴⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према frequentare, collocare. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Најстарије потврде су из 14. века. Семантичку реализацију *настанити (се), нам(ј)естити се* потврђују следећи примери: а) са објектом: *населити нешто* (нпр. неку земљу) односно *настанити се негде*: *Турци населише Брижницу* (П. Витезовић крон. 155); б) *населити се*: *У новија времена населило се у онај крај од Мораче много ускока* (Нар. пјес. вук 4, 460); в) пасивна конструкција: *Ефрем градац насељен од веома мало чељади* (С. Роса 127⁶).

~ **чиме (И₀): новијем** *ћете насипати* (Дивковић 163).

НАСИТИТИ⁴⁴² сврш. **1.** *нахранити до ситости.*

~ **кога (А₀):** *ХЛЕБЪ НАШЪ НАСИТИ НАСЪ* (Срп. мол. 109).

~ **чега (Г₀):** Лазар у гладу и у жеђи жељаше *се наситити мрвица* (Дивковић 441).

~ **кога (А₀) од чега (Г_{од}):** *шдъ притилине пшеничьне насити тебе* (Срп. мол. 44).

2. *задовољити, намирити; испунити задовољством.*

~ **шта (А₀):** Неће онди бити питја и једен'ја тјелеснога, које *ће наситити душу нашу* (Дивковић 153), која *би ствар могла наситити душу нашу* (Дивковић 442), Бог свемогући *може душу нашу наситити* (Дивковић 443).

⁴⁴¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан (у односу на перфективан глагол насути) и перфективан (у односу на имперфективан глагол сипати) према *affundere, infundere*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом (назначено је да је глагол имперфективан) и Даничићевом речнику. Пример: Када почне новина, старо ћете пролијевати и просипати, а новијем ћете насипати и налијевати (М. Дивковић наук 46^б; уп. Дивковић 163) представља потврду за дати глагол као имперфективан.

⁴⁴² РЈАЗУ бележи овај глагол као перфективан према имперфективном ситити. Појављује се у свим речницима изузимајући Јамбрешићев. Семантичка реализација *нахранити до ситости* бива поткрепљена примерима: а) уопште: Јер оће прико начина наситити тило своје (А. Баћић 226); б) насити нечега: Који се жељаше мрвицах круха наситити (А. Баћић 180); в) наситити од нечега: Од плода присветога мене насити (Ј. Филиповић 1, 551^а). Значење *намирити, надовољити (односно задовољити)* потврђује се примерима: а) уопште: Ки (т. ј. разговор) тако накити изврсни разум твој, да сасвим насити душу и живот мој (П. Хекторовић 63), б) наситити нечега: Насити му душу милости и слаткости божанствене (М. Дивковић наук 157^а; уп. Дивковић 286), На оному ће свијету бити насићени вјечње славе (М. Дивковић бес. 576), Ако ја икада буду насићен придраге славе и уживања твога (М. Јерковић 97); в) наситити нечим: Бог својом милостју може наситити душу нашу (М. Дивковић наук 157^а; уп. Дивковић 286), Круом небеским Бог насити покорнике (И. Анчић огл. 4), Наситивши се веће она небескијем наслађењем (Б. Кашић пер. 150). Семантичку реализацију *напојити (се), напити (се)* поткрепљују следећи примери: Још ће му дат пити (т. ј. Исусу) и жући и оцта, нека се насити (М. Држић 457: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Просим пити за наситити жеђу тјелесну (П. Бакшић 164).

~ **чега** (Г₀): на оному *ће се свијету наситити божанства и истините славе Божје* (Дивковић 286).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега** (Г₀): ништо *не може наситити [...] памети, воље и срца човјечанскога* (Дивковић 439), Душа је наша сатворена на слику и прилику Божју и зато *нитко душе наше не може наситити* него само Бог свемогући (Дивковић 442).

~(НЕГ. ФОРМА) **чиме** (И₀): али *се не може ничијем наситити [...] душа наша* (Дивковић 442).

~ **кога / шта** (А₀) **чега** (Г₀): о господине *насити ме твога тиеда* (Дубр. зб. 189), *Дачне насити блага* (Срп. мол. 45), *насити му душу милости и слаткости божанствене* (Дивковић 286), *хоћемо наситити душу нашу доброга пожељен'ја и дјела божанственије[х]* (Дивковић 355).

~ **шта** (А₀) **чиме** (И₀): Г(осподи)н Бог *својом милостју душу ће нашу наситити* подпуно (Дивковић 153), Г(осподи)н Бог *својом милостју може наситити душу нашу* (Дивковић 286).

3. (учинити да) *напојити се, напити се.*

~(III) **од чега** (Г_{од}): *пвкъ ви [...] ш^л жеке сваки наси^кень* (Дубр. зб. 148).

НАСКОЧИТИ⁴⁴³ сврш. *напасти (некога); насрнути, навалити (на некога).*

⁴⁴³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *insilire, incutere*. Семантичку реализацију *напасти, насрнути* региструју Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев и у Поповићев речник, а следећи примери потврђују: а) *наскочити некога, нешто*: Цимбри ... *наскочише Италију* (М. Марулић 72), Нека те сваки њих (т. ј. ветар) *наскочи* и корабљу сву потопаи (М. Пелегриновић 192), Који би смиле ... *наскочити* или *подсести* Рим (Ш. Будинић испр. 133), Да једнога редовника *наскочи* непријатељ с оружјем (А. Кадчић 26), Усиловао се *јест* са свијем јакостима *наскочити* ову тврђу (Ј. Матовић 251); б) пасивне конструкције: Премда је силно и неправедно био *наскочен* од непријатеља (А. Кадчић 27), Једва изнесе главе из засједе *разбојнички наскочен* (М. Павлиновић рад. 183).

~ **шта (A₀):** Руси [...] наскочише Месију (Змајевић 1: 238).

~ **кога (A₀) с чиме (И_С):** с оружјем истијех своијех мужава [АМАЗОНЕ] наскочише непријатеље (Змајевић 1: 71).

~(III) **Ø:** би град из пријеварке наскочен (Змајевић 1: 239).

~(III) **од кога (Г_{ОД}):** Ови би наскочен од Тиберија (Змајевић 1: 196).

НАСИЋАТИ⁴⁴⁴ несврш. *задовољавати, испуњавати задовољством.*

~**кога (A₀) чиме (И₀):** Г(осподи)н Бог својом славом насића оне који су у краљевству небескому (Дивковић 209).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **Ø:** четири ствари иесѡ коие се не насићаю ни напѡнаю нигда парва иестѡ пакао дрѡго иестѡ наѡѡра женска третие иестѡ земла [...] четврто ие оганѡ (Дубр. зб. 27).

~ **СЕ 1. засићивати се.**

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** земла коѡ се не насића воде (Дубр. зб. 27).

2. наслаћивати се, задовољавати се.

~**чега (Г₀):** пѡоти моѡ насићате се (Срп. мол. 94), зашто се истинито насића душа њих божанства на овому свијету (Дивковић 286).

⁴⁴⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном наситити. Региструје се у Стулићевом и Даничићевом речнику. Потврда се сусрећу све до 18. века. Наша семантичка реализација *задовољавати, испуњавати задовољством* бива поткрепљена примерима из РЈАЗУ: а) уопште: Четири ствари јесу, које се не насићају ... нигда (Зборн. (1520) 18^а; уп. Дубр. зб. 27), Имамо ... примити ову ријеч Божју, која храни и насића душе наше (М. Дивковић бес. 64), б) насићати нечим: Бог својом славом насића оне, који су у краљевству небескому (М. Дивковић наук 88^а; уп. Дивковић 209), Када ји(х) ... прогоња(х)у и насића(х)у погрдама (из лат. cum eos ... persequerentur atque opprobriis saturarent) (Ф. Ластрић тест. ад. 127^б). Глаголска лексема са морфемом се има значење *засићивати се*, што се може потврдити примерима из РЈАЗУ: насићати (се) нечега: Земља, која се не насића воде (Зборн. (1520) 18^б; уп. Дубр. зб. 27), Она ... не насићаше се дости круха и воде (Ф. Вранчић жив. 53). Семантичка реализација *наслаћивати се, задовољавати се* може се поткрепити примерима из РЈАЗУ: насићати (се) нечега: Зашто се истинито насића душа њих божанства (М. Дивковић наук 157^а; уп. Дивковић 286), Његове очи не насићају се богатствије (М. Раднић 88^б).

НАСЛАДИТИ⁴⁴⁵ сврш. *дати, обезбедити, прибавити наладу (некоме), испунити га њом.*

~ **шта (А₀):** га w^лл8ч8иeмь [...] *наладити жеиение твоие* (Дубр. зб. 25), *налади вол8 твою* (Дубр. зб. 25), *вол8 ваш8 вии наладите* (Дубр. зб. 131), *налади моне жеиено ж8диение* (Дубр. зб. 138).

НАСЛАЂЕВАТИ СЕ⁴⁴⁶ несврш. *обезбеђивати себи наладу, испуњавати се њом.*

~ **од кога (Г₀Д):** w^л нега се наладжеваше (Дубр. зб. 103).

~(НЕГ. ФОРМА) **у чему (Ј_у):** *немо[j]* се [...] *у таштој слави наладжевати* (Дивковић 391).

НАСЛАЂИВАТИ⁴⁴⁷ несврш. *давати, обезбеђивати, прибављати наладу (некоме), испуњавати га њоме.*

⁴⁴⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према delectare. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *дати, прибавити некоме наладу, напунити га њом* потврђују примери: а) уопште: Танце водисмо, да се дух налади (М. Држић 426: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); б) наладити некога, нешто: Одлучујем контентати и наладити жељење твоје (Зборн. (1520) 17^a; уп. Дубр. зб. 25), Твоја пјесан ... би толико дворна и племенита, да нам све срце налади (М. Држић 418: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Погрдише ријечи твоје ... да наладе жеље своје (М. Ветранић 1, 321).

⁴⁴⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол без морфеме се и упућујући га на глагол наладјивати наводи да има исто значење. Допуна: наладјевати се од некога региструје се у лексикографској одредници код глагола наладјивати (се) уз дати пример као потврду: Од њега се наладјеваше (т. ј. мати од сина) (Зборн. (1520) 78^a; уп. Дубр. зб. 103) и код глагола наладити (се): наладити се од нечега: Ако си се наладио од којегод осфете (Б. Кашић зрц. 59). Исто важи и за допуну: наладјевати се у нечему која бива забележена код глагола наладјивати (се) уз дати пример као потврду: Немо' се тијем поносити ни у таштој слави наладјевати (М. Дивковић наук 247^a; уп. Дивковић 391) и код глагола наладити (се): наладити се у нечему: Да се у тој спомени не би какогод наладила и мене увриједила (В. Андријашевић пут 53).

⁴⁴⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према глаголу наладјати (који наводе Стулићев и Даничићев речник, а потврђује пример: Слух наладја вид блажени (Ј. Кавањин 513^a)). Региструје се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом и Поповићевом речнику. Најстарије потврде су из 15. века, а РЈАЗУ наводи следеће примере: а) уопште: Веле је краћахно, што наладјује (М. Дивковић бес. 583; уп. Дивковић 446), Имамо се веселити сада и наладјивати (Ф. Ластрић тест. 208^a); б) наладјивати некога, нешто: Страх господњи наладјивати ће

~ **шта (А₀):** Страх Г(оспод)њи *наслађивати ће* [...] срце човјечанско (Дивковић 116),
Краћахно је што наслађује (Дивковић 446).

~ **СЕ в.** *наслађевати се.*

~ **по чему (Л_{ПО}):** по њој [ријечи Божјој] *се наслађујемо* (Дивковић 297).

~ **у чему (Л_У):** они који *се у овој молитви Господиновој наслађују* (Дивковић 201), у тому се наслађујемо (Дивковић 419), савише *се наслађује у питју и у једен'ју* (Дивковић 427), *бијаше се наслађивао у нечистому гријеху путеному* (Дивковић 453).

НАСЛЕДИТИ (и)јек. НАСЛИЈЕДИТИ⁴⁴⁸ сврш. *добити, примити нешто у наслеђе после смрти (обично најближег) сродника, бащинити (некакву имовину и др.).*

~ **шта (А₀) од кога (Г_{ОД}):** д/в/анест унучади од њега [...] арапску земљу наслиједише (Змајевић 1: 45).

~ **СЕ а.** *продужити се, народити се.*

~ **Ø:** Ламек [...] жену створи и пода Адаму [...] *нека би се свијет наслиједио* (Змајевић 1: 33).

б. *настати, постати.*

~ **ДПРЕД: од кога (Г_{ОД}):** цијенећи двије хѣри његове, да је вас свијет погинуо, *нека би се од њих наслиједио* [...] с њим пијанијем [оцем] [...] једна породи Моаба од кога [...] Моабити [...] друга Амона, од кога Амонити (Змајевић 1: 44).

~ **ДПРЕД: одакле (Г_{ОД}):** цара Јозепа двора саи се свиетъ наслиеди (Дубр. зб. 40).

и разговарати ће срце човјечанско (М. Дивковић наук 6^а; уп. Дивковић 116), Ако те наслађује свијет, вазда хоћеш стајати нечист (М. Раднић 253^а); в) наслађивати се у нечему: Зашто сам се наслађивала у непоштену дотицању (С. Маргитић испов. 79), Ако се наслађујеш у зграђам нарешеним, ево сам ти камење приправио (А. Качић разг. 1).

⁴⁴⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према sequi, consequi, hereditare. Региструју га Стулићев, Вуков и Даничићев речник. Значење *доћи иза некога (нечега), после настати, народити се, наставити се* бива поткрепљено примерима: Од цара Јозепа двора сај се свијет наслиједи (Зборн. (1520) 28^а; уп. Дубр. зб. 40), Зашто је Бог мушко и женско на ови начин створио? Да се човјек наслиједи, да се човјек отхрани (А. Калић проп. 105). Семантичка реализација *добити нешто иза некога, бащинити* потврђује се примером: Многи се богат роди ... или од каква сродника наследи богатство (Д. Обрадовић бас. 178).

НАСЛОНИТИ⁴⁴⁹ сврш. *наместити нешто да мирује делимично или потпуно дотичући се нечега (обично онога што може служити као ослонац, подупирач, што помаже одржавању одређеног положаја); ослонити, прислонити.*

~ **шта (A₀) на шта (A_{НА}):** ти се достои наслонити гриешњих главъ мою на лиевѣ рѣкѣ твою (Дубр. зб. 183).

~ **СЕ** *наместити се у стање мировања делимично или потпуно дотичући се нечега; ослонити се, прислонити се.*

~ **на кога / на шта (A_{НА}):** наслони се на ратъ w^а мача (Дубр. зб. 106), на меко се ћеш наслонит (Држић 514), да се наслоних на њега (Дивковић 147).

~(шп) **наврх чега (Г_{НАВРХ}):** Наврх скале би наслоњен Г-н Бог (Змајевић 1: 48).

НАСЛУШАТИ СЕ⁴⁵⁰ сврш. *слушати у обилној мери; надовољити се слушања; провести много времена слушајући.*

⁴⁴⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према асlineage. Појављује се у Вранчићевом, Микалином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарије потврде су из 15. века. Семантичку реализацију *наместити нешто тако да сасвим или једним својим делом дотичући се нечега мирује* потврђују примери: а) без посебне допуне: Свету главицу ње (у РЈАЗУ грешком стоји: није) гдје би наслонио (М. Држић 421: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Мањим мањка прегршт сламе за наслонит трудно раме (В. Дошен 253^а), Наслонише шкале, посвојаше шанце (М. Кухачевић 141); б) са допуном у неком падежу који је блокиран предлогом: Свој образ кад на мој наслони (Ш. Менчетић 263), На skut руку своју наслони, а на руку плачно лице (И. Ђорђевић узд. 36); в) глагол употребљен са морфемом се и допуном у неком падежу који је блокиран предлогом: Послије наслони се на један рат од мача ... и пада на земљу мртав (Зборн. (1520) 80^а; уп. Дубр. зб. 106), На меко се ћеш наслонит (М. Држић 167; уп. Држић 514), Лијепа вила ... грозне сузе утираше, на сух пањ се наслонила (А. Сасин 162^б); г) глагол употребљен са морфемом се у пасивној конструкцији: Све оно, што нас учи ванђеље, наслоњено јест сврху свједочанства ричи Божје (И. Марки 14).

⁴⁵⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *о слушању у обилној мери*. Региструје се у Белином, Стулићевом и Вуковом речнику, а следећи примери га потврђују: Љепота с небеса ја се овди нагледах, ма сасма чудеса од тебе наслушах (М. Држић 23; уп. Држић 189), Једва ти чекају, да кога нађу, да се наслуша тијех лакрдија (М. Павлиновић разг. 4).

~ **чега** (Г₀): Ах, чуда ких сада овди *се наслушах!* (Држић 272), Чуднијех ти *се ствари* [...] *наслушах* (Држић 422).

~ **чега** (Г₀) **од кога** (Г_{од}): ја се [...] чудеса од тебе наслушах (Држић 189).

НАСМЕЈАТИ СЕ (и) **јек. НАСМИЈАТИ СЕ**⁴⁵¹ сврш. *смејући се наругати се.*

~ **ким** (И₀): Кад ме укопаш, ти *се ћеш насмијејат* мноm (Држић 359).

НАСОЛИТИ⁴⁵² сврш. *посути, зачинити сољу, осолити, посолити (у пренесеном смислу).*

~ **кога** (А₀): у старос ме насоли (Држић 327), насол' га (Држић 334).

НАСРКАТИ СЕ⁴⁵³ сврш. *наситити се, заситити се срчући.*

~ **чега** (Г₀): Јахел [...] млијека се насрка (Змајевић 1: 71).

⁴⁵¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *смејући се наругати се* и потврђује примерима: насмијати се неким (нечим): Сви видећи (штамп. водећи) мене насмијаше се мноm (из лат. omnes videntes me deriserunt me. псал. 21, 8) (М. Дивковић бес. 378), Ако човека будеш приварити, Богом се не ћеш моћи насмијати (Б. Кашић рит. 371). Напомиње се да ову семантичку реализацију не региструје ни један речник.

Дати глагол најпре се посматра према *adridere, satis superque risisse, illudere*. За дубровачки говор 16. века карактеристичан је облик насмејати се, што потврђује и Држићев пример. Ова глаголска лексема се региструје у Волтиђијиноm, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарије потврде су с почетка 16. века. Ако се као перфективан глагол значењски веже за имперфективни смејати се, онда то поткрепљују следећи примери: уопште: Дође Абрам и видје и насмеја се веоми (Зборн. (1520) 38^a; уп. Дубр. зб. 55: дође абраmъ и видие и насмеиа се веоми), Тај час насмеја се (т. ј. вила) и рече (А. Сасин 185^b).

⁴⁵² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *посолити, зачинити сољу*. Региструје се у Микаљиноm, Бјелостјенчевом, Волтиђијиноm, Стулићевом и Вуковом речнику, а потврђују га следећи примери: У младос да'ми кугоди вољу испунит, а у старос ме насоли тер ме спреми у ормар (М. Држић 276; уп. Држић 327), Неслану ријеч толи пак имаш, да 'у не би насолил' све соли, које су под неби (Д. Рањина 27^b).

⁴⁵³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *satis superque sorbuisse*. Наводи га само Вуков речник, а потврђује се примерима: Све се (т. ј. буле) од ње јухе насркаше (Пјев. црн. 247^b), Гдје се прољећем насркаш мирисом дивесиља (С. Љубиша прип. 29).

НАСТОЈАТИ⁴⁵⁴ несврш. *трудити се, старати се.*

~ **коме (Д₀):** тијелу *настоји* дан и ноћ (Дивковић 163), Није грихота човјеку *настојати* (Дивковић 425).

~ **к чему (Д_к):** к тому [имати Дух Свети] *настојати* (Дивковић 189).

~ **на шта (А_{НА}):** Боже на помоћь мою *насьтот* (Срп. мол. 42), Невјесте [...] на гизде *настоје* (Држић 227), На то *настојимо* (Држић 363), *настојимо* на ствари божанствене (Дивковић 438).

~ (НЕГ. ФОРМА) **на шта (А_{НА}):** *НЕ НАСТОИТЕ НА НАШЕ СХРАНЕНИЕ* (Дубр. зб. 104).

~ **ИНФ:** да м8 *настот* милостъ дати (Дубр. зб. 2), *настоахъ* телеса мартва копати (Дубр. зб. 110), *настоје* другому штету учинити (Дивковић 133), *свак има* *настојати* имати Дух Свети (Дивковић 189), *настојати* промјењивати свој живот з добра на боље (Дивковић 369), *настојати* свој пород од[х]ранити и уздигнути у

⁴⁵⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *graeesse, perseverare, operam dare*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волгиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *старати се, трудити се* поткрепљују следећи примери: а) *настојати* некоме или нечему: Тијелу *настоји* дан и ноћ гојећи га (М. Дивковић наук 47^a; уп. Дивковић 163), Како има добар пастир стаду *настојати* свому (Ф. Главинић цвит 194^b), Миру и спасенију душевному да би *настојал* (Ш. Кожић 54^b); б) *настојати* к нечему: Ки црикви и к науку од свих других завитније *настојаше* (Ф. Главинић цвит 67^a), Ти си светиња ... а ја неправедан, зао; зашто дакле ка мени *настојиш*? (С. Маргитић исп. 64); в) *настојати* на нешто: Невјесте ... о кући не раде, на гизде *настоје* (М. Држић 90; уп. Држић 227), *Настојимо* на ствари божанствене (М. Дивковић 288^a; уп. Дивковић 438), Ти *настојиш* на закони поглавиц, а ја на Божји закони *настојим* (Ф. Вранчић жив. 48); г) инфинитив као допуна: Нит нарав *настоји* таку ствар плодити (М. Ветранић 2, 59), Који се веће брину и *настоје* саградити куће и полаче (М. Дивковић бес. 27); д) реченица са везником да као допуна: 1) да + презент: Још љубав *настоји*, од оца и од мајке да пород раздвоји (М. Ветранић 2, 57), Имамо *настојати*, да сваки дан причестивамо (А. Комуловић 42); 2) да + потенцијал (кондиционал): Фаризеји ... на сваки начин *настојаше*, да би Исуса у чему могли крива уфатити (Ђ. Рапић 5), Нека *настоје* пастири са свом помњом, да би се вјерни уздржали (Ј. Матовић 83); њ) реченица са другим везницима као допуна: 1) како + футур: Боље је мени *настојат*, како ћу лопиже продат (М. Држић 368; уп. Држић 539: Боље је мени *настојат* као ћу лопиже продат); 2) једа + аорист: И чим поче ... скуп сестара *настојати*, једа јој се дух поврати (Ц. Палмотић 1, 192).

страху Божјему, у вјери и у науку Исукрстову (Дивковић 394), настоје добити ово велико и неизречено весел'је крал'јевства небескога (Дивковић 449), настојмо добро чинити и поштено живјети (Дивковић 450), зашто *сам настојао учинит* тебе старјешином (Дивковић 458).

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ:** *немојте савише настојати* много молитава изговорити (Дивковић 201), савише *не настојимо имати* (Дивковић 211).

~ **ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): Ако ње послѣ добро иду, *има настојат да јо' и боље иду* (Држић 326), *настоји да те изда* (Дивковић 309).

~(НЕГ. ФОРМА) **ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *не имамо [...]* настојати да се така ствар чини (Дивковић 207).

~ **ВОЛ_{КЛ}** (ЈЕДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): *има настојати* јѣда би по који начин свога друга обратио на праву вјеру и закон (Дивковић 404).

~ **ВОЛ_{КЛ}** (КАКО + ПОТЕНЦИЈАЛ): *настоје* како би свој живот сахранили (Дивковић 115), *настоји* како би тјелесно живио (Дивковић 425).

НАСУТИ⁴⁵⁵ сврш. *прекрити посипањем (нечега: жита), засути.*

~ **шта (А₀):** и насуше градове и житнице фараџнове (Дубр. зб. 39).

НАТЕЋИ⁴⁵⁶ сврш. *претећи, надићи, надвладати, надвисити.*

⁴⁵⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према *affundere, infundere*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним и Вуковом речнику. Најстарије потврде су из 16. века. Семантичку реализацију која би се дефинисала као *прекрити посипањем* могу потврдити примери: Све покупише и насуше градове и житнице Фараунове (Зборн. (1520) 27^а; уп. Дубр. зб. 39), Равна земља ил' буди насута (Ј. С. Рељковић 81).

⁴⁵⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *натрчати, претећи, надићи, надвисити, надвладати*. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом и у Стулићевом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују примери: Многе дивце скупише себи благо; ти си становито свеколике натекла (из лат. *multae filiae congregaverunt divitias; tu supergressa es universas* prov. 31, 29) (М. Дивковић наук 102^а; уп. Дивковић 224), Иште, да би ... узвишењем свеколике надашао и натекло (М. Дивковић наук 272^а; уп. Дивковић 419), Бенедик надтече Саламуна у правом знању (И. Ђорђић бен. 99), Рим славни, ки надтече бојном славом све народе (И. Ђорђић пјес. 199).

~ **кога (A₀):** ти *си* становито свеколике натекла (Дивковић 224), свеколике јеси натекла (Дивковић 224).

~ **кога / шта (A₀) чиме (И₀):** ако духовнијема ствари натечете [...] ствари тјелесне (Дивковић 133), да би како таштом славом, поштен'јем и узвишен'јем свеколике [...] натекао (Дивковић 419).

НАТИЦАТИ⁴⁵⁷ несврш. *стављати нешто на нешто обузимајући оно на шта се ставља.*

~ **шта (A₀) на шта (A_{НА}):** И на конач натицаше прилијепу ружицу (Дивковић 361).

НАТОПИТИ⁴⁵⁸ несврш. *залити, наквасити, намочити (у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта (A₀):** ја ћу натопити (вели) врте посађене (Дивковић 231).

~ **шта (A₀) чиме (И₀):** ја ћу мојом милостју натопити срца праведна (Дивковић 231).

НАТОЧИТИ⁴⁵⁹ сврш. *улити, налити, уточити (течност, текућину).*

~ **шта (A₀):** Узми ови кондијер камени [...] наточи га (Држић 422).

⁴⁵⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према перфективном натакнути (натаћи; у нашем корпусу нема потврда). Семантичка реализација која подразумева *стављати нешто на нешто обузимајући оно на шта се ставља* региструје се у Стулићевом и Вуковом речнику, а бива поткрепљена примерима: Стајаше анђеоло држећи један конач од злата и на конач натицаше прилијепу ружицу (М. Дивковић наук 223^а; уп. Дивковић 361), Под ко (т. ј. коло) пуну од нада натицану оштрих бритав подложи даску (Ф. Главинић цвит 102^б).

⁴⁵⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *наквасити, намочити, залити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљинином, Белином, Волтиђијинином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују примери: а) натопити уопште: Ја ћу натопити врте посађене (М. Дивковић наук 108^б; уп. Дивковић 231), Оставите нами дажде медоросне ... за натопити њиве и луге (Ј. Бановац благос. 300); б) натопити нечим: Росом свога присветога млијека натопи уста његова (М. Дивковић чуд. 29^б), Дајем теби срце моје ... да га натопиш твојом светом крвју (И. Грличих 154).

⁴⁵⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према имперфективном точити. Региструје се у Микаљинином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијинином, Стулићевом и Вуковом речнику. Најстарије потврде су из 16. века. Семантичка реализација која бива дефинисана као *улити, налити, уточити* потврђује се примерима: наточити некакав суд (нпр. чашу, крчаг и сл.): Узми ови кондијер ... наточи га пуна и донеси га (М. Држић 400; уп. Држић 422), Кад јих (т. ј. судове) наточите ... рец'мо почасницу оба господара (П. Хекторовић 9).

НАТХОДИТИ⁴⁶⁰ несврш. **1.** *надвладавати, побеђивати.*

~ **шта (А₀) чиме (И₀):** ова молитва Оченаш *надходи* остале молитве користју алити плодом (Дивковић 202), Блажена Дивица Марија [...] светињом *надходи* све коре анђеоске и све свете Божје (Дивковић 445).

~(рп) **чиме (И₀):** МОЛИТВОМ се нечисти духови *надходе* (Дивковић 352).

2. *надилазити, надвисивати.*

~ **шта (А₀):** милосрдје Божје [...] *надходи* свеколике гријехе од свијета (Дивковић 164), твоја слава у краљевству небескому *надходи* славу свијех анђела и свијех светије[x] и светица Божјије[x] (Дивковић 222), љубав *надходи* све крепости и сва добра дјела (Дивковић 291).

НАЋИ⁴⁶¹ сврш. **1.** *наићи на некога, нешто случајно или на некога (ко се тражи), нешто што се тражи.*

⁴⁶⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према надићи. Наводи се у Микаљином, Белином, Волтиђијином и Стулићевом речнику. Најстарија потврда је из 15. века. Семантичку реализацију *надвладавати, побеђивати, одолевати* поткрепљује пример: Молитвом се нечисти духови надходе и придобивају (М. Дивковић наук 214^б; уп. Дивковић 352), а значење *надилазити, надвисивати* следећи пример: Болест и мука Исусова надоди све муке свитовње (Ј. Бановац припов. 46).

⁴⁶¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *inventire, gererire*. Региструје се у свим речницима изузев у Јамбрешићевом. Наведени су облици овог глагола који се налазе у различитим изворима: 1) инфинитив: најти, наћи, најћи; 2) презент: најдем, нађем, наје; 3) императив: најди, нађи (нађимо, нађите); 4) аорист: најдох, нађох, најђох, најох, наше (т. ј. нађоше); 5) имперфекат: најдише, нађаше, нађаху (М. Држић 182; уп. Држић 523); 6) партицип презента: најдућ; 6) партицип претерита I: нашад, нашадши; нашав, нашавши; 7) партицип претерита II: нашао, наша; 8) партицип пасива: нашаст (Зборн. (1520) 89^б; уп. Дубр. зб. 118), наштен, најден, нађен, најђен. Семантичка реализација *наићи на нешто што се тражи, или наићи случајно (ако се не тражи)* наводи се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику, а потврђује се следећим примерима: а) објекат је чељаде: 1) уопште: Анђео ... нађе дијете у колијепци (Зборн. (1520) 2^б; уп. Дубр. зб. 4); 2) пасивне конструкције: Нитко се не нађе, да ову љепоту ... одкупи (М. Држић 405; уп. Држић 566); б) објекат је животиња: Идући путем нађоше једнога коња мртва (Зборн. (1520) 7^б; уп. Дубр. зб. 11); в) објекат је заменица: дат је пример из речника (Зак. душ. 39; уп. ДЗ 116: 65), Не имамо затајати нашатчи што тује (М. Дивковић наук 122^а; уп. Дивковић 247); г) објекат је нешто апстрактно: Који је начин Златикум нашао, да ми ово тезоро

- ~ **кога / шта (A₀):** Кто цѡ наиде оу царевѣ земли да не оузме (ДЗ 116: 65), анѣо [...] наѣ диете 8 колиепци (Дубр. зб. 4), наѡше иеднога кона мартва (Дубр. зб. 11), Који је начин Злати Кум нашао да ми ово тезоро прождре (Држић 449), не имамо [...] затајати нашатчи што тује (Дивковић 247), Свети Макарио [...] нађе једну главу (Дивковић 452).
- ~ **Ккл (да + ПРЕЗЕНТ):** нађе да је истина што јој бјеше рекао анѣо Габрио (Дивковић 372), Такојер редовник нашатчи да је тако приправан (Дивковић 389).
- ~ **Ккл (да + ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ):** И наѡше да бијаше слушао оне птичице триста и четрдесет годишта (Дивковић 447).

прождре? (М. Држић 218; уп. Држић 449); д) реченица као допуна: Отвори еванђеље ... и најти ћеш онди, да је краљевство небеско прилично краљу (Ј. С. Рељковић Х). Значење *затећи* поткрепљује следећи пример: Да те с Мандом сад ови наѡху, како сад овди проѡаше? (М. Држић 182; уп. Држић 523). Приликом поздрављања онај који долази говори ономе кога налази: буди добро наѡен! (из итал. *bentrovato*), што потврђују примери: Сигниори властели, добри сте наштени! И ви владике, добра ви вечер! (М. Држић 397; уп. Држић 420). Семантичка реализација *снаћи*, *задесити* бива поткрепљена примерима: 1) о некаквом злу, непријатности: Зашто бјеше велика штета њих наша (Зборн. (1520) 83^б; уп. Дубр. зб. 110), Биједа вас наша, отворите! (М. Држић 403; уп. Држић 424); 2) о срећи и жељи (ретко): Добра срећа не би се мени наша, зла ми се срећа и сама намеће (М. Држић 410; уп. Држић 573); 3) субјекат је заменица што: Дундо, видиш ли, што ме је нашло? (М. Држић 237; уп. Држић 460). Значење *добити*, *стећи*, *себи прибавити* потврђују примери: уопште: наћи нешто добро и пријатно: Има седам кћери и помисли, кога би могао зета наћи (Зборн. (1520) 3^б; уп. Дубр. зб. 5), Одакле ово тезоро наѡох, мени се мир изгуби (М. Држић 194; уп. Држић 434). Семантичку реализацију *видети*, *познати*, *разабрати* поткрепљују примери: реченица са везником да као допуна: Наша се је, Ката да му је кћи (М. Држић 185; уп. Држић 525), Они Турчин ... нашао се је, да је брат Мандин (М. Држић 186; Држић 525). Глаголска лексема употребљена са морфемом се реализује значења: а) *десити се*, *догодити се* (које региструју Волтиђијин и Стулићев речник): наћи се са допуном у виду прилога за место: Онди се наѡоше мнози ученици господинови (М. Дивковић наук 65^б; уп. Дивковић 185); б) *састати се*, *срести се*: Молим те, да се наѡемо ... око овизијех овди воштарија (М. Држић 270; уп. Држић 323).

Пример из Душановог законика забележен је и у следећим преписима: 1) Барањски препис (Бар): Кто цѡ наѣ оу царевѣ земли да не оузме (ДЗ 111: 62; Бар); 2) Призренски препис (Прз): Кто цѡ наиде оу царевѣ земли да не оузме (ДЗ 116 (117): 130; Прз); 3) Шишатовачки препис (Шиш): Кто чѡ (sic!) наѣ оу цареве зем'ли да не ваз'метѣ (ДЗ 102: 200; Шиш); 4) Раковачки препис (Рак): Что наѣ ко оу царевои зем'ли да не оуз'ме (ДЗ 112 (56): 256; Рак); 5) Раванички препис (Рав): Яце кто цѡ наѣ блѣзз цареве зем'ле, да не сз'ме (ДЗ 94: 322; Рав); 6) Софијски препис (Соф): Яце кто наѣ близз земле цареве да не възметѣ (ДЗ 99 (66): 384; Соф).

~ **К_{КЛ}** (КАКО + ПРЕЗЕНТ): И како *нађете* у мому еванђел'ју како вам наређујем и заповиједам [...] како имате чинити и живјети (Дивковић 121).

~ **К_{КЛ}** (КАКО + ПЕРФЕКТАТ): како *нађете* у мому еванђел'ју, како вам сам заповидио и наредио, тако и чините (Дивковић 121).

~(PPI) **Ø**: Гди годи *се* два слова недјелъна *нађу* поред, онди је приступно л'јето (Дивковић 98).

~(НЕГ. ФОРМА; PPI) **Ø**: Нитко *се не нађе* да ову љепоту [...] одкупи (Држић 566), Који гријеха не учини *ни се нађе* химба ни лаж у устох његовије[x] (Дивковић 124).

2. *затећи, ухватити (некога са неким).*

~ **кога (А_Ø) с ким (И_С)**: Да те с Мандом сад ови *нађаху*, како сад овди прођаше? (Држић 523).

3. *у поздрављању онај, који долази, говори ономе, кога налази: буди добро нађен!*

~(PII) **Ø**: Сињори властели, добро *сте наштени!* (Држић 420).

4. *снаћи, задесити.*

~ **кога (А_Ø)**: *ВНЕСИЕ* велика цѣта *ниѡъ* *нашла* (Дубр. зб. 110), Што га је нашло? (Држић 357), Биједа вас *нашла*, отворите! (Држић 424), Дундо, видиш ли што ме је нашло? (Држић 460).

~(PII) **Ø**: *НАШЛАСТА* *ВИИ* *ИЕДНА* *СМАРТЪ* *НЕМИЛОСТИВА* (Дубр. зб. 118).

~(НЕГ. ФОРМА; PPI) **коме (Д_Ø)**: Добра срећа *не би се мени* *нашла* (Држић 573).

5. *добити, стећи, себи прибавити.*

~ **кога / шта (А_Ø)**: има ш номъ седамъ кѣри и помисли *когда* *ви* *могао* *зете* *наћи* (Дубр. зб. 5), Одкле ово тезоро *нађох*, мени се мир изгуби (Држић 434).

6. *видети, познати, разабрати.*

~(РИ) **КкЛ**⁴⁶² (ДА + ПРЕЗЕНТ): *нашла се је Ката да му је кћи* (Држић 525), *Они Турчин [...] нашао се је да је брат Мандин* (Држић 525).

~ **СЕ 1.** *десити се.*

~ где (**ДАДВ**): *онди се нађоше* мнози очити и скровити ученици Господинови (Дивковић 185).

2. (један са другим) *састати се, срести се.*

~ **око чега** (**ГОКО**): *молим те да се нађемо [...] око овизијех [...] воштарија* (Држић 323).

НАУДИТИ⁴⁶³ сврш. *нашкодити, напакостити; нанети зло, причинити штету (некоме).*

~ **коме / чему** (**Д₀**): *медо [...] науди сад воћу* (Држић 212), *прије би немоћнику наудило него помогло* (Дивковић 211).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (**Д₀**): *отров му не науди* (Змајевић 1: 201), *пошто му не науди, на † пропет свето мучење доспје* (Змајевић 1: 214), *тако свјетијем Божијем неће моћи ни глад, ни жеђа, ни ниједна ствар наудити* (Дивковић 441).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (**Д₀**) **коме / чему** (**Д₀**): *од дјавла да му није наудио души ни тијелу ону ноћ* (Дивковић 369).

~ **шта** (**А₀**) **коме** (**Д₀**): *Тко може што божици наудит?* (Држић 425).

⁴⁶² У активу се дати примери показују као двофункционалне клаузе са експлицираним објектом везујући се значењски за перцептивни глагол *видети*.

⁴⁶³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *нашкодити* и наводи да се најчешће појављују форме у активу, ретко у пасиву, а облика са морфемом се нема. Наводе га Микаљин, Белин, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник. Уз ову семантичку реализацију дају се и допуне глаголу: 1) *наудити некоме, нечему: Прије би немоћнику наудило нег' помогло* (М. Дивковић наук 90^а; уп. Дивковић 211), *Не ће им веће наудити сунце ни велика врућина* (П. Посиловић насл. 41^а); 2) *наудити са два датива: Да ће нам наудити спасењу душе* (И. Т. Мрнавић наук 18), *Толико ми враг души наудио* (Нар. посл. вук 318); 3) *наудити некоме нешто, ништа, ишта, што: Али му врело уље не науди ништа* (Ф. Ластрић од' 128), *Удари га сабљом на довату ... но Турчину ништа не науди* (Нар. пјес. вук 2, 585).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀) коме (D₀):** то им не може ништо наудити (Дивковић 197), Ни глад, ни жеђа, ни врућина, ни студен, ни ниједна ствар им не може ништа наудити (Дивковић 197), ништо нам не може наудити вас свијет (Дивковић 218).

НАУЧИТИ⁴⁶⁴ сврш. **1.** *дати наук (некоме); пренети (нешто на некога), предати (некоме некакво знање), (упутити некога у нешто).*

~ **кога (A₀):** како га Г-н Бог *бјеше научио* (Змајевић 1: 63).

~ **кога (A₀) шта (A₀):** Абрам наравске мудрости [...] *научи Еђипцијане* (Змајевић 1: 42),
ЈАКОБ [...] оца свога Исака дјело крепосно научити настојећи

⁴⁶⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *docere, discere* и напомиње да се наводи у свим речницима, изузев у Бјелостјенчевом и Јамбрешићевом (у коме се налази партицип пасива: навучен према *doctus*). Налази се у потврдама из најстаријих времена. Семантичку реализацију *дати наук* поткрепљују бројни примери уз различите допуне: 1) научити некога: Богат има убогога надијелити, разуман неразумна научити (М. Дивковић бес. 8); 2) научити некога нешто: Млада Пира научићеш све крипости (Ц. Палмотић 1, 199); 3) научити некога нечему: Дужан је ... научити дицу науку крстјанском у и стварма потрибитим за саранити се (М. Добретић 41); 4) научити некога на нешто: Нека науче чељад крстјанску на богољубност (М. Бијанковић 17); 5) научити некога са допуном у инфинитиву: Помете, научит те ћу живјет (М. Држић 318; уп. Држић 355), Да ме научиш своју свету вољу познати (А. Канижлић богољубност 106); 6) научити некога са допуном у некој реченици: Ја бих га научио, што је стриљат људи (М. Држић 104; уп. Држић 239), То ћу вам указати у николико ричи и научити вас, како се има ово чинити (Ф. Ластрић нед. 308), Парок ће научити, да ова сва добра приступише к нама (Ј. Матовић 51). Друго значење представља *упутити, саветовати, навести*: Она научена од матере своје рече (Вук мат. 14, 8). Трећу семантичку реализацију, која подразумева *примити (стећи) наук*, потврђују следећи примери: 1) научити нешто: Покли човик памет у се скупи и научи Божје заповиди (М. А. Рељковић сат. 35); 2) научити нешто од некога (нечега): Научи ... од тебе смиљенство и благос (И. Држић 84), Словински смо језик тада ми од њега научили (Ц. Палмотић 2, 265); 3) инфинитив уместо објекта: Тријеба је научит живјет (М. Држић 276; уп. Држић 327), И хрид плачну уз вилу бијеше цвилит научила (И. Ђорђић узд. 35). Дати глагол се употребљава и са морфемом се у значењу *навадити се, навикнути се*: Ја сам научио не одговарати на твоје махните ријечи (Зборн. (1520) 10^б; уп. Дубр. зб. 15), Путену гриху биху научени (Ђ. Баракковић јар. 33).

(Змајевић 1: 47), њих [Јудијане] заповиједи Божје науци
(Змајевић 1: 204).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) шта (A₀):** Ово га ја нијесам научио (Држић 353).

~ **кога (Г₀) шта (A₀):** Да наџчимъ хѣдѣбъниехъ пѣте твоие (Срп. мол. 96).

~ **кога (A₀) чему (Д₀):** наџчихъ анадана свакои мѣдрости и книзи граматици царковнои (Дубр. зб. 50), друге науце вјери и закону Исукрстову (Дивковић 153), сваки отац и свака мати држани су своје синове и своје кѣри научити заповиједем и закону Божјему (Дивковић 252).

~ **кога (A₀) на шта (A_{НА}):** ти [...] имаше [...] на добро ме наџчити (Дубр. зб. 203).

~ **кога (A₀) + ИНФ:** наџчи ме с правкѣмъ сарѣцѣмъ [и] лѣбавью обѣсѣжити заповѣди твоѣ (Срп. мол. 105), Помете, научит те ћу живит (Држић 355).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (Г₀) + ИНФ:** И тко не би својије[х]синова научио крстјански живјети
(Дивковић 393).

~ **кога (A₀) + К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** наџчи ме господине о кралѣ ш^а славе добро да ниесамъ твоие
милости достојанъ (Дубр. зб. 99), наџчи ме исѣкарсте кралѣ
ш^а славе добро да га ниесамъ господине ш^а милости достојанъ
(Дубр. зб. 135), научит га ћу да с Попивом уњига
(Држић 338), за [...] научити нас да иштемо ствари
небеске, а не земаљске (Дивковић 204).

~ **кога (A₀) + К_{КЛ} (КАКО + ПРЕЗЕНТ ГЛ. ИМАТИ + ИНФ):** нас научише како имамо поздрављати и
молити блажену и славну Дивицу
Марију, мајку Исукрстову (Дивковић 221).

2. упутити, саветовати, навести (некога).

~(ПП) **од кога (Г_{ОД}):** Моизес [...] научен од Бога (Змајевић 1: 64), ^{СС. ТРИФЕНА и Трифога [...]}
научене од светога Павла апостола и од свете Текле (Змајевић 1: 234).

3. стећи, примити наук, знање; (учећи, вежбајући) савладати (нешто).

~ **шта (A₀):** [син] је злу скулу научио (Држић 310), доктрину ће научит (Држић 327), Е
латинешки [језик] ти научила? (Држић 371), сваку [...] могаше научити
мудрост (Змајевић 1: 58).

~ **шта (А₀) од кога (Г_{ОД}):** од светога Павла [...] отајства Божја научи (Змајевић 1: 218),^С
ТЕКЛА [...] у Иконију прогањана ради с. вјере, коју од с. Павла апостола научи
(Змајевић 1: 232).

~ **ИНФ:** га самь навчио не ш^гговарати на твоие махните риечи (Дубр. зб. 15), Тријеба је научит живјет (Држић 327), А то за научит индивинат (Држић 420), чим би мого утјешити пук свој, двострукијем начином невољу подносити научио (Змајевић 1: 59).

~ **УП_{КЛ}** (ШТО + ПРЕЗЕНТ): крстјанин има научити што је вјера, уфан'је и љубав и остале ствари (Дивковић 159).

4. навикнути се, навадити се.

~ **ИНФ:** га самь навчио не ш^гговарати на твоие махните риечи (Дубр. зб. 15).

~ **СЕ в.** научити (4).

~(III) **чему (Д₀):** Мандалијена молитви [...] научена (Змајевић 1: 215).

НАХОДИТИ⁴⁶⁵ несврш. и сврш. **1.** налазити, наћи.

~ **шта (А₀):** гди ли то находиш (Дивковић 311), гди ово благо находим (Дивковић 311).

⁴⁶⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према invenio, а находити се према esse и наводи као најчешће значење наћи, налазити. Региструје се у свим речницима, изузев у Вранчићевом и Јамбрешићевом и потврђује од најстаријих времена. Дати глагол у поменутом значењу може имати уз себе објекат: Десница Божја свуда их нахођаше и педипсаше (А. Качић кораб. 144), А гди цвет находим, туј цилим и тужим (М. Ветранић 1, 481), Тој се благо не находит на свем свијету (Ђ. В. Бунић 40). Семантичке реализације, које су наведене и примерима потврђене у нашем речнику, даје и РЈАЗУ: 1) сналазити, дешавати се: Тко чини добро, тере га находе противштине ... има се веселити (М. Дивковић наук 87^б; уп. Дивковић 208); 2) држати, ценити: а) реченица са везником да као допуна: Ја сцијеним и находим, да су достојне (М. Дивковић наук XXIII; уп. Дивковић 101). Глагол налазити са морфемом **се** има следећа значења: 1) бити (као помоћни глагол): а) адверби за место као допуна: Гди се Улисе зли находит (Ц. Палмотић 1, 207); б) предикативна допуна (актив): Једни се људи находе зли бјестије, друзи се находе добри анђели (М. Држић 307; уп. Држић 347); 2) бити, находити се у некаквом стању: у нечему: Цијећа погибили, у којој се находе (М. Дивковић наук 5^б; уп. Дивковић 115); 3) бити (као егзистенцијални глагол), имати: Находит се у овом мисту црква (А. Канижлић уточ. XIV).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀)**: Станиша, ово наше дијете ми *не находимо* (Држић 488).

2. сналазити, дешавати се.

~ **кога (А₀)**: тко добро чини, тере га *находе* противштине, туге и невоље од овога свијета, има се веселити (Дивковић 208).

3. држати, ценити; сматрати.

~ **Ккл** (ДА + ПРЕЗЕНТ): ја сцијеним и *находим* да су достојне да се штампају ове књиге (Дивковић 101).

~ **Ккл** (ДА + ИМПЕРФЕКАТ): Зашто *нахођаше* света Мајка Црква да се дни светчани не светковаху на своје вријеме ни на свому мјесту (Дивковић 98).

~ **СЕ 1. а. бити** (као помоћни глагол).

~ **ДПРЕД: ко (Н)**: једни *се* људи *находе* зли бјестије, друзи *се* *находе* добри анђели (Држић 347), ти *се* [...] луд *находи* (Дивковић 143).

~**где (ДАДВ): Гди** *ве се* *находи* (Држић 273).

б. бити у некаквом стању, налазити се, наћи се.

~ **у чему (Ју)**: *цеђа* погibli, у којој се *находе*, ништо не мисле (Дивковић 115), *када се* [...] *находе* у погibili [...] исповиједа се један другому (Дивковић 326).

2. а. постојати, бити; имати.

~(НЕГ. ФОРМА) **где (Ју)**: *које се* ствари *не* *находе* у свакој земљи (Дивковић 272).

~ **где (Ју) где (ДАДВ)**: *ер се* у ријекама тамо велико злато *находи* (Држић 305).

НАЧЕТИ⁴⁶⁶ сврш. **а.** *почети, започети.*

~ **ИНФ:** и *НАЧЕ* га *ПИТАТИ* ЛЕВТЕРИЕ (Дубр. зб. 205), *наче* за Љубмира | њекога прашати (Држић 225).

б. *стати.*

~ **ИНФ:** кто лї га *НАЧЕТЬ* ТАИТИ (ДЗ 10: 176; Шиш.).

НАЧИНИТИ⁴⁶⁷ сврш. **а.** *направити, урадити, обавити.*

~ **шта (А₀):** *Могоа сам све моје после [...]* *начинит* (Држић 550).

б. *оправити, поправити; (пренесено) средити (се).*

~ **шта (А₀):** Пошла сам овамо сцијенећи све *начинит* (Држић 321).

~(рп) **Ø:** Мучи, Пера, све *се ће начинит* (Држић 321).

~(НЕГ. ФОРМА; рп) **Ø:** то ми је мучно ер *се неће* ништа *начинит* (Држић 321).

⁴⁶⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према *incipere uti aliqua re* и наводи значење *почети, започети*, што региструју Белин (према *cominciare, dar principio*), Бјелостјенчев (начет према *inceptus, inchoatus*), Стулићев (према *aliquid incipere, inchoare*; – начет према *inceptus, inchoatus*) и Даничићев речник (према *incipere*; наведено је пет примера у периоду од 13. до 16. века). Забележено је да дати глагол може имати као допуну инфинитив: *Наче за Љубмира њекога прашати* (М. Држић 87; уп. Држић 225), *Тадара начет ће говорит* (С. Роса 159^b). Облици датог глагола у презенту који стоје уз инфинитив главног глагола могу се употребити за изрицање футура. О томе сведочи пример из Душановог законика: *Кто ли га начне тајити* (Зак. душ. 30) уп. *кто лї га начнеъ таити* (ДЗ 10: 176; Шиш.). Проверавајући, поред Шишатовачког преписа (Шиш.), остале преписе из 16. и 17. века, установљено је да се уместо глагола **начети**, користи глагол **имѣти**: *кто ли га имѣ таити* (ДЗ 10: 38; Бар.), *кто ли га име таити* (ДЗ 10: 102; Прз.), *тко га имать потаити* (ДЗ 10: 362; Соф.). Раванички препис (Рав.) нема ову реченицу у датом члану (в. ДЗ 10: 302; Рав.).

⁴⁶⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према *facere*. Наводи се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Најстарије потврде су из 15. века. Поред осталих семантичких реализација, регистроване су и поткрепљене примерима и оне, из нашег речника: 1) *направити* (објекат може бити нешто бестелесно или апстрактно): *Могоа сам све моје после с миром начинит* (М. Држић 385; уп. Држић 550), *И привару да начини* (В. Дошен 39^b); 2) *оправити, поправити*: *Мучи, Пера, све се ће начинит* (М. Држић 267; уп. Држић 321), *Начините плуг изштећен и рало сломљено* (Ђ. Башић 143); 3) *приредити*: *Није лонац скухан ни трпеза начињена* (М. Држић 397; уп. Држић 420).

2. *припремити, зготовити; приредити.*

~(НЕГ. ФОРМА; ПП) **Ø**: *није лонац скухан ни трпеза начињена* (Држић 420).

НАЧИЊАТИ⁴⁶⁸ несврш. **1. а. правити** (*нешто*).

~ **шта (А_Ø)**: *видишь да вартъ [...] начинашъ* (Дубр. зб. 172).

б. оправљати, поправљати; (пренесено) лечити (*нешто*).

~ **шта (А_Ø)**: *Начиња све вриеме* (Држић 222).

2. *спремати, сређивати, чистити* (*нешто*).

~ **шта (А_Ø)**: *имају [...] камару начињат* (Држић 346).

НАШИЉАТИ⁴⁶⁹ несврш. *слати* (*некога*); *упућивати* (*некога* (*на некога*)).

~ **кога (А_Ø) на кога (А_{НА})**: *друге нашиљу на њега*, а ти бјежиш од твоје срјеће (Држић 314).

⁴⁶⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном начинити. Наводи се у Микаљином, Белином Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Најстарије потврде су из 15. века. Региструју се семантичке реализације које су, у нашем речнику, наведене и потврђене примерима: 1) *правити*: Ако видиш (т. ј. у сну), да врт начињаш али да га разгледаш, тој приликује радост (Зборн. (1520) 132^a; уп. Дубр. зб. 172); 2) *обнављати, оправљати, поправљати* (у Белином речнику према *гассопсјаге*): Начиња све вријеме, а памет никада (М. Држић 84; уп. Држић 222); 3) *спремати*: Хоће двије камаријере, које ини посао не имају нег' њу облачит и камару начињат (М. Држић 306; уп. Држић 346).

⁴⁶⁹ РЈАЗУ региструје овај глагол као имперфективни према перфективном наслати. Не наводи се ни у једном речнику, а бива потврђен примером: Ови је тудешак први богатац ... друге нашиљу на њега, а ти бјежиш од твоје срјеће (М. Држић 255; уп. Држић 314). Глагол **наслати** се упућује на *immittere* и бележи се значење *послати*: наслати некога (*нешто*) на некога (*на нешто*): Имам злотвора, па је наслао своје пчеле на моје (Ф. Ђорђевић 4). У Вуковом речнику се региструје ова семантичка реализација (наслати некога (*на нешто*) према *zuschicken, mitto ad*: нашљи ми каква муштерију, да продам свиње). У нашем корпусу нема потврда за овај глагол.

НЕНАВИДЕТИ (и)јек. НЕНАВИДЈЕТИ⁴⁷⁰ несврш. а. *осећати мржњу (према некоме), мрзети(некога).*

~ **кога / шта (А₀):** ВЕЛАМИНА иоце НЕНАВИДИТЕ (Дубр. зб. 40), НЕНАВИДИ ВРАТА СВОГА (Дубр. зб. 209), НЕНАВИДИТЕ СИОНА (Срп. мол. 46), НЕНАВИЋЕТЕ ЗЛА (Срп. мол. 51), Г(осподи)н Бог [...] ненавиди неправду (Дивковић 140), имамо их [грешнике и непријатеље Божје] ненавидјети (Дивковић 169).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀):** нитко никога неће ненавидити (Дивковић 198).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** вода воде не ненавиди (Дивковић 254).

⁴⁷⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *odisse, invidere* и напомиње да **ненавид(ј)ети** значи исто што и **навид(ј)ети**. Иако први глагол има не- на почетку, значење је афирмативно, а негиране форме се граде на већ устаљени начин: Не навиди огањ огња ... вода воде не навиди (М. Дивковић наук. 129^a; уп. Дивковић 254). Наводи се у свим речницима, а најстарије потврде су из друге половине 15. века. Семантичка реализација *мрзети (некога, нешто)* потврђује се примерима (укључујући и негирану форму): Зачне имати кајање и жалост својих грихов и почне је ненавидити (Катек. (1561) 90), Ниједан од нас нејма ненавидити брата свога видећи га у већему поштењу или да је научнији (П. Кнежевић осм. 323); (реципрочно): Тако се и људи не имају меу собом ненавидјети (М. Дивковић наук 129; уп. Дивковић 225). Потврду за реципрочност глагола **ненавид(ј)ети се** представља и пример из нашег корпуса (**се** када значи *један другог*): НЕНАВИДИ НЕДАЊ ДРОГОГА (Дубр. зб. 100). Пасивни облици се такође региструју у РЈАЗУ: Ови нови пророк од многих злобљен и ненавиђен (х)оће бити (Е. Павић огл. 508). За семантичку реализацију *завидети (некоме)* забележене су следеће могућности: 1) без икакве допуне: Ненавидит кад тко стане, даље срнут не пристане (В. Дошен 143^b); 2) ненавид(ј)ети некога или нешто: Који другог ненавиди (В. Дошен 8^b); 3) ненавид(ј)ети некоме нешто (датив може бити и неизречен): Што би нам грађани небески ... ненавидити могли (Ф. Ластрић тест. 303^b).

Глагол **навид(ј)ети** РЈАЗУ бележи према *diligere, odisse, invidere*. Као прва семантичка реализација наводи се *пазити, миловати*: Вук и лисица не могу се навиђети (пример је из Вуковог речника и напомиње се да се говори у Рису; значење је *слагати се, живети у љубави* према *sich vertragen mit Jemand, cum quo concorditer vivere*). Друга семантичка реализација је *мрзети (некога, нешто)*: Даке ти ... навидиш своју чес? (Ф. Лукаревић 97); (реципрочно само у једном примеру): Почеше навидити се, инадити и клати (т. ј. браћа) (Нар. прип. бос. 133). У нашем корпусу налазе се два примера која би се могла подвести под ово значење: и НЕНАВИДИЕНЬИЕМЪ НЕПРАВЕДЬНИЕМЪ ЪЗЪНЕ НАВИДИЕШЕ МЕНЕ (Срп. мол. 88), Расрчивши се чуднијем начином Каин на тому, не навидећи праведна брата свога, узе му зло мислити и да му га учини настојати (Змајевић 1: 32). Трећа семантичка реализација је *завидети*: Непријатељ мога спасења и напретка злобно навидећи мојој срећи (И. М. Матеић 192).

~ Р_{КЛ} (ШТО + ПРЕЗЕНТ): што Бог ненавиди [...] ми *ненавидимо* (Дивковић 304).

~(III) од кога (Г_{ОД}): w^h мнoзиeхъ ненавидиeнь (Дубр. зб. 119), ЈОЗЕФ [...] од браће [...] *ненавиђен би* (Змајевић 1: 51).

1) (уз глагол мрзјети)

~ шта (А₀): *имамо оно његово зло ненавидјети и мрзјети* (Дивковић 422).

~ СЕ (један другогa, међу собом) *осећати мржњу један према другоме, мрзети се (један другогa, међу собом).*

~(НЕГ. ФОРМА) **међу ким** (И_{МЕЂУ}): *Тако се људи не имају меју собом ненавидјети* (Дивковић 255).

б. завидети; постајати завидан.

~ Ø: Видећи ово [жена ... за свога г(осподи)на ... даваше за његову душу сваки дан по један сомун круха и по букару вина и по једну свјећицу], дјавоа *поче ненавидјети* (Дивковић 310).

НЕНАВИЂАТИ⁴⁷¹ несврш. в. *ненавид(ј)ети.*

~ кога (А₀): Потом тога указа му у пећи изгорјела онога који га *ненавиђаше* (Дивковић 309).

НОСИТИ⁴⁷² несврш. **1. држати (некога, нешто) мичући се.**

⁴⁷¹ РЈАЗУ региструје овај глагол и значењски упућује на глагол ненавид(ј)ети. Наводи се само у Стулићевом речнику (ненавиђати в. ненавидити; са знаком да се налази само код Димитровића; међутим, аутори РЈАЗУ напомињу да није пронађен ни један пример као потврда за дати глагол).

⁴⁷² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *држати нешто мичући се* и наводи да постоји у свим словенским језицима. Према значењу латинског portare (ferre, gerere), италијанског portare (recare), немачког tragen региструје се глагол **носити** у свим речницима. Треба напоменути да се поред облика: ношах, ношаше у имперфекту, појављују и неправилни: носах, носаше. Основно значење потврђује се примерима: 1) уопште: Прави пријатељ један другому помаже бремечца носити (М. Дивковић бес. 9); 2) са допуном у локативу са предлогом на: Свака (т. ј. дјевојка) носи српак на рамену (Нар. пјес. вук 1, 10); 3) са допуном у локативу са предлогом у: Харбц и штите носе у руци (И. Гундулић 440); 4) са другачијим допунама: С собом носаху све имање своје (Љетоп. дукљ. 8), Да ово оружје уза се вазда носим (М. Држић 353; уп. Држић 376). Дата глаголска лексема остварује и следеће реализације: 1) носити љубав у значењу *љубити* са допуном у дативу: Љубав велику једнојзи госпоји Латинци ношаше (Д. Рањина 10^а); 2) носити част, поштење у значењу *частити, поштовати* најчешће са допуном у дативу: Да се божанству његову носити

~ **кога / шта (A₀):** БАНДИЕРЃ НОШАШЕ ГОСПОДИЊ ВЕЛИКИ (Дубр. зб. 139), ходише редовници носећи корабљицу (Змајевић 1: 67), њеки Симун Чирееанин (?) поможе га носити (Змајевић 1: 190), сјеромах, који криж ношае (Дивковић 137), (и пренесено) Исус носи притешки криж (Дивковић 366).

~ **шта (A₀) на чему (Л_{НА}):** КАРСТЪ НОСИО СИ НА РАМЕНЃ ТВОМЃ (Дубр. зб. 131), Носи на глави једну златну плочицу (Змајевић 1: 205), Видиш ли ови тешки криж који носим на ледјах мојијех? (Дивковић 137), (и пренесено) Г(осподи)н Исукрст носећи притешки криж на својије[х] ледјах (Дивковић 358).

~ **шта (A₀) у чему (Л_У):** ТАДАИ ЗЛИЕЗЕ ОНАИ ДЃША ПРИСВЕТА ДОВРОГА ИСЪКАРСТА ДОВИТНА И СЛОВОДНА НОСЕЋИ Ѓ РЃЦИ ИЕДНЃ РЕАЛЃ БАНДИЕРЃ (Дубр. зб. 126), она се врати к вечеру носећи у кљууну гранчицу маслине зелене (Змајевић 1: 37).

1) ређе допуне:

~ **шта (A₀) код кога (Г_{КОД}):** од потребе је да вазда код себе носи оружје (Дивковић 348).

~ **шта (A₀) уз(а) кога (A_{УЗ(А)}):** да ово оружје уза се вазда носим (Држић 376).

~ **шта (A₀) ким (И₀):** допусти му обити све што собом носае (Змајевић 1: 50).

2. имати и чувати веру у себи поштујући божје законе (Бог као објекат).

имаде свака част и поштење (И. П. Лучић разг. 111); 3) носити нешто што је (некоме) неповољно: Да веће злу вољу не носиш проћ мени (Ш. Менчетић 107); 4) носити на себи рухо или део руха, обућу или накит: Желимо ... хаљине носит лоше (М. Ветранић 1, 27); 5) носити неки део тела односно држати, имати: Ка (т. ј. госпоја) носи образ бил (М. Држић 5; уп. Држић 174); 6) носи жена, која је носећа: Жене које носе, то јест, које су здјетне (М. Дивковић наук 133^б; уп. Дивковић 259); 7) носити јаја (мисли се пре свега на кокошке): Да кокош носи јаја (Зборн. (1520) 132^а; уп. Дубр. зб. 172); 8) носити јарам у значењу бити ујармљен: Носећ јарам од младости (Ј. Каванин 363^б); 9) носити у значењу имати: Срце носе прид очима да сваки види њих добре мисли (М. Држић 240; уп. Држић 305); 10) носити у значењу односити: Кога узеше горска вила, а он моје срце носи (М. Држић 124; уп. Држић 475); 11) изр. нос носити значи срдити се: И на њих нос носе (т. ј. свекрве на невесте) јак на приставнице (М. Држић 92; уп. Држић 229); 12) носити са морфемом се у значењу одевати се: Властели су властеоски носе (М. Држић 410; уп. Држић 572); 13) носити са морфемом се у значењу владати се, понашати се: Носимо се каконо слуге Божје (М. Раднић 178^б).

~ **кога (А₀) у чему (Л_у):** *носити* Бога у тијелу вашему (Дивковић 151), ми *носимо* Бога у тијелу нашему (Дивковић 151).

3. а. (у изр. **носити љубав**) *љубити*.

~(ДП) **коме (Д₀):** велика и чудна љубав Исусова *коју нам носи* (Дивковић 182), за велику љубав *коју носим* човјеку (Дивковић 280).

~(ДП) **коме (Д₀) коме (Д₀):** поднесе цјећа своје велике љубави *коју носи нам* грешником (Дивковић 136).

б. (у изр. **носити част, поштење**) *частити, поштовати*.

~(ДП) **чему (Д₀):** *Велико поштен'је и велику част имамо носити* [...] овијем светијем и славнијем посветилиштем (Дивковић 265).

в. (у изр. **носити злу вољу, мрзост, ненавидост, срчбу**) *зловолити се, мрзети, ненавидети, срдити се*.

~(ДП) **коме (Д₀):** *носила си* ненавидостъ твомаѡ великомаѡ створителѡ и неговѡ синѡ (Дубр. зб. 88).

~(НЕГ. ФОРМА; ДП) **коме (Д₀):** *не носи* мѡ зле воле (Дубр. зб. 209).

~(НЕГ. ФОРМА; ДП) **протива коме (Д_{ПРОТИВА}):** *не имамо носити зле воље, ни мрзости, ни срчбе* протива нашему искрњему (Дивковић 244).

4. *облачити, одевати (на себе (неку одећу, рухо)).*

~ **шта (А₀):** платиць царнѡ ношаше (Дубр. зб. 103), Хаљину редовничку ношаше (Дивковић 454).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀):** *нигда не носи* [Нерон] једну исту хаљину (Змајевић 1: 229).

5. *држати (нешто некаквим).*

~ **шта (А₀):** у пјесан да ће изрит липос ме госпоје, | *ка носи* образ бил (Држић 174).

б. а. *носећа, трудна, која носи, која је с дететом у утроби.*

~ **Ø:** Жене које *носе*, то јест које су здјетне (Дивковић 259).

б. *имати дете у утроби.*

~ **кога (А₀):** она сина носи (Дивковић 229).

7. *давати, имати могућност да се да нешто од себе.*

~ **шта (А₀):** да кокошь [...] *носи* ѡѡ (Дубр. зб. 172).

8. (у изр. **носити јарам**) *бити ујармљен; ујармити се.*

~(НЕГ. ФОРМА; ДП) **Ø:** *немојте с невјерници* јарма носити (Дивковић 403).

9. *имати; излагати, показивати.*

~ **шта (A₀) пред чим (И_{ПРЕД}):** *носи ваздаа срамъ придь овразомъ (Дубр. зб. 30), срце носе прид очима, да свак види њих добре мисли (Држић 305).*

10. а. *допремати; приносити, доносити (нешто).*

~ **шта (A₀):** *и опет се поврати носећи главу Олофернову (Дивковић 133).*

~ **шта (A₀) на шта (A_{НА}):** *носи виетаръ дриево на свете ноге (Дубр. зб. 130).*

~ **кога / шта (A₀) куда (A_У):** *име дивавао кои носе дѣше њ пакао (Дубр. зб. 28), жито [...] носе њ градове и њ житнице фараѣнове (Дубр. зб. 39), будући га срео Јесукрст, криж носећи у Рим (Змајевић 1: 198).*

б. *односити (нешто).*

~ **шта (A₀):** *кога узеше горске виле, а он моје срце носи (Држић 475).*

в. *понети; имати, поседовати (нешто).*

~ **шта (A₀) ким (И₀):** *носећи крух и вино собом [...] у њеко/ј/ спили на врх планине, сачува се (Змајевић 1, 44).*

11. (у изр. **нос носити**) *срдити се, љутити се.*

~ **на кога (A_{НА}):** *и на њих нос носе јак на приставнице (Држић 229).*

~ **СЕ 1.** *облачити се, одевати се (у некакво рухо).*

~ **како (Д_{АДВ}):** *Хаљине си промијенио [...] Властели се властеоски носе (Држић 572).*

2. *владати се, понашати се.*

~ **како (Д_{АДВ}):** *(пренесено) Хаљине си промијенио [...] Властели се властеоски носе (Држић 572).*

НОТАТИ⁴⁷³ *сврш. приметити, опазити (нешто).*

~ **шта (A₀):** *сињора нота твоју маланконију (Држић 345).*

О

⁴⁷³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *бележити* према латинском или италијанском глаголу *notare*. Није регистрован ни у једном речнику. Значење у овом речнику преузето је (в. Држић 707).

ОБАЗНАТИ⁴⁷⁴ сврш. *дознати, сазнати, докучити (нешто).*

~ **шта (А₀):** ствар речену *обазна* (Змајевић 1: 38), Коју ствар [...] он *обазна* (Змајевић 1: 230).

~(рп) **К_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): А када *се* обазна да су Кананеји, не диже им се вјера (Змајевић 1: 67).

ОБАЛИТИ⁴⁷⁵ сврш. *оборити, срушити.*

~ **кога / шта (А₀):** једна злочеста жена пође се рват с једнијем јачијем човјеком од себе, који ју обали (Држић 491), вјетри [...] кућу сина његова најстаријега обале (Змајевић 1: 55), [С. ЛУКА] идоле обали (Змајевић 1: 210).

ОБАЉИВАТИ⁴⁷⁶ несврш. *обарати, рушити.*

⁴⁷⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *дознати, сазнати*. Региструје се у Белином, Волтиђијином и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) са објектом: *Обазна ње госпар један дан ове poste* (И. Држић наук 198), *Устави се чекајући за обазнат све до мала* (Ј. Палмотић 146), *Ермиона одхрли к Аполу за обазнат сврху од свога вјереника* (Глеђевић 48), *Ове истине ... свака је дужан знат, који их може обазнат* (Калић проп. 23), *Да обазнаш ствари потајне и скровене* (Ивановић наук 138); 2) са реченицом као допуном: *До мало обазнавши ... да бјеше га ухитио* (Роса 103^б), *Кад види али обазна, да се наводи чељаде у великој потреби* (Башић 105), *Кад обазна, да је украдено* (Ненадић наук 133), *Да би обазнала, да се којегоди срце привело* (Матеић 225), *Након годишта обазно је, да је жив* (Калић 165), *Кад обазна, да иде супроћ њему* (Цуцери 372). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: *Да се не би његова срамота обазнала* (Башић 41), *Заклела се земља рају, да се тајне обазнају* (Љубиша прип. 213).

⁴⁷⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *оборити, срушити*. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: *Жена пође се рват с једнијем јачијем човјеком од себе, који ју обали* (М. Држић 146; уп. Држић 491), *Они час га на тле обали* (т. ј. Петар Малка) (Ц. Палмотић 3, 71^а), *Под царем је коњиц поскочио и са себе цара обалио* (Нар. пјес. вук 2, 210), *Да потурчи* (т. ј. турски цар) *тридесет ђакова, а обали цркву Росалију* (Нар. пјес. вук 3, 62), *На колибу јуриш учинише те колибу турску обалише* (Нар. пјес. вук 4, 523), *Ступ сад ови обалите* (Глеђевић 67^б). Наводи се и употреба овог глагола са морфемом се у значењу *срушити се, пасти*: *Један човјек ... обали се под бором на трави и протеже се* (М. Држић 415: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник).

~ **шта (A₀):** мире обаљеваше (Дубр. зб. 115), истога краља шаторе обаљеваше (Змајевић 1: 72).

ОБЕДОВАТИ (и)јек. ОБЈЕДОВАТИ⁴⁷⁷ сврш. и несврш. *јести, благовати око поднева.*

~(рп) **Ø:** бријеме је да ти се објед обједује (Држић 312).

ОБЕСИТИ (и)јек. ОБЈЕСИТИ⁴⁷⁸ сврш. *усмртити, погубити вешањем (у правом и пренесеном смислу).*

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀):** кад га нијесу објесили (Држић 344).

⁴⁷⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан и итеративан, изведен од глагола обаљати. Региструје се у Јамбрешићевом, Волтиђијиним, Стулићевом и Вуковом речнику, а потврђује се следећим примерима у РЈАЗУ: Посли мире обаљеваше (Зборн. (1520) 87^a; уп. Дубр. зб. 115), Дух нечисти ... гдигодир га обујме, обаљује њега (Бандулавић 175^b), Како дизген ослаби кулашу, диже главу, оде кроз сватове, обаљује коње и јунаке (Нар. пјес. вук 2, 140), Они вуку убојне топове, ш њима наше обаљују куле (Нар. пјес. вук 4, 177). Глагол **обаљати** РЈАЗУ упућује на обалити. Региструје се у Бјелостјенчевом и Јамбрешићевом речнику, а потврђује се само примерима из једне књиге: Која ме до земље обаља (Витезовић одиљ. 5), Гди се обаља (т. ј. Сигет) (Витезовић одиљ. 33).

⁴⁷⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *јести, благовати о подне*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Бријеме је, да ти се објед обједује (М. Држић 252; уп. Држић 312), Када бјеху господа објед обједовали, подиже се на ноге Угрин Јанко (Нар. пјес. бог. 84), Јуре мучи ... објед обједује (Нар. пјес. марј. 125).

⁴⁷⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *вешањем усмртити некога*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) објекатска допуна: Кад га нијесу објесили (М. Држић 302; уп. Држић 344), Али га отац и два пута одкупи благом, да га не објесе (Дивковић бес. 110), Хоће Ђемо да објеси Марка (Нар. пјес. вук 2, 414) ; 2) об(ј)есити некога на нешто: Кога уморили јесу објесивши на дрво (Н. Рањина 124^a), Суд његов неуправни ... на вјешала њега обиси (Каванин 81^a), Од Жабљака Туре уфатише, на Ужичка врата објесише (Нар. пјес. вук 4, 320). Пасивне конструкције бивају издвојене: Пуче објешен крвни Јуда (Ђорђић узд. 80). Наведена глаголска лексема употребљава се и са морфемом се: 1) уопште: Хотјеше од жалости објесити се (Зборн. (1520) 2^b; уп. Дубр. зб. 4), Ја ћу поћ узет лакат конопца тер се ћу објесит (М. Држић 181; уп. Држић 523), Јуда ... поће и објеси се (Н. Рањина 92^b), Да се тко сам обиси (Баћић 352); 2) об(ј)есити се за нешто: Брат јего за грло се обиси (Кожичић 39^b).

~ **кога (А₀) на шта (А_{НА}):** *чинию обнесити на иедно миесто* (Дубр. зб. 148).

~(III) **Ø:** сваки w^А ниxъ вѣде обиешенъ и обиешени више полахко (Дубр. зб. 115), веће не приличниа прилика исѣкарствъ кои обиешенъ ви (Дубр. зб. 148), имаше [...] бити објешен (Змајевић 1: 52).

~ **СЕ** одузети себи живот вешањем.

~ **Ø:** хотиеше w^А жалости обиесити се (Дубр. зб. 4), веће мени не остаје нег ставит конопац на грло тер се објесит (Држић 372), Ја ћу поћ узет лакат конопца, тер се ћу објесит (Држић 523), Већма Јуда сагријеша објесивши се (Дивковић 164).

~ **за шта (А_{ЗА}):** она се озловоли толикои колико се обиеси за грло (Дубр. зб. 16).

ОБЕЋАВАТИ⁴⁷⁹ несврш. **1.** *давати (некоме) обећање; (уз глагол узети: давати обећање и истовремено заклињати се (на верност, љубав и сл.)).*

~ **шта (А₀) коме (Д₀):** Ову свјетлост обећава Исукрст слугам својијем (Дивковић 149), имамо служити Исукрсту цјећа велике и неизмјерне плаће, коју обећава Исукрст слугам својијем (Дивковић 152).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀) коме (Д₀):** Ми ни вам обећавамо велике ствари, ни можемо (Држић 307).

~ **ИНФ:** мушка глава обећава узети женску главу за свога правога друга, такојер женска глава обећава узети мушку главу за свога правога друга (Дивковић 394), ја тебе обећавам узети за мога правога друга (Дивковић 397), ја обећавам тебе узети за мога правога друга (Дивковић 397), ја обећавам Петра узети за мога правога друга (Дивковић 397), Марија обећаваше Петра узети за свога друга (Дивковић 397).

⁴⁷⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према перфективном обећати. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *изрицати, изјављивати вољу да се учини нешто* потврђују следећи примери: 1) са објектом: Који својијем слугам не обећава ни сребра ни злата (Дивковић бес. 208), Бог обећава милосрђе грјешнику покајану (Ђорђић салт. 444); 2) са допуном у инфинитиву: Нигдар се није кратио к себи га звати обећајући му простит гријех (Гучетић роз. јез. 145), (Бог) обећаје послати одкупитеља (Ластрић тест. 367^b); 3) са допуном у декларативној реченици: Којим говорио јеси обећавајући, да помножиш сјеме њих (Н. Рањина 84^a), Обећајем, да се нећу на грехе повратити (Азбуквица 25).

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ:** нити обећава узети ни ју узима (Дивковић 397).

~ **коме (Д₀)² + ИНФ:** обећаваше им живот опростити (Змајевић 1: 87).

~ **коме (Д₀) + К_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (ДА + ФУТУР):** Обећавам ти да ћу те узети за мога правога друга (Дивковић 395), И ја теби обећавам да ћу те узети за мога правога друга (Дивковић 395).

~ **коме (Д₀) + К_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (ДА + ИМПЕРФЕКАТ ГЛ. ИМАТИ + ИНФ):** Јесукрст Абгару реченога града владавцу обећава да [...] имаше му једнога од уче/ника/ својјех послати (Змајевић 1: 222).

2. заклињати се.

~ **ИНФ:** обећавајући оставити дјавла пакленог и дјела његова (Дивковић 149).

~ **К_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** обећавамо да се одричемо дјавла пакленог (Дивковић 278), обећавамо да се одричемо од ствари овога свијета (Дивковић 278), обећавамо да се одричемо од гријеха тијела нашега (Дивковић 278).

~ **К_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (ДА + ФУТУР):** обећавамо да ћемо вјерно служити Г(осподи)ну Богу (Дивковић 278), обећавамо да ћемо обслужити закон и заповиједи Божје и свето еванђел'је Г(осподи)на нашега Исукрста (Дивковић 278).

3. гарантовати, јемчити.

~ **за кога (А_{ЗА}):** Ја за њу обећавам (Држић 367).

ПАЗИТИ⁴⁸⁰ несврш. **а.** *гледати, мотрити.*

~ **кога / шта (A₀):** *сътопе ногъꙗ моꙗхъ пазно кси* (Срп. мол. 90), да *пазимо ову звијезду морску*, то јест *Блажену Дивицу Марију* (Дивковић 224).

~(НЕГ. ФОРМА) **К_{кл}** (КАКО + ПРЕЗЕНТ): *не пазе како теку* (Дивковић 163).

~(НЕГ. ФОРМА) **УП_{кл}** (АЛИТИ + ПРЕЗЕНТ): *када се човјек причешћује не има [...] пазити алити је мала оштија [...] алити је велика* (Дивковић 284).

~ **кога (A₀) + ДФ_{кл}** (КУД(А) + ПРЕЗЕНТ): *Имамо њеке оце који нас пазе куд гледамо, куд ходимо* (Држић 327).

⁴⁸⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према spectare, attendere, custodire. Региструје се у свим речницима, а прве потврде су из 16. века. Семантичку реализацију *гледати, видети, мотрити* наводе Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев и Стулићев речник, а потврђују следећи примери: 1) са објекатском допуном: Да пазимо ову звијезду морску (Дивковић наук 101^б; уп. Дивковић 224), А ти ... помно ове ране пази (Канавелић 124); 2) са реченицом као допуном: Опет војска од козака пази, гди се носе купи (Гундулић 444), Пази, како Бодин врли на Дубровник с војском хрли (Ц. Палмотић 1, 79), Погледа на врата од цркве пазећи, тко улизава у цркву (Кадчић 345), Ето пази, неvirниче, куд невира твоја ниче (Дошен 258^б), Којима (т. ј. очима) пазимо, што се с двора каже (Бела разг. 14). Значење *чувати* региструју Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Стулићев и Даничићев речник, а потврђују следећи примери: 1) са објектом у акузативу: Који (т. ј. овчари) блећи пазаху овце своје (Кашић ис. 10), Да га (т. ј. виноград) ... насаде, пазе и ограде (Ластрић тест. 296^б); 2) са објектом у генитиву: Редовници, који су стаљени и наређени, да пазе душа крстјанскије(х) (Дивковић бес. 272), Ако буде пазити реченога прстена у дужному поштењу (Ластрић тест. 131^а); 3) пазити од нечега: Ова молитва ... пази нас од гријеха (Дивковић наук 109^б; уп. Дивковић 232), Докле спаваш, тебе ће пазити заповиједи моие од напасти дјаваоске (Дивковић наук 127^а; уп. Дивковић 252), Своју душу од неправде чува и пази (Ђорђић салт. 36). Семантичка реализација *марити, хајати, старати се* забележена је у Белином речнику (према *riguardare, haver cura ò riguardo*), а потврђена примерима у РЈАЗУ: 1) са објектом у акузативу: Пази пријатља у потреби његовој (Анчић врат. 229); 2) са објектом у генитиву: Тко с већом помљом пази дичице ваше (Ластрић тест. 397^б). Пасивна конструкција бива посебно издвојена: Тако ли се пази душа? Тако ли се свој Бог слуша? (Дошен 233^б). Значење *држати, обдржавати, опслуживати* региструје се у Микаљином и Белином речнику, а потврђују га следећи примери: Нису обслужиле и пазиле закона твога (Ластрић тест. 253^а), Турци док свој закон пазе, да га пијућ не погазе, нису тако силовити (Дошен 184^б). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *чувати се*: пазити се од нечега: Скочих ... не пазећ се од незгода (Гундулић 292), Одлучујем ... пазити се од свакога греха (Канижлић уточ. 652).

~ **кога** (A₀) + ДФ_{кл} (ГДЕ + ПРЕЗЕНТ): Имамо њеке оце који нас пазе [...] гдје седимо (Држић 327).

~ **кога** (A₀) + ДФ_{кл} (ШТО + ПРЕЗЕНТ): Имамо њеке оце који нас пазе [...] што ијемо (Држић 327).

~ **Р_{кл}** (ТКО + ПРЕЗЕНТ): Тко чини лемозину има пазити [...] тко има већу потребу (Дивковић 381).

б. чувати (некога, нешто).

~ **кога / шта** (A₀): тебе ће чувати заповиједи моје [...] оне ће тебе пазити (Дивковић 252), сваки своје тијело [...] чува и пази (Дивковић 398), нека пази и чува сваки своје жупе и своје нурије (Дивковић 410).

~ **кога / чега** (Г₀): они кому је дато тога пуока пазити и чувати (Дивковић 340), Сваки отац духовни [...] је ста[в]љен пазити и чувати душа крстјанскије[x] (Дивковић 341).

~ **кога** (A₀) **од кога / од чега** (Г_{од}): молитва [...] пази нас од гријеха (Дивковић 232), тебе ће пазити заповиједи моје од напасти дјаваоске и од гријеха (Дивковић 252), Молитва нас пази од нашије[x] непријатеља (Дивковић 352).

~ **кога** (A₀) + Д_{ПРЕД}: **КО(ЈЕ)ГА** (A₀) **од кога** (Г_{од}): ти пази и чувај мене недостојнога грешника од непријатеља мојије[x] (Дивковић 375).

в. старати се, бринуту се, марити, хајати; водити рачуна (о нечему).

~ **кога** (Г₀): има пазити оније[x] који се разбијају и који су на смрти и на пошастју с овога свијета (Дивковић 341).

~(гп) **Ø**: Друго се у лемозини пази дуог (Дивковић 381).

г. држати, обдржавати, опслуживати.

~ **шта** (A₀): пази закон мој (Дивковић 235).

~ **чега** (Г₀): пази закона Божјега (Дивковић 235).

2. знати све (односи се на Господа).

~ Ø: „Г(осподи)не, ти *пазиш*.“ То јест, ти знаш све путе и стазе моје [...] све моје мисли и сва дјела моја која чиним знаш (Дивковић 119).

~ СЕ *чувати се (од нечега); суздржавати се, уздржавати се, не дозвољавати, не допуштати себи да се нешто чини.*

~ од чега (Год): ако се мисли [...] пазити од свакога гријеха и од свакога помањкан’ја [...] свеколико је то залуду (Дивковић 315).

ПЕВАТИ (и)јек. ПЈЕВАТИ⁴⁸¹ несврш. **а.** *изводити (обично људским или (пренесено) анђеоским грлом) мелодичне тонове.*

~ Ø: Вели лијепо свирати и често свирати, алити *пјева[ј]* (Дивковић 227), Они лијепо *пјева* (Дивковић 227).

~ шта (А₀): Када је [молитву] *узеше пјевати*, трешња приста, а оно дијете издахну (Змајевић 1: 520). И тако *почеше* јако и снажно *пјевати пјесни божанствене* (Дивковић 168), Ову пјесан пјеваше анђели (Дивковић 297), сви свети чуднијем и неизреченијем гласом и слаткостју *пјеваху рожарио* (Дивковић 378), *пјевати ће пјесни* ваздашње (Дивковић 443).

~(рп) Ø: да се буде *пјевати* пјесан анђелска (Змајевић 1: 265).

б. *славити песмом, опјевати.*

⁴⁸¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према сапеге, versus facere, loqui. Региструје се у свим речницима изузев у Вранчићевом. Најстарија потврда у народном језику је из 16. века. Семантичка реализација *гласом производити музикалне тонове* бива потврђена следећим примерима: 1) без допуне: Ето пастијер сред ливада под свироку пјева своју (Гундулић 178), Играј, пивај и весели људе (М. А. Рељковић сат. 85); 2) са објекатском допуном (акузатив садржаја: као зиму зимовати): Редовници [...] *почеше* јако и снажно *пјевати пјесне божанствене* (Дивковић наук 51^а; уп. Дивковић 168), Ову пјесан по Дубрави све пјеваху њекад виле (Ђорђевић пјес. 98), Пјесме јуначке, које људи пјевају уз гусле (Нар. пјес. вук 1, 17). Значење *опевати, певањем славити* поткрепљује се примерима: Гласит ћу, пјеват ћу Исукрста (В. М. Гучетић 15), Јаох Андро, моје чисто злато! ако бих те у пјесму пјевала, пјесма иде од уста до уста, па ће доћи у погана уста (Нар. пјес. вук 404). Семантичку реализацију *певати (некоме) у славу* потврђују примери: Вијек похвале привелике дух жив пјевај Богу свому (Димитровић 27), Имамо пјевати и зачинати Исукрсту, каконо мајке пјевају и зачинају својој дјетчици (Дивковић бес. 121). Значење се може односити и на певање птица: Туј кокот пусти глас тер поче пјевати (Наљешковић 1, 131), Чуј славице пјеват (Гундулић 353).

~ **шта (A₀)**: ја могу вазда без пристанка пјевати Исусова и твоја милосрдја неизмјерна (Дивковић 373).

в. певати (некоме) у славу (у пр. на славу, на поштење).

~ **шта (A₀) коме (Д₀)**: они често њој пјева пјесан (Дивковић 227).

~(рп) **Ø**: пјесан духовна [...] се пјева на поштен'је и на славу Божју (Дивковић 314), који се салми пјевају на поштен'је (Дивковић 314).

г. изводити различите угодне звукове (обично о птицама певачицама).

~ **Ø**: пјеваше ова птичица (Дивковић 446).

~ **АСкл**: пјеваше: „Сви богови народа-худоба, а Г-н је небо и земљу учинио.“ (Змајевић 1: 285).

ПЕТИ (и)јек. ПЈЕТИ⁴⁸² несврш. **в. певати (1а)**.

~ **Ø**: тизијех друзи чине пјет (Држић 324).

ПЕЋИ⁴⁸³ несврш. **1. спремити, припремати храну за јело сувим грејањем на ватри, на жару, на ражњу или роштиљу, у пећи или држећи у нечему на ватри.**

⁴⁸² РЈАЗУ бележи овај глагол упућујући га на п(ј)евати; 1. л. јд. презента гласи појем. Облици инфинитива су: пети (бележи се у Вранчићевом и Вуковом речнику); пет (Марулић 7; Луцић 266; Бараковић вил. 158; Виталић ост. 391); пити (И. Иванишевић 7; Виталић истум. 214^б); пјети (бележи се у Микаљином (пјети уз пјевати), у Белином (пјети али појати) и Стулићевом речнику (пјети, појем), Зборн. (1520) 56^б; уп. Дубр. зб. 78: хоће пиети); пјет (Ш. Менчетић 163; Ветранић 1, 81; Гундулић 286). Наводе се облици: 1) презента: 3. јд. пе (Марулић 149); пијемо (Ђорђић узд. 194); пем (Вук, рјеч.); 2) аориста: пеше (Наручн. 36^а; Нар. пјес. вук 2, 160); пех (Зоранић 20), 3) партицип презента: пјећи (Катанчић 52); 3) партицип претерита II: пио (Ветранић 1, 81, 208, 410; пјели: М. Држић 451: пјесанцу туј пјели; пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник; пео: Будинић сум. 37^б; пела: Бараковић вил. 13; пјеле: Нар. пјес. бог. 206).

⁴⁸³ РЈАЗУ бележи овај глагол према assage, игеге. Региструје се у свим речницима, а прве потврде из народног језика везују се за 15. век. Семантичку реализацију пекући приређивати нешто за јело (мисли се: печење о огњу или у огњу) региструју Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Волтијијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник, а потврђују примери: 1) без допуне: Моја кућо! ... тако се вазда у теби димио комин и притило се вазда пекло и варило! (М. Држић 394; уп. Држић 554); 2) са допуном: а) уопште: Онај, који пече јаје у пепелу (Нар. посл. вук 247); б) пећи неку животињу или

~ шта (А₀): *пекоше* [...] месо с крвју (Змајевић 1: 88), крух [...] *пече* (Дивковић 309),
крух и *пецијаше* (Дивковић 309).

~(рп) Ø: [капуни] *се у сињоре пеку* (Држић 354).

~(рп; безл.) Ø: тако *се вазда* [...] *пекло* и *варило* (Држић 554).

2. деловањем нечега *усијаног, запаљеног, врућег, врелог, нечега што нагриза, разједа*
производити опекотине, ожеготине или осећај опекотина.

~(шп) Ø: *Печен* на огњу врх ријеке гвоздене и кљукама раздрт, затворен би у тамницу
непокојну (Змајевић 1: 370).

3. нејасно значење.

~ шта (А₀): *пеци лој*, тер се гој (Држић 325).

ПЕЦАТИ⁴⁸⁴ несврш. *грести, уједати жалцем (змија).*

~(шп) од кога (Г_{од}): *покле ткогођ печен од змије, уфајући у помоћ Божјега мученика, на*
врата његове цркве ступи, од ње отрова слободан остане (Змајевић
1: 256).

ПИСАТИ⁴⁸⁵ несврш. **1. а.** *не знајући слова не умети писати; бити неписмен.*

комад меса: Тад Жудјели радијаху око јагањца вазменога ... убијаху га двије уре по подне и затијем
пецијаху га (Роса 163⁶); в) пећи нешто од брашна: Ја згријах пећ, а у њој сад друзи крух пеку (Д. Рањина
26^а), Који му (т. ј. слуга) крух кухаше и пецијаше у пећи (Дивковић наук 177^а; уп. Дивковић 309). Значење
палећи (нешто) мучити, усмрћивати бива поткрепљено примерима: Гвоздје ју (т. ј. Агату) раздираше, а
огањ печише (Главинић цвит. 48^а), Гашаше огањ и врућину, којом се тило (т. ј. св. Ловринца) пецијаше
(Ластрић од' 352). Наводи се да се не може одредити значење глаголу пећи у примеру: Пеци лој тер се гој
(М. Држић 35 и 273; уп. Држић 325).

⁴⁸⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *ringere, cavillari*. Семантичку реализацију *грести, уједати* региструју
Белин, Стулићев и Вуков речник, а потврђују примери: Змије ... пук жестоко пецаху (А. Гучетић роз. јез.
214), Змије, дрокуни, лави, цербери, базилишки ... са све ће стране печати (т. ј. грешнике у паклу)
(Андријашевић пут 313), Тко не има, узео би, гди змија пеца (Послов. данич.).

⁴⁸⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол према *scribere, ringere opare*. Семантичку реализацију *бележити словима*
речи и реченице потврђују примери: 1) без допуне: Наши стари нису писат знали (М. А. Рељковић сат.
37); 2) са објектом (оно што писањем настаје): Канчилик пише сентенцу, и покле ју писа, штије ју
(Хекторовић (?) 127), Књигу пише краљу Шишманине (Нар. пјес. вук 2, 446); 3) са објектом (оно по чему

~ **Ø**: *писатъ не умиешеъ* (ПИ 1642/75: 50), Лука Стиепчевъ [...] *не умеше писатъ* (ПИ 1657/91: 60).

б. *бележити на папиру, хартији (нешто: слова, бројке) што може резултирати написаним писмом, исправом и сл.(у правом и пренесеном смислу).*

~ **шта (A₀)**: *книгѣ пиши* (Дубр. зб. 44), *принеси ми хартию и мастило и писа листъ исѣсъ* (Дубр. зб. 44), *Писах сије [исправу] аз владика Болојевић* (ЦИ 1675/17: 12).

~ **шта (A₀) чиме (И₀)**: *исѣкарствъ [...] писмо писаше царствомъ неговиемъ* (Дубр. зб. 96), *Свете ријечи, златом би их ваљало писат* (Држић 310).

~(III) **чиме (И₀)**: Одавна је речена ова свијета ријеч која би ваљало да је златом писана: „*rumores fuge*“ (Држић 333), „*Наук крстјански*“ писан језиком словинскијем, слови српскијем фра Матија Бошњанина (Дивковић 100).

се пише): Она пише лист књиге бијеле те је шиље у Херцеговину (Нар. пјес. вук 2, 171); 4) писати некоме: Ако ја прије њим писах него вам (Наљешковић 1, 319), Па он пише старој мајки својој (Нар. пјес. вук 1, 250); 5) писати нечим: Никаквијем језиком на овоме свијету није тако ласно писати као овијем њиховијем (Вук пис. 89); 6) писати нешто некоме: Краљевим свијем сам писо ... ову моју жељу и мисо (Ц. Палмотић 2, 172), Писаћу му листак књиге књиге танке (Нар. пјес. вук 1, 268). Пасивне конструкције бивају издвојене: 1) партиципски пасив: Лист, у којему је писано свидочанство (Кадчић 322), Пророчанства, која су од њега писана (Ластрић тест. 104^б); 2) рефлексивни пасив: Ријечи све твоје ... у срце у моје златом се писаше (Наљешковић 2, 49), Ну дај мене лист књиге бијеле и калема, чим се књиге пишу (Нар. пјес. вук 3, 349). Значење које подразумева *писање као списатељски посао* бива поткрепљено примерима: Матица ... онаке будалаштине против мене једнако пише (Вук, дан. 5, 82), Да сви наши списатељи сва дјела своја пишу народнијем духом и језиком (Вук, ковч. 114). Наводе се и примери са заменицом што као субјектом: Кад бих ја знала тој , по њој (т. ј. по јабуци) што пише (Наљешковић 1, 218) и они без субјекта: Не знам, ту у књигах пише (М. Држић 343; уп. Држић 370). Семантичка реализација *пишући звати, називати* потврђује се примерима: Зато га пишу Јулианус Апостата (Главинић цвит 265^б), Камен се Исус пише (Витаљић истум. 504^а). Значење *писмом (исправом) прилагати, поклањати*: Круно наша, царе Константине! Ти нам пиши триста парусија (Нар. пјес. вук 2, 91), Карађорђе ... манастиру је писао вола (Милићевић пом. 225). Као ретко појединачно значење забележено је *одређивати*: Што му правда пише (Дошен 71^а), Бачила је на себе мађије, да ш њим нема од срца порода, а Бог јој је писа седам синах (Нар. пјес. вук 2, 13).

~(III) од кога (Г_{ОД})⁴⁸⁶ + шта (А_Ø) + ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): ОНОИ ЦЮ НЕ Ш^А МЕНЕ ПИСАНО 8 ЗАКОН8
МОИЗЕСОВ8 ДА СЕ ИЗП8НИ 8ИСТИН8
ПСАЛМИ И ПРОРОЦИ (Дубр. зб. 152).

~(III) од кога (Г_{ОД}) + хотети + ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): На ГЛАВ8 ЛИБРА ПИСАНО КСТЬ Ш^А МЕНЕ [...] ДА 8ЧИН8 ВОЛ8 ТВОЮ БОЖЕ МОИ ХУТКХЬ
(Срп. мол. 91).

~(III) од кога (Г_{ОД}) + Р_{КЛ} (ШТО + ПЕРФЕКТАТ): ЦЮ НЕ Ш^А НЕГА БИЛО Ш^А ПРОРОКА ПИСАНО (Дубр. зб. 147).

~(PII) Ø: ТКО МЕНИ ТОИ ДАСТЬ ДА ПИСАЛЕ ВИ СЕ ВКСЕДЕ МОК (Срп. мол. 94).

в. обраћати се некоме писмено, писмом јављати, саопштавати, слати писмо (некоме).

~ **коме** (Д_Ø): Свети и славни Павао апошто пишући КОРИНТЈАНОМ (Дивковић 113).

~ **коме** (Д_К): Свети Павао апошто пишући К ФИЛИПЈАНОМ (Дивковић 115).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта** (А_Ø) **коме** (Д_Ø): У три годишта, одкле је из Града пошао, не писат НИ
МЕНИ НИ НИКОМУ ОД СВОЈИХ ЈЕДНУ ЦИГЛОВИТУ КЊИЖИЦУ!
(Држић 320).

~ **коме** (Д_Ø) + АСкл: ПИСЛЕ СВЕТИ АМБРОЗЬ БРАТИ ВИДИЕХЬ ✠ [девет] МЪКА ГЛАВНИЕХЬ (Дубр. зб. 206).

~ **коме** (Д_Ø) + говорити + К_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): Паво пишући ЖУЋЕЛОМ [...] ГОВОРИ
ДА ЈЕ БЕЗ ОЦА И МАТЕРЕ, БЕЗ
ПОЧЕТКА И СВРХЕ ЖИВОТА СВОГА
(Змајевић 1: 42).

2. састављати некакав текст (против некога, на основу изјава, по нечијој заповести, наредби).

~ **против кога** (Г_{ПРОТИВ}): ПИСЕШЬ БО ПРОТИВА МЕНИЕ (Срп. мол. 90).

⁴⁸⁶ Будући да је конструкција пасивна, генитив са предлогом *од* у значењу извора означава се у формули иако није допуна глаголу. У активној форми, то је агенс.

~ по ком основу (Л_{ПО}): *писах* иа Иван канзалиер, по заповиеди судие Даика (ПИ 1571/3: 3), *Писахъ* иа игуманъ Иосифъ от Градиштъ, по риечи паратъ и властелъ (ПИ 1642/74: 50), ја калуђер Гаврил, који *писах* по ријечи вишеречене Иване у Богородице, у Махине (ЦИ 1673/16: 12), Ја поп Јован *писах* по ријечи кнежевој и свега збора (ЦИ 1675/18: 13).

~ НАЧ_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (КАКО + ЛОРИСТ): *Писах* ја калуђер Гаврил како ми рече Вукман (ЦИ 1679/19: 13), *Писах* ја игуман Гаврил како ми рече Вучета (ЦИ 1698/23: 15).

~(РП) Ø: *Писа се* сије писаније (ЦИ 1551/3: 3), *Писа се* сије (ЦИ 1569/4: 3).

~(РП) по ком основу (Л_{ПО}): И по риечи Марьтиновози (и) Иовози *писа се* ова книга (ПИ 1637/70: 48).

3. сврш. (безл.) оно што је написано, наштампано.

~ Ø: Затои са свацием добриемъ разлогомъ иесмо пофалили и потвардили у све што *пише* (ПИ 1689/134: 90), у име боже пофалисмо и потврдисмо у све што *пише* (ПИ 1675/101: 65), ту у књигах *пише* (Држић 370).

~(ПП) Ø: Ово стајан'је зламенује да је свак приправан обслужити свеколико што је *писано* (Дивковић 298).

~(ПП) о чему (Л_О): о неговѣ хрѣварствѣ *писано иест* (Дубр. зб. 9).

~(ПП) АС_{КЛ}: *Писано бо иестъ слиепъ слиепа њ гамъ води* (Дубр. зб. 3), *писано иестъ кои лаже ѡвѣи дѡшѡ* (Дубр. зб. 8), Јоштере је *писано* [...]: Г(осподи)н Бог од почела [...] постави га у руке хот'јења његова (Дивковић 461).

~(ПП) К_{КЛ} (ДА + ИМПЕРФЕКАТ): *писано иестъ* [...] да [...] сѡдге наприедѣ гредиехѡ (Дубр. зб. 2).

~(ПП) К_{КЛ} (ДА + ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ): *писано иестъ* [...] да иеданъ пѡстинакъ чинио биеше великѡ покорѡ велико вриеме (Дубр. зб. 3), *писано иестъ* [...] да иеданъ великѡ г^нъ биеше пѡстио множаство злата и сребра

(Дубр. зб. 7), ПИСАНО ИЕСТЬ [...] БИЕШЕ ПОЛОЖИЛА ЛЪБАВА
КЪИ ЦЕСАРОВА НА ИЕДНОМЪ ЮНАКЪ ИМЕНОМЪ АМОНЪ (Дубр. зб.
8).

~(III) **К_{кл}** (КАКО + ПЕРФЕКТАТ): БИЕШЕ ПИСАНО КАКО ОВАИ ЦАРКВА БИЛА ИЕ ОВДИЕ (Дубр. зб. 121).

4. записувати, наводити.

~ **шта (А₀)**: ријечи Господинове [...] пише свети Лука (Дивковић 103), Јоб страх Божји
пише (Дивковић 115).

~ **АС_{кл}**: Мѡдри ПИШЕ НЕ ОСЪДИ [ЧО]ВИЕКА ДОКЛЕ МЪ РОКА НЕ ДАШЪ ДА СЕ ПРАВДА НЕ ИЗГЪБИ (Дубр. зб.
3), АРИСТОТИО ПИШЕ НЕ СТОИ Ѣ ОНОМЪ ГРАДЪ ГДИ Е МНОГО ГОСПОДЕ || КОИ ЛЪБЕ ВЕЪЕ ЗЛЕ НЕГО
ДОВРЕ. (Дубр. зб. 3).

~ **К_{кл}** (ДА + АОРИСТ): Пише Дубравчић [...] да исти народ [...] распространи се од мора
Каспија до Сасоније и од Адријатика до Германика (Змајевић 1:
69).

~ **К_{кл}** (ГДЕ + ПРЕЗЕНТ) + **АС_{кл}**: Исус, син Шираков [...] пише гди вели Блажена Дивица
Марија: „Ја сам каконо студенац воде живе који, ја ћу
натопити врте посађене.“ (Дивковић 231).

~ **говорећи** + **К_{кл}** (ДА + ПЛУСКВАМПЕРФЕКТАТ): ПИШЕ СВЕТИ ВРНРАДЪ ДА БИЕХЪ ГОВОРЕЌИ ѢСНЪ Ѣ
ГЛЪХЪ ДЪБА НЪКЪИ СНЪМЪ ДЪХЪВНИЕМЪ (Дубр.
зб. 201).

~(III) **О**: докле му донесу 65 грошах, да нема от ње нитко илаке, но ови људи који се
овдје пишу и они Манастир (ЦИ 1698/24: 16).

5. сматрати; звати (се), називати (се); значити, означавати.

~ **шта (А₀)** + **Д_{пред}**: **ким (И₀)**: Фортуну пишу женом (Држић 363).

6. писмом, исправом прилагати, поклањати (некоме нешто).

~ **шта (А₀) коме (Д₀)**: Стане, кћи Вука попова [...] уписа богу и Светој Госпођи на
Цетиње кућу на Свиништа, што је отца мога, коју половину
пишем стрицу мому, Миху Вулову (ЦИ 1689/22: 14).

~ шта (А₀) коме (Д₀) за шта (А_{ЗА}): И то пишем мртвајем за душу (ЦИ 1689/22: 14).

7. *јамчити, гарантовати потписом (писменом изјавом и сл.).*

~ чиме (И₀): а саме триста који руком пише, обра (Змајевић 1: 72).

8. *прописивати, налагати, наређивати, одређивати.*

~ како (Д_{АДВ}): ере су судили све како речена книга *пише* (ПИ1605/43: 34).

ПИТАТИ^{1 487} несврш. 1. *обраћати се некоме речима, тражећи одговор.*

⁴⁸⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према interrogare, ретере. Семантичку реализацију *управљати на некога речи на које се очекује одговор* региструју Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник, а потврђују примери: 1) без објекта: а) са допуном у генитиву уз који стоји предлог од: од нечега: Ни потреба, да већ од тога питаш (Главинић цвит 49^б), Када би к њему незнабошци долазили питајући од различитих ствари (Канижлић фран. 50); б) са допуном у акузативу уз који стоји предлог за: за некога, за нешто: Њека годишница за мене све пита (М. Држић 34; уп. Држић 289), У мисо јој тај час паде, да за драга свога пита (Гундулић 348), Пита Богдан за Мујово здравље (Нар. пјес. вук 1, 542); в) са реченицом као допуном која може упућивати на управни или неуправни говор: Опет пита лијепа Златија је ли дома Иван капетане? (Нар. пјес. вук 3, 203), Нит' га срета тко ни, куд ће, пита (Осветн. 2, 10); 2) са објектом: а) у акузативу: питати некога, нешто: Кога сусрјетаху путем, свакога питаху (Зборн. (1520) 58^а; уп. Дубр. зб. 79), Није потребе, да га мисник пита (Баћић 379), Ал' како ће њега находити, кад никога питат не умије? (Нар. пјес. вук 2, 66), Сила Бога не моли, а правда не пита (Нар. посл. вук 284); б) са два објекта у акузативу: питати некога нешто: Редовници видећи оваку промину почеше га питати узрок (Зоричић зрц. 63), Ако ме бисте питали разлог (Бела разг. 224); в) са објектом и допуном: питати некога од нечега: Зашто нас од Бога питаш? (Вранчић жив. 26), Што знамо од оних ствари, од којих нас питају (Великановић упућ. 1, 468); г) питати за некога, за нешто: Најприје ће питати судач праведни за зле и опаке мисли (Анчић врат. 59), Што ме царе за сватове пита, нека купи, колико му драго (Нар. пјес. вук 2, 133), А пита га за јуначко здравље (Нар. пјес. вук 2, 447); д) са реченицом као допуном, која може представљати управан и неуправан говор: Цесар пита ју ... бјеше ли тој истина (Зборн. (1520) 5^б; уп. Дубр. зб. 8), Баруна поче питати, једа ју је гдје сусрио (Зборн. (1520) 43^а; уп. Дубр. зб. 61), Питала га мајка: што је, теби, Јово? (Нар. пјес. вук 1, 261), Како је дошла да пита њенога сина, није ли он гдегод видео (Нар. прип. вук 72); 3) са објектом у генитиву: Питајмо редовника разумније(х) (Анчић свитл. 6), Зач је потребно старијих питати (Олива 27), Ја бих ишао онамо и питао најстаријих људи и жена (Нар. пјес. вук 3, 527). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Пита се, која страна од тила има се полити крстећи (Баћић 281), На хиљаде и хиљаде такви(х) ствари свит имаде ... од којих се питат море ал' одговор дат не море (Дошен 261^б), Болан се пита, а здравоме се даје (Нар. посл. вук 21). Значење *захтевати, тражити* региструје се у Вранчићевом, Микаљинском, Белином и

- ~ **кога (A₀):** потом ю веле кратъ *поче питати* (Дубр. зб. 8), *поче га питати* томо (Дубр. зб. 46), *свакога питахъ* (Дубр. зб. 79), *па те питама* (Дубр. зб. 89), *ти ме питаи* (Дубр. зб. 186), *тко те пита* (Дивковић 143).
- ~ **од чега (Г_{од}):** велозианъ с образомъ веселиемъ *пита ш^а свиехъ колициехъ ствари* (Дубр. зб. 112).
- ~ **за кога (A_{3A}):** Нека годишница *за мене* [...] *пита* (Држић 289).
- ~ **кога (A₀) шта (A₀):** разумије *што га питају* (Дивковић 143).
- ~ **кога (A₀) за шта (A_{3A}):** *Пита га* Ируд *за многе ствари* (Дивковић 143).
- ~ **кога (A₀) од чега (Г_{од}):** *ш^а много ствари хтио бихъ тебе питати* (Дубр. зб. 89), *ш^а неговѣ кондициони пита га* (Дубр. зб. 94).
- ~ **кога (A₀) + УП_{кЛ} / ВОЛ_{кЛ} (ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ):** *питама васъ раби ли ви иесте али сте слободни лѣди* (Дубр. зб. 44), *начѣ га питати левтерие да ти смеиш ли цю* (Дубр. зб. 205).
- ~ **кога (A₀) + УП_{кЛ} (ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ):** *тито и веспезианъ сваки весѣо женѣ питахъ безъ боѣниѣ има ли она они образъ присвиѣтли* (Дубр. зб. 113).
- ~ **кога (A₀) + УП_{кЛ} / ВОЛ_{кЛ} (ДА ЛИ + ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ):** *пита га биѣше ли тои истина билѣ* (Дубр. зб. 8).

Стулићевом речнику, а потврђује примерима: Питаше ово правда Божја (Орбин 37), Ча питаш за то од мане? (Нар. прип. микул. 36), Твоје срце ... Богу ти поклони, ки га у тебе сада пита (Витаљих ост. 47). Семантичка реализација *молити*, *просити* региструје се у Микаљином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику, а потврђује примерима у РЈАЗУ: 1) када се предмет молбе исказује акузативом, а нема податка о томе коме је молба упућена: Ремета ... дан и ноћ пита помоћ (М. Држић 123; уп. Држић 474), Милос твоју душу пита (Гундулић 466); 2) када се предмет молбе исказује акузативом, а дативом се казује коме је молба упућена: Приступ' овамо, пита' му проштење (М. Држић 249; уп. Држић 311), Милос само једину питам ти ову (Гундулић 550). Пасивно употребљени примери издвајају се посебно: Ма се од друзијех [у извору стоји: дразијех] имају питат ствари разложите (М. Држић 200; уп. Држић 437), Она (т. ј. Ева) би створена у врјемѣну изврсну, које пита и иште жени (Орбин зрц. 18). Значење *марити*, *хајати* потврђује се примерима: Госпоја иде племенита и не гледа на никога, за никога и не пита (Канавелић 147), За богатство гди не пита (т. ј. човјек на оном свијету), гди не иште славе свита (Дошен 182^а).

~ **кога** (A₀) + УП_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (ЈЕДА + ПРЕЗЕНТ): ЦЮ МЕ ПИТАШЬ ЕДА СЕ ЦИШ ПРАЦЦА БУГГАТИЕМЬ АЛИ ПЛЕМЕНИТИЕМЬ (Дубр. зб. 203).

~ **кога** (A₀) + УП_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (ЈЕДА + ПЕРФЕКТАТ): ИЕДНОГА СВОГА БАРШНА ПОЧЕ ПИТАТИ ИЕДА Ю ИЕ ГДИЕ СЪСРНО (Дубр. зб. 61).

~ **кога** (A₀) + УП_{КЛ} (КАКО + ПОТЕНЦИЈАЛ): ПИТА ГА КАКО БИ ТОИ МОГЛО БИТИ (Дубр. зб. 1).

~ **кога** (A₀) + **говорећи** + УП_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ): ПИТАХЪ ГА ЛЪДИ ГОВОРЕЌИ ИЕСЪ ЛИ ДОВРИ ТИ ОСЛИ (Дубр. зб. 7).

~ **кога** (A₀) + **говорећи** + УП_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (КАКО + ПЕРФЕКТАТ): ВЕСПЕЗИАНЪ ПОЧЕШЕ ГА ПИТАТИ ГОВОРЕЌИ ПРИАТЕЛЪ КАКО СИ СЕ ПОДАРЖАО (Дубр. зб. 109).

~ **кога** (A₀) + **говорећи** + АС_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ}: редовник поче питати дјавла говорећи му: „О, ти, тамњаче, ти бјеше изашао из ове жене?“ (Дивковић 168).

2. *молити, просити.*

~ **шта** (A₀): ремета [...] дан и ноћ помоћ нита (Држић 474).

~ **шта** (A₀) **коме** (Д₀)²: нита' му проштење (Држић 311).

~(РН) **од кога** (Г_{ОД}): ма се од дразијех имају нитат ствари разложите (Држић 437).

3. *тражити, захтевати.*

~ **шта** (A₀): има ко што нитат (ЦИ 1545/1: 1).

~ **у кога** (Г_У): да у мене Ђура нита (ЦИ 1545/1: 1).

~(НЕГ. ФОРМА) **за шта** (A_{ЗА}): не има тко [...] питати, ни син, ни племеник, ни други чојек ни за какву работу (ЦИ 1545/1: 1), не има тко за то питати (ЦИ 1545/1: 1).

4. *обавештавати се, интересовати се (о некоме или нечему) полагајући на то нарочиту важност, бринути се, показивати интересовање, марити, хајати (за некога, за нешто); желети да се (нешто) зна.*

~ **за кога / за шта (А_{ЗА}):** кралеъ веспезианъ нѣ помислите частъ кою мѣ се ѣчини тко [...]

*питаюѣи за исѣкарста с велициемъ жѣдениемъ за исѣкарста
виечнога правога сина божиега* (Дубр. зб. 109).

~(рп) **ВОЛ**_{кл} (КАКО + ПРЕЗЕНТ ГЛ. ИМАТИ + ИНФ): *Ако се тко пита како се има ова молитва
говорити* [...] има се говорити често,
умиљено и богољубно (Дивковић 227).

ПИТАТИ^{2 488} несврш. *хранити*.

~ **кога (А₀) чиме (И₀):** кад те кашицом *пйтāх* (Држић 321).

ПИТИ⁴⁸⁹ несврш. **1. а.** *уносити кроз уста у свој организм некакву течност и гутати је.*

~ **шта (А₀):** и *поче* [...] *вино пити* (Дубр. зб. 52), и *вино пии* (Дубр. зб. 147).

⁴⁸⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *хранити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Волтијијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику, а потврђује примерима у РЈАЗУ: 1) са објекатском допуном: Ах, ма лијепа кошутице ... ја сам питала те и појила (Ц. Палмотић 2, 96); 2) питати нечим: Знаш, кад те кашицом питах (М. Држић 268; уп. Држић 321), Тко чини дјела од милосрдја ... Исукрста храни и пита (Дивковић бес. 118).

⁴⁸⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *бибеге*. Региструје се у свим речницима. Семантичка реализација *узимати у уста некакву текућину и спуштати је у желудац* бива потврђена примерима: 1) субјекат: а) животиња: Туј приде (т. ј. овца) воду пити (Ветранић 1, 51), Свиње ... не ће да пију помија (Нар. прип. вук 104); б) ствар: Још мириши (т. ј. тиква) новином, ништо бо пила није (Катанчић 36); в) душа: Душа ма поред с твој да не би рику ону (т. ј. Лету) ишла пит, гди с гласом спомене све тону (Д. Рањина 65^а); 2) без објекта: а) уопште: Затим се справише дав пастиру пити, ки пивши желише к стаду свому ити (Хекторовић 24); б) мисли се вода: У поноћи иште (т. ј. мајка) пити: диг' се, снахо, дај ми воде (Нар. пјес. вук 1, 308); в) мисли се вино или нешто друго што опија: Ије са мном, са мном пије (т. ј. жена) (Гундулић 226); 3) са објектом у акузативу: а) вода: Потреба кад буде водицу бистру пит (Ветранић 2, 121), Ко је жедан, нека воду пије (Нар. пјес. вук 3, 521); б) вино: Једите крух мој и пите вино (Баћић 308), Невестица вино пије (Нар. пјес. вук 1, 59); 4) са објектом у партитивном генитиву: Па одоше, да водице пију (Нар. пјес. вук 1, 153), Ага ... вина пије с двома Арапчади (Нар. пјес. вук 2, 624). Пасивне конструкције посебно су издвојене: Ту се пије, ту се пива, ту се бучи (Ластрић нед. 320), На бал иду ... зашто се онди јиде и пије (М. А. Рељковић сат. 14), Цар Сулеман јасак учинио, да с' не пије уз рамазан вино (Нар. пјес. вук 2, 429).

б. (уз именицу крв) *узимати* (посвећено вино које симболизује крв Господову) (у пренесеном смислу).

~ **шта (А₀)**: ЧЕСЪТИТО ОБЕКАНЬИЕ ТВОИЕ КОИЕ СИ ОБЕКАО СВИЕМЪ ОНИЕМЪ [...] КОИ ВЪДАЪ ПИТИ ПРИЧИСЪТЪ И ПРИВРИЕДЪНЪ КАРЪВЪ ТВОЮ (Дубр. зб. 186), тко *није крв моју* (Дивковић 285).

~(RP) **Ø**: зашто *се* онди истинито [...] крв твоја *није* (Дивковић 293).

в. *имати склоност ка пићу, проводити време пијући (обично) жестока пића, опијати се.*

~ **Ø**: НЕМОИ ГЛЕДАТИ ѿ жмѡо ако *ХОКЕШЪ ПИТИ* ПОЛАГАХНО (Дубр. зб. 23), чини да и друзи *пију* (Држић 315), туј ћеш доћ гдје *ћеш пит*, јести и починут као краљ (Држић 337), У ово/ј/ ствари видећи Лабан права Јакоба [...] благова и *ни* (Змајевић 1: 50), фарауну дава *пити* (Змајевић 1: 52), ја вам наређујем да *будете* благовати и *пити* сврху моје трпезе (Дивковић 153).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: *ни имамо пити* ни јести (Дивковић 194).

~(БЕЗЛ.; РС) **Ø**: За часа су дукати нег *да се пије* и *ије* и *трупна?* (Држић 309).

2. (обично уз им. *жуч, оцат*) *кушати (горчину, трпљење); трпети* (у пренесеном смислу).

~ **чега (Г₀)**: *ДАШЕ* мѡ *ПИТИ ЖЪЧИ И ОЦТА* (Дубр. зб. 96), *ДАШЕ* ми *ЖЪЧИ И ОЦТА ПИТИ* (Дубр. зб. 149), *пит жучи* (Змајевић 1: 78).

ПЛАТИТИ⁴⁹⁰ сврш. **1. а.** *дати новац (за нешто; као накнаду и др.).*

⁴⁹⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *solvere, pendere, luere*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *дати плату* бива потврђена примерима: платити некога: Пак ћу поћ тога плацара искат, да ме плати (М. Држић 270; уп. Држић 322), Тежакe уморене не плати (т. ј. богатац) (Башић 28). Наводи се и следеће: 1) платити дуг(ове): Толике дуге да платим (М. Држић 348; уп. Држић 372), Него га одведе и баци у тамницу, док не плати сав дуг свој (Вук мат. 18, 30); 2) платити нешто друго: Веће ми не остаје за објед на воштарији платит (М. Држић 348; уп. Држић 373: веће ми не остаје, ајмех, за објед на воштарији

~ **кога / шта (A₀):** пак ћу поћ по воштаријах тога плацара искат, да ме плати (Држић 322), Изнио бијех двијести дукат за платит дијамант и рубин (Држић 342), Пођи ти у Цанпјетра златара, да донесе цоје, а ја ћу

платит), Ја ћу платит свадбарину за те (Нар. пјес. вук 2, 420); 3) платити некоме: а) платити дуг (у правом и пренесеном смислу): Нека јој дуг платим за службе (Ветранић 2, 125), Дужник ... ваља да оному, кому се задужио, дуг плати (Ластрић нед. 78); б) платити муку, посао, труд, службу: Пролити крв човјеку тере му муке не платити усилно јест (Зборн. (1520) 3^а; уп. Дубр. зб. 5), Нијесам свакому платио труда његова, што ми су пословали (Маргитић исп. 24); в) платити нешто друго: Њеки плацар ваш има ми платит навао до Јакина (М. Држић 269; уп. Држић 322), Ови се поглавица појуначи не ктијући Мурату (х)арач платити (Качић разг. 60); г) платити нешто нечим: Наћи ћеш нику јаспру, којом плати (х)арач (Ластрић од' 99), (пренесено) Да плати (т. ј. Исус) својом крви и својим животом правди Божанственој све дугове људскога народа (Башић 57). Пасивне конструкције се посебно издвајају: Плаћен бити ћеш од свакога труда твога (Зборн. (1520) 100^б; уп. Дубр. зб. 131), Сваки, који нам служи, тако је плаћен за службу (Зборн. (1520) 158^а; уп. Дубр. зб. 204), Да ће она (т. ј. жена) бити подпуно плаћена (т. ј. за свој труд) (Качић кор. 61). Значење *наградити* потврђују следећи примери: 1) платити некога: Ки (т. ј. Исус) ме хоће великом и добром плаћом платити (Старине 1, 235); 2) платити некоме и платити некоме нешто: Ах да вам Бог плати! (Наљешковић 1, 213), Бог ти плати, мамо! (Вранчић жив. 99), Хотио је Исукрст ње виру, љубав ... њој платити (Великановић упућ. 1, 189), Господ да ти плати за твоје дјело (Даничић рут 2, 12). Бивају посебно издвојене пасивне конструкције: 1) рефлексивни пасив: Чијем ли се, јаох, плати вјера ма велика, кој не ће остати на свијету прилика? (Наљешковић 2, 75); 2) партиципски пасив: Знадући, да ће бити савише плаћен ови труд мој, ако по њему спаси се једна сама душа (Боначић 9). Семантичка реализација *вратити некоме добро или зло (добрим или злим)* потврђује се следећим примерима: платити нешто нечим: Моја душа да ти добром плати ову срамоту на оному свијету (М. Држић 165; уп. Држић 512), Да сам ти љубавју љубав платио (Ластрић тест. ад. 63^б). Значење *надокнадити, намирити* поткрепљује се примерима: По овому путу не би могао платити и направити штету, коју је узроковао (Раднић 397), Држан је платити штете (Ненадић наук 136). Семантичка реализација *окајати, искупити (грехе)* бива потврђена следећим примерима: Платио јесам твоју сагрјеху, велику поднијех на тијелу покору (Зборн. (1520) 96^а; уп. Дубр. зб. 126), Ако ја нијесам тужна све гријехе платила (М. Држић 133; уп. Држић 483), Све гријехе јур твоје платићеш ти сада (Лукаревић 64), Боже мој, ето ја изврших напуно закон твој и платих први грех (Наљешковић 1, 142). Значење *наплатити се, одитетити се* поткрепљују примери: Ја ћу се поћ платит на банку од сињоринијех динара (М. Држић 337; уп. Држић 366), Не мози се платит подкнежин башћански над ниједним Врбничанином за осуд (Статут врб. 161). Семантичка реализација *осветити се* потврђује се примерима: Не дај наука оному, који има господство над тобом, јере ако га зло допаде, хоће се тобом платити (уз напомену да је нејасан инструментал тобом; мисли се да је можда грешка те да би требало да стоји: над тобом) (Зборн. (1520) 2^а; уп. Дубр. зб. 3), Тко может скратит, да се не платим над тобоју? (Кожичић 57^а).

поћ динаре провецат за платит их (Држић 346), ти га [сто лакат курдјеле од злата, три прсе широке, за павијун] ћеш тамо платит (Држић 355).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта** (А₀): тѣи на^коше и и^ни^ехъ ствари богати^ехъ без в^рога к^ои^е не би васъ римъ могао платити (Дубр. зб. 108).

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): Њеки плацар ваш има ми платит навао од Јакина [лучку бродарину Анконе] (Држић 322), Платио сам сада сињори коларин од перала (Држић 346).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега** (Г₀) **коме** (Д₀): не платити најамнику плаће његове (Дивковић 430).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (А₀) **за шта** (А_{3А}): брата моего не платише за мирите неговe (ПИ 1590/13: 12).

~ **коме** (Д₀) + **ВОЛ**_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ): човјек [...] плати кому другому да за њега моли Бога (Дивковић 347).

~(ШП) **Ø**: да они пѣкѣ жѣдиоски вѣде плати^тень (Дубр. зб. 101).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **Ø**: Гријех се никако не прашта докле годи се тује [...] не плати (Дивковић 247).

~(БЕЗЛ.; РС) **Ø**: да се плати у врту њих првога оца Адама (Змајевић 1: 193).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **коме** (Д₀): када тежак тежи, тере му се не плати [тежаштво], да сузе његове и и тужба његова иђе прид лице Божје (Дивковић 430).

б. дати новац или нешто друго да се испуни дужност, обавеза (дуг, мука, труд, служба).

~ **Ø**: остаје дуожан и држан је платити (Дивковић 433).

~ **шта** (А₀): този село да плати враждоу (ДЗ 20: 47), Иванъ, мои шура, а синъ покоинога Марина Ћурова, платио е [...] речене карви (ПИ 1589/12: 11), толике дуге да платим (Држић 372), други Адам, за платити дуговања првога (Змајевић 1: 30), који дуог сваки је човјек држан платити (Дивковић 433).

~ од **чега** (Г_{од}): речени Андриа има [...] платитъ от реченихъ карвихъ (ПИ 1589/12: 11).

- ~ **шта (A₀) коме (D₀):** *да плати црква половину Ивану и његовој браћи* (ЦИ 1548/2: 1).
- ~ **[КВАНТ Н (НЕПРОМ) + ГПАРТ] коме (D₀):** *има [...] платитъ реченому Юнку и неговиема синовомъ двадесети и четири дукате* (ПИ 1588/11: 10).
- ~ **шта (A₀) за кога (A_{3A}):** *хтје харач платити за себе и за њега* (Змајевић 1: 197).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀) коме (D₀)²:** *пролити карвь човиекъ тере мѧ мѧке НЕ ПЛАТИТИ* (Дубр. зб. 5).
- ~(ПП) **од чега (Г_{0D}):** *плаѣенъ бити ѣешъ w^а свакога трѧда твога* (Дубр. зб. 131).
- ~(ПП) **за шта (A_{3A}):** *тако Е ПЛАѣЕНЪ ЗА СЛѧЖЕВЪ* (Дубр. зб. 204).
- в. дати награду, признање (некоме за нешто), наградити (по учинку); одужити се (некоме) (у правом и пренесеном смислу).**
- ~ **коме (D₀):** *Захваљам, Помо, да ти Бог плати!* (Држић 338), имамо га звати Г(осподи)ном зашто је веле простране и обилате руке *платити својем правијем и истинитијем слугам* (Дивковић 180).
- ~ **шта (A₀) коме (D₀):** *свако придобитје Г(осподи)н ће Бог нам платити у краљевству небескому (Дивковић 155), све му ће Г(осподи)н Бог *платити* (Дивковић 444).*
- ~ **чему (D₀) чиме (И₀):** *свакому ће дјелу Г(осподи)н Бог платити плаћом вјечњом* (Дивковић 444).
- ~ **коме (D₀) по чему (Л_{ПО}):** *тада ће платити свакому по дјелије[x] својије[x]* (Дивковић 198).
- ~ **кога (A₀) по чему (Л_{ПО}):** *када платишь свакога по диелиехъ ѣнеговиехъ* (Дубр. зб. 185).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) за шта (A_{3A}):** *НЕ ПЛАТИ МЕ овѧди сасвиемъ госьподине за ово мало добриехъ диель* (Дубр. зб. 184).
- ~ **шта (A₀) коме (D₀) чиме (И₀):** *све му ће колико Г(осподи)н Бог платити плаћом вјечњом* (Дивковић 444).
- ~(ПП) **Ø:** *има бити [...] свако добро плаћено* (Дивковић 433).
- ~(РП) **Ø:** *Зашто ће се оно [дато убозијем и потребитијем за љубав Божју] на оному свијету многоструко духовно платити* (Дивковић 385).

2. (уз)вратити некоме добро или зло (добрим или злим); уопште одговорити некаквом мером, поступком (на нешто лоше, нечији поступак, на однос с нечије стране (обично у непријатељском смислу)); одмаздити, осветити се (у правом и пренесеном смислу).

~ **коме** (Д₀): да имъ плати и дат имъ ниѡъ злочество (Дубр. зб. 99).

~ **шта** (А₀): И ако платиѡъ зло (Срп. мол. 85).

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀) **чиме** (И₀): Моја душа да ти добром плати ову срамоту (Држић 512).

3. надокнадити, намирити (штету).

~ **шта** (А₀): да плате штету коју су манастиру учинили (ЦИ 1638/13: 9).

4. окајати (обично грехе), искупити грехе кајањем (а може бити и: подносећи казну, муку, страдање).

~ **шта** (А₀): платио несамъ твою сагрѣихъ великъ (Дубр. зб. 126).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта** (А₀): Ако ја нијесам тужна све гријехе уза њу платила (Држић 483).

5. (у изр. платити једнијем кантуном) побећи од плаћања (а да се не плати).

~ **0**: да је мудар, тако би [...] платио једнијем кантуном (Држић 358).

~ **СЕ 1**. наплатити се, одштетити се; узети, подићи (своју, нечију) наплату, накнаду.

~ **од чега** (Г_{од}): ја ћу се поћ платит на банку од сињоринијех динара (Држић 366).

2. осветити се.

~ **ким** (И₀): ако га зло допаде хоѡе се товоомъ платити (Дубр. зб. 3).

ПЛАЋАТИ⁴⁹¹ несврш. **1**. давати новац или нешто друго да се испуни дужност, обавеза; намиривати (дуг).

⁴⁹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном платити. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију давати плату: плаћати нешто (некакав посао, служба, данак, дуг, кривица, глоба) потврђују следећи примери: Нек не троши нити плаћа дуге (М. А. Рељковић сат. 149), Затворен дуга не плаћа (Нар. посл. вук 87). Наводи се допуна: плаћати нешто нечим: Ови пријатељ ... плаћа својом јаспром такове потребе (П. Филиповић 7), А. Како смо држани платити десетину? Б. Како је и колико дје обичај плаћати или аспром или плодом земље (Ненадић наук 153). Значење награђивати поткрепљују следећи примери: Плаћају му се она добра дила плаћом врменитом (Ластрић нед. 285), Врјемениа жалост ... плаћа се с вјечнијем радостима (Матовић XXIV). Семантичка реализација бити кажњен, трпети казну, мучити се, страдати (за нешто) бива потврђена примерима:

~ Ø: тко е рукомъ удрио, да плаћа (ПИ 1585/8: 8), да сва дружина плаћаю (ПИ 1589/12: 10).

~ шта (A₀): Иванъ, мои шура, а синъ покоинога Марина Ћурова [...] плаћа речене карви (ПИ 1589/12: 11), је ли десетину плаћао (Дивковић 345).

~(рп) Ø: би се када теи карви плаћале (ПИ 1589/12: 10).

2. давати награду, признање (некоме за нешто); одуживати се (некоме нечим) (у пренесеном смислу).

~(рп) чиме (И₀): И ово се плаћа плаћом ду[х]овном, то јест мисом, молитвом, лемозином (Дивковић 433).

3. бивати кажњен, подносити казну, мучити се, страдати.

~ шта (A₀): твој ћаћа [...] плаћа обједном гриехе (Држић 238), у старост гријехе ваше плаћате (Држић 357).

ПЛЕСТИ⁴⁹² несврш. а. савијајући, пресавијајући нешто уско и дугачко (гранчице, пруће, траке, нити и сл.) састављати у једну целину; правити, производити нешто састављајући на некакав начин руком или помоћу игле, кукице и сл.

Твој ћаћа ... плаћа обједном гријехе (М. Држић 103; уп. Држић 238), У старос гријехе ваше плаћате (М. Држић 323; уп. Држић 357), Волим овдје плаћати моје тамне гријехе неголи на оному свијету (Дивковић чуд. 67^б).

⁴⁹² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *вити, увијати нешто у нешто, савијати нешто с нечим*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација која подразумева *плести нешто* бива потврђена примерима: а) од грања, од прућа, од шибљика, рогоза, сламе: Који плетеш решета (М. Држић 133; уп. Држић 483), Плети kotaц као ти и отац (Нар. посл. вук 249); б) од конца, нити: Сви(ј) то уже; ако га савијеш, ја ти ћу друго плести (Зборн. (1520) 36^а; уп. Дубр. зб. 53), Бјеху два човјека, оба плетијаху чорапе (Дивковић наук 178^б; уп. Дивковић 311), Тај бјечвице умије плести (Наљешковић 1, 163), Дјавао плете другу мрижу (Посиловић насл. 87^б); в) од цвећа: Трнову круницу плету и вију (т. ј. Исусу) (М. Држић 456: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); г) од струна, од кострети: Ова ти праћа на поклон, која је плетена од кострети (М. Држић 416: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник).

~ **шта** (А₀): гЃне царе сви тои ѓже [...] па ти *кѓ дрѓго плести* (Дубр. зб. 53), мој ремета, који *плетеш решета* [од пружа]? (Држић 483), Бјеху два човјека, оба *плетијаху чорапе* (Дивковић 311).

б. стварати у мислима, у фантазији (нешто; нешто од нечега).

~ **шта** (А₀) **од чега** (Г_{од}): *плетем у памет од чуднијех твојијех бесједа заплетанцу* (Држић 483).

ПОВАДИТИ⁴⁹³ сврш. *редом извадити једно по једно.*

~ **кога** (А₀): *Иоце не боле сриести (ме)двиедицѓ када иои си птике повадио него махнитца* (Дубр. зб. 2).

ПОВЕСТИ⁴⁹⁴ сврш. **1. а.** *узети (некога) са собом и водећи, предводећи учинити да неко или нешто дође на одређено место; узети (некога) са собом и водити га без унапред утврђеног циља.*

⁴⁹³ РЈАЗУ бележи овај глагол према ехимере, stringere. Семантичка реализација *извадити т. ј. узети нешто из нечега* (у дистрибутивном смислу) региструје се само у Вуковом речнику (према herausnehmen, protraћo, ехимо), а потврђује примерима у РЈАЗУ: Рибу (т. ј. рибе, много риба) повадише из мрижа (Ластрић од' 241), Турци ... са црква ће бисер разнизати, повадиће то драго камење, ударат га сабљом у балчаке (Нар. пјес. вук 2, 201).

⁴⁹⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према abducere, perducere. Семантичка реализација *почети водити, а често и одвести* региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: 1) са допуном у дативу са предлогом к или ка: Ја се ћу потрудит к њему вас повест (Наљешковић 1, 211), Кому ме хоћеш повести? Ка једному изврститу мужу (Вранчић жив. 20); 2) са допуном у акузативу са предлогом на: Свезавши га поведоше на суд (Бановац пред. 10), Хоћу с војском на Дугу пољану ... уфатити од крајине Рада, повешћу га на двореве жива (Нар. пјес. вук 3, 275); 3) са допуном у акузативу са предлогом пред: Повед'те га ви опета пред нашега Марта света (Хекторовић (?) 103), Свезавши га поведоше ... прид судца (Бановац пред. 10); 4) са допуном у акузативу са предлогом у: Дичице мноштво поведоше у робство (Зоранић 74), Повешћу вас у земљу Индију (Нар. пјес. вук 1, 489); 5) са допуном у генитиву са предлогом у: У римскога намјесника најбрже га поведите (Ц. Палмотић 3, 75⁶); 6) са допуном у акузативу са предлогом за: Мушка чеда не родила! Ако ли га и родила, за руку га не повела (Нар. пјес. вук 1, 178); 7) са прилогом месног типа као допуном: Би ли дошао са мном, гдје бих те ја повео [треба: повела]? (М. Држић 139; уп. Држић 486), Ово те је дома повео ... да те гости (М. Држић 248; уп. Држић 310), Ер га су тамо њеки властеличићи повели (М. Држић 293;

~ **кога** (A₀): *веспезианъ парвѣ шѣиерѣ поведе* (Дубр. зб. 102), *исвсъ [...] поведе га* (Дубр. зб. 153), и *виеше повеи тарасие жидовинъ совомъ сина свога малехѣ* (Дубр. зб. 204).

~ **кога** (A₀) **камо** (A_{НА}): *Дунда Мароја [...] поведох на кућу сињора Мара* (Држић 353).

~ **кога** (A₀) **камо** (A_У): *да га поведе оу припрѣвник село* (ДЗ 92: 60), *повео ми си врага оца у кућу* (Држић 343), *хоће га повести с собом у Дубровник* (Држић 350), *поведе га у цркву* (Дивковић 311).

~ **кога** (A₀) **где** (Д_{АДВ}): *гдје бих те ја повела* (Држић 486).

~ **кога** (A₀) **камо** (Д_{АДВ}): *ово те је дома повео* (Држић 310), *трчи на воштарију од 'звона', ер га су тамо њеки три властеличићи повели* (Држић 337), *хтијаше да га поведем дома* (Држић 365).

~ **кога** (A₀) **у кога** (Г_У) **камо** (Д_{АДВ}): *С Попивом је тај јунак отишал на оштарију della сапрапа за двигнут старца и повест га у вас дома* (Држић 342).

~ **кога** (A₀) + **М**_{КЛ} (ГДЕ + ПРЕЗЕНТ): *Господине, госпару, краљу, поведи нас гди је најбоље вино* (Држић 313).

б. *узети (некога) са собом одводећи, уводећи, изводећи, доводећи учинити да неко дође (до некога, до нечега), да се (некоме) покаже (нешто), да се неко упуту (у нешто), да обавља некакав посао и сл. (правом и пренесеном смислу).*

~ **кога** (A₀) **за кога** (A_{ЗА}): *За бастаха [за носача] ме си повео* (Држић 359).

~ **кога** (A₀) **к(а) коме / к(а) чему** (Д_{К(А)}): *повести га ка краљѣ* (Дубр. зб. 93), *дође један човјек свијетао и поведе ме к сунчу истоку* (Дивковић 452).

уп. Држић 337), *Куда тебе повео је ... гусар клети?* (Ц. Палмотић 1, 176). Значење *одвести (младу)* потврђују примери: *Јеси ли видио, која се чуда хоће, кад невјесту имаду повестит?* (М. Држић 406; уп. Држић 567), *Спремише се кита и сватови, поведоше Роксанду њевојку* (Нар. пјес. вук 2, 151).

~ **кога (A₀) камо (A_{НА})** *ПОВЕДЕ МЕ НА ПЪТЪ ЊЪ ПРАВЕДНИИХЪ* (Срп. мол. 87), *дѣшиѣ неговѣѣ*
милоѣтиво хѣтѣ примити и повесѣти ю на веселие вѣчно (Срп.
мол. 108), По'ћу овога Албанеза са мноу на вечеру повести
(Држић 555), пође му на кућу да га поведе на мису
(Дивковић 311).

~ **кога (A₀) камо (A_У)**: *КОГА ВИ З СОВОМ ПОВЕО Ѣ ТАМѢ ВЕЧНОѢ* (Дубр. зб. 5), *Ѣ СВЕТИ ОБРАЗЪ ПОВЕДИ*
МЕ (Дубр. зб. 153), Опет ме поведе у тамности пригусте
(Дивковић 452).

~ **кога (A₀) пред кога (A_{ПРЕД})**: *ПОВЕДОШЕ ГА ВАРЗО ПРИДЪ НЕГА* (Дубр. зб. 93).

2. *поћи на челу као вођа, управљајући правац и кретање других.*

~ **кога (A₀)**: *ЛѢДЦТВО [...] ВЕШЕ ТИТО ПОВЕО* (Дубр. зб. 110).

3. *принудити (некога) да иде у одређеном правцу; силом одвести (некога; некога некамо).*

~ **кога (A₀) камо (A_У)**: *поведите Плакира у тамну тамницу* (Држић 493).

4. *узети (некога) за жену, оженити се (неким); одвести (некога) у дом као своју жену.*

~ **кога (A₀)**: кад невјесту имаду поведит (Држић 567).

~ **кога (A₀) камо (A_У)**: *пође Ѣ манастиерѣ и изведе ю [дѣмнѣ] надворѣ силомѣ да ю ПОВЕДЕ Ѣ*
кѣтѣ свою (Дубр. зб. 25).

5. *спровести; омогућити да дође (до нечега; о води).*

~ **шта (A₀) камо (Г_{ПОКРАЈ})**: *молише се нами да воду поведу покрај своје земље* (ЦИ
1551/3: 2).

ПОГАЂАТИ⁴⁹⁵ *несврш. угађати, чинити по вољи, удовољавати (некоме).*

~(НЕГ. ФОРМА) **чему (Д₀)**: *ако презмено уживате, не погађајући тијелу вашему, ни му*
чинећи на вољу [...] ви ћете живјети (Дивковић 133).

⁴⁹⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *угађати, чинити по вољи*, што региструју Микаљин, Белин и Стулићев речник, а потврђују следећи примери у РЈАЗУ: *Ако узбудемо ... тијелу нашему погађати* (А. Гучетић роз. мар. 234), *Не доходи краљевство небеско спавајућијем, ни дангубећијем ни лијености погађајућијем* (Дивковић бес. 865).

~ чему (Д₀) чим (И₀): живе на овому свијету погађајући тијелу питјем, једен'јем, одјећом, обућом и осталијем ствари (Дивковић 134).

~ чему (Д₀) + Р_{кл} (ШТО + ПРЕЗЕНТ): ако живете тјелесно, погађајући тијелу што хоће и што жели (Дивковић 134).

ПОГЛЕДАТИ⁴⁹⁶ сврш. а. *усмерити, усредсредити, управити поглед (према некоме, према нечему), обухватити погледом (некога, нешто), гледнути.*

~ Ø: она погледа (Дубр. зб. 139), исвсь погледа (Дубр. зб. 154).

~ кога (А₀): тито погледа га (Дубр. зб. 94), исвсь благостиво погледа га (Дубр. зб. 153), погледаи мене (Дубр. зб. 153).

~(ОКОМ, ОЧИМА) кога (А₀): исвкарсть очима светиеми погледа ихъ (Дубр. зб. 128), исвсь очима вченике погледа (Дубр. зб. 155), нека ме моја госпођа веселијем оком погледа (Држић 318), ми погледамо очима памети наше ову звијезду морску (Дивковић 224).

~ камо (Д_{адв}): низгоръ низдолъ погледаше (Дубр. зб. 141).

⁴⁹⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *гледнути*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) без допуне: Стра(х)ота је погледати, а камо ли дочекати (Нар. пјес. вук 1, 365); 2) са објектом: а) погледати некога: Петра погледа Исукрст (Комуловић 63), Мандалијену кад погледа својим очима милоснима (Ц. В. Бунић 8), Погледа ме (т. ј. дјевојка), насмија се (Нар. пјес. вук 1, 423); б) погледати нешто: Дим погледај, кад се диже (Дошен 18^б), Погледај ми сабљу (Нар. пјес. вук 1, 547); 3) са прилогом као допуном: Сви кад погледе горе (Рајић поуч. 1, 18^б); 4) са допуном у генитиву уз који стоји предлог више: А погледај више себе (Нар. пјес. вук 1, 123); 5) са допуном у генитиву уз који стоји предлог иза: Те погледа иза танке јеле (Нар. пјес. вук 3, 289); 6) са допуном у дативу који је блокиран предлогом к(а): Јере је хтио (т. ј. Бог) к њему милосно погледат (Димитровић 73), Не смијаше к небу погледати ни очију уздигнути (Дивковић бес. 713); 7) са допуном у акузативу уз који стоји предлог над: Очи метну, погледа нада се те угледа два целата млада (Нар. пјес. вук 2, 162); 8) са допуном у акузативу уз који стоји предлог на: Језусе ... погледај на сузе и на плач крвави (Димитровић 43), Погледо је (т. ј. Бог) благ и мио на молитву (Гундулић 204); 9) са допуном у акузативу уз који стоји предлог у: Нигда не ћу погледати у небо одкривено (Зборн. (1520) 44^а; уп. Дубр. зб. 63), Брже јунак коња одсиднуо, пак погледа коњицу у ноге (Нар. пјес. вук 1, 580); 10) са реченицом као допуном: Да је коме стати погледати, шта војводе од Мађара раде (Нар. пјес. вук 2, 488).

- ~ **више кога** (Г_{ВИШЕ}): *погл]еда више себе* (Дубр. зб. 1).
- ~ **иза чега** (Г_{ИЗА}): *Погледах иза руделе* [иза округлог штита] (Држић 322).
- ~ **к(а) коме** (Д_К): *К убогому ћу погледати* (Дивковић 114), *К скрушеному срца погледати ћу* (Дивковић 114).
- ~ **над шта** (А_{НАД}): *погл]еда [...]* *над врата* (Дубр. зб. 1).
- ~ **на шта** (А_{НА}): *погледа[j]* *на криж* (Дивковић 139).
- ~ **камо** (А_{НА}): *погледа на све стране* (Змајевић 1: 37).
- ~ **у шта** (А_У): *погледа њ они образъ слатки ш^л дшца светиехъ* (Дубр. зб. 131), *погледа[j]* *у небо* (Дивковић 154).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **у шта** (А_У): *некъ погледати њ небо ш^лкривено* (Дубр. зб. 63).
- ~ **кога** (А_О) **у шта** (А_У): *погледа га њ свети образъ* (Дубр. зб. 153).
- б. обратити пажњу, пазити, обазрети се** (на некога, на нешто); *повести рачуна* (о некоме, о нечему).
- ~ **кога / шта** (А_О): *погледа[j]*, *о човјече, ране које Исукрст поднесе на крижу, крв коју проли, цијену којом те откупи* (Дивковић 139), *погледај ране висећега, крв умјерајућега, цијену откупљујућега* (Дивковић 139), *Погледајте птице небеске, рибе морске, звјерад планинску* (Дивковић 162), *Дјела и чињен'ја наша молимо те, Г(осподи)не Боже, ти погледај* (Дивковић 371).
- ~ **на шта** (А_{НА}): *о богъ спасителъ моємъ [...]* *ѡре погледа на ѡмиленъе рабе своје* (Срп. мол. 45), *погледа Г-н Бог на посветилиште Абелово* (Змајевић 1: 32).
- ~ **УП_{КЛ}** (КОЛИКИ + ПЕРФЕКТАТ): *погледај колике ти је ствари Бог дао* (Дивковић 178).

ПОГОДИТИ⁴⁹⁷ сврш. **1.** *угодити, учинити по вољи, удовољити (некоме).*

⁴⁹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *угодити, повољити*. Региструје се у Микаљином, Белином и Стулићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: *погодити некоме*: Што заповиједате, да вам погодимо (М. Држић 60; уп. Држић 279), *Јозеф ... не будући хтио погодит госпођи, која га на блуднос напастоваше* (Ђорђић салт. 360). Значење *намирити, задовољити* поткрепљује следећи пример: Тако миран и погодјен у најпоследњему каконо у мјесту најпрвomu (из лат. *ita pacificus et contentus in novissimo sicut in loco primo*) (Кашии насл. 148). Ова глаголска лексема појављује се и са

~ **коме (Д₀):** Што заповиједате, да вам погодимо! (Држић 279), за погодити Сари жени својој/ј/, Абрам прогна обадва из куће (Змајевић 1: 45), тужбу учини на таста свога, који да би му погодио, за друге седам год/ишт/а службе да му и Ракаел за жену (Змајевић 1: 49), Мучна би та ствар Саулу, да је то учинио за погодити пуку (Змајевић 1: 89).

2. придобити (некога) у погодби, приликом утврђивања цене; намирити, задовољити.

~ **кога (А₀):** да их погодимо (ПИ 1631/64: 45).

~ **СЕ** (један с другим, међу собом) *сложити се, споразумети се* (у нечему) *после некаквих преговора, договорити се (о цени).*

~ **Ø:** И сами *се погодити не могосмо* (ПИ 1604/39: 30), И ми браћа Франо и Лука и речена Ела међу собу не стависмо никога него от наше добре воле *се погодисмо* (ПИ 1634/67: 47).

~ **међу ким (И_{МЕЂУ}):** што *се* сами међу собом погодисмо (ПИ 1689/134: 90).

ПОДВИГНУТИ (СЕ) и ПОДВИЋИ (СЕ)⁴⁹⁸ сврш. *покренути се, преместити се с нижег на више место, попети се, успети се.*

~ **одакле (Г_{ОД}) камо (Д_К):** тѣи гриешници подвигнувши се ѡ^а земле к небу (Дубр. зб. 163).

ПОДЕЛИТИ (и)јек. ПОДИЈЕЛИТИ⁴⁹⁹ сврш. *уделити, дати (мисли се на милостињу; у правом и пренесеном смислу).*

морфемом се у значењу *сложити се, споразумети се, нагодити се, подударити се*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику, а потврђује се примерима у РЈАЗУ: 1) уопште: Тере ће наћ (т. ј. виле) њеку јабуку, о ку се не ће моћ погодит (Наљешковић 1, 201), Погодивши се и сјединивши се грле се за зламен јединства и пријатељства (Витаљић ист. 282); 2) погодити се међу собом, између себе: Да се ови две сестре погодити међу собом не могу (Ластрић тест. 113^а), Не могући се погодити међу собом долазе прид једнога богословца, да им он расуди (Добретић 470).

⁴⁹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол и упућује га на подигнути.

⁴⁹⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *dividere, distribuere*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *уделити, дати* бива потврђена следећим примерима: 1) без објекта: Подијелите нам од уља нашега (из лат. *date nobis de oleo vestro. matth. 25, 8*) (Н. Рањина 222^а), Убих бијела вола, ни се сам наједохни другу подијелих (Послов. данич.); 2) објекат је нешто апстрактно: Тер јим ти цјећ тога радосно подили

- ~ **шта (A₀): што** *подијели* потреба је да подијели (Дивковић 380).
- ~ (НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀): неће подијелити онога што има** (Дивковић 132).
- ~ **коме (Д₀): подијели убогому и потребному** (Дивковић 382), *тко подијели убогому, потребитому и невољному*, вели Исукрст, колико да мени учини (Дивковић 426).
- ~ **од чега (Г_{од}): да подијели од свога** (Дивковић 380).
- ~ **шта (A₀) коме (Д₀):** поче просити од светога Мартина за име Исусово *да му што годи подијели* (Дивковић 426).
- ~ **чега (Г₀) коме (Д₀):** имамо молити Г(осподи)на Бога *да нам подијели своје милости божанствене* (Дивковић 126).

ПОДИГНУТИ и ПОДИЋИ⁵⁰⁰ сврш. **1.** *узети и покупити (некога или нешто) што лежи (на земљи, на поду и сл.), дићи га; померити са неког (обично нижег) места на неко друго (обично више) место.*

милосрдја твога (говори се Богу) (Димитровић 74); Мени милост тву подили (Комуловић 77); 3) објекат је заменица: Све своје подили и убогим даде (Бановац разг. 135), Руке му су кратке биле, да што кому не подиле (Посиловић насл. 201^a).

⁵⁰⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према *levare, tollere, erigare*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *дићи оно што је пало, што лежи, чељаде, које клечи* потврђује се примерима: Који ју подвигну плачећу (Вранчић жив. 37), Таде слуге цара подигоше, дигосе га из мека душека, држе њега за оба пазуха, однијеше г' у бијелу цркву (Нар. пјес. вук 2, 131). Значење *кренути, макнути, повести војску или друге људе (најчешће) да се бију* поткрепљује се примерима: Владалац, који неправо на другога војску подигне (Грличих 58), Ти подигни млогу силну војску, изведи је на Језера равна (Нар. пјес. вук 2, 107). Семантичка реализација *саградити* бива потврђена следећим примерима: Град, кога негда подигну' је стари Антенор (Кавањин 141^a), Али ћемо ми теби подићи споменик (Љубиша прип. 70), Калуђери основаше манастире и подигоше храмове прошњом и постом (Љубиша прип. 217). Значење *основати, утемељити* бива поткрепљено примерима: Потворајући њега (т. ј. папу) појудом подигнути самовладање црквено (Канижлић кам. 161), Да опишем она дјела њихова, којима су они слободу народну подигли (Вук одг. на 1, 26). Семантичка реализација која подразумева израз **подигнути глас** у значењу *појачим гласом викнути, запевати, проговорити* потврђује се примерима: Шева ... гласак више подигне, а напери кукумицу (Катанчић 74), Пиемонт ... је кроз уста својих посланика на међународном збору подигао свој глас на име народа талијанскога (Павлиновић разг. 16). Пасивне конструкције издвајају се

~ **кога (А₀)**: Пошто га [обаљена Догана] *подигоше* [...] свога лажива бога пред истом корабљицом видјеше (Змајевић 1: 84).

2. *подстаћи, покренути некога да крене с места, да предузме, изврши (нешто).*

~(рп) **Ø**: Јосве по наредби Божјо/ј/ чини *да се подигне* војска (Змајевић 1: 67).

3. *изградити, саградити, начинити, сазидати (нешто).*

~ **шта (А₀)**: *подиже један кип* (Змајевић 1: 40), Словињани [...] *подигоше тврд град* (Змајевић 1: 84).

~ **шта (А₀) коме (Д₀)**: Дијани, њих Божици, замјерну цркву подигоше (Змајевић 1: 71), Њо/ј/ Римљани подигоше кип (Змајевић 1: 77).

~(шп) **Ø**: би му спомена постављена и ступови *подигнути* (Змајевић 1: 73).

~(рп) **Ø**: У Роди *подиже се* [...] оглашени колос од Кара из Лидије, то јест кип од бронзе сливен (Змајевић 1: 240).

4. *успоставити, утемељити виши степен, ниво; учинити важнијим, вреднијим, значајнијим.*

~(рп) **Ø**: Будући *се подигло* преговарање у Јерусалиму од закона обрезовања [...] свему збору учини говорење (Змајевић 1: 206).

5. *учинити јачим, вишим, појачати (о гласу)*

~ **чега (Г₀)**: малахно *подигне гласа* (Дивковић 301).

ПОДИЗАТИ⁵⁰¹ несврш. *изграђивати, градити, правити, зидати (нешто).*

~ **шта (А₀)**: [Еђипцијани Жудјелима] мирове од града подизати [...] наредише (Змајевић 1: 57).

посебно: Стан подвигнут настојим, разрушен ки је бил (Луцић 268), Нит' врх блата подигнут је Сион високи (Кавањин 482⁶).

⁵⁰¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном подигнути (подићи). Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију која подразумева *градити, зидати, правити (нешто)* потврђују следећи примери у РЈАЗУ: Да подвигну и направе градове, који по поганех разсути (Љетоп. дукљ. 13), Да Срби могу ... зидати цркве и манастире, подизати школе (Вук грађ. 149).

ПОДЛАГАТИ⁵⁰² несврш. *подвргавати, покоравати, потчињавати (некога) својој власти (у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога (A₀) под шта (A_{ПОД}):** ми сами себе подлажемо под закон Божји (Дивковић 151).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **под шта (A_{ПОД}):** Црккви царьскіе да се не подлагаю под црккви веліе (ДЗ 27: 48).

~ **СЕ (себе) покоравати се, подвргавати се нечијој власти, стављати се под нечију власт; постајати подложен, покоран, послушан.**

~ **коме (D₀):** све онои цю мѧ вѧде ѡчинено подлагаюѧи се свакому (Дубр. зб. 17).

~ **под шта (A_{ПОД}):** То јест да ми иштемо спасен'је у овије[x] посветилиштије[x] понижујући се и подлажући се под крштен'је, под изповијед и под остала посветилишта (Дивковић 265).

ПОДЛОЖИТИ⁵⁰³ сврш. **1.** *подметнути (некоме нешто); (по)ставити (нешто под некога).*

⁵⁰² РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном подложити (према subjicere). Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *подвргавати, покоравати (у пренесеном смислу)* потврђује се следећим примерима: а) са објектом и допуном у акузативу уз који стоји предлог под: Сами себе подлажемо под закон Божји (Дивковић наук 37^a; уп. Дивковић 151), Дјавао ... грешника коликогоди већма може, подлаже под своју област и под своју службу (Дивковић бес. 40), Ако буде које помањкање од мога мала знања, подлажем га под управу св. цркве (Бановац разг. IX). Дата глаголска лексема употребљава се и са морфемом се у значењу *подвргавати се, покоравати се*, а бива поткрепљена примерима: 1) подлагати се некоме: Он трпи све оној, што му буде учињено, подлагајући се свакому (Зборн. (1520) 12^a; уп. Дубр. зб. 17), Млад и стар теби се подлага (Бараковић вил. 42); 2) подлагати се пода нешто: Подлагам се ја, милосрдни спаситељу ... под службу твоју (А. Гучетић роз. јез. 126), Подлагам се под област св. мајке цркве (Бановац пред. IX).

⁵⁰³ РЈАЗУ бележи овај глагол према subjicere, subigere. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *подметнути* потврђује се следећим примерима: Чини коло умештрити једно, под ко подложи даску (Главинић цвит 102^b), Јурај ... главу добровољно мечу подложи своју (Главинић цвит 104^a). Значење *поверћи, покорити* поткрепљују следећи примери: 1) подложити некоме: Потом те од кала, грешнице, створих ја, сва теби остала подложих створења (Наљешковић 1, 111), Ја ћу твоју вољу

~ шта (A₀) коме (D₀): надахну их да сами одеру кожу с' живине, коју бјеше њима подложио (Змајевић 1: 31).

2. а. *подврћи, покорити, потчинити својој власти, ставити под своју власт (некога, нешто) (у правом и пренесеном смислу).*

~ шта (A₀) коме / чему (D₀): свако тиело живице подложи ми (Дубр. зб. 88), све пожел'јен'је и пол'јепљен'је тијела нашега подложити разлогу и разборству (Дивковић 437).

~ шта (A₀) под шта (A_{ПОД}): И властелинь [...] подложивъ свою цркъовъ · под другоу цркъовъ (ДЗ 47: 52), Град речени од Јерика да би под област своју подложио, Јосве по наредби Божјо/ј/ чини да се подигне војска (Змајевић 1: 67).

~(III) под шта (A_{ПОД}): они не кралѣне дрѣзиехъ коие не подложень подъ гриехъ пѣтени (Дубр. зб. 26).

б. (у изр. **подложити под (тежак) харач**) *похара(чи)ти; оптеретити (некога) некаквим наметом, изложити (некога) плаћању некаквог намета.*

подложити твому мужу (М. А. Рељковић сат. 93); 2) подложити нечему: Ако ли би тко свога непријатеља покарању подложио (Грличкић 42), Да сву земљу подложе свому краљевству (Маргитић фал. 20); 3) подложити пода нешто: Да душу и веру под закон подложим, да злобу оперу (Барковић вил. 271), Под послух римске грчку подложише црикву (Главинић цвет 219^а), Набукодонозор (х)отијући подложити под област своју све пуке (Маргитић фал. 20); 4) подложити под харач односно *ухарачити, потхарачити*: Краљ Брадилијо ... имаде жесток рат с Филипом краљем, кога доби и под (х)арач подложи (Качић разг. 4), Као да он (х)оће народ свој подложити под (х)арач (Ластрић од' 285). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: 1) подложити се некоме: Ради себе и ради дјече и ради онога, кому су се подложиле (т. ј. удате жене) (Градић дјев. 41), Подложила би се мужу за дјецу му рађат (Роса 27^а); 2) подложити се нечему: Дивица ... ако се закону (т. ј. браку) подложи, ни сагришила (Катек. (1561) 59), Не ћу се краљевој подложити вољи (Кнезовић 170); 3) подложити се пода нешто: Да се човјек подложи под закон и под заповиједи Исукрстове (Дивковић наук 36^б; уп. Дивковић 150), Нутка свих ... да се подложе под свети наук и закон крстјански (Витаљић истум. 12). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Али ћемо бити подложени господству твојему? (из лат. *aut subjiciemur ditioni tuae?* gen. 37, 8) (Бернардин 39), Од тијела које је било гриху подложено (Маргитић фал. 110), Које (т. ј. тијело) бјеше подложено на свакоје труде и смеће (Ц. Палмотић 3, 202^б), Она од свога родитеља би ... подложена под науке од крепоснијех и светијех жена (Ђорђић бен. 49).

~(ДП) **кога** (А₀): допусти Г-н Бог да Филистеји Жудјеле [...] *подложје под тежак харач* (Змајевић 1: 75).

3. бити својствен (некоме, нечему), *имати* (нешто) као особину.

~(НЕГ. ФОРМА; ПП) **чему** (Д₀): доброта и развѣмь коиа *ниѣ гшиѡ* [= њо' мјесто њој] | *подложена* [смрти] (Дубр. зб. 193).

~ **СЕ** (себе) *покорити се, подчинити се, подврћи се* (некоме); *постати покоран, послушан*.

~ **чему** (Д₀): Велика је слава [...] *подложити се закону и заповиједем Исусовијем* (Дивковић 146).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (Д₀): *Да не би се мужу подложила*, [Семирамиде мати] не хтје се удати (Змајевић 1: 41).

~ **под шта** (А_{ПОД}): узвиси људе који се [...] *подложише под закон Исукрстов* (Дивковић 124), Тако *смо се* и ми крстјани *подложили под закон Исусов* (Дивковић 150), На лед'јах помазују да *се човјек подложи под закон* и под заповиједи Исукрстове (Дивковић 150).

~(ПП) **коме** (Д₀): Жене *имају бити подложне својијем мужевом* (Дивковић 398).

ПОДНЕТИ (и) **јек. ПОДНИЈЕТИ**⁵⁰⁴ сврш. *издржати* (обично нешто неугодно, тешко); *отрпети, претрпети* (физички бол, патњу, страдање или душевну бол) (у неким примерима и у правом смислу).

⁵⁰⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *учинити посао ношења одоздо*. Наводи се и да се поред подн(и)јети, појављује и поднести. Код Дивковића се наилази на партицип претерита I: поднехчи (каже се да је нејасно одакле х и ч?!). У пренесеном смислу остварује се семантичка реализација *отрпети, претрпети*, што региструју Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев и Вуков речник, а потврђују следећи примери: 1) објекат је труд: Безгрешна да глава поднесе смртни труд (Ветранић 2, 140), Блажени труди, које поднијех! (Ђорђић бен. 43); 2) објекат је мука: Исус муку од гријеха нашијех подније (Зборн. (1520) 117^а; уп. Дубр. зб. 151), Будем те слидити ... и за те поднити све муке (М. Држић 94; уп. Држић 231), Који може муке поднијети (Нар. пјес. вук 3, 287); 3) објекат је противштина: Не моћи поднијети ниједне супротиве тој се зове нејакост од срца (Зборн. (1520) 6^б; уп. Дубр. зб. 9), Већ нам дај становитост за поднести свака противна (Павић проsv. 2, 56); 4) објекат је смрт: Исукрст ... поднесе љуту смрт (Будинић сум. 7^а), Старац весело смрт поднесе (Главинић цвѣт 56^а); 5) објекат је прогонство: како је он поднио прогонство (Дивковић наук 13^а; уп. Дивковић 124), Каква сам прогонства поднио (Бандулавић

~ **кога / шта (A₀):** *ПОДНИЕХЪ* НА ТИЕЛЪ ПОКОРЪ (Дубр. зб. 126), *ПОДНИО СИ* МЪКЕ ТОЛИКЕ (Дубр. зб. 130), исѣсь [...] МЪКЪ ШЪ ГРИЕХЪ НАШИЕХЪ *ПОДНИЕ* (Дубр. зб. 151), *Будем* [...] *поднити све муке* (Држић 231), *злу госпођу поднијет* (Држић 481), Мудри *луђега има поднијет* (Држић 568), велике труде и невоље подније (Змајевић 1: 203), како је он *поднио прогонство* (Дивковић 124), *поднехчи туге и прогонства од овога свијета* [...] примити ће [...] *краљевство небеско* (Дивковић 135), *тко би смрт поднио* (Дивковић 237), *Поднесох пригорку и припогрдну смрт* (Дивковић 280), Исукрст, син твој, *поднесе велике и неизбројене гријехе моје* (Дивковић 375), Који би труд и муку поднио да се можеш опет вратити у краљевство небеско? (Дивковић 444), улажаше у врућу воду за *поднијети већу муку* (Дивковић 452).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀):** Његова добра дјела не могући поднијети, нечисти дух приступи к анђелом стражанима куће његове (Змајевић 1: 55), Ере *не може поднијети таку срамоту*, Јоната [...] у војску непријатељску улезе (Змајевић 1: 88).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *НЕ МОЋИ ПОДНИЕТИ НИЈЕДНЕ СПРОТИВЕ* (Дубр. зб. 9).

~ **шта (A₀) од кога / од чега (Г_{0Д}):** *ПОДНИЕХЪ* ШЪ КАРСТА ВЕЛИКЕ ТРЪДЕ (Дубр. зб. 130), ^{С. ЈОЗЕФ} [...] разлика педипсања од Жудјела подније (Змајевић 1: 232).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **Ø:** И чух гди оданле из[x]ођаше смрдеж неизмјерни, који *се не може поднијети* (Дивковић 452).

238^a); 6) објекат је педепса: Поднијели смо све педепсе (Ђорђић узд. 184), Нек педепсу свак поднесе (Дошен 67^a); 7) објекат је смрад: У паклу је ... смрад, који се поднит не море (Ластрић нед. 390), Да у kotaц тко завири ... нашао би мање гада, поднио би мање смрада (Дошен 209^a); 8) два су објекта: Поднехчи туге и прогонства овога свијета ... примити ће обећање Божје (Дивковић наук 23^b; уп. Дивковић 135), Доста смо поднијели погубе и смеће (Гундулић 14); 9) објекат је живо + зло и немило: Боље бјеше и злу госпођу поднијети нег се овдје по пустињи тућ (говори слушкиња) (М. Држић 131; уп. Држић 481), Мудри луђега има поднијет (М. Држић 407; уп. Држић 568), Тко ће поднијет харамије бјесне? (Осветн. 4, 59).

ПОДНОСИТИ⁵⁰⁵ несврш. **1. а.** *издржавати (обично нешто неугодно, тешко); трпети (физички, телесни бол, патњу, страдање или душевну бол).*

~ **шта (А₀):** Гвардијане нам је њеке нарав дала које [...] тријеба [...] подносит (Држић 327), велик плод с. цркви учини, труде и невоље подносећи (Змајевић 1: 208), Подноси прогоњења, невоље, глад, жеђу и голоћу (Змајевић 1: 212), С. РУФО [...] муку подносећи премину (Змајевић 1: 222), подносе туге, невоље и прогонства (Дивковић 153), Блажени човјек који подноси напасти (Дивковић 217), А тко прогонство хоће подносити (Дивковић 423), сваку немоћ и сваку тугу имамо овди добровољно подносити (Дивковић 441), Такојер тко овди подноси глад и жеђ (Дивковић 441).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀):** Та безакоња не могући пук подносити, молише Самуела да би им краља учинио (Змајевић 1: 85).

~ **чега (Г₀):** Веле ти туга невољне мајке и мукâ тужни оци [...] подносе (Држић 357).

⁵⁰⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном подн(иј)ети. Појављује се чешће у пренесеном смислу у значењу *трпети (физички, телесни бол, патњу, страдање или душевну бол)*, што региструју Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев и Вуков речник, а потврђују примери у РЈАЗУ: I) физички бол: 1) објекат је труд: Подносим ли веље труде (Ветранић 1, 23), Подношу сваки труд ја (Наљешковић 2, 43); 2) објекат је мука: Веле ... мука тужни оци за вас подносе (М. Држић 323; уп. Држић 357), Она млада муку подношаше (Нар. пјес. вук 4, 101); 3) објекат је прогонство: Исукрст ... чудно прогонство подноси за нехарнога човјека (Дивковић бес. 5), Колико је већа прогонства подносио (Грличих 4); 4) објекат је невоља: Од невоље, коју подношаху морнари (Радних 336^б), Који (т. ј. духовници) ... млоге невоље подносише (Канижлић кам. 16); 5) два су објекта или их је више: Не има мира ... подноси студен и врућину, глад и жеђу (Бановац прип. 92), Јер се Милош није научио подносити муку и невољу (Нар. пјес. вук 2, 246); 6) објекат је живо +: Гвардијане нам је нарав дала, које нам је тријеба слушат и подносит за невољу (М. Држић 276; уп. Држић 327), Кога за судца не могу подносит, уздишем за мога спаситеља имит (Георгицео насл. 352); II) душевна бол: 1) без објекта: Псује ме, подносим, руга се мном, за добро узимљем (М. Држић 272; уп. Држић 324); 2) са објектом: а) уопште: Веле ти туга невољне мајке [...] за вас подносе (М. Држић 323; уп. Држић 357), А камо страх и брига, што сам подносио? (Нар. пјес. вук 1, XIV); б) који значи оно што је немило, непријатно, од чега се боји, зазире: Блажени човјек, који подноси напасти (из лат. *beatus homo, qui suffert tentationem*. јас. 1, 12) (Дивковић наук 95^б; уп. Дивковић 217), Очи немоћне зрак сунчани не подносе (Послов. данич.). Значење *три(ј)ети, сносити* бива потврђено примерима: Један другог да брацки подноси (М. Држић 90; уп. Држић 228), Земља ће тада ријети: ја сам ове грешнике много вријеме подносила, да по мени ходе (Дивковић бес. 33).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀)**: О, душице, што чиниш овди, која си обрала три дни стајати у чистиљу за не подносити немоћи (Дивковић 457).

~ **шта (А₀) од кога (Г_{од})**: коју неправду подносиш од зла и неправедна судца (Дивковић 182).

б. опростити, толерисати; опходити се.

~ **кога (А₀)**: ма један другога да брацки подноси (Држић 228).

2. проводити (о данима).

~ **шта (А₀)**: зла и непоштена жена, би погубљена од истога сина свога, који њо/ј/ приличан у раскошну животу дневи подноси своје (Змајевић 1: 41).

ПОДРЖАТИ⁵⁰⁶ сврш. **1. оставити, очувати, задржати у својој власти.**

~ **шта (А₀)**: доћи ћеш са мноме подржати добра рајска (Дубр. зб. 127).

2. причувати, сачувати (некога) да што дуже траје; уздржати.

~ **кога (А₀)**: бог те подржи цесаре изварсни (Дубр. зб. 110).

3. придржати, мало задржати.

~ **кога (А₀)**: Г(осподи)н Бог н'јeko вријеме подржа свете оце (Дивковић 184).

4. прихватити (нешто).

~ **шта (А₀)**: подржати књиге (Дивковић 386).

~ **СЕ** сврш. избавити се, одржати се.

~ **како (Д_{Адв})**: како си се подржао (Дубр. зб. 109).

⁵⁰⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према tenere, retinere, sustinere. Региструје у Стулићевом и Поповићевом речнику. Као глагол перфективног вида реализује следећа значења: 1) оно што се подразумева као *оставити, очувати, задржати у својој власти* потврђује пример: Доћи ћеш са мноме подржати добра рајска (Зборн. (1520) 97^a; уп. Дубр. зб. 127); 2) *уздржати*: Бог те подржи, цесаре! (Зборн. (1520) 84^a; уп. Дубр. зб. 110), Боже ... покли сам здрав и жив и крјепак задости, здравје ми подржи (Ветранић 2, 47); 3) *одржати*: Пријатељу, како си се подржао? (т. ј. како си се избавио, како си остао жив?) (Зборн. (1520) 82^b; уп. Дубр. зб. 109); 4) *придржати*: Бог њeko вријеме подржа свете отце у лимбу, пакер и(х) изведе, ослободи (Дивковић наук 64^b; уп. Дивковић 184), Кога (т. ј. Аполинара) николико полаг себе у Риму подржавши (т. ј. св. Петар) ... бискупом посвети (Главинић цвит 234^a). Као имперфективни глагол појављује се у примеру: Докли се ови свијет подржи и тече (М. Држић 439: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник).

ПОЖЕЛЕНИ (и)јек. ПОЖЕЉЕТИ⁵⁰⁷ сврш. **1. а.** *имати, показати, испољити жељу да се нешто оствари, има, поседује, учини и сл.*

~ **шта (А₀):** тко годи коју ствар пожели, што Г(осподи)н Бог у свому закону вели и заповиједа да се не жели [...] смртно сагрјешује (Дивковић 417).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога / чега (Г₀):** *Немој пожељети* [...] слуге његове, ни службенице, ни вола, ни коња, ни никакове тује ствари (Дивковић 250).

~ **ИНФ:** тко са свијем срцем *пожели* које добро учинити [...] подпуно му је (Дивковић 250), тко са свијем срцем *пожели* које зло учинити [...] толико је прид Богом гријех (Дивковић 250), Тко *пожели* учинити који гријех [...] ови толико полак Бога и полак своје душе сагрешује (Дивковић 251).

~(РИ; БЕЗЛ.) **Ø:** Смртни је гријех све што *се пожели* (Дивковић 417).

2. осетити (према некоме) љубавну склоност, страст, потребу да се ступи у љубавни однос.

~ **кога (Г₀):** женска глава ако *пожели* мушке главе [...] сагрешује (Дивковић 245).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (Г₀):** *немој пожел'јети тује жене* (Дивковић 235).

~ **ИНФ:** ако *пожелимо* гријех учинити с мужатом, колико да приљубодјевство учинимо (Дивковић 251), Тако *пожелимо* с мушком главом сагријешити, колико да сагријешимо и колико да содомију учинимо (Дивковић 251).

ПОЗВАТИ⁵⁰⁸ сврш. **а.** *гласом, покретом или гестом упутити позив (некоме), замолити (некога) да дође, да пође, да се приближи, да се одазове.*

⁵⁰⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол као перфективни према имперфективном желети. Семантичка реализација *зажелети* регистрована је у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику, а потврђена примерима у РЈАЗУ: 1) са објектом у акузативу или генитиву: Не пожели жене његове, не пожели слуге његова ни ниједне ствари његове (Бернардин 46), Младинац ники ... за жену пожели ју (Главинић цвит 28); 2) са допуном у инфинитиву: Нерун ... пожели с материју својеју смешати се (Кожичић 34^б), Три пожели (т. ј. Петар) учинити прибивалишћа (Главинић цвит 201^б). Пасивне конструкције посебно су издвојене: Што се пожели, помисли и учини протива закону (Дивковић наук 270^б; уп. Дивковић 417).

⁵⁰⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол као перфективни према имперфективном звати. Региструје се у Вранчићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику.

~ **кога (A₀):** И нас позваше и ми пођосмо (ЦИ 1667/15: 11).

~ **кога (A₀) у кога (Г₀):** И ми владика Мардарије са братијама позвасмо Хумце у кадије царева (ЦИ 1638/13: 8).

б. упутити (некоме) позив (усмено или писмено) са циљем да се опомене, да се затражи од некога да изврши (нешто: да намири дуговања, да окупи војску и сл.).

~ **кога (A₀) + ВОЛ_{кЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** Радо Вуков [...] чини позват Ђура Никчева да му је дужан 11 грош (ЦИ 1675/18: 13).

в. службено наредити (некоме) да се јави, да дође (обично на суд), да изађе (пред судије).

~ **кога (A₀) на шта (A_{НА}):** Яко га кто позове на соудъ (ДЗ 61: 54).

~ **кога (A₀) пред ким / пред чим (И_{ПРЕД}):** да позове пред нама и судом нашим реченога Вука Маркова (ПИ 1609/47: 36).

ПОЗДРАВИТИ⁵⁰⁹ сврш. **а. изрећи поздрав, обратити се (некоме) поздравом користећи обично неке устаљене речи и изразе.**

Семантичку реализацију која би подразумевала *упутити (некоме) позив* потврђују следећи примери: 1) уопште: Поћи ћемо у лов у планину, позваћемо стара Југ-Богдана (Нар. пјес. вук 2, 182); 2) позвати на суд, на правду: Лакомац ... на правду позва га ... да плати (Д. Рањина 107^б), Зато га (т. ј. Вељка) Срби позову на суд (Вук дан. 1, 72).

⁵⁰⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *salutare*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Семантичка реализација која подразумева *поздравити некога односно изрећи му поздрав, казати му: здраво! или неке друге углавном устаљене речи и изразе* бива потврђена примером: Поп обратив се к плку има га поздравити говорећи: Господ с вами! (Наручн. 36^б). Значење *поздравити кад се неко са неким сретне или састане* поткрепљује се примерима: Приближив се к Марији и поштено поздравив ју указаше јој узрок дошастја њихова (Бакшић 178), Ко (х)оће да свакога поздрави, брзо капу раздре (Паликућа 65), Кад сватови дођу дјевојачкој кући, поздраве их пуцњавом из топова (Вук ковч. 64). Семантичку реализацију *поздравити некога у нечије име, од нечије стране* потврђују примери: Улак ... од стране цесара римскога поздрави га (Зборн. (1520) 73^б; уп. Дубр. зб. 98), Тамо Прибата љувено поздрави (М. Држић 445: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник). Дата

~ **кога** (A₀) + **говорећи** + АС_{КЛ} / ЕЛ⁵¹⁰: редовник [...] поздрави пуок говорећи пуоку
Г(осподи)н с вами (Дивковић 304).

б. учинити, упутити поздрав (некоме) када се неко са неким сретне или састане.

~ **кога** (A₀): поздрави га без иеднога цкниена (Дубр. зб. 97), Ребека, хћи реченога Накора,
љубезниво поздрави путника (Змајевић 1: 46), дошатчи г Блаженој Дивици
Марији велепонизно, умиљено и богољубно поздрави ју (Дивковић 229),
Исти Исукрст своју мајку поздрави (Дивковић 229).

в. испоручити (некоме) нечији поздрав односно поздрав у нечије име, поздрав од некога.

~ **кога** (A₀): Присвето Тројство и да анђелу Габријелу да однесе Блаженој Дивици
Марији и да ју поздрави (Дивковић 227).

~ **кога** (A₀) од **кога** (Г_{ОД}): поздрави га ш^а стране оногаи.бога.кои.га.иє.створио (Дубр. зб.
93–94), ш^а стране цесара римскога. поздрави га (Дубр. зб. 98).

~ **СЕ** (један другога, са неким) **изменити (међу собом) поздраве при састанку, сусрету или растанку.**

~ **с(а) ким** (И_С): Сусједе [...] да ми се је с тобом поздравит (Држић 309), да се ш њим
поздравим (Држић 380).

ПОЗДРАВЉАТИ⁵¹¹ несврш. **а. обраћати се поздравом (некоме: мноштву људи на неком скупу пригодним речима или у молитви Господу, Богомајци и сл.).**

глаголска лексема појављује се и са морфемом се: Да ... прије нег се одправиш, љувано и слатко с мајком се поздравиш (Ветранић 2, 253), Пак синак примили с мајком се поздрави, ку грозно уцвили и тужну остави (Наљешковић 1, 124).

⁵¹⁰ Израз „Г(осподи)н с вами“ означили смо само формално елипсом будући да се „је“ подразумева.

⁵¹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном поздравити. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Вуковом речнику. Семантичку реализацију *обраћати се поздравом (некоме)* потврђују примери: Када поздрављаше (т. ј. Исус) ученике своје, говораше: мир вам! (Наручн. 36^б), Поздрављам ови стари пук (М. Држић 239; уп. Држић 304), У овој молитви поздрављамо блажену Д. Марију оним светим ричма, које ... (Грличић 26). Значење *чинити, упућивати поздрав (обично при сусрету или на састанку)* поткрепљују примери: Који ... велики пријатељи бија(х)у, пак послѣ тако непријатељи, да један другога не поздрављаше (Ј. Филиповић 1, 455^а), Ево сам се повратио ... зато липо поздрављам те (Кнежевић мук. 12).

~ **кога (A₀):** Ја Дуги Нос [...] *поздрављам ови стари пук: људи – жене, старе – младе, велике и мале* (Држић 304), *Имамо такојер с великијем уфан’јем молити и поздрављати Блажену Дивицу Марију* (Дивковић 228), *Тко вјерно и богољубно поздравља [...] Блажену Дивицу Марију, мајку од милосрдја, нечисти дух не има области ни крепости сврху њега* (Дивковић 230).

б. чинити, упућивати поздрав (некоме).

~ **кога (A₀):** *дуожни смо поздрављати пријатеље, добротиниоце и господу нашу* (Дивковић 228).

в. испоручивати (некоме) нечији поздрав, поздрав у нечије име, поздрав од некога.

~ **кога (A₀):** *Поздрављају/ вас сви свети* (Змајевић 1: 235).

ПОЗНАВАТИ⁵¹² *несврш. 1. а. добијати, стицати знање (о некоме или нечему); схватати, разумевати (у правом и пренесеном смислу).*

~ **кога / шта (A₀):** *овои [негово отанство ... на кои начинь богъ човиека нареѣние] познаиема га* (Дубр. зб. 89), *Миле, познаваш ли ме?* (Држић 329).

⁵¹² РЈАЗУ бележи овај глагол наводећи да се у 1. л. јд. презента поред облика: познајем, појављује и познавам (највише у јужним крајевима). Семантичка реализација *стицати, добијати знање (о некоме или нечему)* бива регистрована у Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом и Даничићевом речнику, а потврђена примерима у РЈАЗУ: *Познавам ја твоје малиције* (М. Држић; уп. Држић 433), *Миле, познаваш ли ме?* (М. Држић 279; уп. Држић 329), *Ово јест несрића нарави људске, да не познаје самога себе* (Раднић 408^а). Пасивне конструкције посебно се издвајају: *Човјек не познаје се по хаљинах, неголи по чињењу* (Зборн. (1520) 10^а; уп. Дубр. зб. 15), *У фортуни [у нашем извору стоји: у фортуни] се добар мрнар познава* (М. Држић 302; уп. Држић 364). Значење *знати* поткрепљују примери: *Знамо и познајемо, да је г. Бог свет, славан и могућ* (Дивковић наук 84^б; уп. Дивковић 205), *Знајући и познавајући тебе, Исусе, чиних се тебе не знати, чиних се тебе не познавати* (Јерковић 45). Семантичку реализацију *признавати* потврђује пример: *Када једно примљено добротинство или не познаје (т. ј. човек) или заборави* (М. А. Релковић сабр. 29). Значење *препознавати* поткрепљују примери: *По обличју ље тебе мним да сад познавам* (Ветранић 2, 159), *Познајем у тебе мараму, што сам је својом руком везла* (Нар. прип. вук 35). Семантичка реализација *разазнавати, распознавати* потврђује се примерима: *Како почнеш познавати, што је зло и добро* (Дивковић наук 9^б; уп. Дивковић 120), *Отац, који (х)оће, да његов син ... познаје истину од лажи* (Мацукат 47). Значење *видети* поткрепљује се примерима: *Не познавате ви вашег скривљења* (Зборн. (1520) 48^а; уп. Дубр. зб. 67), *Нека сваки познава, правду да бранимо* (Мрнавић осм. 139). Пасивне конструкције издвојене су посебно: *Даклен се по овому очито познаје, да не имаш страха Божјега* (Бановац разг. 27).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀):** мене већ *не познаваше* (Држић 272), *не познавам човјека* (Држић 334), Бокчила *не познаваш?* (Држић 337), [Калдеји] Бога *не познаваху* (Змајевић 1: 42), И тко њега *не познаје* [папу римскога] ни слуша, у скуту свете матере цркве опћенске и апостолске не *находи се* (Змајевић 1: 221).

~ **чега (Г₀):** *Познавам ја твоје малиције* (Држић 433).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** Ах, signora Laura, *не познаваш твоје срјеће!* (Држић 314), *не познаје језика који може веће служити човјеку од словинскога* (Змајевић 1: 70), како чинити се књижником *не умијући становито ни слова познавати* (Дивковић 127).

~(РП) **у шта (А_у):** добар *се* мрнар у фортуњу *познава* (Држић 364).

~(РП) **по чему (Л_{ПО}):** владностъ лѣдцка *познаие се по гледаню* ѡ^а. очию (Дубр. зб. 27).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **по чему (Л_{ПО}):** човиекъ *не познаие се по халинахъ* (Дубр. зб. 15).

~(РП) **у чему (Л_у):** владностъ лѣдцка *познаие се* [...] *ѡ кретаню* ѡ^а. обарва (Дубр. зб. 27),
почтение ѡ^а лѣди *познаие се* || *ѡ гледаню* ѡ^а. очию (Дубр. зб. 30).

б. правити се, претварати се да се неко не познаје, да нема, не постоје сазнања (о некоме).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀):** у они час *није оца познавао* (Држић 332).

2. (често се употребљава и глагол знати уз познавати) *знати*.

~ **К_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): знамо и *познајемо да је Г(осподи)н Бог свемогући, свет, славан и могући* (Дивковић 205).

3. признавати (нешто).

~ **шта (А₀):** Ја сам све крив, *познавам мој гријех* (Држић 422).

4. препознавати (осећајући (некога: Господа или познату особу под прстима) (у правом и пренесеном смислу).

~ **кога (А₀):** *принеси парасте твоје и познаи ме* (Дубр. зб. 44).

5. разазнавати, распознавати; разлучивати.

~ **шта (А₀):** *познава добро које има* (Држић 449), како је почео познавати зло и добро (Дивковић 275).

~ **шта (А₀) чиме (И₀):** *да се учимо познавати видјенијем ствари ствари невидјене* (Дивковић 265).

~ **УП_{кЛ} (ШТО + ПРЕЗЕНТ):** како *почнеш познавати што је зло и добро* (Дивковић 120).

~ **УП_{кЛ} (КОЈИ + ПРЕЗЕНТ):** *почне познавати које је различито меју благован'јем духовнијем и тјелеснијем* (Дивковић 287).

6. видети.

~ (НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *НЕ ПОЗНАВАТЕ ВИ ВАШЕГА СКРИВЛЕНА* (Дубр. зб. 67).

7. ценити, поштовати.

~ (НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀):** *ТКО НЕ ПОЗНАИЕ ДОБРО КОЈЕ МЪ НЕ СЧИПЕНО* (Дубр. зб. 21).

ПОЈЕСТИ⁵¹³ сврш. **а.** *изјести, прождрети, изгрести (храну).*

~ **шта (А₀):** *пођоше сви волове по свиетѸ и поѣдоше травѸ и жита* (Дубр. зб. 38).

б. *мало изјести.*

~ **Ø:** *туј мало поједох* (Држић 271).

Р

РАДИТИ⁵¹⁴ несврш. **а.** *(и пренесено) бринути се, мислити (о нечему); бавити се (око нечега; нечим).*

⁵¹³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *изјести, изгрести, прождрети*. Региструје се у Микаљином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Пођоше сви волове и поједоше траву и жита (Зборн. (1520) 26^б; уп. Дубр. зб. 38), Колико (х)љеба појела, толико јада имала! (Нар. пјес. вук 1, 269). Значење *мало изјести* регистровано је у Микаљином, Стулићевом и Вуковом речнику, а поткрепљено је примерима у РЈАЗУ: Тер к води туј сједох ... туј мало поједох, пак ме санак доби (М. Држић 50; уп. Држић 271).

~ **о чему (Л_о):** *да* [људи] о другом раде (Држић 223), Дано је младицам о гиздах да раде (Држић 229), нека је младим о љубави радит (Држић 514), о лудости и играх радити узе (Змајевић 1: 242).

~(НЕГ. ФОРМА) **о чему (Л_о):** Невјесте [...] о кући не раде (Држић 227), Ламек [...] о другому не рађаше (Змајевић 1: 32).

~ **око чега (Г_{око}):** Око истијех потреба радећи, Стефан настоја савише ријеч Божју приповиједати (Змајевић 1: 211).

б. настојати, чинити.

~ **ВОЛ_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): А Енос, радећи да ово велико зло погине, узе зазивати име Божје на свака мјеста (Змајевић 1: 33).

⁵¹⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *настојати, бринути се, старати се; чинити, обрађивати, работати*. Региструје се у Вранчићевом, Хабделићевом, Јамбрешићевом, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом, Шулековом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *бринути се* потврђују следећи примери: 1) радити о нечему повољном, корисном или о општем добру (мисли се на крепост, спасење, љубав, част, мир, молбу, корист, потребу и сл.): Дано је младицам о гиздах да раде, али ни старицам, да се чине младе (М. Држић 92; уп. Држић 229), Нека је младим о љубави радити (М. Држић 167; уп. Држић 514), Имају радити и настојати сврху сваке ствари о свом спасењу (Дивковић бес. 206^а), У дни моје виђаше се, о користи гди свак ради; узлотрило сада све се, живу испразно стари и млади (Гундулић 143); 2) радити о нечему конкретном (о кући, мрежи, коњу): Невјесте т' ми саде оћасти све гоје, о кући не раде, на гизде настоје (М. Држић 96; уп. Држић 227), Рибари и тежаци свуд по шкољу раде о мрежах и о пољу (Кавањин 139^б), Ма избирај коња и јунака, кој' о коњу и о сабљи ради (Нар. пјес. вук 4, 467); 3) радити око нечега: И колико се чешће наше срце буде у овому страху забављати, толико ће се на мисли свјетовне и минуће мање стављати и око њих радити (А. Гучетић роз. јез. 76), Радим без пристанка око мога спасења (Марки 18). Као допуна глаголу појављује се и: 1) заменица која може представљати неку именицу или неку зависну (најчешће намерну реченицу): Да им се (т. ј. људима) врати свијес тер да о другом раде, да им се на свак час не призира такој вилињи лип образ (М. Држић 85; уп. Држић 223), Поче о њему већма радити и настојати, него да га буде родила (Дивковић чуд. 16); 2) реченица (најчешће намерна) са везником да + презент: (Жељни блуд) све ради да мене раздвоји (Ш. Менчетић 14), Ко да ради сво(ј)им сузама тврди мрамор да разби(ј)е (т. ј. Мандалијена) (Ђорђић узд. 3).

РАДОВАТИ СЕ^{1 515} несврш. *осећати пријатност, задовољство, бити добро расположен, веселити се.*

~ **Ø**: *радџи се частни мџж* (Дубр. зб. 44), *радџите се праведњи* (Срп. мол. 41), *Обећа луду, да се радује* (Држић 424), *имају вазда се радовати у вјечном покоју* (Змајевић 1: 27), *Родише му се [Јобу] од исте жене седам синова, три хћери, вратише се к њему рођаци и пријатељи, веселише се и радоваше с њиме* (Змајевић 1: 56), *поче се веселити и радовати* (Дивковић 229).

~ **коме (Д_Ø)**: *Радова се фараун Јозефу* (Змајевић 1: 54).

~ **о чему (Ј_Ø)**: *о тују се злу веселити и радовати* (Дивковић 422), *да ће [...] о свачијему се весел'ју радовати* (Дивковић 444).

РАДОВАТИ^{2 516} несврш. *уживати право на посед (земљишта, имовине и сл.).*

⁵¹⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол као: **радовати** и са морфемом се: **радовати се** у значењу *чинити некоме радост, веселе, задовољство, чинити да неко буде радостан, задовољан, весео; веселити (некога)*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Хабделићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтијијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) радовати некога: *Хоћ ли ме, срдацце, радоват свршено?* (Ш. Менчетић 225), *Вјенчање, које нас весели и радује много* (В. М. Гучетић 179); 2) радовати се (без допуне): *Нека гора и дубрава веселе се и радују* (М. Држић 451: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), *Жудећ (лавица), да ту пасу стада, весели се и радује* (Гундулић 400); 3) радовати се некоме или нечему: *Потпуно се сада могу ја твој, а ти моја звати и свакому по разлогу у једно се радовати* (Ц. Палмотић 1, 197), *Нека се мом труду ... радоват не буду непријатељи* (Димитровић 65), *Нит' га жали, нит' му се радује* (Качић разг. 148), *Свак се радоваше оном слуги сцијенећи, да ће први код цара бити* (Бановац разг. 155), *Свекрва се милој снаси радује* (Нар. посл. вук 280); 4) радовати се о нечему: *Радује се о тују злу* (Будинић испр. 60), *Љубав не радује се о неправди, а радује се о истини* (Будинић сум. 81), *Тада бих ... могао радовати се о дару од новог утишења* (Кашаић насл. 182), *О чем сам се ја особито радовао* (Љубиша прип. III).

⁵¹⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према *frui* и *uti* у значењу *уживати право посед земљишта, права*. Региструје се у Белином, Вуковом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: *Од мога тезора ти не ћеш радовати* (М. Држић 207; уп. Држић 441), *За себе ништа не радујући све одреди на службу* (Ђорђић бен. 150), *Имање, које још нијесам радоват почео и уживати* (Калић проп. 47).

~ од чега (Г_{ОД}): од мога тезора ти нећеш радоват (Држић 441).

РАЗБИЈАТИ⁵¹⁷ несврш. чинити да се нешто распрсне, измрви, претвори у прах; разломити, сломити (на делове); деловати да се нешто уруши у сегментима или у целиности (у правом и пренесеном смислу).

~ шта (А₀): петъ ствари развниа правдѣ [...] лѣбав [...] зло хотиение [...] мито [...] страхъ [...] моление (Дубр. зб. 3), развниа пѣтъ [...] гриехъ пѣтени (Дубр. зб. 25), ако [...] дворе [...] развниашъ тви приликѣие сѣпротивство (Дубр. зб. 179), Што оно разбијаше? (Држић 434), Раичъ Марьтиновићъ и Томица Дабинъ [...] разбиаху камене (ПИ 1590/14: 14).

~ СЕ расприивати се.

~ по коме (Л_{ПО}): њеки се живи плам разбија по мени (Држић 238).

РАЗБИТИ⁵¹⁸ сврш. 1. потући у боју, рату; победити, поразити доводећи (некога или нешто) у незгодну ситуацију или неред, изазивајући расуло; онеспособити (некога) (у правом и пренесеном смислу).

⁵¹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном разбити. Региструје се у Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију која би подразумевала *чињење да се неко или нешто распрсне (у правом или пренесеном смислу)* потврђују следећи примери: 1) разбијати неки предмет (у ширем смислу): Ако ли видиш да дворе разбијаш, тој приликује супротивство (Зборн. (1520) 137^б; уп. Дубр. зб. 179), Што оно разбијаше? Оно дрва цијепак (М. Држић 194; уп. Држић 434), Видиш ... главе, које слику имају бијесна од овна рогатога, којијем мире разбијају од камења жестокога (Канавелић ив. 88); 2) разбијати пут, жену, мушкарца: Није злоће ниједне, која тако разбија пут, како чини гријех путени (Зборн. (1520) 16^б; уп. Дубр. зб. 25), Кара ... и осуђује нечистих и оскврњених, сами себе разбијајућих (Будинић сум. 276); 3) разбијати се (пламен): Њеки се живи плам разбија по мени (М. Држић 103; уп. Држић 238); 4) разбијати закон, веру, заповед: Пет ствари разбија правду (Зборн. (1520) 2^а; уп. Дубр. зб. 3), Би освајен, да закон Мојсесов разбија (Главинић цвит 84^б), Он не разбија заповиди (Коризм. 3^б), Приљубништво вазда све поштење убија, сву виру међу мужом и женом разбија (Бановац прип. 183).

Иако би се у акузативу множине можда очекивао облик камени, још у 12. веку долази до уопштавања наставка -е (карактеристичног за именице на мек сугласник) као јединог. Једино се у Далмацији (због уплива чакавштине), поред наставка -е, употребљава и -и до 18. века (в. Белић 2006: 165–166).

~ **кога / шта (A₀):** Медијани, заједно с Арапима и Амалекитима, *разбише војску израелску* (Змајевић 1: 71).

~(III) **Ø:** човиєкѣ кои *не ѝ морѝ развиєнѣ* (Дубр. зб. 157), комедија [...] *би* [...] без носа и без рука, *разбијена* (Држић 204).

2. а. учинити да се нешто распрсне, развали; разломити, сломити.

~ **шта (A₀):** *иєднѣ вратѣ* силомъ *развише* (Дубр. зб. 107), Моизес [...] *разби плоче* (Змајевић 1: 63), *Да' да разбијемо врата!* (Држић 379).

б. разрушити, разорити.

~ **шта (A₀):** У ово мјесто дође Исус и *разби га* (Дивковић 184).

в. учинити да добро победи, надвлада зло (у пренесеном смислу).

~ **шта (A₀):** *разви врата* ѡ^а паклєниєхъ мѡка (Дубр. зб. 158).

⁵¹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према *disjicere, diffringere, gumpere*. Региструје се у свим речницима изузев Јамбрешићевог. Семантичку реализацију која подразумева *патући у боју, рату; победити, поразити (некога: војску)* потврђују следећи примери: *Побише и разбише Турци војску нашу али вогерску* (Врамец крон. 50), *Речена војска ... бјеше ... разбила војску Селима цара* (А. Гучетић роз. јез. 59), *Војску му разбисмо* (Бараковић јар. 59), *Да га разбије и да му узме земљу и градове* (Дивковић бес. 261^а), *Геден разби могућу војску мадијанитску* (Раднић 234^б). Значење које се представља као *учинити да се нешто распрсне* бива поткрепљено примерима: *Врата силом разбише* (Зборн. (1520) 81^а; уп. Дубр. зб. 107), *Једа си ноћас врата разбио* (М. Држић 222; уп. Држић 451), *У оно мјесто дође ... и разби га* (Дивковић наук 64^б; уп. Дивковић 184), *Види' сам разбити тврд ками каменом* (Бараковић вила 12), *Ето зрцало, ко разбијеш* (Главинић цвит 168^б). Семантичка реализација која упућује на *телесно активирање у сврху ступања у блиске, интимне односе* бива потврђена примерима: *Кадано човјек своје тијело разбије и проспе сјеме* (Дивковић наук 121^б), *Да дивојка породи и да дивојка остане, то ни супрот природи, него јест врху природи*. *Сунце кроз стакло у комору проходећи стакло не разбија; тако Исус изашавши дивојачтво не разби* (Главинић цвит 435^б). Значење којим се указује на *оглушивање о нешто* поткрепљује се примерима: *Разбих заповијед, коју ми заповидје фратар* (Зборн. (1520) 44^а; уп. Дубр. зб. 63), (пасивно) *Да се заповиједи не могу разбити* (Зборн. (1520) 8^б; уп. Дубр. зб. 12), *Да разбијем завјет* (Роса 179^б). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: *Тер ме научи на њеке уре јести, разбиле се* (М. Држић 364; уп. Држић 537), *Такве цигле разбит се не даду* (Ј. С. Рељковић 247), *Дријево се је разбило у вас под оњезијем велијем стијенам* (М. Држић 250; уп. Држић 312), *Трикат се на мору разбио* (Н. Рањина 74^б). Пасивне конструкције издвајају се посебно: *Како то човјек који је у мору разбијен* (Зборн. (1520) 121^б; уп. Дубр. зб. 157), *Војска разбијена и побијена биси биси од Римљан* (Кожичић 35^б), *Остала би* (т. ј. комедија) *разбијена и раздрта* (М. Држић 63; уп. Држић 204).

г. (у изр. **разбити врата** (некоме)) *прићи* (некоме; обично мушкарац жени која му се допада) у циљу остваривања блиског, интимног контакта.

~ **коме** (Д₀): Једа си којој ноћас врата разбио (Држић 451).

3. *не извршити, не испунити* (обично неку обавезу), *оглушити се о извршење* (нечега: заповести); *не поштовати* (нешто).

~ **шта** (А₀): *развиҳъ заповиєдъ* (Дубр. зб. 63).

~ (НЕГ. ФОРМА; РП) **Ø**: да *се* заповиєди *не могъ развићи* (Дубр. зб. 12).

4. *активирати, користити, употребљавати тело у сврху интимног општења* (са неким).

~ **шта** (А₀): човјек своје тијело разбије и проспе своје сјеме (Дивковић 246).

~ **СЕ а.** *распрснути се, разломити се, распасти се на комаде* (у правом и пренесеном смислу).

~ **Ø**: дријево *се је разбио* (Држић 312), уре [...] *разбиле се* (Држић 537).

б. *угрувати се, повредити се при паду, удару* (о нешто); *погинути*.

~ **Ø**: Други узрок би смрт Симуна мађионика [...] с висине стрмоглаво к земљи пане и *разбије се* (Змајевић 1: 230).

РАЗГЛЕДАТИ^{1 519} свврш. *пажљиво прегледати са свих страна, размотрити, сагледати*.

~ **шта** (А₀): *разгледат ће моје ствари!* (Држић 343).

РАЗГЛЕДАТИ^{2 520} несврш. **а.** *загледати (некога), упирати поглед* (у некога).

⁵¹⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *размотрити, пажљивим гледањем проценити, духовним разматрањем просудити*. Региструје се у Вуковом, Шулековом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *пажљиво прегледати са свих страна* потврђују следећи примери: а) разгледати некакав предмет: Повео ми оца у кућу, разгледат ће моје ствари (М. Држић 301 уп. Држић 343), Не мож' ... разгледат свитло рухо (Кавањин 517^б).

⁵²⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *разматрати, прегледати са свих страна*. Региструје се у Микаљиним, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дата семантичка реализација потврђује се следећим примерима: 1) разгледати живо +: Разгледајући свога приславнога синка (Посиловић насл. 97^а), Разгледајући њу, наслађиваше се (Ластрић тест. 350^б); 2) разгледати у простору: Ако видиш (у сну), да врт начињаш, али да га разгледаш,

~ **кога (A₀):** тко годие злази њ дворъ ови зндѣтра | сваки мене разгледа (Дубр. зб. 193)

б. пажљиво гледати са свих страна, прегледати, испитивати.

~ **шта (A₀):** ако [...] вартъ [...] начинашь али да га разгледашь тои приликѣне радостъ (Дубр. зб. 172).

в. гледати око себе, осматрати, освртати се.

~ **шта (A₀):** Ви кои разгледате ствари змарде | зздигните очи на живление ваше (Дубр. зб. 189).

~ **УПКЛ (ЈЕДА + ПРЕЗЕНТ):** разгледайте идеа не гдие веќе кои припатељ искарстовъ мею свезаниelmi (Дубр. зб. 110).

РАЗГОВАРАТИ⁵²¹ несврш. **1. храбрити, соколити.**

~ **кога (A₀) + ВОЛКЛ (ДА + ПРЕЗЕНТ):** свети юраѣъ васъ пѣкъ разговараше да се не боје веќе оногаи дрокуна (Дубр. зб. 67).

2. тешити.

~ **кога (A₀):** негова жена виеше добра [...] свога мѣжда поче разговарати (Дубр. зб. 81).

3. разговором крепити, јачати, веселити; увесељавати (некога) (у правом и пренесеном смислу).

тој приликује радост (Зборн. (1520) 132^a; уп. Дубр. зб. 172), Да је уходе и разгледају по њој градове и села (Качић кор. 86).

⁵²¹ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни глагол према перфективном разговорити. Региструје се у Микаљином, Хабделићевом, Бјелостјенчевом, Белином, Јамбрешићевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом, Шулековом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација *соколити*, *храбрити* потврђује се примерима: Свети Ђурађ вас пук разговараше, да се не боје веће оногај дрокуна (Зборн. (1520) 48^a; уп. Дубр. зб. 67), Витезове разговорам, да им дуг бој не дотруди (Ц. Палмотић 1, 216). Значење *тешити* поткрепљују примери: Жена свога мужа поче разговарати (Зборн. (1520) 59^a; уп. Дубр. зб. 81), Имају јих разговарати у јих тугах (И. Држић 242). Семантичка реализација *крепити*, *јачати*, *веселити* бива потврђена примерима: Страх Господњи наслађати ће и разговарати ће срце човјечанско (Дивковић наук 6^a; уп. Дивковић 116). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: Почеше се разговарат (Зборн. (1520) 58^a; уп. Дубр. зб. 81), Шетају се, разговарају се (т. ј. два калуђера) (Нар. пјес. вук 2, 61).

~ **кога (A₀):** *разговараше своје лѣдцтво* господарь весели (Дубр. зб. 102), Страх Г(оспод)њи [...] *разговарати ће срце човјечанско* (Дивковић 116), да доходе анђели добри и да и[x] *разговарају* (Дивковић 454).

~ **СЕ 1.** (један са другим) *обраћати се речима (један другоме), говорити, причати; расправљати о нечему, саветовати се (са неким).*

~ **Ø:** *почеше се разговарати* (Дубр. зб. 81).

~ **с ким (И_с):** *разговара се з Блаженом Дивицом Маријом* (Дивковић 378).

2. (један другога, међусобно) *тешити се, бодрити се.*

~ **Ø:** они који подносе туге и тешке немоћи *имају се разговарати* (Дивковић 441).

3. *забављати се, радовати се.*

~ **Ø:** Њеке се сад машкарате чине, пара да се на Плаци *разговарају* (Држић 430), када виде ову звијезду, веселе се и *разговарају се* (Дивковић 224).

РАЗГОВОРТИ⁵²² сврш. **1.** *развеселити, увеселити, обрадовати (некога).*

~ **кога (A₀):** *да га [краља] разговорн* (Дубр. зб. 93), *твоие дошастие синѳ мене разговорн* (Дубр. зб. 138), *Тко да [...] мене тужну разговорн* (Држић 475), *је ли [...] жалосна разговорн* (Дивковић 345), они угодни и слатки Дух кога посла

⁵²² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *обрадовати, забавити; утешити, ослободити од тешких мисли; осоколити, охрабрити*. Региструје се у Микаљином, Хабделићевом, Бјелостјенчевом, Белином, Волтиђијином, Вуковом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *обрадовати, забавити* потврђују примери: *Твоје дошастје мене разговорн* (Зборн. (1520) 106^a; уп. Дубр. зб. 138), *Тко да тужну мене разговорн* (М. Држић 124; уп. Држић 475), *Њих слатко разговорн* (А. Гучетић роз. јез. 6). Значење *утешити, ослободити тешких мисли* поткрепљује се примерима: *Пођи ми птичице тер ... тер ми туј госпођу разговорн љувено, докли ја к њој дођу* (Наљешковић 2, 68), *Да га за много вријеме не може нитко утишити ни разговорити* (Дивковић бес. 3^a), *Моћан (т. ј. има) немоћна и тужна походити разговорити* (Дивковић 8^a). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: *О слатка мајко, разговорн се, ако ти је угодно* (Зборн. (1520) 106^b), *Рад бих се малахно с том разговорит* (М. Држић 246; уп. Држић 309), *Истом ми се је мило с нашијеницама разговорит* (М. Држић 322; уп. Држић 357), *С пута им се уклонимо, да од љубави слободно се разговоре* (Ц. Палмотић 1, 254).

твој придраги синак Г(осподи)н Исукрст за *разговорити* [...] своје свете апоштоле и тебе, Мајку своју (Дивковић 376).

2. утешити, ободрити (некога, нешто).

~ **кога (А₀):** бих немоћан, бих у тамници и ви мене [...] *разговористе* (Дивковић 187), немоћна и тамничара [...] *разговори* (Дивковић 187), човјек [...] *има сам себе разговорити* и утишити (Дивковић 391).

~(III) **од чега (Г_{од}):** да ш^а овогда сарце вѣде разговорено [у разговору о смрти] (Дубр. зб. 89).

~ **СЕ 1.** *поразговарати, попричати (са неким); расправити о нечему, посаветовати се, договорити се.*

~ **с(а) ким (И_с):** рад бих се малахно с тобом с стране *разговорит* (Држић 309), Истом ми се је мило с нашјенцама *разговорит* (Држић 357), Када реченом суцу Гедеону, човјеку од кољена Манасесова, приказа се анђео Божји, *разговори се с њиме* (Змајевић 1: 72).

~ **Ø:** Ђаћко, све ћеш знат; има' ћемо се брјемења *разговорит* (Држић 362).

2. развеселити се, увеселити се, обрадовати се.

~ **Ø:** синь твои о слатка мачко *разговори се* (Дубр. зб. 139), исѣсь нимь обрати лѣвлени образь и рече нимь *разговорите се* ако вам не драго (Дубр. зб. 157).

РАЗМИСЛИТИ⁵²³ сврш. **1.** *провести неко време мислећи, промислити, расудити (о нечему).*

⁵²³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *са свих страна мислити о нечему, промислити, расудити, размотрити нешто, уронити мишљу у нешто*. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом, Волтијијином, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација *замислити, представити, предочити* потврђује се примерима: Није ствари, коју већма може памет размислити (А. Гучетић роз. јез. 3), Врху њега (т. ј. бога) веће ствари чловичанска памет не море размислити (Главинић цвит 79^а). Значење *са свих страна мислити, промислити, расудити* бива поткрепљено примерима: 1) објекат је у акузативу: Потребно је видјет и помно размислити сладост и разговор духовни (А. Гучетић роз. јез. 3), Ја ти кажем ... да ти размислиш битје твоје (Кашић пер. 36); 2) објекат је реченица: Размисли

~ по чему (Л_{ПО}) + Р_{КЛ} (ШТО + ФУТУР): човиекъ има добро размислити по начинъ що хоће рiesti (Дубр. зб. 35).

2. *размотрити; анализирати; оценити, проценити (некога или нешто).*

~ кога / шта (А₀): размислите моиъ смарть жестокоъ (Дубр. зб. 192), ти кои легашь размисли тебе (Дубр. зб. 193), Еда си размислио слугу мога Јоба? (Змајевић 1: 55), Пошто прободe копјем пропета Спаситеља, размисли велико устрпљење његово (Змајевић 1: 214).

3. *представити, предочити (нешто) у мислима, у машти; замислити.*

~ К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): размислимо зeмла да смо (Дубр. зб. 40).

РАЗМИШЉАТИ⁵²⁴ несврш. 1. *током неког временског периода у мислима стварати појам, представу (о нечему), промишљати, расуђивати.*

~(НЕГ. ФОРМА) Ø: ПРИМИЈЕНИТИ СЕ МОЖЕ НЕПРАВДА Г ДИАВОЛЪ КОИ [...] НЕ РАЗМИШЛА (Дубр. зб. 4).

2. *разматрати, анализирати, тумачити (нешто); давати смисао, значај, значење (нечему), објашњавати смисао, значај, значење (нечега).*

~ шта (А₀): наши први родитељи [...] њеки мудраци цијене да прибиваше недјељу дана размишљајући чудновата дјела Божја (Змајевић 1: 32), сташе размишљати ријечи речене (Змајевић 1: 81), добро размишлаоући сваки добри разлогъ от правде (ПИ 1605/43: 33).

мало ти, на ђаћков гроб да сад понесеш теј части, би ли им он бил рад (Златарић 10^б), Ное ... размисли, да ... стање народа чловичанскога од трих врсти има бити (Главинић цвит XIII).

⁵²⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном размислити. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Бјелостјенчевом, Белином, Стулићевом, Волтиђијином, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *мислити о нечему, промишљати* потврђују следећи примери: И примијенити се може неправда г ђаволу, који никадаре правде не има, и не мисли, и не размисља (Зборн. (1520) 3; уп. Дубр. зб. 4), А у стварех великих и трудних потрибује да добро промишља и размисља (Будинић испр. 8). Наводе се и примери са објектом у акузативу: Јере тко благује и пије недостојно, осуђење себје благује и пије не размисљајуће тијело Господиново (Н. Рањина 106^б), Ко размисља чувену ријеч божију (Башић 17). Забележена је и допуна у генитиву са предлогом од: Дрази, мољу вас ... да у оном, што говоре од вас који злочинац, од добријех дјела вашијех размисљајући, прославе бога у дан од похођења (Н. Рањина 132^а).

~ шта (A₀) од чега (Г_{од}): *РАЗМИШЛАНШЕ* w^а. *АНКЕЛА ГОВОРЕНИЕ* w^а *БОЛИЕЖЛИВИЕХЪ СЪЗА* (Дубр. зб. 142).

РАЗМИШЉЕВАТИ⁵²⁵ несврш. в. *размишљати* (2).

~ шта (A₀): *размишљавајући* мнози вјерни крепост имена Јесукрстова с. исповијест својех гријеха учинише (Змајевић 1: 229).

РАЗУМЕТИ (и)јек. РАЗУМЈЕТИ⁵²⁶ сврш. и несврш. **1.** *схватити, схватати смисао, значење, садржај (нечега); појмити, поимати; спознати, спознавати; проникнути, проницати (у нешто).*

⁵²⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол упућујући га на размишљавати (који се усмерава на размишљати). Наведена су два примера: И ненавијаху га братја његова, а отац ту ствар мучећи размишљеваше (Бернардин 22^а), Прикористно јест размишљевати, да наслађење пожрлства јест прикратко (Мрнавић ист. 171).

⁵²⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *докучити нешто умом или памећу, схватити, појмити, спознати, дознати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Хабделићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом, Поповићевом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Наводи се да се у императиву, поред правилних облика, код дубровачких писаца појављује: разумје, разумије (Зборн. (1520)). Семантичку реализацију *схватити, схватати; спознати, спознавати; појмити, поимати* потврђују следећи примери: 1) објекат у акузативу: Мати ... рече сину: „Разумјej сада овдје чињење“ (Зборн. (1520) 57^б; уп. Дубр. зб. 79), Разумјесте ли све овој? (Н. Рањина 222^б); 2) објекат у генитиву у негираним реченицама: Четврта (ствар) које ни по једа начин не разумијем (Зборн. (1520) 18^б; уп. Дубр. зб. 27), Припости не би могли такoвих казањи читати ни разумити (Наручн. 58^б); 3) разум(ј)ети с нечим = схватати помоћу нечега: Свак ме разумјej са свом паметју (Зборн. (1520) 61^а; уп. Дубр. зб. 83); 4) прилог за начин као једна од допуна: Разумјej добро оној, што ти говорим (Зборн. (1520) 48^а; уп. Дубр. зб. 67), И нека ме чисто разумиш, мој штиоче поштовани (Качић разг. 336); 5) разум(ј)ети некоме: Богме ти разумијем, велика је то болест (М. Држић 247; уп. Држић 310). Значење *(у)чинити да нешто постане, буде нечија умна својина; разумом примити, примати; обухватити, обухватати односно имати знање о нечему, бити врло вешт у нечему* поткрепљују примери: 1) разум(ј)ети језик: Милост благодана јест једно благодарје, које нам бог даје за разумити језике (Качић 10), Они, ки су ово штампали, наш језик нису разумили (Главинић XX); 2) разум(ј)ети се с два кујуса = *бити врло вешт*: С разумнијем срјећа стоји ... с ињоранти она не опћи. Јесу њеки, ки ми се разумију, кажу з два кујуса (М. Држић 315; уп. Држић 352). Семантичка реализација *имати некога или нешто на уму, на памети* потврђује се примерима: (пасивно) У пату матримонијалу, да се не декларева (у извору стоји: декјарава) ниједна ствар, ни да се разумије прђија, ни да се не разумије, ни да сам ја облеган веће ништа (М. Држић 206; уп. Држић 441), Од злих жена разумију се сваколика (зла) згор речена (Квањин 44^б). Значење *знати*

- ~ **Ø**: и овои *чинахъ* за наѣкъ и за дати *развмиети* (Дубр. зб. 19).
- ~ **шта (A_Ø)**: *развмиен* сада овди чинение (Дубр. зб. 79), *развмио* внеше негово чинение мени (Дубр. зб. 96), ње писма му бјеху много вриједна за *разумјети* пророчанства светијех пророка (Змајевић 1: 76), Исус ову молитву учини кратку [...] да ју л'јепше и лаште *могу разумјети* (Дивковић 201).
- ~ **чега (Г_Ø)**: четврта [ствар] коие ни по иеданъ начинъ *не развмиемъ* (Дубр. зб. 27).
- ~ **шта (A_Ø) чиме (И_Ø)**: Разум је такојер једна крепост којом крепостју човјек *разумије* ствари садање (Дивковић 436).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г_Ø) чиме (И_Ø)**: нити *је* човјек [...] срцем и паметју *разумио* величанства и славе (Дивковић 440).
- ~ **кога (A_Ø) са чиме (И_{СА})**: свак ме развмиен са свољ паметью (Дубр. зб. 83).
- ~ **шта (A_Ø) како (ДАДВ)**: *развмиен* добро онои цю ти говоримъ (Дубр. зб. 67), *развмиеше* добро онои цю имъ рече мандалиена (Дубр. зб. 140).
- ~ **АС_{КЛ}**: Богме ти, *разумијем*: велика је то болес (Држић 310).
- ~ **К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ)**: *развмие[и]мо* земла да смо (Дубр. зб. 40), *разумјеше* да је така воља Божја (Змајевић 1: 46).
- ~(НЕГ. ФОРМА) **К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ)**: Зашто бо *не разумију* да је женидба једно велико посветилиште (Дивковић 264).
- ~ **К_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} (ДА + ИМПЕРФЕКАТ)**: Пошто доврши службу Јакоб и *разумје* таст његов да се жељаше к земљи својој/ завратити (Змајевић 1: 49).

по чувењу, дознати нешто бива поткрепљено примером: Разумио нас си. Qui aures habet, audit (говори педант Трипчету) (М. Држић 160; уп. Држић 509), Кад вас свијех разумијем, тада ћу суд створит, најбоље што умијем (Наљешковић 1, 230). Забележено је и да се разум (ј)ети јавља као допуна глаголу дати у конструкцији дати некоме разум(ј)ети у значењу *навести говором некога на нешто, преварити некога*: Њој не би дао вас свијет разумјет, да твој отац није донио тезоро у Рим (М. Држић 313; уп. Држић 352), Разумјет хоћ' ми дат (т. ј. хоћеш ми подвалити, преварити ме) (Наљешковић 1, 251). Семантичка реализација *осетити сажалење према нечијим невољама, сажалити се на некога или на нешто, смилатовати се на некога* потврђује се примером: а) разум(ј)ети некоме: Немоћну здрав не разумије (из Држићеве Тирене; уп. Држић 222). Значење *умом видети, разабрати* поткрепљује се примером: И вас пук куплаше, да разумију, тко бјеше они коњик (Зборн. (1520) 48^а; уп. Држић 67).

~(НЕГ. ФОРМА) УП_{КЛ} (КОЛИКИ + ПЕРФЕКАТ): нитко *није* [...] *разумио* колике је ствари Г(осподи)н Бог приправио у краљевству небескому (Дивковић 118).

2. сврш. а. *дознати; чувши сазнати (нешто; нешто од некога).*

~ **шта (А₀) од кога (Г_{ОД}):** Јосве [...] *разумје од ухода* биће града Јерика (Змајевић 1: 66).

~ **од кога (Г_{ОД}) + К_{КЛ} (КАКО + ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ):** *разумије од анђела Габријела како* бјеше света Јелисавета, ње родица, под старост зачала светога Ивана Крститеља (Дивковић 372).

~ **УП_{КЛ} (КАКО + ДА ЛИ + ПРЕЗЕНТ):** Овди *имамо разумјети* [...] како ли може име Божје посветити (Дивковић 204).

~ **УП_{КЛ} (КАКО + ПРЕЗЕНТ ГЛ. ИМАТИ + ИНФ):** Овди *имамо разумјети* како се има [...] име Божје посветити (Дивковић 204).

~ **УП_{КЛ} (КОЛИКИ + ПРЕЗЕНТ):** чуј и *разумиј* колике ствари говори Г(осподи)н Бог свемогући у Светому писму од овога страха (Дивковић 115).

~ **Р_{КЛ} (ШТО + ПРЕЗЕНТ):** прије одговара неголи *разумије* што га питају (Дивковић 143).

б. знати по чувењу.

~ **кога (А₀):** *Разумио нас си!* (Држић 509), Трипе, *разумио нас си?* *Разумио вас сам* (Држић 546).

3. несврш. а. *моћи пратити, поимати нечији језик односно некога ко говори (неким језиком); разумом примати.*

~ **кога / шта (А₀):** *сташе размишљати ријечи речене, и не могући их разумјети,* молише жену његову да би од њега обазнала што хоће рећи (Змајевић 1: 82), Овди ме господине, гдје ми крстјански говоре, гдје нас разумију (Држић 313), а ти *разумијеш* нашки [језик]? (Држић 549).

~(РП) **О:** *боле не стати како ни емд неголи говорити речи које се неће развнети* (Дубр. зб. 34).

б. бити вешт (у нечему).

~ **ИНФ:** Толико једни, колико други, исту ствар *разумију* рећи (Змајевић 1: 220).

4. несврш. *подразумевати; разматрати, бити предметом (разматрања, уговора и сл.); имати на уму, на памети.*

~(PPI) Ø: У пату матримонијалу [...] *да се разумије* прђија (Држић 441).

~(НЕГ. ФОРМА; PPI) Ø: У пату матримонијалу [...] прђија [...] *да се не разумије* (Држић 441).

5. сврш. *разабрати, умом видети.*

~ УПКЛ (ТКО + ИМПЕРФЕКАТ): *да развмию тко биешце они конникъ* (Дубр. зб. 67).

6. несврш. *сажаљевати.*

~ **коме** (Д_Ø): Немоћну никада здрав *не разумије* (Држић 222).

7. сврш. (у изр. **дати разумјети**) *преварити, обманути (некога); навести говором (некога) на нешто.*

~(НЕГ. ФОРМА; ДП) **коме** (Д_Ø)²: Њој² *не би дао* вас свијет *разумјет* (Држић 352).

~ **коме** (Д_Ø)² + **К**_{КЛ} (ДА + ПЕРФЕКАТ): *да' му*² *разумјет да си донио велике трговине* (Држић 353).

~ **СЕ** сврш. и несврш. **1.** *схватити, схватати (један другог); ускладити или имати усклађене односе (с неким).*

~ Ø: Јесу њеки ка ми *се разумију* (Држић 352).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (Г_Ø): једни друзијех *разумјети не узмогу* (Змајевић 1: 40).

2. *само знати сам (нешто).*

~ Ø: ово њеки пара мештар од скуле, говори *да се сам разумије* (Држић 347).

3. (у изр. **разумети се с два кујуса**) *бити веома вешт.*

~ Ø: срјећа стоји [...] си инјоранти она не опћи [...] њеки ки ми *се разумију*; *кажу с два кујуса* (Држић 352).

РАНИТИ⁵²⁷ сврш. **а.** *задати, нанети, начинити (некоме) рану; задати, нанети душевни бол (некоме); учинити (некога) несрећним (обично уз именицу срце) (у правом и пренесеном смислу).*

⁵²⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *задати некоме рану*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Хабделићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују примери: 1) у правом смислу: а) актив: Упаде у лупеже, који га одријеше и ранивше га отидоше (Н. Рађина 155^б),

~ **шта (A₀):** *слатъки кзвсе рани саръце мое* (Срп. мол. 107), црне очи од бијеле виле *бијеху раниле срце моје* (Држић 421), Гледаше сина свога жалосна мајка и све његове муке [...] *рањаху срце њ* (Змајевић 1: 191), *рани бок мртва тијела Господинова* (Змајевић 1: 192), који гријеси *ране душу тужнога и тамнога грешника* (Дивковић 170), Лијечи све ране душе наше *коју су ранили* наши гријеси (Дивковић 352).

~ **кога (A₀) чиме (И₀):** *кониель роголь негда си ранила* (Дубр. зб. 87), *моиель лиевиель роголь раних га* (Дубр. зб. 87), Свитље су ње очи *ким срце мѐ рани* (Држић 175).

~(III) **Ø:** *да им не сарце ранено* (Дубр. зб. 136).

~(III) **чиме (И₀):** *ако [...] си раѣненъ [...] гвоздиель тви приликѣие да си w^а свакога оставленъ* (Дубр. зб. 182).

б. казнити (некога) задајући, наносећи, чинећи му ране.

~ **кога (A₀) за кога (A_{3A}):** *беше ранио* Нико Радовъ Рада Никова за каужу Иова Вукићева, зета свога (ПИ 1637/70: 48).

~(III) **за шта (A_{3A}):** *би за гриехе наше раненъ* (Дубр. зб. 149), *Рањен јест за неправде наше* (Дивковић 182).

Ники засиде му херетик ... тер га по глави круто рани мечем (Главинић цвит 112^б); б) пасив: И удари (т. ј. Марко Краљевић) Андријаша брајена у срдашце, он ми рањен приону за његову десну руку (Хекторовић 18), Краљ смртном раном рањен убиже (Љетоп. дукљ. 4), Похлепнији почех бити, да се опет с вилом стану, него рањен личит рану (Бараковић вила 231), Васколик бјеше модар, рањен и истучен (Дивковић бес. 12^а); 2) у пренесеном смислу: а) актив: Ер ми је туј рана ранила срдачце (Ш. Менчетић 156), Свитље су ње очи, ким срце ме рани, нег' звизда с источи (М. Држић 7; уп. Држић 175), Њекада, кад црне очи од бијеле виле бјеху раниле срце моје (М. Држић 399; уп. Држић 421); б) пасив: Папа би рањен љубавју те жене (Миракули 93), Можемо ријети, да јој тужно и рањено вађаху и изди(ј)ераху тужно и једовно срдачце (Дивковић бес. 390^б).

РАШИРИТИ⁵²⁸ сврш. **1.** *размаћи границе (нечега: свога имања, државе, господства); захватити широк простор, пружити се великим пространством; повећати сопствену, власничку територију, проширити.*

~ **шта (A₀):** *жудећи раширити господство своје, он први такође отвори пут с оружјем и силом притисковати туђе земље (Змајевић 1: 41).*

б. *учинити да нешто узме маха, да добије широку распрострањеност (у пренесеном смислу).*

~ **шта (A₀):** *молимо Исукрста да умножи и рашири свету Мајку Цркву, то јест пуок крстјански да умножи и рашири (Дивковић 206).*

РЕЋИ⁵²⁹ сврш. *казати, изговорити.*

⁵²⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *учинити да нешто буде широко, проширити на различите стране; разастрети, распрострајети, повећати, широм отворити; расплодити.* Региструје се у Вранчићевом, Микалином, Белином, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Шулековом, Ивековићевом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација која подразумева ширење на више страна, а значи *проширити у различитим правцима (земљу, границе, хаљине, скуте, гране, зраке, баштине, краљевство, царство, међаше, корак, кућу, трг, трговину, торбу)* бива потврђена примерима: *Хотијаше раширит баштине, ма прико ноћи умрије (Орбин 43), Окруни се (Остројило) за краља ... и за узвеличати и раширити краљевство ... сву војску придаде у руке сина свога Свевлада (Качић разг. 20).* У пренесеном смислу може се раширити слава, вера, црква, крепост, ред (ордо), регула, пут (крепости), наук, хереца, краљевство (божје), закон, трбушина (паклена), поштење, богољупство, истина, што поткређљују следећи примери: *Свемогући боже Јове ... твоју виру свуд разшири, а крстјанску сву потири (Хекторовић 112), Зато, молимо Исукрста, да умножи и рашири свету мајку цркву (Дивковић наук. 85^б; уп. Дивковић 206), Слиједи пут ... који ти сам исправио и раширио (Андријашевић пут 65).*

⁵²⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *disco* наводећи да 1. л. јд. презента може гласити: речем и рекнем. Остали облици такође бивају побројани: 1) инфинитив: решити (2 потврде из 13. века и 2 потврде из 15. века), рећи (потврде од 14. века па надаље), ријети (рети, рити) према сигматском аористу старијег типа: ријех (1 потврда из 14. века, а остале су из дела дубровачких, далматинских, босанских писаца и из народних песама) и ријећи (код Ненадића и Матовића); 2) презент: реку, речеш (потврде до 17. века), речем (бележи Даничић са потврдом из 16. века), рекнем, рекнеш (од 18. века код штокаваца), рекмем, рекмеш (код Баћића, Великановића и још неких), речу (3. л. мн.; код Баћића); 3) императив: рци и реци (до 15. века, а од 16. века само реци), речи (1 потврда), рецете (1 потврда); 4) аорист: ријех (потврде до 18. века), рекох; 5) имперфекат: рецих, рецјеше (Ш. Менчетић), рецијех (потврда из 16. века), рецијаше (Орбин), речише (Главинић); 6) футур: буде ријети, хоће се ријети (А. Гучетић), буду рећи (Бандулавић), ће се моћ рит (Лукаревић); 7) потенцијал: рек би, би рек (код дубровачких писаца од 16. века) и

састављено: регби и бирек, би рећ (Ш. Менчетић), рећи би (Кавањин); 8) партицип презента актива: реки (Кожичић), рекуште (Доментијан), рекуће (потврда из 14. века), рекући (потврде од 14. до 18. века); 9) партицип перфекта I: рек, рекше, рекши (Дивковић наук 16^a), рехши, рекша; рекав и рекавши (потврде од 17. века); 10) партицип перфекта II: рил (2 потврде), рекл, рекал, рекао, реко и река; 11) партицип перфекта пасива: речен, речена. Дата глаголска лексема остварује значења *казати*, *повидјети*, *приповидјети*, *изјавити*, *велим*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Хабделићевом, Бјелостјенчевом, Белином, Јамбрешићевом, Волтијијиним, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом, Шулековом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *казати*, *изјавити*, *велим* потврђују следећи примери: 1) са објектом: Ваља прво поћ молитву ријет (М. Држић 463: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Рекши оченаш и здравомарију (А. Гучетић роз. јез. 36), Срам јест бојати се учинити и ријети сваку ствар без почтења (Зборн. (1520) 19^b; уп. Дубр. зб. 28), То рехши Валеријан ухити Систа (Хекторовић 88); 2) са допунама у акузативу и дативу: Свак му могаше ријети они дан псост и срамоту, колико хотијаше (Зборн. (1520) 13^a; уп. Дубр. зб. 19), Смјерно те молим ја (т. ј. птичицу), реци јој још јаде и горку невољу (Наљешковић 2, 68); 3) са допуном у инструменталу уз који стоји предлог за: Када људи реку зло за вами (Дивковић наук 63^b; уп. Дивковић 183), Тко је зло рекао за другијем (Грличић 71); 4) са допуном у инфинитиву: Туј бо ти је рекао Господин живјети (Зборн. (1520) 38^b; уп. Дубр. зб. 56), Тер рекох постати, да тебе тко... прошад не пробуди (Наљешковић 1, 214), Ја му рекох суђе прати, а он не кте суђе прати (Нар. пјес. вук 1, 177); 5) реченица као допуна: а) директни говор: Рих: дај, како рисмо, већ ричи не реци (Хекторовић 9), Рише му тада: ако ти ни трудно, молимо те, Зеленко брате (Зоранић 17^a), Реку: толико је племенито (т. ј. дошастије Исусово), да не може бити племенитије (Дивковић бес. 5^b); б) индиректни говор: Ристе, да је добра роба, ка не бише вридна боба (Марулић 288), И ријех им (т. ј. вилама), ер спиш (Наљешковић 1, 214). Пасивне конструкције се посебно издвајају: Без динара не море се молитва ријет (М. Држић 244; уп. Држић 453), Како се је озгор рекло (А. Гучетић роз. јез. 40), Још ће се ријети (Дивковић наук 15^a; уп. Дивковић 126), Да се напуни ча речено јест од Господина по пророку (Н. Рањина 28^a), Све молитве, које се реку данас по свему свијету (Дивковић наук 72^b; уп. Дивковић 192), Ово је речено у иронији (Нар. пјес, вук 1, 631). Семантичка реализација *заповедити*, *наложити* *наредити* бива потврђена примерима: Мњаше, да тој цесар зна и да је тогај цијећ рекао прибити листак они (Зборн. (1520) 1^a; уп. Дубр. зб. 1), Ријеше нам њекога Језуса довести (Наљешковић 1, 129). Значење *призвати*, *завзати* поткрепљује се примером: Не имаш кад Језуса ријет (М. Држић 182; уп. Држић 523). Семантичку реализацију *именовати*, *назвати* потврђују примери: 1) актив: Злочинцем га сви рекоше (Дивковић наук² 9); 2) пасив: Тер се она може рит круна и час свих вил (М. Држић 6; уп. Држић 175), Источнога војска змаја не може се војска ријети, нег' пучина без дна и краја (Гундулић 334). Значење *обећати* поткрепљује се примерима: Носим ону ствар, ку ти рекох (М. Држић 333; уп. Држић 363). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: Коли се, вајмех, рих мало при блажен, а сад сам врху свих несрићних поражен (М. Држић 115; уп. Држић 249).

- ~ **шта (А₀):** *риети свакъ стварь* (Дубр. зб. 28), поѣхимо *риети онои цю нам ие анѣо заповидио* (Дубр. зб. 140).
- ~ **шта (А₀) коме (Д₀):** свак мѡ *могаше риети* ѡ они дань *псостъ и срамотъ* (Дубр. зб. 19).
- ~ **шта (А₀) за ким (И_{ЗА}):** људи *реку зло за вами* (Дивковић 183).
- ~ **коме (Д₀) + ИНФ:** тѡи бо ти *е рекао* г^анъ *живиети* (Дубр. зб. 56).
- ~ **ДГ: АСКЛ:** *реше:* „Возми, возми, распни јего“ (ЦИ 1628/9: 6), *реку – дајте ово поштен’је* (Дивковић 170), А који су у смртному гријеху? *Реку – сви они који не чине онако како им Г(осподи)н заповиједа у свому светом закону и у својех светијех заповиједех* (Дивковић 193).
- ~ **ДГ: коме (Д₀) + АСКЛ:** гласъ [...] *решше немѡ погѣби сина* [...] *приемѡдрога акира* (Дубр. зб. 52), рече анѣо Блаженој Дивици Марији: „Звати ће се Син Привишњега“ (Дивковић 179).
- ~ **К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** *рече да надворъ изиде* (Дубр. зб. 128), *рече да су на крштен’ју само ово кумови и родјаци духовни* (Дивковић 278).
- ~ **коме (Д₀) + К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** Госпа му рече да говори круницу (Дивковић 108).
- ~ **коме (Д₀) + К_{КЛ} (ДА + ПЕРФЕКАТ):** *диедъ w^а диеда негова* [...] мѡ *иестъ рекао да ие видио када анѣели донесоше ю* (Дубр. зб. 122).
- ~(III) **О:** *што је речено* (Дивковић 158).
- ~(III) **од кога / од чега (Г_{ОД}):** *како је речено од оца духовнога* (Дивковић 331), *Ово је речено од крал’јевства небескога* (Дивковић 449).
- ~(PI) **О:** *јоште ће се ријет* (Дивковић 126).
- ~(НЕГ. ФОРМА; PI) **О:** *не море се молитва ријет* (Држић 453).
- ~(PI) **где (Л_{ПО}):** све молитве које *се реку* данас по свему свијету (Дивковић 192).
- 2. заповедити, наредити, наложити.**
- ~ **ИНФ:** *мнаше да тои ц(еса)рь* [...] *ие* [...] *рекао привити лист(акъ) они* (Дубр. зб. 1).
- 3. зазвати, призвати.**
- ~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀):** *не имаше кад Језуса ријет* (Држић 523).
- 4. назвати, именовати.**
- ~(PI) **Д_{ПРЕД}: како (Н):** *тер се она може рит круна и чѡс од свих вил* (Држић 175).
- 5. обећати.**

~ **шта (A₀) коме (D₀):** Носим ону ствар ку ти рекох (Држић 363).

~ **СЕ осећати се (некако), бити (некакав), имати (некакав) осећај.**

~ **ДПРЕД: какав (Н):** Коли се, вајмех, *рих* мало при ја блажен (Држић 249).

РЕШИТИ (и)јек. РИЈЕШИТИ⁵³⁰ сврш. *разоткрити, раскринкати; показати нечије право лице.*

~ **кога (A₀):** Друзи нам колач узеше, | тебе нам вухву ријеше (Држић 354).

⁵³⁰ РЈАЗУ бележи овај овај глагол у значењу *одвезати, ослободити, одлучити*. У примерима су наведена сва три лика (ријешити, ришити и решити) глагола у активној форми и употребљеног са мофемом се, а у пасивној конструкцији дата је као потврда само глаголска именица р(ј)ешење. Налази се и у другим словенским језицима искључујући пољски. Тако је у руском решить (р(иј)ешити у значењу *одлучити, одредити*), у чешком řešiti, у бугарском реша. Од индоевропских језика у литавском је гиšiti (у значењу *везати*) и atrišti (у значењу *одвезати*), а у санскрту gē'shāti (у значењу *повриједити*). Потврђује се од 13. века. Региструје се у Стулићевом (према *assolvere, sciogliere, dislegare, liberare; absolvere, dissolvere, exolvere, liberare*), Даничићевом (према *solvere*; с примерима из 13. и 14. века) и Шулековом речнику (према *auflösen, resolvere*; - *stil., merc. erledigen, тал. evadere*). Семантичку реализацију *одрешити, разрешити* поткрепљују следећи пример: А кад би се на сунцу чешљале (т. ј. двије завидне сестре), једна ријеша, друга власи мрси (Осветн. 1, 4). Значење *ослободити, спасти* потврђују примери: Приде скрбник, саслуша грешнике и ријеша јих мука на све вијеке! (Осветн. 4, 61), Свети отац папа хоће нас ришити (од нашега родбинства), света мати цриква хоће допустити (да се вјенчамо) (Нар. пјес. ист. 2, 105). Семантичка реализација која подразумева да се ри(ј)ешава нешто (парница, молба, питање, задатак, посао) значи *одлучити, пресудити, завршити*: Поклам старац саслуша грешника ... ријеша му, што је за рјешења (Осветн. 2, 22). Ко ће ријешит ваше замршаје (т. ј. између граничних спорова Црне Горе и Турске). (Осветн. 3, 28), (Они) ријеше велико питање (Павлиновић рад. 18). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се и у пасивним конструкцијама, што региструју Бјелостјенчев (с. в. *extrico, 2 metaph. решим се посла, погубели у значењу ослобађам се*); - с. в. *explico, 4. explicare de laqueis, periculis* etc.; решити се зањких, погубелих) и Ивековићев речник (ријешити се, рјјешим се у значењима: 1. *наканити се, сканити се, одлучити*; 2. *прегнути* према *sich entschliessen; decerno, constituo*): Ово ђавола врло ожалости, па се ријеша те јошт један уговор са светијем Савом учини (Нар. прип. вук 275). Значење *ослободити се, од(и)јелити се, избавити се* поткрепљују примери: Како мјесец прима свитлост од сунца, тако област свитовна од црковнога кнежтва реши се, пеља се, управља се и законима вуре и заповидма просвитује се (Заноти нед. приш.18), Тако се ето сјерота риши слугановог прања (Варош код Слав. Брода) (Зборн. за нар. жив. 26, 109). Семантичка реализација *одлучити се, одредити се* потврђује пример: Тако ријечи јунака огњене, у јунака тврда срца пара, на осудне мјере да се ријеша (Осветн. 1, 51). Из приложеног се види да РЈАЗУ не региструје значење дато у овом речнику.

С

САВИТИ⁵³¹ сврш. *саставити, сплести (обично уже, конопац и сл.).*

~ **шта (А₀):** сви тои њже ако га *савиеш* га ти *ѣд* друго плести (Дубр. зб. 53).

~ **СЕ** *снажно дувати, јако ударати (о ветру); довести ваздух у снажно кретање, обично праћено фијукањем; произвести брзо и јако струјање ваздуха (о снажном ветру типа олује, буре и сл.).*

~ **Ø:** *да се савију* вјетри (Змајевић 1: 55).

САГРАДИТИ⁵³² сврш. **1.** *подићи градећи, зидајући, сазидати нешто (некакву грађевину: кућу, цркву и сл.).*

⁵³¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *вијући нешто скупити или смотати уједно (на пр. косу, в(и)јенац и сл.), замотати, савинутити, увити; склопити, сложити*. Региструје се у Вуковом (1. на пр. дрво, грану према *beugen, biegen; flecto*; 2. према *zusammenlegen, Brief, Tuch; complico*), Шулековом (према *zusammenwickeln; zusammenbiegen; einen Ast biegen, krümmen; einen Brief zusammenlegen, einen Draht krümmen*; савити, скучити жицу; према *einen Hecht krümmen, савити штуку*), Даничићевом (сџвити према *convolvere*), Поповићевом (према *biegen, zusammenlegen; zusammendrängen*) и Ивековићевом речнику. Наведени су облици у активу и пасиву, појављује се и као глагол са морфемом се. Прве потврде су из 16. века. Семантичка реализација *сплести, саставити* бива потврђена примером: Царе, сви (т. ј. свиј) тој уже (од сунчаних тракова); ако га савијеш, ја ћу ти друго плести (Зборн. (1520) 36^a; уп. Дубр. зб. 53), Конопац узорити у прилику бича сави (Ц. Палмотић 3, 21).

⁵³² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *сазидати, подићи, начинити*. Региструје се у Микаљином, Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Шулековом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *подићи зидајући, сазидати* потврђују следећи примери: 1) са објектом: Мојему господину, који је ови млин саградио (Зборн. (1520) 37^b; уп. Дубр. зб. 54), За веће осуђење онијех, који ... настоје саградити куће и полаче на овому свијету (Дивковић бес. 27^a), Хвали се, да може разорити цркву и опет у три дни саградити ју (Лекушић 74), Велики Коштантин ... послѣ него сагради Цариград, нареди, да се учини један кип ... насрид града (Бановац прип. 188), Сагради отар од 12 каменова (Ластрић тест. 247^a); 2) са ближим и даљим објектом (саградити некоме нешто): Чини саградити полачу својој краљици (Качић кор. 228), И твој рабро баба има, дворе му је саградио (Нар. пјес. вук 1, 36), Што је Лаза саградио цркву ... саградио себи задужбину (Нар. пјес. вук 2, 236), Ако хоћете, и вас хоћу оженити, па вам добре дворе саградити (Нар. прип. вук 194); 3) саградити нешто нечим: (пренесено) Сваки је саградио или гради

~ **шта (A₀):** НЕ ВЪДИ ДОБРА ДНЕ МОИЕМЪ Г^НЪ КОИ Е ОВИ МЛИНЪ *саградио* (Дубр. зб. 54), *Сагради* [Нино] у Асирији велики град (Змајевић 1: 41), цркву и отаре сагради (Змајевић 1: 202).

~ **шта (A₀) коме (D₀):** Блажени који прибивају у кући твојој [...] коју је Г(осподи)н Бог [...] *саградио* својијем правијем и обранијем слугам (Дивковић 439).

~(НЕГ. ФОРМА; ПП) **чиме (И₀):** Блажени који прибивају [...] у кући која *није* руком саграђена (Дивковић 439).

2. створити, учинити да неко настане; начинити (у пренесеном смислу: *мисли се пре свега на рађање Бога*).

~ **шта (A₀) од чега (Г_{од}):** Дух Свети [...] *сагради* тијело Исусово од причисте крви Госпине (Дивковић 225).

~(ПП) **од чега (Г_{од}):** од причисте крви Госпине створи се тијело Исусово, створи алити *сагради* (Дивковић 180).

САДИТИ⁵³³ несврш. **1. стављати у земљу** (*нешто: семе, саднице и сл.*).

~ **шта (A₀):** видјесмо мјесто прилично *садит* лозје (ЦИ 1551/3: 2), Храбар млади купус сади (Држић 490).

2. темељити, заснивати (*нешто; нешто на нечему, нечијем мишљењу*).

мишљу својом властити дом, властиту државу (Павлиновић разг. 8), (пасивно) Двори миром (т. ј. зидом) саграђени (Нар. пјес. вук 1, 64). Значење *начинити, направити* упућује на то *од чега је нешто саграђено*, потврђује га пример употребљен пасивно: Душа наша усађена је у тијело наше, које је ... од земље саграђено (Дивковић бес. 213⁶).

⁵³³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *стављати, метати биљке, пресаде, сађенице у земљу, да се развију и расту; понекад је исто што и сијати т. ј. метати семе у земљу расипајући га*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику, а поткрепљује примерима у РЈАЗУ: објекат је биљка или дрво који се саде (купус, лоза и сл.): Храбар млади купус сади (М. Држић 144; уп. Држић 490), Замани т' не дију ти ки воћа саде и ки земљу рију и сију ливаде: од добра корена добра је младица (Хекторовић 57), У убогу врту мому кадгод зеље свако садим (Глеђевић 265⁶), Да садите лозе, да их режете (Башић 246).

~ **шта (A₀) о кога (A₀):** они мецарь днело сди о насъ (Дубр. зб. 46).

САЗИДАТИ⁵³⁴ сврш. *подићи зидањем, саградити; начинити направити, створити.*

~ **шта (A₀):** И они нам даше куда учинисмо темељ и међе сазидасмо (ЦИ 1551/3: 2).

~ **[КВАНТ Н (НЕПРОМ) + Г ПАРТ]:** И седамь ошпедала чини сазидати (Дубр. зб. 81).

~(III) **Ø:** римь [...] би сазидань (Дубр. зб. 111).

САКРИТИ⁵³⁵ сврш. **1. а.** *сместити, ставити (нешто) на место непознато другима, склонити од погледа других, учинити невидљивим.*

⁵³⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *саградити, зградити*. Региструје се у Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Вуковом, Шулековом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Дата семантичка реализација *саградити* према aedificare бива потврђена примерима: Седам ошпедала (т. ј. болница) чини сазидати (Зборн. (1520) 59^a; уп. Дубр. зб. 81), Ето је Сион свој Господин сазидал (Димитровић 72), Он је (арку) сазида (А. Гучетић роз. мар. 259), Јер Господин сазидо је ... град присвети (Гундулић 204). Пасивне конструкције посебно су издвојене: Град од Тебе би сазидан слатком лиром (Ц. Палмотић 2, 377), Цркву сазидану сврху камена (Канижлић кам. 430), Мајсторски су двори сазидани (Нар. пјес. вук 1, 105), Живио је у Ластви, у граду сазидану на станцу камену (Љубиша прип. 47).

⁵³⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *одузети или уклонити од погледа или очију других, да се на први мах не може наћи*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) са објектом у акузативу: У тулицу своју сакри мене (Бернардин 81^b), Инако није, неголи кад облак сунаше сакрије, тер љепше сине пак (Наљешковић 2, 9), Него ће бог учинити да сунце сакрије своју свјетлост (Дивковић бес. 25^a); 2) са дативом: сакрити некоме нешто: Замчицу сакрили јесу ногама мојими (Бандулавић 75^b); одузети, уклонити: Охолим милос своју он сакрије (Георгицео насл. 344); 3) са генитивом блокираним предлогом од у значењу *одмицати, уклањати*; сакрити од некога исто је и што сакрити некоме: Који си сакрио ствари ове од мудријех и умјетеонијех (Н. Рањина 177^b), Гријеси ваши сакрише образ од вас, да вас не услиша (Дивковић бес. 17^b); 4) са акузативом блокираним предлогом под: Сакрио га (т. ј. златни вез) под листје с хитринам чудниме (Д. Рањина 102^b), Даде јој једно росарије и рече јој: Пођи и сакри га мужу под главу! (Бановац разг. 108); 5) са локативом уз који стоји предлог у: Сакриј мене данас у Удбине! (Нар. пјес. вук 3, 180). Пасивне конструкције бивају посебно обрађене: са допуном у дативу: Ствари, које су сакривене знању људскому (Гргур из Вареша 52). Дата глаголска лексема

~ **кога (А₀) пода кога (А_{ПОДА}) на шта (А_{НА}):** Ракаел бјеше их [идоле] сакрила пода се на седло камиле (Змајевић 1: 50).

~(НЕГ. ФОРМА; ПП) **коме (Д₀)²:** образъ мои ниети сакривенъ (Дубр. зб. 134).

б. не допустити да се нешто види, примети, покаже (о осећању, душевном стању).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀) где (Ј_У):** нитко не може сакрити огња њ себи (Дубр. зб. 26).

2. сачувати у тајности, затајити (нешто).

~ **шта (А₀):** Г(осподи)н Бог даде души нашој све весел'је краљевства небескога, а да сакрије становито Г(осподи)н Бог свемогући своје божанство (Дивковић 286).

~ **шта (А₀) од кога / од чега (Г_{ОД}):** Све весел'је које имају свети у краљевству небескому да Г(осподи)н Бог сакрије од душе наше (Дивковић 286), Вели – сакрити ће образ од њих (Дивковић 416).

~ **СЕ** наћи себи тајно склониште, склонити се пред другима (од других).

~ **Ø:** шена се сакрије (Држић 293).

~ **кога (Г₀):** покле не може утећи ни сакрити се мнозијех убојица, сам себи смрт ножем зада (Змајевић 1: 230).

~ **под шта (А_{ПОД}):** Када бјежећи сакри се под чергу Јахел, домаћице Хеберове (Змајевић 1: 70).

САКУПИТИ⁵³⁶ сврш. сабрати на једно место, сазвати.

~ **шта (А₀):** молише га да би чинио сакупити опћени збор (Змајевић 1: 467).

САХРАНИТИ⁵³⁷ сврш. **а.** сачувати, спасити, одбрани, одржати у животу.

појављује се и са морфемом се: 1) уопште: Шена (тал. scena) се сакрије (М. Држић 38; уп. Држић 293); 2) са допуном у акузативу уз који стоји предлог под: (Птице) хите сакрити се под кров (М. А. Релковић сат. 176).

⁵³⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу више људи или ствари с више места уједно сабрати. Региструје се у Стулићевом, Вуковом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Најстарија потврда је из 14. века. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: сакупити сабор, в(и)јеће према concilium convocare: У два римска сабора, од којијех првога сакупи Никола (Матовић 306), Па вијећу везир сакупио (Нар. пјес. вук 4, 68).

~ **кога / шта (A₀):** такои дѣмна сахрани дјевство своје (Дубр. зб. 25), како те хоћѣ сахранити (Дубр. зб. 51), Сахрани дѣшѣ мѣю (Срп. мол. 88), Да их [чељад] Бог сахрани (Држић 190), тко се завјетовао чистоћу и дивичанство сахранити (Дивковић 246), моје ће заповиједи тебе сахранити (Дивковић 461).

~ **кога (Г₀):** и дрѣзихъ апостоловъ твоихъ [...] сахрани (Срп. мол. 45).

~(III) **Ø:** тко види лице Божје подпуно је спасен и сахранитен (Дивковић 445).

б. ставити (нешто) на чување, на похрану; похранити, сместити (негде) (у правом и пренесеном смислу).

~(III) **у шта (A_y):** бити ћемо спасени и сахраниени у краљевство небеско (Дивковић 320).

~(III) **где (Л_y):** Сахраниено је ово уфање моје у срцу мому (Змајевић 1: 56).

~(III) **где (Л_y):** ње писма [СИБИЛЕ КУМЕЕ] [...] сахранише се у Риму (Змајевић 1: 76).

⁵³⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *спас(и)ти, одбрани*ти, *сачувати*. Региструје се у Вранчићевом, Белином, Волтијијиним, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивковићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) објекат је живо +: Како те хоћу сахранити? (Зборн. (1520) 34^б; уп. Дубр. зб. 51), Сахрани ти народ, ал' не дај уморит тебе (Наљешковић 1, 123), Слид'мо пут истине, ка нас ће сахрани (Димитровић 32), Да их (т. ј. чељад) бог сахрани (М. Држић 24; уп. Држић 190), Будући ученици у мору на погibli, рекоше: Господине, сахрани нас, ево гинемо! (Дивковић бес. 6^а), Државе наше и мјесто наше са свијема правовјернијема, који у њему прибивају, од сваке немоћи, куге, морије, глада, војске и непријатељске злоће цјеловито и здраво сарани (Дивковић наук² 415); 2) објекат је стадо: Марија ће сахранити од вукова стада наша (М. Држић 413: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); 3) објекат је нешто апстрактно: Такој думна сахрани дјевство своје (Зборн. (1520) 17^б; уп. Дубр. зб. 25), Душе ваше ћете сахранити у вјечње весеље (Дивковић наук 23^а; уп. Дивковић 135). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Тко види лице божије, подпуно је спасен и сарањен (Дивковић наук 294^б; уп. Дивковић 445), Намислише морнари оставити га (т. ј. Ињација) на пусту отоку ... Наредбом божјом би дриво однесено друговје и би ... сахрани праведни Ињација ... и живот му би сахрани од намишљених злоба људи прихудијех (Кашић ињ. 26). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: Нитко се не сарани ни поје у рај, докле годи не дође Исукрст и докли не поднесе муке (Дивковић наук 45^а; уп. Дивковић 161), (Тко се не каје) он није прави крстјанин нити се може по ти начин сахрани (Дивковић бес. 21^а). РЈАЗУ наводи и примере у којима се, поред објекта који треба сачувати, спас(и)ти, бележи и место: Да се не пристоји саранити еукаристију у светишће (Лучић нар. 16).

в. обично (у)стрпљењем довести (некога или нешто) у некакво стање (у пренесеном смислу).

~ **шта (А₀) у шта (А_у):** душе ћете ваше сахранити у вјечње весел'је (Дивковић 135).

г. извршити, испунити (нешто), поступити у складу (са нечим).

~ **шта (А₀):** ако хоћъ њ животъ виечни њнити сахрани заповиеди сие (Дубр. зб. 208).

~ **СЕ спас(и)ти се, сачувати се.**

~ **чиме (И₀):** како би се човјек могао сахранити, него само вјером Исукрстовом (Дивковић 161).

САХРАЊИВАТИ⁵³⁸ несврш. **а.** чувати, спасавати (некога).

~ **кога (А₀):** Само добра дјела човјека сахрањују (Дивковић 213).

~ **кога (А₀) од чега (Г_{од}):** милост Божја сахрањује човјека од гријеха (Дивковић 274),
тко богољубно мисе слуша Г(осподи)н [г]а Бог од мнозије[x]
погибили чува и сахрањује (Дивковић 307).

~(рп) **чиме (И₀):** дјечица малахна не имају разума, ни имају вјере у себи него се само вјером свете Мајке Цркве и вјером својије[x] кумова и родјака сахрањује дијете мало (Дивковић 273).

б. одржавати (некога) у некаквом стању.

~ **кога (А₀) у чему (Л_у):** искушан'је [...] човјека држи и сахрањује у страху Божјему и у милости Божјој (Дивковић 216).

~ **СЕ спасавати се, налазити спас (у нечему).**

⁵³⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном сахранити. Региструје се у Белином, Волтиђијиним, Стулићевим, Вуковим и Ивековићевим речнику. Семантичку реализацију *спасавати, чувати* потврђују следећи примери: Само добра дјела човјека сахрањују и воде у краљевство небеско (Дивковић наук 92^а; уп. Дивковић 213), Мисом нас сарањује (Анчић свитл. 14), (Исус) јест плод, који од смрти сахрањује (Ј. Филиповић 1, 553^а). Ова глаголска лекема појављује се и са морфемом се: Како се огањ сахрањује у лугу, онако ти се крепости духовне сахрањују у устрпљењу (Дивковић бес. 206^а).

~ у чему (Ју): један праведник сахрањује се у својој правди и у милости Божјој (Дивковић 306).

САЧУВАТИ⁵³⁹ сврш. 1. *пазећи, мотрећи, старајући се очувати (нешто) обезбедити, осигурати трајност (нешто).*

~ **кога / шта** (А₀): С. ПУДЕНТЕ [...] одећу до смрти *сачува* (Змајевић 1: 222),
Г(осподи)не Боже, *достојај се* [...] нас сачувати (Дивковић 370).

~(шп) **Љ**: ови обрусац *би сачуван* (Змајевић 1: 193).

2. *спас(и)ти, заштитити, одбранити (некога) од опасности.*

~ **кога** (А₀): Г-н Бог [...] *хтје* [...] Ноа самога са свом кућом сачувати његовом (Змајевић 1: 36), *да те* Г(осподи)н Бог [...] *сачува* (Дивковић 308).

~ **кога / шта** (А₀) **од кога / од чега** (Г_{од}): ш^а зла васъ сачуван мати славна (Дубр. зб. 111), од
срамотнијех људи сачува Г-н Бог на огњу постављене и у њему
нетакнуте (Змајевић 1: 229), свету Мајку Цркву [...] пуок крстјански
да [...] сачува од свакога непријатеља (Дивковић 206), *да нас*

⁵³⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *очувати, учувати*. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: 1) сачувати некога или нешто: Једа бојне Пољаке ће туђе војске сачувати? (Гундулић 451), Наша мила слобода сачува их и обрани (Ц. Палмотић 1, 88), Колика нам је дакле потрибна брига, да ју (т. ј. чистоћу) циловиту сачувамо (Канижлић фран. 181); 2) сачувати некога са генитивом без предлога: И по ти начин себе хоћеш сачувати свакога гриха и зла (Посиловић цвијет 28), Сачувај ме њих засједа (Ђорђић салт. 472), Тако ти га (т. ј. бана) Господ сачувао бритке сабље Анђелија Вука (Нар. пјес. вук 3, 405), Да те бог сачува ведра Божића и облачна Ђурђева дне (Нар. посл. вук 56); 3) сачувати некога или нешто са допуном у генитиву која има уз себе предлог од: Крижу свети ... сачувај нас од напасти (Наљешковић 1, 151), Твоји бичи и ступ да ме сачувају од ненавидости (А. Гучетић роз. јез. 140), Ово ми дај, а од овога ме сачувај! (Дивковић бес. 411^б), Исукрс од зла свакога нас сачуво (Андријашевић дев. VIII). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: По крепости мисе, један би сачуван од лумбарде (Дивковић наук XXXI; уп. Дивковић 108), Марија на свом зачетју ... би сачувана од гриха источнога (Ластрић тест. 344), Овај припис сачуван је особито (Канижлић кам. 9). Дата глаголска лексема појављује се са морфемом се: У слободну граду овому (т. ј. Дубровнику) од зетовијех тако рука сачува се деспот (Гундулић 390), Потреба је така била, да час моја сачува се (Ц. Палмотић 1, 318), Ни проћ силам противнима могли би се сачувати, да их не чува тва десница (Ђорђић салт. 141). Наводи се још и то да се изразом **боже, сачувај; сачувао бог** исказује *жеља да се нешто не догоди, да нешто не буде*: Сачуво бог, да се то теби догоди (Ластрић тест. 150^а).

*сачува [...] ода зла дошастога (Дивковић 215),
зашто га је они дан сачувао од дјавла и од
ненадње смрти (Дивковић 369).*

~ **УЗР_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *сачувај да се ови дан к ниједному гријеху не пригрнемо
(Дивковић 368).*

~(III) **од чега (Г_{од})**: *један би сачуван од лумбарде (Дивковић 108), Један [...] сваки дан би сачуван од смрти (Дивковић 108).*

~ **СЕ** *спас(у)ти се, заштитити се, одбранити се.*

~ **Ø**: *Престрашен Лот [...] сачува се (Змајевић 1: 44), Мнози од Кананеја [...] сачуваше
се (Змајевић 1: 68).*

~ **од чега (Г_{од})**: **НЕМБРОТ** [...] *свјетова учинити једну грађу веле високу, али ради
потопа да би се могли од њега унаприједа на исто/ј/ грађи сачувати
(Змајевић 1: 40).*

САШИТИ⁵⁴⁰ сврш. **а.** *шивењем израдити (нешто: одећу, обућу).*

~ **шта (А_Ø)**: *је ли охшубре [папуче] сашио (Држић 482).*

б. *концем причврстити једно за друго, шивењем саставити, заштити (у пренесеном
смислу).*

~ **шта (А_Ø)**: *Али му сашиј пркно, да не ије (Држић 334).*

СВАДИТИ СЕ⁵⁴¹ сврш. *доћи у сукоб, завадити се, посвађати се.*

⁵⁴⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *заједно ушити, до краја завршити ушивање*. Региструје се у Белином, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Прве потврде су из 15. века. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) сашити нешто: Пођи у Ђура цревлара ... је ли охшубре сашио (М. Држић 132; уп. Држић 482), Саши му пркно, да не ије (М. Држић 287; уп. Држић 334), И саши му кѠ постолар уста с' шпагом (Кавањин 450^б), Да сашијем јорган од бехара (Нар. пјес. вук 1, 264).

⁵⁴¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *речима и гестовима исказати неслагање и срибу због чина, речи, владања онога с којим смо се слагали и од кога нисмо очекивали такав чин, такве речи, такво владање или смо уверени да то од њега нисмо заслужили; последица тога је да се дотадашњи пријатељски односи раскидају*. Глагол се најчешће употребљава са морфемом се у реципрочном значењу. То региструју Белин, Волтиђијин, Стулићев, Вуков, Даничићев и Ивековићев речник, а потврђују примери у РЈАЗУ: Цијећ тебе се је с мужем свадила (М. Држић 176; уп. Држић 519), Свадивши се Серио ... з никим

~ **с(а) ким (И_С):** Жао је мени ер *се је с сињором свадио* (Држић 380), Цијећ тебе *се је с мужем свадила* (Држић 519).

СВИРИТИ⁵⁴² несврш. *производити тонове на неком музичком инструменту.*

~ **Ø:** ниетко *свири* (Дубр. зб. 159), Држића сви знамо [...] ки учи *свирити* (Држић 191),
Свири, глумче весељаче (Држић 278), добро *свири* и често *свири* (Дивковић 227).

~ **у шта (А_у):** Умијем, госпоје, | у дипли *свирити* (Држић 241).

СВЛАЧИТИ⁵⁴³ несврш. *скидати (одећу), понекад и све са себе остајући наг; извлачити (некога) из одеће збацујући је; збацити одећу са свог или нечијег тела.*

грајанином реченог уби грајанина (Главинић цвит 51^а), Допусти (бог), да први пут, кад се и поинадише и свадише ... остане мртав смутљивац (Бановац прип. 121).

⁵⁴² РЈАЗУ бележи овај глагол упућујући га значењски на свирати односно *производити звук из неког музичког инструмента, изводити неки музички комад музичким инструментом*. Наводи се Миклошићево мишљење о томе да свирити треба довести у везу са староиндијским *svar, svarati*, а не *sver* за разлику од других мишљења која остају код индоевропског корена **swer, *sur*, лит. *surpa* (гајде), нем. *surpen, schwiren*, лат. *susurgus, susurgo*, санскр. *svarati, svaras* (звук, глас). Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Бјелостјенчевом, Белином, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују примери: 1) без ознаке инструмента: Држића сви знамо ... прико мора там ки учи свирити (М. Држић 25; уп. Држић 191), У весељу и радости да по(ј)емо и свиримо (Држић 413: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Њетко свири и поје (Зборн. (1520) 123^а; уп. Дубр. зб. 159); 2) свирити у дипле, свиралу и сл.: инструмент је објекат: Сви гради околи чинише весеља ... свирале свирили, танце су играли (Марулић 58), Свирале не свири ни у то дни губи (Гундулић 137), Натјечу се туј пастири, а указат свак ужива, да складније дипле свири (Гундулић 380), Митар у свијару свири, у свијару брата поменује (Нар. пјес. вук 2, 632); 3) инструмент је субјекат: Ако видиш (у сну) орган (*organo*) али да свири, тој приликује срчба (Зборн. (1520) 136^а; уп. Дубр. зб. 177: ако ли видишь органъ [*organo*] али да свири тви приликѣи срчѣа).

⁵⁴³ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном *свући* у значењу *скидати одећу са себе или са другога*. Региструје се у Микаљиним, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) свлачити некога (из одеће): Размишљај, како га свлаче из хаљине црљене и облаче му његову хаљину (И. Држић 103), Паке га почеше свлачити из његових

~ **кога (А₀) из чега (Г_{из}):** Исуса [...] из [х]аљина свлачише (Дивковић 181).

~ **СЕ** (себе) *скидати се, скидати (одећу) са себе (понекад и све остајући наг); извлачити се из одеће збацујући је; збацити одећу са свог тела; (пренесено) показивати право лице збацујући одећу, извлачећи се из одеће која заправо припада другом слоју људи.*

~ **Ø:** ако [...] *СЕ СВЛАЧИШЬ* [...] тои приликѡе цѣтѡ (Дубр. зб. 181).

~ **из чега (Г_{из}):** *свлачит се из овизијех хаљина* (Држић 345).

СВУЋИ⁵⁴⁴ сврш. **а.** *скинути (одећу), понекад и све са себе остајући наг; извући (некога) из одеће збацујући је; збацити одећу са свог или нечијег тела.*

~ **кога (А₀):** *свѡче га* (Дубр. зб. 54), *свуци госпођу* (Држић 483), *свукоше га гола* (Змајевић 1: 190), *свукоше га* (Дивковић 375).

~ **кога (А₀) из чега (Г_{из}):** *напртише ончас разбојници криж тешки Г-ну, свукујући га из црљене одеће* (Змајевић 1: 190).

(х)аљина (Бановац прип. 86), Гледаше свога сина свлачит из његовијех одјећа (Роса 192^б), Свлаче га из хаљина, тер Јесус остаје го (Башић 55^б). Дата глаголска лексема појављује са морфемом се: Ако ли видиш (у сну) да се свлачиш, тој приликује штету (Зборн. (1520) 139^б; уп. Дубр. зб. 181), Свлачит се из овизијех хаљина (М. Држић 304; уп. Држић 345), Сам се свлачи, а сам распасује (Нар. пјес. вук 1, 255), Не свлачи се, прије нег' на ријеку дођеш (Послов. данич. 75).

⁵⁴⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *вукући нешто скинути*. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Датум семантичку реализацију поткрепљују следећи примери: Свуче га и поче га бити (Зборн. (1520) 36^б; уп. Дубр. зб. 54), И свуку га гола, и привежу, и фрустају га (Хекторовић 155), Свуци госпођу, а лонац кипи (М. Држић 134; уп. Држић 483), Свуче ју из хаљине од туга (А. Гучетић роз. мар. 267), Како Исукрста свукоше из његовије(х) властитије(х) хаљина (Дивковић бес. 99^б), Свукоше га из свите црљене (Бандулавић 87^б), Судац ... чини ју голу свући (Главинић цвит 28^б). Ова глаголска лексема јавља се и са морфемом се: Свукох се из коже јак змија (М. Држић 51; уп. Држић 271), Блавор свуче се из коже (Ветранић 2, 149), Чек' нека се свуку (ја) (М. Држић 82; уп. Држић 221), Да ти пођеш и да се свучеш из тога велута (грешком стоји: релута) (М. Држић 304; уп. Држић 345), Из гуња се свуку у свиту (М. Држић 315; уп. Држић 352), Мишљаше се опет свооћи (Дивковић наук 222^а; уп. Дивковић 360), Кад змија из коже свуче се на свити, нова се сва буде опета створити (Д. Рањина 99^б).

~ **СЕ 1. а.** скинути са себе (одећу); (пренесено) показати право лице збацујући одећу, извлачећи се из одеће која заправо припада другом слоју људи .

~ **Ø:** Чек' нека се свуку (Држић 221), мишљаише се опет свооћи (Дивковић 360).

~ **из чега (Г_{из}):** Да ти пођеш и да се свучеш из тога велута (Држић 345).

б. скинувши са себе или с другог једно одело и обући друго, променити одело, преобући се, пресвући се; (пренесено) са друштвене маргине dospети до некаквог друштвеног положаја, заузети некакво место у друштву.

~ **из чега (Г_{из}) у шта (А):** из гуња се свуку у свиту (Држић 352).

2. променити кожу, покожицу (мисли се на змију; може се употребити и у пренесеном смислу).

~ **из чега (Г_{из}):** Свукох се од тада из коже јак змија (Држић 271).

СЕЋИ (и)јек. СЈЕЋИ⁵⁴⁵ несврш. **а.** комадати, исецати оштрим сечивом (нешто: месо и сл).

~ **шта (А_Ø):** да те [печеницу] хоће сјећ (Држић 543).

⁵⁴⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *делити или одвајати нешто од нечега режући оштрим оруђем, резати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљиним, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена следећим примерима: 1) сече се животињско месо: Сикух месо, што не ваља ... лукаво (месар) справља благо (Ј. С. Рељковић 435), Касапити, сјећи месо (Вук, рјеч. с. в. касапити); 2) сече човек или његово тело (најчешће у боју): Нут, небого, гдје нас сјече! (М. Држић 310; уп. Држић 350), Ко те жеже, ко те сиче? (Говори цесар мученику Луцилу) (Хекторовић 126), Да тисућу тисућа мача и сабаља сијече једно тијело свето, не може му ништа наудити (Дивковић бес. 284^а), Цар јунаке нове избира, а нас старијех сијече и меће (Гундулић 485). Дата глаголска лексема појављује се са морфемом се у значењу *бити се, борити се оштрим оружјем у руци (најчешће мачем или сабљом, што региструју Вранчићев, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Стулићев, Вуков, Шулехов и Ивековићев речник, а потврђују примери у РЈАЗУ користећи се инструменталом са предлогом с: Знаш ваше импортације: псовке, грубе ријечи, сјећ се с пуњелићи (бодежима) (М. Држић 223; уп. Држић 452), Виђају се ... војске ... с голим сабљам у руци сикухи се и с копјим бодући (Качић кор. 323).*

б. ударати, режући хладним оружјем; повређивати (некога).

~ **кога** (A₀): Нут, небого, гдје нас сијече! (Држић 350).

~ **СЕ** (један са другим) *тући се, бити се, борити се хладним оружјем (бодежом и сл. а може бити и у игри Дубровчана).*

~ **међу ким** (И_{МЕЂУ}): Мадијанити [...] међу собом сјећи се узеше (Змајевић 1: 72).

~ **с чиме** (И_С): *сјећ се с пуњалићи* (Држић 452).

СКИДАВАТИ⁵⁴⁶ несврш. *свлачити (са себе или некога другог) одећу, део одеће.*

а. (у изр. **скидавати барету, капу**) *поздрављати, поштовати (некога); (по)клањати се (некоме); одобравати нечије поступке.*

~ **коме** (Д₀)²: И старац поче ми барету скидават (Држић 335).

СЛИШАТИ⁵⁴⁷ несврш. и сврш. **1. а.** *примати, примити слухом (нешто), пратити, пропратити, испратити слухом нечији говор, излагање; чути.*

~ **Ø**: *Слиши* кѣи (Срп. мол. 48).

~ **кога** (A₀): који га добровољно *слиша* (Дивковић 249), Не пригни ушију твојије[х] слушати онога који другога злогласи (Дивковић 249).

б. *помно, пажљиво, нетремице пратити слухом говор неког умног, утицајног, истакнутог појединца, а који може имати саведодавни, наредбодавни, заповедни и сл.*

⁵⁴⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према скидати, а налази се само у потврди: Старац поче ми барету скидавати (М. Држић 290; уп. Држић 335).

⁵⁴⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *слушати, чути*. Наводи се да је првобитан глагол *слишати*, *слишим*; презент *слишам* је секундарни, настао према инфинитиву *слишати*, а секундарни инфинитив *слишити* према презенту *слишим*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтијијином, Стулићевом и Ивековићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена следећим примерима: 1) ако је објекат живо + у акузативу или генитиву: Не пригни уши(ј)у твојије(х) *слишати онога, који другога злогласи* (Дивковић наук 124^б; уп. Дивковић 249), Пјесник најде слећи вилу, добровољно пак ју *слиша* (Бараковић вила 23), Сви те моле и призивају, а ти свих милостиво *слишаш* (Јерковић 91); 2) ако је објекат живо –: *Слишав тој (што су му рекли) цесар врати се у тамницу* (Зборн. (1520) 3^б; уп. Дубр. зб. 5), Љувене сеј пјесни *слишате* (М. Држић 4; уп. Држић 173), *Слишаху разума и одговарања његова* (т. ј. Исуса од 12 годишта) (Дивковић бес. 6^б), *Превишњи наше молбе не слиша* (Ђорђић салт. 12), *Дужан је сваки крстјанин мису слушати у сваку светковину* (Ластрић нед. 124^б). Као допуна овом глаголу може стајати и односна реченица: *Слишај добро, што т' говорим* (Квањин 518^а).

карактер; у обраћању писца или песника читаоцима који прате његово дело читајући и(ли) чујући.

~ **шта (А₀)**: *да слишамъ онѣ страшнѣ бесиѣдѣ твою* (Дубр. зб. 185), *да вихъ слишао онѣ слаткѣ бесиѣдѣ твою* (Дубр. зб. 185), О који љубене сеј пјесни слишате (Држић 173), када *слишаи мису* [...] немој говорити официја (Дивковић 294), с великом помњом слишај оне свете и славне ријечи које редовник говори на отару (Дивковић 294).

~ **УП_{кл}** (што + презент гл. имати + инф): Муоче, слишај, што имаш говорити (Дивковић 143).

в. (са)слушати и испунити, испуњавати (нечију молбу, жељу и сл.), не оглуша(ва)ти се, услишити (нечију молитву).

~ **шта (А₀)**: *Слиши боже молитвѣ твоѣ* (Срп. мол. 96), Г(осподи)н Бог *слишаше* [...] молитве његове (Дивковић 354).

~ **Ø**: *Слиши* г^аи (Срп. мол. 96).

г. желети чути.

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (Г₀)**: Г(осподи)н Бог *не слиша грешникâ* (Дивковић 416).

2. а. дозна(ва)ти, сазна(ва)ти, упозна(ва)ти (обично преко других, из казивања других, пратећи нечији говор, излагање).

~ **шта (А₀)**: *слишавъ тои цесаръ врати се њ тамницѣ* (Дубр. зб. 5).

б. имати сазнање, информацију и сл. (о некоме), знати, чути (за некога, за нешто, о коме, о чему) од раније.

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀)**: *не слишасте гласа мога ни имена* (Дубр. зб. 163).

СЛУШАТИ⁵⁴⁸ несврш. **1. а.** *уопште примати слухом (нешто), пратити слухом нечији говор, излагање, певање, свирање и др; чути.*

⁵⁴⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према глаголу чути у значењима *ушима примати и разабирати гласове, звукове; покоравати се*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтијијином, Стулићевом, Вуковом, Шулеговом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација *слушати оно што се исказује речју, гласом, говорењем* бива потврђена примерима: 1) са објектом у акузативу или генитиву: Ово јест син мој ... њега слушајте (Н. Рањина 50^а), Исукрсте, слушај

~ **кога / шта (A₀):** *исвкареть неговъ хвалъ доброволно свѣшаше (Дубр. зб. 127), да вѣдемо бити достойни свѣшати они сладки канать (Дубр. зб. 191), Жена његова, слушајући буку велику [...] обрати се у кип од соли (Змајевић 1: 44), добровољно слушати онога који друге гласи (Дивковић 249).*

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀):** *за не свѣшати цанце (Дубр. зб. 33).*

~ **кога (A₀) + ИНФ:** *освједочише да су га слушали псовати бога Моизеса, закон њих и цркву (Змајевић 1: 211).*

~ **Ркл (ШТО + ПРЕЗЕНТ):** *И лијепо слуш'ате што вам ми велимо (Држић 279).*

~(НЕГ. ФОРМА) **Ркл (ШТО + ПРЕЗЕНТ):** *не слушају што се говори на отару (Дивковић 295).*

б. *помно, пажљиво, нетремице пратити слухом говор неког умног, утицајног, истакнутог појединца (у пр. Исусов), а који може имати саветодавни, наредбодавни, заповедни и сл. карактер.*

~ **кога / шта (A₀):** *исвкарета свѣшахъ з двигнѣтиема ѡшима (Дубр. зб. 130), када [...] слушате мису, имате оставити [...] сваке мисли (Дивковић 294),*

нас, Исукрете, услушај нас! (Азбуквица 28), Не слушате ријеч божију, кад се проповијета (Башић 16^а), Ти бо мислиш, да бог молбу слуша (М. А. Рельковић сат. 61), Он (бог) нашег проштења не слуша (Рајић поуч. 2, 14^а), Да настојимо светому покоју ... слушајући свете мисе (Будинић сум. 34^б); 2) са објектом и допуном у генитиву са предлогом од: слушати нешто од некога: Не вјерује и вјерује (Крунослава), што од драга свога слуша (Гундулић 466). Као допуна глаголу слушати може се јавити и клауза (РЈАЗУ је назива зависном реченицом): 1) односна: Бога моли момче нежењено, да се створи крај мора бисером, гди девојке на воду долазе ... да он слуша, што која говори (Нар. пјес. вук 1, 432), Слушајте ме, моја браћо драга, слушајте ме, што ћу беседити (Нар. пјес. вук 3, 432), Лијепо приповијета оно, што је слушо (Павлиновић разг. 4); 2) начинска: Ево слушај, како кућу руше (М. Рельковић сат. 137), Ја сам још као дијете у Лозници слушао, гдје се пјева ... (Нар. пјес. вук 1, 205), Колико ноћце ноћас би, не вргох санка на очи слушајућ, коло ће игра (Нар. пјес. вук 1, 223). Значење *покоравати се, бити послушан, послушати* према *obediġe*, *raġeġe* региструје се у Белином, Вуковом, Даничићевом, Поповићевом и Ивековићевом речнику, а поткрепљује се примерима у РЈАЗУ: са објектом у акузативу или генитиву: Учи, учи сад слушати издавнике зле (Ц. Палмотић 1, 380), Тко вишњијех од неби не слуша ни сцијени (Ц. Палмотић 2, 93), Ти си моје, не ја твоје држан слушат заповиједи (Ц. Палмотић 1, 270), Тве наредбе не слушаше (Ђорђић салт. 364).

сваки крстјанин и свака крстјанка *држани су* [...] са свом помњом *слушати ријечи* које говори на отару редовник (Дивковић 294).

~ **чега** (Г₀): тко мисе *слуша*, а друге молитве говори (Дивковић 294).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега** (Г₀): друге молитве говори[...] мисе и *не слуша* (Дивковић 294).

~(РИ) **Ø**: докле *се* [...] *слуша* миса, ниједан крстјанин ни ниједна крстјанка нема никако *друзије*[x] *молитава* говорити (Дивковић 294).

в. моћи чути.

~(НЕГ. ФОРМА) **УП_{КЛ}** (КОЛИКИ + АОРИСТ): *НЕ* [...] *сдшасте* њши *кшлика дшера бшгъ приправи* *виерни дшши* (Дубр. зб. 198).

г. желети чути.

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (Г₀): Г(осподи)н Бог *не слуша* грешников (Дивковић 166).

2. *придржавати се, држати се нечијих савета, наредба, заповести, покоравати се, подчињавати се (некоме); поступати у складу са оним што се прописује (законом, речју Божјом и сл.).*

~ **кога / шта** (А₀): *да* [...] вожие слово сдшашь (Дубр. зб. 208), Оршу, Попива, рекао т' сам *да те ћу слушат* (Држић 345), Тко *слуша ријечи моје* [...] има живот вјечњи (Дивковић 209), Тко мене *слуша* неће се погрдити (Дивковић 232).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (А₀): *НЕ сдшаю ихъ* [своие родителе] (Дубр. зб. 209), И тко њега *не* [...] *слуша* (Змајевић 1: 221).

3. (са имп. слушај(те)) *извршавати што је заповеђено или саветовано, чинити по жељи, покоравати се чијој вољи.*

~ **кога** (А₀): сваки *ш^а васъ сдшлии ме* (Дубр. зб. 147).

~ **ДГ: кога** (А₀) + **Аскл / ВОЛ_{КЛ}**: сваки *ме сдшлии мриже ваше на деснѣ странѣ ш^а врода* *варзите ихъ и риве много хоѣете схитити* (Дубр. зб. 154).

4. (чешће у негираној форми) *прихватати да се прими обично наредба, заповест, савет од некога.*

~(НЕГ. ФОРМА) шта (А₀) од кога (Г_{од}): Жудјели *не ћаху слушати ријеч Божју од човјека необрезана* (Змајевић 1: 212).

Т

ТЕРАТИ (и)јек. ТЈЕРАТИ⁵⁴⁹ несврш. **1.** *гонити, прогањати, изгањати (некога).*

⁵⁴⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према агеге, *pelege*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација *јурити за неким у непријатељској намери, гонити брзо и нагло пред собом, прогањати, истеривати, изгањати, растеривати* бива потврђена примерима: 1) са објектом: Брзо узсједи на коња, десет миља јест ју тјерао (Зборн. (1520) 43^а; уп. Дубр. зб. 61), Ови се справља њекуд, ови бјежи, а ја сам луд и махнит тјерат га (М. Држић 408; уп. Држић 570), Приправите коње и плави стреловите, зла гусара да тјерамо (Ц. Палмотић 2, 340), Ил' је био сужањ у Турака, па га силна турска тјера стража (Осветн. 1, 54); 2) са објектом уз који стоји и адверб као ознака места докле се неко тера: Тјераше оне Жудијеле до мира (Зборн. (1520) 77^а; уп. Дубр. зб. 102), Разби пашу и војску његову, тер га тира уз то поље равно до Једрене, града бијелога (Качић разг. 146^б); 3) са објектом и допуном у инструменталу: Они махнитац, ки га мало прије тјерао с ножем (М. Држић 311; уп. Држић 350), Боље (ти) је, да те ћера Турчин са сабљом, него Швабо са пером (Нар. посл вук 27). Значење *јурити за неким или за нечим* поткрепљују примери: 1) када обузет љубављу мушкарац т(ј)ера жену (или њен глас, љубав и сл.): Ја биједан и још ју (т. ј. вилу) тјерам, а не стижем ју (М. Држић 127; уп. Држић 478), Вилу, ку свећер свуд тјераш (Д. Рањина 61^а); 2) са морфемом се (којом се упућује на реципрочност) у значењу *бити, налазити се у терању, у потери за вилама, сатирима и пастирима*: Биједан се тјерао и повилињо! (М. Држић 127; уп. Држић 478), Тјерао се и истјерао се, кому младочељаде остављаш? (Мионица псује Драгића, који бјежи за вилом, а напушта своју жену.) (М. Држић 127; уп. Држић 478), С крили је дијете тој (т. ј. Купидо) ... с луком и стријелама ... тјера се с вилама по гори зеленој, тјера се с' сатири ... али пак с пастири, да им да не мао труд (Ветранић 2, 56). Значење *ловити* поткрепљује се примерима: Што хртица коти, све зеца тјера (М. Држић 307; уп. Држић 347), Да један ловац трчи за двјема зецови, не би могао једнога ухитити ни другога, које ласно може веће пута ухитити, ако пође тјерати најприје једнога (Дивковић бес. 228^б). Семантичку реализацију *одгонити, одбијати, одбацивати, уклањати* потврђују примери: Плашило овцу тјера, тихоћина вука стиже (М. Држић 264; уп. Држић 319), Терала и(х) је (т. ј. голубове) Ранкова мајка (Нар. пјес. вук 1, 60). Значење лексемског споја т(јерати) блуд јесте *чинити блуд* (и блудити, а онда би се ова конструкција могла сматрати декомпонованом), а примерима се наведено поткрепљује: Око вода птичице тирају љувен блуд (М. Држић 72; уп. Држић 211),

~ **кога** (A₀): *барзо ѝзсинеде на кона и десетъ миѣла иестъ ю тieraо* (Дубр. зб. 61), А ја сам луд и махнит *тјерат га* (Држић 570).

~ **кога** (A₀) **докле** (Г_{ДО}): *тиераше оне жѣдиеде до мира* (Дубр. зб. 102).

~ **кога** (A₀) **с чим** (И_С): они махнитац ки *га* малоприје *тјера с ножем*, да је његов отац (Држић 350).

2. јурити (за неким; као знак да му се тај неко допада).

~ **кога** (A₀): Ја биједан и још *ју тјерам* (Држић 478).

3. ловити.

~ **кога** (A₀): што хртица коти, све *зеца тјера* (Држић 347).

4. одгонити, одбијати.

~ **кога** (A₀): Плашило *овцу тјера* (Држић 319).

5. блудити.

~(ДП) **Ø**: студене водице а шушње одасвуд | око њих птичице *тирају љуven блуд* (Држић 211).

6. вршити, извршавати, спроводити.

~(РП) **Ø**: кад би друзи тако чинили, Божији *би се закон тјерао* и закон од нарави (Држић 449).

~ **СЕ** (један другога; један са другим) *јурити се* (са неким; као знак да се једно другоме допадају); *бити, налазити се у потери* (за неким: *вилама, сатирима и сл.*).

~ **Ø**: Биједан *се тјерао* и повилињио! (Држић 478).

ТЕЋИ⁵⁵⁰ несврш. **1.** *трком, журно, трчећи, журећи ићи, ходити.*

Садружих се са њими ... да могу са њими блуд тирати (Вранчић жив. 106). Семантичка реализација *вршити, извршити (нешто)* може се односити на глагол т(ј)ерати у споју са именицом закон, што поткрепљује следећи пример: Кад би друзи тако чинили, божи би се закон тјерао (М. Држић 219; уп. Држић 449).

⁵⁵⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *ићи, ходити трком, трчећи, журећи*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином и Стулићевом речнику, а потврђује следећим примерима у РЈАЗУ: 1) уопште: Ако видиш (у сну), да хоћеш тећи, а не можеш, тој приликује *немоћ* (Зборн. (1520) 135; уп. Дубр. зб. 166), Трипче прид ногама и теци најбрже (М. Држић 177; уп. Држић 520), О пастири, теците, стада ваша пустите (Бандулавић 9^б); 2) тећи за неким, за нечим: Када ловци хоће ловити, обуку се у црлени свите, и видјевши их (вол), тече за њими како

~ **Ø**: ако [...] *хоћеши тећи* [...] а не можеш тои приликѣ немоѣ (Дубр. зб. 166), Трипче [...] *теци* (Држић 520).

~ **за ким (И_{ЗА})**: Када ра ловци хоће ловити овѣкѣ се 8 царлене свите и видиевши их [вол] *тече за ними* (Дубр. зб. 2).

2. *нападати, навалѣвати.*

~ **на шта (А_{НА})**: кады види никѣ стварь царлену [вол] *тече на нѣ* (Дубр. зб. 2).

3. *отицати, сливати се, уливати се.*

~ **камо (А_У)**: Хладенац [...] *тече у море* (Држић 208).

~ **камо (Л_{ПО})**: карвь *тециеше по злицахъ* (Дубр. зб. 116), *Тецијаше* крв његова [...] по косах, по бради и по свем образу (Змајевић 1: 191).

4. *стицати (нешто) радом, умножавати свој иметак на неки начин.*

~ **како (Д_{АДВ})**: Не пазе како теку (Дивковић 163).

~ **шта (А_Ø) како / с чим (И_С)**: све ствари које теche с правдом (Дивковић 212).

~(рп) **како (Д_{АДВ}) чиме (И_Ø)**: гдѣ *се неправо теche хинбомъ тадбомъ лажомъ* (Дубр. зб. 211).

махнит (Зборн. (1520) 1^а; уп. Дубр. зб. 2), Кад (лав) *тече за звијери* (Ветранић 1, 223); 3) *тећи* на некога у значењу *навалѣвати, нападати*: Кад види (дивљи вол) њеку ствар црљену, *тече на њу* како на махнит (Зборн. (1520) 1^б; уп. Дубр. зб. 2), Једну ствар чловјек желећи кад стјече, није му жели лијек, на другу нег(о) *тече* (Наљешковић 1, 329); 4) *тече* р(и)јека, поток, вода, студенац: Хладенац *тече у море* (М. Држић 68; уп. Држић 208), Јордан ... *тече најприје у море Галилејско* (Роса 44); 5) *тече* крв или нешто крваво: Крв *тецијаше по улицах* (Зборн. (1520) 7^б; уп. Дубр. зб. 116), Заповида ју ... бичи тепсти, тако да по свем телу крв текаше ње (Главинић цвит 47^б). Семантичку реализацију *стицати радом или на неки други начин умножавати свој иметак* потврђују примери: Не пазе како теку, алити је право, алити је неправо (Дивковић наук 93; уп. Дивковић 163), Тко год благо жељно *тече* (Дошен 8^б). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Гдје се неправо *тече хинбом, тадбом, лажом* (Зборн. (1520) 167; уп. Дубр. зб. 211), Знање и мудрост теку се само слободним вјежбањем својих моћију (Павлиновић рад. 15).

ТИСКНУТИ⁵⁵¹ несврш. *гурнути, потиснути, изгурати.*

~ ким (И₀): *Тискнуше мном гори* (Држић 189).

ТОПИТИ⁵⁵² несврш. *чинити да пређе, преводити у течну стање под дејством топлоте, талити.*

~ шта (А₀): *ако [...] олово [...] топишь тви приликѣне имати немоѣь* (Дубр. зб. 178).

~ СЕ *прелазити у течну стање под дејством топлоте, талити се (у пренесеном смислу).*

~ Ø: *топим се* као лед (Држић 511).

ТРАТАТИ⁵⁵³ несврш. *поступати (са неким), односити се (према некоме) некако.*

~(III) од кога (Г_{ОД}) како (Д_{АДВ}): *злѡ тратанъ тадаи ш^а оногаи лѡдцтва немилиствогоа [...] оста [sic] своја даке нигда не отвори* (Дубр. зб. 149).

ТРАТИТИ⁵⁵⁴ несврш. **1.** *трошити.*

⁵⁵¹ РЈАЗУ не бележи овај глагол као посебну одредницу, већ лик тискнути обрађује у оквиру одредничке глаголске лексеме **тиснути**. Напомиње се да је тај лик својствен двојма писцима – Држићу и Лукаревићу. Семантичку реализацију *гурнути, турнути, ринутти, потиснути, поринутти* потврђује пример: тис(к)нути ким: Тискнуше мно мори (М. Држић 22; уп. Држић 189).

⁵⁵² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *талити*. Региструје се у Волтиђијином, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђује следећи пример: Ако видиш (у сну), да олово топиш, тој приликује имати немоћ (Зборн. (1520) 137^a; уп. Дубр. зб. 178). Ова глаголска лексема, употребљена у пренесеном смислу, појављује се и са морфемом се: Топим се како лед (М. Држић 162; уп. Држић 511), Ме срдашце топи се како мраз (Ш. Менчетић 185).

⁵⁵³ РЈАЗУ бележи овај глагол према италијанском *tratare* у значењу *поступати (са неким)*: Зло тратан тадај од оногај људства ... уста (штамп. оста) своја ... не отвори (Зборн. (1520) 115^a; уп. Дубр. зб. 149), Размишљај педепсање, које указа бог ... Исукрсту ... тративши га, како да је његов непријатељ (И. Држић 130).

⁵⁵⁴ РЈАЗУ бележи у значењу *трошити*. Наводи се да се налази у свим словенским језицима. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *трошити* потврђују следећи примери: Љубави ... тва мину влас огњене тве стриле заман су, ке тратиш (М. Држић 16; уп. Држић 184), Када их (т.

~ шта (A₀): Огњене тве стриле заман су ке тратиш (Држић 184).

~ шта (A₀) на шта (A_{НА}): имамо [...] на поштен'је Божје и на наше спасен'је највећи дио времена тратити (Дивковић 426).

2. употребљавати.

~ шта (A₀) на шта (A_{НА}): то трати [...] на своју исту службу (Дивковић 151).

3. враћати; стављати (у пренесеном смислу).

~ шта (A₀) под шта (A_{ПОД}): зло по[д] добро трати (Дивковић 247).

ТРГОВАТИ⁵⁵⁵ несврш. водити трговину, пазарити, куповати.

~ чиме (И₀): С Гацка сам трговац, говеди тргујем (Држић 270).

ТРЕСНУТИ⁵⁵⁶ сврш. снажно ударити, бацити.

~ чиме (И₀): тријеба је треснут тобоцем (Држић 447).

ТРЕСТИ⁵⁵⁷ несврш.

ј. добра) тратимо на ону сврху (А. Гучетић роз. мар. 306). Значење *употребљавати* поткрепљују примери: Оно, што му је бог дао, да страти на поштење божије, то трати себи на своју исту службу (Дивковић наук 37^а; уп. Дивковић 151), Бог не броји годишта злије(х), него само она, која тратимо на његову службу (Раднић 331^а). Семантичка реализација *враћати* бива поткрепљена примерима: Зло по добро трати и даје (Дивковић наук 122^б; уп. Дивковић 247), На целов се целов трати (Ђорђић пјес. 105).

⁵⁵⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *водити трговину, пазарити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Даничићевом и Шулековом речнику, а потврђује следећим примерима: 1) уопште: Он умије од друзијех боље трговати (Зборн. (1520) 4^б; уп. Дубр. зб. 7), Или тргује или мајстори, или кује или оре (Дивковић бес. 277^б); 2) са допуном у инструменталу: С Гацка сам трговац, говеди тргујем (М. Држић 49; уп. Држић 270), Путом путовали путници уздано, тргом трговали трговци уздано (Мрнавић осм. 107).

⁵⁵⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према имперфективном трести у основном значењу *громом или муњом ударити нешто, силном снагом ударити нешто или нечим о нешто, потрести*: И то рекши, тудије из ведра трисну неба (Главинић цвет 256^б). Семантичку реализацију *снажно бацити, ударити* региструју Микаљин, Белин, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Ивековићев речник, а потврђују примери: Што се хоће почтит, тријеба је треснут тобоцем (М. Држић 216; уп. Држић 447; у коментарима стоји да би ова конструкција требало да значи: *много потрошити*), Тресну главом и закука (Кавањин 407^б).

⁵⁵⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *дрмати, цимати, покретати, помицати нешто овамо онамо*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом,

(у изр. **трести гриње друзих**) *оговарати, злогласити*.

~ Ø: Ото ми *почесмо друзих трести гриње* (Држић 228).

~ СЕ *дрхтати, подрхтавати, цокотати*.

~ Ø: она *тресѝки се* плачна (Дубр. зб. 67), *земла се хоѝе трести* (Дубр. зб. 74), гдје му *се* срце *тресе* (Држић 484), вас свијет имаше, *тресуѝи се*, пред њим стојати (Змајевић 1: 79), *земља се тресе* (Дивковић 139).

~ од чега (Г_{ОД}): *васѝ градѝ ѡ тогда тресешѝе се* (Дубр. зб. 102).

~ за шта (А_{ЗА}): *за срамѝ сва се тресешѝе* (Дубр. зб. 133).

ТРПЕТИ (и)јек. ТРПЈЕТИ⁵⁵⁸ несврш. **1. а.** *подносити (обично нешто тешко)*.

Волтиђијином, Стулићевом (наводи се: трести туђе гриње *злогласити*), Вуковом и Ивековићевом речнику, а потврђује примерима у РЈАЗУ: 1) трести некога или нешто: Не видиш Јунону, гди тресе ступај свој? (Лукаревић 219), Ето ми почесмо друзијех гриње трести, а и ми чисти нијесмо, ма сестро (М. Држић 91; уп. Држић 228). Ако се ова конструкција рашчлани, гриње јесу у акузативу. Ипак, овај лексемски спој треба посматрати као целину јер он, као такав, има јединствено значење *злогласити, оговарати* и у том случају, третиран као израз, нема допуну. Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *дрхтати, подрхтавати, цокотати*, а поткрепљује се следећим примерима: Гдје му се срце тресе (М. Држић 135; уп. Држић 484), Она тресуѝи се плачна (Зборн. (1520) 48^а; уп. Дубр. зб. 67), Земља се хоѝе трести (Зборн. (1520) 53^а; уп. Дубр. зб. 74), Јер глава од ке свијех бјеше страх у кући, тај руг и смијех свеђер се тресуѝи (Наљешковић 1, 341). Допуне од + генитив и за + акузатив узрочног су типа.

⁵⁵⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *сносити, подносити нешто тешко*, што региструју Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Ивековићев речник, а потврђују следећи примери: Јад љувени у срцу трпити (М. Држић 97; уп. Држић 233), Обра за себе страни потиштене трпећи труд (А. Гучетић роз. јез. 107), Коју (муку) трпљаше (Дивковић наук 26^б; уп. Дивковић 139), Трпи тужна земља јаде и туге (Ц. Палмотић 2, 106), Трпје смрт и болезан (Зборн. (1520) 117^б; уп. Дубр. зб. 152), Разгласише, да је умро од болести наравне, коју Стјепан често трпљаше (Качић разг. 205). Семантичку реализацију *подносити у добром смислу (човека или нешто друго што је живо)* поткрепљује пример: Не могах трпјети гледајући Господина, толикој бјеше лијеп (Зборн. (1520) 93; уп. Дубр. зб. 124). Глаголски прилог садашњи гледајући могао би се заменити: 1) инфинитивом: не могах трпјети гледати Господина; 2) да клаузом: не могах трпјети да гледам Господина; 3) глаголском именицом: не могах трпјети гледање Господина. Значење *допуштати* бива потврђено примером: Сјетан не може трпјет, да не иде с њом (М. Држић 151; уп. Држић 495), Не трпећи, да љепота рајска буде погинути (Ц. Палмотић 1, 393). Семантичка реализација *трајати* поткрепљује се следећим примерима: Ниједно му богатство не може трпјети (Зборн. (1520) 11^а; уп. Дубр. зб. 16), Свијем стварем трјебује мјера, и без мјере не трпи

~ **шта (А₀)**: тѣи мѣкѣ таргии (Дубр. зб. 88), исѣкарствѣ таргии смартъ и болиезанѣ (Дубр. зб. 152), у срцу [...] јад љувени трпиту (Држић 233), од горке муке коју трпѣаше (Дивковић 139).

б. издржавати, подносити (нешто добро: гледати вољено биће).

2. допуштати, дозвољавати.

~(НЕГ. ФОРМА) **ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): сјетан не може трпјет да не иде ш њом (Држић 495).

3. трајати, опстајати.

~ **Ø**: дванајсте годица и веће биешѣ таргииела немоѣкъ овои жени (Дубр. зб. 95).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: ниедно мѣ богатцтво не може таргииети (Дубр. зб. 16), без миере не таргии ниедна стварѣ (Дубр. зб. 29).

ТРУДИТИ⁵⁵⁹ несврш. **1. мучити, кињити (некога).**

ниједна ствар (Зборн. (1520) 20^a; уп. Дубр. зб. 29), Дванајсте годишта и веће бјеше трпјела немоѣ овој жени (Зборн. (1520) 71^a; уп. Дубр. зб. 95), Трпи распра сија лет шестнадесете (Кожичић 32), Не трпи много братскоје примерење (Кожичић 39^b), Покоју не имам ... докли год трпи дан (Д. Рањина 15^a).

⁵⁵⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *умарати, мучити, кињити (некога); чинити уморним; трудити се, мучити се*. Региструје се као прелазан глагол у Вранчићевом, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Шулековом и Ивековићевом речнику, а потврђује следећим примерима: 1) људи труде некога (нечим): Не труди дјетића, ну да пођемо сами (Зборн. (1520) 39^b; уп. Дубр. зб. 58), Молите за оних, који прогоне вас и труде (Н. Рањина 39^b), Залуду је трудит пукѣ и велике купит моћи (Ц. Палмотић 2, 101), Многи ти себе труде, да им с благом боље буде (Дошен 71^b); 2) осе труде: Осе, које га много тврдо труђаху (Зборн. (1520) 69^b; уп. Дубр. зб. 93); 3) трудити нешто у значењу *трудити се нечим, радити*; према *labogare*: Ја сам послао вас пожети, што ви нисте трудили, друзи су трудили, а ви сте у труд њих улизли (Бандулавић 57^a), С памети стајем се, тер ктећи (оно), што трудих, прем свасма (сасвим) кајем се (М. Држић 16; уп. Држић 184). У датом примеру глагол трудити би се могао протумачити као глагол свршеног вида у значењу *урадити*, што је и наведено у речнику. Као непрелазан, овај глагол остварује семантичку реализацију *трудити се, мучити се, настојати; радити, трпети*, што се поткрепљује примерима: 1) трудити у вези са другим синонимним глаголом: Женит се за имат плод ... и трудит и мучит за хранит род (М. Држић 229; уп. Држић 456), Много је трудио, много се мучио и знојио у мудрости (В. М. Гучетић 134), Нека труде и злопате о црној земљи (Качић кор. 4), Не пристах у вас мој живот за вас трудити и мучити (Бановац пред. б); 2) труди уз апстрактну именицу св(и)јест као субјекат: Свијест моја и труди и чезне (М. Држић 420: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); 3) партицип презента као додатак предикату:

~ **кога (А₀):** *осе коние га много твардо трсѣхуѣ* (Дубр. зб. 93).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀):** *не трсди диетиѣа нѣ да поѣемо сами полахко* (Дубр. зб. 58).

2. сврш. *урадити (нешто).*

~ **шта (А₀):** С памети стајем се, тер хтећи што *трудих*, | прем свасма кајем се (Држић 184).

3. *мучити се, настојати.*

~ **ИНФ:** *труди* добро нам учинити (Дивковић 229).

~ **за + ИНФ:** *трудит* [...] за хранит род (Држић 456).

ТРЧАТИ⁵⁶⁰ несврш. *ићи, кретати се брзо мичући ногама.*

~ **Ø:** *Трчим*, летим (Држић 353), Мунуо, ходи, *трчи*, скочи! (Држић 438).

~ **куда (И₀):** *веспезианъ иедномъ злицомъ тарчаше* (Дубр. зб. 107).

Небог се тучем по горах, по водах, трудећи, говеда пасући (М. Држић 417: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); 4) иза трудити следи инфинитив као објекат: Свеколико ово труди и труди нам учинити (Дивковић наук 106^a; уп. Дивковић 229), Чиних ја донити ... од риб, ке ловити трудише они дан (Хекторовић 36), И жељом и дилом труђаше њими згодит (Гарањин 21), Умрли заман труде изискиват божје суде (Марчи 42), Сада сијат за пролиће труде (љуђи) (Ј. С. Рељковић 330). Дати глагол може значити и *трпети, патити* (од боли, болести, досаде, љубави, страха, на самрти, у жалости и сл.); према laborare: људи труде: Мој оче, нека знаш, од страха не трудим (М. Држић 470: пример је из дела „Посветилиште“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник).

⁵⁶⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *кретати се брзо* (у правом и најужем смислу односи се на живо +, они који се крећу с места на место мичући брзо ногама; а у ширем смислу употребљава се за исказивање и других видова кретања), *тећи, јурити*. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Дата семантичка реализација бива потврђена примерима: 1) без допуне: С прешом ме зове: Мунуо, ходи, трчи, скочи! (М. Држић 201; уп. Држић 438), Трчим, летим (М. Држић 315; уп. Држић 353), Не иде ... полагаано, него узрадован трчећи сниђе (Исус) (Ластрић тест. 149^b); 2) са допуном у инструменталу којом се упућује на место где (односно куда) се трчи: Веспезијанъ једном улицом трчаше викајући (Зборн. (1520) 81^b; уп. Дубр. зб. 107), Како заручник из куће своје кад иђе по заручницу, узрадова се за трчати путем (Ластрић тест. 149^b); 3) са допуном у акузативу са предлогом на; њоме се исказује место т. ј. куда се трчи: Како и дијете, које трчи на сису (Зборн. 96^a; уп. Дубр. зб. 126), На помоћ му (т. ј. краљевићу) своји трче (Гундулић 540); 4) трчати за неким: Трчи за мною (М. Држић 202; уп. Држић 439); 5) са адвербијалном допуном као ознаком за начин: Тко брзо трчи, често се укидује (Зборн. (1520) 20^b; уп. Дубр. зб. 29).

~ **куда** (А_{НА}): *ходи како и диете коие тарчи на сисџ* (Дубр. зб. 126), *на улака трчим* (Држић 424).

~ **за ким** (И_{ЗА}): *Трчи за мноМ* (Држић 439).

ТУЖИТИ^{1 561} несврш. *жалостити се, туговати.*

~ **Ø**: срце овој *да тужи* дан и ноћ (Држић 177).

~ **СЕ** *жалостити се.*

~ **Ø**: видим бијелу вилу, и како да *се тужи* (Држић 487).

ТУЖИТИ СЕ^{2 562} несврш. *жалити се.*

~ **на кога** (А_{НА}): *поче се тужити на жену*, а жена *на змију* (Змајевић 1: 31).

~(НЕГ. ФОРМА) **на кога** (А_{НА}): када се тко исповиједа, *ни на кога се не има тужити* (Дивковић 336).

~ **коме** (Д_Ø) **на кога** (А_{НА}): *на њега прва тужи се мужу свому* (Змајевић 1: 52).

⁵⁶¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *жалостити се, туговати, кукати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Стулићевом и Даничићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Срце тужи дан и ноћ (М. Држић 9; уп. Држић 177), Плакати, тужити и цвијелити покору чинећи (Дивковић бес. 21^а), Рај да уживају, а не да тужу (Кавањин 431^б). Наводи се да се глагол може употребити са мофемом се: уопште: Видим бијелу вилу и како се тужи и како се помоћ пита (М. Држић 141; уп. Држић 487), Нитко не поје тужећи се (Ђорђић узд. VI), Види своју вјереницу, гдје се тужи, јади и невољи (В. М. Гучетић 208).

⁵⁶² РЈАЗУ бележи овај глагол са морфемом се у значењу *жалити се, туговати се*. Региструју га Вранчићев, Белин, Волтиђијин, Вуков, Даничићев и Ивековићев речник. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) тужити се некоме на некога: Имам с тобом говорити и тужит се теби на те (Ц. Палмотић 1, 327), 2) тужити се на некога или на нешто: Зато на те се он тужи (Марулић 336), Тужим се, а не вим на кога ни за што (Ш. Менчетић 98), Кад глава плишива на мухе се тужи (Хекторовић 67), Тужећи се на нехарни пуок израелски (Дивковић бес. 301^а), Ми се све тужимо на наша три непријатеља сдворашна, који нам ништа не могу учинити без изнутрашњега (Бановац разг. 109), Кад се ко тужи на зла времена (Нар. посл. вук 69); 3) реченица као допуна: Ако се пак тко тужи, да много просио, а није био услишан (Ластрић од' 226), Тужио се њекада Јеремија, да нема кому бесједит (Калић проп. 29), Али како је већ била остарела, почела се ј' ... тужит, да већ не море ни з места (Нар. прип. микул. 15).

ТУЋИ⁵⁶³ несврш. **1. ударати (нешто).**

~ **шта (А₀):** ако [...] **ЛАРАДЪ** [...] **ТЪЧЕШЬ** тои приликѣне смартъ w^а кога годиеръ (Дубр. зб. 174).

2. ударањем нечега чинити да се ситни на комадиће, мрвити дробити, туцати.

~ **шта (А₀):** ако [...] **ТЪЧЕШЬ** **ПАПАРЪ** тои приликѣне сѣпротивство (Дубр. зб. 178).

⁵⁶³ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *бити, млатити, ударати* наводећи да је најстарија потврда из 13. века. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом, Волтијијином, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику. Семантичку реализацију *оно што се туче, на дохвату је, може се досегнути или се може погодити бацајући нешто* потврђују следећи примери: објекат је некакав предмет или ствар: Ако видиш (у сну), да ларад (сланину) тучеш, тој приликује смрт од когагодијер (Зборн. (1520) 134^а; уп. Дубр. зб. 174), Он је учан тући гвозђе, док је вруће (Љубиша прип. 265). Значење *ударајући чинити да се раставља у ситне комадиће, дробити, мрвити* забележено је у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Стулићевом, Вуковом, Шулековом и Ивековићевом речнику, а поткрепљено примерима у РЈАЗУ: 1) тући нешто (може бити: кафа, бибер и сл.): Ако видиш (у сну), да тучеш папар, тој приликује супротивство (Зборн. (1520) 137^а; уп. Дубр. зб. 178), Жита нису имали, да месе прави хлеб, него су тукли кору од којекака дрвећа и од тога хлеб месили (Нар. прип. вук 103); 2) тући воду у ступи (мортару, хавану) у значењу *радити узалудан посао*: Тучемо воду у мортару (М. Држић 408; уп. Држић 569), Туче воду у мортару (Послов. данич. 138), Што год више молиш, толико више залуду бесиде тратиш, колико да тучеш воду у ступи (Паликућа 61). Семантичка реализација *убијати некога у боју служећи се оружјем (ножем, сабљом, пушком)* бива потврђена примерима: 1) актив: Ту се нађе витез од Крајине ... по имену Мрнавчевић Вуче, који Турке око Купе туче (Качић разг. 241^а); 2) пасив: Уходе нашиља ... гдје наруче (хајдуке), да се тудијер туче (Осветн. 4, 50). Наш пример подразумева да се неко намерно повређује, да му се наносе телесне повреде ударањем (помоћу камена) с намером да дође до фаталног исхода и смрти. Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се у значењу *потуцати се, скитати се, клатарити се, лутати, тумарити*, што региструју Белин, Вуков и Ивековићев речник, а потврђују примери у РЈАЗУ: 1) са допуном у инструменталу без предлога: Куд се гором тучеш? (М. Држић 70; уп. Држић 210), Не чују ниједан дух живући ... гором се тукући (Ветранић 2, 22), Грем се крајем ја тукући (Газаровић 43); 2) тући се за неким или за нечим: Ајмех, моја старости, на што ме си довела, да се по свијету тучем за дезвијанијем сином (М. Држић 244; уп. Држић 308), Ах, да би се тукла овако, ти Венере блудна и худа, за љубавим твојом свуда (Гундулић 85); са адвербијалном допуном за место у локативу са предлогом по: А vele бољезни није ми моћ збројати рад твоје љувезни ... гором се тукући по пустој дубрави (Ветранић 2, 160), Скитајући се и тукући по планинам ... најпослије наиђох оди (Канавелић 462), Бјежећи изприд Саула (Давид) туцијаше се по горах и пустињах (Ђорђић салт. 138), Тукоше се њеци приобучени ко просјаци тужни и гладни по мјестих иностраније(х) (Башић 228^б).

3. *обављати, радити узалудан посао.*

~ **шта (A₀):** *Тучемо воду у мортару (Држић 569).*

4. *намерно повређивати (некога) наносећи му телесне повреде (ударањем и сл.); убијати (некога) служећи се нечим (обично оружјем).*

~(III) **чиме (И₀):** *јуста му камењем тучена (Змајевић 1: 223).*

~ **СЕ лутати, тумарати, скитати се.**

~ **чиме (И₀):** *Куд такој, Радмиле, гором се сам тучеш? (Држић 210).*

~ **за ким (И_{ЗА}):** *Ајмех, ајмех, моја старости, на што си ме довела, да се по свијету тучем за дезвијанијем сином, за харамијом (Држић 308).*

~ **камо (Л_{ПО}):** *Туче т' се све стадо пусто по дубрави (Држић 224), Биједан Драгићу [...] тужан се тукао по пустој гори (Држић 494).*

У

УБИЈАТИ⁵⁶⁴ несврш. *усмрћивати.*

~ **кога (A₀):** *да змаја [...] збиаши тои приликѣи змножение w^а непријатеља (Дубр. зб. 180).*

УБИТИ⁵⁶⁵ сврш. **1.** *усмртити, уморити, погубити, погубити, заклати.*

⁵⁶⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *усмрћивати, морити, клати*. Региструје се у Витезовићевом, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују примери: да змаја убијаш, тој приликује умножење од непријатеља (Зборн. (1520) 138; уп. Дубр. зб. 180), Владимир убија Оритријеса (Ц. Палмотић 2, 359). РЈАЗУ наводи и глагол убивати. У нашем корпусу нема примера са овим глаголом.

⁵⁶⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *усмртити, уморити, погубити, заклати*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Витезовићевом, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом и Ивековићевом речнику. Најстарија потврда је из 13. века. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: а) у телесном смислу: 1) објекат је чељаде: наведен је пример из Душановог законика (Зак. душ. 37; уп. ДЗ 95: 61), Тада људе оне уби пламен огњени (Бандулавић 126^а); 2) објекат је животиња: наведен је пример из Душановог законика (Зак. душ. 50; уп. ДЗ 199: 83), Убише му коња из пушака (Качић разг. 211^б). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: Би од људи убијен

~ **кога (A₀):** оубиць светителя или калоуґера или попа (ДЗ 95: 61), да ме овди у Риму чини убит (Држић 340), уби дједа свога (Змајевић 1: 33), мађионике с осталијем злочинцима њих дружбе уби (Змајевић 1: 208).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀):** И ако конь липьше [...] а не буде га село оубило (ДЗ 199: 83), Немој никога убити (Дивковић 244).

~(III) **од кога (Г_{ОД}):** С. МАРЧИЈАНО [...] од Жудјела [...] би убијен (Змајевић 1: 224).

~(III) **чиме (И₀):** би камењем убијен (Змајевић 1: 209), настоја да буде с. Стефан камењем убијен (Змајевић 1: 211).

~(III) **од кога (Г_{ОД}) чиме (И₀):** би од Жудјела камењем убијен (Змајевић 1: 208).

~(III) **О:** да се тьзи оубие (ДЗ 95: 61).

2. сатрти, уништити.

~ **кога (A₀):** Уби нас зла година (Држић 420).

а. у реченицама у којима се обично изказује нека клетва.

~ **кога (A₀):** Бог те убио! (Држић 279).

~ **СЕ (себе)** одузети себи живот, усмртити се (себе).

~ **кога (A₀):** отац враг, пак ћу сам себе убит (Држић 380).

УБОСТИ⁵⁶⁶ сврш. **1.** оштрим, шиљатим предметом продрети у нешто (најчешће тело) задајући повреду, рану.

камењем, палицама, сулицама и мечи (Трансит 244), Да не буде убивен од издајника (Кадчић 325), Многтво Жудија би убивено батинам гвозденим (Павишић 16). Значење *сатрти, уништити* поткрепљују примери: а) уопште: Уби нас зла година (М. Држић 398; уп. Држић 420), Мајку је жалост јур убила (Витаљић ост. 201); б) у реченицама, којима се изриче жеља, клетва: Бог те убио! (М. Држић 61; уп. Држић 279), Рђа га убила! (Сасин 104). Глаголска лексема употребљава се и са морфемом се: се у значењу себе: Ки би се сам убил (Главинић свитл. 121).

⁵⁶⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *продрети нечим шиљатим у нешто, најчешће у тело, задајући рану*. Региструје га Микаљин, Витезовићев, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков, Шулеков и Ивековићев речник. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: а) у правом смислу: убости некога (најчешће са намером да убије): Ајме, да ме на двор, убости га ћу! (Говори Мароје за Помета) (М. Држић 262; уп. Држић 318), Једа ме мислиш убости, каконо си убоја ономадне онога ...

~ **кога** (A₀): Ајме, да ми је надвор, – *убости га ћу!* (Држић 318).

2. задати некоме бол говорећи му нешто непријатно (што не жели чути или што га вређа).

~ **кога** (A₀): Ајме, Варива, *убоде ме!* (на вест да Андријану вјерише за Златога Кума)
(Држић 442).

~ **СЕ** (себе) *усмртити се, убити се, починити самоубиство.*

~ **Ø**: Доходи ми воља узет нож тер *се убоости* (Држић 344).

УГАСИТИ⁵⁶⁷ сврш. **1. учинити да нешто више не гори (огањ, пламен, ватра и сл.).**

~ **шта** (A₀): *Угасите огањ* да неко по огањ не дође (Држић 434), дубина морска *може угасити најмањшу искрицу огња* (Дивковић 428).

2. одрећи се, свесно занемарити (нешто).

~ **шта** (A₀): ако [...] *угасите ствари тјелесне*, ви ћете живјети Г(осподи)ну Богу
(Дивковић 133).

~ **СЕ** *престати да постоји, нестати.*

~ **Ø**: Ваша [...] *љубав [...] се угаси* (Држић 514).

Египћана? (Качић кор. 62); б) у пренесеном смислу: *задати некоме бол казујући му, што је неугодно чути, што га вређа*: Ајме, Варива, *убоде ме!* (Повиче Камило на вест о удаји Андријане, коју воли) (М. Држић 207; уп. Држић 442), Тебе је, кнеже, нешто издалека уболо, пак си ударио странпутицом (Љубиша прип. 241). Глаголска лексема се употребљава и са морфемом се: се у значењу себе: Доходи ми воља узет нож, тер се убоости и не патит веће толике туге (М. Држић 302; уп. Држић 344), Пак ћете жалости видјети и немир, гди че се убоости за вилом тај пастир (Наљешковић 1, 173).

⁵⁶⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *учинити да нешто више не гори*. Региструју га Вранчићев, Микаљин, Витезовићев, Белин, Бјелостјенчев, Јамбрешићев, Стулићев, Вуков, Шулеков, Даничићев и Ивековићев речник. Дату семантичку реализацију потврђују примери: Угасите огањ, да тко по огањ не дође (М. Држић 195; уп. Држић 434), Јур је сунце угасило свој горући плам у мору (Гундулић 19). Ова глаголска лексема може се употребити и са морфемом се, што показују следећи примери: Наша се љубав у хип угаси (М. Држић 167; уп. Држић 514), Брзо се ужеже (љубав), а брже угаси (Д. Рањина 27^а).

УГОДИТИ⁵⁶⁸ сврш. **1. а.** *учинити по вољи, учинити тако да се свиди (некоме).*

~ **коме** (Д₀): Моје је жељење теби само угодит (Држић 293), Г-н Бог, кому бјеше Абрам [...] угодио (Змајевић 1: 45), Човјек племенит не срамоваше се пристати к рибаром за угодити Јесукрсту (Змајевић 1: 203).

б. *удовољити, изаћи у сусрет (некоме, нечијој жељи).*

~ **коме / чему** (Д₀): за угодити вашему смрдећему тијелу (Дивковић 134), хоће угодити тијелу, свијету, дјавлу (Дивковић 319), који ишту угодити тијелу и свијету (Дивковић 446).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (Д₀): ја ни вам могу не угодит (Држић 172).

~(РП) **Ø**: *има се згодити гласъ* (Дубр. зб. 35).

⁵⁶⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *пријати, задовољити, омилиити, одражати; нагодити, погодити, углавити; ускладити*. Региструју га Вранчићев, Микаљин, Витезовићев, Белин, Бјелостјенчев, Волтијијин, Стулићев, Вуков, Даничићев и Ивеквићев речник. Семантичку реализацију *учинити по вољи, омилиити, свидети се (некоме)* потврђују следећи примери: Моје је жељење теби (мајко!) само угодит (М. Држић 38; уп. Држић 293), Никома не желим угодити ни се бојим кому омрзнути (М. Дивковић наук² (1698) 243), У свему настој угодити богу! (Раднић 397), Да могу можете угодити (Кадчић 38). Значење *ући у вољу, удовољити (некоме)* поткрепљују следећи примери: Ни вам могу не угодити (М. Држић 3; уп. Држић 172), Нађ'те начин ... набуњеној војсци угодит (Гундулић 505). Појављује се и пример који представља употребу датог глагола у конструкцији са рефлексивним пасивом: Има се угодити глас (Зборн. (1520) 24^a; уп. Дубр. зб. 35; интерпретира се: имамо угодити гласу). Семантичка реализација *прилагодити се* бива потврђена примерима: Тријеба је бит пацијент и угодит злу бремену (М. Држић 272; уп. Држић 324). Значење *допустити (некоме нешто)* поткрепљено је примером: Не могах му не угодит ту галантарију (М. Држић 271; уп. Држић 324). Наведени глагол се јавља и са морфемом се у значењима: 1) *сложити се, ускладити се (са неким)*: Ти си прави нашјенац, ја бих се стобом угодио (М. Држић 246; уп. Држић 309), А богме бих се и ја ш њим угодио (М. Држић 276; уп. Држић 327), Из града ја пођох, с овијем се угодив, а њему град ођох (т. ј. оставих) (М. Бунић 27); 2) *нагодити се, погодити се, договорити се*: Ма се не угодише, смете их једна свекрва о овој комедији (М. Држић 189; уп. Држић 430), Угодише се оне (т. ј. двије Сократове жене) међу собом на таки начин, да један дан излише на њ' (Сократа) један катао воде гнусне (Орбин 25).

в. прилагодити се.

~ **чему (Д₀):** Тријеба је бит пацијент и *угодит* злу бремену (Држић 324).

2. допустити, дозволити.

~(НЕГ. ФОРМА) **коме (Д₀) шта (А₀):** *Не могах му не угодит ту галантарију* (Држић 324).

~ **СЕ** (један с другим) **1. сложити се, ускладити се (с неким).**

~ **с ким (И_С):** Богме си ти прави нашјенац; ја *бих се с тобом угодио!* (Држић 309), А богме *бих се* и ја ш њим *угодио* (Држић 327).

2. нагодити се, погодити се, договорити се.

~(НЕГ. ФОРМА) **Ў:** *ма се не угодише:* смете их једна свекрва у овој комедији (Држић 430).

УДАРАТИ⁵⁶⁹ несврш. *бити, лупати, тући.*

~ **кога (А₀):** *тко те удара* и *бије* (Дивковић 290).

⁵⁶⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према перфективном ударити у различитим значењима *лупати, тући, навалјивати*. Прве потврде јављају се од 13. века. Семантичку реализацију *лупати, тући, бити* региструју Микаљин, Витезовићев, Белин, Волтиђијин, Стулићев, Шулеков и Поповићев речник, а потврђују примери: 1) ударати некога: Не уставља се час од тијека, брза коња свећ удара (Гундулић 347), Јер ме удара мач химбени (Витаљић ист. 102^а); 2) ударати нечим: Вазда, прије неголи запоје (кокот), удара трикрат крили (Зборн. (1520) 21^а; уп. Дубр. зб. 30), Боље би, жи ми ја, да цијепцем ударам (Наљешковић 1, 247); 3) ударати некога по нечему: Тигра гњевна, пријека и љута по гвозденој кајпи удара (Гундулић 555), Пак потеже ноже оковане те удара беговицу младу, удара је по свилену пасу (Нар. пјес. вук 1, 611). Значење које подразумева *ударати у некакав инструмент* поткрепљују примери: Њетко у струменте ударајући, а њетко зачињајући (Зборн. (1520) 87^б; уп. Дубр. зб. 116), Давид удараше у своју арпу (И. Држић 92), Заповједе ... да се у трубље удара (Ј. Палмотић 315), Доћи ће син божи ... слидећи га млоштво ангела, ударајући у трубље (Баћић 503). Семантичка реализација која садржи *ударати некаквим јаким мирисом или смрадом или нечим особитим, управо тим ударати на некога (његов њух, разум, осећај)* потврђује се следећим примерима: ударати нечим: Гдје би Пуљиш пуљишки говорио, а Масара латуштином ударала (М. Држић 399; уп. Држић 421), Она (кућа) нек ти не удара смрадом (Ј. С. Рељковић 204). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: се значи себе: Ударају се у прси (Кадчић 151), Чинити скрушење и ударат се у прсе (Добретић 94).

~ **чиме (И₀)**: *вазда прие неголи запоие џдара трикратъ крили* (Дубр. зб. 30).

~ **кога (А₀) по чему (Л_{ПО})**: *жидови [...] ударајући га по образу* (Дивковић 290).

2. *свирати ударајући (у неки инструмент) и тако производити тонове.*

~ **у шта (А_у)**: *ниетко џструменте џдараюћи а ниетко зачинџки* (Дубр. зб. 116).

~ **с(а) + [К_{ВАНТ} н (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ}]**: *седам редовника су седам трубља удараху* (Змајевић 1: 67).

3. *(пријатним или непријатним) јаким мирисом утицати на некога (на његов њух, разум, осећај).*

~ **чиме (И₀)**: *гдје би [...] Масара латуштином ударала* (Држић 421).

~ **СЕ (себе) бити се, лупати се, тући се.**

~ **у шта (А_у)**: *у прси се удара* (Дивковић 263), *Три се пута у прсе ударамо* (Дивковић 295), *уздише у прси се ударајући* (Дивковић 315), *када се човјек у прсе удара* (Дивковић 329).

УДАРИТИ⁵⁷⁰ сврш. **1.** *лупити, извршити удар.*

⁵⁷⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *нанети, извршити удар, лупнути, забити; напасти, навалити; поћи, кренути*. Најстарије потврде су из 13. века. Семантичку реализацију *нанети, извршити удар, лупнути* региструју Микаљин, Витезовићев, Белин, Стулићев, Шулеков, Поповићев и Ивековићев речник, а потврђују следећи примери: 1) ударити о нешто: *Срам јест како тимун, који влада и помага дријево, да не удари , о који шкољ* (Зборн. (1520) 19^б; Дубр. зб. 28), *Будући јако ударио о земљу* (Качић кор. 81); 2) ударити некога посред нечега: *Удари га ... посријед грла* (Зборн. (1520) 48^б; уп. Дубр. зб. 67), *А допаде краљу Вукашине, удари га посред срца жива* (Нар. пјес. вук 2, 113); 3) ударити некога нечим у нешто: *Змија ми те удари у грозно срце с чемером* (Ветранић 2, 313), *Удари га шестопером златним, шестопером у плеће јуначко* (Нар. пјес. вук 3, 507). Значење *напасти, навалити* поткрепљују примери: *Хоћу на њих ударит слаткоме ријечи* (М. Држић 130; уп. Држић 480), *Храбрено на њих ударише* (Ђорђић бен. 174). Семантичка реализација *поћи, кренути (некуда)* бива потврђена примерима: *Мени овчице ударише у страну* (М. Држић 128; уп. Држић 479), *Све стадо удари у гору* (М. Држић 431: пример је из дела „Од

~ **о шта (А₀):** срамъ иестъ како тимънь кои влада и помага дриево да не ѡдари о кои школь
(Дубр. зб. 28).

~ **кога (А₀) посред чега (Г_{ПОСРЕД}):** и ѡдари га [...] посриедъ гарла (Дубр. зб. 67).

~ **кога (А₀) чиме (И₀) у шта (А_У):** иедномъ ланцомъ ѡ парси ѡдарише га (Дубр. зб. 115).

~(РП) **чиме (И₀):** Пиганица [...] да се оудари стапы (ДЗ 166: 76).

2. напасти, навалити (у правом и пренесеном смислу).

~ **на кога (А_{НА}):** хтје ће на мене ударит (Држић 480).

~ **на кога (А_{НА}) чиме (И₀):** хоћу на њих ударити слаткоме ријечи (Држић 480).

3. поћи, кренути (некуда).

~ **куда (А_У):** мени овчице удареше у страну (Држић 479).

УДРИТИ⁵⁷¹ сврш. **1. а.** *лупити, извршити удар.*

порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Цар с везијером хрло удари у лијепо Дренопоље (Ј. Палмотић 428).

⁵⁷¹ РЈАЗУ бележи овај глагол наводећи да је исто што и ударити. Напомиње се да 1. л. презента гласи: удрим, али се јавља и удрем, а такође и облик имперфекта удраше иако је глагол перфективног вида. Најстарије потврде везују се за 16. век. Семантичку реализацију *лупити, тукнути* региструју Микаљин, Витезовићев, Белин, Волтијијин, Стулићев, Вуков и Ивековићев речник, а следећи примери потврђују: 1) удрити (с) неким: Тудје дух смете и удри њим (Н. Рањина 161^а), Они се зобаје, мало се вртише, удорце примаје, пак собом удрише (Марулић 92); 3) удрити некога нечим: Тако те Јове својим громом не удрио (М. Држић 403; уп. Држић 424), Да он тебе удре ножем (Бановац разг. 155); 3) удрити нечим по нечему: Узми једну шибику и њом удри по стијени оној (Зборн. (1520) 114^б; уп. Дубр. зб. 148), Удривши пругом по камену (Бановац благос. 25). Посебно бивају издвојене пасивне конструкције: Волио би, да буде удрен по леђи(х) (Паликућа 42), Тко је батом ударио, да батом удрен буде (Цуцери 198^б). Значење *поћи, упутити се, ући у нешто* поткрепљују примери: С коли тер војскама за пуком удрише путем меу водама тер се потопише (Марулић 247), Видећи, да инуда не могу ујти, удрише у море пловом (Љетоп. дукљ. 27), Они за њиме потиром удрише (Мрнавић осм. 128). Семантичка реализација *напасти, навалити* потврђује

~ **ким (И₀):** дјавао [...] њим удри (Дивковић 308).

~ **шта (А₀) чиме (И₀):** удри шибиком Моизес море (Змајевић 1: 62), шибиком да удри ками (Змајевић 1: 62).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀) чиме (И₀):** Тако те Јове својијем громом не удрио! (Држић 424).

~ **чиме (И₀) по чему (Л_{ПО}):** *џзми иеднџ шивикџ и номь || џдри по стиеени онои* (Дубр. зб. 148).

~ **кога (А₀) чиме (И₀) поврх чега (Г_{ПОВРХ}):** пусти жрна њека жена и њима поврх главе удри [...] убицу (Змајевић 1: 73).

~(ПП) **чиме (И₀) по чему (Л_{ПО}):** палицом по глави удрен (Змајевић 1: 206).

б. забити, задати (некоме нешто).

~ **коме (Д₀) + [К_{ВАНТ} и (НЕПРОМ) + Г_{ПАРТ}]:** удрише му шест тисућа и шесат и шесет и шест удорац (Дивковић 374).

2. напасти, навалити (у правом и пренесеном смислу).

~ **на кога (А_{НА}):** на ме све худе [грешком у тексту стоји: хубе] несриће удриле (Држић 231), Самуел [...] старјешине пука и свјетова [...] на Филистеје [...] удрити [...] Жудјели на њих удрише (Змајевић 1: 85), тко не би хтио доћи удрити на Амоните (Змајевић 1: 87), Удри на речене непријатеље (Змајевић 1: 87).

3. кренути, поћи, упутити се (некуда, за неким).

~ **за ким (И_{ЗА}):** За њима Самуел с војском свога пука удри (Змајевић 1: 85).

се примерима: На ме све худе несриће удриле (М. Држић; уп. Држић 231), Која (туга) на нас није удрила (Ветранић 2, 453). Значење *нагло започети нешто, започети нешто радити у великој мери* бива поткрепљено примерима: Сатир ће у тај час у чудан бијес удрит (М. Држић 66; уп. Држић 207), Он ће удрит у тај бијес пун огња и смеће (Лукаревић 222). Семантичка реализација *погодити* бива потврђена примером: Ишти га, гдигод хоћ', стриоца не ћ' видити, који ће вазда у биљег удрити (Д. Рањина 151^а). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: се значи себе: Удри се у прсе (Дивковић наук 170^б; уп. Дивковић 301), Од кокота који, прије нег' запопјева, удри се три пута крилим (Мажаровић 104). У РЈЗУ није забележена реципрочна вредност морфеме се.

~ куда (А_у) за ким (И_{ЗА}): удри у поћеру за Асиријаном (Змајевић 1: 43), Еђипцијани за њима у поћеру удрише (Змајевић 1: 62).

4. нагло започети нешто, започети нешто радити у великој мери (именица са предлогом у уместо инфинитива: започети беснети).

~ у шта (А_у): Сатир ће у тај час у чудан биес удрит (Држић 207).

5. погодити (у правом и пренесеном смислу).

~ кога (А₀) у шта (А_у): удри га у срце (Змајевић 1: 33).

~ СЕ 1. (себе) лупити се.

~ у шта (А_у): удри се у прсе (Дивковић 301).

2. (један с другим; међу собом) сукобити се (са неким).

~ Ø: Удрише се војске (Змајевић 1: 68).

~ с ким (И_С): удрише се с њиме (Змајевић 1: 65), пре [...] се ћаше удрити с Мадјанитима (Змајевић 1: 72).

УДАТИ⁵⁷² сврш. дати некоме за жену (некога: обично кћер), удомити.

⁵⁷² РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима: а) дати нешто од себе према даге; (са морфемом се) дати се, предати се некоме; поћи некамо; пресудити; б) дати женско чељаде некоме за жену, удомити га према паритаре; (са морфемом се) поћи, ступити у брак са мушкарцем, склопити брак са неким; удомити се према пубере. Региструје се у свим речницима осим у Вранчићевом и Јамбрешићевом. Прве потврде су из 13. века. Семантичка реализација под б) бива потврђена следећим примерима: 1) без ознаке за некога: Ер ју је одлучио узет у кућу и хоће ју удат (М. Држић 186; Држић 525), Да синке жените и кћери удате (М. Држић 454: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Како учини св. Никола, кадано својијем благом уда три дјевојке (Дивковић бес. 588^б); 2) удати за некога: Иште удат ју за њекога врага стара (М. Држић 201; уп. Држић 438), Дике се искат у свом двору Лазар, деспот од Сервије, два јунака по избору, да уда за њих кћери двије (Гундулић 386). Појаву глаголске лексема са морфемом се у значењу под б) поткрепљују следећи примери: 1) није речено за некога: Удат се је добра ствар (М. Држић 134; уп. Држић 483), Оженит се или удат се веће пута није забрањено (Баћић 414); 2) удати се за некога: Такојер жена, оставивши свога првога мужа, ако се за

~ **кога** (A₀): Ја, имам кћер, Мратиње лито, и рад *бих је удат* (Држић 424), ер ју је он одлучио узет у кућу и *хоће је удат* (Држић 525).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (A₀): *хоће кћер не удат* (Држић 430).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (Г₀): *ни своје кћери не може удати* [...] ако [...] рече веће те не држим намјесто сина (Дивковић 402).

~ **кога** (A₀) **за кога** (A_{ЗА}): Ови злостар *хоће Андријану удат за њекога злостара* (Држић 436), иште *удат ју за њекога врага стара* (Држић 438), *Би ли ју удао за вриједна човјека* [...]? (Држић 440), Отац ње [...] *уда је за другога* (Змајевић 1: 82).

~ **кога** (A₀) **чиме** (И₀): *Чијем ју ћу удат?* (Држић 440), *Чијем ју ћеш удат?* (Држић 440).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (A₀) **чиме** (И₀): *немавши ју чијем удат* (Држић 566).

~ **СЕ** *ступити у брак, склопити брак (са неким); удомити се.*

~ **Ø**: *ер се хоће удат* (Држић 549), *Удат се* је добра ствар (Држић 483), и опет *се свако може удати* (Дивковић 396).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: *Хоћ се не удат* (Држић 491), *не хтје се удати* (Змајевић 1: 41), ниједан редовник ни једна думна *ни се може удати*, ни оженити (Дивковић 400).

~ **за кога / за шта** (A_{ЗА}): *За тезоро се ови хоће удат!* (Држић 440), Марија *се може за другога удати* (Дивковић 395), заручница *се може за другога удати* (Дивковић 396), обећа [...] *удати се за другога* (Дивковић 403), ако је жена, *може се удати за крстјанина* (Дивковић 404).

другога уда (Дивковић наук 36^б; уп. Дивковић 150: жена оставивши свога правога друга, тере ако се за другога уда), Рут ... удаде се за Боза (Баћић 415).

~(НЕГ. ФОРМА) **за кога (А_{ЗА}):** нитко *се не може* [...] удати за свога унука (Дивковић 400),
једна крстјанка *не има се удати за једнога невјерника*
(Дивковић 403).

УКОПАТИ⁵⁷³ сврш. **а.** *закопати (нешто).*

~ **шта (А₀) у шта (А_У):** они памук алити повјесмо има [...] у чисту земљу укопати
(Дивковић 386).

б. *сахранити, погребсти.*

~ **кога (А₀):** Кад ме укопаш, ти се ћеш насмијејат мном (Држић 359), умрије Адам [...] укопаше га синови и унуци своји (Змајевић 1: 34), оца Исака [...] својом руком укопа (Змајевић 1: 51), камен ставише на врата гроба Исусова како га укопаше (Дивковић 291).

~ **шта (А₀) на шта (А_{НА}):** Сему [...] пода главу коју он укопа на гору код Калварије
(Змајевић 1: 34).

~ **шта (А₀) у шта (А_У):** тијело Господиново [...] у нови свој гроб укопа (Змајевић 1: 214), у који гроб укопаше Исусово тијело (Дивковић 291).

~ **кога (А₀) у чему (Ј_У):** Неа ти нашијех брагешница [...] у тјезијех нас и укопају (Држић 360).

⁵⁷³ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *закопати, погребсти, сахранити (мртваца)*. Региструју га Вранчићев, Микаљин, Белин, Витезовићев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Ивековићев речник. Најстарије потврде су из 15. века. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) *укопати некаку ствар: Укопа у земљу и сакри пјenez господина свога* (Н. Рањина 27^а); 2) *укопати мртваца: Укопаше га своји у гроб нови* (Анчић свитл. 21), *Никодем скину тијело и укопа га* (Мацукат 34), *Милешево Манстир се зваше, гди светого Саву укопаше* (Качић разг. 19^б), *Ер га кућа убога није имала с чијем укопат ни платит спровод* (Башић 311^б). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: *У туји гроб би укопан* (Дивковић наук 20^а; уп. Дивковић 132), *На једному олтару, под којим је тило укопано* (Кадчић 90), *Црква забрањује такву* (т. ј. који се сам убије) *укопати се у свету мисту* (Баћић 99), *Тко укопа тило Исусово, како би укопано?* (Ј. Филиповић 1, 100^а).

~(III) **Ø**: Ови човјек умрш[и], *би укопан* (Дивковић 249).

~(НЕГ. ФОРМА; III) **Ø**: тијело твоје које јоштер *није укопано* (Дивковић 457), тијело своје које јоште *не бијаше укопано* (Дивковић 457).

~(III) **од кога (Г_{ОД})**: *Би од анђела укопан* (Змајевић 1: 66).

~(III) **у шта (А_У)**: *би укопан у спилу двоструку* (Змајевић 1: 47), *у туји гроб би укопан* (Дивковић 132).

~(III) **камо (А_У)**: *у Ефес би укопан* (Змајевић 1: 202).

~(III) **у чему (Л_У)**: ништа нам дру[го] не да, него само једну хаљину *у чему се укопамо* (Дивковић 384).

в. сахранити, погребити (некога) остављајући га да вечно почива (негде).

~(III) **где (Г_{БЛИЗУ})**: Његово свето тијело *близу мирова града би укопано* (Змајевић 1: 224).

~(III) **где (Л_{НА})**: Арон [...] *би укопан [...] на планини од Ореба* (Змајевић 1: 65).

~(НЕГ. ФОРМА; III) **где (Л_У)**: *не има се укопати у гробју крстјанскому* (Дивковић 327).

~(III) **где (Д_{АДВ})**: говоре *да је овди била укопана* глава првога оца Адама (Змајевић 1: 190).

~(НЕГ. ФОРМА; III) **где (Д_{АДВ})**: поставише тијело Господиново, *гдје оште нитко не бјеше укопан* (Змајевић 1:193).

УКРАДАТИ⁵⁷⁴ несврш. *крадом узимати (нешто).*

~ **шта (А_Ø)**: *защо ќе доџи смартъ коиа све *џкрада** (Дубр. зб. 191).

УКРАСТИ⁵⁷⁵ сврш. **а. бити крадљивац.**

⁵⁷⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективни према перфективном украсти. Региструју га Бјелостјенчев, Стулићев и Даничићев речник, а потврђују следећи примери: Зашто ће доћи смрт, која све украда (Зборн. (1520) 145^a; уп. Дубр. зб. 191), Иако вриме све украда, и дни ваш мало стоје (Д. Рањина 150^b).

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: *НЕ* вкради (Дубр. зб. 209).

б. *крадом узети* (у правом и пренесеном смислу).

~ **кога / шта** (A_Ø): гоусарь оукраде свинк цареве (ДЗ 191: 81), Анѣо имание онои вкраде (Дубр. зб. 4), ви сте вкрали царевѣ кзпѣ (Дубр. зб. 40), украдоше тијело ученици Господинови (Змајевић 1: 194), хотијаше украсти поштен'је Божје (Дивковић 145), Тако, дјавли паклени који ишту украсти душу нашу (Дивковић 355).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта** (A_Ø): немој украсти ништо тује (Дивковић 235), не имамо [...] украсти [...] што тује (Дивковић 247), да се не пристоји тује украсти (Дивковић 250).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега** (Г_Ø): не имамо украсти ништа тујега (Дивковић 247), не имамо ништа туја украсти (Дивковић 250), да ништа тујега не има [...] украсти (Дивковић 250).

~ **коме** (Д_Ø) **шта** (A_Ø): Миони Раде | срце украде (Држић 490).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (Д_Ø) **шта** (A_Ø): Ако не украдем што сињори Лаури (Држић 378).

~(НЕГ. ФОРМА) **коме** (Д_Ø) **чега** (Г_Ø): да никому никада ништа не [...] украде (Дивковић 248).

~(III) **Ø**: како му бише украдени дукати (Држић 307), сва [комедија] је украдена (Држић 430).

~(III) **од кога** (Г_{од}): би украдено од ученика тијело Јесусово (Змајевић 1: 214).

~(RP) **Ø**: аколи се оукрадоу свинк (ДЗ 191: 81).

⁵⁷⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *крадом узети*. Региструју га Вранчићев, Микаљин, Витезовићев, Белин, Волтиђијин, Стулићев, Вуков, Даничићев и Ивековићев речник, а поткрепљују примери у РЈАЗУ: *Имање оној украде* (Зборн. (1520) 2^б; уп. Дубр. зб. 4), *Ви сте украли цареву кују (треба да пише: купу)* (Зборн. (1520) 27^б; уп. Дубр. зб. 40), *Око украдо ми је душу* (Раднић 362^б), *Спознаде, да је украден* (М. А. Рељковић сабр. 27).

УЛАЗИТИ⁵⁷⁶ несврш. **1.** *уходити, ићи унутра (у нешто: у унутрашњост нечега); идући, крећући се доспевати у неки (понекад затворени и ограничени) простор.*

~ **у шта (Ау):** *љ грєвь љлази* (Дубр. зб. 141), И када бија[х]у велике зиме и мрази, *улажаше у воду* (Дивковић 452), *улажаше у врућу воду* (Дивковић 452).

~ **камо (Ау):** *тко годие љлази љ дворь ови* (Дубр. зб. 193), згоди ми се упазит [...] многу чељад *у ови двор улазит* (Држић 189), *у посес улазим* (Држић 377), Лаомедонта краља неправедна, *улазећи у Троју* с војском својом, погуби (Змајевић 1: 73), ови поклисар *улази у ложницу краљеву* (Дивковић 355).

2. *радити кућни посао (мисли се на: огњиште као кухињу и посао у кухињи).*

~ **у шта (Ау):** И ми смо младе и гиздаве биле, али *смо у огњиште улазиле* (Држић 445).

3. а. *усељавати се, насељавати се, настањивати се, смештати се (у пренесеном смислу).*

~ **у кога (Ау):** Дух Свети *у њега улази* (Дивковић 273).

б. *доспевати до неког одредишта на коме се жели остати, настанити, населити, сместити.*

~ **камо (Ау):** и *улазећи у Своса ријеку*, подигоше тврд град (Змајевић 1: 84).

4. *сливати (некамо).*

~ **камо (Ау):** ако ли видишь *риекљ мѣтнљ да ти љлази љ кљљљ* [...] тои приликљие залихостљ свега (Дубр. зб. 171).

⁵⁷⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *уходити, ићи унутра (у нешто)*. Региструју га Микаљин, Витезовићев, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник (наводи облик *вълазити*). Најстарије потврде су из 13. века. Дата семантичка реализација бива поткрепљена примерима: са допуном у акузативу (који је блокиран предлогом у): Згоди ми се упазит ... многу чељад у ови двор улазит (М. Држић 22; уп. Држић 189), Када бијах(у) велике зиме и мрази, улазаше у воду (Дивковић наук 300^а; уп. Дивковић 452), Све што у уста улази, у утробу ... пође (Н. Рањина 63^б), Петар и Иван улажаху у цркву у вријеме молитве (Бандулавић 210^б). Значење *радити кућни посао* (према улазити у огњиште; радити око огњишта (кухиње)) потврђује пример: И ми смо младе и гиздаве биле (каже домаћица), али смо у огњиште улазиле (М. Држић 213; уп. Држић 445). Семантичку реализацију која подразумева да Дух свети односно душа улази у човека: Дух свети у њега улази, илити је мало дијете, илити је човјек велики (Дивковић наук 146^а; уп. Дивковић 273), Душе ... улазе у чељад (Роса 92^а).

УЛОВИТИ⁵⁷⁷ сврш. *ухватити, ухитити*.

~ **шта (A₀)**: да ми тко други не изије лов који сам уловио (Држић 370), Пођ'мо у лов, једа који лијеп лов уловимо (Држић 424), Тко кад што улови, весеље му је за они дан (Држић 492).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀)**: Боји се да му друзи кошуту не улове (Држић 570).

~(РН) **Ø**: кад *се* вила улови, весеље је за много дана (Држић 492).

УМИРАТИ⁵⁷⁸ несврш. *растајати се са животом (у правом и пренесеном смислу)*.

~ **за кога (A_{3A})**: Г-н наш Јесукрст, Божји син, прави Бог и човјек праведан [...] за нас умирући би пропет (Змајевић 1: 191).

~ **у чему (Л_У)**: у жељи умирем (Држић 537).

УМОРИТИ⁵⁷⁹ сврш. **1.** *убити, погубити (у телесном и душевном смислу)*.

⁵⁷⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *ухватити, ухитити*. Наводе га Микаљин, Белин, Витезовићев, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков, Даничићев и Ивековићев речник. Најстарије забележене потврде су из 13. века. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) са ближим објектом: Да ми тко други не изије лов који сам уловио (М. Држић 343; уп. Држић 370), Каконоти лав сакривши се ... да би како приварио и уловио коју звијерку (Дивковић бес. 266^б), Не знам ... јесу ли уловили звијеркугоди (Глеђевић 6^б); 2) са унутрашњим објектом: Јеси л' лепа лова уловио? (Нар. пјес. вук 2), Добро ти сте, Турци, уранили! И добар сте ловак уловили (Нар. пјес. вук 4, 197). Посебно се издвајају пасивне конструкције: Тако ловице се уловише при ловини (Гундулић 408).

⁵⁷⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол као имперфективан према перфективном умр(иј)ети. Облик умирам у презенту сусреће се код писаца до 18. века, а облик умирем појављује се од 16. века. Ову глаголску лексему региструју Микаљин, Бјелостјенчев, Белин, Волтиђијин, Стулићев, Вуков, Даничићев и Ивековићев речник. Допуна глаголу у акузативу са предлогом за није наведена. Она се појављује у одредничком чланку глагола умр(иј)ети. Семантичку реализацију која би се могла представити као *растајати се са животом* потврђује пример употребљен у пренесеном смислу: Желим те у жељах, у жељи умирем (М. Држић 364; уп. Држић 537).

⁵⁷⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *убити, погубити у телесном и душевном смислу*. Региструју га у Микаљином, Белином, Витезовићевом, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Стулићевом, Вуковом,

~ **кога (A₀):** знати хтио вихъ парвога кога си зморила (Дубр. зб. 87), зморити га чини онои лѣдцтво немилостиво (Дубр. зб. 146), смртни непокој хоће ме уморит (Држић 181), криж [...] служи уморити га (Дивковић 152), човјек човјека [...] умори (Дивковић 344).

(често се употребљава именица смрт у инструменталу)

~ **кога (A₀) чиме (И₀):** вии [...] змористе [...] истинога сина божијега вашиими рѣками (Дубр. зб. 104), пети анѣо хоће донести виче коиими га [...] зморише (Дубр. зб. 161), оногаи апѣстола лѣтомъ смртию зморише (Дубр. зб. 205), чудно и велико Исусово устрпљен'је, које поднесе од невјерније[x] чипута, који га [...] припогрдном смртју [...] уморише (Дивковић 301), моли се [...] за оне који га [...] погрдном смртју уморише (Дивковић 302), Јоште ако би га уморили погрднијом смртју (Дивковић 336).

~(III) **Ø:** ти хтио би знати парвога ки е зморень (Дубр. зб. 87), зморено не све лѣдцтво (Дубр. зб. 111), вии зморень исѣкарствъ (Дубр. зб. 115).

~(НЕГ. ФОРМА; III) **Ø:** молаше оца свога змилино ако биеше моѣъ бити да не вѣде зморень (Дубр. зб. 92).

~(III) **од кога (Г_{од}):** вии зморень ш^а ониехъ паса жѣдидела (Дубр. зб. 97).

~(III) **чиме (И₀):** да сам погрдном смрти уморен (Дивковић 147), би уморен смртју веле погрдном (Дивковић 197).

Даничићевом и Ивековићевом речнику. Најстарија потврда је из 13. века. Дату семантичку реализацију поткрепљују примери: 1) уморити некога, нешто (у пренесеном смислу): Смртни непокој хоће ме уморит (М. Држић 12; уп. Држић 181), Када Исуса уморише и пропеше на крижу (Дивковић бес. 28^а), Оно ганутје имамо уморити, угасити, из срца изметнути (М. Дивковић бес. 296^б), сама себе смртно схарам, љуто уморим? (Ц. Палмотић 1, 297), Умори гром Стефана (Витезовић крон. 146); 2) уморити нечим: смрћу: Уморише (га) припогрдном смртју на пригоркому крижу (Дивковић бес. 3^б), И ружном их смрти уморише (Нар. пјес. вук 4, 196); уморити нечим: нечим другим, а не смрћу: Уморил бих те овим ножем (Транзит 242). Пасивне конструкције су издвојене посебно: Ки то створи ... тудје да се умори, да већ не буде жив (Крнарутић 14^а), Прави за кривце да буде уморен смрћу пригорком (Матовић 102). Значење *учинити уморним, заморити* потврђују примери: Труд ме умори (М. Држић 40; уп. Држић 295), Деснице уморили руке код топова сјекућ управнике (Осветн. 2, 130).

~(rp) **Ø**: приљубодјевац и приљубодјевица, то јест и човјек и жена, *имају се уморити* (Дивковић 245).

2. *учинити (некога) уморним, тромим, заморити.*

~ **кога (A_Ø)**: труд ме умори (Држић 295).

УМРЕТИ (и)јек. УМРИЈЕТИ⁵⁸⁰ сврш. 1. *престати живети (у правом и пренесеном смислу).*

~ **како (И_Ø)**: *умрије припогрдном смртју* (Дивковић 125).

~ **од чега (Г_{Од})**: мнози *виехъ ѓмарли ш^а глады* (Дубр. зб. 22), *Госпару, умријех од глада* (Држић 312), *од те ће немоћи* и *умријет* (Држић 452), *Госпару, јао, умријех од страха!* (Држић 496), *умријех од весеља!* (Држић 548), *Умријет ће од страха* (Држић 574), у њеки студенац [...] га спустише и да би [...] од глади умро (Змајевић 1: 51).

~ **за кога (A_{ЗА})**: *умрије [...] за љубав нашу* (Дивковић 137).

2. *утрнути, претрнути, обамрети.*

~ **Ø**: вас *умрих* (Држић 236).

УХИТИТИ⁵⁸¹ сврш. 1. *ухватити, уловити, уграбити (у правом и пренесеном смислу).*

⁵⁸⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *престати живети*. Региструју га Вранчићев, Микаљин, Белин, Волтиђијин, Стулићев, Вуков и Даничићев речник. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: а) умр(и)јети смрћу и од смрти: До мало времена умри умри они отац и син злом смрти (Дивковић бес. 153^а), Смртћом ћеш умрти (Павић огл. 5), Од те смрти најволим умријети (Нар. пјес. петр. 1, 268); б) умр(и)јети са допуном која значи узрок: 1) од нечега: Женска ти липота, кад умреш од глада, не врати живота (Гундулић 142), Волим овди умрити од глада (М. А. Рељковић сат. 100); 2) за некога или за нешто: Тежје је било Исусу оддилити се од нас него умрти за нас (Томиковић гов. 61).

⁵⁸¹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *ухватити, уловити, уграбити*. Региструју га Вранчићев, Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Волтиђијин, Стулићев, Вуков, Даничићев и Ивковићев речник. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: 1) објекат: Чини пустити тамничаре које бјеше ухитио (Зборн. (1520) 3^б; уп. Дубр. зб. 5: чини пѳтити тамничаре коие виеше ѓхитио); Ухитивши сваки пастијер своју вилу, изведу танац (Наљешковић 1, 200), Ову птицу ако тко ухити (Дивковић бес. 21^б),

~ **кога / шта (A₀):** да ие w^лвска схитити иеднѣ аквилѣ (Дубр. зб. 20), она иде летеѣи схитити ловѣ (Дубр. зб. 127), она и натамъ и сви остали наредвеници w^л сметениа проклетога схитише ме (Дубр. зб. 109), овога човиека поганога схитио (Дубр. зб. 136), дигаавли те засиенаю да схите дѣшѣ (Дубр. зб. 201), Козле ми ухити! (Држић 279), Изит'ће вас напухан у охласти, ер је виду ухитио (Држић 489), свога Оца небескога [...] када га хотијаху ухитити (Дивковић 208), Исуса по ноћи ухитише невјерни и проклети жидови (Дивковић 313).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀):** за лудос већекрат испусте срјећу, коју [...] ни с плачем *не могу ухитит* (Држић 441), Хоћу ли измакнути с златом да ме не ухите? (Држић 455).

~ **за шта (A_{3A}):** доѣе госпоѣа ѣ ложницѣ к иозепѣ и схити за плашѣ (Дубр. зб. 38).

~ **кога (A₀) за шта (A_{3A}):** краљ поѣе схитивши ниѣъ за рѣкѣ (Дубр. зб. 107), схити ю за рѣке (Дубр. зб. 113), исѣсъ за рѣкѣ иозепа схити (Дубр. зб. 153), дијете [...] ухит' за руку (Држић 320), ухитих Дунда Мароја за руку (Држић 335).

~(НЕГ. ФОРМА; РП) **О:** тко се не да ухитити (Држић 573).

2. обузети, спонасти.

~ **кога (A₀):** Њека ме маланкунија ухити (Држић 540).

~ **СЕ 1.** (један с другим, међу собом) ухватити се.

~ **за шта (A_{3A}):** Ну се ухитимо мало за уши (Држић 568).

~ **с ким (И_С):** Ухит' се с тизим (Држић 278).

~ **с ким (И_С) у шта (A_У):** ухитивши се у коло с билим вилами танце изводе (Држић 423).

Љепше плијене и срећније нијесте нигдар ухитиле (Ц. Палмотић 1, 139); 2) ухитити за нешто: За руке ... ухити њих (Зборн. (1520) 84^б; уп. Дубр. зб. 112: за рѣке с почтениемъ схити ниѣъ), Један ухити за свиту тер ју ш њега (с Исуса) смаче (Наљешковић 1, 137). Ова глаголска лексема појављује се и са морфемом се: 1) реципрочно значење се: Ухитимо се мало за уши, да ја и ти видимо, у кога је врат тврђи (М. Држић 407; Држић 568), Ну се ухитите ... на влашки ваш начин весело у танац (Сасин 106). У пренесеном смислу може се ухитити срећа, душа: Ни с плачем не могу (среће) ухитити (М. Држић 206; уп. Држић 441), Који ми ишћу у мриже ... душу ухитити (Витаљић ист. 20). Значење *спонасти, обузети* поткрепљују примери: Њека ме маланкунија ухити разбирајући ове ствари (М. Држић 368; уп. Држић 540).

2. (се као празна морфема) *окренути се, (пре)усмерити се (у пренесеном смислу)*.

~ **за шта (А_{3Л})**: *свак се ухити за гвожђе* (Држић 306).

3. *латити се, прихватити се (нечега)*.

~ **ИНФ**: *Ухит 'мо се у два играт* (Држић 495).

Х

ХВАЛИТИ⁵⁸² несврш. 1. *истицати нечије вредности, врлине; похвално, ласкаво говорити о некоме, нечему, величати, уздизати*.

~ **кога / шта (А_О)**: *све ствари сегај свијета [...] ниетко хвали а свакак виерџ хвали* (Дубр. зб. 5), *[нека те] хвали иезикъ ѡ дрѣзиехъ а не твои* (Дубр. зб. 10), *Хвалите динетиѣци гна хвалите име [!] гне* (Срп. мол. 42), *вѣдѣ хвалити [...]* *тебе са свѣткми свѣткми твѣимми* (Срп. мол. 107), *Ови доброту и вјерту у друзијех [...] хвали* (Држић 450), *Вирђилио [...] хвалећи цесара Аугуста* (Змајевић 1: 76), *хвалимо [...] Г(осподи)на Бога* (Дивковић 178).

⁵⁸² РЈАЗУ бележи овај глагол према *laudare, probare; gratias agere*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *речима показивати да се о некоме или нечему добро мисли* бива потврђена примерима: *Дружба те ова хвали до небес* (М. Држић 43: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), *Хвалимо Бога и славимо* (А. Комуловић 51), *Живи Бога хвале* (Нар. посл. вук 81), *Ко право збори Бога хвали* (Нар. посл. вук 151), *На глас звона купимо се и Бога хвалимо* (С. Љубиша прип. 195), *Ко је да не шује и не хвали славно име твоје* (М. Јерковић 39), *Фалити ћу име Божје* (Ј. Бановац благос. 30), *Приславно име твоје фалећи* (Ф. Ластрић тест. III), *Све твари сегај свијета њетко хули, а њетко хвали* (Зборн. (1520) 3⁶; уп. Дубр. зб. 5). Облик хваљен се схвата као партицип у правом смислу и користи се у обраћању Богу као императив: *хваљен буди* и као оптатив: *хваљен био, хваљен: Вишњи Бог хваљен био* (М. Држић 26; уп. Држић 192), *Буди фаљено присвето тројство* (И. Грличић 269), *Благосовљен ти јеси, Господине Боже, и фаљен* (Ј. Бановац благос. 175).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога / шта (А₀):** *НЕ ТРИЕВЪНЕ ХВАЛИТИ ОНОГДИ КОИ ПОЧНЕ* (Дубр. зб. 12).

~(III) **Ø:** *ХВАЛЕНО БЪДИ ИМЕ ТВОЕ И ВРИЕДНОСТЪ ТВОА* (Дубр. зб. 92), *ХВАЛЕНО ИЕСТЪ ИМЕ НЕГОВО*
(Срп. мол. 42), *Вишњи Бог хваљен био!* (Држић 192).

2. одобравати.

~(НЕГ. ФОРМА) **кога / шта (А₀):** *Ни ја не хвалим лудос од дјеце* (Држић 456).

ХОТЕТИ (и)јек. ХОТЈЕТИ и ХТЕТИ (и)јек. ХТЈЕТИ⁵⁸³ несврш. **I. 1.** *имати вољу за вршење радње коју представља други глагол.*

⁵⁸³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *velle* у значењу *када се неко одлучи, има намеру да нешто уради или уопште да нешто буде*. Напомиње се да се хот(ј)ети разликује од желети (жељети) по томе што субјекат може „хот(ј)ети“ само оно што мисли да може бити не само вољом, већ радећи да то буде. Тога не мора бити код „жељења“. Облик инфинитива има следеће основе: 1) хот- (хот(ј)ети); 2) хѡт- (хт(ј)ети; т(ј)ети (ћети), тети, тити; кт(ј)ети (кћети), ктети, ктити; ктјет (најстарији пример (Д. Рањина 9^б)). Облици: а) презента (имперфективни) су: 1) од основе хот-: 1. л. јд. хоћу, хошту; 2. л. јд. хоћеш, хоштеши; хоћ према хошти; хој; 3. л. јд. хоће према хоштеть; 1. л. мн. хоћемо према хоштемъ; 2. л. мн. хоћете према хоштете; 3. л. мн. хоте, хоће (од 16. века), хоћу (ретко), хоћеду, хоћеју; (енклитички облици): ћу, ћеш, ће, ћемо, ћете, 3. л. мн. те према ће, ћеду; (негирани облици) нећу, нећеш (и нећ), нећемо, нећете, а 3. л. мн. неће, нећеду; (презент перфективни) хоћем; усхошту; од основе хтје-: хтијем, хтијеш; хтим, хтиш, хте; узхтијемо; 3. л. јд. и мн. хотиде, хотиду; хтједем, хтједеш; хтједе (од 18. века); од основе хотјед-, хтјед-: хотједнем; хоћеднете; од хтје-: хтједне, хтједне, хтједну; хтене, хтену; шћену, ћене, кћенеш; хотити буде (уместо перфективног презента користи се инфинитив са перфективним презентом будем); хтједбудем, хтједбуде, шћедбуде и ћедбудем, устједбуду, узтједбуде, узхтједбудем; б) облици имперфекта: од основе хот-: хотијех, хотијеше, хотијесмо; хотих, хотише; отиху; од основе хѡт-: хтијех, хтијеше; хтих, хтише; хтиху; хтише, тијеху, ктијех; од основе хот-: хотејах, хотејаше, хотијах; од основе хѡт-: хтијах, хтијаше, хтијасмо, хтијасте, хтијаху; ктијаше; хошташе, од основе хот-: хоћах, хоћаше, хоћасмо, хоћасте, хоћаху, хоћаше; од основе хѡт-: хћах, хћаше, хћасмо, хћасте, хћаху; шћах, шћаше, шћасмо, шћасте, шћаху; ћах, ћаше, ћасте; кћах, кћаше; шћадијах ... шћадијаху; ћадијах, ћадијаше; хтиједјаше, хтјејаше или хтједијаше; в) облици аориста: хотјех, хотје, хотјесмо, хотјесте, хотјеше; хоћех, хоће; хотех, хоте; хтјех, хтје, хтјесмо, хтјесте, хтјеше; хтих, хти; шћех; тјех; ћеше; од основе хѡтѡ-: хтједох ... хтједоше; хтједе; теде; шћеде; ктиде; г) облици императива: од основе хот-: хотиј, хотијмо, хотијте; хотјеј; хотјејмо, хотјејте; од основе хѡт-: хтиј, хтијмо, хтијте; хтјеј, хтјејмо, хтјејте; пасивни облици: хоћен, хтјен. Семантичка реализација која подразумева *оно што се хоће јесте радња у главном глаголу* бива потврђена: Хтијаше јести (Зборн. (1520) 15^б; уп. Дубр. зб. 23), *Каконо ти хотијеше Луцифер поштење узети* (М.

~ **ИНФ:** *хоћеш* ли бити без страха чини вазда добро (Дубр. зб. 10), *хоћ* ли познати човиека даи мѧ господцтво (Дубр. зб. 18), *хтииаше* онь ѣнести (Дубр. зб. 23), *хоћ* ли бити великь (Дубр. зб. 27), кои *си хотио* за насъ [зань В.] | ѡмриети (Дубр. зб. 43), *хоћ* ѡ га мѡчити мѡкомь горкомь (Дубр. зб. 46), пакати *хтиенте* од овиехъ вилиега (Дубр. зб. 72), *хоћ* ли ме ти ѡбити (Дубр. зб. 84), Тко *хоће* липости анђелске све видит, | од ове младости на лице *ктјеј* позрит (Држић 175), тко [хоће крстјански живјети, ово му је задовољно (Дивковић 120), навластито ону ствар хотијући узети тко други [...] не може и[х] з добром душом узети никако (Дивковић 132), који *хотијаше* украсти [...] каконо *хотјеше* Луцифер [...] поштен'је Божје узети (Дивковић 145).

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ:** она нигда *не хтииаше* пристати на волѡ неговѡ (Дубр. зб. 25), *не хтииаше се* даке нигда ѡ^а нега диелити (Дубр. зб. 135), *не ктје* ме примити на стан свој (Држић 270), *Не хтећи* она к тому злу и невјери пристати [...] у осјечењу главе светомучење доспје (Змајевић 1: 233).

Дивковић наук 32^а; уп. Дивковић 145), Хотјеј сврху му владати (М. Орбин 202), Сваки вас хоће да му дар учиним (М. Држић 3; уп. Држић 172). Значење којим се указује на то да *субјекат хоће нешто да има добије, прими* потврђује се примером: Кад се овако која стави на кога, све њега хоће, све о њему мисли (М. Држић 306; уп. Држић 346), С наравном невјерности сваку (дјевојку) хоће ку замири (Ц. Палмотић 1, 335). Реченице типа хоћеш (хоћ) нећеш (нећ) упућују на то да *нешто бива упркос нечијој вољи*: Твоја кћи моја је жена или хоћ или нећ (М. Држић 236; уп. Држић 360), Тве дике, којијем ћу бити роб, до коли буду лећ у они страшни гроб, или хоћ или нећ (Н. Наљешковић 2, 30). Конструкције хотјети добро (добра), зло (зла) са дативом и акузативом значе *љубити, мрзети*: 1) у дативу: Добро ниједно не могаху му хтјети (Зборн. (1520) 57^б; уп. Дубр. зб. 79), Ки ти тако добра хоћу (М. Газаровић 26); 2) акузатив (ова конструкција је настала према *voler bene*; нем. *wohlwollen*): Ја имам свакога добро хотјети; да ме тко зло хоће, не имам никога зло хотјети (М. Дивковић наук 149^б; уп. Дивковић 255), Нијеси му пријатељ нити га хоћеш добро (М. Раднић 394^а). Конструкција хотјети рећи (ријети) (према *voler dire*) има значење *значити*: Субота хоће ријети покој алити почивање (Б. Градић дјев. 164), Заручник хоће ријети обећаник (Дивковић наук 250^а; уп. Дивковић 394).

Забележени су и примери датог глагола у значењу требати, бити потребан са логичким субјектом у генитиву и дативу: Помете, неће сињоре твојијех слатцијех ријечи (Држић 315), Мучно ти је знат што се хоће човјеку (Држић 340).

~ **ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): сваки вас *хоће да му дар учиним* (Држић 172), они дио војске који оста *хтје да се корабљица Нујета к њима донесе* (Змајевић 1: 84).

~(НЕГ. ФОРМА) **ВОЛ_{КЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): Ове су дјевојке заспали, тер *неће да чују* (Држић 553).

2. а. особито желети (некога за себе).

~ **кога (А₀)**: све *њега хоће* (Држић 346).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀)**: *Нећу те!* (Држић 272).

б. уопште желети нешто да се има (злато, колајне, огањ и др.).

~ **шта (А₀)**: *хоће колајине, хоће злато, хоће дзоје!* (Држић 315), *Што ктијаше* она мала губа у мојој кући (Држић 433).

3. исказивати жељу да се преко прилога изврши радња коју казује главни глагол.

~ **камо (Д_{АДВ})**: хрли, ступај [...] *камо* хоћ обрни (Држић 178).

~ **како (Д_{АДВ})**: не могу изит: *тако хоће* моја Манде (Држић 512).

~ **куда (Д_{АДВ})**: Поћ'мо сви уједно, тер *ћемо кугоди!* (Држић 275).

4. реченицама типа или хоћеш или нећеш указује се на то да нешто бива, дешава се иако неко не жели.

~ **ДГ: АС_{КЛ}**: *твоја кћи моја је жена или хоћ или нећ* (Држић 460).

5. тражити, искати.

~ **шта (А₀) од кога (Г_{ОД})**: *Што хоћете од мене?* (Држић 549).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀) од кога (Г_{ОД})**: ако овѣи великѣ милостѣ ѣчиниш ми *инѣ стварѣ ѡ^ѣ тебе не^ѣѣ х^ѣтиети* (Дубр. зб. 91).

6. а. (у изр. хот(ј)ети / хт(ј)ети добро) љубити.

~(НЕГ. ФОРМА; ДП) **коме (Д₀)**: *добро ниедно не мога^ѣ ѡ^ѣ х^ѣтиети* (Дубр. зб. 79).

~ **кога (А₀)**: Маро ју *добро хоће* (Држић 356), ја *имам* бити свачи[ји] пријатељ, *свакога добро хотјети* (Дивковић 255).

б. (у изр. зло хот(ј)ети / хт(ј)ети мрзети.

~(НЕГ. ФОРМА; ДП) **кога (А₀)**: не *имам никога зло хотјети* (Дивковић 255).

7. (у изр. хот(ј)ети / хт(ј)ети рећи / ријети) значити.

~(дп) ДПРЕД: **шта (Н)**: Има се знати такође да Сибила *хоће рећи* — свјет Божји (Змајевић 1: 77), Заручник *хоће ријети* обећаник, а заручница *хоће ријети* обећаница (Дивковић 394).

II. као помоћни глагол у грађењу футура (користи се презент глагола *хот(ј)ети / хт(ј)ети*).

1) примери са пуним обликом презента (из ранијег периода):

~ **ИНФ**: сви хоћете помриети (Дубр. зб. 37), земла се хоће трести (Дубр. зб. 74).

2) негирана форма презента (РЈАЗУ наводи од 14. века):

~(НЕГ. ФОРМА) **ИНФ**: неће се моћи наћи (Дубр. зб. 73)

3) енклитички облик презента стоји после инфинитива, а одвојен је од њега једном енклитиком:

~ **ИНФ**: змножити мѧ се ќе животь (Дубр. зб. 22) вратит се ќе на животь виечни (Дубр. зб. 64) двигнѧт се ќе море (Дубр. зб. 73).

1. помоћним глаголом *хот(ј)ети / хт(ј)ети* у презенту у оквиру футурске конструкције упућује се на то да треба да се деси (уколико не буде некаквих препрека) оно што се исказује главним глаголом.

~ **ИНФ**: тко да може изрит румене ружице, | ето с ких *хоћу умрит* (Држић 181), Ријети ћу [...] да се с' ти разболио и *да хоћеш умрит* (Држић 442).

ХРАНИТИ⁵⁸⁴ несврш. **1.** *чувати, држати код себе.*

⁵⁸⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *servare, alere*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљинином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом, Волтиђијинином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичка реализација *чувати, држати код себе* бива потврђена примерима: 1) са објекатом: *Хран'те ми барету* (М. Држић 48; уп. Држић 269), *Ники поп толико храни свете оштије* (Наручн. 44^а); 2) са исказаним начином (у правом и пренесеном смислу) како се неко или нешто храни: *Видиш како те храним, а ти тврђа камена* (М. Држић 291; уп. Држић 336), *Милости Божје која храни душу у богољубству* (Ант. Кадчић 166); 3) са акузативом (и генитивом) блокираним предлогом за: *За ме свој образ и лице још храни* (Ш. Менчетић), *Јер дукате храним за ње* (М. Држић 274; уп. Држић 329; у извору стоји: ... за ње сињору госпођу, те се чине да је у РЈАЗУ дати пример непотпун), *Што храниш онамо унутра за твојијех изабранијех* (И. Држић наук 87). Значење *давати (некоме) храну* поткрепљују следећи примери: *Хранити гладне* (Азбук. 14), *Ранићу те бијелом шеницом* (Нар. пјес. вук 1, 300), *Ранила ме медом и шећером* (Нар. пјес. вук 1, 313). Семантичка реализација *давати објекту не само храну, него и*

~ шта (А₀): *Хран'те ми барету* (Држић 269), сваки своје тијело храни (Дивковић 398).

~ шта (А₀) за кога (А_{3А}): Ја дукате храним за ње госпођу сињору (Држић 329).

~ кога (А₀) како (Д_{Адв}): видиш као те храним, а ти тврђа камена (Држић 336).

2. *давати (некоме) храну, нудити га храном; дојити (некога); снабдевати (некога) храном, држати га на исхрани; прехрањивати, исхрањивати (у правом и пренесеном смислу).*

~ кога (А₀): *да храниш [...]* све убоге и голе (Дивковић 155).

~ кога (А₀) чиме (И₀): пагањела [птицу конопљарку] си с собом довео, да га мијендеоком [бадемом] храниш? (Држић 360), твојијем тугама хоћеш Бокчила храни (Држић 309), Ти сама би достојна [...] присветијем млијеком храни истинитога Бога и човјека (Дивковић 222).

~(III) од кога (Г_{од}): дјетић [...] храњен од медвједице (Змајевић 1: 74).

~(III) чиме (И₀): крухом самијем и водом његолико бремена храњен (Змајевић 2: 29).

~(III) Ø: *да се храни* оувозји (ДЗ 28: 48).

3. а. *давати (некоме) храну и чувати га, старати се, бринути се о њему обезбеђујући му све што је потребно за живот; издржавати (уопште некога).*

~ кога (А₀): Такојер смо држани оца и матер храни (Дивковић 243).

~(НЕГ. ФОРМА) кога (А₀) како (Д_{Адв}): своје родитеље не храни почтено (Дубр. зб. 209).

1) (у изр. **храни** до смрти) *доживотно издржавати (некога).*

~ кога (А₀): *да храни* Каталину Остоину до смрти (ЦИ 1638/13: 9), И да је црква храни до смрти (ЦИ 1673/16: 12), да га храни до смрти (ЦИ 1679/19: 13).

друго што је потребно за живот практично обједњује претходна два значења и потврђује се следећим примерима: Да ју хоћу храни и почтоват како матер (Мон. серб. 274), Па отиде к двору бијеломе да он рани остарјелу мајку (Нар. пјес. вук 3, 498). Посебно су издвојене пасивне конструкције: Гди може моје срдацце да се њој не храни? (Ц. Држић 370), Који се јајером храни (М. Држић 245; уп. Држић 309), Уфај, ер вик нећ храни се сузама (Ф. Лукаревић 215).

~ **кога** (A₀) **како** (Л_{ПО}): *да храни попа по закону* (ДЗ 65: 55).

б. сврш. *отхранити, подићи, одгојити.*

~ **кога** (A₀): она сина [...] *храни*, у Еђипат ш њом бижа (Дивковић 229).

~ **кога** (A₀) где (Л_У): џ тои камарици храни исџкарста сина свога (Дубр. зб. 119).

~ **СЕ 1.** *чувати се (за некога: за драгу, за драгог); подавати се (некоме).*

~ **коме** (Д₀): А ти тврђа камена, сјетници, кому се храниш? Злочесто' старости? (Држић 336).

2. *користити се нечим за исхрану; узимати храну, јести, прехрањивати се; гостити се (у правом и пренесеном смислу).*

~ **чиме** (И₀): који се јајером хране (Држић 309), свети и добри људи *хранише се самијем воћем* (Змајевић 1: 38), испроси од Г-на Бога месо и ману брашно племенито, коијем четрдесет год/ишт/а *хранише се* синови израелски (Змајевић 1: 62), велике напасти подније самом травом хранећи се (Змајевић 2: 15), да се крухом нашијем хранимо (Дивковић 211).

~ **с чиме** (И_С): с правдом потреба да се *хранимо* (Дивковић 211).

~ **на што** (A_{НА}): Пометов трбуше софриктани, весели се, храни се на делиције, на залогаје, на мању небеску, на варено, на печено, на пригано, на подпригано, на тортице драге, на сапуриће инцукараде [...] на јетрице слатке од капунића, на гуске, на патке, на пауне, на галине од Индијана (Држић 336).

б. *користити се, располагати; трошити (новац на храну, пиће и сл.).*

~(НЕГ. ФОРМА) **чиме** (И₀): Брижни ти дукати, кад се не умијеш њима храниш (Држић 309).

Ц

ЦАФТЕТИ (и)јек. ЦАФТЈЕТИ⁵⁸⁵ несврш. (пренесено) *цветати*.

~ **чиме (И₀)**: дзора [...] руменими и бијелим ружами *цафти* (Држић 304).

~ **О**: А била љувена кад сврне сва лица, | на којих румена тај *цафти* ружица (Држић 176).

ЦЕЛИВАТИ (и)јек. ЦЈЕЛИВАТИ⁵⁸⁶ сврш и несврш. *да(вати) целов, (по)љубити*.

⁵⁸⁵ РЈАЗУ упућује овај глагол на цавт(ј)ети према *Flögere*. Наведено је да се облик цафт(ј)ети појављује само у 16. веку, а у Белином речнику се налази цавтјети и цавтити (318⁶), у Стулићевом: цавтјети и цавтити; у Вуковом: цавтјети, цавћети и цапћети; у Даничићевом: цвѣтѣти. Речничка одредница конципирана је тако да се под а) дају семантичке реализације глагола цавт(ј)ети, под б) семантичке реализације глагола цафт(ј)ети, а под ц) семантичке реализације глагола цапт(ј)ети. Бележи се као основно значење *цветати* које се може тумачити и у пренесеном смислу: На лицих румена цафти ружица (М. Држић 7; уп. Држић 176). Овај глагол се може јавити и са инструменталом: За лијепос толику, ком цафте тве косе (Ш. Менчетић 28). Напомиње се и да Ц. Држић у рими као инструментал употребљава липоту уместо липотом: Свани ми свитал дан, ки цафтиш липоту, ар ти си за лијек дан мом трудном животу (Ц. Држић 376).

⁵⁸⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол према *osculari* наводећи да се појављује од 13. века и да се налази у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику у екавској и(ли) (и)јекавској варијанти. Етимолошки се доводи у везу са *цео* (цио) па би првобитно значење глагола било *желети некоме да је цео односно да је здрав*, а одатле следи *здравити се са неким, поздравити* (што је садржајно „покривао“ у старом словенском језику глагол *цѣловати*), па *људи, здравећи се на састанку, показују жељу (да неко буде цео односно здрав) и дотичући се уснама, љубећи се*. На основу дефиниције датог глагола може се закључити да друга значењска компонента преузима примат и функционишући самостално постаје примарна. Прелазност глагола показује се исказивањем објекта мада понекад он не мора бити изречен у правом смислу: Ако видиш (у сну) да целиваш кога приликује штету (Збор. 130; уп. Дубр. зб. 169), Госпару Маро, да ми т’ је ручицу целиват (М. Држић 329; уп. Држић 361), Отац има синове карати а не вазда целивати (М. Дивковић, бес. 105), Загрљајући их целиваше (М. Дивковић, злам. 14). Поред објекта, може се изрећи и нешто код некога или на некоме што дотиче уснама онај који целива: Да ми ју целиваш у руке прибиле (Н. Наљешковић 2, 12). Наводи се и пример са пренесеном употребом глагола: Ријека залетје се у тијек хрли, с травом, с цвијетјем, с дубјем нека целива их она и грли (И. Гундулић 405). Забележена је потврда да дати глагол може бити и непрелазан: Од сад у ками од врата целиват’, а грозним сузама образ мој умиват’ (Н. Наљешковић 2, 109). Регистровани су облици са реципрочном употребљеном морфемом се: Имиху обичај целивати се (Коризм. 93), Ш њими се целива (Н. Наљешковић 1, 272). Треба напоменути да РЈАЗУ има и глаголе **цјелити** сврш. и **цјеловати** сврш. и несврш.

~ **кога (А₀)**: ако ли видиш да *целиваш* [...] **кога** приликѝе цѝтѝ (Дубр. зб. 169), Госпару Маро, да ми ти је ручицу целиват! (Држић 361), **Кога** је *целивати* будем, држите њега (Змајевић 1: 205).

~ **кога (А₀) по чему (Л_{ПО})**: *цјеливаху нас по руках* (ЦИ 1638/13: 9).

~(PΠ) **Ø**: би одређено да се има [...] једна света инкуница *целивати* (Змајевић 1: 224).

~ **СЕ (по)љубити једно друго; (по)љубити се међусобно (један са другим)**.

~ **чиме (И₀)**: Ово год/ишт/е с. Петар пишући Жудјелом, препоручује им да би се пољубили у целову мира, **којѝем** се у брацко/ј/ и Божјо/ј/ љубави тада правовјерни *целиваху* (Змајевић 1: 224).

~ **Ø**: Неће ли те ки враг у Котор донијет један дан, да се ја и ти *целивамо* (Држић 541).

ЦЕНИТИ (и)јек. ЦИЈЕНИТИ⁵⁸⁷ несврш. **1.** *одмеравати, одређивати (цену или вредност нечега), процењивати (нешто); вршити процену (нечега); бавити се процењивањем.*

⁵⁸⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол према aestimare наводећи да се појављује од 14. века (као потврда користи се пример из Душановог законика који се налази и у речнику; Зак. душ. 35 уп. ДЗ 76: 57) и да се налази у свим речницима. Региструју се три семантичке реализације (са подзначењима) датог глагола као прелазног. Прва семантичка реализација односи се на *истраживати, налазити и изрицати цену, колико нешто вреди, шта се може за шта дати, по којој цени се мисли дати или узети, продати или купити; сама цена односно конкретан износ може, али и не мора се изрећи*: Узе Кулин цијенити робље: даћеш Иво, пет товара блага (Нар. пјес. вук. 4, 199). Друга семантичка реализација подразумева *да неко вреди више или мање или да има уопште неку вредност, а колико се нешто може ценити може (адвербима: много, мало, како, тако и сл.), а не мора бити исказано*: Ја моју час веле цијеним, ако ју он не сцијени (М. Држић 409; уп. Држић 571). Трећа семантичка реализација показује да се глаголу **ц(и)јенити** приписује значење *мислити какав је неко или какво је нешто, шта је неко или нешто, а онда и уопште мислити о нечему нешто*: Цијенити може свак честита човјека, који је здрав и јак и срца велика (Н. Димитровић 19). *Оно шта се мисли и о чему се мисли* може бити исказано и посебном реченицом са везником *да* уз главну. Предикат у тој реченици може бити у садашњем, прошлом, али и будућем времену. Такви примери забележени су од 16. века: Ја цијењах прије дне да ће доћ' (Н. Наљешковић 1, 207). Наводе се и облици са морфемом *се* која се може тумачити: 1) рефлексивно: Који се цијене више него вриједе (М. Павлиновић, рад. 140); 2) реципрочно: Цинисмо се, па се расцинисмо (М. Павлиновић);

~ Ø: доушњници · кои цѣне (ДЗ 76: 57).

~ шта (A₀): свједоци који *цијенише ту баштину* кнез Раслав Рађић, Вукота Расалић, Вук Боровина и ини мнози (ЦИ 1569/5: 3).

2. признавати вредност (некоме или нечему), поштовати, уважавати (некога).

~ кога / шта (A₀): Ја *моју чѣс* веле *цијеним*, ако ју он не сцијени (Држић 571), *Цијенећи брата* кад те сне од њега чуше [...] имаше мисо [...] да му се с бременом отац и мати и они буду клањати (Змајевић 1: 51).

~(III) Ø: Жидови *бише цијењени* (Змајевић 1: 84).

3. (пр)оцењивати, просуђиваати (нешто); (про)мишљати, мислити.

~ К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): *цијенећи да га Хели зове*, озва се до три пута (Змајевић 1: 83).

~ К_{КЛ} (ДА + ПЕРФЕКТАТ): *Цијене* њеки *да је он био оно дијете које у пустињу принесе к Јесусу пет круха јечменијех* (Змајевић 1: 226).

Ч

ЧЕЗНУТИ⁵⁸⁸ несврш. 1. *венути патећи, тугујући и истовремено бојати се и стидети се због почињеног греха.*

3) као знак пасивне конструкције: По слипцу се очи цине: дан се цини, кад су тмине (В. Дошен 127). Дат је и пример са глаголом у пасивном облику партиципа претерита: Који биху цињени за грађани (Ф. Вранчић, жив. 25).

⁵⁸⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол према *evanescere, tabascere, deficere, confici, consumi*. Појављује се од 16. века. Региструје се у Микаљином, Белином, Стулићевом и Вуковом речнику, а потврђује примерима у РЈАЗУ: 1) *чезне* срце, св(и)јест, душа, крепост, живот: Свијес моја труди и *чезне*, за ч не имам повоја и не имам пелене (М. Држић 420: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник); 2) нешто чини или од нечега долази, неко или нешто *чезне* и све ово може бити изречено у виду страха, жалости, пожуде, љубави, сласти генитивом са предлогом од: Невољнијем умрлима срце од страха *чезне* и трне (Ц. Палмотић христ. 48), Што ми од жалости *венеш* и *чезнеш*? (А. Канижлић уточ. 37), *Чезнем* од љубави (Л. Радић 117); 3) реченица као допуна глаголу

~ од чега (Год) за шта (АзА): *зачинѝ чезнѝти ш^а страха и ш^а срама за гриехѝ смардеѝ* (Дубр. зб. 162).

2. *потајно желети.*

~ **ВОЛ**_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ): срце ми *чезне да к вили придем* (Држић 488).

ЧЕКАТИ⁵⁸⁹ несврш. **а.** *проводити време, остајати на неком месту док не дође онај који се очекује или то што се ишчекује; ишчекивати, очекивати (некога или нешто).*

чезнути којом се исказује шта се жели: Срце ми чезне да к вили приђем, а не смијем (М. Држић 141; уп. Држић 488).

⁵⁸⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол према ехрестаре. Региструје се у Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Јамбрешићевом и у осталим речницима. Када је дати глагол прелазан, појављује се објекат у акузативу или генитиву: Бог чека вријеме пригодно (М. Дивковић, наук 90; уп. Дивковић 211), У туђе тко тиче, знаш што га чека (М. Држић 232; уп. Држић 457: У туђе тко тиче, ти знаш што га чека.). Напомиње се и да субјекат, и објекат може бити чељаде (и оно што се чељадетом сматра), живинче, умна или телесна ствар. Објекат у генитиву употребљава се када год се мисли на некакав део онога што значи реч која у њему стоји, али појављује се и онда када се не мисли на део нечега, већ на цело, на све (најчешће се мисли на неко време да се ужива или да се буде): Чекајући твоје славе (Зборн. (1520) 81^б; уп. Дубр. зб. 112), Ми чекамо славе божје (М. Дивковић наук 70^б уп. Дивковић 190: ми крстјани [...] чекамо славе Божје.). Генитивом са предлогом од може се изрећи од кога треба да дође +оно што се чека: И плод труда од бога чекати (М. А. Рељковић сат. 125). Акузативом са предлогом на указује се на радњу коју треба да врши или у којој треба да има удео онај који се чека: Влахо нас тамо чека на вечеру (Н. Димитровић 43). На реченицу, у којој је изречен објекат, може се надовезати реченица са везником да. Њоме се изриче радња коју треба да врши онај који се чека: Чекају те два ђевера, да их дарујеш (Нар. пјес. вук. 1, 72). Непрелазност овог глагола видљива је примеру: *чекамъ докле дође промиененьк моѝ* (Срп. мол. 91), Боље је чекати докле се очисти (Наручн. 20^б). У реченици са везником да може се исказати радња или догађај што се чека: Чекају да сини учине (Коризм. 18^б), Не чекам друго од њега (блага) нег да ме тко годи при њем закоље (М. Држић 195; уп. Држић 434: не чекам друго од њега нег да ткогоди при њем закоље.). У РЈАЗУ забележени су и облици овог глагола са морфемом се: а) пасивно: Чека се велико зло (Микаља 34^б), Не чека се докле пламен удари (М. Добретић 159); б) рефлексивно; у значењу *држати себе у чекању, стајати у чекању*: Ха, чекај се, ето на те војска (Пјев. црн. 70).

~ **кога / шта (A₀):** они *чекахъ вси* (Дубр. зб. 101), сви кои *чекаю те* (Срп. мол. 88), *По' љу*
[...] *чекат ману с неба* (Држић 340).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** у потреби може се и јушицом крстити кадано *није* када искати
ни чекати воде чисте (Дивковић 271).

~ **шта (A₀) од кога (Г_{од}):** *пићу* [...] свак [...] *од тебе чека*, о Г(осподи)не Боже
(Дивковић 210).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀) од кога (Г_{од}):** *ни од кога* здвора *помоћи не чека* (Дивковић 226).

~ **кога (A₀) на шта (A_{на}):** *На вечеру те чекам* (Држић 343).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀) на шта (A_{на}):** *Не чека'те ме на објед* (Држић 318).

~ **УП_{кл} / ВОЛ_{кл} (ЈЕДА + ПРЕЗЕНТ):** *По' љу* се овамо с стране гђегоди скрит и *чекат једа тко*
од нашијех прође (Држић 335).

~ **кога (A₀) + ВОЛ_{кл} (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ):** Саул *чека Самуела да би* [...] *посветилиште*
учинио Г-ну Богу (Змајевић 1: 87).

б. очекивати појаву, наступање нечега односно извршење, испуњење онога што се
прижељкује, жели.

~ **шта (A₀):** свака *чекаше добитие и почтение* (Дубр. зб. 101), свиетлостъ [...] кою *чекао несамъ*
с велициемъ жѣдениемъ (Дубр. зб. 124), *чекали су славу Божју* (Дивковић
190), Г(осподи)н Бог [...] *чека вријеме пригодно* (Дивковић 211), с
колицијем богољубством и весел'јем *чекаху дошастје Исукрстово*
(Дивковић 296).

~ **чега (Г₀):** 8 римѣ има велико жѣдение велики цесаръ господине мои свети *чекаюљи твоие славе*
господине мои (Дубр. зб. 112), Ови јоште *чекају славе Божје* (Дивковић
190), *чека времена пригоднога* (Дивковић 210).

~ **ВОЛ_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** *чекаюљи да види твою персонѣ* (Дубр. зб. 112), *чекахъ без сѣмне да ихъ*
изме из тамниехъ невола (Дубр. зб. 123).

~ **ВОЛ_{кл} (ДА + ФУТУР):** *чекамо да нам ће Г(осподи)н Бог дати и даровати краљевство*
небеско и покој вјечњи (Дивковић 162).

~ кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): ВАСЪ ПЪКЪ ЧЕКА ТЕ С ВЕСЕЛИЕМЪ ДА ВИДИ СМАРТЪ ТВОЮ НЕВОДНИЧЕ (Дубр. зб. 118).

2. *налазити се пред нечим (што ће се десити у будућности), предстојати.*

~ кога (A₀): Сасипај и припра[в]ља[ј] и теби благо вјечње које *ће те чекати* у краљевству небескому (Дивковић 379).

ЧИНИТИ⁵⁹⁰ несврш. 1. а. *уопште радити да се дође до некаквог циља: да нешто настане, да се створи, да се направи, да се поступи (некако, у складу са нечим), да буде нешто (у правом и пренесеном смислу).*

⁵⁹⁰ РЈАЗУ бележи овај глагол према facere. Прве потврде су из 13 века. Региструју га сви речници који су коришћени у обради лексема у РЈАЗУ. Семантичка реализација *радити да постане нешто* односи се на дати глагол као прелазан и потврђује се примерима: Сад одјеће све од свиле, није сељанке, ка не чини (И. Гундулић 143), У исповијести и у осталијех сакраментујех чињаше блато од суза (М. Орбин 65), Чине оружје таково и обукују се ш њим (П. Радовчић нач. 38), Гди сове гњиздо чине (В. Дошен 132), Једна кућа села не чини (Послов. дан. 38), Чудеса чинећи (А. Канижлић фран. 65), Част и весеље чини порад повраћења његова (М. Зоричић осм. 88), Чини правду (А. Качић кораб. 256), Чини све по својој глави (Нар. посл. вук 155). Значење *рађати* бива поткрепљено примерима: Чинити пород (А. Качић кораб. 31), По нарави не море порода чинити (М. Добретић 226). Наводи се да се уз објекат може појавити генитив с предлогом од: К вама Аријадну ја пошљем, и веле с драга је срца вама у дар поклањам, нека како од ствари особите и властите чините од ње што хоћете (И. Гундулић 2), Од била чините црно, а од црна било (Ј. Бановац припов. 156), Иђу од зла чинит горе (В. Дошен 172). Као семантичка допуна глаголу непотпуног значења може стајати: 1) придев: Мене не чин'те чита (М. Марулић 200), Што тако чиниш ме жалосна? (Н. Наљешковић 1, 292); 2) лексема у инструменталу (обично као друга допуна уз објекат): Чини чељаде баштиником од раја (И. Анчић свит. 11), Чиним те у мојој жупи мојим намистником (А. Кадчић богосл. 471). Инфинитив се може јавити као допуна датом глаголу: Дажд напаја земљу и плодити ју чини (И. Бандулавић 120), Спомена ме чини мрити (И. Гундулић 250), Који чини тећи студенце ријеке итд. (М. Дивковић бес. 388). РЈАЗУ наводи да и реченице допуњавају семантички садржај глагола: 1) реченице са везником да: Поганини ричма чините биле голубице да су црни гавранови (Ј. Бановац разг. 64), Окрени очи твоје, за то што су ме чиниле да се поносим (Ф. Ластрић тест. 350); 2) реченице са везником нека: Чини их нека гладом умру (Ф. Главинић цвит 214), Синове негда миле чини нека горко цвиле (В. Дошен 222). Забележено је и присуство адвербијалних допуна овом глаголу: Чине како им памет доноси (Зборн. (1520) 1; уп. Дубр. зб. 1). Регистровани су и примери са инфинитивом као допуном који има свој објекат: Чинећи писати своје име на почетку (П. Посиловић насл. 101), Пилат чини фруштати Исуса (А. Комуловић 66). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: Ова се

~ **кога / шта (A₀):** кои правдѣ чини (Дубр. зб. 2), гдѣ сокоо чини гнездо (Дубр. зб. 20), чинаше идолѣ (Дубр. зб. 55), ако [...] чинишь свѣѣ [...] али дѣблиере [...] тои приликѣе веселие (Дубр. зб. 166), ако [...] пирѣ [...] чинишь то ие цѣта (Дубр. зб. 176), ако [...] кашѣ [...] чинишь тои приликѣе напастѣ (Дубр. зб. 179), вај, што тој чините? (Држић 252), Веселѣ чинимо (Држић 291), Једа ти зуби воду чине? (Држић 318), велике је молбе чинио (Држић 474), Могаху живјети људи овијех бремена веће неголи садашњијех [...] ради благовања које с начином чињаху (Змајевић 1: 35).

~ **чега (Г₀):** ти лудијех ствари чиниш! (Држић 357).

~ **ВОЛ_{кЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): чини Хемор да све мјесто ово по закону израелскому обреже се (Змајевић 1: 50).

~ **ВОЛ_{кЛ}** (НЕКА + ПОТЕНЦИЈАЛ): нека би се свијет наслиједио, свети оци Абрам, Јакоб и остали чинише (Змајевић 1: 33).

~(РП) **Ø:** гди се лонци и пињате чине? (Држић 520), Нут, небого, вике која се чини у господскијех кућах (Држић 573).

2. а. деловати, утицати (на нешто), омогућавати (нешто) (односи се на чињење, пре свих, Господа Бога).

~ **ВОЛ_{кЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): чини Г-н Бог да заспи врлијем спањем Адам (Змајевић 1: 30).

~ **ВОЛ_{кЛ}** (ДА + ПРЕЗЕНТ ГЛ. БИТИ + ИНФ): Охола и беспаметна основања смете Г-н Бог чинећи да чељад сваке куће буде својем особитијем и новијем језиком говорити (Змајевић 1: 40), [Нино] подиже један кип оцу приличан, чинећи да му се како Богу подложници његови клањати буду (Змајевић 1: 40), Објави Г-н Бог истом народу [...]

сумештрица њеки господар чини (М. Држић 407; уп. Држић 568). Пасивне конструкције издвојене су посебно: Врху тебе чини се освета (М. Јерковић 69), Гди се танци чине (П. Радовчић нач. 531). Значење *као да јесте* које потврђује пример: Да се чиним убог (М. Држић 216; уп. Држић 447) РЈАЗУ обрађује као пасивно под 2. б. У овом речнику дати пример се не посматра као потврда са пасивном конструкцијом, већ се сврстава под глагол чинити се (у активу).

невољу чуднијем зламењем, чинећи да навластито врх цркве Саломунове буде се видјети огњени мач (Змајевић 1: 239).

б. својим радом, залагањем за свеопиту добробит Господ Бог утиче да се нешто доведе у другачију ситуацију, положај, стање.

~ **ВОЛ**_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ): Г-н Бог [...] чини да се затвори небо и земља (Змајевић 1: 37).

в. давати као прилог, прилагати на дар, даривати (нешто некоме: жртвено јагње Богу).

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): Прије тога [с. Јероним и Златоуст] држаше стада ради посветилишта, која чињаху Г-ну Богу (Змајевић 1: 38), испуни завјет свој чинећи посветилиште Г-ну Богу (Змајевић 1: 51).

3. рађати.

~ **кога / шта** (А₀): дјецу [...] чинит их (Држић 319), проникну трава зелена чинећи сјеме и свако дрво (Змајевић 1: 28).

4. правити себе неким другим; вршењем некаквих промена (на себи) постајати, бивати неко други.

~ **шта** (А₀) **од кога** (Г_{од}): нути руге што од себе чини! (Држић 537).

5. указивати, показивати (нешто; нешто некоме: част, почаст, поштовање).

~ **шта** (А₀) **коме** (Д₀): чинити почитание старијем ш^а себе (Дубр. зб. 17).

6. сматрати.

~ **кога** (А₀) **ким** (Д_{пред}: **И**₀): Лупежом и мене још чине прид тобом (Држић 185), ја тебе чиним мојијем намјесником (Дивковић 191).

7. узимати.

~ **кога** (А₀) + **ИНФ**: напастова ю толикои да ю чини иести ш^а забраненога воќа (Дубр. зб. 24).

8. давати, дозвољавати, допуштати.

~(НЕГ. ФОРМА) **кога** (А₀) + **ИНФ**: има фебру [...] која га не чини спат ни мироват (Држић 447).

9. представљати.

~ **кога (А₀) + К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** бич [...] који луде чињаше да нијесу луди (Држић 488).

10. намеравати, имати намеру, канити.

~ **ИНФ:** чини пвстити тамничаре (Дубр. зб. 5), чини га врђи у тамницу (Змајевић 1: 52).

~ **ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** чини да постави руку на бедру његову (Змајевић 1: 46).

11. трудити се.

~ **ВОЛ_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** чинте да чините добро (Дубр. зб. 92), Чинио бих да плаче (Држић 239).

12. организовати, (с)проводити (нешто: игре).

~ **шта (А₀):** игре чинише Римљани (Змајевић 1: 240).

13. слутити, предосећати.

~ **ДПРЕД: шта (Н):** зло ми срце чини (Држић 447).

14. (у изр. чини се (некоме)) мислити.

~ **К_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** Чинећи [се Каину] да је [Ламек] звијер, потегну стријелом (Змајевић 1: 32).

~ **К_{КЛ} (ДА + ИМПЕРФЕКТАТ):** чинаше му се да му душу ваљаше (Дивковић 453).

15. (у обл. чинећи) судећи (по нечему; на основу нечега, тога); узимајући у обзир (нешто, то).

~ **по нечему (Л_{ПО}):** Старац чинећи по обиљежју [као] да га је звијер приљута раздрла (Змајевић 1: 51).

16. (у изр. чинити добро) радити за добро, добробит (некога: свих).

~ **Ø:** свако добро чинах (Дубр. зб. 4), Да имаху чинити добро и бјежати од зла (Змајевић 1: 30).

17. са именицом као допуном може се заменити глаголом изведеним од такве именице:

а. (у изр. **чинити завет**) заветовати се; давати завет.

~(дп) **ИНФ:** завет чинећи [...] учинити посветилиште и дати фалу, част и поштење Г-ну Богу (Змајевић 1: 48).

б. (у изр. **чинити на знање**) показивати, давати на знање (некоме нешто); обавештавати, казивати (непосредно или посредно).

~(дп) **шта (А₀) коме (Д₀):** чини му на знање правду своју (Змајевић 1: 35).

~(ДП) **коме** (Д₀) + **К_{кл}** (ДА + ИМПЕРФЕКАТ): *очито показа – чинећи им [...] на знање [...] да не имаше унаприједа воденијем потопом свијет педипсати* (Змајевић 1: 37).

~(ДП) **коме** (Д₀) + **К_{кл}** (КАКО + ИМПЕРФЕКАТ): *А другому чини на знање како имаше до три дни бити објешен и након тога од птица искључан* (Змајевић 1: 52).

в. (у изр. **чинити покору**) *кајати се; окајавати грехе; испаштајући за учињене грехе тежити ка покајању.*

~(ДП) **Ø**: *ИЕДАНЪ ПЪСТИНАКЪ ЧИНЮ ВНЕШЕ ВЕЛИКЪ ПОКОРЪ* велико вриеме (Дубр. зб. 3),

г. (у изр. **чинити спомен**) *спомињати; говорити, писати (о некоме, о нечему) у знак спомена.*

~(НЕГ. ФОРМА; ДП) **од кога** (Г_{од}): [Сет] би много добар и свет човјек и ради доброте, правде и крепости његове, људи бремена овога (који од Адама и Еве рођени бјеху, премда Свето писмо од њих спомена не чини) Сета како Бога на земљи држаху (Змајевић 1: 33).

д. (у изр. **чинити успомену**) *(у знак захвалности у цркви се заслужнима даје неки датум у календару за помен) сећати се (некога); одређивати као дан сећања (на некога).*

~(ДП; РП) **коме** (Д₀) **од кога** (Г_{од}): *Успомена му [Лоту] се од свете цркве на десет/и/ рујна чини* (Змајевић 1: 44).

ђ. (у изр. **чинити (малу) цијену**) *светити се (некоме), кажњавати (некога) из освете, прибављати задовољење осветом (над неким).*

~(ДП) **од кога / од чега** (Г_{од}): *узохоли се и малу цијену поче чинити од Саре своје госпође* (Змајевић 1: 45), *Малу цијену чинећи од прворођенства свога заречено брашно Есаун, тада га Јакобу прода* (Змајевић 1: 47), *малу цијену чинећи од тога њих чињења, уљегоше с оружјем у град* (Змајевић 1: 51).

~(ДП) **Ø**: *малу цијену чинећи, краљество мужа свога, које се сину пристојаше, силом и с пријеваром притиште* (Змајевић 1: 41).

е. (у изр. **чинити част**) **а.** *исказивати поштовање (према некоме); б.* *бити, служити (некоме) на част.*

~(ДП) **коме (Д₀):** не би изишла чинећи мѧ часть великѧ (Дубр. зб. 3), чинити часть дрѧзиель
(Дубр. зб. 17).

~ **СЕ 1.** *сматрати се, представљати се као неко други; издавати се за неког другог.*

~ **ДПРЕД: ко (Н):** Ова се сумештрица њеки господар чини (Држић 568).

2. *претварати се, правити се.*

~ **ИНФ:** Чини ме се не знат (Држић 331).

3. *претпостављати, мислити.*

~ **Ккл (ДА + ФУТУР):** николико ѡ^а ни х^а изоста чинећи се да ће дале поћи (Дубр. зб. 150).

4. *као да јесте, изгледати као неко, некако.*

~ **ДПРЕД: какав (Н):** да се чиним убог (Држић 447).

ЧИСТИТИ⁵⁹¹ *несврш. одстрањујући, уклањајући (нешто: обично прљавштину, песак, муљ, кварц и друге састојке присутне у рудама) чинити чистим (о злату); (пренесено) ослобађати уклањајући, одстрањујући (нешто: грех).*

~ **шта (А₀):** људи [...] чисте злато у пећи огњеној (Дивковић 216), лемозина [...] чисти гријехе (Дивковић 382).

~ **кога (А₀) од чега (Г_{од}):** света исповијед нас [...] чисти од гријеха источнога (Дивковић 266), Крштен'је и исповијед [...] чисте нас од гријеха (Дивковић 266).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀) од чега (Г_{од}):** Ова три посветилишта не [...] чисте човјека од гријеха (Дивковић 266).

~(РП) **Ø:** душе [...] онди се чисте (Дивковић 184), јест чистило гди се чисте душе (Дивковић 458).

⁵⁹¹ РЈАЗУ бележи овај глагол према *purgate* и испоређује са лексемом *чист*. Региструје се у свим речницима осим у Даничићевом, а потврђује примерима у РЈАЗУ: 1) активна форма прелазног глагола: Уљем стол *чистити* не мој (П. Хекторовић 32), Људи кушају и *чисте* злато у пећи (М. Дивковић *наук* 94^б; уп. Дивковић 216), Пост *чисти* памет (Ф. Главинић *цвет* 61), Не *чисте* ране од смрада (Ј. Бановац *пред.* 73), Зли *чисте* својијем прогонством добре од оније духовније нечистоћа (М. Дивковић *бес.* 200); 2) пасивна форма: Камара *мете* се често и *чисти* (И. Држић *наук гонд.* 141), Софра се не *диже* нити се *кућа* *чисти* за три дана (Вук, *жив.* 4), Јест једно мјесто гди се *чисте* душе (М. Дивковић *бес.* 209), По светому *крштењу* од овога гриха *чистимо* се (Ј. Филиповић *прип.* 3, 6).

ЧУВАТИ⁵⁹² несврш. **1. пазити** (некога, нешто; на некога, на нешто), *бринути се, водити рачуна* (о некоме или о нечему).

~ **кога / шта** (А₀): *чѡвати г^ань дѡше светиѡхъ своиѡхъ* (Срп. мол. 51), *тко вам чува чѡљад?* (Држић 322), *Уведе га [Г-Бог Адама] у рај земаљски да би га чувао* (Змајевић 1: 30), *гласови од анђела [...] чуваху ову цркву* (Змајевић 1: 193), *Анђеле је нам дао да нас чувају* (Дивковић 152), *Г(осподи)не Боже, Оче свемогући [...] чувај нас* (Дивковић 370), *сваки своје тијело [...] чува* (Дивковић 398).

⁵⁹² РЈАЗУ бележи овај глагол према *custodire, tueri, conservare, cavere*. Најстарија потврда је из 13. века. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијиним, Вуковом и Даничићевом речнику. Семантичку реализацију *пазити да се некоме или нечему не учини штета, пазити на некога да му се не догоди некакво зло, пазити да неко не сагреши* потврђују следећи примери: 1) са акузативом: *Који чуваху Исуса* (Н. Рањина 94), *И крститељ с вама стати и вас чувао обрао је* (Ј. Кавањин 317), *Милосрдје и правда чувају краља* (М. Дивковић бес. 7), *Достојај се, господине, у дан ови без гријеха чувати нас* (А. Комуловић 54). Значење *стражарити, пазити да се нечему нешто не догоди, да неко нешто не отме, бити на линији одбране стражарећи, стајати на стражи* поткрепљује се следећим примерима: *Они лотри ки чуваху гроб Исусов* (Коризм. 52), *С четам јуначкиме морске краје све чувајте* (Ц. Палмотић 2, 58). Семантичка реализација која подразумева *опслуживање, испуњавање заповести, наредби, уговора, обећања, завета* бива потврђена примерима: *Ако чувао буде све заповиједи моје* (Н. Рањина 46^б), *Да чуваш наредбе његове и заповиди и суде* (И. Бандулавић 37). Наводи се и да се генитив са предлогом од користи за исказивање од чега или од кога треба некога, нешто чувати: *Редовник сваки има како бојник јаки храбро се рвати срце чувајући од сваке ташћине* (М. Марулић 108), *Ја тебе чувам од зла човјека* (М. Држић 290; уп. Држић 336). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: 1) када се значи себе (рефлексивно): *Тко се чува, бог га чува* (Ј. Кавањин 188), *За луду се чоек чува, ако га бог не ушчува* (Нар. посл. вук 83); 2) када се исказује (од) чега или (од) кога треба неко или нешто да се чува: *Дјецо, чувајте се шијуна* (М. Држић 407; уп. Држић 568), *Не бојте се краља ни једнога, чувајте се раје сиротиње: кад устане кука и мотика, биће Турком по Медији мука* (Нар. пјес. вук 4, 327), *Чувајте се од лаживијех пророка* (Н. Рањина 152), *Чувај се од усти, зле дружбе и жена* (Н. Димитровић 13), *Чувам се од непријатеља, чува' ме, боже од пријатеља* (Послов. данич.); 3) када се нађе уз инфинитив као допуну: *Чувај се других озлогласити* (М. Марулић 96), *Да се чува тебе драгога бога увређивати* (Писаница 86); 4) када се везује уз реченицу као допуну: *Иђе они лупеж да краде, не има опаза да га бог не види, нег се чува да га свит не види* (Ј. Бановац разг. 27), *Али чувај се да за то не мниш да је са свим црква одпустила оштрину задовољења наређивати* (И. Великановић упућ. 3, 101).

~ **кога / чега (Г₀):** сва гакостъ кою имаше биеше њ косахъ неговиехъ коиехъ много чѣваше (Дубр. зб. 9).

2. а. старати се (на неки начин) да нешто буде заштићено од некаквог деструктивног дејства, односно да не буде уништено, оштећено, повређено, нарушено; стражарити.

~ **шта (А₀):** стражани [...] чуваху гроб (Змајевић 1: 194).

~ **шта (А₀) како (И_С):** остави чѣвати шаторъ свои з бандиеромъ с орѣжници (Дубр. зб. 102).

б. држати под стражом, контролом (некога), мотрити (на некога).

~ **кога (А₀):** ставише изванъ стражѣ да вѣдѣ чѣвати нике немилостиве и неправедне слѣге (Дубр. зб. 137).

в. старати се о примени, испуњењу или извршењу (нечега: закона, заповести и сл.).

~ **шта (А₀):** Чувај закон мој и заповиједи моје (Дивковић 235), да чувамо [...] ове свете и славне заповиједи (Дивковић 251).

3. бранити, штитити, служити као заштита.

~ **кога (А₀):** Прије тога не могаше у њега ул'јести дјавао зашто га крепост од мисе чуваше (Дивковић 308).

~ **кога / шта (А₀) од кога / од чега (Г_{од}):** чѣван га воже ш^а свакога злога осѣћена (Дубр. зб.

119), чѣвах те ш^а ни хъ лѣтога и немилостивога изиедена (Дубр. зб. 131), ја тебе чувам од зла човјека (Држић 336), чува нас од вјечње погрде (Дивковић 232), тко богољубно мисе слуша Г(осподи)н [г]а Бог од мнозије[х] погибли чува (Дивковић 307).

~ **кога (А₀) + Д_{ПРЕД}: ко(је)г (А₀) од кога (Г_{од}):** чувај мене недостојнога грешника од непријатеља мојије[х] (Дивковић 375).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀) од чега (Г_{од}):** тко се крстјанин зове, а не чува свога језика од ташта, од испразна, од лажљива, од непоштена и од савишега говорен'ја, њему је залуду звати се крстјанином (Дивковић 142).

~ **кога (А₀) чиме (И₀):** Г(осподи)н Бог својом милостју и својијем милосрдјем чува свога праведнога (Дивковић 164).

4. *склањати, померати са знаног места (нешто: обично новац) како би се избегло прекомерно трошење.*

~ **чега (Г₀) од кога (Г_{од}):** А од луде дјецe чувајте динара (Држић 308).

5. (у изр. **чувати душу**) *право говорити, радити; чувати се сваке неправде, лажи.*

~ **Ø:** ми чувамо нас и нашу душу (Дивковић 118), *чувај тебе истога и душу твоју* (Дивковић 118).

~ **СЕ 1.** (себе) *водити рачуна о себи.*

~ **Ø:** ѿсма злоѣа иестъ *чввати се* (Дубр. зб. 33), да се вѣде *чввати* (Дубр. зб. 125), у недјелу и у остале дни светчане особитијем начином *имамо се чувати* (Дивковић 242), *веома се свак има [...] чувати* (Дивковић 430).

2. *склањати се, уклањати се, иттити се (од некога, од нечега); опрезно се односити (према некоме, према нечему), избегавати (некога, нешто).*

~ **кога / чега (Г₀):** Рец' му да се чува велика врага (Држић 311), Дјецо, дјети, човуљци, *чувајте се шијуна* (Држић 568), човјек чини праву покору кадано *се каје прошастије[x] гријеха*, а чува дошастије[x] (Дивковић 113), чеса се имамо чувати (Дивковић 209), Свега се овога имамо чувати (Дивковић 251), *је ли се чувао у дни посне благован'ја* (Дивковић 345).

~ **од кога / од чега (Г_{од}):** господине кралѣ *чвван се w^а корадд* (Дубр. зб. 15), *чвван се w^а празности* (Дубр. зб. 24), *чввати се w^а павванѣ и w^а ѡсццованѣ* (Дубр. зб. 35), од млада консеља чувај се (Држић 311), Цријезно живјети, *чувајући се од залиха питја и једен'ја*, то је најл'јепша и најплеменитија л'јекарија (Дивковић 133), сваки се човјек *има чувати [...] од свакога гријеха путенога* (Дивковић 428), није задовољно крстјанину [...] *чувати се ода зла* (Дивковић 431).

~ **ИНФ:** *чувамо се унапредак веће не сагријешити* (Дивковић 164), *је ли се чувао пијера не чинити и са својјем другом не спавати у дни забрањене од Цркве (Дивковић 345).*

~ **УЗР_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): *ч~~В~~АТИ СЕ ДА СЕ НЕ К~~В~~НЕШЬ БЕЗ ВЕЛИКЕ ПОТ~~Р~~ИЕБЕ* (Дубр. зб. 33), *ч~~В~~АТИ СЕ ДА НЕ ГОВОРИШЬ ГАРКО И НЕМИЛОСТИВО ГОВОРЕНИЕ* (Дубр. зб. 33), *ч~~В~~АТИ СЕ ДА СЕ НЕ НАР~~В~~ГАШЬ ДР~~В~~ЗИЕМЬ* (Дубр. зб. 34), *чувамо се [...] да веће унапријед не сагријешимо* (Дивк. 113), *Хоће Г(осподи)н Бог [...] свеколико што чинимо, да чинимо с великом помњом и страхом Божјјем веома се чувајући [...] да не учинимо што протива закону и заповиједем Божјјем и наредбам свете Мајке Цркве* (Дивковић 114).

~ **УЗР_{кл}** (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): *чувамо се да не бисмо [...] имена Божјега оцкврњили нашијема злијема дјели* (Дивковић 205).

ЧУДИТИ СЕ⁵⁹³ *несврш. бити снажно дирнут нечим неочекиваним, непредвиђеним, показивати изненађеност, изненађивати се, зачуђивати се.*

~ **чему** (Д_о): *НЕ Ч~~В~~ДИ СЕ НЕМОЋИ ТВОИОИ* (Дубр. зб. 4), *Чудећи се краљ мудрости његово/ј/ и лејепу свјету, заповидје да му се пода прстен његов* (Змајевић 1: 52), *тако/ј/ младости из Еђипта чудећи се, постави га за трпезу* (Змајевић 1: 59).

⁵⁹³ РЈАЗУ бележи овај глагол према *mirari, admirari* упућујући на лексему чудо. Наводе се облици за 1. л. јд. презента: старије чуђу се и позније чудим се. Прве потврде су из 13. века. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Бјелостјенчевом, Стулићевом, Волтиђијином, Вуковом и Даничићевом речнику. Дата глаголска лексема појављује се: 1) без допуне: Чудио се јест (Н. Рањина 32), Чуђаху се сви колици (М. Дивковић бес. 7); 2) са дативом; казујући да се неко нечему чуди: Твому говорењу веле се чудећи и твому живљењу (П. Хекторовић 57), Тому се веле чуду (мјесто чуђу) (М. Дивковић кат. 120), Не мој се тому чудити ништа (А. Качић кораб. 25), Ко год прође свак се чуду чуди (Нар. пјес. вук 1, 403); 3) са генитивом блокираним предлогом од; исказујући од кога, од чега или откуда потиче оно чему се неко чуди: Од шта су се скуле од мудраца вазда веома чудиле (М. Држић 239; уп. Држић 304); 4) са инструменталом без предлога: Тко би јак толико, чуђу се ријечи том, ње (земље) биће велико провали да силом (И. Гундулић 41); 5) са упитном реченицом као допуном; питање изазива чуђење јер је одговор непознат: Момице, чудим се небога како си жива (М. Држић 134; уп. Држић 483).

- ~ **од чега (Г_{од}):** хоћу вам одкрит један секрет [...] од шта су се скуле од мудраца вазда веома *чудиле* (Држић 304).
- ~ **чиме (И_о):** Дијани, њих Божици, замјерну цркву подигоше којом (!) се *чудио* вас свијет (Змајевић 1: 71).
- ~ **УП_{кл} (КАКО + ПРЕЗЕНТ):** Дјевојчице млада, момице, *чудим се* небога како си жива (Држић 483), многи *се чуђаху* како ово може бити истина (Дивковић 248).
- ~ **Ø:** *чинаше адама и осталиехъ чздит се* (Дубр. зб. 123), *ви се чздите* (Дубр. зб. 158), Ма, не *чуди се*, *ћаћко* (Држић 362), *Веома се чудећи*, *скочи да види тко ли је, што ли је* (Дивковић 137).

ЧУТИ⁵⁹⁴ сврш. и несврш. **1.** *имати слух (употребљава се негирана форма глагола за истицање недостатка слуха, глувоће као сталне карактеристике човека).*

⁵⁹⁴ РЈАЗУ бележи овај глагол према *audire, sentire*. Наводи да је старији облик за 1. л. презента *чују*, а познији *чујем*. Појављује се од 13. века. Региструје се у Микаљином (према *sentio, sensu percipio*; *чути* ушима према *audio, auribus percipio*), Бјелостјенчевом (*чуем, чујем* према *audio, auditione accipio, auribus accipio, auribus haurio, arrigo aures*), Јамбрешићевом (према *audio*), у Стулићевом (према *audire, auribus accipere, sensibus percipere*), у Волтиђијином (према *hören*), у Вуковом (према *audio*; по југозападним крајевима: *sentio*) и Даничићевом речнику (према *audire, obedire, agnoscere*). Сматра се да је дата глаголска лексема настала од корена *sku* у значењу *дознавати, слушати*. Семантичка реализација *имати слух* према *audire* потврђује се примерима: *Глуси чују* (Н. Рањина 14), *Уши имају и не чују* (П. Посиловић насл. 46). Значење *слухом или ухом примати глас* према *audire, auribus percipere sonitum* поткрепљују примери: *Чујем те, имам уши* (М. Држић 411; уп. Држић 573), *Силнијех трубаљ чусмо буке* (Ц. Палмотић 2, 66), *Чуше куцање у једној дугањи гди се мајсторија дрвена чињаше* (М. Дивковић бес. 374), (Мишеви) су се договарали да мачки објесе на врат звоно да је (мачку) чују (С. Љубиша прип. 48), *Кад Штиљановић допре кући, чује лелек* (С. Љубиша прип. 52), *Сам луг тугује, од звијери страховито рикање кад чује* (М. Ветранић 2, 263), *Не чувши за свитом шушња ни говора, размакну застора* (М. Марулић 55), *Кад чуше туј вику, најбрже свак скочи* (Н. Наљешковић 124), *Синоћ сам му звуку чула* (Нар. пјес. вук 1, 276), *Чути не мож тријес огњени гром кад праска* (М. Пелегриновић 198), *Кад чујеш црквено звоно* (С. Бадрић 10). Семантичка реализација *пазити на то што се чује, као слушати, послушати* према *audire, aures, praebere, auscultare* и *exaudire* бива потврђена примерима: *Блажени јесу који чују ријеч божју и схрањују њу* (Н. Рањина 60), *Славу дају тебје, јере си услишао мене; ја знам јере вазда мене чујеш* (Н. Рањина 78^б), *Сирене у мору сладак глас имају, али тко их чује, варан се најде* (М. Држић 399; уп. Држић 421), *Тешко оному*

дому гдје се старачки глас не чује (М. Држић 400; уп. Држић 422), Хотјеј ме, дај, овој смирити што т' реку, а веће мирно тој не мој ме чут вијеку (Н. Наљешковић 76), Ћаћко мили, нијеси стијена да од грешника покајана молитву не ћеш чути (И. Гундулић 250), На правди ко сједи да частан остане не штеди и друге чут' стране (Ц. Палмотић 1, 211), Лијепо је чути свјете знане (Ц. Палмотић 2, 93), А нут чујмо нит маримо зла Пелагија худе псости (Ј. Кавањин 18), Бог чује сву тужбу (Ш. Менчетић 147), Толико боље и изврститије тује туге, невоље и потребе чује и разумије (М. Дивковић бес. 97), Бријеме јес да чујеш с јадови уздах мој (Ц. Држић 469). Значење *послушан бити* према *oboedire* поткрепљује се примерима: Који чује мене, не буде потлачен (Н. Рањина 191^б), Остави праћу туј, не мој се, брајо бит, а старијех вазда чуј, тере ћеш миран бит' (М. Држић 105; уп. Држић 240), Наш су староставник признали девет царева римскијех и цариграцкијех од Дукљана до Костадина. Потврди га папа римски ... потврдише га цареви и кнежеви српски од Немањића до Бранковића. Да сте мене чули и Млачић би га потврдио без предаје. Него чујте барем сад! дође згода за поправити погрешку (С. Љубиша прип. 16). Семантичку реализацију *чувиши дознати, чујући дознавати, чувењем знати* према *accipere, cognitum habere* потврђују примери: 1) са акузативом: Јеси л' чуо Ноја патриарку? (М. А. Рељковић сат. 153), Купидо хоће вас свијет да господи, и кад блага кога чује, да му вољом свом робује, не ће да га вик слободи (С. М. Бобаљевић 232), Стан'те, звијери, моју тугу и невољу да чујете (М. Ветранић 1, 12), Одговорите Ивану што сте чули и видејели (Н. Рањина 14); 2) а) са генитивом блокираним предлогом од према *de*: Прошла љета да од тебе јоште чула није пријазан моја ништа (М. Пелегриновић 194), Да ниткор ме не сцијени више нег види мене оли чује што од мене (Н. Рањина 35^б); 2) б) са генитивом с предлогом од према *ab, ex*: Што чух од њега овој говору (Н. Рањина 51^б). Значење *доћицањем осетним или душевним изнутра дознавати: осећати* према *sentire*: а) са акузативом: Воњу чујаше свак (Збор. (1520) 78; уп. Дубр. зб. 103), Чу од свита његовијех лијепу воњу (Н. Рањина 57^б), Кад смоквеницу листи окруже, чује љето (Ј. Кавањин 589), Не могу ни мириса од вина чути (А. Баћић ист. 334), Тко ни љубио не зна што је љубав, што ћу рит од мене, у срцу ка њекад теј стриле огњене не чујаш како сад (М. Држић 80; уп. Држић 218), Који не чуше у ови свети дан њеке особите слаткости и разговора духовнога (М. Дивковић бес. 86), Чини да не чује лива, ча чини десна (Наручн. 96^б). Семантичка реализација *чувати, марити за нешто, пазити на нешто* према *custodire* бива потврђена примером у акузативу: Нут врага, не ће да свој посао чују (М. Држић 316; уп. Држић 354). РЈАЗУ наводи примере са реченицама као допунама: 1) са везником *да*: (значење 2.) Елија чујаше да му бог прити (Ј. Бановац разг. 12), (значење 4.) Хоће нис фуњестру скочит, како је чула да ју је отац вјерио за Златога Кума (М. Држић 228; уп. Држић 455), (значење 5.) До душе до моје чух да ме укуби (Ц. Држић 403); 2) са везником *где*: (значење 2.) Ако чује листје од дуба гдје њим вјетар креће (Зборн. (1520) 6^б; уп. Дубр. зб. 9), Веће не би чут славица гди поје (М. Држић 432: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), Кад изађе на улицу чу ће неко за њим пристаје (Нар. прип. врч. 2, 112), (значење 5.) Једва што позрјех образ тај гиздави, у срцу вас умријех, и њеки огњен плам чух гди ме обиде (Ф. Лукаревић 33); 3) упитна реченица: (значење 5.) Чувши Јаков како браћа биху учинила Јосифу (М. Дивковић бес. 4). Као допуна глаголу јавља се инфинитив и акузатив: (значење 2.) Душа ми се врати кад те чух говорит (М. Држић 246; уп. Држић 309), Ако виле изиду,

~(НЕГ. ФОРМА) **Ø**: *не* [...] *може чути* тко не има ушију (Дивковић 353), човјек изгуби своја оћућења [...] *не може чути* (Дивковић 390).

2. а. *примити, примати звукове чулом слуха, опазити, опажати чулом слуха (на јави и у сну).*

~ **кога / шта (A_Ø)**: *чини чѣти лисицѣ* (Дубр. зб. 10), *могло би се* [...] *чинити чѣти човиєка кои не ниємѣ*... (Дубр. зб. 159), *чујем те*, *имам уши* (Држић 573), *чух уздисан'је, плач, викан'је и лелекан'је* (Дивковић 452).

~ **кога (A_Ø) + ИНФ**: *Кад те чух говорит* рекох: *ови је од нашијех* (Држић 309), *ако ли их чујеш зачинат*, *страх те ће бит* (Држић 483).

~ **Ккл (ДА + ПРЕЗЕНТ)**: *ако ли чѣиєшь да звона* [...] *звона тои приликѣиє гласѣ ѡ^а почтенѣ* (Дубр. зб. 166), *ако ли чѣиєшь да вранѣ* [...] *поиє тои приликѣиє плачѣ* (Дубр. зб. 167).

~ **Ккл (ГДЕ + ПРЕЗЕНТ)**: *чѣиє листиє ѡ^а дѣвѣ гдиє ниємѣ виєтарѣ креѣѣ ѡ^а парвє* (Дубр. зб. 9).

~(III) **Ø**: *напѣнєни гласѣ ѡ^а не би чѣвєнѣ* (Дубр. зб. 105).

~(PII) **Ø**: *тварѣ се чѣиашє* [Нојин син] (Дубр. зб. 126), *гди се глас чујашє* (Дивковић 310).

б. *моћи опажати звукове; (и пренесено) имати дар, способност слуха.*

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г_Ø)**: *Тко затискује ухо своје* [...] *не чује закона Божјєга* (Дивковић 166).

в. (у изр. **чути својим ушима**) *чути (нешто) лично, непосредно.*

познаћеш; ако их чујеш зачинат, страх те ће бит, а у ово их доба чујем пјети (М. Држић 135; уп. Држић 483). Пасивне конструкције бивају посебно издвојене: (значење 2.) Свати на све грло подвикују да се к трећем селу чују (В. Дошен 155), Не чује га се кад ступа (Посл. данич. 70). Дата глаголска лексема појављује се и са морфемом се: 1) у локативу блокираном предлогом у: *Кад но се човјек чује у кому гријеху* (М. Дивковић наук 281; уп. Дивковић 268), *По друму правому нека сви путују у гријеху тамному који се сад чују* (М. Ветранић 1, 441); 2) са адвербом: *зло се чути према minus valere*: *Зло се чујем, тријеба ми је отит у лијечника* (М. Држић 386; уп. Држић 550).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀)**: један дар Божји сврху нарави дан од Бога човјеку да вјерује и држи истинито оно што није својијема очима видио, ни ушима чуо (Дивковић 160).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀)**: *нити је својијем* човјек очима видио, ни *ушима чуо* [...] величанства и славе (Дивковић 440).

3. а. пажљиво (са)слушати, по(слушати) до краја.

~ **кога (A₀)**: сирене у море сладак глас имају, али тко их чује варан се нађе (Држић 421), да га чује и разумије његов отац духовни (Дивковић 337).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (A₀)**: не говори с махнитцемъ иере те неће чсти (Дубр. зб. 2).

~ **УП_кл (колики + презент)**: *Чујте* [...] колико је крепко ово свето и славно рожарио (Дивковић 378).

~ **УП_кл (што + презент)**: *чуј* што говори Г(осподи)н Бог свемогући (Дивковић 118), *чуј* што вели Г(осподи)н Бог (Дивковић 141).

~ **УП_кл (што + перфекат)**: *Чуј* [...] што сам теби учинио (Дивковић 139).

~(RP) **Ø**: тешко оному дому гдје *се* старашки глас *не чује* (Држић 422).

б. саслушати и испунити, испуњавати (нечију молбу, жељу и сл.), не оглуша(ва)ти се, услишити (нечију молитву); бити послушан.

~ **шта (A₀)**: *отче чши молитвѣ мою* (Дубр. зб. 138), да му Г(осподи)н Бог *чује* његову молитву (Дивковић 165).

~ **кога (Г₀)**: стариех вазда чуј (Држић 240).

4. дозна(ва)ти, сазна(ва)ти, упозна(ва)ти преко других, из казивања других, чувши од њих.

~ **шта (A₀)**: Саламѣнь говори гриехе и злоке [...] *чсти ќе своие* (Дубр. зб. 34), *чшите* господо мога привелико мѣчение и жалость (Дубр. зб. 107), И *чувши* ово чудо и ово зламен'је [...] крстјани и крстјанке почеше с великијем богољубством говорити ову свету круницу (Дивковић 362).

~ **шта (A₀) од кога (Г_{од}):** *чшти ꙗѣте ѡ^а овиехъ [...] онои цю наследова на дрѹгомъ миестѹ*
(Дубр. зб. 105), који [гријех] је чуо на исповиједи од
покорника (Дивковић 336).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀) од кога (Г_{од}):** Светога писма ми нијесмо чули од уста Божјије[x]
[...] ни[ти] смо светога еванђел'ја од његовије[x]
уста чули (Дивковић 159).

~ **К_{кл} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** чују [...] да лоше и опако чине тако чинећи (Дивковић 147), *бјеше*
чуо да они његов слуга друге злогласи и за друзијема зло говори
(Дивковић 249).

~ **К_{кл} (ДА + ПЕРФЕКАТ):** Андријана [...] хоће низ фуњестру скочит како је чула да ју је отац
вјерио за Златога Кума (Држић 455), како чује да се тко разболио,
тудје има отићи к оному немоћнику (Дивковић 341).

~(НЕГ. ФОРМА) **К_{кл} (ДА + ПЕРФЕКАТ):** жена докле *не би чула* да јој је први муж умро, не може
се ни за кога удати (Дивковић 405).

~ **К_{кл} (КАКО + ПЕРФЕКАТ):** *чујемо* како је Г(осподи)н Бог наредио и заповидио да се држи и
вјерује (Дивковић 264).

~(НЕГ. ФОРМА) **УП_{кл} (КОЛИКИ + ПЕРФЕКАТ):** *нитко није чуо [...]* колике је ствари Г(осподи)н
Бог приправио (Дивковић 118).

5. а. примити, примати чулом мириса, осетити, осећати (изнутра; дотичући (нешто) изнутра; и дозна(ва)ти дотичући (нешто) изнутра).

~ **шта (A₀):** *великѹ воѹнѹ да ю чшаше* (Дубр. зб. 103), ако [...] *смрадѹ [...]* *чшешь* тои
приликѹиѹ волестѹ (Дубр. зб. 170).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀):** у срцу ка њекад | теј стриле огњене не чујох (Држић 218).

~ **К_{кл} (ГДЕ + ИМПЕРФЕКАТ):** И *чух* гди оданле из[x]ођаше смрдеж неизмјерни (Дивковић
452).

б. осетити, осећати уопште.

~ **шта (A₀):** ѡ^а императора *чшешь сарчѹѹ* (Дубр. зб. 169).

в. (пред)осетити, (пред)осећати.

~ **шта (А₀)**: *лѣтъ смартъ триевѣи чѣти* (Дубр. зб. 105).

б. (са)чувати, пазити, марити (за нешто).

~ **шта (А₀)**: неће да свој посао чују (Држић 354).

7. хтети, желети.

~(НЕГ. ФОРМА) **за + ИНФ**: неће ни Г(осподи)н Бог чути за услишати грешника (Дивковић 328).

~ **СЕ 1.** пронаћи се, спознати.

~ **у чему (Л_у)**: Такојер може се исповиједати и причешћивати [...] кадано *се* човјек *чује у кому гријеху* (Дивковић 268).

2. посебно, особито (лоше, добро) чути (добро се чути према *valetudine bona uti*; зло чути се према *minus valere*).

~ **како (Д_{адв})**: Зло се чујем, тријеба ми је отит у лијечника (Држић 550).

Ш

ШИТИ⁵⁹⁵ несврш. састављати концем удевеним у иглу искројене делове тканине и сл. израђујући обично одећу; бавити се шивењем нечега професионално и тај рад наплатити.

~ **чега (Г₀)**: Шавци [...] женскијех бјечава [...] *шију* (Држић 445).

⁵⁹⁵ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *иглом или нечим сличним помоћу конца или некакве узице или чавала везати или спајати нешто*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом и Ивековићевом речнику. Дату семантичку реализацију потврђују следећи примери: Кројаше и шијаше (х)аљине (Зоричић зрц. 108), Бог убио све терзије, који шију мор-доламе (Нар. пјес. вук 1, 186), Једна везе, друга плете, а трећа пјевајући прћију шије (Нар. прип. вук 111). Пасивне конструкције издвајају се посебно: Њој се шила роба за пир (Нар. прип. микул. 60).

~(РИ) [КВАНТ Н (ПО + НЕПРОМ)+ Г ПАРТ]: Да *се шије* сојузна женска по, к динар (ЗР XIII/21': 54).

ШИШАТИ⁵⁹⁶ несврш. *скидати и скраћивати косу, браду код човека односно руно код оваца сасецајући је / га маказама, стрићи; (пренесено) пљачкати (некога: народ).*

~ **кога (А₀):** *пастир има шишати овце* (Змајевић 1: 195).

ШТЕДЕТИ (и)јек. ШТЕДЈЕТИ⁵⁹⁷ несврш. **а.** *чувати, не трошити нешто конкретно или апстрактно, одговорно поступати с конкретним или апстрактним добрима.*

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *не имамо штедјети времена од поштења Божјега и од нашега спасења* (Дивковић 426).

б. *чувати себе, свој живот или друге.*

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀):** *Не штеди дивјаке!* (Држић 252).

⁵⁹⁶ РЈАЗУ бележи овај глагол у основном значењу *стрићи косу до коже*, што региструју Микаљин, Белин, Стулићев, Вуков, Поповићев и Ивековићев речник, а потврђује пример: *Кашто и хришћани Турцима ... шишају дјецу* (Вук, рјеч.). Семантичка реализација *глобити, гулити, пл(и)јенити, пљачкати* бива потврђена примерима: *Велики народи лако заборављају правицу и мање народе заповрћу у своје подгонице, кано да им је у том довољно блаженства, ако су вјерне слуге милостиву господару, да јих он шиша и реди по својој вољи* (Павлиновић разл. сп. 13), *Противници твоји, народе ... плаше те ... да те ка нијему марву они шишају и за узицу воде* (Павлиновић разл. сп. 356).

⁵⁹⁷ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењима *не трошити више него што треба, сачувати, спремити новац или неку непотрошену ствар за касније (нпр. за старост); опрезно поступати према себи или другима, пазити на себе или на друге, на своје или на туђе здравље; не тражити од некога нпр. сувише рада или напора; суздржавати, обуздавати;* према *рагсеге, сопрагсеге, geservare*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Бјелостјенчевом, Волтиђијином, Стулићевом, Вуковом, Даничићевом, Поповићевом и Ивековићевом речнику. Семантичка реализација *чувати, не трошити нешто конкретно (новац, злато, кућу, земљу, храну, рад) или апстрактно (милост, памет, заповед), разборито поступати с конкретним или апстрактним добрима* може имати допуну у генитиву: *Не бран' ми љубави, не штед' ми милости, ти мој дух избави од сваке жалости* (Ветранић 1, 280), *Питајућ прошћење, и не шћедећ труда за гришно живљење и за дила худа* (Хекторовић 66), *Нигдјер се не устави, обуће не штеди!* (М. Држић 441: пример је из дела „Од порода Језусова“ и не припада примарном корпусу обрађеног материјала за овај речник), *Не имамо штедјети времена од поштења божјега и од нашега спасења* (Дивковић наук 277^б; уп. Дивковић 426). Значење *чувати себе и друге, свој или туђи живот, животиње* може имати допуну у акузативу: *Не штеди дивјаке! Удари, Радмиле!* (М. Држић² 123; уп. Држић 252), *Живот мој да могу дат за вас, штедит га ти немој* (М. Бунџић 5), *Трговац ... ни живот свој штеди* (Гучетић роз. мар. 281).

ШТИТИТИ⁵⁹⁸ несврш. *пужати заштиту (некоме), бранити, заштићивати, чувати (од нечега штетног, неповољног).*

~ **кога / шта (А₀):** да ју штит [...] *штити* (Држић 204), [Оне, сибиле] *штите књиге грчке* (Змајевић 1: 77).

~ **шта (А₀) чиме (И₀):** Час је она вридна ствар ку главом штитише | Лександро и Цезар (Држић 186).

~ **СЕ (себе) бранити се, заштићивати се, чувати се.**

~ **од кога (Г_{од}):** *да се могу од њих штитит* (Држић 542).

ШТОВАТИ⁵⁹⁹ несврш. *показивати (по)штовање (према некоме, према нечему); ценити, уважавати.*

~ **кога (А₀):** *штова конзоле* (Змајевић 1: 195), *овога оца имамо штовати [...]* *Ову мајку имамо штовати* (Дивковић 242).

⁵⁹⁸ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *бранити (штитом), заштићивати, чувати*. Региструју га Микаљин, Белин, Бјелостјенчев, Стулићев, Вуков, Поповићев и Ивековићев речник. Дата глаголска лекема може се појавити: 1) са објектом у акузативу, без друге допуне: Штит ју штити (М. Држић 63; уп. Држић 204), Не ћу штедјет моје труде штитит рајску њих љепоту (Ц. Палмотић 2, 172), Влас ме у боју штити твоја (Ђорђић салт. 49); 2) са објектом у акузативу и допуном у инструменталу: штитити некога или нешто нечим: Час(т) је она вридна ствар , ку главом штитише Лександро и Цезар и цић ке умрише (М. Држић 18; уп. Држић 186), Сад Франо свом обраном штити мејаш Трогираном (Кавањин 117^б), Цар га својом милошћу штитио (Павлиновић рад. 89). Наводи се и употреба овог глагола са морфемом се и допуном у генитиву са предлогом од: штитити се од некога или од нечега: Послије ако би гдје ови бекаци изишли, да се могу од њих штитит (М. Држић 372; уп. Држић 542), Нећу се шћитити од гришне силости хтећи уздан бити у влашће јакости (Будинић испр. 76).

⁵⁹⁹ РЈАЗУ бележи овај глагол у значењу *указивати (некоме) поштовање, ценити*. Региструје се у Вранчићевом, Микаљином, Белином, Стулићевом, Вуковом и Даничићевом речнику, а потврђује у РЈАЗУ следећим примерима: уопште: Ја неподобу не имам, ни чтују отца мога, а ви не почтовасте мене (Н. Рањина 80^б), Штуј оца твога и матер твоју (Посиловић насл. 109^а), Други су дужни достојанство њи(х)ово штовати (Ластрић нед. 346^а).

Ш. ПОСТУПАК ДЕКОМПОНОВАЊА ПРЕДИКАТА У РГД

Под предикатом се подразумева глагол у личном облику, и он, по структури, може бити: копулативни (са копулом и именским или прилошким предикативом) и глаголски (прост: са једним пунозначним глаголом и сложени: са 2 глагола (један од глагола је непотпуног значења: фазни, модални), а други је представљен инфинитивом или конструкцијом да + презент). Вишечлане конструкције са финитним глаголским обликом типа *вршити анализу, узимати учешће* по структури јесу прости предикати, али имају допуну у виду именске речи у неком зависном падежу (за разлику од сложених предиката где је допуна други глагол). Овакви предикати сматрају се декомпонованим.

Појам декомпонованог предиката у лингвистичку литературу српског језика уводи академик М. Радовановић у својој студији „Декомпоновање предиката (На примерима из српскохрватског језика)“ која је објављена у *Јужнословенском филологу* 1977. године (Радовановић 1977). Овом проблематиком бавио се и у радовима: „О декомпоновању предиката“ као језичком поступку“, публикованом у *Списима из синтаксе и семантике* 1990. године (Радовановић 1990), „Још о појави декомпоновања језичких јединица“ у *Зборнику Матице српске за филологију и лингвистику* 2002. године (Радовановић 2002) и „О појави декомпоновања језичких јединица“ у оквиру књиге *Планирање језика и други списи* 2004. године (Радовановић 2004). Дату тему истраживали су и: Милка Ивић („Још о декомпоновању предиката“ у *Јужнословенском филологу* 1988. године (Ивић 1988) (прештампано у студији *О зеленом коњу* 1995. године (Ивић 1995))), Предраг Пипер („Аналитички глаголски изрази и декомпоновани предикати типа „изразити захвалност““ у *Зборнику Матице српске за филологију и лингвистику* 1999. године (Пипер 1999)), Срето Танасић („Декомпоновање глагола и структура прости реченице“ у *Јужнословенском филологу* 1995. године (Танасић 1995)), Ивона Жибрег („Декомпоновани предикат у језику средстава јавног информисања“ у *Прилозима проучавању језика* 1987. године (Жибрег 1987)). Декомпоновање именица, придева и прилога у новијим написима о експлицитној категоризацији именичких

појмова и о бирократизацији српског језика проучава Душка Кликовац (Кликовац 1998, 1999, 2000, 2001).

Основна претпоставка декомпозиције јесте укљученост двају деривационих поступака: с једне стране – номинализације, а с друге стране – екстракције. Тако би се декомпоновање предиката могло протумачити као екстраховање предикације из девербативне именице. Радовановић (1990: 53) под декомпонованим предикатом подразумева „сваки двочлани предикат конструисан по моделу *Verbum* (= глаголска копула или семикопулативни глагол) + *Nomen deverbativum*, а синонимичан [...] са семантички еквивалентним једночланим предикатом (представљеним пунозначном глаголском лексемом из које је изведена девербативна именица двочланог предиката)“.

На основу ових сазнања спровешћемо анализу на речничком материјалу. Резултати ће бити представљени и табеларно.

Semicop V_{АВАНЦАТИ} + N_{dev} (A₀)

аванцат(и) трат [← *доскочити, спустити; насамарити*]: *Аванцао сам* Помету трат (Држић 351).

Semicop V	N_{dev} (A₀)
аванцати	трат

Cop V_{БИТИ} + N_{dev} (H)

бити слуга [← *служити*]: отац и мати негова *виех^с сл^{ге}е* вожие (Дубр. зб. 4).

бити запов(и)јед [← *заповедити*]: *виех^с заповиеди* тварде и праве (Дубр. зб. 12).

бити име [← *звати се; именовати се*]: како м^с *не име било* (Дубр. зб. 39).

бити уздржаник [← *уздржати се*]: *виех^с били* здржаници (Дубр. зб. 106).

бити смутња [← *смутити (се)*]: *да не би смутња била* међу њих пастирима одлучи му мјесто око Јордане (Змајевић 1: 42).

Соп V	N_{dev} (H)
бити	слуга
	запов(иј)ед
	име
	уздржаник
	смутња

Semicop V_{БЉУСТИ} + **N_{dev} (A₀)**

БЉУСТИ стражоу [← *стражарити*]: *Бљодоу стражоу* (ДЗ 158: 74).

Semicop V	N_{dev} (A₀)
бљусти	стражу

Semicop V_{ВАДИТИ} + **N_{dev} (A₀)**

вадити душу [← *душити, морити*]: И пијавица љуби крв човјечју, али му² *душу вади* (Држић 316).

вадити руке [← *одручити, изручити*]: от сигуранце *руке ваде* (ПИ 1610/48: 37).

Semicop V	N_{dev} (A₀)
вадити	душу
	руке

Semicop V_{ВАЗЕТИ} + **N_{dev} (A₀)**

вазети срце [← (*за*)*љубити (се)*; *срце* = *љубав*]: *Срце* ми је *вазела* (Држић 424).

Semicop V	N_{dev} (A₀)
вазети	срце / љубав

Semicop V_{ВИД(Ј)ЕТИ} + **N**_{dev} (Ју)

вид(ј)ети у сну [← *сањати, уснити*]: *видје* Јакоб у сну ону отајну скалу (Змајевић 1: 48),
видје први у сну лозу су три прута (Змајевић 1: 52).

Semicop V	N _{dev} (Ју)
вид(ј)ети	у сну

Semicop V_{ВОДИТИ} + **N**_{dev} (А₀)

водити танац [← *танцати*]: а 8 светацъ *Танацъ воде* већи имъ е гриехъ *Танацъ водити* него
орати (Дубр. зб. 208), ми *ћемо* | по травици *водит танце*
(Држић 291), при води студени [...] коло води! (Држић
271).

Semicop V	N _{dev} (А ₀)
ВОДИТИ	танац

Semicop V_{ВРАТИТИ} + **N**_{dev} (А₀)

вратити освету [← *осветити се*]: Никому ништа не говораше ни пријећаше да кому
освету врати (Дивковић 124), Моја је освета, ја ју
ћу вратити свакому (Дивковић 423).

Semicop V	N _{dev} (А ₀)
вратити	освету

Semicop V_{врћи} + N_{dev} (A₀)

врћи око [\leftarrow *уочити; приметити као знак заљубљивања*]: један сусид властелин бнетачки *врже око* на дјевојку, а дјевојка на њега (Држић 364).

Semicop V	N _{dev} (A ₀)
врћи	око / поглед

Semicop V_{ДАВАТИ} + N_{dev} (A₀) / Г_(НЕГ. ФОРМА) ∅

давати душу [\leftarrow *издушивати?*]: не има потрјебу врагу *душу дават* (Држић 456).

давати запов(и)јед [\leftarrow *заповедати*]: куша га исти Г-н Бог *дајући* му *заповијед* да отиде на њеку планину и на њо/ј/ да закоље пољубљенога сина свога Исака и на отару од њега да учини посветилиште (Змајевић 1: 45).

давати заушнице [\leftarrow *заушити*]: *наивеће рђжни човиекъ ДАВАШЕ мѡ ЗАШНИЦЕ* (Дубр. зб. 19), А њека у ње [у СИБИЛЕ ДЕЛФИКЕ] пророчанства *находе се у коијех говори како се имаху давати заушнице* Јесукрсту (Змајевић 1: 78).

давати зламање [\leftarrow *зламеновати*]: Помаза те Г-н Бог, синко, да си краљ пука његова и ово ти *даје зламање* (Змајевић 1: 86).

давати крепост [\leftarrow *крепити*]: Винце *крјепос дава* (Држић 423).

давати покору, не давати покоре [\leftarrow *покоравати; одрешивати, ослобађати од греха*]: *када мѡ рѣмета ДАВАШЕ ПОКОРѡ лѡпежѡ [...]* *говораше да не може чинити* (Дубр. зб. 13), Ако је немоћник веома немоћан и ако је на смрти, *не има* му отац духовни *давати покорѡ* (Дивковић 342).

давати послух [← *послушавати?*; *покоравати се*]: западња црква [...] *послух* с. оцу папи
дава (Змајевић 1: 221).

давати разговор [← *разговарати*; *подстицати*, *подстрекивати*]: и виетри вриједни *даваху*
нимь *разговорь* (Дубр.
зб. 100).

давати разлог [← *образлагати*; *оправдавати*]: тко смртно сагријеси и тко га наведе
својијем лудијем и савишнијем
говорен'јем, оба *ће мучан и тијесан*
разлог Г(осподи)ну *давати* (Дивковић
142).

давати ране [← *рањавати*]: *даваху* нимь *немилоствиве и смартне ране* (Дубр. зб. 148).

давати свјет и наук [← *саветовати*, *научивати*]: *Добар свјет и наук дајући* свему пуку
[...] добри и вриједни војвода Јосве
премину (Змајевић 1: 68), Имаше
обичај [с. Иван], међу осталијем
науком, *који* учеником своијем *дава*,
често препоручевати њима да међу
собом имају се љубити (Змајевић 1:
201).

давати сентенцију (пресуду) [← *пресуђивати*]: *И ову вам сентенцију давам* сада за вазда
(Држић 317), Ти с Тудешком идеш с
дукатми [...] *сентенцију* ти *дава* ова
кућа (Држић 354).

давати сперанцу (наду) [← *надати се*]: *А ту ми сперанцу дава* нарав од фортуне (Држић
364).

давати фалу [← *хвалити*, *захваљивати*]: На невољи и педипсању свакому *фалу* [Јоб]
дава Г-ну Богу (Змајевић 1: 56).

не давати фастидија (досаду) [← *досађивати*]: Бокчило, јесам ли ти рекао: *не давај* ми
фастидија, не пристај ми тузи! (Држић
308).

давати храну [← *хранити*]: А остављам воде бистре, студене ке, одасвуд текући, *вјечну храну* зеленим травам и густом дубју *дају* (Држић 304).

давати шпалмате [← *шибати, ударати*]: Син ми је мештар [учитељ]: он ми сад *шпалмате дава*, норму ми чини [намеће ми правила]; он ме учи, а ја примам (Држић 359).

Semicor V **V**_{ДАВАТИ} + **V**_{РАЗУМ(Ј)ЕТИ}

давати разумјет(и) [← *варати, обмањивати*]: Не мучи се, све залуду, | а *разумијет давам* луду (Држић 348), Пушта' ту мисао, ер ти традитур [издајица] *дава разумјет* (Држић 357).

Semicor V	N_{dev} (A₀)
(не) давати	душу
	запов(иј)ед
	заушнице
	зламење
	крепост
	покору
	послух
	разговор
	разлог
	ране
	св(ј)ет / наук
	сентенцију
	сперанцу
	фалу
	фастидија
	храну

	шпалмате
Semicop V	V
давати	разум(ј)ети

Semicop V_{ДАТИ} + **V**_{РАЗУМ(Ј)ЕТИ}

дати разум(ј)ети [\leftarrow *преварити, обманути*]: Њој² не би дао вас свијет *разумјет* (Држић 352), да' му² *разумјет* да си донио велике трговине (Држић 353).

Semicop V	V
дати	разум(ј)ети

Semicop V_{ЗАБИТИ} + **N**_{dev} (A_y)

забити у тамницу [\leftarrow *утамничити*]: ер те инако *забих у тамницу* (Држић 552).

Semicop V	N _{dev} (A _y)
забити	у тамницу

Semicop V_{ЗАДАВАТИ} + **N**_{dev} (A₀) / Γ (НЕГ. ФОРМА) \emptyset

задавати живот [\leftarrow *живети*]: зао живот *који ми госпођа задаваше* (Држић 482).

не задавати муке [\leftarrow *мучити*]: *вама НЕ ЗАДАЈУ МЪКЕ ОВЕ* (Дубр. зб. 104)⁶⁰⁰.

задават труд [\leftarrow *трудити, мучити*]: *труд ми задава* (Држић 210).

задавати тугу [\leftarrow *растуживати*]: и мале ствари *велику му тугу задају* (Држић 374).

Semicop V	N _{dev} (A ₀) / Γ (НЕГ. ФОРМА) \emptyset *
------------------	---

⁶⁰⁰ Будући да се не може са сигурношћу утврдити да ли је ово акузатив множине или генитив једине, овај пример неће ући у статистичку обраду.

задавати	живот
	муке*
	труд
	тугу

Semicop V_{ЗАДАТИ} + N_{dev} (A₀)

задати смрт [\leftarrow *усмртити*]: сам себи *смрт* ножем *зада* (Змајевић 1: 230).

задати тугу [\leftarrow *растужити*]: Сам Јуда узе Јозефу говорити и *какву тугу* та ствар *имаше задати* њих оцу (Змајевић 1: 54).

задати цвил [\leftarrow *зацвилети*]: образ *прибили зада* ми *горки цвил* (Држић 475).

Semicop V	N _{dev} (A ₀)
задати	смрт
	тугу
	цвил

Semicop V_{ИЗБИЈАТИ} + N_{dev} (Г_{ИЗ})

избијати из руке [\leftarrow *изручивати; разоружавати*]: Мој *придраги* Исусе, *тко* има једну *баштину* *тере* може *њом* *живјети*, *тере* ако *другу* [...] *другому* *избија* *из руке* (Дивковић 132), *другому* *избија* *коју* *добит* *из рукух* (Дивковић 163), *другому* *из руке* *избијају* да не *добуде* (Дивковић 133).

Semicop V	N_{dev} (Г_{из})
избијати	из руке

Semicop V_{ИЗВЕСТИ} + N_{dev} (A_∅)

извести танац [\leftarrow *истанцати*]: Да' да танац изведемо! (Држић 345).

Semicop V	N_{dev} (A_∅)
извести	танац

Semicop V_{ИЗДАВАТИ} + N_{dev} (A_∅)

издавати допусницу [\leftarrow *допуштати*]: издају допусницу да се тиска у овоме граду
(Дивковић 99).

Semicop V	N_{dev} (A_∅)
издавати	допусницу

Semicop V_{ИМАТИ} + V_{БИТИ}

имати бит(и) [\leftarrow *бива, треба, ваља*]: има бит да јој је добро (Држић 516), Ова оштија
има бити од пшенице (Дивковић 283).

Semicop V_{ИМАТИ} + N_{dev} (A_∅ / Г_∅ / Г_(НЕГ. ФОРМА) ∅)

имати вољу [\leftarrow *волети / вољети, желети, хтети*]: већу вољу плакат имају (Држић 324).
не имати м(ј)еста [\leftarrow *постојати; становати*]: Разлог [разум] у њих глави *не има*
мјеста (Држић 455).

имати посао, посала (имати бригу, брига) [← *бринути*]: *Имам посала, велицијех посала* (Држић 336), *Ми ћемо овамо унутра имат посао* (Држић 526).

имати потр(ј)ебу [← *потребовати*]: *има потрјебу* (Држић 353).

имати почетак [← *почињати*]: Све ствари љуvene *имају почетак* од лудости (Држић 423).

имати пријазан (пријатељство, љубав) [← *пријазновати, пријатељевати*]: *пријазан [...]*
с Пјерином
имам
(Држић 571).

имати сц(иј)ену [← *сц(иј)енити, вредновати*]: ви кои ω^{\wedge} динара *имате толикџи сциенџ*
(Дубр. зб. 76).

имати туга [← *туговати, бринути*]: *Ја имам мојијех туга*: кћерцу зрјелу у кући (Држић 440).

имати фебру квотидијану (имати бригу) [← *бринути (се)*]: *има фебру квотидијану*
(Држић 447).

Semicop V	V
имати	бити
Semicop V	N_{dev} (A_∅ / Г_∅ / Г_(НЕГ. ФОРМА) ∅)
(не) имати	вољу
	м(ј)еста
	посао, посала
	потр(ј)ебу
	почетак
	пријазан
	сц(иј)ену

	туга
	фебру квотидијану

Semicop V_{МЕТАТИ} + **N**_{dev} (A_∅)

метати ждр(иј)еб (*коцку*) [← *коцкати се*]: *МЕЋИТЕ* сви апостоли *ЖДРИЕВИ* (Дубр. зб. 44).

метати стр(иј)еле [← *стрелити, стрелјати*]: *СТРИЕЛЕ* [...] *МЕЋСЌИ* из лџка (Дубр. зб. 180).

Semicop V_{МЕТАТИ} + **N**_{dev} (A_y)

метати у в(ј)етар [← *изветравати; нестајати, ишчезавати*]: Све пјесни [...] у *вјетар метак* (Држић 251).

Semicop V	N _{dev} (A _∅)
метати	ждр(иј)еб
	стр(иј)еле
Semicop V	N _{dev} (A _y)
метати	у в(ј)етар

Semicop V_{НОСИТИ} + **N**_{dev} (A_∅) / Г_(НЕГ. ФОРМА) ∅

не носити јарма [← *ујармити се*]: *немојте с невјерници јарма носити* (Дивковић 403).

носити љубав [← *љубити*]: велика и чудна љубав Исусова *коју нам носи* (Дивковић 182),
за велику љубав *коју носим човјеку* (Дивковић 280), поднесе
цјећа своје велике љубави *коју носи* нам грешником
(Дивковић 136).

носити част, поштење [← *частити, поштовати*]: *Велико поштен'је и велику част*
имамо носити [...] *овијем*
светијем и *славнијем*
посветилиштем (Дивковић 265).

не носити зле воље [\leftarrow *зловолѣити се*]: *НЕ НОСИ МЪ ЗЛЕ ВОЛЕ* (Дубр. зб. 209), *не имамо носити зле воље [...] протива нашему искрњему* (Дивковић 244).

не носити мрзости [\leftarrow *мрзети*]: *не имамо носити [...] мрзости [...] протива нашему искрњему* (Дивковић 244).

носити ненавидост [\leftarrow *ненавидети*]: *НОСИЛА СИ НЕНАВИДОСТЪ ТВОМЪ ВЕЛИКОМЪ СТВОРИТЕЛЪ И НЕГОВЪ СИНЪ* (Дубр. зб. 88).

не носити срѣбе [\leftarrow *срдити се*]: *не имамо носити [...] срѣбе протива нашему искрњему* (Дивковић 244).

Semicop V	N_{dev} (A_∅) Г (НЕГ. ФОРМА) ∅
(не) носити	јарма
	љубав
	част, поштење
	зле воље
	мрзости
	ненавидост
	срѣбе

Semicop V **подложити** + **N_{dev} (A_{ПОД})**

подложити под харач [\leftarrow *похара(чи)ти*]: *допусти Г-н Бог да Филистеји Жудјеле [...] подложе под тежак харач* (Змајевић 1: 75).

Semicop V	N_{dev} (A_{ПОД})
подложити	под харач

Semicop V **Т(Ј)ЕРАТИ** + **N_{dev} (A_∅)**

т(ј)ерати блуд [\leftarrow *блудити*]: студене водице а шушње одасвуд | око њих птичице *тирају љувен блуд* (Држић 211).

Semicop V	N_{dev} (A_∅)
т(ј)ерати	блуд

Semicop V_{х(о)т(ј)ети} + N_{dev} (A_∅)

(не) хот(ј)ети / хт(ј)ети добро [\leftarrow *љубити*]: *добро ниједно не могах^с м^с х^тиети* (Дубр. зб. 79), *Маро ју добро хоће* (Држић 356), *ја имам бити свачи[ји] пријатељ, свакога добро хотјети* (Дивковић 255).

не хот(ј)ети / хт(ј)ети зло [\leftarrow *мрзети*]: *не имам никога зло хотјети* (Дивковић 255).

Semicop V_{х(о)т(ј)ети} + V_{рећи / ријети}

хот(ј)ети / хт(ј)ети рећи / ријети [\leftarrow *значити*]: *Има се знати такође да Сибила хоће рећи — свјет Божји* (Змајевић 1: 77), *Заручник хоће ријети обећаник, а заручница хоће ријети обећаница* (Дивковић 394).

Semicop V	N_{dev} (A_∅)
(не) х(о)т(ј)ети	добро
	зло
Semicop V	V
х(о)т(ј)ети	рећи / ријети

Semicop V_{чинити} + N_{dev} (A_∅)

чинити зав(ј)ет [← *заветовати се*]: *завјет чинећи* [...] учинити посветилиште и дати фалу, част и поштење Г-ну Богу (Змајевић 1: 48).

чинити покору [← *покоравати се?*; *кајати се*]: *иЕДАЊ ПѢСТИНАКЪ ЧИНИО ВНЕШЕ ВЕЛИКЪ ПОКОРЪ ВЕЛИКО ВРИЕМЕ* (Дубр. зб. 3).

не чинити спомена [← *спомињати*]: [Сет] би много добар и свет човјек и ради доброте, правде и крепости његове, људи бремена овога (који од Адама и Еве рођени бјеху, премда Свето писмо од њих спомена не чини) Сета како Бога на земљи држаху (Змајевић 1: 33).

чинити успомену [← *успоменовати*]: *Успомена* му [Лоту] *се* од свете цркве на десет/и/рујна *чини* (Змајевић 1: 44).

чинити ц(и)јену [← *светити се*]: *узохоли се и малу цијену поче чинити* од Саре своје госпође (Змајевић 1: 45), *Малу цијену чинећи* од прворођенства свога заречено брашно Есаун, тада га Јакобу прода (Змајевић 1: 47), *малу цијену чинећи* од тога њих чињења, уљегоше с оружјем у град (Змајевић 1: 51), *малу цијену чинећи*, краљество мужа свога, које се сину пристојаше, силом и с пријеваром притиште (Змајевић 1: 41).

чинити част [← *поштовати*]: *не ви изишла чинећи мѧ частъ великѧ* (Дубр. зб. 3), *чинити частъ дрѧзиель* (Дубр. зб. 17).

Semicop Vчинити + **N_{dev}** (A_{HA})

чинити на знање [← *показивати, обавештавати, казивати*]: *чини* му на знање правду своју (Змајевић 1: 35), *очито* показа – *чинећи* им [...] на знање [...] да не имаше унаприједа воденијем потопом свијет педипсати

(Змајевић 1: 37), А
 другому чини на знање
 како имаше до три дни
 бити објешен и након
 тога од птица искљуван
 (Змајевић 1: 52).

Semicop V	N_{dev} (A_∅)
чинити	зав(ј)ет
	покору
	спомен
	успомену
	ц(иј)ену
	част
Semicop V	N_{dev} (A_{НА})
чинити	на знање

Ова анализа односи се на глаголе и примере који се налазе у речнику и то је ограничавајући фактор. Када би се спроводило циљано истраживање на целокупном ексцерпираним материјалу, резултати би били другачији (мисли се, између осталог, и на глагол бити). Речнички материјал показује да су глаголи који учествују у декомпоновању предиката: аванцати, бити, бљустити, водити, вазети, вид(ј)ети, водити, вратити, врћи, давати, дати, забити, задавати, задати, избијати, извести, издавати, имати, метати, носити, подложити, т(ј)ерати, х(о)т(ј)ети и чинити. Треба напоменути да се глагол дати нашао на овом месту само у једној реализацији јер није део речника, већ конструкције дати разум(ј)ети. Иначе, попут глагола давати, има знатно већи потенцијал за ступање у везе у оквиру декомпоновања. Као копулативни, наведен је само глагол бити у 5 реализација, што је 6, 58% од укупног броја потврда. Забележена је 71 конструкција са семикопулативним глаголима, што представља 93, 42% од укупног

броја реализација. Највећи потенцијал показује глагол давати са 18 конструкција или 23, 68%, а онда следе глагол имати са 10 реализација или 13, 16%, чинити и носити са по 7 потврда или 9, 21%. Остали глаголи имају 5 или мање потврда. У декомпонованим спојевима најфреквентија је употреба акузатива 69, 34%, а јављају се и конструкције са слободним генитивом уз афирмативне или негиране глаголе, генитив са предлогом из, акузатив са предлозима на, под и у, те локатив са предлогом у. Глагол бити налази се у конструкцијама са номинативом. Декомпоновани предикати нису увек синоними са глаголом који стоји у значењу. Будући да се каткада може уочити метафоризација семантичког садржаја, тада је очекивана и уобичајена употреба оног глагола који то својим семантичким пољем може покрити. Бележе се и примери везе са другим глаголима. Можда би се на први поглед могло учинити да је реч о сложеној предикацији, међутим, овде долази до десемантизације појединачних глаголских лексема у корист лексемског споја, а овакав тип конструкција карактеристичан је за немачки и италијански језик и може се сматрати и синтаксичким калком: добро и зло х(о)т(ј)ети према тал. *voler bene* и нем. *wohlowollen*; х(о)т(ј)ети рећи, ријети према тал. *voler dire* у значењу *значити*; да(ва)ти разум(ј)ети према тал. *dare ad intendere* у значењу *преварити, обманути; варати, обмањивати*.

IV. ДОПУНСКЕ КЛАУЗЕ У РГД

Глагол **бојати се**⁶⁰¹ има допуну у виду узрочне клаузе уведене везником *да*. Овај везник чини конструкцију са облицима презента, потенцијала и футура. На примеру овог глагола уочава се исказивање модалности у комплементној клаузи која настаје употребом презента глагола свршеног вида и сувишне (експлетивне) негације (Петровић 1992: 192–193). Овакве реченице се трансформишу у афирмативне са предикацијом у футуру I: бојаху се да ће што посрадати гроше прваго; бојећи се да ће им нешто помањкати. По истом принципу могуће је третирати реченицу у којој је, уместо презента, употребљен негирани глагол у потенцијалу: бојећи се да ће је десперану оставити. Као потврда за исказано може послужити управо клауза са афирмативно експлицираном предикацијом у футуру I: тере се боји да ће од оне немоћи умирати; или пример када се негација јавља и у управној реченици и у комплементној клаузи са предикацијом у футуру I: ако се не боје да неће испљувати алити избљувати.

Примери:

(бринути се, страховати)

(УЗР_{КЛ} да + презент)

бојаху се да што не пострадају гроше прваго (ЦИ 1638/13: 9), Само настоје стећи и уживати *бојећи се да им што не помањка* (Дивковић 163).

(УЗР_{КЛ} да + потенцијал)

вјереница Марова [...] *бојећи се да ју не би десперану оставио* [...] отиде пут Рима (Држић 308).

(УЗР_{КЛ} да + футур)

⁶⁰¹ Павловић (2009: 59) напомиње да „елементарна волунтативна значења уткана су као базична семантика у сложенија испољавања воље која се конкретизују кроз [...] инволунтативно *војати се* (Běličová и Sedláček 1990: 83)“.

сваки крстјанин и свака крстјанка када је немоћан, тере *се боји да ће од оне немоћи умријети* (Дивковић 386), ако *се не боји да неће испљувати* алити *избљувати*, има га причестити тијелом Исусовијем (Дивковић 343).

Прохибитивни глагол **бранити** припада групи волунтативно-директивних глагола и има комплексну реакцију (бранити шта коме). У нашем примеру допуњава се номиналном допуном у облику датива и волунтативном клаузом уведеном везником *да*. Овај везник чини конструкцију са обликом презента. У савременом српском језику најчешће има допуну у виду комлементне клаузе (ретко инфинитива), а само понекад као допуна се појављује глаголска именица која бива кондензатор реченичног значења (Ружић 2006б: 161). Ако се глагол јави у негираној форми, онда реализује супротно значење.

Пример:

(не допуштати, не дозвољавати, ускраћивати нешто)

(коме (Д₀) + ВОЛ_{ккл} да + презент)

и нитко имъ *није бранио да иду тудиємъ* (ПИ 1590/14: 14).

Глагол **бринути се** има два типа реакције: (1) за + акузатив (за кога, за што) и (2) о + локатив (о коме, о чему). Овај глагол припада семантичкој класи глагола за исказивање бојазни. У првом примеру појављује се као допуна узрочна клауза уведена везником *да*. Овај везник чини конструкцију са обликом презента. Датом реченичном предикацијом означава се оно што проузрокује бригу (то је свлачење и враћање на свијет). Први пример репрезентује дати глагол са првим типом реакције. У другом примеру глагол **бринути се** има допуну у виду релативне клаузе са инкорпорираним антецедентом која бива уведена релативизатором *што*. Други пример показује поменути глагол са другим типом реакције.

Примери:

(бити у бризи, осећати тескобу)

(УЗР_{КЛ} да + презент)

Синко, *немој се* [...] *бринути да се опет свучеш и вратиш на свијет* (Дивковић 360).

(у стању бриге, тескобе, немира размишљати (о нечему))

(Р_{КЛ} што + футур)

Г(осподи)н Исукрст учи нас *да се не имамо бринути о чему ћемо унапредак живјети* (Дивковић 212).

Глагол **ваљати** сврстава се у групу глагола непотпуног значења па захтева да буде допуњен. Уколико остварује значење *требати*, бива означен као носилац императивне модалности, те се реченице могу трансформисати: Знам, господа нека живу госпоцки (= желим им да живе госпоцки); Сињори ове туге нека се не сповиједају (= не желим да сповиједам). У нашим примерима има допуну у виду волунтативне клаузе са укљученом конструкцијом *да + презент*.

Примери:

(*требати*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

Знам, господа *ваља да госпоцки живу* (Држић 318), Сињори ове туге *не ваља да сповиједам* (Држић 339).

Визуелно перцептивни глагол **видети** припада групи транзитивних глагола са реакцијом у слободном акузативу, што имплицира појаву објекатских клауза као допуна. Комплементна клауза може бити уведена везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента, имперфекта, аориста, перфекта, плусквамперфекта, футура или везником *где*, који чини конструкцију са обликом презента, имперфекта, аориста. Као

специфичност треба издвојити појаву двофункционалних клауза⁶⁰² уз глагол визуелне перцепције са експлицираним објектом. Овај тип реченичне предикације бива истовремено везан и за предикат и за објекат тако што један члан допуњава, а други детерминише (Ружић 2006б: 168–173). Ове клаузе бивају у нашем корпусу уведене везницима *како*, *где*. Асиндетске комплементне клаузе представљају имплициране реченичне предикације које су позиционо или интерпункцијски маркиране. Одликује их комуникативност која се сматра особеношћу разговорног дискурса, што се у нашем пример огледа кроз директни говор (= *oratio recta*) (Ружић 2006б: 237–238). Категорија модалности се може контекстуално везати за глагол **видети** када се као допуне појављују зависноупитне реченичне предикације, што се може тумачити као потреба управне клаузе за визуелном спознајом стварности (Ружић 2006б: 191). Релативна клауза са инкорпорираним антецедентом уведена релативизатором *тко* такође бива допуном датог глагола.

Примери:

(*уочити*, *уочавати*)

(К_{КЛ} да + презент)

када *види* [лисица] да их [птица] не доволе скочи (Дубр. зб. 6), када *види* да га ловци ишћ виежи (Дубр. зб. 8).

(К_{КЛ} да + аорист)

видећи да сунце преко разлога наравскога потамње, завика (Змајевић 1: 228).

(К_{КЛ} да + перфекат)

Ное [...] *видје* да су воде пристале (Змајевић 1: 37), *видећи* Ное да су и воде крепост своју изгубиле [...] насади виноград (Змајевић 1: 38).

(К_{КЛ} да + плусквамперфекат)

видећи да много ствари божаствениех виеше се счинило|| с овои камари ш^алсчише [...] счинити ш^а оне камаре иеднѣ царквѣ (Дубр. зб. 119).

(К_{КЛ} да + футур)

⁶⁰² Са дијахроног становишта ова реченични тип сматра се заменом за конструкције акузатива са инфинитивом или партиципом презента (Грицкат 2004: 164–175).

и ниѹъ наследници видѣѹи да се сломити хоѹе ниѹъ власть све подржаваѹѹ дѹше ѡ^а покaпaнa (Дубр. зб. 125).

(К_{кл} где + презент)

и видјех кон воде [...] гди виле таначце изводе гиздаве и миле (Држић 271).

(кога (A₀) + ДФ_{кл} где + аорист)

мартавъ ремета видие ангела гдие ѡзе дѹшѹ неговѹ (Дубр. зб. 13).

(кога (A₀) + ДФ_{кл} како + презент)

видиши ли ти лѹпежа како говори (Дубр. зб. 15).

(Р_{кл} тко + презент)

Свакъ може виднеть тко ѡлази овдие (Дубр. зб. 195).

(увидети, увиђати)

(К_{кл} да + презент)

види да ѡтеѹи не може (Дубр. зб. 8), видје да је слатко [воће] (Змајевић 1: 31).

(К_{кл} да + имперфекат)

видје да нитко не могаше освједочити (Змајевић 1: 58).

(К_{кл} да + перфекат)

видиевъ да не благо изгѹбно поѹе богѹ слѹжити (Дубр. зб. 4), види да не остариела (Дубр. зб. 11).

(К_{кл} да + плусquamперфекат)

видѣѹи да биеше ѡчинила зло [...] помисли имати дрѹжбѹ (Дубр. зб. 24), Видѣѹи Амалеѹити да силена војска Израелићана бјеше близу њих страна приближала се [...] према њима отидоше (Змајевић 1: 62).

(УП_{кл} какав + презент)

виђимо с каковијем срцем [...] стојимо прид очима Божјијем (Дивковић 119).

(предсказати се)

(К_{кл} да + презент)

ако ли видиши да те благосивлаю [...] тои приликѹие велико веселие (Дубр. зб. 165).

(К_{кл} да + аорист)

ако ли видиши да се камене [...] движе тѹи приликѹие таѹа слава (Дубр. зб. 178).

(К_{кл} да + перфекат)

АКО ЛИ ВИДИШЬ ДА СЕ СИ ЗКИНЪО 8 СТЪДЕНАЦЪ ВИСТАРЪ ТОИ ПРИЛИКЪНЕ ПОЧТЕНИЕ (Дубр. зб. 173).

(К_{КЛ} где + имперфекат)

ВИДИЕХЪ ГДИЕ ЦАРЛЕНЕ СВИТЕ НОШАХЪ НА СЕБИЕ (Дубр. зб. 38).

(К_{КЛ} где + аорист)

ВИДИЕХЪ ГДИЕ [ПРИДЕ] СЕДАМЪ ВОЛОВЪ ЦАРВИЕХЪ (Дубр. зб. 38).

(проверити, сазнати)

(УП_{КЛ} да ли + презент)

Бјеху сви на пашу када га посла к њима отац да би видио јесу ли здраво они и добитак њих (Змајевић 1: 51).

(бацити поглед, гледнути)

(УП_{КЛ} где + презент)

ВИКИ ГДИЕ СИ (Дубр. зб. 198).

(УП_{КЛ} како + презент)

ВИКИ КАКО ПРЕБИВАЮ (Дубр. зб. 208).

(УП_{КЛ} што + презент)

ШТО СУ ДАРОВИ ДУХА СВЕТОГА ВИ[ДИ] (Дивковић 116).

(закључити)

АС_{КЛ} (у директном говору)

Видим, ти си нашјенац (Држић 309).

(знати)

(К_{КЛ} да + презент)

ВИДИМЪ ДА ТИИ ИЕСИ СИЊЪ БОЖИ (Дубр. зб. 114).

(К_{КЛ} како + презент)

Дундо Мароје, живи, да видиш као се твоји дукати пенцају (Држић 318).

(досад није виђено)

(УП_{КЛ} колики + аорист)

ЧЛШВИЕЧИЕ УЧИ НЕ ВИДИЕСТЕ [...] КШЛИКА ДШЕРА БШГЪ ПРИПРАВИ ВИЕРНИИ ДШШИ (Дубр. зб. 198).

Глагол **викати** сврстава се у прелазне глаголе говорења односно усменог изражавања. У улози допуна појављују се: (1) упитнозависне клаузе уведене упитним прилозима *где, како*; (2) асиндетска комплементна клауза.

Примери:

(*вапити*)

АС_{КЛ} (у директном говору)

ВИКАХЪ ОТВОРИ ВРАТА ДРАГИ ГОСПОДИНЕ (Дубр. зб. 106), *ВИКАШЕ ЛЪБЛЕНИ ИСЪСЕ ЗА ТЕ КЪ СМРИЕТИ* (Дубр. зб. 141).

(УП_{КЛ} где + презент)

ВИКАШЕ ГДИЕ СИ СЛАТКИ МЕЦРЕ МОИ (Дубр. зб. 141).

(*гласно кудити некога*)

(УП_{КЛ} где + перфекат)

С тобом бих још сидио, ма *би* ми домаћа | *викала*: „Гдје с’ био?“ (Држић 274).

Глагол **викнути** има као допуну упитнозависну клаузу уведену упитним прилогом *како*.

Пример:

(*гласно покудити, изгрдити*)

(УП_{КЛ} како + перфекат)

ВИКНЪ О ЛЪДИ Ш^А ПИЕТАТИ ГОДИ КАКО СТЕ СМИЕЛИ СЛИЕСТИ С ОВОИ МИЕСТО (Дубр. зб. 136).

Глагол **владати се** има квалификативну допуну адвербијалног типа у виду начинске клаузе. Семантички потенцијал глагола затвореног типа често захтева прилошку допуну (Ружић 2005: 497–498).

Пример:

(*понашати се, држати се*)

(НАЧ_{КЛ} како + перфекат)

Разборство јест [...] *се владати како је Г(осподи)н Бог наредио и заповидио* (Дивковић 437).

Глагол **волети** припада групи волунтативно-констативних глагола. У нашем корпусу појављује се у оквиру поредбене конструкције па тако има допуну у облику инфинитива и у виду волунтативне клаузе уведене везником *да*. Дати везник чини конструкцију са обликом презента глагола *бити* и инфинитивом глагола *сидити*.

Пример:

(осећати већу склоност или приврженост према некоме или нечему)

(инф [...] да + ВОЛ_{КЛ} презент гл. бити + инф)

Волио бих мртав бит нег [...] да ја будем сидит (Држић 278).

Глагол **вратити** сврстава се у групу транзитивних глагола и има као допуну беспредлошки акузатив који врши функцију директног објекта, али он се показује и као глагол сложене односно двоструке беспредлошке рекције (вратити шта коме), са другом допуном у облику датива. У нашем корпусу овај глагол допуњава: (1) релативна клауза са инкорпорираним антецедентом коју уводи релативизатор *што*; (2) номинална допуна као експонент објекатског аргумента са релативном клаузом инкорпорираним антецедента која је уведена релативизатором *чији*.

Примери:

(некоме дати натраг оно што је узето)

(Р_{КЛ} што + перфекат)

Сада нека *врати* сваки тко е што имао (ПИ 1589/12: 11).

(шта (А₀) + Р_{КЛ} чији + презент)

да тѣѣ вратишь чигово естъ (Дубр. зб. 209).

Рекција апелативног глагола **врћи** могла би се окарактерисати као сложена односно комплексна (врћи кога за шта), те је логична и појава обавезног објекта у облику слободног акузатива и волунтативне клаузе. Дати пример би се могао трансформисати: варгосмо стимадуре желећи да баштина буде стимана (= желимо да стимају баштину).

Пример:

(позвати)

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

Варгосмо стимадуре да туи баштину стимаю (ПИ 1610/48: 37).

Глагол **гледати** карактерише се као транзитиван, са допуном у облику слободног акузатива, што имплицира појаву објекатских клауза. Сврстава се у семантичку класу визуелно перцептивних глагола. У нашем корпусу као допуне појављују се: (1) комплементне клаузе уведене везницима *да, где, како*; дати везници чине конструкцију са обликом презента; (2) зависноупитна клауза са везником *алити*; (3) релативне клаузе са инкорпорираним антецедентом уведене релативизатором *што*. У примерима: гледаше да Исус носи притешки криж; гледаше гди Исуса мртва [с] крижа снимају [...] гледаше гди Исуса мртва у гроб стављају могуће је везнике *да, где* заменити везником *како*; у примеру: гледан како говори ови традиѣрѣ значење глагола **гледати** је *пратити погледом* и комплементну клаузу уводи везник *како* који не може бити замењен везницима *да, где*.

Примери:

(посматрати)

(К_{КЛ} да + презент)

гледаше да Исус носи притешки криж (Дивковић 366), *не гледа Г(осподи)н Бог да ми речемо много молитав* (Дивковић 201), *Гледан господине нашъ да наѣкъ не ѣчините вии ѡ^а ниѡ^а ниѣданъ* (Дубр. зб. 107).

(К_{КЛ} где + презент)

гледаше гди Исуса мртва [с] крижа снимају [...] гледаше гди Исуса мртва у гроб стављају (Дивковић 367).

(*пратити (погледом)*)

(К_{КЛ} како + презент)

гледаи како говори ови традиѝрѝ (Дубр. зб. 15).

(Р_{КЛ} што + презент)

није потреба *да гледају што се шаље* (Дивковић 104).

(Р_{КЛ} што + футур)

гледати цю хоѝе човиекѝ риети (Дубр. зб. 31).

(*назити*)

(УП_{КЛ} алити + презент)

не има гледати [...] алити је мала оштија (Дивковић 284).

Комуникативни глагол **говорити** припада групи информативно-констативних глагола. У нашем корпусу има значење *казивати, причати*, а субјекат се некое обраћа (пуку злomu, вам). У примерима постоји *да* клауза представља трансформацију директног у индиректни говор: *ти ниси / ви нисте достојни смрти* ⇒ *да смрти није достојан* (у 3. л. пук). Клауза са конструкцијом *да + футур* показује да се глагол **говорити** приближава промисивним глаголима, те поприма волунтативно значење, а допунска клауза се може третирати као гранични случај (између асертивности и волунтативности). У нашим примерима у улози допуњавача појављују се: (1) номинална допуна у облику датива са комплементном клаузом уведеном везником *да*; дати везник чини конструкцију са обликом имперфекта или футура; (2) номинална допуна у облику датива са асиндетском клаузом.

Примери:

(*казивати, причати*)

(коме (Д₀) + АС_{КЛ}) (у директном говору)

адамѝ нашѝ отацѝ парви остадиемѝ оцемѝ [...] поче говорити о дрази синове мои сада [...]
господинѝ нашѝ има сада доѝи (Дубр. зб. 123), *говору вам „(то јест људем)“ немо[ј]те се*
бринути животом вашијем (Дивковић 162), *говору теби данаске ћеш бити са мноу у рају*
(Дивковић 358).

(K_{KL} коме (D₀) + да + имперфекат)

говори хъ пѣкѣ зломѣ да ш^а смарти не биеше достопанъ (Дубр. зб. 117).

(K_{KL}/ VOЛ_{KL} коме (D₀) + да + футур)

говору вам да ће доћи вријеме у које сви који буду у гробју, сlišати ће глас сина Божјега (Дивковић 196).

Глагол **давати** је глагол сложене односно комплексне рекције (давати шта коме). У нашем материјалу се као комплемент овом глаголу јавља номинална допуна у облику датива са релативном клаузом инкорпорираног антецедента. Ова зависна реченична предикација уведена је релативизатором *што*.

Примери:

(пружати)

(коме (D₀) + P_{KL} што + презент)

добријем и злијем, праведнијем и неправеднијем, светијем и проклетијем, свијем колицијем [...] дајеш [...] чим се хране (Дивковић 211), добријем и злијем, праведнијем и неправеднијем, светијем и проклетијем, свијем колицијем [...] дајеш о чему живу (Дивковић 211).

За глагол **даривати** (шта коме) важи исто што и за глагол **давати**.

Пример:

(поклањати)

(коме (D₀) + P_{KL} што + презент)

добријем и злијем, праведнијем и неправеднијем, светијем и проклетијем, свијем колицијем дариваш [...] чим се хране (Дивковић 211), добријем и злијем, праведнијем и неправеднијем, светијем и проклетијем, свијем колицијем дариваш [...] о чему живу (Дивковић 211).

Глагол **декјарати** има значење *објаснити, појаснити* и забележен је исти тип допуне као код глагола **давати** и **даривати**. Разлика постоји у употреби глаголског облика. У претходним примерима коришћен је облик презента, а у примеру, који потврђује одређени комлемент глаголу **декјарати**, употребљава се облик футура.

Пример:

(*објаснити, појаснити*)

(коме (Д₀) + Р_{кл} што + футур)

изи' ће пролог, који вам ће декјарат што ће бит (Држић 306).

Глагол **делиберати** значи *одлучити*. У улози допуњавача у нашем примеру појављује се комплементна клауза непредметног садржаја коју уводи везник *како*: делиберат како се имам владат = о мом владању. Треба напоменути да Чигоја (2001: 158) сматра модални футур типа *имам + инфинитив* за исказивање будућности синтаксичким калком према латинском језику.

Примери:

(*одлучити*)

(К_{кл} како + презент гл. имати + инф)

По' ћу наћ Попиву и ш њим делиберат како се имам владат (Држић 339).

Дезидеративни глагол **желети** својом семантиком сврстава се у групу волунтативно-констативних глагола. У нашим примерима уочава се да поменути глагол у значењу *жудети* бива допуњаван волунтативним клаузама уведеним везником *да*. Дати везник чини конструкцију са обликом презента и потенцијала. Када глагол **желети** значи *надати се, прижељкивати*, онда га допуњава реченична предикација уведена везником *да*. Дати везник чини конструкцију са обликом футура. У овом случају клауза

би се могла окарактерисати као гранични случај. Иако третирана као волунтативна, задире се преко глагола надања (и значења усмерености радње) у сферу асертивности.

Примери:

(*жудети*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

ЖЕЛИЕ сарце мое нехъ да виѣс (Дубр. зб. 37), Мрући Исус [...] *жели да* се сваки човјек сахрани (Дивковић 167), Исус *жели да* Бог опрости његовијем непријатељем (Дивковић 167), *желимо* [...] да нас Г(осподи)н Бог походи (Дивковић 208), *желимо да* сваки човјек чтује и слави Г(осподи)на Бога (Дивковић 218), *жели* и иште да се причести (Дивковић 287).

(ВОЛ_{КЛ} да + потенцијал)

ми *имамо жељети* [...] да би се сви наши непријатељи сахранили и пошли у краљевство небеско (Дивковић 167), Свак *жели* и иште да би се опростио од гријеха и од непријатеља и од свакога зла (Дивковић 217), *жели* и иште да би се исповидио и з Богом умијерио (Дивковић 342).

(*надати се*)

(ВОЛ_{КЛ} / К_{КЛ} да + футур)

Ја (рече) *жељах да ми ћеш указати пут* (Дивковић 311).

Глагол **жудети** појављује се у значењу *силно желети, чезнути*. Својом семантиком показује се као волунтативно-констативни глагол те бива допуњен волунтативном клаузом уведеном везником *да*. Дати везник чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(*силно желети, чезнути*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

клетве [...] *жуђаше* краљ да учини (Змајевић 1: 65).

Глагол **заборавити** региструје се као транзитиван, што имплицира могућну појаву објекатске клаузе. У нашем материјалу допуне представљају комплементне реченичне предикације уведене везницима *да, како*. Ови везници чине конструкције са обликом презента или аориста. Ако се управном предикацијом претпоставља нереализованост садржаја предиката у комплементној клаузи, онда он стоји у афирмативној форми (Ружић 2006б: 187).

Примери:

(невољно, нехотично изгубити нешто из сећања)

(К_{кл} да + презент)

заборавих и да чини донијет другу печу демашкина бијела [...] да се сврати у кожухара за ону поцтаву од дзибилина и за другу од риза (Држић 346).

(К_{кл} како + аорист)

Сцијеним *да нијесте заборавили* како вам Плацу [...] у час главом овамо обрнух и указах прид очима (Држић 304).

Прохибитивни глагол **забрани** сврстава се у волунтативно-директивне глаголе. У нашим примерима забрана се односи на људе уопште, а дати глагол, употребљен и у активној и у пасивној форми, има допуну у виду волунтативне клаузе уведене везником *да*. Дати везник чини конструкцију са обликом презента.

Примери:

(не дати, не допустити да се нешто (у)чини)

(ВОЛ_{кл} да + презент)

могући *забрани* да се које зло, али који гријех не учини (Дивковић 431), само *је забрањено* у речене дни да се пијер не чини и заручница не води (Дивковић 407).

Прохибитивни глагол **забрањивати** припада групи волунтативно-директивних глагола и може имати комплексну реакцију (забрањивати шта коме). Наши примери потврђују допуне у виду: (1) волунтативне клаузе уведене везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (2) номиналне допуне у облику датива са волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Примери:

(не допуштати, бранити да се нешто (у)чини)

(ВОЛ_{кЛ} да + презент)

Најпрво света Мајка Црква *забрањује да се скровито ни жене ни удају* (Дивковић 406), Црква *забрањује да се у н'јека времена ни жени ни удаје* (Дивковић 407), Друга је ствар која *забрањује да човјек не може примити проштен'ја* (Дивковић 435).

(коме (Д_о) + ВОЛ_{кЛ} да + презент)

Прва ријеч вели крух. Ова ријеч *забрањује нам да савишнијех ствари не просимо* (Дивковић 211), Третја је ријеч свагдањи. У овој *нам* ријечи Исукрст *забрањује да савише не настојимо имати* (Дивковић 211), Јоштер *нам* у овој заповиједи заповиједа Г(осподи)н Бог и *забрањује да не вјерујемо у сан, у коб, у птицу* (Дивковић 236), страх Божји *забрањује редовнику да се редовник чува од гријеха* (Дивковић 290), *забрањује му* наредба свете Мајке Цркве *да не може узети за себе ниједне родице оне женске главе с којом је путено сагријешо* (Дивковић 402), Такојер четири су ствари које *забрањују човјеку да не може примити ни имати проштен'ја* (Дивковић 435).

Глагол говорења односно усменог изражавања **завикати** има као допуну асиндетску клаузу у директном говору.

Пример:

(викнути, повикати)

АС_{кЛ}

Будући оште поганин [...] *завика: „Али Бог нарави подноси, али се свијет раставља!“* (Змајевић 1: 228).

Информативно-констативни глагол **заклети се** у нашем примеру показује промисивни карактер и има волунтативно односно интенционално значење, а клауза, којом бива допуњен, представља гранични случај (између асертивности и волунтативности). Дата реченична предикација уводи се везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(учинити заклетву, обећати нешто уз заклетву)

(К_{кл}/ВОЛ_{кл} да + презент)

ЗАТОМ СЕ ГА НЕСАМЪ ЗАКЛЕО ДА СЧИНИМЪ ГА И СТАВИМЪ СТВАРХЪ ОВДИЕ (Дубр. зб. 98).

Апелативни глагол **заповедати** допуњава се: (1) волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (2) номиналном допуном у облику датива са волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкције са обликом презента, презентом гл. имати и инфинитивом другог глагола или обликом потенцијала; (3) номиналном допуном у облику датива са зависноупитном клаузом уведеном везником *што*. У примеру са зависноупитном клаузом управни предикат је у облику императива.

Примери:

(наређивати, налагати)

(ВОЛ_{кл} да + презент)

Год. 92, у бријеме Домицијана цесара, који *заповиједаше да се све главе цркве свете пофиту* (Змајевић 1: 201), Бог [...] *заповиједаети да се старијему учини част и поштен'је* (Дивковић 117), Исукрст *заповиједаети да молимо Бога да нам крух да, а не сребро и злато* (Дивковић 211), *заповиједаети Г(осподи)н Бог да посветимо и поштујемо добриједи дјели духовниједи дан недјељни и остале дни светчане* (Дивковић 241).

(коме (Д_о) + ВОЛ_{кл} да + презент)

НИЕКИЕМЪ ЗАПОВИЕДА ДА НАЧИНАЮ ГДИЕ МЕДЪ ЗБИРАЮ. (Дубр. зб. 2), Жедан исти пук други пут напоји Г-н Бог *заповиједаети Моизесу да скупити вас народ ови* (Змајевић 1: 62), Г-н Бог милост учини *заповиједаети му да редовници најпрви с корабљицом од увјета упуте се преко ријеке* (Змајевић 1: 67), Исукрст *нам заповиједаети да просимо онолико круха колико је нам задовољно данас* (Дивковић 212), Г(осподи)н Бог *нам заповиједаети [...] да се*

идолом никако по ниједан начин не клањамо (Дивковић 236) Јоштер нам [...] заповиједа [...] да не вјерујемо у сан, у коб, у птицу (Дивковић 236).

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент гл. имати + инф)

заповиједа нам [...] да се никому не имамо клањати (Дивковић 236), Такојер нам заповиједа да никако не имамо вјеровати ни у једну худобштину, ни у једну чарку, ни у једну вражбу, ни у једно шуркан'је ни гатан'је (Дивковић 236).

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} да + потенцијал)

уфитише га за руку и изведоше с женом и су двије хѣри његове, заповиједајући им да се не би назад обратили (Змајевић 1: 44).

(коме (Д₀) + УП_{КЛ} што + футур)

заповиједа ми цю хѣкѣ чинити (Дубр. зб. 53).

Апелативни глагол **заповидети** као допуњаваче има: (1) волунтативну клаузуу уведену везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (2) номиналну допуну у облику датива са волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента или презента гл. бити и инфинитива другог глагола.

Примери:

(издати заповест, наложити, наредити)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

заповидјети и наредити да се меју собом љубимо (Дивковић 173), Г(осподи)н Бог прости гријех овому дјетету и заповидје да се стави у један студенац огњени (Дивковић 247), сваки бискуп [...] може наредити и заповидјети светац да се свети (Дивковић 257).

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

и заповидиє царь иозепь властеломь да ѣзмѣ сребро и злато (Дубр. зб. 39), заповидиє г^ань блаженомь петрѣ и павлѣ да саблѣдѣ ѡваи вѣ петка (Дубр. зб. 204), заповидје човјеку да чини како вели на 1. по(главје) од „Ствари апоштоскије[х]“ (Дивковић 122).

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент гл. бити + инф)

вѣде имь заповидиєти да вѣдѣ принести страшно пристолиє господиново (Дубр. зб. 161).

Апелативни глагол **заповедити** допуњава: (1) волунтативна клауза уведена везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (2) номинална допуна у облику датива са волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Примери:

(в. заповидети)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

зашто је Бог свемогући заповједио да се вратим у тијело моје (Дивковић 452).

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

да ја не поћемь иест ми заповедио (Дубр. зб. 86), молити Г(осподи)на Бога, који је нам [...] заповидио да туге и прогонства трпимо на овому свијету (Дивковић 126).

Глагол **запретити** има номиналну допуну у облику датива са волунтативном клаузом уведеном везником *да*. Дати везник чини конструкцију са обликом презента. Субјекат управне предикације исказује намеру да заштити објекат зависне клаузе од некога коме упућује претњу. Ова реченична структура би се могла трансформисати тако да у допунској реченичној предикацији буде потенцијал: *запријети ђаволом како мене не би тицали*.

Примери:

(упутити претњу некоме)

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

запријети дјаволом да мене не тичу (Дивковић 452).

Глаголом **захвалити** „означавају се активности [...] извршене над другим персоналним аргументом из одређених разлога будући да су узроковане оним што чини неко. Другом предикацијом реферише се управо о чину који је изазвао одређену реакцију персоналног аргумента, па се стога то значење обично преноси [...] узрочном клаузом.“ (Ружић 2006б: 158). Ова допуна се карактерише као непредметна и припада типу изазивача. У нашим примерима дати глагол има номиналну допуну у облику датива са узрочним клаузама уведеним везницима *зашто, што*.

Примери:

(исказати, изразити захвалност)

(коме (Д₀) + УЗР_{КЛ} зашто + аорист)

захвалити имамо Исукрсту свиколици зашто нас умијери з Богом (Дивковић 299).

(коме (Д₀) + УЗР_{КЛ} што + аорист)

и захвалисте ми [...] што катанце ставих на њеке зле језике (Држић 304).

Глагол **зачути** припада класи глагола аудитивне перцепције, „којима се означавају процеси чији су носиоци пасивни примаоци спољних утисака, доживљавачи“ (Ружић 2006б: 134). У нашем примеру дати глагол има допуну у виду комплементне клаузе предметног објекта уведене везником *да*. Дати везник чини конструкцију са обликом аориста.

Пример:

(дозн(ав)ати, сазн(ав)ти)

(К_{КЛ} да + аорист)

будући зачули грађани [...] да [...] два гиздава младића, околише кућу и силоваше Лота (Змајевић 1: 43).

Глагол **зламеновати** у значењу *представити, представљати* има допуне у виду комплементних клауза објекатског типа уведених везником *како*, а када се дефинише као *значити*, допуњавачи су комплементне клаузе објекатског типа уведене везником *да*. Дати везник чини конструкцију са обликом презента или презентом гл. имати и инфинитива другог глагола. Чини се да је везник *како* могуће заменити везником *да* и обрнуто.

Примери:

(значити)

(К_{КЛ} да + презент)

Ово удахнутје које редовник чини зламенује да нечисти дух изходи из човјека који се крсти (Дивковић 273).

(К_{КЛ} да + презент гл. имати + инф)

Ово такнутје зламенује да човјек има отворити уши памети и срца свога (Дивковић 274),

Ово ставл'јење наглавника зламенује да редовник има дигнути памет Г(осподи)ну Богу

(Дивковић 290), Ово прикрштен'је штоле зламенује да редовник има носити криж од поборе (Дивковић 291), Такојер ови „Пошт комунио“ зламенује да ми по причешћен'ју имамо Г(осподи)ну Богу хвалу уздавати на његовије[х] великије[х] неизмјерније[х] добрије[х] (Дивковић 303).

(представити, представљати)

(К_{кл} како + презент)

Кирјелејшон говори се девет пута за зламеновати како девет кора анђеоскије[х] вазда нам просе милосрдје од Г(осподи)на Бога (Дивковић 296), Када редовник говори које ријечи скровито, зламенује како Исукрст очито приповиједа свему пуоку (Дивковић 299).

(К_{кл} како + имперфекат)

Ови Трактуш зламенује како Исуса потезаше не многе суде (Дивковић 298).

(К_{кл} како + аорист)

Мијер Г[оспод]њи буди вазда с вами. Ово зламенује [...] како смрт Исусова би узрок мијера који се учини меју Богом и човјеком (Дивковић 302).

Глагол **извидети** има допуну у виду зависноупитне клаузе уведене упитним везничким изразом *да ли*.

Пример:

(истражити, испитати)

(УП_{кл} да ли + презент)

Моизес, чини [...] да извиди хоће ли га за великога попа Г-н Бог (Змајевић 1: 64).

Глагол **изнаћи** значи *изабрати* и има као допуну релативну клаузу са инкорпорираним антецедентом уведену релативизатором *тко*.

Пример:

(изабрати)

(Р_{кл} тко + футур)

изнашао је с кијем ће плакати (Држић 310).

Глагол **изрећи** има допуну у виду зависноупитне клаузе уведене везником *што*.

Пример:

(јавити, објаснити нешто изговореним речима)

(УП_{кЛ} што + футур)

Изреци, што ће бит? (Држић 267).

Глагол **имати** у конструкцији са **за зло** представља израз који има значење *замерити*. У том случају има номиналну допуну у облику датива са узрочном клаузом уведеном везником *ер*.

Примери:

(изр. имати за зло замерити)

(коме (Д₀) + УЗР_{кЛ} ер + перфекат)

ти ми ћеш за зло имат ер сам од тебе овако отишла (Држић 320), Дубитам ер би ми за зло имао ер ју сам довео (Држић 340), да ми не има за зло ер јој сам овако брата тратао (Држић 539).

Глагол **индивинати** у значењу *погодити, погађати* има као допуну релативну клаузу уведену релативизатором *што*.

Пример:

(погодити, погађати)

(Р_{кЛ} што + презент)

да индивинам што невјеста мисли кад се удава (Држић 420).

Информативно-констативни глагол **информати** има значење *обавестити*, што би подразумевало реакцију информати (кога о чему). У нашем примеру дати глагол има као допуну слободни акузатив у функцији директног објекта и комплементну клаузу непредметног садржаја уведену везником *ер*.

Пример:

(обавестити)

(кога (A₀) + К_{КЛ} ер + футур)

Информах Дунда Мароја ер ће Попива доћ с Бокчилом (Држић 353).

Глагол **испитати** би могао имати рекцију испитати (кога шта). У нашем примеру дати глагол има допуну у облику слободног генитива у функцији директног објекта и зависноупитне клаузе уведене везником *што*.

Пример:

(питањима навести (некога) на давање одговора)

(кога (Г₀) + УП_{КЛ} што + презент)

Не могу срцу одољет *да не испитам* Петруњеле што је (Држић 365).

Глагол **исповедити** има номиналну допуну у облику датива са зависноупитном клаузом уведеном везником *што*.

Пример:

(изрећи (обично за грехе духовнику))

(коме (Д₀) + УП_{КЛ} што + перфекат)

исповиј [...] мени што си учинио (Дивковић 322).

Глагол **испунити** има као допуну релативну клаузу са инкорпорираним антецедентом уведеном релативизатором *што*.

Пример:

(извршити нешто замишљено, наређено, наручено или нешто што се предвидело
(негде: у писаним изворима))

(Р_{КЛ} што + презент)

да би испунио што у књигах својих Јесукрст Абгару [...] обећа да по његовом усходењу на /небо/ имаше му једнога од уче/ника/ својих послати (Змајевић 1: 222).

Информативно-констативни глагол говорења **казати** бива допуњаван: (1) комплементном клаузом уведенем везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента или футура; (2) комплементном клаузом уведенем везником *како*; (3) зависноупитном клаузом уведенем упитним заменицама *ко*, *који*, упитним прилозима *како*, *колико*; (4) номиналном допуном у облику датива са комплементном клаузом уведенем везником *да*, који чини конструкцију са обликом перфекта (5) номиналном допуном у облику датива са зависноупитном клаузом уведенем упитном заменицом *што*, везником *зашто*, упитним прилогом *откуда*; упитним везничким изразима *како* + *да ли* и *да ли*.

Примери:

(усмено саопштити, саопштавати, (из)говорити, рећи)

(К_{КЛ} да + презент)

ниеданъ w^а ниxъ не казаше да не хромъ хоѣениемъ (Дубр. зб. 150), Исус [...] каже сваки дан да жели да би се сваки човјек сахранио (Дивковић 167).

(К_{КЛ} да + футур)

исъсъ [...] казаше да ќе поѣи (Дубр. зб. 150).

(коме (Д₀) + К_{КЛ} да + перфекат)

казаше мѧ да не исъсъ ѡкарсно (Дубр. зб. 152).

(УП_{КЛ} тко + перфекат)

покорник који се исповиједа, све своје гријехе има казати [...] с кијем је учинио (Дивковић 333).

(УП_{КЛ} који + перфекат)

покорник који се исповиједа, све своје гријехе *има казати* [...] по који је пут и начин учинио (Дивковић 333).

(УП_{КЛ} како + перфекат)

покорник који се исповиједа, све своје гријехе *има казати* како је учинио (Дивковић 333).

(УП_{КЛ} колико + перфекат)

покорник који се исповиједа, све своје гријехе *има казати* [...] колико је пута учинио (Дивковић 333).

(коме (Д₀) + УП_{КЛ} да ли + презент)

немоћник л'јекару не каже што ли га боли (Дивковић 338).

(коме (Д₀) + УП_{КЛ} што + имперфекат)

Хоћу да ми кажеш што чињаше у то и у то доба у ћелији (Дивковић 361).

(коме (Д₀) + УП_{КЛ} што + перфекат)

кажи мени што си учинио (Дивковић 321).

(коме (Д₀) + УП_{КЛ} зашто + аорист)

Хоћу ти право казати зашто зкрадохъ онои благо (Дубр. зб. 4).

(коме (Д₀) + УП_{КЛ} откуда + презент)

кажи ми врате ш^акзда си (Дубр. зб. 56).

(коме (Д₀) + УП_{КЛ} како + да ли + презент)

немоћник л'јекару не каже [...] како ли га боли (Дивковић 338).

(показ(ив)ати, испољити, испољавати)

(К_{КЛ} да + презент)

Онаки зрачан и црљен *не каже да је лаком* (Држић 329).

(К_{КЛ} како + аорист)

Ово [...] *каже како смрт Исусова би узрок мијера* (Дивковић 302).

(показ(ив)ати се)

(К_{КЛ} да + презент)

казати се да су крстјани вазда и на свакому мјесту (Дивковић 298).

Глагол **кајати се** има допуну у виду узрочне клаузе уведене везником *што*.

Пример:

(жалити)

(УЗР_{КЛ} што + перфекат)

Кајем се што сам послао просити Марију (Дивковић 397).

Информативно-констативни глагол **клетти се** у значењу *тврдити клетвом да је нешто истинито* приближава се промисивним глаголима те поприма волунтативне карактеристике, а допунска клауза бива на граници између асертивности и волунтативности. Уведена је у реченичну структуру везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презенте или плусквамперфекта.

Пример:

(клетвом тврдити да је нешто истинито)

(К_{КЛ}/ВОЛ_{КЛ} да + презент)

кѣнѣки се да мѣ дадѣ мѣке лѣте (Дубр. зб. 137).

(К_{КЛ}/ВОЛ_{КЛ} да + плусквамперфекат)

војска [...] њаше Моизеса погубити [...] *кунућ се да силу ни јакост таку не бјеху видјели* (Змајевић 1: 64).

Глагол **командити** у значењу *заповедити* има допуну у виду асиндетске клаузе.

Пример:

(заповедити)

АС_{КЛ} (у директном говору)

Плацари дријеву хоће као годишницам *командит*: „Направ’те ми одар!“ (Држић 321).

Глагол **красти** бива допуњен релативном клаузом уведенем релативизатором *што*.

Пример:

(присвајати оно што је туђе)

(Р_{КЛ} што + презент)

дома ради | и не кради | што није твоје, | злато моје (Држић 372).

Глагол **курати се** у значењу *старати се* има допуну у виду волунтативне клаузе уведене везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента.

Пример:

(*старати се*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

ја не курам се да сам у туђем мјесту *signor i misser* (Држић 310).

Глагол **мањкати** значећи *ускраћивати* допуњава се обликом датива и релативном клаузом са инкорпорираним антецедентом уведеном релативизатором *што*.

Пример:

(*ускраћивати*)

(коме (Д₀) + Ркл што + перфекат)

што сам сињори обећао, – нећу 'ој мањкат (Држић 342).

Глагол **меритати** у значењу *заслуживати* као допуну има комплементну клаузу објекатског типа уведеном везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента.

Пример:

(*заслуживати*)

(К_{КЛ} да + презент)

А мерита мој профумани трбух да му вјерно служим (Држић 324).

Глагол **мислити** када значи *размишљати* има допуне у виду: (1) комплементне клаузе неперметног садржаја уведене везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента или футура; (2) комплементне клаузе неперметног садржаја уведене

везником *како*; (3) асиндетске клаузе; у значењу *питати се у размишљању* бива допуњаван: (4) зависноупитном клаузом уведеном упитним заменицама *ко, што*; упитним прилогом *где, партикулом једа* или везничким изразом *да ли*; у значењу *желети, прижељкивати, хтети* допуњава се: (5) волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента.

Примери:

(размишљати)

АСкл

НЕМОИ МИСЛИТИ НЕ МОЖЕ СЕ ТЅИ ПОЌИ (Дубр. зб. 86).

(К_{кл} да + презент)

МИШЛАХЅ ДА НЕ ГЅБАВАЅ (Дубр. зб. 149).

(К_{кл} да + футур)

не мисли [...] да ће га Г(осподи)н Бог свемогући судити за сваколика дјела његова (Дивковић 117), *А она мисли [...] да ће онијема својијема добри дјели задовољно учинити* (Дивковић 324).

(К_{кл} како + потенцијал)

Слѳге неговѳ *мишлахЅ како ви га погЅбили* (Дубр. зб. 1), кћери *мишлахЅ како ви отцЅ невиерЅ ѳчинилѳ* (Дубр. зб. 6).

(питати се у размишљању)

(УП_{кл} да ли + презент)

ИМА МИСЛИТИ НЕ ЛИ ДОБРО ОНОИ ЦЮ ХОЌЕ ГОВОРИТИ (Дубр. зб. 31).

(УП_{кл} да ли + футур)

страши се *мислећи хоће ли га моћи свршити* (Дивковић 424).

(УП_{кл} једа + презент)

Да има један човјек вас ови свијет, *почео би мислити једа је веће који свијет* (Дивковић. 439).

(УП_{кл} једа + потенцијал)

зашто је Г(осподи)н Бог један свијет створио, јоште *би почео мислити једа би што могао наћи* (Дивковић 439).

(УП_{кл} ко + потенцијал)

Мислећи младица кому би га подала одхранити, Марија сестра његова [...] рече госпођи наћи жену која би га дојила (Змајевић 1: 57).

(УП_{КЛ} што + презент)

мислимо братио що смо (Дубр. зб. 40), *мисли* що просишь (Дубр. зб. 92), *мислит* чешь [sic!] що ие богъ (Дубр. зб. 189).

(УП_{КЛ} што + футур)

не мисли што ће заутра бит (Држић 327).

(УП_{КЛ} где + футур)

сада *мисли* гдие чешь поћи довроволно (Дубр. зб. 89).

(*желети, прижељкивати, хтети*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

тко годи *мисли* да кога увриједи, смути [...] ти није прави крстјанин (Дивковић 128).

Глагол **мнити** у значењу *мислити* има допуну у виду: (1) комплементне клаузе непредметног садржаја уведене везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента, перфекта или футура; а када значи *желети, хтети* допуњава се: (2) волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента.

Примери:

(*мислити*)

(К_{КЛ} да + презент)

почеше зѣвми шкаржитати *мнећи* да имь цаقلينца царѣ повидие нихъ имена (Дубр. зб. 39).

(К_{КЛ} да + перфекат)

мнэхомо неволни гриешници да ти смо испатили (Дубр. зб. 163), они који бјеше опадовао отиђе напријед *мнећи* да је јурве умро и изгорио се у пећи (Дивковић 309).

(К_{КЛ} да + футур)

минахомо да неће бити нигда мира (Дубр. зб. 96).

(*желети, хтети*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

И ове гријехе има знати сваки исповједник [...] *мнећи* [...] да грешника одрешује (Дивковић 430).

Глагол **МОЛИТИ** каузативни је и у значењу *упућивати молбу (Богу или неком другом) или молитву (обично Богу)* има као допуну: (1) волунтативну клаузуу уведеном везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента; (2) слободни акузатив у функцији директног објекта са волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента или потенцијала; (3) слободни акузатив у функцији директног објекта са асиндетском клаузом у оквиру које се користи императив у непосредном обраћању (односно директном говору) или са клаузом типа елипсе – без експлицираног предиката и без везника (АС_{КЛ}); (4) слободни акузатив у функцији директног објекта са прилогом *говорећи* и асиндетском клаузом у оквиру које се користи императив у непосредном обраћању (односно директном говору); овакве конструкције представљају прелазне форме од директног ка индиректном говору; (5) када дати глагол има значење *молећи искати, тражити (нешто) од Бога*, онда допуна бива комплементна клауза обележена волунтативношћу (гранични случај) уведена везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента; (6) уколико је значење поменутог глагола *молећи питати*, онда се он допуњава зависноупитном клаузом уведеном упитном заменицом *што* и везничким изразом *да ли*; (7) глагол **МОЛИТИ** са морфемом **се** у значењу *обраћати се (некоме) с молбом* има номиналну допуну у облику датива са асиндетском клаузом у оквиру које се користи императив негираног предиката у непосредном обраћању (односно директном говору).

Примери:

(упућивати молбу (Богу или неком другом) или молитву (обично Богу))

(кога (A₀) + АСкл) (у директном говору)

молим те [иеднога воѣа] [...] *приведи ме* [самсона] к онои полачи гдиено. филистеи прививаю (Дубр. зб. 9), *молим те* [алманко] *пѣсти ме* [дѣмнѣ] да поѣемъ доцеле мое (Дубр. зб. 25), *молима те* *госьподине не запѣсти ме* (Дубр. зб. 183), *молимо те* *г^ане нас вазди помозите* (Срп. мол. 45), Г(осподи)не, *молимо те, спаси нас* (Дивковић 300), Г(осподи)не, *молимо те, даруј милост твоју памети нашој* (Дивковић 367).

(кога (A₀) + АСКЛ / ЕЛ) (у директном говору)

Молим те, без скандала! (Држић 453).

(кога (A₀) + говорећи + АСкл) (прелазна форма)

жена [...] *моли оногаи господара говорећи алманко реци ми зацо. тои веѣе ш^а мене чинишь неголи ш^а. дрѣзиехъ* (Дубр. зб. 25), и *молахъ га говорећи томо апостоле исѣкарстовъ привѣди ѣ насъ* (Дубр. зб. 47), *имамо молити Г(осподи)на Бога говорећи Крух наш свагдашњи дај нам* (Дивковић 210), *молимо Г(осподи)на Бога говорећи и не уведи нас у напаст* (Дивковић 216).

(ВОЛ_{кл} да + презент)

ти *се моли*, Блажена Дивицо, *да Исукрст покара и научи мене* (Дивковић 374).

(кога / шта (A₀) + ВОЛ_{кл} да + презент)

моли бога свога да те твои бози не ѣведѣ ѣ погибио виечнѣ (Дубр. зб. 46), *молим те да не гледашь мои неразѣмъ* (Дубр. зб. 88), *молеѣи доброга исѣса да га не остави* (Дубр. зб. 129), *све моћи молимо, | да Станца стара млада учинимо* (Држић 279), Цивулине, *молим те да се нађемо* (Држић 323), *молили бисмо Бога да им Бог да живјет вазда* (Држић 327), *молите моју вилу [...] да ме узме* (Држић 476), *Имамо молити Г(осподи)на Бога да нам подијели своје милости божанствене* (Дивковић 126), *имамо молити Бога да се достоји*

обратити свеколике грешнике (Дивковић 206), молимо Бога да нам крух да (Дивковић 211).

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + потенцијал)

молите Г(осподи)на Бога, Дивицу Марију и остале свете да би нас Г(осподи)н Бог ослободио из ове тешке и горке муке (Дивковић 185), Г(осподи)на Бога просимо и молимо да би нас [...] од двију[х] ствари ослободио и опростио; а од третје да би нас сачувао (Дивковић 213), имамо га [Исукрста] свиколици молити да би нас не оставио (Дивковић 302).

(молећи искати, тражити (нешто) од Бога)

(К_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} да + презент)

МОЛИМЬ ДА БУДЕ МЕНИ НАЗЧИТЕЛИЦА ДИЕВИЦА МАРИА (Дубр. зб. 123).

(молећи питати)

(кога (A₀) + УП_{КЛ} да ли + презент)

МОЛИМ ТЕ СМАРТИ [...] НЕ ЛИ ИТКО ДА МОЖЕ ИГДА ЗНАТИ ВРИМЕ И ЧАСЬ КАДА СМРИЕТИ ХОЋЕ (Дубр. зб. 90).

(кога (A₀) + УП_{КЛ} што + презент)

МОЛИМ ТЕ, ШТО ОВЕ ДВИЈЕ ТРПЕЗЕ ЗЛАМЕНУЈУ? (Дивковић 385).

(обраћати се некоме са молбом; са морфемом се)

(коме / чему (Д₀) + АС_{КЛ})

ГЃНЕ ЦАРЕ МОЛИМ СЕ ТВОИОИ МИЛОСТИ НЕМОИ ПОГЃВИТИ МЕНЕ (Дубр. зб. 51), Дјевојка се је мајцици молила: „Не дај мене стару храбру, мајко моја драга [...]“ (Држић 432).

Каузативни глагол **навести** има као допуну слободни акузатив у функцији директног објекта и волунтативну клаузуу уведену везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента.

Примери:

(*наговорити*)

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

кои МЕ НАВЕДЕ да 8ЧИНИМЪ МЕНИ w^h рана пакао (Дубр. зб. 194), кад га ти наведе да старому госпару украдете двје тисуће цекина (Држић 316).

Глагол **навестити** показује се као глагол сложене рекције: навестити шта коме, има значење *предвидети*, а бива допуњен обликом датива и комплементном клаузом објекатског типа уведеном везником *како*.

Пример:

(*предвидети*)

(коме (D₀) + К_{КЛ} како + презент)

Присвето Тројство и да̄ анђелу Габријелу да [...] Блаженој Дивици Марији [...] навијести како има зачети и породити Исукрста, нашега Спаситеља (Дивковић 227).

Каузативни глагол **навратити** значећи *наговорити* има као допуну слободни акузатив у функцији директног објекта и волунтативну клаузуу уведену везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презента.

Пример:

(*наговорити*)

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

~ **кога (A₀) + K_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ):** алити је другога навратио да украде (Дивковић 334).

Каузативни глагол **наговарати** у значењу *подстицати речима* има као допуну слободни акузатив у функцији директног објекта и волунтативну клаузуу уведена везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом потенцијала.

Пример:

(*подстицати речима*)

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + потенцијал)

[пријатељи] који га наговараху да би обукао редовничке хаљине (Дивковић 454).

Каузативни глагол **наговорити** значећи *подстаћи речима* има као допуну слободни акузатив у функцији директног објекта и волунтативну клаузуу уведена везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презенте или потенцијала.

Примери:

(*подстаћи речима*)

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

наговорише барбиера негова [...] да мѧ гарло приколе (Дубр. зб. 1).

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + потенцијал)

наговорише женѧ неговоѧ [...] да би власе ш неѧ снимила (Дубр. зб. 9).

Глагол **надахнути** значећи *научити* има као допуну: (1) слободни акузатив у функцији директног објекта и волунтативну клаузуу уведена везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом потенцијала; (2) када дати глагол значи *наговорити*, онда бива допуњен слободним акузативом у функцији објекта и волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који стоји у конструкцији са обликом презенте.

Примери:

(*научити*)

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + потенцијал)

да Бог *надахне* Скупа да мому брацу Златному Куму не би одговорио (Држић 444).

(*наговорити*)

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

будући голи, *надахну их да сами одеру кожу с' живине* (Змајевић 1: 31).

Глагол **намишљати** у значењу *намеравати* има допуну у виду волунтативне клаузе уведене везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(*намеравати*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

намишляти да хини дрзиехъ (Дубр. зб. 26).

Апелативни глагол **наредити** припада групи волунтативно-директивних глагола и појављује се, у активној и пасивној форми, у значењу *одредити, установити, утврдити*, а има допуну у виду (1) волунтативне клаузе уведене везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; у овом случају волунтативни глагол својим значењем приближава се сфери асертивности, те би се клаузе, иако третиране као волунтативне реченичне предикације, могле сматрати граничним случајевима; када дати глагол, употребљен у активној или пасивној форми, значи *наложити, заповедити*, онда бива допуњен: (2) волунтативном клаузом уведенном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (3) обликом у дативу и волунтативном клаузом уведенном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента или презента гл. имати и инфинитива другог глагола; (4) обликом у дативу и волунтативном клаузом са обликом императива у 3. л. јд. или мн. (нека научи, нека учине); (5) када глагол има значење *поставити, наместити*, онда бива допуњен обликом акузатива у функцији директног објекта и волунтативном клаузом уведенном везником *да*; дати везник чини конструкцију са обликом презента; и у овом случају се значењем волунтативни глагол **наредити** приближава асертивности, те би се волунтативна клауза могла сматрати граничним случајем.

Примери:

(*одредити, установити, утврдити*)

(ВОЛ_{КЛ} / К_{КЛ} да + презент)

Г(осподи)н Исукрст и света Мајка Црква нареди да се водом крстимо на светом крштен'ју (Дивковић 272), Папа Онорио нареди да сваки редовник у својој држави понукује пуок (Дивковић 301), Свети Петар апошто нареди да се Оченаш говори на свакој миси (Дивковић 302), Да буде наређено да се људи крсте којом ствари која се купује (Дивковић 272).

(заповедити, наложити)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

нареди да они говоре наигоре што знаю ономази филозопа (Дубр. зб. 14), наредише да зчине з римљ поклицаринз да скажз ш^а добитта великога тивериш цесарз и господцтвз све колике ствари и вась начинь (Дубр. зб. 110), Исукрст на ово дође на свијет: заповидјети и наредити да се меју собом љубимо (Дивковић 173).

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

младац [...] говораше ову круницу од молитава како му бјеше Госпа наредила да говори (Дивковић 361), ако је кому [...] наређено да очито покору чини (Дивковић 403).

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} како + презент гл. имати + инф)

да вам [...] наредим како имате чинити и живјети (Дивковић 121), ови младац сказа [...] како му бјеше наредила како има говорити круницу на поштен'је Краљице небеске (Дивковић 362).

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} нека + презент)

има му наредити нека свакојачо научи што је од потребе (Дивковић 329), нареди твојијем пријатељем и рођачом нека за тебе коју покору учине (Дивковић 342).

(поставити, наместити)

(кога (А₀) + ВОЛ_{КЛ} / К_{КЛ} да + презент)

Г(осподи)н Исукрст, хотијући наредити светога Петра апоштола да је глава и господар и старјешина све свете Мајке Цркве (Дивковић 408).

Апелативни глагол **наређивати** сврстава се у групу волунтативно-директивних глагола и у значењу *налагати, заповедати* има номиналну допуну у облику датива и волунтативну клаузуу уведена везником *да*. Дати везник чини конструкцију са презентом гл. бити и инфинитивом другог глагола.

Примери:

(налагати, заповедати)

(коме (Д₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент гл. бити + инф)

ја вам наређујем да будете благовати и пити сврху моје трпезе (Дивковић 153).

Контентивни глагол **настојати** својом базичном семантиком може се посматрати као волунтативно-констативни глагол. Значећи *трудити се*, *старати се* остварује допуну у виду: (1) волунтативне клаузе уведене везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента или бивају уведене партикулом односно везником *једа* или везником *како*. Дати везници чине конструкцију са обликом потенцијала.

Примери:

(*трудити се*, *старати се*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

Ако ње послѣ добро иду, *има настојат да јо' и боље иду* (Држић 326), *настоји да те изда* (Дивковић 309), *не имамо [...] настојати да се така ствар чини* (Дивковић 207).

(ВОЛ_{КЛ} једа + потенцијал)

има настојати једа би по који начин свога друга обратио на праву вјеру и закон (Дивковић 404).

(ВОЛ_{КЛ} како + потенцијал)

настоје како би свој живот сахранили (Дивковић 115), *настоји како би тјелесно живио* (Дивковић 425).

Глагол **наћи** припада глаголима 'констатовања опажаја' и као допуну има објекатску клаузуу уведену везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента или плусквамперфекта односно уведену везником *како*, који чини конструкцију са обликом презента или перфекта. Када глагол има значење *видети*, потврде показују присуство допуна у виду двофункционалних клауза са експлицитним објектом, које се истовремено везују и за предикат допуњавајући га и за објекат детерминишући га. На први поглед се не чини тако будући да се дати глагол налази у форми рефлексивног

пасива. Реченична структура у активу могла би гласити: нашли су кћи Кату и нашли су Кату која је нечија кћи; нашли су Турчина, брата Мандиног и нашли су Турчина који је Мандин брат.

Примери:

(*наићи на нешто што се тражи*)

(К_{КЛ} да + презент)

нађе да је истина што јој бјеше рекао анђео Габрио (Дивковић 372), Такојер редовник *нашатчи да је тако приправан* (Дивковић 389).

(К_{КЛ} да + плусквамперфекат)

И *нађоше да бијаше слушао оне птичице триста и четрдесет годишта* (Дивковић 447).

(К_{КЛ} како + презент)

И како *нађете* у мому еванђел'ју како вам наређујем и заповиједам [...] како имате чинити и живјети (Дивковић 121).

(К_{КЛ} како + перфекат)

како *нађете* у мому еванђел'ју, како вам сам заповидио и наредио, тако и чините (Дивковић 121).

(*видети*)

(рп; ДФ_{КЛ} да + презент)

нашла се је Ката да му је кћи (Држић 525), Они Турчин [...] *нашао се је да је брат Мандин* (Држић 525).

Глагол **научити** сврстава се у когнитивне односно глаголе знања и има сложену рекцију (научити кога шта). Будући да као допуну може имати слободни акузатив у функцији директног објекта (чак и двоструког), то ће и клаузе која га допуњавају бити објекатског типа. Значећи *савладати нешто*, глагол има допуну у виду упитнозависне клаузе уведене упитном заменицом *што*.

Примери:

(*дати наук, предати, пренети обично знање*)

(кога (А₀) + К_{КЛ} да + презент)

наџчи ме господине о кралџ w^A славе добро да ниесамџ твое милости достојанџ (Дубр. зб. 99),
наџчи ме исџкарсте кралџ w^A славе добро да га ниесамџ господине w^A милости достојанџ (Дубр. зб.
135), *научит га* ћу да с Попивом уњига (Држић 338), *за [...]* научити нас да иштемо
ствари небеске, а не земаљске (Дивковић 204).

(кога (A \emptyset) + K_{кл} како + презент гл. имати + инф)

нас научише како имамо поздрављати и молити блажену и славну Дивицу Марију, мајку
Исукрстову (Дивковић 221).

(стећи знање, примити наук, савладати нешто)

(УП_{кл} што + презент)

крстјанин *има научити* што је вјера, уфан'је и љубав и остале ствари (Дивковић 159).

Глагол **находити** као и глагол **наћи** припада глаголима 'констатовања опажаја' и као допуну има објекатску клаузуу уведену везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента или имперфекта.

Примери:

(држати, ценити, сматрати)

(K_{кл} да + презент)

ја сцијеним и *находим* да су достојне да се штампају ове књиге (Дивковић 101).

(K_{кл} да + имперфекат)

Зашто *нахођаше* света Мајка Црква да се дни светчани не светковаху на своје вријеме
ни на свому мјесту (Дивковић 98).

Глагол **ненавидети** има као допуну релативну клаузуу са инкорпорираним антецедентом коју уводи релативизатор *што*.

Пример:

(мрзети)

(Р_{кл} што + презент)

што Бог ненавиди [...] ми *ненавидимо* (Дивковић 304).

Глагол **обзнати** припада когнитивним односно глаголима знања и има као допуну комплементну клаузу објекатског типа.

Пример:

(*дознати, сазнати, докучити*)

(К_{кл} да + презент)

А када *се обзна да су Кананеји*, не диже им се вјера (Змајевић 1: 67).

Глагол **обећавати** припада групи информативно-комисивних и подгрупи промисивних глагола. Иако се сврстава у сферу асертивности, својим значењем задире у оквире волунтативности, те ће и клаузе које га допуњавају бити гранични случајеви (између асертивности и волунтативности). У нашем материјалу дати глагол има као допуну: (1) зависну реченичну предикацију објекатског типа уведена везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента или футура; (2) номиналну допуну у облику датива са зависном клаузом објекатског типа уведеном везником *да*. Дати везник чини конструкцију са обликом футура или имперфекта глагола имати и инфинитива другог глагола.

Примери:

(*заклињати се*)

(К_{кл}/ ВОЛ_{кл} да + презент)

обећавамо да се одричемо дјавла пакленого (Дивковић 278), *обећавамо да се одричемо од ствари овога свијета* (Дивковић 278), *обећавамо да се одричемо од гријеха тијела нашега* (Дивковић 278).

(К_{кл}/ ВОЛ_{кл} да + футур)

обећавамо да ћемо вјерно служити Г(осподи)ну Богу (Дивковић 278), обећавамо да ћемо обслужити закон и заповиједи Божје и свето еванђел'је Г(осподи)на нашега Исукрста (Дивковић 278).

(давати обећање некоме и истовремено заклињати се)

(коме (Д₀) + К_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} да + футур)

Обећавам ти да ћу те узети за мога правога друга (Дивковић 395), И ја теби обећавам да ћу те узети за мога правога друга (Дивковић 395).

(коме (Д₀) + К_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} да + имперфекат гл. имати + инф)

Јесукрст Абгару реченога града владавцу обећава да [...] имаше му једнога од уче/ника/ својех послати (Змајевић 1: 222).

Глагол **пазити** значењем *гледати, мотрити* доводи се у везу са глаголима визуелне перцепције и бива допуњаван: (1) зависном реченичном предикацијом објекатског типа уведеном везником *како*, који чини конструкцију са презентом; (2) двофункционалним клаузама са експлицираним објектом; (3) упитнозависном клаузом уведеном везником *алити* чинећи конструкцију са обликом презента; (4) релативном клаузом са инкорпорираним антецедентом уведеном релативизатором *тко*: има пазити онога тко има већу потребу.

Примери:

(*гледати, мотрити*)

(К_{КЛ} како + презент)

не пазе како теку (Дивковић 163).

(ДФ_{КЛ} кога (А₀) + што + презент)

Имамо њеке оце који нас пазе [...] што ијемо (Држић 327).

(ДФ_{КЛ} кога (А₀) + где + презент)

Имамо њеке оце који нас пазе [...] гдје седимо (Држић 327).

(ДФ_{КЛ} кога (А₀) + куд(а) + презент)

Имамо њеке оце који нас назе куд гледамо, куд ходимо (Држић 327).

(УП_{КЛ} алити + презент)

када се човјек причешћује *не има* [...] *назити алити је мала оштија* [...] *алити је велика* (Дивковић 284).

(Р_{КЛ} тко + презент)

Тко чини лемозину *има назити* [...] тко има већу потребу (Дивковић 381).

Глагол **певати** има као допуну асиндетску клаузу.

Пример:

(*изводити различите угодне звукове (птице певачице)*)

АС_{КЛ}

пјеваше: „Сви богови народа-худоба, а Г-н је небо и земљу учинио.“ (Змајевић 1: 285).

Глагол **писати** припада групи информативно-констативних и подгрупи глагола писања. Дати транзитивни глагол, употребљен у активној и пасивној форми, бива допуњаван: (1) обликом слободног акузатива у функцији директног објекта и волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (2) обликом глагола *хотети* са волунтативном клаузом, уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (3) релативном клаузом са инкорпорираним антецедентом уведеном релативизатором *што*; када је значење *саопштавати, обраћати се (некоме) саопштењем*, онда се глагол допуњава: (4) обликом датива, глаголом говорити који је показатељ прелазне форме од директног ка индиректном говору и зависном клаузом, која је граници између асертивности и волунтативности, уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (5) обликом датива и асиндетском клаузом; када је значење *састављати текст по нечијој заповести, нареби*, онда глагол бива допуњаван: (6) начинском клаузом, која је на граници између асертивности и волунтативности, уведеном везником *како*; када је значење *оно што је записано, написано*, глагол се допуњава: (7) зависном реченичном предикацијом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом имперфекта или плусквамперфекта; (8) зависном клаузом уведеном везником *како*; (9) асиндетском

клаузом; када је значење *записивати, наводити*, онда глагол бива допуњаван: (10) зависном реченичном предикацијом уведенном везником *да*, који чини конструкцију са обликом аориста; (11) зависном клаузом уведенном везником *где* и асиндетском клаузом; (12) прилогом говорећи, који је показатељ преласка директног у индиректни говор и зависном реченичном предикацијом уведенном везником *да*; дати везник чини конструкцију са плусквамперфектом; (13) асиндетском клаузом.

У пасивним конструкцијама појављује се генитив са предлогом *од* у значењу извора, а у активној форми то је агенс.

Примери:

(бележити)

(шта (A₀) + ВОЛ_{кЛ} да + презент)

ОНОИ ЦЮ *НЕ* W^А МЕНЕ ПИСАНО њ ЗАКОНѢ МОИЗЕСОВѢ ДА СЕ ИЗПЊНИ ѢСТИНѢ ПСАЛМИ И ПРОРОЦИ (Дубр. зб. 152).

(хотети + ВОЛ_{кЛ} да + презент)

НА ГЛАВѢ ЛИВРА ПИСАНО КСТѢ ѠѢ МЕНЕ [...] ДА ѢЧИНѢ ВОЛѢ ТВОЮ БОЖЕ МОИ ХѢТКѢХѢ (Срп. мол. 91).

(Р_{кЛ} што + перфекат)

ЦЮ *НЕ* W^А НЕГА ВИЛО W^А ПРОРОКА ПИСАНО (Дубр. зб. 147).

(обраћати се некоме писмом)

(коме (Д₀) + говорити + К_{кЛ}/ВОЛ_{кЛ} да + презент)

Паво *пишући Жуђелом* [...] говори да је без оца и матере, без почетка и сврхе живота свога (Змајевић 1: 42).

(коме (Д₀) + АС_{кЛ})

ПИСАЕ СВЕТИ АМБРОЗѢ БРАТИ ВИДИЕХѢ Ѡ [ДЕВЕТ] МѢКА ГЛАВНИЕХѢ (Дубр. зб. 206).

(састављати текст по нечијој заповести, наредби)

(НАЧ_{кЛ} / ВОЛ_{кЛ} како + аорист)

Писах ја калуђер Гаврил како ми рече Вукман (ЦИ 1679/19: 13), *Писах* ја игуман Гаврил како ми рече Вучета (ЦИ 1698/23: 15).

(безл. оно што је написано, записано)

(К_{кл} да + имперфекат)

ПИСАНО ИЕСТЬ [...] да [...] слѣге наприедѣ гредиехѣ (Дубр. зб. 2).

(К_{кл} да + плусквамперфекат)

ПИСАНО ИЕСТЬ [...] да иеданѣ пѣстинакъ чинио биеше великѣ покорѣ велико време (Дубр. зб. 3),

ПИСАНО ИЕСТЬ [...] да иеданѣ великѣ г^нѣ биеше пѣстио множаство злата и сребра (Дубр. зб. 7),

ПИСАНО ИЕСТЬ [...] биеше положила лѣбавѣ к^ни цесарова на иедномѣ юнакѣ именовѣ дмонѣ (Дубр. зб. 8).

(К_{кл} како + перфекат)

БИЕШЕ ПИСАНО како оваи царква била ие овдие (Дубр. зб. 121).

АС_{кл}

Писано во иестѣ слиепѣ слиепѣ ѣ гамѣ води (Дубр. зб. 3), *писано иестѣ* кои лаже ѣвѣи дѣшѣ (Дубр. зб. 8), *Јоштере је писано* [...]: Г(осподи)н Бог од почела [...] постави га у руке хот'јења његова (Дивковић 461).

(наводити, записивати)

(К_{кл} да + аорист)

Пише Дубравчић [...] да исти народ [...] распространи се од мора Каспија до Сасоније и од Адријатика до Германика (Змајевић 1: 69).

(К_{кл} где + презент + АС_{кл})

Исус, син Шираков [...] *пише* гди вели Блажена Дивица Марија: „Ја сам каконо студенац воде живе који, ја ћу натопити врте посађене.“ (Дивковић 231).

(говорећи + К_{кл} да + плусквамперфекат)

ПИШЕ СВЕТИ БРНАРАДЪ ДА ВИЕХЪ ГОВОРЕЊИ ССНШЪ ѿ ГЛЪХЪ ДШБА НШЊИ СШШМЪ ДШХШВНИЕМЪ (Дубр. зб. 201).

АС_{КЛ}

МѡДРИ ПИШЕ НЕ ОСЪДИ [ЧО]ВИЕКА ДОКЛЕ Мѡ РОКА НЕ ДАШЪ ДА СЕ ПРАВДА НЕ ИЗГЪБИ (Дубр. зб. 3),
АРИСТОТИО ПИШЕ НЕ СТОИ ѿ ОНОМЪ ГРАДЪ ГДИ Е МНОГО ГОСПОДЕ || КОИ ЛЪВЕ ВЕЊЕ ЗАЕ НЕГО ДОВРЕ (Дубр. зб. 3).

Интерогативни глагол **питати** сложене је реакције (питати кога шта). У нашем материјалу бива допуњаван: (1) обликом акузатива у функцији директног објекта и упитнозависном клаузом уведенем упитним *да ли* са обликом презента или плусквамперфекта; (2) обликом акузатива у функцији директног објекта и упитнозависном клаузом уведенем упитном партикулом *једа* са обликом презента или перфекта; (3) обликом акузатива у функцији директног објекта и упитнозависном клаузом уведенем везником *како* са обликом потенцијала; (4) обликом акузатива у функцији директног објекта, прилогом говорећи, који је показатељ прелазне форме од директног ка индиректном говору и упитнозависном клаузом уведенем упитним *да ли* са обликом презента; (5) обликом акузатива у функцији директног објекта, прилогом говорећи, који је показатељ прелазне форме од директног ка индиректном говору и упитнозависном клаузом уведенем везником *како* са обликом перфекта; (6) обликом акузатива у функцији директног објекта, прилогом говорећи, који је показатељ прелазне форме од директног ка индиректном говору и асиндетском клаузом; (7) када значи *интересовати се (за нешто), желети да се зна*, онда глагол бива допуњен волунтативном клаузом уведенем везником *како*. У неким случајевима неке клаузе могу се интерпретирати и као волунтативне.

Примери:

(обраћати се некоме речима, тражећи одговор)

(кога (A₀) + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} да ли + презент; директно тотално питање)

ПИТАМЪ ВАСЪ РАБИ ЛИ ВИ ИЕСТЕ АЛИ СТЕ СЛОБОДНИ ЛЪДИ (Дубр. зб. 44), НАЧЕ ГА ПИТАТИ ЛЕВТЕРИЕ ДА ТИ ѿМИЕШ ЛИ ЦЮ (Дубр. зб. 205).

(кога (A₀) + УП_{КЛ} да ли + презент; индиректно тотално питање)

ТИТО И ВЕСПЕЗИАНЪ СВАКИ ВЕСЕО ЖЕНЪ ПИТАХЪ БЕЗЪ БОГАНІА ИМА ЛИ ОНА ОНИ ОБРАЗЪ ПРИСВИЕТЛИ (Дубр. зб. 113).

(кога (A₀) + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} да ли + плусквамперфекат; индиректно тотално питање)
ПИТА ГА ВИЕШЕ ЛИ ТОИ ИСТИНА БИЛА (Дубр. зб. 8).

(кога (A₀) + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} једа + презент; директно тотално питање)
ЦЮ МЕ ПИТАШЬ ЕДА СЕ ЦЮ ПРАЦА БУГАТИЕМЪ АЛИ ПЛЕМЕНИТИЕМЪ (Дубр. зб. 203).

(кога (A₀) + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} једа + перфекат; индиректно тотално питање)
ИЕДНОГА СВОГА БАРЪНА ПОЧЕ ПИТАТИ ИЕДА Ю ИЕ ГДИЕ СЪСРИО (Дубр. зб. 61).

(кога (A₀) + УП_{КЛ} како + потенцијал; индиректно парцијално питање)
ПИТА ГА КАКО ВИ ТОИ МОГЛО ВИТИ (Дубр. зб. 1).

(кога (A₀) + говорећи + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} да ли + презент; директно тотално питање)
ПИТАХЪ ГА ЛЪДИ ГОВОРЕЌИ ИЕСЪ ЛИ ДОВРИ ТИ ОСЛИ (Дубр. зб. 7).

(кога (A₀) + говорећи + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} како + перфекат; директно парцијално питање)
ВЕСПЕЗИАНЪ ПОЧЕШЕ ГА ПИТАТИ ГОВОРЕЌИ ПРИАТЕЛЪ КАКО СИ СЕ ПОДАРЖАО (Дубр. зб. 109).

(кога (A₀) + говорећи + АС_{КЛ}; директно тотално питање)
редовник поче питати дјавла говорећи му: „О, ти, тамњаче, ти бјеше изашао из ове жене?“ (Дивковић 168).

(интересовати се, желети да се зна)

(ВОЛ_{КЛ} како + презент гл. имати + инф)

Ако се тко пита како се има ова молитва говорити [...] има се говорити често, умиљено и богољубно (Дивковић 227).

Глагол **платити** има номиналну допуну у дативу и волунтативну клаузу уведену везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(дати обично новац некоме (као накнаду за нешто))

(ВОЛ_{КЛ} коме (Д₀) + да + презент)

човјек [...] плати кому другому да за њега моли Бога (Дивковић 347).

Глагол **повести** има као допуну облик акузатива који врши функцију директног објекта и месну клаузуу уведену везником *где*.

Пример:

(узети некога са собом и водећи га учинити да дође на одређено место)

(кога (А₀) + М_{КЛ} где + презент)

Господине, госпару, краљу, поведи нас гди је најбоље вино (Држић 313).

Глагол **погађати** има као допуну облик датива и релативну клаузуу са инкорпорираним антецедентом уведену релативизатором *што*.

Пример:

(угађати, удовољавати)

(чему (Д₀) + Р_{КЛ} што + презент)

ако живете тјелесно, погађајући тијелу што хоће и што жели (Дивковић 134).

Перцептивни глагол **погледати** има допуну у виду упитнозависне клаузе уведене упитном заменицом *колики* са обликом перфекта.

Пример:

(обратити пажњу, пазити)

(УП_{КЛ} колики + перфекат)

погледај колике ти је ствари Бог дао (Дивковић 178).

Глагол **позвати** има као допуну облик акузатива у функцији директног објекта и волунтативну клаузуу уведену везником *да*, који чини конструкцију са обликом

презента. Дата реченична структура би се могла трансформисати као: чини позват Ђура Никачева јер жели (= желећи) да га опомене за дуг од 11 гроша.

Пример:

(упутити позив с некаквим циљем)

(кога (A₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

Радо Вуков [...] чини позват Ђура Никачева да му је дужан 11 грош (ЦИ 1675/18: 13).

Глагол **поздравити** допуну у облику акузатива који врши функцију директног објекта, прилога говорећи, који је показатељ прелазне форме од директног ка индиректном говору и клаузе типа елипсе – без експлицираног (али подразумеваног) предиката и без везника (АС_{КЛ}).

Пример:

(изрећи поздрав, обратити се поздравом)

(кога (A₀) + говорећи + АС_{КЛ}/ ЕЛ)

редовник [...] поздраву пуок говорећи пуоку Г(осподи)н с вами (Дивковић 304).

Глагол **познавати** у значењу *знати* има као допуну комплементну клаузу објекатског типа уведена везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента. Када дати глагол има значење *разазнавати*, *распознавати*, *разлучивати*, онда се као допуна појављује упитнозависна клауза уведена упитним заменицама *што*, *који* чинећи конструкцију са обликом презента.

Примери:

(знати)

(К_{КЛ} да + презент)

знамо и познајемо да је Г(осподи)н Бог свемогући, свет, славан и могућ (Дивковић 205).

(разазнавати, распознавати, разлучивати)

(УП_{КЛ} што + презент)

како почнеш познавати што је зло и добро (Дивковић 120).

(који + презент)

почне познавати које је разлучтиво меју благован'јем духовнијем и тјелеснијем (Дивковић 287).

Глагол **радити** има допуну у виду волунтативне клаузе уведене везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(настојати, чинити)

(ВОЛ_{кл} да + презент)

А Енос, *радећи да ово велико зло погине*, узе зазивати име Божје на свака мјеста (Змајевић 1: 33).

Глагол **разгледати** у значењу *осматрати, гледати око себе* има допуну у виду упитнозависне клаузе уведене партикулом *једа*, која чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(осматрати, гледати око себе)

(УП_{кл} једа + презент)

РАЗГЛЕДАЈТЕ ИДЕА ИЕ ГДИЕ ВЕЌЕ КОИ ПРИТАТЕЉ ИСЪКАРСТОВЪ МЕЮ СВЕЗАНИЕМИ (Дубр. зб. 110).

Глагол **разговарати** у значењу *храбрити, соколити* има као допуну облик слободног акузатива у функцији директног објекта и волунтативну допунску клаузуу уведену везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(храбрити, соколити)

(кога (А₀) + ВОЛ_{кл} да + презент)

свѣти юраѣъ *васъ пѣкъ разговараше да се не боне веѣе оногаи дрокѣна* (Дубр. зб. 67).

Глагол **размислити** у значењу *промислити, расудити* има допуну у облику локатива са предлогом *по* и релативну клаузу са инкорпорираним антецедентом уведеном релативизатором *што*. Дата реченична структура могла би гласити: човјек има добро размислити по начину (онога) што хоће ријети. Када глагол **размислити** има значење *замислити*, онда је допуна у виду комплементне клаузе објекатског типа уведене везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Примери:

(*промислити, расудити*)

(по чему (Л_{ПО}) + Р_{КЛ} што + футур)

човиєкѣ има добро *размислити по начинѣ што хоће риєти* (Дубр. зб. 35).

(*замислити*)

(К_{КЛ} да + презент)

размислимо земла да смо (Дубр. зб. 40).

Глагол **разумети** у значењу *схватати, схватити* бива допуњен: (1) комплементном клаузом објекатског типа уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; или клаузом са конструкцијом *да + имперфекат* која се може интерпретирати као комплемента објекатска у односу на глагол разумети, али и као волунтативна будући да се њоме указује на жељу за повратком (жељаше се завратити); (2) упитнозависном клаузом уведеном упитном заменицом *колики*; (3) асиндетском клаузом; када дати глагол значи *дознати (шта од кога)*, онда се допуњава: (4) обликом у генитиву са предлогом *од* и комплементном клаузом објекатског типа уведеном везником *како*; (5) упитнозависном клаузом уведеном везником *како* и везничким изразом *да ли*; (6) упитнозависном клаузом уведеном везником *како*; (7) упитнозависном клаузом уведеном упитном заменицом *колики*; (8) релативном клаузом са инкорпорираним антецедентом уведеном релативизатором *што*; када је значење *разабрати, видети умом*, онда бива допуњаван: (9) упитнозависном клаузом уведеном упитном заменицом *тко*; када се појави изр. дати разум(ј)ет у значењу *обманути*,

преварити, онда се глагол допуњава обликом датива и комлементном клаузом објекатског типа уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Примери:

(*схватати, схватити*)

(К_{КЛ} да + презент)

развмиѣ[и]мо зѣмла да смо (Дубр. зб. 40), *разумјеше да је така воља Божја* (Змајевић 1: 46),
Зашто бо не разумију да је женидба једно велико посветилиште (Дивковић 264).

(К_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ} да + имперфекат)

Пошто доврши службу Јакоб и *разумје таст његов да се жељаше к земљи својој/ј/ завратити* (Змајевић 1: 49).

(УП_{КЛ} колики + перфекат)

нитко *није* [...] *разумио колике је ствари Г(осподи)н Бог приправио у краљевству небескому* (Дивковић 118).

АС_{КЛ}

Богме ти, *разумијем: велика је то болес* (Држић 310).

(*дознати*)

(од кога (Г_{ОД}) + К_{КЛ} како + плусквамперфекат)

разумије од анђела Габријела како бјеше света Јелисавета, ње родица, под старост зачала светога Ивана Крститеља (Дивковић 372).

(УП_{КЛ} како + да ли + презент)

Овди *имамо разумјети* [...] *како ли може име Божје посветити* (Дивковић 204).

(УП_{КЛ} како + презент гл. имати + инф)

Овди *имамо разумјети како се има* [...] *име Божје посветити* (Дивковић 204).

(УП_{КЛ} колики + презент)

чуј и *разумиј колике ствари говори Г(осподи)н Бог свемогући у Светому писму од овога страха* (Дивковић 115).

(Р_{КЛ} што + презент)

прије одговара неголи *разумије што га питају* (Дивковић 143).

(*разабрати*)

(УП_{КЛ} тко + имперфекат)

да развмию тко биеше они конникъ (Дубр. зб. 67).

(дати разум(ј)ети *преварити*)

(коме (Д₀)² + К_{кл} да + перфекат)

да' му² разумјет да си донио велике трговине (Држић 353).

Информативно-констативан глагол говорења **рећи** бива допуњаван: (1) асиндетским клаузама; (2) обликом датива и асиндетским клаузама; (3) комплементном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (4) обликом датива и комплементним клаузама уведеним везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента или перфекта. Примери показују из директног говора и обично облика императива прелази у индиректни говор користећи се конструкцијама са везником *да*.

Примери:

(казати, изговорити)

АС_{кл} (у директном говору)

рече: „Возми, возми, распни јего“ (ЦИ 1628/9: 6), *реку* – дајте ово поштен'је (Дивковић 170), А који су у смртному гријеху? *Реку* – сви они који не чине онако како им Г(осподи)н заповиједа у свому светом закону и у својех светијех заповиједех (Дивковић 193).

(коме (Д₀) + АС_{кл}) (у директном говору)

глась [...] *решше немѡ погѡби сина* [...] *приемѡдрога акира* (Дубр. зб. 52), рече анђео Блаженој Дивици Марији: „Звати ће се Син Привишњега“ (Дивковић 179).

(К_{кл} да + презент)

рече да надворѡ изиде (Дубр. зб. 128), *рече да су на крштен'ју само ово кумови и родјаци духовни* (Дивковић 278).

(коме (Д₀) + К_{кл} да + презент)

Госпа му рече да говори круницу (Дивковић 108).

(коме (Д₀) + К_{кл} да + перфекат)

ДИЕДЪ W^A ДИЕДА НЕГОВА [...] МЪ ИЕСТЪ РЕКАО ДА НЕ ВИДИО КАДА АНГЕЛИ ДОНЕСОШЕ Ю (Дубр. зб. 122).

Глагол **сачувати** има допуну у виду узрочне клаузе уведене везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(*спас(ити), заштитити, одбранити*)

(УЗР_{КЛ} да + презент)

сачувај да се ови дан к ниједному гријеху не пригрнемо (Дивковић 368).

Глагол **слишати** *помно слушати* има допуну у виду упитнозависне клаузе уведене упитном заменицом *што*.

Пример:

(*помно слушати*)

(УП_{КЛ} што + презент гл. имати + инф)

Муоче, *слишај, што имаш говорити* (Дивковић 143).

Глагол **слушати** у значењу *пратити слухом нечији говор* бива допуњен: (1) релативном клаузом са инкорпорираним антецедентом, која је уведена релативизатором *што*; (2) упитнозависном клаузом уведеном упитном заменицом *колики*; када је значење *извршавати како је заповеђено*, онда је допуна у облику слободног акузатива у функцији директног објекта и асиндетске клаузе која задире у сферу волунтативности.

Примери:

(*пратити слухом нечији говор*)

(Р_{КЛ} што + презент)

И лијепо *слушате што вам ми велимо* (Држић 279), *не слушају што се говори на отару* (Дивковић 295).

(УП_{КЛ} колики + аорист)

НЕ [...] *слѣшасте љци квлика двѣра бѣгъ приправи вѣрнѣи дѣши* (Дубр. зб. 198).

(*извршавати како је заповеђено*)

(кога (А₀) + АС_{КЛ} / ВОЛ_{КЛ})

сваки ме савиши мриже ваше на деснѣ странѣ ш^а брода варзите ихъ и рибе много хоѣте схитити
(Дубр. зб. 154).

Глагол **трпети** у значењу *допустити, дозволити* има као допуну волунтативну клаузуу уведену везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(*допустити, дозволити*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

сјетан *не може трпјет да не иде ш њом* (Држић 495).

Глагол **хтети** својом инхерентном лексичком семантиком сврстава се у волунтативно-констативне глаголе. У нашем корпусу дати глагол бива допуњен: (1) волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (2) асиндетском клаузом (у директном говору).

Примери:

(*имати вољу за вршење радње другог глагола*)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

сваки вас *хоће да му дар учиним* (Држић 172), Ове су дјевојке заспали, тер *неће да чују* (Држић 553), они дио војске који оста *хтје да се корабљица Нујета к њима донесе* (Змајевић 1: 84).

(*нешто бива, констатује се као датост иако се то не жели*)

АС_{КЛ} (у директном говору)

твоја кћи моја је жена *или хоћ или нећ* (Држић 460).

Глагол **ценити** у значењу *мислити* има допуну у виду комплементне клаузе непердетног садржаја уведене везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента или перфекта.

Примери:

(*мислити*)

(К_{КЛ} да + презент)

цијенећи да га Хели зове, озва се до три пута (Змајевић 1: 83).

(К_{кл} да + перфекат)

Цијене њеки да је он био оно дијете које у пустињу принесе к Јесусу пет круха јечменијех (Змајевић 1: 226).

Глагол **чезнути** у значењу *потајно желети* има као допуну волунтативну клаузуу уведену везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента.

Пример:

(*потајно желети*)

(ВОЛ_{кл} да + презент)

срце ми *чезне* да к вили придем (Држић 488).

Глагол **чекати** у значењу *проводити време, остајати на неком месту док не дође онај који се ишчекује* и бива допуњаван: (1) упитнозависном клаузом уведеном партикулом *јед*; ова реченична предикација задире у сферу волунтативности те се може интерпретирати: По'ћу [...] чекат јер желим (= желећи) видети да ли ће проћи неко од наших; (2) обликом слободног акузатива у функцији директног објекта и волунтативне клаузе уведене везником *да*, који чини конструкцију са потенцијалом; када је значење *оčekивати појаву онога ко или што се жели*, онда се глагол допуњава: (3) волунтативним клаузама уведеним везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента или футура; (4) обликом акузатива у функцији директног објекта и волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента. Овом глаголу се приписује двојака рекција (чекати кога и чекати на кога⁶⁰³).

Примери:

(*остајати на неком месту док не дође онај који се ишчекује*)

⁶⁰³ О томе су писали: Гортан Премк (1977), Петровић (2000а), Петровић (2000б), Ивић (2001).

(УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} једа + презент)

По' ћу се овамо с стране гђегоди скрит и чекат једа тко од нашијех прође (Држић 335).

(ВОЛ_{КЛ} да + потенцијал)

Саул чека Самуела да би [...] посветилиште учинио Г-ну Богу (Змајевић 1: 87).

(очекивати појаву онога ко или што се жели)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

чекаюћи да види твою персонѸ (Дубр. зб. 112), чекахѸ без сѸмне да ихѸ изме из тамниехѸ невола (Дубр. зб. 123).

(ВОЛ_{КЛ} да + футур)

чекамо да нам ће Г(осподи)н Бог дати и даровати краљевство небеско и покој вјечњи (Дивковић 162).

(кога (А₀) + ВОЛ_{КЛ} да + презент)

васѸ пѸкъ чека те с веселиемѸ да види смартѸ твою неволниче (Дубр. зб. 118).

Глагол **чинити** у значењу *радити да се нешто изврши, да би се дошло до некаквог циља* бива допуњаван: (1) волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; (2) волунтативном клаузом са конструкцијом *нека + потенцијал*; када је значење *деловати, утицати (о чињењу Господа Бога)*, онда се глагол допуњава: (3) волунтативном клаузом са конструкцијом *да + презент* или *да + презент гл. бити + инф*; у значењу *утицати на свеопшту добробит (о залагању Господа Бога)* глагол бива допуњаван: (4) волунтативном клаузом уведеном везником *да*, који чини конструкцију са обликом презента; када је значење *представљати*, онда се глагол допуњава (5) обликом слободног акузатива у функцији директног објекта, а уместо предикативног *каквим* (према чинити кога каквим), стоји комплементна клауза са конструкцијом *да + презент*; у значењима *намеравати, канити и трудити се*, глагол бива допуњаван: (6) волунтативном клаузом са конструкцијом *да + презент*; када је

значење *мислити*, онда се глагол допуњава: (7) комплементном клаузом са конструкцијом *да + презент* или *да + имперфекат* којом се указује на непередметни садржај (према мислити о коме, о чему); када значи *претпостављати*, онда глагол бива допуњен комплементном клаузом са конструкцијом *да + футур* објекатског типа.

Примери:

(радити да се дође до некаквог циља)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

чини Хемор да све мјесто ово по закону израелском у обреже се (Змајевић 1: 50).

(ВОЛ_{КЛ} нека + потенцијал)

нека би се свијет наслиједио, свети оци Абрам, Јакоб и остали *чинише* (Змајевић 1: 33).

(деловати, утицати (о чињењу Господа Бога))

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

чини Г-н Бог да заспи врлијем спањем Адам (Змајевић 1: 30).

(ВОЛ_{КЛ} да + презент гл. бити + инф)

Охола и беспаметна основања смете Г-н Бог *чинећи да чељад сваке куће буде својем особитијем и новијем језиком говорити* (Змајевић 1: 40), [Нино] подиже један кип оцу приличан, *чинећи да му се како Богу подложници његови клањати буду* (Змајевић 1: 40), Објави Г-н Бог истом народу [...] невољу чуднијем зламењем, *чинећи да навластито врх цркве Саломунове буде се видјети огњени мач* (Змајевић 1: ²³⁹).

(утицати на свеопиту добробит (о залагању Господа Бога))

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

Г-н Бог [...] *чини да се затвори небо и земља* (Змајевић 1: 37).

(представљати)

(кога (А₀) + К_{КЛ} да + презент)

бич [...] који луде чињаше да нијесу луди (Држић 488).

(намеравати, канити)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

чини да постави руку на бедру његову (Змајевић 1: 46).

(трудити се)

(ВОЛ_{КЛ} да + презент)

ЧИНТЕ да *ЧИНИТЕ* добро (Дубр. зб. 92), *Чинио* бих да плаче (Држић 239).

(мислити)

(К_{КЛ} да + презент)

Чинећи [се Каину] да је [Ламек] *звијер*, потегну стријелом (Змајевић 1: 32).

(К_{КЛ} да + имперфекат)

чинаше му се да му *душу ваљаше* (Дивковић 453).

(претпостављати)

(К_{КЛ} да + футур)

неколико *ω^а* *нихъ* *изоста* *чинежи се да ќе даде пожи* (Дубр. зб. 150).

Глагол **чувати се** у значењу *склањати се*, *уклањати се*, *штитити се* бива допуњен узрочном клаузом са конструкцијом *да + презент* или *да + потенцијал*.

Примери:

(*склањати се*, *уклањати се*, *штитити се*)

(УЗР_{КЛ} да + презент; негирана форма)

чѡвати се да се не кѡнешъ без велике потреби (Дубр. зб. 33), *чѡвати се да не говоришь гарко и немилостиво говорение* (Дубр. зб. 33), *чѡвати се да се не нарѡгашъ дрѡзиемъ* (Дубр. зб. 34), *чувамо се [...] да веће унапријед не сагријешимо* (Дивк. 113), Хоће Г(осподи)н Бог [...] свеколико што чинимо, да чинимо с великом помњом и страхом Божјијем веома *се чувајући [...] да не учинимо што протива закону и заповиједем Божјијем и наредбам свете Мајке Цркве* (Дивковић 114).

(УЗР_{КЛ} да + потенцијал; негирана форма)

чувамо се да не бисмо [...] имена Божјега оцкврњили нашијема злијема дјели (Дивковић 205).

Глагол **чудити се** у значењу *изненађивати се* допуњава се упитнозависном клаузом уведеном везником *како*.

Примери:

(*изненађивати се*)

(УП_{КЛ} како + презент)

Дјевојчице млада, момице, *чудим се* небога како си жива (Држић 483), многи *се чуђаху како ово може бити истина* (Дивковић 248).

Глагол **чути** сврстава се у групу глагола аудитивне перцепције. У нашем корпусу у значењу *опазити, опажати чулом слуха*, бива допуњен: (1) комплементном клаузом са конструкцијом *да + презент* или *где + презент* објекатског типа; када значи *пажљиво саслушати, послушати до краја*, глагол се допуњава: (2) упитнозависним клаузама уведеним упитним заменицама *колики, што*; када је значење *дозн(ав)ати, сазн(ав)ати*, онда глагол бива допуњен: (3) комплементним клаузама уведеним везницима *да, како* којима се обично упућује на предметни објекат (према чути за шта) или непередметни садржај (чути о чему); (4) упитнозависном клаузом уведеном упитном заменицом *колики*; када значи *осетити, осећати чулом мириса*, онда се допуњава комплементном клаузом објекатског типа уведеном везником *где*.

Примери:

(*опазити, опажати чулом слуха*)

(К_{КЛ} да + презент)

ако ли *ч^шиешь да звона* [...] *звона* тои приликѣи глась *ш^а* почтенга (Дубр. зб. 166), ако ли *ч^шиешь да врань* [...] *поне* тои приликѣи плачь (Дубр. зб. 167).

(К_{КЛ} где + презент)

ч^ши листие *ш^а* дѣвга гдие нимь виегарь креѣе *ш^а* парве (Дубр. зб. 9).

(*пажљиво саслушати, послушати до краја*)

(УП_{КЛ} колики + презент)

Чујте [...] колико је крепко ово свето и славно рожарио (Дивковић 378).

(УП_{КЛ} што + презент)

чуј што говори Г(осподи)н Бог свемогући (Дивковић 118), *чуј* што вели Г(осподи)н Бог (Дивковић 141).

(УП_{КЛ} што + перфекат)

Чуј [...] што сам теби учинио (Дивковић 139).

(доzn(ав)ати, сазн(ав)ати)

(К_{КЛ} да + презент)

чују [...] да лоше и опако чине тако чинећи (Дивковић 147), *бјеше чуо* да они његов слуга друге злогласи и за друзијема зло говори (Дивковић 249).

(К_{КЛ} да + перфекат)

Андријана [...] хоће низ фуњестру скочит како је чула да ју је отац вјерио за Златога Кума (Држић 455), како *чује* да се тко разболио, тудје има отићи к оному немоћнику (Дивковић 341), жена докле *не би чула* да јој је први муж умро, не може се ни за кога удати (Дивковић 405).

(К_{КЛ} како + перфекат)

чујемо како је Г(осподи)н Бог наредио и заповидио да се држи и вјерује (Дивковић 264).

(УП_{КЛ} колики + перфекат)

нитко *није чуо* [...] колике је ствари Г(осподи)н Бог приправио (Дивковић 118).

(осетити, осећати чулом мириса)

(К_{КЛ} где + имперфекат)

И *чух* гди оданле из[х]ођаше смрдеж неизмјерни (Дивковић 452).

V. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Пошавши од чињенице да синтакса глаголских допуна XVI и XVII века није била предметом опсежнијих студија у историји српскога језика, настојали смо да, кроз сачињени Речник глагола са допунама, прегледно прикажемо регистар допуњавача семантичког садржаја 509⁶⁰⁴ глагола. Будући да је РЈАЗУ једини завршени историјски лексикон тезаурусног типа на нашим просторима, одлучили смо се да сваку глаголску лексему прати фуснота која представља сажет приказ речничког чланка за одређену лексичку јединицу у РЈАЗУ. На тај начин требало би да се, у дијахронијском смислу, употпуни слика о сваком глаголу понаособ.

Како је основни задатак овога рада био – израда речника, то је значило да се консултује и одабрана лексичка и лексикографска литература. Подразумевано је и коришћење већег броја речника различитог типа (РСАНУ, РМС, РСЈ, Скоковог Етимологијског рјечника, Матешихевог Фразеологијског рјечника, Речника дубровачког говора и др.) да би се обиман ексцерпирани материјал (а радна верзија има преко 2000 страница без фуснота и у прореду 1) подвргао вишеструкој провери. На тај начин покушало се доћи до што бољих решења која би се могла применити у обради материјала и представљању резултата рада. Већ на први поглед може се уочити да наш Речник није уобичајен лексикон глаголских допуна. Следећи ставове о томе како је у лексикографској науци од изузетне важности значење лексеме, том сегменту је поклоњена нарочита пажња. И по броју семантичких реализација у оквиру једног одредничког чланка и по опису одговарајућих глаголских лексема може се рећи да овај речник подсећа на дескриптивни, а тема коју третира сврстава га међу специјалне.

Поимање комплемента и његово терминолошко одређење те рекцијска релација у оквиру синтагматског споја као допуне разматрају се у уводном делу овога рада. О категорији глаголског рода, транзитивности, рекцији и валентности глагола даје се

⁶⁰⁴ Овај Речник представља избор 509 глагола од 721 обрађеног. Како је рад на ишчитавању и уносу фуснота трајао од септембра 2017. до маја 2018. године, преосталих 212 глагола, будући „непокривени“ кратким прегледом речничког чланка из РЈАЗУ, бивају изостављени.

преглед владајућих ставова на синхронијском и дијахронијском плану. У оквиру различитих типова допуна у теоријском смислу посебно су сагледавани – објекатска, инфинитивска и комплементнореченична.

Опредељење да глаголску допуну у нашој анализи посматрамо као зависног члана реакцијске синтагме – попуњавача семантичког садржаја одређеног глагола као управног члана (искључујући позицију субјекта), довело је до регистравања бројних различитих могућности. Ипак, полази се од два основна типа комплемената: (1) објекта и (2) адвербијалне допуне.

Представићемо их на примерима из РГД, али и још понешто што пружа обрађени материјал.

(1) У обради глагола двају семантички синонимних глагола **мрз(ј)ети** и **навид(ј)ети** (*осећати мржњу*) уочено је следеће: глагол мрз(ј)ети у негираној форми везује уз себе слободни акузатив у функцији директног објекта:

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (A₀)**: Да *не би* [...] закон мрзјели Јесукрстов – би та ствар (како жудијаху) у почетак свете вјере забрањена (Змајевић 1: 227).

Међутим, дати глагол има допуну у акузативу са предлогом *на* и када је у афирмативној и када стоји у негираној форми:

~ **на кога / на шта (A_{НА})**: *марзишљ* [мр'зи В.] на те (Дубр. зб. 42), ми *имамо мрзјети на оно његово зло* (Дивковић 422);

~(НЕГ. ФОРМА) **на кога (A_{НА})**: *не имам* [...] ни на кога мрзјети (Дивковић 255).

Забележени су и случајеви када ова два глагола стоје један поред другог и тада сваки глагол има своју допуну. Тако **ненавид(ј)ети** има допуну у облику слободног акузатива, а **мрз(ј)ети** у облику акузатива са предлогом *на* (у примеру са поредбеном конструкцијом):

~ **кога (A₀)**: *имамо их ненавидјети* и мрзјети не на њих него на оно њих зло и на гријех (Дивковић 169).

~(НЕГ. ФОРМА) **на кога (А_{НА}) него на кога (А_{НА}):** *имамо их ненавидјети и мрзјети не на њих него на оно њих зло и на гријех* (Дивковић 169).

РЈАЗУ за глагол **мрз(ј)ети** региструје обе допуне: 1) мрзити кога или шта: Како *би ... умрлога човјека ... мрзјеле* и бјежале (В. Андријашевић пут 83), Да промислиш ова добра небеска ... *мрзила би ти добра земаљска* (М. Раднић 439^а); 2) мрзити на кога или на шта: И *узнем мрзјети на њега* (т. ј. на Ловорка) ја *веће нег' на смрт* (Ф. Лукаревић 21).

Глагол **ненавид(ј)ети** има допуну у акузативу без предлога и у афирмативној и у негираној форми. Забележена је и употреба словенског генитива.

~ **кога / шта (А₀):** *ВЕЛАМИНА* *иоцие ненавидите* (Дубр. зб. 40), *ненавиди врата свога* (Дубр. зб. 209), *ненавидите сиона* (Срп. мол. 46), *ненави^ткете злш* (Срп. мол. 51), Г(осподи)н Бог [...] *ненавиди неправду* (Дивковић 140), *имамо их* [грешнике и непријатеље Божје] *ненавидјети* (Дивковић 169).

~(НЕГ. ФОРМА) **кога (А₀):** *нитко никога неће ненавидити* (Дивковић 198).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *вода воде не ненавиди* (Дивковић 254).

Додатну потврду транзитивности овог глагола представља његова употреба у пасивној конструкцији:

~(III) **од кога (Г_{од}):** *ш^а мнозиехъ ненавидиенъ* (Дубр. зб. 119). *ЈОЗЕФ [...] од браће [...] ненавиђен би* (Змајевић 1: 51).

Бележи се и допуна у виду релативне клаузе са инкорпорираним објекатским антецедентом, а уводи се релативизатором *што*:

~ **Р_{кл} (ШТО + ПРЕЗЕНТ):** *што Бог ненавиди [...] ми ненавидимо* (Дивковић 304).

Овај глагол се наводи са морфемом *се* која има реципрочну вредност:

~ **СЕ** (један другог, међу собом) *осећати мржњу један према другоме, мрзети се (један другог, међу собом).*

~(НЕГ. ФОРМА) **међу ким (И_{МЕЂУ}):** *Тако се људи не имају меју собом ненавидјети* (Дивковић 255).

Друга семантичка реализација глагола **ненавид(ј)ети** је *завидети, постајати завидан*:

~ Ø: Видећи ово [жена ... за свога г(осподи)на ... даваше за његову душу сваки дан по један сомун круха и по букару вина и по једну свјећицу], дјавео *поче ненавидјети* (Дивковић 310).

И РЈАЗУ бележи оба значења, али код другог, поред примера без допуне, наводи потврде за допуне у слободном акузативу и дативу без предлога:

1) без икакве допуне: *Ненавидит* кад тко стане, даље срнут не пристане (В. Дошен 143^б); 2) ненавид(ј)ети некога или нешто: Који другог *ненавиди* (В. Дошен 8^б); 3) ненавид(ј)ети некоме нешто (датив може бити и неизречен): Што би нам грађани небески ... *ненавидити могли* (Ф. Ластрић тест. 303^б).

На примеру глагола **извадити** показаћемо прилошке односно адвербијалне допуне које се везују за семантички потенцијал глагола тзв. „затворене семантике“ (Ружић 2005: 497).

На основу значења *извући (некога или нешто) из унутрашњости нечега*, може се претпоставити да би рекција овог глагола могла бити: извадити кога / шта одакле (из чега), што имплицира постојање директног објекта и адвербијалне допуне месног типа.

~ **кога / шта (А₀) одакле (Г_{из}):** *да из морске пучине извадим злато* (Држић 308),
Термутин преда дјетеце, именована Моизес [...]
будући га из воде извадили (Змајевић 1: 57).

Значење *извући, ишчупати оно што је утврђено, учвршћено (обично се мисли на неки део тела)* потврђује пример:

~ **шта (А₀) из чега (Г_{из}):** *богъ њчини || адама спѣки из парси неговиехъ извади иеднъ ш^а неговиехъ кости* (Дубр. зб. 147).

Семантичка реализација *избавити, ослободити (некога однекуда) (у правом и пренесеном смислу)* бива потврђена примерима:

~ **кога / шта (А₀) одакле (Г_{из}):** *мене извадише [...]* из пургаторије (Дивковић 435),
Зашто је ово посветилиште веле могуће и *крепко извадити [...]* из оне пригорке муке од пургаторије (Дивковић 456), Ова је ствар најмогућија,

најплеменитија и најкрепчија за извадити душе ис
пургаторије (Дивковић 459).

~ **кога (Г₀) одакле (Г_{из}):** створитељ w^а земле и w^а неба w^а колиена петога иестъ || из линева
извадио свиехъ онихъ кои биехъ праведни и виерни (Дубр. зб.
132).

~ **кога (А₀) од чега (Г_{од}):** да насъ извади w^а виечнога изгъбленя (Дубр. зб. 93).

Дати глагол у истом значењу забележен је и у пасивним конструкцијама:

~(III) **одакле (Г_{из}):** Сутрадан [*Марко*] извађен из тамнице [...] би камењем убијен
(Змајевић 1: 209).

~(PI) **одакле (Г_{из}):** Реку да се може душа извадити ис пургаторије (Дивковић 459).

Значење *преписати, пронаћи и преузети (нешто одакле)* региструју примери у активу и пасиву:

~ **шта (А₀) одакле (Г_{из}):** Ови наук речени фра Матије извади из језика дијачкога
(Дивковић 110).

~(III) **одакле (Г_{од}):** овои писмо бии извађено w^а иеднога великога писма (Дубр. зб. 122).

Семантичка реализација *бити пореклом, потећи (од нечега)* налази се у примеру са пасивном конструкцијом поменутог глагола:

~(III) **одакле (Г_{из}):** ако је вода извађена из ружице, алити ис које траве [...] никако се не
може овијем водама крстити (Дивковић 271).

И РЈАЗУ углавном констатује наведена значења и наводи бројне примере.

О инфинитиву је писано у уводном делу, а овде ће се на примеру глагола **волети** приказати његова употреба.

Дати дезидеративни глагол са семантиком волунтативности у нашем материјалу реализује компаративно значење *осећати већу склоност или приврженост према*

некоме или нечему, давати предност или преимућство некоме или нечему, радије чинити једно него друго, што имплицира појаву поредбених конструкција:

1) када се као допуна јавља слободни акузатив у функцији директног објекта:

~ **кога (A₀) него(ли) кога / шта (A₀):** воли пријатеља неголи оно благо (Дивковић 172),
воли пријатеља него сина [...] воли пријатеља
неголи самога себе (Дивковић 173);

2) када се као допуна појављује инфинитив:

~ **ИНФ неголи ИНФ:** волим лежати у оној немоћи, јоштер и у тежој, неголи стајати у пургаторији два дни (Дивковић 457).

3) када допуњавачи бивају инфинитив и волунтативна клауза:

~ **ИНФ нег ВОЛ_{кл}** (да + ПРЕЗЕНТ ГЛ. БИТИ + инф): Волио бих мртав бит нег [...] да ја будем сидит (Држић 278).

Забележен је и пример који не представља поредбену конструкцију са везником нег, неголи:

~ **ИНФ:** Волим сада умријети и растати се с овом немоћу (Дивковић 457).

А дати глагол могао би се интерпретирати суперлативом и хипотетички би могао имати три равноправне допуне која би биле међусобно замењиве: (1) слободан акузатив у функцији директног објекта; (2) инфинитив и (3) волунтативна клауза (обично са везником *да*).

Највише бих волео сада умрети (да умрем; да ми се деси смрт) и растати се (да се растанем; да ми се деси растанак) с овом немоћу.

И РЈАЗУ региструје ово наведено значење:

1) оно што се више воли или што се занемарује изабирањем једнога: а) везником него, неголи са именицом у дативу: Кад човек даје благо за свога пријатеља, даје, зашто воли пријатеља неголи оно благо, које даје (Дивковић наук 55^а; уп. Дивковић 172), Воли лип глас и поштење него здравје и живљење (Дошен 117^б); 2) везником него, неголи, нер, но већ и инфинитивом с његовим допунама: Волише трпити ... прогоњење ... неголи душу изгубити (Љетоп. дукљ. 10), Волео б' је пољубити него с царем вечерати (Нар. пјес. вук

1, 288); 3) везником него, неголи и реченицом да: Волио бих мртав бит, нег', кад ви играте, да ја будем сидит (М. Држић 59; уп. Држић 278).

У нашем материјалу показало се да око 100 глагола има као комплемент допунску клаузу. Будући да је детаљно представљен приказ глагола са зависним реченичним предикацијама као допунама у посебном поглављу, овде ће бити сачињен само кратак осврт. Узрочна клауза као допуна глаголу **бојати се** у значењу *страховати* бива уведена везником *да*. Овај везник чини конструкцију са облицима презента, потенцијала или футура:

~ **УЗР_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ) : *бојаху се да что не пострадају гроше прваго* (ЦИ 1638/13: 9),
Само настоје стећи и уживати *бојећи се да им што не помањка*
(Дивковић 163).

~ **УЗР_{кл}** (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ): вјереница Марова [...] *бојећи се да ју не би десперану оставио*
[...] отиде пут Рима (Држић 308).

~ **УЗР_{кл}** (ДА + ФУТУР): сваки крстјанин и свака крстјанка када је немоћан, тере *се боји да*
ће од оне немоћи умријети (Дивковић 386).

~(НЕГ. ФОРМА) **УЗР_{кл}** (ДА + ФУТУР): *ако се не боји да неће испљувати алити избљувати*, има
га причестити тијелом Исусовијем (Дивковић 343).

Перцептивни глагол **видети** у значењу *уочити* има као допуну двофункционалну клаузу са експлицираним објектом:

~ **кога (А₀) + ДФ_{кл}** (ГДЕ + АОРИСТ): *мартавъ ремета видие анџела гдие сзе дшшс неговс* (Дубр.
зб. 13).

~ **кога (А₀) + ДФ_{кл}** (КАКО + ПРЕЗЕНТ): *видиш ли ти дшпежа како говори* (Дубр. зб. 15).

Овај глагол када значи *закључити*, има као допуну асиндетску клаузу (директном говору):

~ **АС_{кл}**: *Видим, ти си нашјенац* (Држић 309).

Код глагола **молити** у значењу *упућивати молбу (некоме)* може се пратити како се од употребе асиндетске (и имплициране) клаузе са обликом императива у директном

говору, па преко коришћења прилога *говорећи* као индикатора прелазне форме од директног ка индиректном говору, долази до примера индиректног говора са конструкцијама *да + презент* и *да + потенцијал*:

(ДГ) Крух наш свагдашњи дај нам (Дивковић 210) // да нам крух да (Дивковић 211) (ИГ)

~ **ДГ: кога (A₀) + АСкл:** *молимь те госьподине не запѣсьти ме* (Дубр. зб. 183), *молимо те г^ане нас вазди помозите* (Срп. мол. 45), Г(осподи)не, *молимо те, спаси нас* (Дивковић 300), Г(осподи)не, *молимо те, даруј милост твоју памети нашој* (Дивковић 367).

~ **кога (A₀) + говорећи + ДГ: АСкл:** *имамо молити Г(осподи)на Бога говорећи Крух наш свагдашњи дај нам* (Дивковић 210), *молимо Г(осподи)на Бога говорећи и не уведи нас у напаст* (Дивковић 216).

~ **кога (A₀) + ВОЛкл (ДА + ПРЕЗЕНТ):** *моли Бога свога да те твои вози не ѕведѣ ѿ погибио виечнѣ* (Дубр. зб. 46), *молећи доброга исѣса да га не остави* (Дубр. зб. 129), *молили бисмо Бога да им Бог да живјет...вазда* (Држић 327), *Имамо молити Г(осподи)на Бога да нам подијели своје милости божанствене* (Дивковић 126), *имамо молити Бога да се достоји обратити...свеколике...грешнике* (Дивковић 206), *молимо Бога да нам крух да* (Дивковић 211).

~ **кога (A₀) + ВОЛкл (ДА + ПОТЕНЦИЈАЛ):** *молите Г(осподи)на Бога, Дивицу Марију и остале свете да би нас Г(осподи)н Бог ослободио из ове тешке и горке муке* (Дивковић 185), *имамо га [Исукрста] свиколици молити да би нас не оставио* (Дивковић 302).

Зависноупитнеклаузе најбоље ће се представити као допуне глаголу **питати**:

(обраћати се некоме речима, тражећи одговор)

(кога (A₀) + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} да ли + презент; директно тотално питање)

ПИТАМЪ ВАСЪ РАБИ ЛИ ВИ ИЕСТЕ ДЛИ СТЕ СЛОБОДНИ ЛЪДИ (Дубр. зб. 44), *НАЧЕ ГА ПИТАТИ ЛЕВТЕРИЕ ДА ТИ
ЅМИЕШ ЛИ ЦЮ* (Дубр. зб. 205).

(кога (A₀) + УП_{КЛ} да ли + презент; индиректно тотално питање)

ТИТО И ВЕСПЕЗИАНЪ СВАКИ ВЕСЕО ЖЕНЪ ПИТАХЪ ВЕЗЪ БОГАНЪ ИМА ЛИ ОНА ОНИ ОБРАЗЪ ПРИСВИЕТЛИ (Дубр. зб. 113).

(кога (A₀) + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} да ли + плусквамперфекат; индиректно тотално питање)

ПИТА ГА ВИЕШЕ ЛИ ТОИ ИСТИНА БИЛА (Дубр. зб. 8).

(кога (A₀) + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} једа + презент; директно тотално питање)

ЦЮ МЕ ПИТАШЪ ЕДА СЕ ЦЮ ПРАЦА БЪГАТИЕМЪ ДЛИ ПЛЕМЕНИТИЕМЪ (Дубр. зб. 203).

(кога (A₀) + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} једа + перфекат; индиректно тотално питање)

ИЕДНОГА СВОГА БАРЪНА ПОЧЕ ПИТАТИ ИЕДА Ю ИЕ ГДИЕ СЪСРИО (Дубр. зб. 61).

(кога (A₀) + УП_{КЛ} како + потенцијал; индиректно парцијално питање)

ПИТА ГА КАКО ВИ ТОИ МОГЛО БИТИ (Дубр. зб. 1).

(кога (A₀) + говорећи + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} да ли + презент; директно тотално питање)

ПИТАХЪ ГА ЛЪДИ ГОВОРЕЌИ ИЕСЪ ЛИ ДОБРИ ТИ ОСЛИ (Дубр. зб. 7).

(кога (A₀) + говорећи + УП_{КЛ}/ ВОЛ_{КЛ} како + перфекат; директно парцијално питање)

ВЕСПЕЗИАНЪ ПОЧЕШЕ ГА ПИТАТИ ГОВОРЕЌИ ПРИАТЕЛЪ КАКО СИ СЕ ПОДАРЖАО (Дубр. зб. 109).

(кога (A₀) + говорећи + АС_{КЛ}; директно тотално питање)

*редовник поче питати дјавла говорећи му: „О, ти, тамњаче, ти бјеше изашао из ове
жене?“* (Дивковић 168).

Начинску клаузу као комплемент има глагол **владати се**:

~ **НАЧ**_{КЛ} (КАКО + ПЕРФЕКАТ): Разборство јест [...] *се владати како је Г(осподи)н Бог
наредио и заповидио* (Дивковић 437).

Семантичка компонента намере присутна је у волунтативној клаузи код глагола **радити** у значењу *настојати*:

~ **ВОЛ**_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): А Енос, *радећи да ово велико зло погине*, узе зазивати име Божје на свака мјеста (Змајевић 1: 33).

Глагол **повести** у значењу *узети некога са особом и учинити да дође на неко место* има као допуну, уз директни објекат у облику слободног акузатива, месну клаузу:

~ **кога** (А₀) + **М**_{КЛ} (ГДЕ + ПРЕЗЕНТ): Господине, госпару, краљу, *поведи нас гди је најбоље вино* (Држић 313).

Глагол **вратити** има као допуну релативне клаузе са инкорпорираним објекатским антецедентом:

~ **Р**_{КЛ} (ШТО + ПЕРФЕКАТ): Сада нека *врати* сваки тко е што имао (ПИ 1589/12: 11).

У слободној интерпретацији реченица би могла да гласи:

Нека свако врати оно што је имао (узео). Антецедент *оно* је у облику акузатива. Клауза се уводи релативизатором што.

~ **шта** (А₀) + **Р**_{КЛ} (ЧИЈИ + ПРЕЗЕНТ): да ~~тѣ~~ *вратишь чигово естъ* (Дубр. зб. 209).

Да туђе вратиш ономе чије је. Релативном клаузом се попуњава друга допуна (антецедент *ономе*) у рекцији глагола **вратити** (шта коме). Клауза се уводи релативизатором чији.

Комплементна објекатска клауза забележена је код глагола **меритати** у значењу *заслуживати*:

~ **К**_{КЛ} (ДА + ПРЕЗЕНТ): А *мерита* мој профумани трбух да му вјерно служим (Држић 324).

А мерита мој профумани трбух верног слугу (директни објекат).

Информативно-констативни глагол **заклети се** у значењу *обећати (нешто) уз заклетву* показује промисивни карактер и има волунтативно односно интенционално значење.

Клауза, којом се допуњава, представља гранични случај (између асертивности и волунтативности).

~ **К_{кл} / ВОЛ_{кл}** (ДА + ПРЕЗЕНТ): ЗАТОИ СЕ ТА НЕСАМЪ ЗАКЛЕО ДА ЅЧИНИМЪ ТА И СТАВИМЪ СТВАРУХЪ ОВДИЕ
(Дубр. зб. 98).

У РГД смо доследно бележили негиране форме глагола. Проблематика негације налазила се у фокусу пажње истраживања на различитим језичким нивоима. Тако се Маретић (1963) осврнуо на позицију коју заузима речца *не* у односу на глагол, Грицкат (2004) проговорила је о стремљењу реченице ка одричном личном глаголском облику, а Петровић (1991) се у свом раду „О негацији уз неке перцептивне српскохрватске глаголе“ усредредила на разрешавање питања утицаја негације на употребну вредност перцептивних глагола. Ковачевић (2002) бавио се: 1) питањем двоструке негације кроз одрицање и тврђење; 2) проблемом дистрибуције партикула и и ни; 3) темом парцијалне негације; 4) проблематиком међусобног односа антонимије, негације и градације; 5) тематиком концесивности кроз негацију каузалне везе.

Ми смо посматрали како негација глагола утиче на избор допуне односно на то да ли ће бити захтевана допуна у акузативу или у генитиву?! Показује се следеће: 1) уз афирмативни глагол појављује се допуна са обележјем живо + у односу: А (168 пута) / Г(10 пута); 2) уз афирмативни глагол појављује се допуна са обележјем живо – у односу: А (294 пута) / Г (27 пута); 3) уз негирани глагол појављује се допуна са обележјем живо + у односу: А (24 пута) / Г (6 пута); 4) уз негирани глагол појављује се допуна са обележјем живо – у односу: А (35 пута) / Г (36 пута); 5) уз афирмативни глагол без обзира на обележје живо + или живо – у односу: А (65 пута) / Г (7 пута); 6) уз негирани глагол без обзира на обележје живо + или живо – у односу: А (2) / Г(2). Испоставља се да допуна са обележјем живо – у словенском генитиву (који се у служби директног објекта уз негиране глаголе појављује као позициона варијанта слободног акузатива у служби објекта уз афирмативне глаголе) има једну потврду више у односу на допуну у акузативу. У осталим случајевима примат има допуна у акузативу. Глагол **благовати** може илустровати све четири могућности:

~ **шта (А₀)**: крѡхъ царнъ благъиешъ (Дубр. зб. 178), Трѡдъ рѡкѡ твоихъ благовати ѣешъ (Срп. мол. 40), благовасъ те хлебъ болежъниви (Срп. мол. 43), свети и добри људи [...]

узеше месо и рибу благовати (Змајевић 1: 38), лав *имаше* у јаслицах благовати сламу (Змајевић 1: 77), У пустињу одијељен, коријење благујући [...] чудне светиње живот учини (Змајевић 2: 5), сваки дан *благоваше* разлике језбине (Дивковић 134), И *тко би* благовао у коризму месо алити који бијели смок [...] смртно сагрјешује (Дивковић 261).

~ **чега (Г₀):** благова једне воћке (Дивковић 119).

~(НЕГ. ФОРМА) **шта (А₀):** Он [...] месо *не* благова (Змајевић 1: 205).

~(НЕГ. ФОРМА) **чега (Г₀):** *нигда* *не* благше ниедне ствари гнџсне (Дубр. зб. 29), уља *не* благова [...] масла, сира, млијека, рибе, јаја, меда [...] *не* благова (Змајевић 1: 488), *заповиједа* нам да *не* благујемо меса ни сира, ни јаја, ни млијека, ни ниједнога смока бијелога [...] *не* имамо благовати у коризму (Дивковић 261), *не* може никакова бијелога смока благовати [...] *не* имамо никако по ниједан начин благовати бијелије[х] смокова (Дивковић 261).

Појављује се и пример са употребом номинатива уз негирани глагол у личном облику:

да не би смутња била међу њих пастирим одлучи му мјесто око Јордане (Змајевић 1: 42).

Ова конструкција би се могла заменити имперсоналном реченицом са предикатом у 3. л. јд. ср. р. и генитивом:

да не би било смутње међу њих пастирим.

Наш материјал показује да су глаголи који учествују у декомпоновању предиката: *аванцати*, *бити*, *бљустити*, *вадити*, *вазети*, *вид(ј)ети*, *водити*, *вратити*, *врћи*, *давати*, *дати*, *забити*, *задавати*, *задати*, *избијати*, *известити*, *издавати*, *имати*, *метати*, *носити*, *подложити*, *т(ј)ерати*, *х(о)т(ј)ети* и *чинити*. Као копулативни, наведен је само глагол *бити* у 5 реализација, што је 6, 58% од укупног броја потврда. Забележена је 71 конструкција са семикопулативним глаголима, што представља 93, 42% од укупног броја реализација. Највећи потенцијал показује глагол *давати* са 18

конструкција или 23, 68%, а онда следе глагол *имати* са 10 реализација или 13, 16%, *чинити* и *носити* са по 7 потврда или 9, 21%. Остали глаголи имају 5 или мање потврда. У декомпонованим спојевима најфреквентија је употреба акузатива 69, 34%, а јављају се и конструкције са слободним генитивом уз афирмативне или негиране форме глагола, генитив са предлогом *из*, акузатив са предлозима *на*, *под* и *у*, те локатив са предлогом *у*. Глагол бити налази се у конструкцијама са номинативом.

На крају, навешћемо неке семантичке класе глагола: (1) глаголи са значењем аблативности (бежати од кога / од чега); (2) глаголи са значењем емоционалних стања (бојати се кога / чега); (3) глаголи са значењем интелектуалних радњи (мислити кога / шта; од кога / од чега); (4) глаголи са значењем комуникативних радњи (говорити шта; шта коме); (5) глаголи са значењем интелектуално-комуникативних радњи (чути кога / шта); (6) глаголи са значењем физичког или психичког контакта (напасти на кога); (7) глаголи са принудно-манипулативним значењем (навести кога / на шта); (8) глаголи са перцептивним значењем (гледати кога / шта); (9) глаголи са значењем узрока (жалостити се о чему).

Треба нагласити да РГД представља предложак за даљи рад и увод је у нова лингвистичка истраживања. Овакав Речник требало би да прати и регистар рекцијског потенцијала глагола.

ИЗВОРИ

ДЗ: Радојчић, Никола (1960). *Законик цара Душана*. Београд: Научно дело.

Законик цара Стефана Душана. Књига II: Студенички, Хиландарски, Ходошки и Бистрички рукопис (ур. Мехмед Беговић) (1981). Београд: САНУ.

Законик цара Стефана Душана. Књига III: Барањски, Призренски, Шишатовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис (ур. Митар Пешикан, Ирена Грицкат Радуловић, Миодраг Јовичић) (1997). Београд: САНУ – Завод за уџбенике и наставна средства.

Дивковић: Divković, Matija (2013). *Nauk krstjanski za narod slovinski. Sto čudes a liti z lam en'ja Blažene i slavne Bogorodice, Divice Marije*. Sarajevo: Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrene.

Држић: Držić, Marin (1987). *Djela*. Zagreb: Sekade.

Дубр. зб.: Решетар, Милан (1926). *Либро од мнозијех разлога. Дубровачки ћирилски зборник од г. 1520*. Сремски Карловци: Српска краљевска академија.

Змајевић: Змајевић, Андрија (1996). *Љетопис црковни*. Т. I и II. Цетиње: Обод.

ЗОР: Радојчић, Никола (1962). *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*. Београд: Научно дело.

ПИ: Божић, Иван; Павићевић, Бранко и Синдик, Илија (1959). *Паитровске исправе*, Цетиње – Београд : Државни архив НР Црне Горе – Научно дело.

РЈАЗУ: *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* (1880–1976). I–XXIII. Zagreb: JAZU.

Срп. мол.: Решетар, Милан; Ђанели, Ђиро (приређивачи) (1938). *Два дубровачка језична споменика из XVI вијека*. Београд : Задужбина Милана Кујунџића.

ЦИ: Никчевић, Томица; Павићевић, Бранко (1964). *Црногорске исправе XVI–XIX вијека*. Цетиње: Архив СР Црне Горе.

Попис исправа цитираних у РГД

Паштровске исправе

ПИ 1571/3: 3

1. 1571, март 11. На тражење Ђурице Вукмирова суд пресуђује да му се врати мираз његове сестре, удате за сина Раича Прибојевића, пошто су сестра и зет погинули. 1577, јануар. На захтјев Домка Раичева, заступника пок. Ђурице Вукмирова, суд одлучује да се заостала 42 толора мираза обезбиједи баштином сина пок. Раича Прибојевића. 1577, април 2. Делегиране судије извршују пресуду.

ПИ 1585/7: 5

2. 1585, мај 15. У спору око наслеђства Дапца Ђуде зборски суд, на основу старих правних начела о наслеђивању, одлучује да његова имовина припадне најближем рођаку по мушкој линији.

ПИ 1585/8: 8

3. 1585, јун. Изабрани суд осуђује синове Вучића Радаљева да плате 600 перпера за главу Стијепца Вучићева из Маина и да склопе с његовом породицом 10 побратимстава и 40 кумстава.

ПИ 1588/11: 10

4. 1588, јул 9. Стана, удова Луке Прокулијана, залаже свој виноград на Бјељишу Јунку Вукмировом и синовима за мужевљев дуг од непуна 24 дуката под условом да, у случају откупа винограда, остане оптерећена дугом од 17 дуката.

ПИ 1589/12: 10, 11

5. 1589, јун 25. Суд не успијева да донесе једногласну пресуду поводом захтјева наследника Марина Ђурова да Андрија Рајићев плати дио крвнине оштете за убиство и

пљачку коју су заједно извршили у Брајићима, јер половина судија стаје на страну оптуженог.

ПИ 1590/13: 12

6. 1590, октобар 11. Пресуда да се Нику и Марку Стјепчеву предају посједи браће Турковића, насељених у Апулији, у накнаду за 135 дуката које дугује њиховом брату Вуку за неплаћену деветогодишњу службу.

ПИ 1590/14: 14

7. 1590, новембар 14 и 15. Изјаве старца о праву Лијеваца да пролазедо својих кућа кроз Куљеш.

ПИ 1591/20: 19

8. 1591, децембар 14. Нико Иванчев одрешује тестаментом насљеднике. 1592, јануар 10. Његова жена Марица поклања зету Маркету комад винограда у Лугу.

ПИ 1599/33: 27

9. 1599, септембар 19. На тужбу Рада Дабовића, заступника Николе Милојевића, суд одлучује да Вукмиров унук Нико да мираз кћери Николе Милојевића уколико њом не склопи брак који је био уговорен у њиховом дјетињству.

ПИ 1600/37: 29

10. 1600, фебруар 10. Никола Вучићев Радмановић продаје баштину у Лугу Мару, сину Андрије Давидовића.

ПИ 1604/39: 30

11. 1604, јануар 19. Радо Алексин и његова жена Станица продају Маркету Андрину зграду с воћкама за 12 сребрних толора.

ПИ 1605/42: 32

12. 1605, мај 10. Никола Буларевић тражи од суда да раде Арменковић да законити мираз својој унуци, удатој за Николина сина.

ПИ 1605/43: 33

13. 1605, новембар 27. Иван, син Марка Перазића и Анђелина са сином Стијепом бирају 6 судија да изврше међу њима диобу наслијеђене имовине, а они одлучују да се имовина подијели напола. 1607, април 18. Четири паштровске судије потврђују ову одлуку.

ПИ 1606/44: 34

14. 1606, фебруар 20. Нико Радов одређује сестри Мари мираз.

ПИ 1609/47: 36

15. 1609, мај 2. Которски изванредни провидур Франческо Морежин, поништава зборску пресуду, донесену на штету Вука Маркова. – 1610, јул 10. Паштровски суд саглашава се са овом одлуком.

ПИ 1610/48: 36, 37

16. 1610, мај 2. Суд одбија жалбу Франка Алексића на Николу Кањоша, који му је одузео продату имовину и поново је продао Марку Давидовићу, с тим да Кањош поврати суму коју је примио од Франа Алексића.

ПИ 1618/52: 39

17. 1618, март 2. Заклетва Ника Стјепчева да Марко Вуков није дозволио изасланицима суда да му изврше претрес у кући.

ПИ 1631/64: 45

18. 1631, фебруар 15. Поп Ђуро, игуман Праскавице, продаје магацин на морској обали Давиду Иванову за 18 гроша и 8 либара.

ПИ 1634/67: 47

19. 1634, април 6. Франо и Лука Жинтилица продају Јели Перaziћ и њеном сину Нику, земљиште на Лугу, по међусобном споразуму за 17¹/₂ гроша.

ПИ 1636/69: 48

20. 1636, јун 10. Никац Маркета Стјепчева и Стјепец Радича Франачева дају, као свједоци, изјаве о залагању имања Никаља Вујакова.

ПИ 1637/70: 48

21. 1637, август 18. Суд добрих људи одлучује да Јово Вукићев и Нико Радов плате Раду Ника Радова за нанијете ране и сукоб 50 перпера, судске карте и 20 либара за лијекове, као и да склопе два побратимства.

ПИ 1642/74: 50

22. 1642, фебруар 7. Лукша Ника Дачкова и Стијепо Андра Шољаге врше међусобну замјену добара.

ПИ 1642/75: 50

23. 1642, октобар 6. Лука Маркетов продаје Јову Зановићу и његовом сину пола баштине на Бјелицу за 8 толора.

ПИ 1644/78: 52

24. 1644, март 23. Два властелина рјешавају спор између Луке Маркетова и Ника Лукшина због мираза.

ПИ 1647/81: 53

25. 1647, август 9. Изабране судије врше подјелу имања синовима Ника Радова и рјешавају њихове новчане спорове. 1648, јануар 7. Судије одбацују приговор Рада Ника Новачићева у вези с новцем на који је признато право његовом брату Луки.

ПИ 1650/84: 55

26. 1650, август 20. Тестамент Андријане Радове. 1651, октобар 20. Судије потврђују овај тестамент на молбу Андријанина оца Луке Никаљева.

ПИ 1652/89: 58, 59

27. 1652, децембар 14. Тестамент Марчића Лучине.

ПИ 1657/91: 59, 60

28. 1657, јун 8. Тестамент Марице, жене пок. Ника Куљаче.

ПИ 1674/99: 63

29. 1674, април 27. Маре, кћи Андре Жинтилице, набраја шта је последије удаје за пок. Вука Милошева од свог мираза потрошила, продала или задужила.

ПИ 1675/101: 65

30. 1675, децембар 26. Тестамент Ника Јовова. 1676, јануар 8. Читање тестаментa на скупу код цркве Св. Николе. 1676, март 15. Збор потврђује тестамент.

ПИ 1689/134: 90

31. 1689, фебруар 20. Маре, кћи од Анђуше Мара Никчева, продаје Ивану Никца Јовова имање наслијеђено од мајке за $28\frac{1}{2}$ гроша по међусобној погодби. 1698, јуна 8, 15 и 24 продаја је објављена, а јуна 24 купопродајни уговор потврђен.

ПИ 1698/135: 91

32. 1698, јун 28. По наређењу судија, два пристава процјењују посједе Ника Харвовића на $17\frac{1}{4}$ гроша, да би се од њихове продаје платио дуг Шћепцу Лукше Франићева и Стијепу Пухалу. Исте године, 30 јуна, 15 и 31 јула објављује се продаја. Јула 31 судије потврђују да посједи припадају повјериоцима. 1700, фебруар 12, повјериоци продају те посједе Марку Суђи Јунковићу.

Црногорске исправе

ЦИ 1545/1: 1

1. 1545. Ђуро Николић прилаже Цетињском манастиру виноград.

ЦИ 1548/2: 1

2. 1548. Владика Ромил даје Ивану Илићу и његовој браћи половину манастирске зграде у својину, с тим да они зграду позиђу, ограде и подигну лозе.

ЦИ 1551/3: 2

3. 1551, април 2. Епископ Црне Горе и Приморја, Ромил, размјењује баштину са браћом Радовановићима, Ђуром, Сћепаном и Радославом.

ЦИ 1569/4: 3

4. 1569, март 27. Запис о висини закупнине коју су браћа Миховићи „давали отприје“ на млин у Вреоцима.

ЦИ 1569/5: 3

5. 1569, мај 31. Вучина и Радоња Влатковићи са својим синовцем продају Манастиру цетињском баштину у Пиперовини за 880 аспри.

ЦИ 1628/9: 6

6. 1628, октобар 12. Стијепо Дајков, из Брчела, завјештава цјелокупну своју имовину Цетињском манастиру, обавезујући истовремено Манастир да имовину не отуђује ни по какву цијену.

ЦИ 1638/13: 8, 9, 10

7. 1638, април 25. Подгорички кадија пресуђује спор око баштине између Манастира цетињског и Хумаца.

ЦИ 1667/15: 11

8. 1667. Жена Раткова и претставник Манастира цетињског споразумијевају се да им спор око баштине пресуди не турски суд у Подгорици, него патријарх пећки.

ЦИ 1673/16: 12

9. 1673. Ивана Ђурина завјештава очевину Цетињском манастиру, с тим да манастир узме на себе обавезу о њеном издржавању.

ЦИ 1675/17: 12

10. 1675, септембар 20. Макна Станова и њена кћерка Јерина прилажу Цетињском манастиру имовину. Уколико се законити наследник означене имовине, Станов син, поврати из робства, Манастир је дужан да му поврати имовину.

ЦИ 1675/18: 13

11. 1675, децембар 5. Суд добрих људи, одређен од мајинског кнеза Пава и збора мајинског, даје у државину баштине Ђура Никчева његовим повјериоцима, суђи Раду Вукову и синовима Јовице Станишина.

ЦИ 1679/19: 13

12. 1679. Вукман Вукославчев завјештава Цетињском манастиру имовину уз обавезу Манастира да га „храни“ до смрти.

ЦИ 1687/20: 14

13. 1687. Ратко Милошев и остали застављају своје баштине и млин за дуг Манастиру цетињском.

ЦИ 1689/22: 14

14. Стане, кћи Вука попова, прилаже кућу Манастиру цетињском.

ЦИ 1698/23: 15

15. 1698, јануар 24, Вучета Андрин прилаже Манастиру цетињском сву своју имовину.

ЦИ 1698/24: 16

16. 1698, мај 30. Владика Данило позајмљује 65 гроша браћи Курти и Хасану Мустафинима и њиховом братанићу Ахмету Мушковом, а ови њему застављају баштину „Скандаровину“.

Извори из РЈАЗУ⁶⁰⁵ у РГД

Азбукв(.)ица: Кратка азбуквица и кратак крстьянски католичански наук ... У Трнави 1696. г.

Алберт(и) М.: Oficij b. Marije ... Matijem Alberti vlastelinom splitskim i čiteljem iz latinskoga sada u slovinski jazik virno prinesen. U Bnecih 1617. g.

Андријашевић (В.) дев.: Devotioni po librijem duhovnijem skupljene ... u jezik dubrovački složene po osu fra Vitalu Andrijaševiću iz Dubrovnika ... U Mlecijem 1664. g.

Андријашевић (В.) пут: Put od raja najlašnji dušam bogoljubnijem izramljen po osu Vitalu Andriasi iz Dubrovnika ... In Venetia 1686.g.

Ант. Далм. нов. тешт.: 1: Први дель новога тештамента ... въ садашни обћени и разумни хрвацки јазикъ по Ант. Далматину и Стипану Истриану ... верно стлмаченъ и с циркуличскимими слови наипрво сада штампанъ. Въ Тубинги 1563. г.

2: Други дель новога тештамента по Ант. Далматину и Стипану Истриану ... въ Тубинги 1563. г.

Анчић (И.) врат(.)а): Liber secundus quarta pars: Porta coeli et vita aeterna. Knjige druge dio četvrti: Vrata nebeska i život vični, koje služi i sastavi otac fra Ivan Anicio, Dumljanin iz Lipe ... U Jakinu 1678. g.

Анчић (И.) огл.: Speculum sacerdotale. Ogledalo misničko, koje složi f. Ivan Anicio, sin dumanskoga biskupata ... U Jakinu 1681. g.

⁶⁰⁵ Извори у фуснотама наведени су ћирилично иако су у РЈАЗУ бележени латиницом. Библиографски подаци евидентирани су доследно тј. онако како су регистровани у РЈАЗУ.

- Анчић (И.) свитл.: *Lux christiana et dulcedo animae ... Svitlost krstjanska i naslađenje duovno ... koju složi, sastavi i sabra otac f. Ivan Anicio ... U Jakinu 1679. g.*
- Аркив 9: *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, uredio Ivan Kukuljević Sakcinski. U Zagrebu 1868. g; knjiga 9, str. 65–151: Prilozi k historiji književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Izdao V. Jagić. (Napominje se da se tu nalaze delovi „Zbornika“ iz 1520. g. i delovi glagolskog rukopisa pisanog 1468. g.).*
- Арсенијевић В.: В. Арсенијевић (професор у Карловцу), приложио је велику збирку речи.
- Бакшић (П.): *Bogoljubna razmišljanja od otajstva odkupljenja čovičanskoga s. Bonaventure kardinala prenesena u jezik slovinski trudom p. o. f. Petra Bogdana Bakšića, kustoda Bulgarije reda male bratje ... Romae 1638. g.*
- Бандулавић (И.): *Novo istomačenje pištola i evanđelih sa svimi, koja dosad u slovinski jezik istomačena manjkahu po fra Ivanu Bandulaviću Skopljaninu (verovatno iz Skoplja u Bosni, a ne onog u Staroj Srbiji). U Bnetcih 1626. g.*
- Бановац (Ј.) благос.: *Blagosov od polja i zaklinjanja zli vremena ... po o. f. Josipu Banovcu ... U Jakinu 1767. g.*
- Бановац (Ј.) пред.: *Predike od svetkovina došašća Isukrstova ... po otcu fra Josipu Banovcu ... U Mleci 1759. g.*
- Бановац (Ј.) прип.(ов.): *Pripovidanja na svetkovine korizmene po otcu fra Josipu Banovcu pripovidaocu reda s. o. Frančeska male bratje ... u Dalmaciji ... u Mleci 1747. g.*
- Бановац (Ј.) разг.: *Razgovori duhovni ... po otcu f. Josipu Banovcu ... U Jakinu 1763. g.*
- Бараковић (Ђ.) вил(.)а): *Vila Slovinka Jurja Barakovića Zadrana u četare vrsti petja složena ... In Venetia 1614. g. (Na mestima gde nedostaju listovi uzimaju se iz izdanja 1682. g.).*

Бараковић (Ђ.) драга: *Draga, rabska pastirica*. (Navodi se po izdanju u 17. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“).

Бараковић (Ђ.) јар.: *Jarula urešena cvitjem od šest vikof svita složena u slovenski jazik po Jurju Barakoviću Zadraninu*. U Mncije 1656. g. (Napominje se da je to drugo izdanje. Prvo izdanje štampano je 1636. g.).

Баћић (А.): *Istina katoličanska iliti skazanje upravljenja spasonosnoga žitka krstjanskoga ... po ocu fra Antunu Bačiću*. U Budimu 1732. g. (Napominje se da je sudeći po jeziku, pisac verovatno iz Bosne. Pogrešno se beleži kao Bačić.).

Башић (Ђ.): *Besjede krstjanske za nedjeljnih i blazijeh dana od godišta ... U Mlecijeh* 1765. g.

Бела: *Della Bella, Dizionario italiano, latino, illirico ... opera del p. Ardelio Della Bella della compagna di Giesu ... In Venezia* 1728. g. (Napominje se da je narečje u rečniku dubrovačko, da je korišćeno 2. izdanje iz 1785. g. i da je pisano Bela, a trebalo bi Della Bella.).

Бела разг.: *Razgovori i pripovidanja oca Ardelia Della Bella ... data na svitlost od pripoštovanoga D. Matija Čulića, kanunika splitske crkve ... U Mleci*. (Nije dat podatak o godini izdanja. Kukuljević navodi 1805. g.).

Бернардин: *Lekcionarij Bernardina Splječanina po prvom izdanju od 1495. g. izdaje JAZU*. U Zagrebu 1885. g.

Бијанковић М.: *Naredbe od zbora države splitske ... prinesene u slovinski jazik od Mikule Bijankovića vikarija splitskoga i apostolskoga obranoga biskupa od Makarske*. In Venetia 1699. g.

Бјелостјенац (И.): *Ioannis Belostenec ... Gazophylacium seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium ... Zagrabiae* 1740. g. (Napominje se da je delo štampano posle piščeve smrti 1675. g.).

Бобаљевић С.: *Sabo Mišetić Bobaljević, dubrovački pisac 16. veka* (Nalazi se u 8. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Sabo Mišetić Bobaljević.).

Богданић (Д.): Događaji po Dan. Emiru Bogdaniću. Dio I. U Beču 1792. g.

Богишић В. зборн.: Zbornik sadašnjih pravih običaja u južnih Slovena. U Zagrebu 1874. g.

Болић П. винод.: Совершенство винодѣлаць I, II. У Будиму 1816. г.

Словаръ винодѣлаца. У Будиму 1818. г.

Боначић (Х.) (наук.): Nauk krstjanski s novim načinom u kratko iztomačen ... složen po pripoštovanomu gospodinu D. Hjerolimu Bonačiću iz Brača. U Mlecih 1743. g.

Бошковићева А.: Razgovor pastirski vrhu porođenja Gospodinova jedne djevojčice Dubrovkinje. U Mlecijeh 1758. g. (Spisateljica se u posveti potpisuje kao Anica Bošković.).

Будинић (Ш.) испр.: Ispravnik za jereji, ispovidnici i za pokornici ... tumačen s latinskoga jazika u slovinjski po popu Šimunu Budineu Zadraniu. In Roma 1582. g.

Буд. спом. гласн. II 3: Гласник ср. уч.: књ. 3 и 4: Споменици из будимског и пештанског архива (с краја 17. и прве половине 18. века), прикупио, приредио и исписао Г. Витковић.

Будинић (Ш.) сум.: Сумма ... наука хришћанскога ... изъ влашкога или латинскога њзика у словински њзикъ протумачіо ієсть попь Шимунъ Будинео Задранинъ. У Риму 1583. г. (Напомиње се да су место и година преузети из Кукуљевићевог записа у библ. хрв. 9.).

Будмани П.: Dubrovački dijalekat, kako se sada govori. (Štampano je u 65. knjizi „Rada JAZU“.).

Бунић М.: Miho Bunić Babulinov, dubrovački pisac iz 16. veka (Nalazi se u 11. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Miho Bunić Babulinov.).

Бунић Ц. В. (манд.): Mandalijena pokornica gospodina Dživa Vučića Bunića, vlastelina dubrovačkoga. In Venetia 1705. g.

Великановић И. упућ (упут.). 1, 2, 3: Upućenja katoličanska u složena ... po Francesku Amatu Pouget ... u jezik franceski skupljena i od istoga u latinski prinešena, a iz ovoga u ilirički privedena i na svitlost dana od otca f. Ivana Velikanovića, Brođanina. I i II. U Osiku 1787. g. III. U Osiku 1788. g.

Ветранић (М.) 1, 2: Mavro Vetranić, dubrovački pisac 16. veka (Nalazi se u 3. i 4. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“. Napominje se da su citati označeni brojevima 1 i 2 umesto 3 i 4.).

Витаљић (А.) ист(ум): Istumačenje pisnih Davidovih u spivanja slovinska složeno ... po popu Andriji Vitaljiću Višaninu iz Komiže. U Bnech 1703. g.

Витаљић (А.) ост.: Ostan Božje ljubavi ... u slovinske pisni sastavljeno ... po popu andriji Vitaljiću Višaninu iz Komiže. U Bnech 1712. g.

Витезовић (П.) одиљ.: Pav. Vitezovića od Senja odiljenja sigetskoga prva četiri dila, drugoč sada na svitlo dana ... U Beču 1685. g.

Витезовић П. крон.: Kronika aliti spomen vsega svijeta vikov ... složen i na svitlo dan po Pavlu Vitezoviću ... U Zagrebu 1696. g.

Витезовић (П.): Lexicon latino-illyricum (u rukopisu koji se nalazi u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu). Oko 1700. g.

Владимировић Л.: Slavodobitje krstjansko po o. f. Luci Vladimiroviću ... provincije prisvetoga odkupitelja u Dalmaciji ... U Mleci 1765. g.

Волтиђија (Ј.): Ričoslovník iliričkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika ... od Jose Voltiggi Istrijanina. U Beču 1803. g.

Врамец (А.) крон.: Kronika vezda znovič spravljena. Ljubljana 1578. g.

Вранчић (Ф.): Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatiae et Ungaricae. Venetiis 1595. g. (Napominje se da se

pisac imenuje u natpisu latinske pesme, koja se nalazi pre samog rečnika: Dictionarium ... nobilis et praeclari viri Fausti Verantii.).

Вранчић (Ф.) жив.: Život nekoliko izabranih divic po Faustu Vrančiću, biskupu čanadskomu, vićniku cesarovu iztumačen. Romae 1606. g. (Napominje se da je jezik čakavski.).

Врчевић В. низ.: Низ српских приповиједака Вука вит. Врчевића већином о народном суђењу по Боки, Црној Гори и Херцеговини. Панчево 1881. г.

Вук грађ.: Милош Обреновић или грађа за српску историју нашег времена. У Будиму 1828. г.

Вук(,) дан. 1, 3, 5: Даница, забавник (штампан у Бечу) за 1826. г., 1828. г. и за 1834. г.

Вук жив.: Живот и обичаји народа српскога. У Бечу 1867. г.

Вук(,) ковч.: Ковчежић. У Бечу 1849. г.

Вук(,) м(ат): Не зна се шта значи скраћеница мат.?! Можда би могао бити: Нови завјет. У Бечу 1847. г. (Цитира се скраћено по натписима појединих књига).

Вук одг. на: Одговор на ситнице језикословне. У Бечу 1839. г.

Вук(,) пис(,)ма): Писма Платону Атанацковићу. У Бечу 1845. г.

Вук(,) рјеч.: Вук Стефановић Карацић, Српски рјечник. У Бечу 1852. г. У Биограду 1898. г.

Вулетић П.: Osip pravedni ... složen u četiri pivanja po popu Petru Vuletiću Kastelaninu. In Venetia 1706. g.

Газаровић (М.) (љуб.): Ljubica, pastirsko razgovaranje složeno po Marinu Gazaroviću ... In Venetia 1623. g.

Гарањин (И. Л.): Knjiga pastirska prisvitloga gospodina Ivana Luke Garanjina, arkibiskupa splitskoga ... U Mletci 1779. g.

- Георгицео (А.) насл.: Od naslidovanja Isukrstova knjige četvere po bogoljubnomu Tomi od Kempisa u latinski jazyk složene, a sada po Atanasiju Georgiceu u njegov jazyk obraćene i u pisni sastavljene. U Beču 1629. g.
- Георгицео А. прил.: Prilike i promišljenja srca človičanskoga skupljena i složena po Atanasiju Georgiceu. U Beču 1633. g.
- Главинић (Ф.) свитл.: Svitlost duše verne ... sabrano ... složeno po o. f. Francisku Glaviniću Istrijaninu ... In Venetia 1632. g.
- Главинић (Ф.) цвит: Cvit svetih, to jest život svetih ... o. f. Francisku Glaviniću Istrijaninu ... Venetiis 1628. g.
- Гласник 56: Glasnik srpskog učenog društva; knj. 56: str. 67–77 život starca Isaije iz 15. veka; izdao N. Dučić; str. 123–185 izvještaj Maksima Ratkovića 1733. g; izdao G. Vitković.
- Глеђевић (А.): Antun Gleđević, dubrovački pisac s kraja 17. i početka 18. veka (Nalazi se u 15. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Antun Gleđević.).
- Градић (Б.) (дјев.): Libarce od djevstva i djevičkoga bitja ... In Venetia 1567. g.
- Гргур из Вареша: Vrh kraljestva Marijina govorenja ... dana prija na svitlost u talijanski jazyk ... a sada prvi put u slovinski jazyk prinesena ... od gospodina Grgura iz Vareša, biskupa ruškoga i namisnika apoštolskoga u svoj Bosni i Hercegovini. U Dubrovniku 1799. g.
- Грличић (И.): Put nebeski ... u kratku obilato i razborito istomačen u jazyk bosanski po D. Ivanu Grličiću, župniku djakovačkomu ... vele koristan ne samo ljudem svitovnjim, nego još istim župnikom jezika bosanskoga ... Venetis 1707. g.
- Гундулић (И.): Ivo Gundulić, dubrovački pisac prve polovine 17. veka. (Nalazi se u 9. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Djela Iva Frana Gundulića).
- Гучетић А. роз. јез.: Rozario s družbom prislavnoga imena Jezusa spasitelja našega složeno po ... fra Arkandelu Gučetiću Dubrovčaninu. U Rimu 1597. g.

Гучетић (А.) поз. мар.: Arkandel Gučetić Dubrovčanin, Rozario b. d. Marije. U Rimu 1597. g.

Гучетић В. М.: Ove pohvale jesu savršene, složene od mene otca fra Vinčenca Marija „Gozze“ Dubrovčanina ... U Napuli 1756. g. (Napominje se da u primerku JAZU nije sačuvan list na kome stoji naslov; umesto toga beleži se ono što stoji na drugom listu.).

Даничић (Ђ.): Рјечник из књижевних старина српских I, II, III. У Биограду 1863–1864. г.

Дивковић (М.) бес.: Бесиеде Дивковића сварху еванђелиа недиећлних прико свега годишта, коие бесиеде из разликих диачких књига приведе, исписа и сложи богоћлубни богословац фра Матие Дивковић из Иелашак ... У Мнетцих 1616. г. (Напомиње се да је цитирано издање из 1704. г. па је пагинација другачија.).

Дивковић М. злам.: Сто чудеса алити зламения ... дивице Марие ... У Мнецие 1611. г.

Дивковић (М.) наук: Наук карстиански за народ словински. Они наук из диачкога иезика исписа, приведе и сложи у иезик словински богоћлиубни богословац п.о. фра Матие Дивковић из Иелашак из провинцие Босне Арђентине ... У Мнетцие на илиаду и шесат и идеинонаест.

Дивковић (М.) наук²: Наук карстиански с мнозиими ствари духовниими ... сложи богоћлубни богословац фра Матие Дивковић из Иелашак ... У Мнецие 1680. г. (У тексту се појављује и 1698. г.).

Дивковић (М.) чуд.: Сто чудеса алити зламения ... дивице Марие ... У Мнецие 1611. г.

Димитровић (Н.): Nikola Dimitrović, dubrovački pisac 16. veka (Nalazi se u 5. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Nikola Dimitrović).

Добретић (М.): Kratko skupljene ćudoredne iliti moralne bogoslovce ... pomljivo složeno i skupleno u slavni ilirički jezik ... od prisvitloga gospodina f. Marka Dobretića ... vikara apoštolskoga u Bosni. U Ankoni 1782. g.

Дошен (В.): Aždaja sedmoglava bojnim kopjem udarena i nagrđena ... sličnorično ispisa i na svitlo dade Vid Došen, Dalmatin od mora velebitskoga, slavnoga biskupata zagrebskoga misnik, župe dubrovačke u viteškoj krajini slavonskoj brodskoj duševni upravitelj i pastir. U Zagrebu 1768. g.

Држић И. (наук (гонд.)): Nauk duhovni za živjeti i umrijeti u milosti i prijateljstvu Božjemu ... izvađen iz svetijeh skupa, otaca i naučitelja crkovnijeh po ocu Ivanu Gondinu od družbe Jezusove u jezik španjuoski, a sada istonovice istomačen u dubrovački ... U Loretu 1637. g. (Prevodilac se nigde ne imenuje; da se zvaо Ivan Držić i da je bio jezuit, to kaže Kukuljević bibl. hrv. 32, a pre njega Appendini not. 2, 303).

Држић М.: Marin Držić, dubrovački pisac druge polovine 16. veka (Nalazi se u 7. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Marin Držić.).

Држић Ц.: Džore Držić, dubrovački pisac s početka 16. veka (Nalazi se u 2. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Džore Držić.).

Дукљанин: Исто што и: Љетоп. дукљ.

Ђорђевић Ф.: Пчелар, списао Филип Ђорђевић. У Новоме Саду 1860. г.

Ђорђић (И.) бен.: Život s. Benedikta opata ... složen po D. Injaciju Đorđi opatu melitenskomu ... Ragusa 1784. g.

Ђорђић (И.) манд.: В. Ђорђић (И.) узд.

Ђорђић (И.) пјес. (дух.): I. Đodića Pjesni razlike izdate po Dr. Ljudevitu Gaju. U Zagrebu 1855. g.

Ђорђић (И.) салт.: Saltijer slovinski po D. Injaciju Đorđi, opatu melitenskomu. U Mlecijeh 1729. g.

Ђорђић (И.) узд.: Uzdasi Mandalijene pokornice ... spjevani po D. Injaciju Đorđi, opatu melitenskomu. U Mlecijeh 1728.

Зак. душ.: Zakonik cara Stjepana Dušana u izdanju P. J. Šafarika pod natpisom: Okázky občanského písemnictví.

Законик Стефана Душана цара српског 1349 и 1354, наново издао и објаснио Стојан Новаковић. У Београду 1898. г. (Напомиње се да је Стојан Новаковић први пут издао Душанов законик 1870. г.).

Заноти (И.) ен. 2: Eneide Virgilija; knjiga druga; novo u slovinski jezik istomačena i u pjesmah složena po Ivanu Zanotu naučitelju i pridstolne zadarske kanoniku ... U Bnetke 1688. g.

Заноти (И.) нед. приш.: U prvu nedilju prišastja gospodinova ... po m. p. Otcu fra Ivanu Royardu, a sada novo po Ivanu Zanottu ill Tanclingeru ... u slovinski jezik istomačeno ... U Bnetke 1690. g.

Збор(н). (1520): Zbornik različnih stvari (rukopis pisan ćirilicom 1520. g. u Dubrovniku. Nalazi se u biblioteci JAZU.).

Зборн. за нар. жив.: Zbornik za narodni život južnih Slavena; izdaje JAZU: knj. 1–11. U Zagrebu 1896–1906. g.

Зелић Г.: Житие сирѣчь рождєніє воспитаніє ... и страданія Герасіма Зелића архимандрита. Въ Будимѣ 1823. г.

Златарић (Д.): Elektra trađedija, Ljubmir, pripovijes pastirska i ljubav i smrt Pirama i Tisbe ... po Dominiku Zlatariću. U Vnecijeh 1597. g.

Зоранић (П.): Planine, ke zdrže u sebi pisne pete po pastirih ... i mnoge ostale stvari složene po Petru Zoraniću Ninjaninu. In Venetia 1569. g.

Зоре Л. риб.: O ribanju po dubrovačkoj okolicu. Štampano je u Kukuljevićevoj knjizi „Arkiv za povjestnicu jugoslavensku“ 1869. g.

Зоричић (М.) зрц.: Zrcalo različiti događaji olti prilika ... skupljene i prinesene iz različiti knjiga u slavni jezik ilirički i na svitlost date po f. Mati Zoričiću. Knjige prve. U Mleci 1780. g.

- Зоричић М. осм.: *Osmina dilovanja duhovnoga ... sastavljena iz različiti knjiga u slavni jezik ilirički i na svitlost data po F. Mati Zoričiću reda male bratje ... države prisvetog odkupitelja u Dalmaciji ... U Jakinu 1765. g.*
- Иванишевић И.: *Kita cvitja razlikova gosp. Ivana Ivaniševića vlast. braškoga ... U Bnecih 1642. g.*
- Ивановић (Т.) наук: *Nauk krstjanski u kratko istomačen i slovinskoga jezika krstjanom srčano priporučen, a slavnoga grada i države dubrovačke djeci dužan i poklonjen od D. Toma Ivanovića, popa Dubrovčanina. Ragusa 1784. g.*
- Ивековић (Ф.): *Rječnik hrvatskoga jezika, skupili i obradili Dr. F. Iveković i Dr. Ivan Broz I, II. U Zagrebu 1901. g.*
- Јабланци И.: *Priručna knjiga za slavonsku mladež ... iz nimačkog jezika u slavonski priobratio Ignatija Jablanci. U Beču 1772. g.*
- Јамбрешић (А.): *Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica ... ab Andrea Jambressich societatis Jesu sacerdote. Croata Zagoriensi. Zagrabiae 1742. g.*
- Јерковић (М.): *Bogoljubna razmišljanja ... Matij Jerkovića Hvaranin. In Venetia 1634. g.*
- Кавањин (Ј.): *Bogatstvo i ubožtvo dr Jerolima Kavanjina, vlastelina spljetskog i trogirskoga. U Zagrebu 1861. g. (Izdanje su priredili I. Kukuljević i V. Babukić. Delo je pisano početkom 18. veka. Napominje se da se susreće obilje jezičkih grešaka koje je pisac napravio zbog stiha i rime.).*
- Кадчић (А(нт)): *Theologia moralis ... Bogoslovje diloredno oliti rukovod slovinski na poznanje svetoga reda upravljen od Antona Kadčića, biskupa trogirskoga ... Bononiae 1729. g.*
- Калић (А.): *Redovnika dominikana Dubrovčanina Tri besjede Dubrovniku u strahu od kuge rečene ... Ragusa 1784. g. (Napominje se da se pisac zvao Arhandeo Kalić, što piše Appendini not. 2, 305 i Kukuljević bibl. hrv.63).*

Калић (А.) проп.: О. Арканџела Калића, Dubrovčanina, reda sv. Dominika Korizmene propovijedi ... Izdao je S. Skurla. U Dubrovniku 1873. g.

Канавелић (И.) (П.) (ив.): Sv. Ivan biskup trogirski i kralj Koloman, pjesan Petra (štampano Ivana!) Kanavelića, vlastelina korčulanskoga (štampano hvarskoga!) ... U Osijeku 1858. g. (Napominje se da se kao izdavač potpisuje J. Jurković. Narečje je dubrovačko.).

Канижлић А. богољубност: Bogoljubnost molitvena na poštenje prisvete trojice ... složena i prikazana sv. Alojsiji od Antuna Kanislića ... U Trnavi 1766. g.

Канижлић (А.) кам.: Kamen pravi smutnje velike iliti početak i uzrok istiniti rastavljenja crkve istočne od zapadne po mnogo poštovanomu gospodinu Antunu Kanisliću ... jurve pokojnomu za života obilato ispisan ... U Osiku 1780. g.

Канижлић А. рож.: Sveta Rožalija, panormitanska divica, nakićena i izpivana po Antunu Kanisliću Požežaninu. U Beču 1780. g.

Канижлић (А.) уточ.: Utočište blaženoj divici Mariji ... po Antonu Kanisliću družbe Isusove misniku ukazano ... U Mnećih 1759. g.

Канижлић (А.) фра(н): Bogoljubstvo na poštenje svetoga Frančeska Saverije ... U Trnavi 1759. g. (Pisac se potpisuje pod posvetom: Antun Kanislić.).

Катанчић (М.): Fructus auctumnales ... vate Math. Petro Katančić Panonnio. Zagrabiae 1794. g.

Катек. (1561.): Katekizam (Katekizmus), jedna malahna knjiga, u koj jesu vele potribni i koristni nauci ... U Tubingi 1561. g. (pisano glagoljicom).

Качић (А.) кор(аб): Korabljica pisma svetoga i svih vikovah svita događajih poglavutih ... prinešena u jezik bosanski po fra Andriji Kačiću iz Brista ... U Mlecih 1760. g.

Качић (А.) разг.: Razgovor ugodni naroda slovinskoga ... izvađen iz različiti knjiga i složen u jezik slovinski po fra Andriji Kašiću ... U Mleci na 1759. g.

Кашић (Б.) зрц.: Zrcalo nauka krstjanskoga ... po počt. ocu Bartolomeu Kašiću ... U Rimu 1631. g.

Кашић (Б.) игн. / ињ.: Bartolomeo Kašić, Život sv. Injacija (prema belešci Kukuljevića bibl. hrv. 65; u primerku JAZU nije sačuvan list na kojem je bio natpis; na kraju posvete zabeležena je 1623. g. i pisac se potpisuje: Bartolomeo Kašić.).

Кашић (Б.) ис.: Život gospodina našega Isukrsta ... upisa ga Bartolomeo Kašić Pažanin ... In Roma 1638. g.

Кашић (Б.) насл.: Tome Kempisa o naslidovanju Isukrsta. U Rimu 1641. g.

Кашић Б. нач.: Bartolomeo Kašić Bogdaničić od reda družbe Jezusove, Način kratak za činiti molitvu pametju. Iz Rima na 1. novembra 1613. g.

Кашић (Б.) пер.: Perivoj od djevstva ili životi od djevica slovinskijem jezikom iz talijanskoga napisan po počt. ocu Bartolomeu Kašiću od reda družbe Jezusove. In Venetia 1628. g.

Кашић Б. рит.: Ritual rimski istomačen slovinski po Bartolomeu Kašiću ... U Rimu 1640. g.

Кашић (Б.) фран.: Bartolomeo Kašić, Život sfetoga Frančeska Saverija ... U Rimu na 25. setembra 1637. g.

Кнежевић (П.) мук.: Muka gospodina našega Isukrsta i plač matere njegove složen od o. f. Petra Kneževića iz Knina ... U Mleci 1753. g.

Кнежевић П. осм.: Osmina redovnička ... najpri sastavljena u djački jezik od jednoga redovnika ... a u naški ilirički primešena od o. f. Petra Kneževića ... U Mlecih 1766. g.

- Кнезовић (А. Ј.): *Život svetog Ivana od Nepomuka ... naškim, to jest slavnim iliričkim jezikom na verse ... ujedno skupi i sastavi Antun Josip Knezović, crkve metropolitanske koločke kanonik ... U Pešti 1759. g.*
- Кожичић (Ш.): *Šimuna Kožičića Zadranina, biskupa modruškoga: Od žitija rimskih arhijereov i cesarov. V Rici v hižah Šimuna biskupa modruškoga 1531. g.*
- Комуловић (А.): *Zrcalo od ispovijesti; Speculum confessionis in lingua mea materna confectum a r p. Alexandro Comoleo ... Romae 1606. g. (Napominje se da J. Kavanjin stavlja Komulovića među slavne Splećane; piše štokavski).*
- Коризм.: *Korizmenjak, glagolska knjiga štampana u Senju 1508. g. (Napominje se da je novi prolog fra Ruberta kralju Ferantu iz Napolje.).*
- Крмпотић Ј. кат.: *Katarine II i Jose II put u Krim izpjevan po Josi Krmpotiću, svjetomisniku, Ličaninu. U Beču 1788. g.*
- Крнарутић Б.: *Vazetje Sigeta grada složeno po Brni Krnarutiću Zadraninu. In Venetia 1584. g.*
- Кухачевић М.: *Život i djela Senjanina Mateše Ant. Kuhačevića hrvatskoga pjesnika 18. vijeka. Izdao je Mile Magdić. U Senju 1878. g.*
- Ластрић (Ф.) нед.: *Nediljnik dvostruk o. f. Filipa iz Očevije ... to jest po dva govorenja za svaku nedilju priko godine ... U Mleci 1766. g.*
- Ластрић (Ф.) од': *Od' uza me o. f. Filipa iz Očevije ... prikazano kapelanom i misionarom bosanskim ... U Mleci 1765. g.*
- Ластрић Ф. свет(њ.): *Svetnjak o. f. Filipa iz Očevije ... to jest govorenja od svetije ... data na svitlost u Mleci 1766. g. (Napominje se da pisac nigde ne beleži svoje prezime; to da se prezivao Lastrić, vidi se iz „Bosanskoga prijatelja“ 2, 87 i iz Kukuljevićevog zapisa u bibl. hrv. 84).*

- Ластрић (Ф.) тест. (ад.): Testimonium bilabium seu sermones panegyrico-dogmatico morales ... a patre Philippo ab „Ochievja“ ... provinciae Bosnae Argentinae. Venetiis 1755. g.
- Леаковић Б. гов.: Govorenja za sve nedilje godišnje ... sastavita po otcu Fra Bernardinu Leaković ... službeniku župe šarengradske. U Osiku 1795. g.
- Леаковић Б. наук.: Nauk od poglavitih stvarih krstjansko-katoličanskih po o. fra Bernardinu Leaković ... U Budimu 1798. g.
- Лекушић (М.) (разм.): Bogoljubna razmišljanja od otajstva odkupljenja čovičanskoga s. Bonaventure kardinala prije mnogo vrimenta u jezik slovinski prinesena, a sada iznova trudom otca fra Marijana Lekušića iz Mostara ... prištampana ... U Mletci 1730. g.
- Лукаревић (Ф.): Frano Lukarević, dubrovački pisac 16. veka (Nalazi se u 10. knjzi „Starih pisaca hrvatskih“: Frano Lukarević Burina.).
- Луцић (Х.): Hanibal Lucić, čakavski pisac prve polovine 16. veka, rodом Hvaranin (Nalazi se u 6. knjzi „Starih pisaca hrvatskih“: Hanibal Lucić.).
- Лучић (И. П.) бит.: Bitje crkovno ... knjižice iz talijanskoga u slavni slovenski jezik prinesene ... od pripošt. gosp. Ivana Jozipa Pavlovića Lučića, Makaranina ... U Mleci 1788. g.
- Лучић (И. П.) нар.: Prisetoga i općenoga tridentinskoga sabora ... naredbe ... Sacrosancti et oecumenici Tridentini concilii ... decreta ... ab Jo. Josepho presbytero Paulovich Lucich ... In Illyricum versa ... Venetiis 1790. g.
- Лучић (И. Ј. П.) разг.: Deset pokorni razgovora ... složeni od pripoštovanoga gospodina Ivana Jozipa Pavlovića Lučića, Makaranina ... U Mleci 1788. g.
- Љетоп. дукљ.: Рора Dukljanina ljetopis ... po prepisu popa Jerolima Kaletića, dao na svjetlo Dr. Ivan Črnčić. U Kraljevici 1874. g. (Kaletićev prepis je iz 1546. g.).

Љубиша (С.) прип.: Pripovijesti crnogorske i primorske, skupio, složio i pregledao Šćepan Mitrov Ljubiša. U Dubrovniku 1875. g.

Љубиша С. прич.: Причања Вука Дојчевића, скупио и сложио Стјепан Митров Љубиша. У Бечу 1877. г.

Мађаровић М. (К.): В. Мазаровић К.

Мазаровић К.: Cvijet od kriposti ... prinesen u slovinska slova iz jezika talijanskoga po prisv. i pripoštovanomu gospod. fra Pavla Posiloviću, bisk. skradinsk., a opeta priponesen i pripisan, kako se vidi, za pogoditi općenoj požudi, navlastito onezijem, koji ne umiju štiti slov. slovim, po Kristu Mazaroviću, vlast. perašk. U Vneci 1712. g.

Маргитић (С.) исп(ов): Изповиед карстианска ... извађено из разлики књига латински ... сложено у иезик босански алити илирички по богоћлубному богословцу фра Стипану Иаичанину од Марковац алити Маргитић ... У Млецие 1704. г.

Маргитић (С.) фал(а): Фала од свети ... истомачено из разлики книга латински и сложено у иезик илирички по богоћлубному богословцу фра Стипану Иаичанину Марковцу алити Маргитићу из краћлества босанскога. У Млеци 1708. г.

Марки (И.): Misli krstjanske za svaki dan od miseca pisane prvi put u franceski jezik od otca Bours družbe Isusove, a sada prinesene i istumačene u slovinski jezik po knezu Ivanu Petru Marki (Marchi), vlastelinu splitskomu. In Venetia 1704. g. (Pisac piše štokavski.).

Марулић (М.): Marko Marulić, čakavski pisac prve polovine 16. veka (Nalazi se u prvoj knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Marko Marulić.).

Марчи (Н.): Život i pokora svete Marije Eđipkinje složeni u šes pjesni jezika slavinskoga po Nikoli Marči, popu Dubrovčaninu. U Dubrovniku 1791. g.

Матеић (И. М.): Mattei I. M. Srce prisveto Jezusovo ... U Vnecijeh 1783. g. (Pisac se imenuje na početku posvete : Giannaria Mattei. Ranije se pisalo u RIAZU Mattei, a kasnije Mateić).

Матијевић С.: Исповиџаоник, сабран ... по п. о. мештру Иерониму Панормитану ... принесен у језик босански трудом п. о. Стјепана Матијевића Солињанина реда с. Франческа ... државе Босне Арђентине приповиџаоца. In Roma 1630. g.

Матовић (Ј.): Katekism rimski ... istomačen i priobračen iz latinskoga u slavinskomu jeziku po D. Josefu Matoviću iz Dobrote države kotorske. U Mlecijeh 1775. g.

Мацукат (П.): Život sv. Đosafata ... pisan prvi put u talijanski jezik, a sada prinesen i istumačen u slovinski jezik po Petru Macukatu, pučaninu splitskomu. In Venetia 1708. g. (Pisac je štokavac.).

Менчетић Ш.: Šiško Menčetić, dubrovački s pisac početka 16. veka (Nalazi se u 2. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Šiško Menčetić.).

Микаља (Ј.): Blago jezika slovinskoga ili slovník, u komu izgovaraju se riječi slovinske latinski i djački. Thesaurus linguae Illyricae sive dictionarium Illyricum labore p. Jacobi Micalia societ. Jesu colectum. Lavreti 1649. g.

Милићевић М. Ђ. веч.: Зимње вечери, приче из народног живота у Србији. У Београду 1879. г.

Летње вечери, приче из народног живота у Србији. У Београду 1880. г.

Милићевић М. Ђ. омер.: Омер-челебија, приповетка из живота српског народа. У Београду 1886. г.

Милићевић (М. Ђ.) пом.: Поменик знаменитих људи у српскога народа новијег доба. У Београду 1888. г.

Миракули: glagol(j)ska knjižica štampana u Senju oko 1508. g. (Počinje rečima: Počinju mirakuli slavne deve Marije.).

Мон. кроат.: Monumenta historica Slavorum meridionalium. Povjestni spomenici južnih Slavena. Izdaje Ivan Kukuljević Sakcinski. Knjiga I. Listine hrvatske. Acta croatica. U Zagrebu 1863. g.

Мон. серб.: Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, edidit Fr. Miklosich. Viennae 1858. g.

Мрнавић (И. Т.) ист.: Istumačenje obilnije nauka krstjanskoga ... Ivana Tomka Mrnavića, Bošnjana, kanonika šibenskoga i zagrebskoga ... U Bnecih 1699. g.

Мрнавић (И. Т.) наук: Nauk krstjanski ... In Venetia 1702. g.

Мрнавић (И. Т.) осм.: Osmanščica, sloga Ivana Tomka Mrnavića. U Rimu 1631. g.

Надод.: Nadodanje glavni događaja razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga ... u verše složeno po jednome sinu sv. Frane ... U Pešti 1768. g.

Наљешковић (Н.): Nikola Nalješković, dubrovački pisac iz 16. veka. (Nalazi se u 5. i 8. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Nikola Nalješković. Umesto brojeva 5 i 8 u citatima se uzimaju brojevi 1 i 2).

Нар. пјес. бог.: Богишић В., Народне пјесме из старијих највише приморских записа. Биоград 1878. г.

Нар. пјес. вук 1: Српске народне пјесме. У Бечу, књ. I 1841. г.

Нар. пјес. вук 2: Српске народне пјесме. У Бечу, књ. II 1845. г.

Нар. пјес. вук 3: Српске народне пјесме. У Бечу, књ. III 1846. г.

Нар. пјес. вук 4: Српске народне пјесме. У Бечу, књ. IV 1862. г.

Нар. пјес. вук 6: Српске народне пјесме. У Биограду, књ. VI 1899. г.

Нар. пјес. ист.(р.): Hrvatske narodne pjesme, što se pjevaju u Istri i kvarnerskih otocih. U Trstu 1879. g.

Нар. пјес. јук.: Narodne pjesme bosanske i hercegovačke, skupio Ivan Franjo Jukić i Ljubomir Hercegovac ... U Osijeku 1858. g.

Нар. пјес. петр. 1: Српске народне пјесме из Босне, скупио их и на свијет издао јеромонах Богољуб Петрановић, учитељ. Књига I. У Сарајеву 1867. г.

Нар. пјес. херм.: Hörmann K., Narodne pjesme Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini: I, II. Sarajevo 1888. i 1889. g.

Нар. посл. вук: Српске народне пословице. У Бечу 1849. г.

Нар. прип. бос.: Bosanske narodne pripovijedke, svezak I. Sakupio i na svijetlo izdao zbor redovničke omladine bosanske. U Sisku 1870. g.

Нар. прип. врч.: Српске народне приповијетке, онајвише кратке и шаљиве, скупио Вук Врчевић. У Биограду 1868.

Нар. прип. вук: Српске народне приповијетке. У Бечу 1853. г. (Коришћено је и друго издање из 1870. г.).

Нар. прип. микул.: Narodne pripovijetke i pjesme iz hrvatskoga primorja, pobilježio ih čakavštinom Fran Mikuličić. U Kraljevici 1876. g.

Наручн.: Naručnik plebanušev. V Senji 1507. g.

Ненадић (И. А.) наук: Nauk krstjanski ... složen ... od D. Ivana A. Nenadića iz Perasta ... U Mlecijeh 1768. g.

Обрадовић Д. бас(н): Езопове и прочиѣхъ разнихъ баснотворцевъ ... басне. У Лаипсіку 1788. г.

Обрадовић (Д.) жив.: Животъ и приключенія Димитрія Обрадовича, нареченога у калућерству Досиѣа. У Лаипсіку 1783. г.

Оглед. ср.: Огледало србско. У Београду 1845. г. (Напомиње се да су то народне и полународне песме о црногорским бојевима с Турцима.).

Олива: *Život od Olive hćere Julijana cesara*. U Vnecih 1702. g. (Autor je nepoznat. Piše čakavski.).

Орбин (М.) (зрц.): *Zrcalo duhovno ... istomačeno iz jezika italijanskoga u dubrovački po D. Mavru Orbinu, Dubrovčaninu, opatu ... In Venetia*. (Napominje se da je korišćeno drugo izdanje „Zrcala“ iz 1621. g.).

Осветн. 1, 2, 3, 4: *Osvetnici, I: Obrenov, događaj iz 1851. g. od Nenada Poznanovića* (pseudonim kao i kasnije Radovan umesto fra Grgo Martić). U Zagrebu 1861. g.

Osvetnici, II: Luka Vukalović i boj na Grahovcu, pjesma od Radovana. U Zagrebu 1862. g.

Osvetnici, III: Boj turski i crnogorski. 1862. g; pjesma od Radovana. U Zagrebu 1865. g.

Osvetnici, IV: Kiko i Zelić, pjesma od Radovana. U Osijeku 1876. g.

Павић Е. огл(ед): *Ogledalo temelja vire ... iliti jezgra svijju događajah staroga i novoga zakona ... najpri u francuzki jezik ... složena, zatim nimački primistita, a sada u naš slavni, uljudni i krasni ilirički jezik prinešena po ocu fra Emeriku Paviću*. U gradu Budimu 1759. g.

Павић (Е.) просв. 1, 2: *Prosvitljenje i ogrijanje ... iliti nediljne i svečane predike ... složene po ocu fr. Emeriku Paviću ... I, II*. U Budimu 1762. g.

Павлиновић (М.) рад.: *Radišu Bog pomaže. Self-help Smilesa preradio Mihovio Pavlinović*. Zadar 1871. g.

Павлиновић (М.) разг.: *Razgovor o slavenstvu, jugoslavenstvu, srbo-hrvatstvu*. Treće izdanje. Zadar 1896. g.

Павлиновић (М.) (разл.) (сп.)ис(и): *Različiti spisi Mihovila Pavlinovića*. U Zadru 1875. g.

Павловић Б. припр.: Pripravljenje za dostojno reći svetu misu iztomačeno iz mnogi ... knjiga i u hrvaski jezik pomljivo i virno privedeno po ocu fra Bernardinu Pavloviću iz Dubrovnika ... U Mleci 1747. g. (Napominje se da iako je Dubrovčanin, ne piše dubrovačkim narečjem, već piše kao štokavac – ikavac iz Dalmacije.).

Паликућа (Н.): Himbenost pritankog veleznanstva Nasradinova ... izvađeno iz talijanskog u rvaski jezik po Nikoli Palikući iz Prokljana (štampano je Prukljana). U Jakinu 1771. g. (Napominje se da je pisac Dalmatinac štokavac.).

Палмотић Ј. (дубр.): Dubrovnik ponovljen i Didone, spjevao Jaketa Palmotiće Đonorić vlastelin dubrovački. Za štampu priredio i rastumačio S. Skurla. U Dubrovniku 1878. g. (Napominje se da je J. Palmotiće pisac druge polovine 17. veka.).

Палмотић Џ. (крст.) 1, 2, 3: Džon Palmotiće, dubrovački pisac 17. veka (Nalazi se u 12, 13. i 14. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Džon Palmotiće; korišćena je „Kristijada“, rimsko izdanje iz 1670. g.).

Парчић Ф.: Dvostruka rukovet ... po D. Frani „Parchychiu“ Šibenčaninu ... In Venezia 1709. g.

Пелегриновић М.: Miša Pelegrinoviće, Hvaranin, pisac 16. veka (Nalazi se u 8. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Miša Pelegrinoviće.).

Писаница: Pisanica duhovna krstjanskoga nauka ... po jednomu misniku od družbe Isusove ... i za uzkrs poklonjena plemenitoj gospodi senatorom, purgarom i svemu poglavitomu varošu požežkomu ... U Beču 1734. (Knjižica je pisana slavonskijem narečjem.).

Пјев(ан). (црн.): Пѣванія черногорска и херцеговачка сабрана Чубромъ Чойковићемъ ... У Лайпцигу 1837. г.

Поповић (Ђ.): Речник српскога и немачкога језика, саставио Ђорђе Поповић. II: Српско-немачки део. 2. издање. Панчево 1895. г.

Посиловић (П.) насл.: Наслаћение духовно ... по фра Павлу Посиловићу из Гламоча, реда св. Францешка из провинције босанске. У Мнецие 1682. г. (Према Кукуљевићевом запису библи. хрв. 12, требало би да је коришћено друго издање из 1682. г, а прво издање је штампано 1647. г.).

Посиловић (П.) цвијет: Павле Посиловић, Цвијет од крипости ... У Мнецие 1701. г. (Ово је друго издање. Прво је, према Кукуљевићевом запису у библи. хрв. 12, штампано 1647. г.).

Послов. данич.: Poslovice. Izdao je Đ. Daničić. U Zagrebu 1871. g.

Пророци: Proroci staroga zavjeta prevedeni na hrvatski jezik u 16. veku. Veteris testamenti prophetarum interpretatio istrocroatia saec. 16. ... edidit V. Jagić. Vindobonae–Berolini 1897. g.

Раднић (М.): Pogrdjenje izpraznosti od svijeta ... složeno i izvađeno u jezik slovinski i bosanski ... po fra Mihajlu Radniću Bačaninu, pripovijedaocu ... provincije Bosne Arđentine. Romae 1683. g.

Радовчић (П.) ист.: Istumačenje simbola apostolskoga, to jest virovanja ... prineseno u slovinski jazik po prisvitlomu gospodinu Petru Gaudenciju ali Radovčiću Splićaninu, biskupu rabskomu. U Rimu 1662. g.

Радовчић П. нач: Način za dobro umriti poštovanoga otca Ivana Jesu Maria istumačen u dalmatinski jazik po Petru Gaudenciju Radovčiću Splićaninu, biskupu rabskomu. U Rimu 1657. g. (Napominje se da je pisac čakavac. Prema Kukuljevićevom zapisu bibl. hrv. 139 ovo je drugo izdanje. Prvo je štampano 1653. g.).

Рајић Ј. бој: Бои змая са орловы. Въ Виеннѣ 1791. г.

Рајић (Ј.) поуч.: Собрание разнихъ недѣлныхъ ... поучений I. II. III. Въ Виеннѣ 1793. г.

Рањина Д.: Pjesni razlike Dinka Ranjine, vlastelina dubrovačkoga ... In Fiorenza 1563. g.

Рањина Н.: Rukopis Nikole Ranjine iz 1508. g. (Čuva se u biblioteci JAZU. Izdat je u knjizi „Zadarski i Ranjinin lekcionar“. Milan Rešetar ga je priredio za štampu. U Zagrebu 1894. g. Napominje se da pisac rukopisa jeste Dubrovčanin, ali da u njegovom jeziku ima koješta što nije svojstveno dubrovačkom narečju, a što je preuzeto iz starijih dubrovačkih lekcionara.).

Рапић Ђ.: Svakomu po malo iliti predike nediljne ... po p. f. Đuri Rapić Gradiščaninu ... U Pešti 1762. g.

Рељковић Ј. С. (кућ.): Кућник што svakoga miseca priko godine ... činiti i kako zdravje razložno uzdržati ima ... u slavonskomu glasu izdade Josip Stipan Relković ... parok u Vinkovcih. U Osiku 1796. g.

Рељковић М. А. сабр.: Nek je svašta iliti sabranje pametnih ričih i kripostnih dilah ... Matije Antuna Relkovića. U Osiku 1795. g.

Рељковић М. А. сат.: Matije Antuna Relkovića Satir iliti divji čovik ... U Osiku 1779. g.

Роса (С.): Život gospodina Jezusa Krista ... U Mnecih 1764. g.

Сасин (А.): Antun Sasin, dubrovački pisac iz druge polovine 16. veka (Nalazi se u 16. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Antun Sasin.).

Спом. ср.: Споменици србски ... преписао с дубровачке архиве кнез Медо Пуцић. I и II. У Биограду 1858. и 1862. г.

Старине 1, 3, 4, 5, 10:

Александр. јаг. старин. 3: Starine (Izdaje JAZU); knjiga 3, str. 218–329: Život Aleksandra velikoga, izdao je V. Jagić (prema rukopisu iz 16. veka).

1: Starine (Izdaje JAZU); knjiga 1, str. 1–43: Knjiga Konstantina filozofa o pravopisu od Đ. Daničića (po rukopisu iz 15. ili 16. veka); str. 44–85: Rukopis Vladislava gramatika pisan 1469. g. od Đ. Daničića; str. 216–236: Ogledi stare hrvatske proze (izdao V. Jagić verovatno po rukopisima iz 16. veka).

3: Исто као и: Александр. јаг. старин. 3.

- 4: Starine (Izdaje JAZU); knj.: 4: str. 63–80, Tri stare priče od Đ. Daničića (po rukopisu iz 16. veka); str. 81–85, Proroštvo despota Stefana Lazarevića od Đ. Daničića (po rukopisu iz početka 18. veka); str. 110–118; Tondal od Đ. Daničića (po rukopisu iz 16. veka).
- 5: Starine (Izdaje JAZU); knjiga 5, str. 109–288: različne lat. isprave od 14. do 16. veka, izdao je M. Mesić (Napominje se da iz njih uzimaju ljudska i topografska imena.).
- 10: Starine (Izdaje JAZU); knjiga 10, str. 1–43: To su različite ćirilske isprave od 15. do 18. veka koje je izdao S. Ljubić, str. 44–60; članci hronografa trojadika o Srbima i Bugarima koje je izdao S. Novaković (prema rukopisu iz 16. veka).
- Статут врб: Statut krčki, štampan u Kukuljevićevom „Arkivu za povjestnicu jugoslavensku“, u knjizi II, str. 277–307. Ovo je isti statut koji je, u knjizi „Statuta lingua Croatica conscripta“ – Hrvatski pisani zakoni, izdat kao *Vrbanski statut*.
- Стулић: Joakim Stulli, Dubrovčanin, sveštenik reda sv. Franceska sastavio je Rječosložje ... Illir.-ital.-lat. I–II. U Dubrovniku 1806. g. (Napominje se da se u tom rečniku nalazi mnoštvo nepouzdanih i loše „načinjenih“ reči i predlaže se da se ne koriste.).
- Терзић (Ј.): Pokripljenje umirući ... po D. Luci Terziću popu od skupščine s. Filipa Nerija Bišćaninu provincije političke, splitske države ... In Venetia 1704. g. (Napominje se i da je ponekad korišćeno i drugo izdanje iz 1747. g.).
- Томиковић А. жив.: Život Petra Velikoga, cara Rusije izpisan od arkimandrite Antonije Katifora i treći put na svitlo dan u jezik talijanski, a sad prinesen u ilirički slavonski od o. f. Aleksandra Tomikovića ... U Osiku 1794. g.
- Турл. благо 2: Blago nauka krstjanskoga, trud glasoviti latinski pripoštovanoga Nikole Turlota ... prinesen iz djačkoga, pak u franceski jezik, napokon u slovinski po jednomu redovniku iz Dalmacije ... Dil drugi ... U Mleci 1770. g.
- Филиповић Ј. 1, 3: Pripovedanje nauka krstjanskoga, složeno ... po o. f. Jerolimu Filipoviću iz Rame ... a) Knjige prve ... U Mleci 1750. g. b) Knjige treće ... U Mletcih 1765. g.

Филиповић (П.): Kratko iztomačenje zapovidi regule sv. Frančeska skupljeno i složeno za uvižbati u obsluženju isti zapovidi djake novice ... provincije prisvetoga odkupitelja u Dalmaciji po o. f. Petru Filipoviću iste provincije ex diffunituru. U Mletci 1750. g.

Хабделић (Ј.): Dictionar ili Reči slovenske z večega ukup zebrane. 1670. g.

Хекторовић (П.): Petar Hektorović, čakavski pisac 16. veka, rodом Hvaranin (Nalazi se u 6. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“: Petar Hektorović. U toj knjizi je štampano Prikazanje života sv. Lovrinca kao Hektorovićevo delo od 79. do 171. str. Ipak, sumnja se da li je delo zaista njegovo?!).

Цуцери (Б.): Besjede duhovne oca Bernardina Zuzzeri Dubrovčanina družbe Jezusove ... U Dubrovniku 1793. g. (Napominje se da je knjiga štampana 31 godinu posle piščeve smrti, što se vidi iz predgovora. U RJAZU se piše Cuceri.).

Шулек (Б.): Deutsch-kroatisches Wörterbuch von Bogoslav Šulek. Nemačko-hrvatski rečnik I, II. U Zagrebu 1860. g.

Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja I, II. U Zagrebu 1874. g.

КОРИШЋЕНА И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Алановић, Миливој (2010). Основни валентни принципи у структурирању реченице. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. LIII/1: 125–142.

Алановић, Миливој (2012). Допуне и додаци – између обавезности и испуствости. *Годишњак Филозофског факултета*. XXXVII/2: 145–161.

Антонић, Ивана (2005). Синтакса и семантика падежа. У: *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска. 119–300 .

Арсенијевић, Нада (2000). О валентности глагола личити. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLIII: 35–41.

Арсенијевић, Нада (2003а). Акузатив с предлогом у савременом српском језику (I). *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLVI/1: 107–263.

Арсенијевић, Нада (2003б). Акузатив с предлогом у савременом српском језику (II). *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLVI/2: 53–216.

Арсенијевић, Нада (2007). Транзитивност и падежи објекта у српском језику. *Зборник Матице српске за славистику*. 71–72: 377–389.

Арсенијевић, Нада (2012). *Падежи правог објекта у стандардном српском језику*. Нови Сад : Филозофски факултет.

Бабић, Анита (2008). Глаголске допуне у језику старословенских повеља и писама XII и XIII века. *Прилози проучавању језика*. 39: 5–48.

Батистић, Татјана (1972). *Локатив у савременом српскохрватском књижевном језику*. Београд: Институт за српскохрватски језик.

Белић, Александар (1953–1954). О значају синтагма за развитак језичких појава. *Јужнословенски филолог*. 1–4: 1–27.

Белић, Александар (1998). *Изабрана дела 1. Општа лингвистика (О језичкој природи и језичком развоју 1, 2)*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Будућност.

Белић, Александар (1999). *Изабрана дела 4. Историја српског језика: фонетика, речи са деklinацијом, речи са конјугацијом*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Будућност.

Бенсон, Мортон; Бенсон, Евелин; Илсон, Роберт (1990). *Комбинаторни речник енглеског језика*. Београд: Нолит.

Бојанић, Михаило; Тривунав, Растислава (2002). *Рјечник дубровачког говора*. Београд: САНУ – Институт за српски језик САНУ.

Валентност речи и израза: морфосинтаксички, семантички и прагматички аспекти; (уредници: Владислава Ружић, Миливој Алановић, Гордана Штасни) (2013). Нови Сад : Филозофски факултет.

Вуловић, Наташа (2015). *Српска фразеологија и религија. Лингвокултуролошка истраживања*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

Гортан Премк, Даринка (1971). *Акузативне синтагме без предлога у српскохрватском језику*. Београд: Институт за српскохрватски језик.

Гортан Премк, Даринка (1977). О неким питањима двојакe глаголске рекције. *Јужнословенски филолог*. XXXIII/1–2: 237–246.

Грицкат, Ирена (1950). О употреби датива и акузатива уз глаголе саветовати, помагати, служити. *Наш језик*. I/ 7–8: 332–333.

Грицкат, Ирена (1973). Из проблематике прелазности српскохрватског глагола. *Јужнословенски филолог*. XXX/1–2: 297–303.

Грицкат, Ирена (2004). *Студије из историје српскохрватског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Грковић Мејдор, Јасмина (2001). *Питања из старословенске синтаксе и лексике. Лингвистичке свеске I*: Нови Сад: Филозофски факултет.

Грковић Мејдор, Јасмина (2007а). Развој синтаксичке транзитивности. *Зборник Матице српске за славистику*. 71–72: 417–433.

Грковић Мејдор, Јасмина (2007б). *Списи из историјске лингвистике*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Грковић Мејдор, Јасмина (2013). *Историјска лингвистика: когнитивно-типолошке студије*. Сремски Карловци – Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Грковић Мејдор, Јасмина; Савић, Виктор (2016). Српски молитвеник из 1512. године. У: *Српски молитвеник: споменица Милану Решетару: 1512–1942–2012* (уредници: Грковић Мејдор, Јасмина; Савић, Виктор) Београд: САНУ – Фонд „Ђорђе Зечевић“ за унапређење и заштиту ћириличног писма – Службени гласник: 117–121.

Дежа, Ласло (1997). Граматика и лексика у проучавању валенце глагола. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 26/2: 25–33.

Ђукановић, Јован (1991). Примена модела валентности у српскохрватској лексикографији. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 20/2: 191–199.

Ђурђић, Милена (1987). Синтаксичко-семантичка анализа комплексно транзитивних глагола у српскохрватском језику. *Прилози проучавању језика*. 23: 111–122.

Енгел, Улрих (1980). Способност везивања језичких елемената и поређење језика: семантички проширен појам валентности и његова примењивост у контрастивној лингвистици. *Зборник радова Института за стране језике и књижевности*. 1: 35–63.

Енгел, Улрих; Микић, Павао (1982). Валентност глагола у речницима. *Зборник радова Института за стране језике и књижевности*. 4: 287–291.

Живковић Сретен (1958–1959). *Деоба глагола по објекту*. *Наш језик*. IX/7–10: 250–256.

Згуста, Ладислав (1991). *Приручник лексикографије*. Сарајево: Свјетлост – Завод за уџбенике и наставна средства.

Ивановић, Милена (2007). *Прелазност у украјинском и српском језику: функционални аспект*. Београд: Задужбина Андрејевић.

Ивић, Милка (1972а). О објекатској допуни глагола комуникативних и интелектуалних радњи. *Зборник за језик и књижевност*. I: 27–32.

Ивић, Милка (1972б). Проблематика српскохрватског инфинитива. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XI/2: 115–238.

Ивић, Милка (1988). Још о декомпоновању предиката. *Јужнословенски филолог*. 44: 1–5

Ивић, Милка (2001). Неки увиди у конструкције типа **чекати некога/на некога и заборавити нешто/на нешто**. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* XLIV/1-2: 7–11.

Ивић, Милка (2005). *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој: синтаксичко-семантичка студија* (фототипско издање). Београд: Српска академија наука и уметности – Београдска књига – Институт за српски језик САНУ.

Ивић, Павле (1986). *Српски народ и његов језик*. Београд: СКЗ.

Иричанин, Гордана (1997). Валентност и речник – контрастивно поређење (немачки-српски) према депенденцијалном граматичком моделу манхајмске школе на примерима глагола са препозиционалном допуном. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 26/2: 441–448.

Јелић, Маријан (2012). Рекција глагола у нашим описним речницима. *Српски језик*. XVII: 161–170.

Кашић, Јован (1968). Допуне индиректног објекта уз глаголе слушања и говорења. *Зборник за филологију и лингвистику*. XI: 105–108.

Киршова, Маријана (1997). Нека запажања поводом структуре рекцијског речника. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 26/2: 433–439.

Кликовац, Душка (1998). О јавном језику. (Експлицитна категоризација именичких појмова). *Језик данас* 8: 17–21.

- Кликовац, Душка (1998). Још о експлицитној категоризацији именичких појмова. *Језик данас* 10: 10–12.
- Кликовац, Душка (2000). О језичким и бирократским чистунцима. *Језик данас* 11: 14–18.
- Кликовац, Душка (2001). О бирократизацији српског језика. *Наш језик*. 34/1–2: 85–110.
- Ковачевић, Милош (1998). *Синтакса сложене реченице у српском језику*. Београд: Друштво „Рашка школа“.
- Ковачевић, Милош (2002). *Синтаксичка негација у српском језику*. Ниш: Издавачка јединица Универзитета у Нишу.
- Ковачевић, Милош (2009). *Огледи из српске синтаксе*. Београд: Чигоја.
- Личен, Марина (1991) Резултати примене депеденцијалног модела при контрастирању намачког и српскохрватског језика. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 20/2: 201–210.
- Марковић, Жељко (2012). Аргументи глагола визуелне перцепције. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. LV/2: 71-84.
- Микелсен, Ханс Кристијан (1986). Синтаксичка зависност у односу према семантичкој зависности. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 15/1: 47-55.
- Младеновић, Александар (2008). *Историја српског језика*. Београд: Чигоја.
- Московљевић, Јасмина (1997). Лексичка детранзитивизација и анализа правих повратних глагола у српском језику. *Јужнословенски филолог*. LIII: 107-114.
- Московљевић, Јасмина (2004). О дистрибуцији комплементизатора у савременом српском језику. *Јужнословенски филолог*. LX: 57-65.
- Мразовић, Павица (1979). Развој теорије граматике зависности. *Граматишка теорија, контрастивне студије и настава страних језика*. 1: 7–67.

Мразовић, Павица (1991). Примена депенденцијалног модела при опису српскохрватског језика. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 20/2: 181–190.

Павловић, Слободан (2006а). *Детерминативни падежи у старосрпској пословноправној писмености*. Нови Сад: Матица српска.

Павловић, Слободан (2006б). Предикатски модификатори пропозитивног реченичног садржаја у старосрпском језику XII-XV века. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*. XXXI: 181-190.

Павловић, Слободан (2006в). Кондиционална клауза у старосрпској пословноправној писмености. *Јужнословенски филолог*. LXII: 113–138.

Павловић, Слободан (2006г). Комплементна клауза волунтативног типа у старосрпској пословноправној писмености. *Српски језик*. XI/1–2: 327–340.

Павловић, Слободан (2006д). Квалификативнокомпаративна клауза у старосрпској пословноправној писмености. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* XLIX/2: 31–43.

Павловић, Слободан (2007б). Каузална клауза у старосрпској пословноправној писмености. *Јужнословенски филолог*. LXIII: 167–197.

Павловић, Слободан (2007в). Спацијална клауза у старосрпској пословноправној писмености. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. L: 627–636.

Павловић, Слободан (2008). Синтаксичко-семантички потенцијал старосрпског везника **како**. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. LI/1–2: 17–30.

Павловић, Слободан (2009а). *Старосрпска зависна реченица од XII до XV века*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Павловић, Слободан (2009б). Позиционирање зависних реченица у старосрпском језику. *Јужнословенски филолог*. LXV: 267–297.

Павловић, Слободан (2009в). Основе развоја старосрпске хипотаксе. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* LI/1: 107–123.

Павловић, Слободан (2012). Систем релативизатора у српском језику. *Зборник Матице српске за славистику* 82: 71–86.

Павловић, Слободан (2013а). *Узроци и механизми синтаксичких промена у српском језику*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Павловић, Слободан (2013б). Теоријске основе Даничићеве падежне синтаксе (Прилог историји српске филологије). *Јужнословенски филолог*. LXIX: 255–276.

Павловић, Слободан (2016). Фонолошки систем српског молитвеника из 1512. године. У: *Српски молитвеник: споменица Милану Решетару: 1512–1942–2012* (уредници: Грковић Мејдор, Јасмина; Савић, Виктор). Београд: САНУ – Фонд „Ђорђе Зечевић“ за унапређење и заштиту ћириличног писма – Службени гласник: 151–158.

Пети, Мирко (1982). О проблематици израде рекцијског речника. *Лексикографија и лексикологија*. 191–194.

Петровић, Владислава; Дудић Коста (1989). *Речник глагола са граматичким и лексичким допунама*. Београд – Нови Сад – Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства – Завод за издавање уџбеника – СОУР „Свјетлост“ (ООУР Завод за уџбенике и наставна средства).

Петровић, Владислава (1990а). Глаголска фраза као лексикографски и граматички проблем. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XXXIII: 357–362.

Петровић, Владислава (1990б). О перифрастичном предикату са глаголом чинити у Његошевом језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 18/2: 507–512.

Петровић, Владислава (1991). О негацији уз неке перцептивне српскохрватске глаголе. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XXXIV/1: 83–89.

Петровић, Владислава (1992). Прилог класификацији допунских конструкција у српскохрватском језику. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XXXV/2: 115–132.

Петровић, Владислава (2000a). О предлошком објекту у српском језику. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLIII: 437–445.

Петровић, Владислава (2000b). Алтернативност предлошког и беспредлошког објекта у српском језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 29/1: 113–121.

Петровић, Владислава (2002). Допунска синтагма с предлогом **на** у речнику. У: *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*. Нови Сад – Београд: Матица српска – Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик САНУ. 219-225.

Пипер, Предраг (1999). Аналитички глаголски изрази и декомпоновани предикати типа „изразити захвалност“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 42: 37–43.

Пипер, Предраг; Антонић, Ивана; Ружић, Владислава; Танасић, Срето; Поповић, Људмила; Тошовић, Бранко (ред. Ивић, Милка) (2005). *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска.

Пипер, Предраг (2005). Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика. У: *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска. 575–982.

Поповић Влајић, Јасна (2002). *Историјска семантика глагола ударања у српском језику. (Преко етимологије до семасиолошког речника)*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

Поповић, Иван (2007). *Историја српскохрватског језика*. Београд – Крагујевац – Лазаревац: Требник – Лира – Елвод принт.

Предавања из историје језика. Лингвистичке свеске 4. (редакција: Суботић, Љиљана; Васић, Вера и Павловић, Слободан) 2004. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику.

Прћић, Твртко (1997). *Семантика и прагматика речи*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.

Радовановић, Милорад (1977). Декомпоновање предиката. (На примерима из српскохрватског језика). *Јужнословенски филолог* 33: 53–80.

Радовановић, Милорад (2002). Још о појави декомпоновања језичких јединица. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 45 1/2: 21–28.

РСМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика* (1967–1976). I–VI. Нови Сад (– Загреб): Матица српска (– Матица хрватска).

РСАНУ: *Речник српскохрватскога књижевног и народног језика* (1959–). I–. Београд: САНУ.

РСЈ: *Речник српскога језика* (2007). Нови Сад: Матица српска.

Ружић, Владислава (2005). Проста реченица као синтаксичка целина. У: *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска: 477–571.

Ружић, Владислава (2006а). Допунске реченице у савременом српском језику (I). *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLIX/1: 123–217.

Ружић, Владислава (2006б). Допунске реченице у савременом српском језику (II). *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLIX/2: 103–266.

Ружић, Владислава (2007). Допунска клауза у систему зависних реченица српског језика. *Зборник Матице српске за славистику*. 71–72: 329–341.

Ружић, Владислава (2015). Актуелност Белићевог погледа на глаголске допуне. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 44/1: 5–14.

Синтаксичка истраживања (дијахроно-синхрони план). *Лингвистичке свеске* 6 (уредници: Грковић Мејџор, Јасмина; Ружић, Владислава и Павловић, Слободан) (2007). Нови Сад: Филозофски факултет.

Српски молитвеник: споменица Милану Решетару: 1512–1942–2012 (уредници: Грковић Мејџор, Јасмина; Савић, Виктор) (2016). Београд: САНУ – Фонд „Ђорђе Зечевић“ за унапређење и заштиту ћириличног писма – Службени гласник.

Станојчић, Живојин; Поповић, Љубомир (2008). *Граматика српског језика за гимназије и средње школе*. Београд: Завод за уџбенике.

Стевановић, Михаило (1951). Облици допуне уз глагол лагати. *Наш језик*. III: 154–159.

Стевановић, Михаило (1962). Рекција глагола и облици њихове допуне. *Наш језик* XII/1–2: 1–11.

Стевановић, Михаило (1961–1962). Проблем глаголског рода и повратни глаголи у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолог*. XXV: 1–47.

Стевановић, Михаило (1979). *Савремени српскохрватски језик. (Граматички системи и књижевнојезичка норма). II Синтакса*. Београд: Научна књига.

Стевановић, Михаило (1986). *Савремени српскохрватски језик. (Граматички системи и књижевнојезичка норма). I. Увод. Фонетика. Морфологија*. Београд: Научна књига.

Стефановић, Марија (2008). *Категорија аниматности у српском и руском језику*. Нови Сад: Академска књига.

Суботић, Љиљана (1996). Још једном о моделу имперсоналне реченице с акузативом објекта. *Српски језик*. I/1–2: 70–77.

Танасић, Срето (1993). Инструментал за живо у пасивним конструкцијама. *Наш језик*. XXIX/3–4: 133–181.

Танасић, Срето (1995). Декомпоновање глагола и структура просте реченице. *Јужнословенски филолог*. 51: 157–166.

Танасић, Срето (2005). Синтакса глагола. У: *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска: 345–476.

- Танасић, Срето (2009). *Синтаксичке теме*. Београд: Београдска књига.
- Танасић, Срето (2014). *Синтакса пасива у савременом српском језику*. Београд: Београдска књига – Институт за српски језик САНУ.
- Тополињска, Зузана (1996). „Падеж“ и „глаголски род“ – две стратегије граматикализације односа између „предиката“ и његових „аргумената“. *Јужнословенски филолог*. ЛП: 1–9.
- Тополињска, Зузана (2002). Шта тражим у речнику? *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*. 33–37.
- Тошовић, Бранко (2002). Глаголски дирестат. У: *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*. 197–218.
- Ђирковић, Милорад (1997). *Инфинитивске конструкције у синтаксичкој науци о руском и српском језику (функционално-синтаксички приступ)*. Подгорица: Универзитет Црне Горе.
- Фекете, Егон (1967). Облици допуна уз глаголе: свирати, гудети, дувати, ударати и сл. *Наш језик*. XVI/1–2: 63–77.
- Фелешко, Казимјеж (1995). *Значења и синтакса српскохрватског генитива*. Београд – Нови Сад: Вукова задужбина – Матица српска – Орфелин.
- Чанчар, Ивана (2012). Глаголске допуне у Хиландарској повељи Стефана Првовенчаног. *Прилози проучавању језика*. 43: 3–34.
- 450 година од рођења Марина Држића* (приредио: Пантић, Мирослав) (1958). Београд: Српска књижевна задруга.
- Чигоја, Бранкица (2001). *Језик Павла Папића, босанског фрањевца из прве половине XVII века*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Чигоја, Бранкица (2006). *Траговима српске језичке прошлости*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност.

Чигоја, Бранкица (2008). *Најстарији српски ћирилски натписи*. Београд: Чигоја.

Штрбац, Гордана (2011). *Допуне комуникативних глагола: синтаксичко-семантички и лексикографски опис*. Нови Сад: Филозофски факултет.

Апресян Д., Юрий (1967). *Экспериментальное исследование семантики русского глагола*. Москва: Наука.

Ахманова С., Ольга (1966). *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Издательство „Советская энциклопедия“.

Богатова А., Галина (2008). *История слова как объект русской исторической лексикографии*. Москва: Издательство ЛКИ.

Борковский И., Виктор; Кузнецов С., Пётр (1965). *Историческая грамматика русского языка*. Москва: Издательство „Наука“.

Демидова К., Анна (1969). *Управление наиболее употребительных глаголов в современном русском языке. Пособие для иностранцев*. Москва: Высшая школа.

Дорофеева М., Татьяна (1986). *Синтаксическая сочетаемость русского глагола*. Москва: Русский язык.

Dubrovina, Larisa (2002). *Вариативное глагольное управление в русском языке первой трети XIX века*. Uppsala: Acta Univesitatis Upsaliensis.

Задорожнева В., Елена (2007). Категория сочетаемости в лингвистической науке. *Известия ВГПУ (Волгоградского государственного педагогического университета)*. 70–74.

Иванов В., Вячеслав (1981). *Славянский, балтийский и ранебалканский глагол. Индоевропейские истоки*. Москва: Издательство „Наука“.

Крыско Борисович, Вадим (1997). *Исторический синтаксис русского языка: Объект и переходность*. Москва: Индрик.

Лебедева Н., Марина (2006). *Словарь-справочник синтаксической сочетаемости глаголов*. Москва: Русский язык.

Мухин М., Анатолий (1987). *Системные отношения переходны глагольных лексем (на материале английского и русского языков)*. Ленинград: Наука.

Прокопович Н., Николай; Дерибас А., Лидя; Прокопович Н., Елена (1981). *Именное и глагольное управление в современном русском языке*. Москва: Русский язык.

Розенталь, Д. Э. (1981). *Управление в русском языке. Словарь-справочник*. Москва.

Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija (1990). *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Běličová, Helena; Sedláček, Jan (1990). *Slovanské souvětí*. Praha: Československá akademie věd.

Bussmann, Hadumod (1996). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. London – New York: Routledge.

Daneš, František (1964). A Three-Level Approach to Syntax. *Travaux linguistiques de Prague*. 1: 225–240.

Daneš, F. (1968). Some Thoughts on the Semantic Structure of the Sentence. *Lingua (International Review of General Linguistics)*. 21: 55–69.

Engel, Ulrich; Schumacher, Helmut (1976). *Kleines Valenzlexicon deutscher Verben*. Tübingen: TBL Verlag Gunter Narr.

Engel, U.; Mrazović P. (1986). *Kontrastive Grammatik Deutsch-Serbocroatich*. München: Verlag Otto Sagner.

Gebauer, Jan (1929). *Historická mluvnice jazyka českého. D. 4. Skladba*. Praha: Česká akademie věd a umění.

Ivić, Milka (1995). Iskazivanje direktnog objekta u (standardnom) srpskohrvatskom. U: *Lingvistički ogledi*. Beograd: Slovoğraf. 113–136.

Helbig, Gerhard; Schenkel, Wolfgang (1969). *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*. Leipzig: Veb bibliographisches Institut.

Katičić, Radoslav (1986). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Globus.

Kopečný, František (1973). *Etymologický slovník slovanských jazyků. Slova gramatická a zájmena. Svezek 1. Předložky, koncové partikule*. Praha: Československá akademie věd.

Kopečný, František; Šaur, Vladimír; Polák, Václav (1980). *Etymologický slovník slovanských jazyků. Slova gramatická a zájmena. Svezek 2. Spojky, částice, zájmenná adverbia*. Praha: Československá akademie věd.

Kordić, Snježana (1995). *Relativna rečenica*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.

Kristal, Dejvid (1999). *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike* (prevod: Klajn, Ivan i Hlebec, Boris; predgovor: Bugarski, Ranko). Beograd: Nolit.

Lingvistika Milke Ivić (urednici: Piper, Predrag i Radovanović, Milorad) (2008). Beograd: Biblioteka XX vek.

Maretić, Tomislav (1963). *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.

Matešić, Josip (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Mel'čuk A., I. (2004). Actants in semantics and syntax I: actants in semantics. *Linguistics. (An international Review)*. 42/389-391: 1–66.

Menzel, Peter (1975). *Semantics and Syntax i Complementation*. Hague – Paris: Mouton.

Moskovljević Popović, Jasmina (2007). *Ogledi o glagolskoj potkategorizaciji*. Beograd: Čigoja.

Mrazović, Pavica; Vukadinović, Zora (1990). *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Dobra vest.

Mrazović, Pavica; Vukadinović, Zora (saradnik) (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Musić, August (1900). Rečenice s konjukcijom „da“ u hrvatskom jeziku. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. 142: 1–125.

Nižniková, Jolana; Sokolová, Miloslava (1998). *Valenčný slovník slovenských slovies*. Prešov: Filozofická fakulta v Prešove Prešovska univerzita.

Pavlović, Slobodan (2006đ). Sistemski podsticaj za konektivnu unifikaciju asertivnosti i voluntativnosti u starosrpskom jeziku. *Zora*. 44 [Jezikoslovna predanost, Akademiku prof. Dr Jožetu Tiporišičuob 80-letnici]: 181-190.

Pavlović, Slobodan (2007a). Starosrpska poslovnopravna pismenost kao retorički fenomen. *Slavistična revija*. 55/4: 613–622.

Pavlović, Slobodan (2011). Prostor i prostorne metafore u padežnom sistemu Brižinskih spomenika. *Slavistična revija*. 59/2: 179–194.

Pavlović, Slobodan (2012). Ikoničnost u sintaksi Brižinskih spomenika. *Slavistična revija*. 60/2: 151–164.

Petrović, Vladislava (1986). Principi za izradu Rečnika glagolskih dopuna u srpskohrvatskom jeziku. *Književnost i jezik*. XXXIII/3–4: 10–17.

Polański, Kazimierz (1976). *Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich*. Katowice: Uniwersitet Śląski.

Pranjković, Ivo (2007). Glagoli govorenja i njihove dopune. *Zbornik Matice srpske za slavistiku*. 71–72: 133–141.

Radovanović, Milorad (1978). *Imenica u funkciji kondenzatora*. Novi Sad: Matica srpska.

Radovanović, Milorad (1990). *Spisi iz sintakse i semantike*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Dobra vest.

Radovanović, Milorad (2004). *Planiranje jezika i drugi spisi*. Novi Sad –Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Radovanović, Milorad (2004). O pojavi dekomponovanja jezičkih jedinica. U: *Planiranje jezika i drugi spisi*. Novi Sad –Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. 204–218.

Ressel, Gerhard; Ressel Trir, Svetlana (2004). Valentnost glagola u srpskom i nemačkom jeziku. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*. 32/1: 169–179.

Rozenbaum, S. Peter (1967). *The Grammar of English Predicate Complement Constructions*. Cambridge – Massachusetts: The M . I. T. Press.

Samardžija, Marko (1986). Dopune u suvremenom hrvatskom književnom jeziku. *Radovi zavoda za slovensku filologiju*. 22. Zagreb.

Silić, Josip; Pranjković, Ivo (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika (za gimnazije i visoka učilišta)*. Zagreb: Školska knjiga.

Simeon, Rikard (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska.

Skok, Petar (1971–1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Tensière, Lucien (1965). *Eléments de syntaxe de structurale*. Paris: Klincksieck.

Trask, Robert L. (2005). *Temeljni lingvistički pojmovi*. Zagreb: Školska knjiga.

Zbornik radova o Matiji Divkoviću (urednik: Herta Kuna) (1982). Sarajevo: Institut za jezik i književnost.

Žabokrtský, Zdeněk (2005). *Valency Lexicon of Czech Verb*. Prague: Institute of Formal and Applied Linguistics, Faculty of Mathematics and Physics, Charles University.

Žele, A. (2001). *Vezljivost v slovenskom jeziku (s poudarkom na glagolu)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Žibreg, Ivona (1987). Dekomponovani predikat u jeziku sredstava javnoga informisanja. *Прилози проучавању језика*. 23: 63–72.